Vite de Santi

P 3

7
S-c
52

M

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
10 G
12

Z 8 c 52

Videns, ne Confidas.

DE VITA FRANCISCI XAVERII

Qui primus è Societate IESV in Indiam & Iaponiam Euangelium inuexit,

LIBRI SEX

HORATII TVRSELLINI,
E SOCIETATE IESV,

Ab eodem aucti & recogniti.

BIBL. DOM. PROF. ROM.
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LEODII,
Ex officina Henrici Houij.
M. D. XCVII.

Cum Gratia & Priuilegio.

P. Franciſcus Xauerius: qui primus ex Societate Ieſu fidem in Indiam inuexit. Obijt an. 1552 Decemb. 2.

CHRISTE ſat eſt, clamas: exundant vbere cæli
Pectora: nec tantum mens capit arcta Deum.
Pande ſinus, FRANCISCE Pater, totum accipe numen
In quos effundas, quod ſuperabit, erunt.

NIMIRVM nihil ſimul inchoatum & perfectum eſt. Nec poſteriora ſolùm conſilia, ſed etiam opera meliorà. Scripſeram annis ſuperioribus FRANCISCI XAVERII vitam quanta maxima potui vel diligentia, vel fide. Cæterùm illam Xauerij effigiem me abſente vulgatam vix egomet agnoſcebam: adeò multis eam mendis inquinatam atque oblitam vidi. Nec mendoſa magis quàm manca prodijt in lucem. Nam cùm olim Luſitani Regis iuſſu ab India Prorege egregia FRANCISCI facta conquirerentur, ea fermè perſcripta ſunt, quæ ille in Luſitana ditione præclarè geſſerat. Neque hæc omnia; ſed quæcunque ex idoneis teſtibus, qui aderant, potuêre cognoſci. Cætera verò præſertim apud Sinas Iaponesq; ab eo geſta, quamuis memorãda atque illuſtria, maximam partem in ſilentio ac tenebris iacuerant. Itaque cùm nuper hæc quoque ab his, qui per id tempus apud Sinas vel Iapones verſabantur, conſcripta in manus meas aliquando perueniſſent; feci non inuitus, vt ea primo quoque tempore in Latinum conuerterem, & cum fide ſuis intexerem locis. Etſi enim ab integro tractandi ac propè denuo reficiendi operis labor nonnihil animũ ab incepto deterrebat meum; vicit tamen laboris difficultatem quà Xauerij amor, quà ſtudium publicæ vtilitatis. Nouorũ quippe factorum tanta fuit tum copia, tum dignitas, vt quatuor libros (ne plus nimio creſcerent) in ſex diſtrahi oportuerit. Porrò vt Xauerius noſter ſicut inſtructior, ita emendatior prodiret in publicum, omni ope atque operâ curaui. Quanquam aduerſus errata nunquam ſatis eſt cauta mortalitas: vt prudentiſſimus quiſque iuſtiſſimusq; rerum æſtimator emendatiſſimum iudicare debeat, quod minimè mendoſum in hoc genere eſſe videatur. Vale.

† 2 S. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

S. D. N. D.

CLEMENTI VIII.

PONT. OPT. MAX.

ETSI Pontificia Maieſtas, qua proximè accedis ad Deū, Pater Beatiſsime, deterrebat humilitatem meam ab eo conando quod molior, tamen illa non minùs benigna probis quàm ſeuera improbis clementia, quam tuum nomen ac vultus pollicetur, animum erexit allexitque meum, vt hoc qualecunque munuſculum, tibi vtique optimo iure debitum, offerre non dubitarem. Mitto beneuolentiæ tuæ in Societatem noſtram indicia nec parua, nec obſcura, quibus nos deuinxiſti in perpetuū vniuerſos. Incredibilis iſte ardor animi, ſtudiúmque Chriſtianæ religionis vel tuendæ, vel propagandæ, poſtulare, atque adeò flagitare videbatur, vt vulgāda FRANCISCI XAVERII vita in tuo potiſsimùm nomine appareret. Quippe vir ille, miro Dei hominúmque amore ardens, non modò auitam religionem iam ſylueſcentem in Europa, Aſiæque ora, quæ Indiam continet, diligẽter excoluit; verùm etiam trans Gangem per ignotas antiquitati vias ac nationes Chriſti nomen circumtulit: longiſsiméque prouectus in vltimas Orientis oras, ad ipſos Iapones, in orbis terræ angulo ſitos, Euangelij lumen primus inuexit. Quocirca quis non videt æquum ac par fuiſſe, talis vt viri vita, cuius in India, totóque Oriente, æterna extant ſanctimoniæ impreſſa veſtigia, eius maximè nomini dicaretur, qui orbis terræ Parens, ſacrorū Antiſtes, religionis Princeps ſit, & ſanctitatis? Nimirum vt, Xauerio velut præcurſore, celeriùs expeditiúſque in vltimas terras tanti Pontificis fama penetraret, ac teneras illas nouorum Chriſtianorum mentes, quà egregio ſanctimoniæ exemplo imbueret, quà Pontificalis auctoritatis quadam quaſi maieſtate in officio contineret. Itaque benigno hilarique vultu (quod in minimis etiam donis maximos Reges feciſſe non ignoras, P.B.) hoc quicquid eſt, quantulumcunque eſt, accipies: paruum & exile munuſculū fateor, ſed ex magno gratóque animo profectū: Xaueriúmque noſtrum, vel tuum potius, tuo nomine tegi fouerique patiaris; vt idem & teſtis ſit tuæ erga Ordinem noſtrum beneuolentiæ non vulgaris, & obſes noſtræ erga tuum nomen obſeruantiæ ſempiternæ. Vale.

Sanctitatis tuæ humillimus ſeruus

Horatius Turſellinus.

Libri Primi.

CAPVT I.

FRanciſci Xauerij genus, indoles, educatio. pag. 4
II. Pariſiis ab Ignatio Loyola ad ſtudium pietatis conuertitur. 6
III. Eius feruor in domando corpore, ac ſtudio perfectionis. 9
IV. Venetias non ſine magna corporis vexatione contendit. 12
V. Venetiis dat operam valetudinario inſanabilium, inde Romam ad Pontificem adit. 15
VI. Vicetia poſt diutinam præparationem Deo ſacerdotij primitias offert. 18
VII. Bononiam Romamq; exemplis & ſermonibus iuuat. 22
VIII India Prouincia diuinitus illi deſtinatur. 25
IX. Adito Pontifice, in Luſitaniam proficiſcens, magnarum virtutum indicia edit in via. 28
X. Ab Rege Luſitaniæ benignè acceptus, Olyſipponenſes ad ſtudium pietatis excitat. 33
XI. Profectio eius in Indiam fruſtra impeditur. 36
XII. Nauigaturus in Indiam, ab Rege Pontificium diploma legationis accipit, viaticum recuſat. 38
XIII. Indiam petens, edit exempla virtutis ſuæ. 41
XIV. Ægris miniſtrans, Mozambicum appellit. 44
XV. In Mozambici valetudinario æger ipſe ægros ſubleuat. 46.
XVI. Melinde, & in Socotora inſula, non ſine incolarum fructu pauliſper moratus, in Indiam peruenit. 90

Libri Secundi.

I. QVo in ſtatu Indiam offenderit. 55
II. Conciliato Epiſcopo, in India elaborare inſtituit. 59
III. Pellices miro artificio nuptiis iungit, aut detrahit: pueros rudesq; Catechiſmo inſtruit. 62
IIII. Goanum Collegium Societati parat. 67
V. Ad Comorinenſes neophytos iuuandos proficiſcitur. 67
VI. In Comorino Promontorio elaborat. 70
VII. Multis miraculis per ſe ac neophytos editis, ob eximiam

humilitatem vulgò Pater ſanctus appellatur. 74

VIII. *Tradendæ Chriſtianæ doctrinæ Vicarios ſibi ſubſtituit, eiſq́; certum ſtipendium à Rege Luſitaniæ curat.* 77

IX. *Brachmanis conuincit.nonnulloſq́; eorum conuertit.* 79

X. *In ora Piſcaria ingenti cum gaudio fructuq́; degens, neophytos afflictos recreat.* 82

XI. *Trauancoridis regnum Chriſto adiungit, neophytoſq́; à Barbaris tuetur.* 85

XII. *Neophyti pro Religione cæſi Chriſtianũ nomẽ illuſtrãt.* 88

XIII. *In Ceilanum inſulam tranſmiſſus, nauis gubernatorem à perdita vita reuocat.* 90

XIIII. *Sancti Thomæ ſepulchrum viſit.* 93

XV. *A Dæmonibus cæſus, tamen in oratione pernoctat.* 96

XVI. *Energumenũ liberat, Ioannem Durũ ſociũ adſciſcit.* 98

XVII. *Deprauatos Malacenſium mores corrigit.* 99

XVIII. *In Amboino multa edit vaticinationis & caritatis indicia.* 103

Libri Tertij.

I. IN *Moluco lapſos incolarum mores reſtituit.* 106

II. *Mauricæ incolis periclitantibus vel cum capitis ſui periculo ſubuenire ſtatuit.* 108

III. *Efferatos Mauricenſium mores mitigat, Chriſtianisq́; præceptis inſtruit.* 112

IIII. *Ternatinos denuo excolit.* 114

V. *Luſitanis egregiæ de barbaris victoriæ & vates & auctor* (*eſt.* 116

VI. *Amboinios reuiſit, atque omni ope iuuat.* 117

VII. *Malacenſes ſumma ope inſtruit: viſum Duro ſocio ſuo oblatum diuinitus cognoſcit.* 119

VIII. *Malacæ in Acenos, Chriſtiani nominis hoſtes, claſſem comparat.* 121

IX. *Prætoria naui amiſſa, duarum biremium acceſſionem prædicens, ad pium bellum torpentes excitat.* 124

X. *Luſitana claſſis, auctore Xauerio, egregiam de Barbaris victoriam refert.* 126

XI. *Xauerius Malacenſibus partæ victoriæ, cuius auctor fuerat, vates extitit.* 129

XII. *Anger Iapon Frãciſci congreſſu ad Chriſtũ cõuertitur.* 131

XIII. *Tempeſtate perfunctus, Comorinenſibus Sociis præcepta tradit.* 134
XIV. *Goam reuerſus, res Indicas componit.* 136
XV. *Duos Luſitanos à perdita vita ad honeſtam reuocat.* 138
XVI. *Sociis in ſuas prouincias deſtinatis, ipſe Iaponiam adire ſtatuit.* 140
XVII. *Malacæ multa gerit memoriâ digna.* 144
XVIII. *Piratico vectus lembo, tandem nauarcho & Dæmonibus inuitis in Iaponiam appellit.* 148

Libri Quarti.

I. *Iaponum mores religionesq́ꝫ cognoſcit.* 151
II. *Cangoximæ complures Chriſto parit.* 155
III. *Mortuam puellam ab inferis excitat, leproſum ſanat.* 158
IIII. *De Antonij criminalis martyrio cognoſcit.* 160
V. *Rei Chriſtianæ curſu Cangoximæ impedito, Firandi & Amangucij Euangelium prædicat.* 161
VI. *Meacum magno labore contendit.* 164
VII. *Amangucij Rege muneribus cōciliato, complures Chriſtianos facit.* 167
VIII. *Cognitis Iaponum ſectis, complures eorum conuertit.* 169
IX. *Bungi Regem ipſius inuitatu adiens, inſigni honore excipitur à Luſitanis.* 175
X. *Inſigni pompa à Luſitanis in Regiam deducitur.* 176
XI. *Būgi Rex perhonorificū ſe Frācīſco præbet inuitis Bozijs.* 178
XII. *Regem & populum Chriſtianis myſterijs imbuit, Bonziorum audaciam frangit.* 182
XIII. *Bōziorū doctiſſimū, certamine corā Rege inito, vincit.* 184
XIV. *Franciſci conſtantia in conſternatione Bonziorum.* 187
XV. *Noua de Principe Bonziorum victoria.* 189
XVI. *Amāgucij Bungiq́ꝫ Reges conciliat nomini Chriſtiano.* 193

Libri Quinti.

I. *Sinas aditurus, Indiam repetere ſtatuit.* 196
II. *Sinas petens, abreptam vi tempeſtatis ſcapham precibus recuperat.* 197
III. *Portum Sinarum, & Malacenſe iter vaticinationibus inſigne reddit.* 201

IV. *Goæ Sociũ moribũdũ ſanat: res à Sociis geſtas cognoſcit.* 204
V. *Legatione adornata, Sinas petit.* 208
VI. *Malacæ Præfecto ſacris interdicit.* 211
VII. *Fracto Legationis cõſilio, nihilominus in Sinas pergit.* 216
VIII *Sinarum fines fruſtra patefacere conatur.* 218
IX. *Tranſigit cum Sina, vt ſe clam Cantonem inueheat.* 221
X. *Tranſmiſſione dilata, ſuum obitum prædicit.* 224
XI. *Sanctiſſimè moritur.* 227
XII. *Viua in calce ſepelitur.* 229
XIII. *Corpus integrum repertum Malacæ denuo humatur.* 231
XIV. *Corpus in Indiam aduehitur.* 234.
XV. *Eius funus Goæ omni apparatu celebratur.* 237
XVI. *Ad eius corpus viſendum maximi concurſus fiunt.* 240

Libri Sexti.

I. *Franciſci facta ac miracula Luſitani Regis imperio perſcribuntur.* 243
II. *Xauerius futura & abſentia prædicit, cogitationes hominũ introſpicit.* 245
III. *Miracula cuiuſque generis edit in vita.* 249
IIII. *Miracula per eum poſt mortem edita.* 252
V. *Studium orationis.* 258
VI. *Cordis munditíes & caſtimonia.* 263
VII. *Crucis & Euangelicæ paupertatis ſtudium.* 264
VIII. *Obedientia & humilitas.* 268
IX. *Magnitudo animi, diuinaq́; fiducia.* 273
X. *Dei caritas & proximorum.* 276
XI. *Comitas grauitati iuncta.* 282
XII. *Prudentia, & præcepta Goani Collegij Rectori & Gaſpari Belgæ tradita.* 284
XIII. *Præcepta Ioanni Brauio aliiſq́; ſociis data.* 291
XIIII. *Præpoſitos ac ſuperiores Societatis quales requireret.* 294
XV. *Quales eſſe optaret homines è Societate.* 298
XVI. *Concionatores Societatis quales expeteret.* 301
XVII. *Confeſſarios Societatis quales effingeret.* 307
XVIII. *Cultores animorum quales optaret.* 312

FINIS.

HORATII

TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

FRANCISCI XAVERII, *viri ad Indiæ potiſsimùm, vltimíque Orientis ſalutẽ nati, vitam omnibus ſanctimoniæ notis inſignem memoriæ prodere conſilium eſt. Is quippe ex nouem Ignatij Loiolæ Parentis noſtri diſcipulis primis exſtitit magiſtro ſimillimus: & in India, Iaponia, aliiſque barbarorum regionibus, vel primus è Societate, vel plurimum laborauit, vt viam Indis in cælum, ſociis in Indiam aperiret. Ita quà inſigne Societati decus attulit, quà illuſtre ſociis exemplum reliquit. Quocirca pulcherrimam eius in omni genere virtutũ effigiem noſtris hominibus proponi iã diu vniuerſa Societas haud immeritò expetebat. Quippe cùm illuſtribus maiorum exemplis, quædam egregiis viris flamma creſcat in pectore, quæ ſedari non poteſt antè quàm præſtantem illorum virtutẽ expreſſerit imitando. Equidem videbam præcipua Xauerij facta aliorum hiſtoriis ſanè magnificè intexta; cæterùm ægrè admodum ferebam. ampliùs xxxv. annorum ſpatio neminem extitiſſe, qui omnibus ornatam virtutibus vitã proprio volumini mandandam cenſeret; támque amplam ac frugiferã*

prouinciam aut alteri demandaret, aut ſibi depoſceret. Itaque nuper cùm me & amiciſsimorum hominum ſermo, & verò ſuperiorum auctoritas ad hoc opus inuitaret, haudquaquam abnui, ratus poſſe me, quod poſſe exiſtimarer. Feci igitur non modò non inuitus, verum etiam libens, pro mea erga XAVERIVM *veneratione, vt ſucciſiuis operis tãti viri memoriam proderem poſteris, efficeremque, ſi quo modo poſſem, vt vir immortalitate dignus, quem viuere iure credimus in cælo, in meis quoque ſcriptis, non tantùm in Sociorum mentibus, viueret. Ac mihi quidem non tam humano quàm diuino conſilio fieri videtur, vt laborioſiſsimæ eius vitæ ratio eo potiſsimùm tempore noſtris hominibus expromatur, cùm ex regionibus ab illo cultis maximas percipi fruges videmus animorum. Nuper quippe complures Iaponiæ Dynaſtas Regéſque cum ſuis ferè populis ad Chriſti religionem traductos; & in Sinas aditum, quem Satanæ calliditas vndique ſeptum atque obuallatum tenebat, diuinitus Euangelij præconibus aliquando patefactum accepimus. Quod vtrumque profectò ſecundùm Deum* XAVERIO *potiſsimùm acceptũ, referre debemus qui noſtris hominibus non ſolùm ad illarum gentium conuerſionem ſeſe præbuit ducem, ſed etiam procliue ac facile id negotium tradidit. Huius igitur ego vitam ſanè variam atque multiplicem ſcribere aggredior, voluntate vtique maiore quàm facultate: nec tam ſatisfaciendi ſpe, quàm ſtudio obtemperandi. Cæterùm ſimul Franciſco deprecatore, cuius cauſa hic à me ſuſceptus eſt labor, ſimul diuina obedientiæ vi ſubnixus, futurum ſpero, vt & vires animo, & conatus expectationi hominum, aliqua forſitan ex parte reſpondeant. Quod ſi aſſequi nequiuero: illud certè aſſequar, vt meo hoc qualicũque ſtudio ad idem opus ſtudia excitem aliorum. Me quidẽ, vtcumque erit, iuuabit paruiſſe optimo Parenti, ſanctiſsimi viri memoriæ, quãtum in me fuerit, cõſuluiſſe. Perficiã enim fortaſſe, vt poſteritas intelligat, cuiuſmodi ex ſemente tanta in deſertis illis locis nouorũ Chriſtianorum extiterit ſeges*

ex qua

ex qua pauus ille atque experiens agricola, qui flens miſit ſemina ſua, retulerit cum exultatione manipulos ſuos. Etſi autem maioribus noſtris magis cordi fuit præclara FRANCISCI *facinora factis exprimere, quàm mandare litteris: ego tamen ex iis quæ extant, quæque ad manus meas peruenerunt, duntaxat colligam certis comperta auctoribus, qui ſcilicet aut viderunt ipſi, aut ab iis, qui viderant, acceperunt. Ac de prima eius ætate pueritiaq́ue, pauca quædam exponam, quæ ex Martino* AZPILQUETA *Nauarro, homine cùm probitate, tùm doctrina inclyto eodemq́ue* XAVERII *cognato, atque olim familiari, & æquali, paucis ante eius obitũ menſibus, ipſe cognoui. Reliqua autem vitæ facta familiares* FRANCISCI *ipſius, primò quidem, cùm minùs clara eſſet eius virtus, negligentiùs obſeruarunt: deinde verò, vt illuſtrior eſſe cœpit, accuratiùs Luſitani Regis imperio conquiſita litteris prodiderunt. Quo factum eſt, vt non æquè omnes eius vitæ partes virtutibus ac factis inſtructas haberemus. Nec dubito quin pleriſque, qui* P. N. IGNATII *cognouerint vitam,* XAVERII *tyrocinium, primáque illa efferueſcentis virtutis opera, magna ex parte nota, minus iucunditatis præbitura ſint feſtinantibus ad illa, quæ præclarè geſſit in India. Verùm hos meminiſſe oportet, & ex illo tyrocinio* XAVERIUM *tantum Chriſti extitiſſe militẽ, nec oportuiſſe eius facta, quanquam iuſtis de cauſis narrata alieno loco, reticeri ſuo. Sed iam* FRANCISCI *Vitam ab eius genere, cuius permagna vis eſt in vtramque partem, ordiamur.*

CAPVT I.

FRANCISCI XAVERII *genus, indoles, educatio.*

Xauerium caſtellū gentilitium Xaueriæ familiæ.

IN altera Nauarræ parte, quæ vergit ad Hiſpaniam, ſub Pyrenæi radicibus, Xauerium caſtellum eſt ſitū & opere munitum, peruetuſta ac gentilitia ſedes Xaueriæ familiæ: vbi Franciſci Xauerij incunabula hodieque viſuntur. Caſtella quippe, gentis more, ferme nobilitas incolit. Et Xauerium haud procul admodum Pompelone abeſt vrbe regia Nauarræ. Franciſci maiores bellica virtute, eximiáque erga Reges ſuos fide, multa ac magna decora ſimul & præmia ſibi ac poſteris pepererunt, haud minùs factis ſuis quàm regiis beneficiis inſignes. Maternum genus inprimis clarum, ac nobile: vtpote cuius antiquitas longiſſima clarorum bello virorū ſerie per plurimas deinceps ætates, haud dubiis teſtata monumentis, ab anno milleſimo repetatur. Maternus auus Martinus Azpilqueta fuit, clariſsimæ familiæ iā ad paucitatē redactæ propemodū ſtirps relictus, vir nō maiorū gloria quàm ſua virtute clarior. Is Ioannam Xaueriam, pari ſplendore ac nobilitate virginem, ſpem item Xauerij generis. duxit vxorem. Ex ea Mariam vnicam filiam ſuſcepit, ſtirpem ac ſpē familiæ vtriuſque: vt duæ nobiliſsimæ penè Nauarræ totius familiæ in vnius ferme puellæ capite conſiſterent. Et fuit Maria egregia pariter forma ac pietate, tam excellenti nomine non indigna. Hanc Ioannes Iaſſus ſibi matrimonio iungit, homo genere copiiſque maximè verò doctrina & prudentia nobilis, idemque apud Ioannem Regem Nauarræ gratioſus in paucis, conſiliique regij longè primus. Qui ſoceri hortatu ex Iaſſo caſtello paterno auitóque in Xauerium dotale caſtellum coniugis cùm demigraſſet feliciori quàm ſocer matrimonio vſus, ſoceri magis conſuluit genti, quàm ſuæ. Pluribus enim ex Maria liberis (inter quos Franciſcus hic noſter fuit) genitis; gra-

Generis nobilitas.

Parētes Xauerij.

uis

quis eius animum inceſsit cura duas antiquiſsimas Nauarræ familias iam deficientes ab interitu vindicandi. Ergo ſtatuit poſthabito gentis ſuæ nomine (quanquam nec humili, nec obſcuro) tranſmittere gentilitia coniugis ſuæ nomina liberis ſuis poſteríſque. Quocirca eius filij, paterno cognomine omiſſo, partim Azpilquetæ, partim Xauerij appellati. His igitur parentibus ac maioribus Franciſcus Xauerius náſcitur, Ioanne Rege Nauarræ. Innocentio Viij. Pont. Max. anno poſt Chriſtum natum circiter M. CCCC. XCVII. Fratrum quidem natu minimus, ſed, tanquam alter Dauid, ſummi parẽtis deſtinatione maximus. Nec vero illi ad deſtinatum ſanctitatis faſtigium adiumenta vel diuina, vel humana, vnquam defuere. Ab incunabulis in ſinu optimorum parentum educatus pueritiam egit ex eorundem ſanctiſsima diſciplina: primámque eius ætatem ſolers magiſtrorum cura iis artibus erudiuit, quibus ingenia ad ſummum excitantur decus. Et erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, conſtitutióque, magnum & acre ingenium, ſtudium litterarum (vt eſt captus puerorum) non vulgare. Nihil illo probius, nihil feſtiuius, nihil comius. Quibus ille rebus aſſequebatur, vt notis ignotiſque carus eſſet. Nec mortalibus eodem tempore carior fuit quã cæleſtibus. Vel illud argumẽto eſt quod in tanta affluentia rerum, iuuentæque licentia, præclara ſpecie habitúque corporis adoleſcens pudore cupiditatẽ frenante, ſui potens fuit ſingularique Dei beneficio virginalis integritatis florem intactum illibatúmque ſeruauit: vt cæleſtis ille ſponſus, qui paſcitur inter lilia, iam tũ videretur certam in eo ſedem ſibi delegiſſe. Acuebat, vt fit, caſtimonia ingenium, animumque ad ſapientiæ ſatus accipiendos, tanquam purum ſolum, diligentius præparabat. Igitur contemptis militaribus fratrum vocibus ad domeſticum armorum decus reuocantium, inſtitutum tenuit: ac ſiue recenti patris exemplo incitatus, ſiue ſcientiæ dulcedine delinitus, ſiue etiam diuino inſtinctus inflatu, doctrinæ gloriam bellicæ prætulit laudi. Sed interuẽnit rectiſsimis ſtudiis auitum malum, honorum cupido. Etenim (vt eximia nobilitas ferè auida eſt excellẽtiæ) cum illa ipſa puerili diſciplina ingentes hauſit ſpiritus: cœpitque nixus ingenio magna quædam & alta ſpectare,

Educatio.

Virginalis pudicitia.

Cantic. cap. 2.

Doctrinam armis anteponit.

vt familiæ decus, quod amplum à maioribus acceperat, maius & auctius poſteris ſuis traderet. Decreuit itaque maximarum artium præſidia, quę ad dignitatem opéſque augendas viam facerent, ſibi parare, conſilio ſpecioſo magis, quàm ſalubri.

CAPVT II.

Pariſiis ab Ignatio Loiola ad ſtudium pietatis conuertitur.

Academia Pariſienſis

ERAT illis temporibus Pariſienſis Academia non ſolùm vetuſtate famáque ſapientię inclyta: ſed etiam ob magiſtrorũ pręſtantiã, diuturnitatémque pacis, maximę celebris, acérrimis vndique ingeniis eò confluentibus, vt inde referrent eruditionis eximiæ famam. Franciſcus ergo haud ſcientiæ auidior quàm gloriæ, vt primùm ſatis imbutus literis ſibi viſus eſt, Lutetiam ipſe quoque iter intendit. Quò vt primùm peruenit, in Collegium S. Barbaræ doctoribus iuxtà diſcipuliſque florentiſsimum adſcriptus, totum ſe Philoſophiæ tradit, faciliùs deinde ac tutiùs operam diuinarum rerum ſcientiæ daturus. Magno incepto adhibet maximarum rerum effectricem conſtantiam. Non illum aſsiduus frangebat labor: non ludus intempeſtiuus non voluptas, cæteræque lubricæ ætatis peſtes aut auertebant ab inſtituto curſu, aut retardabant: cõtráque in tanta Gymnaſij frequẽtia, præſtãtiũ ingeniorũ æmulatio, maximũ ſtudiorum incitamentum, cupidã excellentiæ mentem acerrimè ſtimulabat. Itaque conatui reſpondit euentus. Philoſophiæ curſu vt conſtanter, ſic feliciter confecto, nõ doctrinã ſibi modò, ſed doctrinæ etiã decus peperit. Námque Gymnaſij moderatoribus induſtriam cùm egregiè probaſſet ſuam: de more philoſophici magiſterij laurea & inſignibus ornatus eſt: Philoſophiæque deinſuper tradendæ præpoſitus, Ariſtotelẽ Pariſiis publicè, nec ſine laude, aliquamdiu explicauit. Inde animo à naturalibus rebus ad diuinas verſo, Theologiã perſequitur eodem vel animi ardore, vel tenore vitæ. Inter hæc Franciſcus tuẽdæ inter æquales, vt ſit nobilitatis & dignationis auidus, extrà modum ſumptu prodibat.

Collegium S. Barbaræ.

Studet Philoſophiæ Pariſiis.

Ariſtotelem Pariſiis publice interpretatur.

Studet Theologiæ.

Mouit

Mouit ea res Ioannem Iaſſium patrem, vt de illo domum reuocando agitaret Erat Xauerij ſoror maior natu Gandiæ (vrbs eſt Hiſpaniæ nobilis) Antiſtita ſacrarum Virginum, quas ob ſummam vitæ aſperitatem, Diſcalceatas appellant, virgo ſanctimonia inſignis. Hæc patris conſilium odorata, & quantus tandem vir Franciſcus eſſet futurus, edocta diuinitus, Iaſſium patrem impēſe monuit, vt Franciſco Pariſiis ingenium maximis artibus excolenti affatim ſuppeditaret omnia: nec ſumptui parceret, etiam ſi domeſticas in eam rem opes exhauriri oporteret: quippe illum à Deo noui Orbis vltimique Orientis Apoſtolum deſtinatum. Extant hæ, quas dico, litteræ in Xauerio caſtello teſtes vaticinationis, quā ſuo deinde tempore cōprobauit euentus. Igitur Iaſſus filiæ, cuius eximiam ſanctitatem exploratam habebat, prædictione erectus, neceſſarios ſubinde ſumptus Franciſco abunde ſubminiſtrauit. Cæterum dum Xauerius dignitatis magis quàm ſalutis memor, ſtudia ſcientiæ diuinæ ad humana refert præmia, inanibus eius contentionibus cæleſtis vis interuēnit: hominémque auidum gloriæ, ad glorioſius piæ ſanctæque vitæ curriculum aliquando traduxit. Verſabatur Franciſcus (vt paulò antè diximus) in Collegio S. Barbaræ, Contubernalem habebat Petrū Fabrum Allobrogem, virum ingenio quàm genere nobiliorem. Eodem tempore Ignatius Loiola (is qui poſtea Societatis IESV parens & auctor fuit) ſtudiórum optimarúmque artium cauſa Lutetiam profectus, ad Philoſophiam primùm, inde ad Theologiam applicuit animum. Igitur vt in Fabrum, Xaueriúmque incidit, contraxit eos celeriter (vt fieri ſolet) ingeniorum ſtudiorúmque ſimilitudo. Demum Ignatius ab eiſdem in contubernij vitæque ſocietatem benignè receptus, gratiam vtrique bene cumulatam retulit. Eximia quippe in ambobus indole ingenij animaduerſa, amborúmque ſenſibus perſpectis, paulatim eos officiis delinire, ſalubribus præceptis pro re nata excolere, atque ad Chriſtianæ vitæ perfectionē allicere cœpit. Reputarēt ſecū nō ad breuē hāc & miſerā vitā natū eſſe hominē immortali animo præditū: ſed ad ſēpiternā illā beatáque: & memores quæcunque oculis cernerent, mortalibus non tam ad-

Vaticinatio de eius Apoſtolatu in nouo Orbe.

Familiaritas eius Ignatio.

Ignatij vita.

„ ad fruendū vtendúmve tradita, quàm propoſita ad co-
„ gnoſcendum diligendúmque Deum, æternis bonis, ac pro
„ priis caduca & commodata ducerent leuiora. *Quid enim*
„ *prodeſſe homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ de-*
Matth. 16. *trimentum patiatur?* Iam ſi ipſe Dei Filius certiſsima ſalutis
„ præſidia reliquiſſet hominibus, quod tandem conſilium
„ eſſe, ſine his munimentis inter infeſta hoſtium tela ver-
„ ſari? Quocirca ſubinde, & (ſi ipſum audirent) octauo quo-
„ que die Sacramentis, Confeſsionis & Euchariſtiæ, ani-
„ mum ſalutémque ſuam communirent, quippe cæleſti-
„ bus hiſce armis tectos facile hoſti reſiſtere, nudos iugu-
„ lum dare. Eadem monita haud iiſdem ab vtroque auri-
„ bus animiſque audita. Faber, qui humanum nihil ma-
„ gnopere expeteret, auidè arripuit: at Fräciſcus, animo am
„ plitudinis cupidine occupato penitus excluſit. Erat Xaue
„ rio viuidum, ſed tractabile ingenium niſi naturam mala
conſuetudo corrumperet. Itaque ingenti ſpiritu iuuenis
proteruè procacitérque obloquens, vltro Ignatij dicta,
ipſúmque Ignatium carpere pietatémque eius egregiam
Xauerij fe- petulantiùs interdum illudere. Ille contrà iuuenili fero-
rociam Ig- ciam exultantem obſequiis omnibus permulcere. Nec fru-
natius per- ſtra. Vicit denique patientia peruicaciam. Xauerius (vt e-
mulcet. rat generoſus ac nobilis) paulatim tanta moderatione ac
facilitate mitigatus, reſpexit primò quem exagitarat; ad
extremum diuino tactus Spiritu, totum ſe illi regendum
gubernandúmque tradidit. Cæterùm magni refert, quã
vacuo liberóque animo ad Deum accedas. Fabrum qui-
dem rerum mortalium contemptorem, & quadrienniũ
iam ex Ignatij præſcripto ſacra myſteria frequentantem,
haud ægre pellexit cœleſtis vitæ dulcedo, vt Chriſtum
ducem expeditus miles ſequeretur. At Xauerius, vt qui
adhuc imaginariis honoribus, ſpeíque ſuæ indulgeret,
quanquam idem vitæ genus amplexus, tamen Spiritui
ſancto obſtinatè reſiſtebat: quominus Chriſtum ducem
ſecutus *egrederetur ad eum extra caſtra, eius improperium portans.*
Ad Heb. Iuuenis cætera pius ac facilis, ab hac vna parte durus e-
cap. 13. rat. Eo impenſiùs illum Ignatius flens deprecabatur à
Deo. nec incaſſum miſſæ preces. Tandem aſsiduis eius
lachrymis animus Fräciſci mollitus flectitur iniectaq́ue di
uinitus ingenti ſalutis cura, aliquando colligit ſe: & quæ
in vtramque partem hinc cupiditas, hinc pietas ſubijcie-
bat,

Franciſci deliberatio de vitæ ratione mutanda.

bat, inter ſe conferre & æſtimare tacitus cœpit. Vocantem Deum audiam, nudúmque Chriſtum nudus ſequar? At durum vitæ genus & abiectum erit ſubeundum. Dei voce contempta, vitæ ſplendorem meúmque retineam inſtitutum? Enimuero periculum eſt, ne ſi, vocante Deo, renuerim, iratus ille in meo interitu rideat. Quî tandem crucis acerbitatem probrúmque perferre potero? Quid igitur? malimne aggregari *inimicis crucis Chriſti, quorum finis interitus, & gloria in confuſione ipſorum?* Quo ore notorum oculos, quibus auribus ſodalium feram voces? At ſermonibus hominum ab honeſta beatáque vita reuocari, ſummæ non modò leuitatis eſt, ſed etiam dementiæ. Quid? inopinatus hic nuncius quàm acerbum cognatis & parentibus inuret dolorem? Parentúmne aut cuiuſquam mortalium amor me plus quàm mea ſalus, plus quàm Dei Chriſtique ipſius caritas tangat? Talibus curis in diuerſa trahẽtibus, anceps ac dubius nutabat animus. Diebus aliquot inter has cogitationes abſumptis, ad vltimũ pertinacia victa eſt, vrgentíque Deo manus dedit. Extẽplo in contrarium mutatus aſpicere cœpit *in auctorẽ fidei, & conſummatorem* IESVM, *qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contempta.* Ac primùm quidem, quo adminiculo erectus erat, eodem innixus Ignatio ſtetit. Inde quaſi ab ſecunda origine lætiùs ac feliciùs renatus, egregios Chriſtianæ virtutis edidit fructus, Ignatij iam ſimilior quàm ſui.

Ad Philip. cap. 3.

Ad Heb. cap. 12.

CAPVT III.

Eius feruor in domando corpore, ac ſtudio perfectionis.

NAM breui ardentiùs ſui abiectionem & crucem quæſiuit, quàm dignitatem anteà & honorem quæſierat. Id adeò proprium eſt fermè præſtantium ingeniorum, vt quamcumque in partem ſe dederint, eò toto animi ferantur impetu. Franciſco itaque ſanctitatis palmam petenti, prima (vt aſſolet) orta eſt pugna cum corpore. Cum *caro concupiſceret aduerſus ſpiritum*, edomandum ſibi eſſe corpus ſtatuit, ne illius retra-

Mortificationes.

ctatio

ctatio peruicaciáque Chriſtianæ perfectionis curſū mo raretur. Quocirca vſitatas inediæ, verberū, ciliciorum aſperitates, velut cupiditatū moderatrices, delictorúmque vindices, non minùs ſæpe quam auidè tum florente ætate adhibuit, tū in omni vita. Et fortitudinis ei' indoles inter primū nouæ militiæ rudimentum haud leuibus ſe prodidit argumentis. In campo ſuburbano adoleſcens, inter æquales gregaléſque ſuos, ſaltu (vnus hic ludus cordi fuerat) libenter ſe impigréque exercēs, aliquãdo corporis agilitate, quà reliquos longè anteibat, nimiū ſibi placuerat. Igitur vbi reſipuit, leuē noxam, miniméque diuturnam, vindicauit grauiſsimo multorū dierum ſupplicio. Dies quippe aliquot continuos exegit, noxiis membris funiculo non ſine acri dolore conſtrictis. Eodémque tēpore animi quoque elationem expiãdam ratus, aſsidua rerum piarum meditatione exercuit mētem vt pœnæ magnitudo in poſterū & animū cohiberet & corpus. Nec minùs ad mentem excitandã, quàm ad culpam eluendã, iuueniles domuit motus. Inter ipſas humanarum diuinarúmque rerum pias cōmentationes (quæ exercitia ſpiritualia vocamus) cū nimis effrænatã ac refractãtē corporis vim fame debilitare atque cōprimere conaretur, peruincendi ſtudio prouectus eſt longius, quatuor dies totos cibo abſtinuit, audaci quidē incepto, verùm non improbo: quippe quod tyrocinii ipſius, ætatíſque feruor excuſet. Nulla vtique res eſt nec difficilior, nec efficacior ad virtutē, quàm ſui ipſius victoria. vt autē in medio ardore certaminis modū nunquã excedãt tirones, optandum magis quàm ſperandū eſt. Quocirca Xauerius ſecum aſsiduè certans, ac ſemet vincēs ſedulò, in dies & fortior ſeipſo fiebat, & melior. Præcipuè adiumento erat crebra ac pia Chriſti cùm vitæ mortiſque, tū verò eximiæ illius caritatis meditatio, maximū diuini amoris inuitamētū, chriſtianæq́ue virtutis. Quo plus materiæ, ea cōmentatio addebat diuinæ caritati, hoc magis in Franciſci pectore exardeſcebat humanæ ſalutis ac martyrij cupido. Eò demum res euaſit, vt Dei Filio, qui ſuū caput pro eius ſalute deuouiſſet, inuicē totum ſe pro ipſius gloria, & ſalute hominum, in perpetuū deuoueret. Ergo vt nulla eū res à caritate Chriſti ſepararet, Ignatij hortatu, ſimul cum ſociis qui tum erant numero nouē, palàm

Agilitas corporis.

Membra funiculo perſtringit.

Quatriduū inedia traducit.

Sui victoria

Chriſti vitæ mortiſque meditatio.

Martyrij cupiditas.

palã ſtatuit certis ſe Deo votis obſtringere, quibus peteretur martyrij decus. Anno igitur huius ſeculi XXXIIII huic negotio dicunt ipſum diẽ Aſſumptioni ſacrũ Beatę Marię, eam ſcilicet promiſſorum ſuorum & teſtẽ & prędidem habituri. Is dies vbi venit, in ędem ſuburbanam, cui Mons Martyrum nomen eſt, (vt locus ipſe accẽſam martyrij cupiditatem inflammaret) ardentibus diuturna meditatione animis coëunt. Ibi ſub ſacrificiũ Miſſę, diuináſque epulas, gaudio alacres, votis nuncupatis, Deo dicãt ſeſe. Votorũm ſumma fuit, vti cõfecto Theologiæ curriculo, rerum omniũ poſſeſsione exuti, in paupertate perpetua, diuinę glorię inſeruirent, ſalutíque animorum: vt ad certam diẽ Hieroſolymã nauigarẽt operam Turcarum conuerſioni vel cum aperto capitis periculo daturi. Si quis fortè caſus id conſiliũ impediſſet, anno circumacto, Romam contenderent: ſuámque operã Pontifici Max. ad animorum ſalutem atque auxilium, ſine vlla temporũ locorũue exceptione, nulla facta viatici aut ſubſidij mentione, deferrent. Votorum nuncupationem nouus ſed pius eadẽ vota ſę pius inſtaurandi mos excepit. Vt crebra veterum votorũ inſtauratio innouaret eorundem memoriam religionẽque; non eo ſolùm anno hæc fecẽre vota, ſed eadem, quamdiu Lutetiæ ſtudiorũ cauſa fuerũt, quotannis eodẽ die, loco, cærimonia, pari cũ alacritate frũctúque renouarũt. Cęterũ Xauerius hoc auidiùs id per ſemetipſũ idẽtidẽ vſurpabat quo certiùs experiebatur frequẽti votorũ renouatione mẽtis ſuę ſicut aquilæ iuuẽtutẽ renouari. Atque hæc quidem tanta perfectæ virtutis cupido nihil interim ſtudio eruditionis offecit. Sed incidit tẽpus, cũ Franciſcus aliud dubiè oſtenderet, ſibi Chriſti militiam, cuius gratia iam rerum ſciẽtia quærebatur, diſcẽdi ſtudio eſſe potiorem.

Votis ſe Deo obſtringit.

Annua inſtauratio votorum.

Frequẽs votorum renouatio.

CAP.

CAPVT IIII.

Venetias non ſine magna corporis vexatione contendit.

Theologiæ curſum abrumpit non procul à meta.

PAVLVLVM iã aberat à meta Theologiæ, cùm ei in Italiam demigrandum fuit. Conuenerat iam inter Patres, vt ad dictam diem (is dies erat ad viij. Kalend. Februarias anni M D.X X X V I I. Venetias ad Ignatium, qui eò certis de cauſis anteceſcerat, ſe pariter conferrēt. Interrea dum præſtituta profectioni expectatur dies, Carolo Cæſare contra Gallos arma ferente, ingens in Gallia bellum exarſit, qui caſus conſtitutum iter maturauit, omiſſa Theologici curſus conficiendi cura. Aegre ſcilicet Xauerius, ſed tamen ſapienter, eam iacturam tulit, haud pulchrius ratus doctrinæ ſtudia Dei cauſa perſequi quàm relinquere. Idibus ergo Nouembris, alieniſsimo anni tempore, rebus omnibus, præter viaticum, & ſcripta, vti vouerant, in pauperes diſtributis, ex cōpoſito ſimul cum ſociis dat ſeſe in viam. Itineris ratio erat talis.

Itineris ratio.

Veſtitus plebeius obſoletúſque: ſuus cuique baculus & ſcortea, pauperum videlicet peregrinorum ritu. B. Mariæ Corona, Catholicæ religionis inter hæreticos index, è collo ſuſpenſa præferebatur: mantica ſcriptorum cuſtos pēdebat ex humero. Solenne erat, ad vires animoſque ex viæ laboribus recreādos, cæleſti pane, vnico ærumnarum ſolatio, refici quotidie. In exitu diuerſorij committere ſe Deo, in introitu gratias agere. In ipſa via commentari primum aliquamdiu de diuinis rebus, deinde cum comitibus colloqui. Itineris laborem ac moleſtiam canendis inuicem hymnis, pſalmis, canticiſque ſpiritualibus identidem leuare. Hoc potiſsimùm modo per Lotharingiam ac Germaniam, bellici tumultus declinandi cauſa, Italiam petens, autumnales Galliæ imbres, hyberna frigora Germaniæ pertulit. Et quanquam pedeſtri itineri nequaquam aſſuetus, tamen vltro ſcriptis onuſtus perfrigida tempeſtate, teterrimis viis, ac ſæpe niue obſitis, glaciéque concretis (Alpes quippe ſuperandæ erant,

perpetuo

perpetuo rigentes gelu) tamen adeò longinquum arduúmque iter pedes ingredi & exſequi ſuſtinuit. Accedebat ad ſarcinæ onus, viæque aſperitatem, volontaria quidē, ſed acerba corporis afflictatio, tantum animi ad incommoda laboréſque ſupererat. Antequam viæ committeret ſe, ſiue animi ad patientiam exercendi, ſiue edomandi corporis ſtudio, lacertos & coxendices iampridem cōſtrictas habebat funiculis: qui iam ob neceſſariam in domeſticis officiis corporis agitationem, intumeſcente circùm carne, artus fœdum in modum lacerabant. Tantus autem patiendi amor animíque vigor fuit, vt viam non minùs longam quàm aſperam ingrediens pedibus, demere ſibi tam ſæua neglexerit vincula. Ergo cùm ad cruciatum ſuapte ſponte peracerbum acceſsiſſet iter pedeſtre ac difficile; neceſſariò etiam ad funiculorum cruciamenta acceſsit vel plurimum. Ille tamen non in ſuſcipiendis quàm in perferendis ærumnis fortior, ſpreto non ſolum diſsimulato dolore pergebat. Quippe eas ſimiliter, vt cæteras quas expertus erat corporis vexationes, ſperabat poſſe vſu & conſuetudine mitigari. Cæterùm cùm non modò in dies, ſed in horas creſceret atrocitas illius carnificinæ: fiducia in ſolitudinem verſa, non ille quidem animo, ſed viribus deficere cœpit. Ad extremum igitur, poſteaquam nec diſsimulare nec ferre vltra vim poterat mali, neceſsitati cedens, ſocios benignè rogat, ſibi vt ignoſcant: ſe quidem præ defatigatione eò redactum, vt nō valeat iam mouere veſtigium. Mirari illi primò ſubitum feruidi hominis languorem: inde vbi pallor ori ſuffuſus inteſtini mali magnitudinem indicauit, deficientem excipere, ſciſcitari quid tandem acciderit noui. Tum Franciſcus recepto pauliſper ſpiritu, quem incluſerat dolor, neceſſariò rem totam vrgentibus aperit. Quocirca eius illi palam vicem dolentes, clàm ſuſpicientes virtutem, hortantur vt quàm commodiſsimè interquieſcat, quoad parumper vis tanti remittat mali. Vbi ſatis quieuiſſe viſus eſt, & aliquid recepiſſe virium, pedetentim eum ad proximum hoſpitium deferunt, confeſtímque medicum adhibent: qui affecta membra diu multúmque contemplatus, ſeuerè pronunciat, vincula iam diſpici non poſſe, nedum incidi. Nodos autem, etſi appareant atque extēt, vlcera tamē effeciſſe talia, vt diſſolui diſſecarìue nequeāt

Voluntaria in itinere corporis afflictatio.

Ex vexatione corporis deficit in via.

ſine

ſine acerbiſsimo ſenſu doloris. Igitur (quia morbus artẽ morbi cauſa conſuetudinẽ vincebat) attonitus ac ſtupẽti ſimilis aliquamdiu hæſit: ad vltimum parum proſperæ curationis euentum veritus, nullis Franciſci, aut ſociorum precibus perpelli potuit, vt ægris membris tãto cum periculo admoueret manum: ita re non modò infecta, ſed etiam intentata receſsit. Ingens Patres ſolicitudo inceſſerat, anxios non de Franciſci tantùm ſalute, ſed de ratione quoque communis itineris, cui magno cum omnium incommodo intẽpeſtiuus ille ſocij comitiſque morbus obſtabat. Et Franciſco haud leuior ſociorũ ſua cauſa hærentiũ erat cura quàm ſui. Ergo omnes pariter ab humana ope ad diuinam verſi, cæleſtem medicum pro ſe quiſque ſuppliciter implorare, ſuperóſque omnes deprecatores adhibere. Nec ſupplicatio irrita fuit. Suppleuit medici vicem Deus, & deſperato morbo fecit ſubitò medicinam. Mirum dictu. poſtridie manè Frãciſcus ſurgens reperit funiculos omnes diffractos excidiſſe: tumorem reſediſſe omnem: nihil ex tanti mali atrocitate, præter indicia mali, funiculorúmque veſtigia remanere. Tũ enimuero admirabundus, nec ſuã magis quàm comitũ vicẽ lætus cæleſti Numini magna voce gratulari. Accurrunt ſocij nouæ lætitiæ cauſam requirẽtes. recognita omnes haud dubio miraculo obſtupefacti certatim laudes gratéſque Deo (vti par erat) agere: & tendentes ad cælũ manus, manantibúſque præ gaudio lacrymis, præcipuã cæleſtis parentis prouidentiam, eximiámque in ipſo tẽporis articulo benignitatẽ efferre cœperũt. Inde repetito itinere, ſucceſſu læti, ſe ad operam benigno Domino nauandã mutuis vocibus accẽdũt. Ac toto illo itinere, vt ſẽper antea, Frãciſci pręcipuè miniſtrandi ſociis, inſeruiendique ſtudium & alacritas extitit. Nam cũ omnes inter ſe ſumma vi (hoc vnum inter eos certamen erat) officiis & demiſsione certarent Xauerius ſiue animi ardore, ſiue inſita comitate, reliquos facilè vincebat. Nec plus in cõmoditate ſociorum, quàm in aliorum ſalute curanda, ſedulitatis erat ardoriſq́. Vbicunque ſe offerebat occaſio proximos conſiliis. monitis, exemplis iuuandi, arripiebat eam auidiſsimè. vltro etiam, ſi res ſineret ipſe captabat. Neque is labor inanis fuit. Catholicorũ plures ad honeſtam vitã reuocati: nonnulli hæreticorũ ad ſanitatem

Deſperato eius morbo, deſeritur à medico.

Diuinitus repentè ſanatur:

Miniſtrat ſociis in itinere.

In via proximos iuuat

tem vitámque veritatis reducti: quacunque cum ſociis trāſijt,ſanctitatis veſtigia impreſſa,quæ hæreticis ſpectaculo,Catholicis etiam exemplo forent.Itaque ſæpe etiā vſu venit, vt hæretici ipſi,ſanctimoniæ admiratiōne capti, comiter illis mōſtrarent itinera,locorum denunciarent difficultates:itineris duces,vbi opus erat,ſemet ſua ſponte præberent. Adeò vera ac germana virtus emicat, & immanes quoque homines admonet humanitatis. *Hæreticorū animos mitigat.* Franciſcus igitur omnibus viarum incommodis ac periculis perfunctus,ſuperis mortalibúſque fauētibus,ad vj. Idus Ianuarias anni inſequentis incolumis vnà cum comitibus Venetias peruēnit.Ibi Ignatium Loiolam reperit, dulciſsimos ſocios filióſque auidiſsimè opperientē. Sequuntur cōſalutationes lætiſsimæ complexuſque,Societatis more, ſummæ beneuolentiæ indices. Ea lętitia præteritorum laborum memoriam abſterſit omnem.

CAPVT V.

Venetiis dat operam valetudinario inſanabilium, inde Romam ad Pontificem adit.

COMMVNI Iam in cōſilio Patres decreuerant próficiſci Romā,vt à Pōtifice Maximo peterent poteſtatē manēdi ſuo iure arbitrióque Hieroſolimis, Euāgeliiq́; prædicandi. Placuit igitur,dū ſe vis hyemis frangeret,Venetiis quaſi tirociniū futuræ militiæ ponere. Ergo Patribus publica valętudinaria tanquā prouincias inter ſe cōparantibus, Franciſcus ægrorum inſanabilium curationem,optatæ ſui victoriæ materiem,ſibi ipſe depopoſcit.Nec minore animi ardore eā prouinciā geſsit,quàm expetiuit. Simul atque eò venit, miſerorum lectos & grabatos cœpit circumire,mœſtos blandè conſolans,perditos cęleſtis vitæ ſpe recreans,cōfirmās moribundos,omnes ad patientiam,ad honeſtatē ſanctitatémque vitæ acriter impellens: vt quorū morbi inſanabiles erant,eorum mores quacunque poſſet ratione ſanaret. Ad hæc faciliùs iuuari poſſe eorundē animos ratus,ſi inſeruiret corporibus, ipſemet valetudinarium euerrere,

euerrere,lectos ſternere purgare ſordes abiectiſsima quæque miniſteria,Chriſtianæ humilitatis rudimenta, exſequi:mortuos denique ipſos de more ablutos rite ſepelire. Inter hæc munera inſignis quædam pietas ex eius vultu atque oculis eminebat: Chriſtum ab illo in affectis hominibus latentem cerni oculis quodammodo, eíque ipſi dare operam crederes. Gerebantur hæc in luce celeberrimi valetudinarij in oculis clariſsimæ ciuitatis, tam inſolita alacritate atque lætitia, vt multis ad nouæ rei famã concurrentibus, ſpectaculo Franciſcus eſſet non Deo ſolùm & Angelis, ſed etiam hominibus vtique cùm eius in affectos ſedulitas B. Rochi (cuius nomẽ ab eximia huius generis benignitate Venetiis celeberrimum eſt) iucundiſſimam renouaret memoriam. Vitabat ergo Xauerius, quantum poterat, oculos hominum, *Patri cæleſti, qui videt in abſcondito*, placere cupiens. Gratiſsimum interim ſpectaculum eius virtus ſuperis præbuit. Aegrum nactus venerea lue ac tabe confectum, hoc impenſiùs ei miniſtrare inſtitit, quo magis ab illo abhorrebat animus natura vſuque delicatus. Miras itaque ibi pugnas edidit, nobiléſque de ſe tulit victorias. Coërcebat ratio contumaciam naturæ, & peſtis illius horrorem virtus diuina ſuperabat, vrgebat tamen interdum vlcerũ fœditas grauitáſque odoris adeò, vt nauſeans (vti aſſolet) animus vlceroſum hominem auerſaretur. Non fefellit ſiue Dæmonis ſiue naturæ dolus ſolertiam Xauerij. Igitur poſteaquam paulatim refrigeſcere ſentit caritatem, ſibimet infenſus, ſuámque animi mollitiem increpitans, meritas de ſe expetere pœnas, atque illud delicati animi faſtidium penitus exuere ſtatuit. Nec mora: obfirmat Chriſti caritate pectus, &, S. Catherinæ Senenſis exemplo, manãtem ex vlceribus ſaniem ſemel atque iterum vnicus ſui victor exſugit, eximia virtus diuinitus eximio donata eſt præmio. Hæc victoria non modò illum in præſens ſui potẽtem fecit, ſed etiam in omne tempus, aduerſus vlceroſos & elephantiacos eius muniuit animum. Morbos enim quorum cæteri vel aſpectum ipſum horrere ſolent, ipſe deinde cum voluptate tractauit, non tantùm ſine moleſtia. Tãti refert ad animi libertatem vel ſemel ſemet egregié vincere. Quocirca in omni Franciſci vita, & perpetua omnibus in rebus ſui victoria enituit, & benignitas in miſeros

Matth.6.

Vlceroſo præcipua cura miniſtrat

Saniem exſugit.

Sui victoria.

miſeros ægros ſingularis. Hoc tyrocinio imbutus, curas omnes ad deſtinatam animo expeditionem intẽdit. Vere primo nullam moram interponendam exiſtimarunt Patres, quin quamprimum Romam, vti vouerãt, ad Põtificem Maximum adirent. Erant tum imbres maximi, itinera admodum lutulẽta: & aderant ſolennia Quadrageſimæ ieiunia, religioſis viatoribus haud ſanè commoda. Verùm ne rem Deo gratiſsimã minùs gratã cunctatio faceret, tanta fuit apud omnes voti religio, vt dum ieiuniorum tempus præteriret, dum idonea tẽpeſtas vias lacunis & voraginibus teterrimas aliqua ex parte ſiccaret, dum vernæ remitterent pluuiæ, neutiquam ſenſuerint exſpectandum. Adeo non ſibi vota, ſed ſe votis accommodabant. Itaque inita Quadrageſima, omnes pariter Romam ire maturant. Ad ſuperioris itineris paupertatem hoc acceſsit, vt ſine viatico omnes vix ſimul ac diuinæ prouidentiæ committerent ſe. Porrò in itinere vetera illa inſtituta perpetuò retinebantur, atque hoc ampliùs, quoniam id temporis erat, etſi pedeſtres viatores neceſſarij itineris labor, cibúſque parcè emendicatus plurimùm vexabat, tamen ritè quotidie ieiunabatur; nullúſque omnino capiebatur cibus, niſi emendicatus: vt dubitari poſsit, vtrùm maior imperati ieiunij religio fuerit, an Euangelicæ paupertatis. Nec piorum hominum fiduciam vlla ex parte Dei prouidentia fruſtrata eſt. Magnis imbribus grauíque tempeſtate vexati, procedere tamen quò deſtinarant perſeuerantes, lutulentas in primis ac lacunoſas eo potiſsimùm anni tempore Longobardiæ vias pedibus ſine vllo grauiore incommodo peruaſêre. Interdum autem vſu venit, vt fruſtulo duntaxat cibarij panis ſumpto, maximo imbri, cãpis longè lateque ſtagnantibus (vt alicubi vix ſummo pectore extarent) millia paſſuũ vno die propè xxx nudis conficerent pedibus, nõ æquo ſolùm tranquillóque animo, ſed hilari lætóque. Demũ illos Deus neceſſariis ſubinde rebus ac viribus ſuppeditatis, precario victu, periculíſque itineris defunctos, quò intendebant, ſaluos incolumeſque perduxit. Romam vbi ventum eſt, nihil eis potius fuit, quàm vt limina Apoſtolorum adirent; ſanctiſſimíſque vrbis atque omnium gentium patronis ſalutatis, communem per eos cauſam enixiùs commendarẽt Deo. Exinde tantorum Præſidum patrocinio & gratiã freti;

Voti ſeruãdi religio.

Quadrageſima iter pedibus faciẽs & mendicans ritè ieiunat.

Fruſtulo panis ſumpto, per lacunas iuſtum iter pedibus cõficit.

Paulus III Pont max. freti,ad Chriſti vicarium(is tum erat Paulus III,ex inclyta familia Farneſia,vir conſilio prudentiáque lõgè clariſſimus) aditum ſibi quærere cœperunt deſtinata petituri. Erat Romæ eodem tempore Petrus Ortizius Hiſpanus,Cæſaris procurator,homo ſumma auctoritate,parique humanitate præditus: à quo ad Pontificem introducti,atque vltro etiam commendati, benignè comitérque ab eo accipiuntur de more ad oſculum pedis. Inde periclitandæ eorum doctrinæ gratia, ad philoſophicas, Theologicáſque diſputationes ſuper menſam(vti optimi Principis conſuetudo ferebat) non ſemel adhibentur. Quo in genere cùm omnes, & Franciſcus in primis, egregium quà eruditionis, quà modeſtiæ ſpecimen dediſſent: editis de Hieroſolymitana profectione poſtulatis quæ volebant, impetrant omnia, non modò nihil repugnante, verùm etiam valde approbante Pontifice: cuius paterna in gentes omnes caritas adeò peregrinorum hominum eſt complexa virtutem,vt eos, pro egregia ipſius benignitate ac munificentia, cum fauſta precatione pariter & copioſo viatico dimitteret. At illi ne in copia quidem paupertatis obliti, attributam votiuæ peregrinationis pecuniam apud argentarium cuſtodiendam deponunt,tantiſper dum profectionis tempus adeſſet: ipſi victum interea per vrbem mẽdicando palàm cõquirunt: modeſtia vtique quàm doctrina inſigniores,vtpote qui à familiaritate principum virorum vltrò ad tantam vitæ humilitatem deſcenderent.

CAPVT VI.

Vicetiæ poſt diutinam præparationem Deo Sacerdotij primitiás offert.

VRBANIS negotiis feliciter ſimul celeritérque confectis. Hieroſolymam primo quoque tempore tranſmiſſuri, eodem ferè modo, quo Romam venerant, reuertuntur Venetias. Ibi cæleſtis vitæ auidi, vt pluribus pignoribus obſtricti Deo tenerentur, re familiari dudum conſecrata, ſemet Chriſto penitus conſecrare decernunt. Igitur cùm ad eam rem interiore ſe paraſſent cura, ſub Miſſæ ſacrificium apud

apud Hieronymum Verallum, Apoſtolicum Legatum, paupertatis caſtitatiſq; perpetuæ nuncupant vota. Nunquam aliàs antè Franciſcus diuinis gaudijs cumulatior conſpectus eſt. Quippe admodum lætus (quod ex vultu notari poterat) ſuperfundenti ſe Deo totum dicauit pectus: & veteris inſtituti ſui memor, vota ſemel nuncupata quotidie inſtaurauit deinceps in omni vita. Cæterùm dum deſtinatæ nauigationis opportunitas expectatur, ad intermiſſa itineribus, retenta animo benignitatis officia refert curam, auctámque ceſſatione induſtriam. Et eximiam Franciſci in ægros caritatem hoc etiam maior Veneti populi admiratio approbatióque excepit, quo labor eius fuit, quàm antè, diuturnior. Euênit quippe vt Paleſtinam, quæ ſemper antea patuerat peregrinis, illo ipſo anno exortum inter Turcas ad Venetos bellum clauderet. Maria vtique omnia infeſtis Turcarum claſsibus adeò obſidebantur, vt ſine manifeſto cædis ſeruitutíſue periculo nemo poſſet ex Italia petere Hieroſolymam. Quæ res Hieroſolymitanam Patrum expeditionem primùm diſtulit, deinde diſcuſsit, Deo meliores in vſus illorum operam reſeruante. Conductos enim operarios ita deſtinauit in vineam ſuam, vt relicto effœto Turcarum ſolo, partim ſylueſcentia Chriſtianorum vineta, partim deſertos Indorum campos, intactáſque æuo Iaponum ſyluas excolerent. Ita dum Franciſcus diuini igna[illegible] conſilij inter ſpem metúmque ſuſpenſus, optatiſsimæ nauigationis tempus in dies opperitur, menſes plures in ijs, quos dixi, valetudinarij laboribus abiêre, nũquam aut remittente ſe induſtria, aut refrigeſcente caritate. Verum enimuero Hieroſolymitanæ profectionis ſpes demum vndique abſciſſa ingenti eum dolore perculit, mœſtum eodem tempore, cum facultate viſendi ſacra illa Paleſtinæ loca, martyrij quoque ademptã ſibi eſſe occaſionem. Inde vnicum caſuum humanorum ſolatium diuinam prouidentiam reſpiciens, euentum illum, quamuis a[illegible]bum æqui bonique conſuluit. Et re communiter deliberata, cunctorum verſæ aliò curæ. Viſum erat Patribus, quo impenſiùs & pietati ſuæ & alienæ ſaluti ſeruirent, omnes ſacris ordinibus initiari. Itaque menſe Iunio, ipſo S. Ioannis Baptiſtæ natali die non ſine egregia præparatione, ſacerdotes (nam cæteris ſacris ordinibus rite paulo ante initiati fuerant) ab Arbêli Epiſcopo

Paupertatẽ caſtitatẽ- que perpe- tuã vouet.

Sacerdos conſecra- tur.

copo conſecrantur. Fama eſt eos tanta inter conſecrationem lætitia perfuſos, vt ea in ipſum redundaret Epiſcopum. Is enim confirmaſſe deinde fertur, ſe eo ipſo tempore inter ceremonias nouum quendam & inſolitum fructum cœpiſſe diuinæ voluptatis. Spes tranſmittendi in Palæſtinam ita præciſa iam erat, vt voti religione propemodum ſoluti viderentur. Placuit tamen, nequis omnino in eorum animis vel tenuiſsimus reſideret ſcrupulus, ad annum vſque vertentem (vti nominatim in votorum formula cautum erat) votiuæ peregrinationis occaſionem captare: hoc interim ſpatio, propediē libaturos Deo Sacerdotij ſui primitias, colligendi ſui cauſa, ex tanta celeberrimæ vrbis frequentia excedere. Ergo ad finitima loca digreſsi, alius aliò. Franciſcus cum Alfonſo Salmerone in Montem Celſum (vicus is eſt paſſuum millia xv. à Patauio) recepit ſe. ibi ſolitudinis cupidus, vt proximè ad Deum accederet, quàm longiſsimè à cœtu hominum receſsit; deſertámque ac ſemirutam deuio in loco caſam nactus, tecto è ſtraminibus refecto, qualecunque ſibi diuerſoriolum parauit, hoc gratius, quòd repræſentaret Chriſti Domini ſui præſepe, ſummámque illam rerum omnium inopiam. Inde vt pueri IESV paupertatem, eiuſdémque iam viri ſolitudinem experiendo meditaretur, talem vitæ rationem inſtituit. Emēdicato cibo parcè ac duriter victitabat. humi ſuper ſtramine cubitans in tugurio imbribus, frigoribus, ventis obnoxio. Animum porrò ad cæleſtium rerum contemplationem excitaturus ſolito vehementiùs, voluntariis quotidie pœnis corpus affligtabat ſuum. Nec immemor Dei animam ducentis in ſolitudinem, & ibi loquentis ad cor eius, intentiùs audiebat quid in ſe loqueretur Dominus Deus: identidem videlicet orans; & quicquid erat otij, in ſacrorum lectione librorum, & pia cæleſtium rerum meditatione conſumens. Quid incommodorum ærumnarúmque eo in loco pertulerit, rurſus quàm puras ac liquidas ex cæleſtis ſponſi conſuetudine perceperit voluptates, faciliùs eſt cogitare quàm dicere. Illud conſtat, ſtipem ab eo coactam ferè ita fuiſſe exiguam, vix vt ad panem emendum ſatis foret. Quòd ſi quādo aliquid olei aut obſonioli accederet, tum verò illum opiparè ſibi epulari viſum. In hanc autem ſolitariæ vitæ rationem, ipſos quadraginta dies (cæleſti

Primi ſacri præparatio.

Solitaria vita.

Oſeæ 2.
Pſal. 84.

magiſtro videlicet auctore, qui totidem in ſolitudine dies verſatus eſt) iucundiſsimè abſumptos. Nec dubium eſt, quin ex diuino congreſſu, pro ſummo illo ſuo ardore animi, flagrantíque in Deum caritate, non minùs donorum quàm gaudiorum cæleſtium hauſerit. Subinde igitur progreſſus in publicum, Chriſti quoque exemplo inſtitutóque populum docere & diuinitus hauſta impertire hominibus cœpit. Concionandi modus hic erat, vt Chriſti ſermonum in campis, montibus, littoribus habitorum memor, vbicunque ſpes eum inuitaret rei bene gerendæ, in cœtus hominum concionabundus inferret ſeſe, eóſque potiſsimum erudiret, qui maximè inſtitutionis indigentes, minimè intereſſe ſacris concionibus ſolent, quo Deus etiam à non quærentibus inueniretur. Quocirca in triuio aut platea corrogatis auditoribus, ſumptóque ex aliqua taberna ſcabello, ex eo de honeſta beatáque vita apud deſidioſos ac ludibũdos vehemẽtiùs quàm ſpecioſiùs verba faciebat: vt nonnulli etiam qui riſus captandi gratia ad concionem acceſſerant, orationis grauitate diuináque vi permoti, pro riſu referrent fletum. Non alia res maiorem habebat admirationem, aut negotium adiuuabat magis, quàm pecuniæ abſtinentia, gratiſsimum omnibus ſanctitatis indicium. Quippe neque ipſo quicquam petente à circumfuſa multitudine, neque vltro datum accipiente, nemo non ſenſit illum haud quaquam ſuis commodis ſeruire, ſed alienæ ſaluti. Studio atque operâ non minùs vtiliter in aliis iuuandis, quàm in ſeipſo excolendo, in Monte Celſo collocata, Ignatij accerſitu venit Vicetiam. Ibi animo, quanta maxima potuit cura, præparato, maturum iam ratus, quod pridem pia mente conceperat, nouus ſacerdos cæleſtem illam ac ſalutarem hoſtiam diuinæ maieſtati, miſtis gaudio lacrymis, immolat. Non tam credere illum, quod ſacroſanctis illis myſteriis continetur, quàm cernere atque intueri, diceres. Ardor ſane mentis ac vultus is erat, vt eum qui conſpicerent tam ſuauiter lacrymantem, temperare ipſi nequirent lacrymis. Et ille deinceps excellentem hunc pietatis ſenſum haud ſecus retinuit in reliqua vita, quàm ſi nouus quotidie ſacerdos ad aram accedẽs, primorẽ illã ſacrorũ dulcedinẽ delibaret.

A ſolitaria vita populũ docere inſtituit.

Abſtinẽtia pecuniæ in concionibus

Primum ſacrum facit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPVT VII.

Bononiam Romamq́; ſermonibus iuuat.

Iam præſtituta Hieroſolymitanę peregrinationi dies abierat, neque tamen (obnoxio adhuc hoſtium claſſibus mari) ſpes tranſmiſsionis dabatur vlla. Reſtabat vt ex votorum formula Pontifici Max. addicerent ſe. Patres ergo communi cõſilio ſtatuunt, vt Ignatius, Petrus Faber, Iacobus Laines Romã petant; Pontificémque adeuntes, ei vota & operam ſuam ſociorúmque offerant ad auxilium animorum. Interim cæteri in celeberrimas Italiæ Academias diuiſi, ſtudioſos litterarum adoleſcentes pietate imbuerent pelliceréntque, ſi quos Deus ad ſuum numerum aggregatos vellet. In Academiarum partitione Xauerio Bononienſis obuenit, non minimo illius ciuitatis bono. Namque vt Bononiam attigit, ad S. Dominici ſepulcrũ, cuius perſtudioſus erat ſacris operaturus acceſsit. Fortè interfuit rei diuinæ Eliſabetha Caſilina Bononienſis, virgo Deo ſacra, ex Dominicanorum ſanctiſsima diſciplina. Quæ Franciſci ſanctimoniam odorata, imperare ſibi non potuit, quin cum eo colloqueretur ſub ſacrum. Colloquium tale fuit, vt illa viri ſanctitate capta teneretur. Erat Elizabethę patruus Hieronymus Caſilinus nomine, vir doctus iuxtà ac nobilis, idémque S. Petronij Canonicus, & Rector S. Luciæ, in cuius ædibus habitabat. Hunc igitur Elizabethę rogatu Franciſcus adijt, & quà ſermonis comitate, quà ſuauitate morum adeò ſibi deuinxit, vt ille vltrò ac prolixè eum domum ſuam inuitaret. Et Xauerius talis viri hoſpitio libẽter vſus, conuictum hoſpitis recuſauit, mendicato (vti conſuerat) victitans cibo. Obſeruabatur interim à Caſilino eius virtutum admiratore, qui deinde etiam illarum præco extitit. Franciſcus ergo, etſi quòd tum infirma erat valetudine, plus animi attulerat quàm virium; tamen virtutis ardor, quod viribus deerat, abũde ſuppleuit. Haud ſecus quàm ſi optimè valeret (adeò immenſa erat de hominibus benemerendi cupido) per omnia ferè Chriſtianæ caritatis munia, eximia eius benignitas vagabatur. Quotidie re diuina de

Hoſpitio vtitur Hieronymi Caſilini.

Sedulitas eius in proximis iuuãdis etiam cùm minùs valeret.

more

more facta, ægris in valetudinarijs, vinctis in cuſtodijs inſeruire, pueris & idiotis hominibus Chriſtianæ doctrinæ rudimenta tradere, accedentium confeſsiones audire inſtitit. Inſuper in triuijs compitíque ad multitudinem verba facere, non aſsidua magis quàm ſalubri ratione. Neque enim nouum hoc ſpecioſum & declamatorium concionandi genus, ſed vetus illud ardens & prorſus Apoſtolicum ſequebatur. Nullus orationis fucus, ornatúſque verborum, ſed maximus ardor animi ſpiritúſque; grauiſsimę certiſsimæque ſententię, quas veritatis index orationis ſimplicitas & quaſi negligentia commendabat. Oris totiúſque corporis conformatio ad modeſtiam & humilitatem, ſpirabat eam, quæ in animo latebat, ſanctimoniam. Emicans ex ore atque oculis pietas facilè declarabat, quicquid diceretur ex intimo animi ſenſu ardentíque pectore proficiſci: quo feruentiora etiam ad auditorum mentes verba, tanquam faces, perueniebant, eorúmque voluntates accendebant vehementiùs: vt ſatis appareret quàm ignitum ſit eloquium diuinum, cùm ita iactatur ab hominibus, vt ſuppeditatur à Deo. Nempe erat Xauerio propoſitum, non gratiam hominum & popularem captare auram, ſed in mẽtibus auditorum Dei timorem amorémque ingenerare; animorum vtique ſaluti, non ſuæ exiſtimationi conſulere. Sũma porrò concionum, vt acerbiſsimos ſempiternóſque cruciatus apud inferos improbis conſtitutos, rurſúſque æterna cumulatiſsimáque præmia, quæ bonos manent in cælo, proponeret: vitiorum quoque fœditatem & virtutum ſpeciem pulchritudinémque non venuſtè ſed grauiter demonſtraret. Sic iactum ſatúmque Dei verbum nec ſegnibus excipiebatur animis, & optatos Deo Franciſcóque ferebat fructus. Complures quippe mortales, Deo bene iuuante, è flagitiorum extracti cœno: non pauci ad frequentem Sacramentorum vſum perducti: magna inſuper pecuniæ vis eleemoſynæ nomine collata: cuius tamen ille ne teruncium quidem attingebat, ſed ea in pauperes diuiſa, ipſe oſtiatim victum ſibi quæritabat, ſimul egentium neceſsitati proſpiciens, & concionatoriæ dignitati. Quo factum eſt non modò quod agebat, vt quamplurimi reſipiſcentes piam Chriſtianamque vitam inſtituerent; ſed etiam quod non laborabat, vt eius nomen omnium ſermo ac fama celebraret.

Concionandi ratio.

Summa concionum.

Concionum fructus.

Paupertatis amor.

celebraret. Nec in concionibus magis, quàm in priuatis ſermonibus officiíſque, mirabilis extitit. Caſilinus eius hoſpes, de quo antè diximus, diligens eius obſeruator. ſic commemorabat. Fuiſſe Xauerium verbis parcum, ſed mirè efficacem. De rebus vtique diuinis tanto animi ardore verba facere ſolitum, vt auditorum pectora inflammaret. In ſacro faciendo præſertim eo, quod de Chriſti Domini Paſsione appellamus, ſolenne illi fuiſſe, ab intimo animi ſenſu ingentem profundere vim lacrymarum. Quo in ſacrificio nonnunquam ab ſe viſum in commemoratione viuorum, cùm eius animus adeò abſtractus eſſet à ſenſibus, vt miniſtri veſtem identidem trahentis reprehenſionem nullo modo ſentiret: nec ante circumactam horam ad ſocietatem rediret corporis. Illum vtique (quod de Daniele dicitur) virum deſiderioru̅ extitiſſe, multæque orationis. Igitur hæres multos ciuium, ipſúmque in primis hoſpitem, ad ſtudiu̅ egregiæ pietatis adduxêre, & apud eos Franciſci etiam poſt diſceſſum, memoriam gratam ac celebrem fecêre. Itaque Bononiæ haud minus diuturna ſanctimoniæ ſuæ quàm induſtriæ reliquit veſtigia. Nam Caſilinus diuerſorium illud Xauerij deinde in honore habuit, & ſociorum eius vltro citróque commeâtium hoſpitio addixit. Procedente autem tempore, cùm Societas I E S V domicilium quæreret Bononiæ, non ſine Dei nutu ac voluntate, proxima Franciſci diuerſorio domus ei obuênit, ipſáque ædes S. Luciæ, vbi ille ſacrum factitauerat. Quo tempore Xauerianum hoſpitiu̅ ſancti viri memoria, locique religio, in ſacellum vertit: vt idem Xauerij foret & diuerſorij & ſanctitatis monumentum. Porrò id ſacellum, cùm ædes S. Luciæ reficeretur, nouo templo includi, & I E S V circumciſo dicari placuit. Credas illam Societati ſedem diuinitus per Xauerium deſtinatam. Bononienſi prouincia bene geſta, Franciſcus Romam, vti conuenerat, media circiter Quadrageſima venit, anno M. D. X X X I X. Diuerſabantur tum Patres precario ſub radicibus Collis Hortulorum (Mōtem Trinitatis vocāt) in villa, quam eis Quirinus Garzonius, ciuis Romanus, honeſtus pariter ac pius, conceſſerat. Ibi omnes emendicato victitantes cibo, nec minùs ſalutis alienæ quàm ſuæ virtutis auidi, rei Chriſtianæ communi conſenſu operam nauare, & in Chriſti vinea pro ſe

Xauerius verbis parcus, ſed mirè efficax.

In ſacro de Paſsione Domini abſtrahitur à ſenſibus.

Domus, vbi diuerſatus eſt, in ſacellum verſa.

Collis hortulorum.

qu.ſque

quiſque elaborare ſtatuerunt, rati ex vrbe religionis ſede, plurimóque martyrum cruore opima, vberrimos capi fructus poſſe pietatis. Primùm igitur rectum conſiliũ rectè atque ordine exequentes, Pontificis Vicarium & Parochos adeunt. Facta vbicunque vellent concionandi poteſtate præcipua vrbis inter ſe diuidunt templa. Xauerio & Petro Fabro S. Laurentij in Damaſo ædes obtigit, celebris in primis ac nobilis, vbi alternos inuicem ad populum ſermones haberent. Hac igitur in æde, frequenti ac ſecunda concione, de rebus non dictu ſpecioſis, ſed vſu neceſſariis, ſubinde diſſerens, haud diſparem meſſuit ſementi meſſem; auditoribúſque non tam admirationi, quàm (quod caput eſt concionatoris) ſaluti fuit. Nam populum Romanũ crebris ſermonibus ad honeſtatem, ad temperantiam, ad crebrum Sacramentorum vſum, pro virili parte compulit: cęteríſque eius ſociis eòdem ſumma ope incumbentibus, Romaną pietas rurſus accendi, & antiquæ Romæ ſpecies paulatim redire viſa. Nec populum excolens Xauerius teneram neglexit ætatem, ſed eam vicatim Chriſtianis præceptis ac myſteriis imbuere intentiore cura inſtitit, haud dubius quin ciuitatum cõformatio pendêret potiſſimùm ex diſciplina atque inſtitutione puerili. Inter hæc Patrum cõſulationibus decretíſque Societas IESV in Religionis formam redacta: nec domi ſolùm ipſa fundari cœpta eſt, verùm etiam virtus eius atque induſtria probari foris, adeò vt Ignatij ſociorum nomen vltimas quoque terras peruaderet, Deo nouam gentem diſſeminare toto orbe terrarum parente.

In æde S. Laurentij in Damaſo conciones habet ad populum.

CAPVT VIII.

India prouincia diuinitus illi deſtinatur.

NONDVM erat Societas IESV Põtificis Max. auctoritate confirmata, cum Ioannẽ Luſitaniæ regem hoc nomine tertium Ignatij & ſociorum eius fama perpulit, vt aliquot ex iis à Pontifice & ab Ignatio per Petrum Maſcarenam Legatum ſuum poſtularet. Cauſa poſtulandi fuit, quòd Luſitani per ea tempora regiis inſtructi claſsibus, nõ minore ſucceſſu quàm auſu,

Rex Luſitaniæ aliquot à Societate poſtulat.

ſu, per ignota maria, clauſas omni antiquitati vias ac terras aperuerant, feriſque ac barbaris nationibus ſubactis, trans Indum & Gangem, in vltima Orientis penetrarant. Ad eas gentes Chriſtianis ſacris imbuendas, Rex optimus, haud ignarus quantum id eſſet negotij, veros germanóſque Euangelij præcones deſtinabat animo: ratus Chriſtiani regis nomine ſe dignum non eſſe, niſi populos in ſuam ditionem redactos, in Chriſti redigeret ditionem. De Ignatij ſociorúmque eius egregia virtute, ſummáque in adiuuandis hominibus induſtria, multorum litteris multa cognôrat. Quocirca talium virorum auidus, Maſcarenæ Legato ſuo magnopere mandauit, vt ſimul à Pontifice ipſo, in cuius poteſtate illos eſſe acceperat, ſimul ab Ignatio, Societatis conditore, curaret, ſuo nomine, Sociorum quamplurimos. Nec defuit Regis ſtudio ſedulitas Legati. Rem cum Pontifice Ignatióque ita tranſegit, vt duos (plures enim tanta Sociorum paucitas non ſinebat) ad eam rem impetraret. Erat vtique non laborioſa magis quàm periculoſa prouincia. Quippe cùm continenti multorum menſium nauigatione, per immenſam Oceani vaſtitatem, per maria infamis fluctibus horrenda, in alium quaſi orbem terrarum traijciendum foret; & barbaræ ac feræ nationes, haud minore in horas ſingulas periculo excolendæ quàm adeundæ. Cæterùm hæc mortalium terricula viros
Phil. cap 1. Chriſti cruciſque amatores, quibus *viuere Chriſtus eſſet, & mori lucrum*, vltro etiam inuitabant. Itaque vbi cognitum eſt ipſorum duos in Indiam ituros, erecti expectatione, eámque ſibi quiſque prouinciam expetentes tantæ rei taciti opperiebantur euentum. Socios tum Ignatius auctoritate, magis quàm imperio regebat, vir vel ſanctitatis miraculo, vel Societatis inſtitutione venerabilis. Is primò Indiam Simoni Roderico & Nicolao Bobadillæ decreuerat, non ſine pia quadam æmulatione cæterorum. Sed Franciſco vtique diuinitus ea prouincia debebatur. Iam Simon, etſi quartanæ obnoxius febri, per nauis occaſionem in Luſitaniam tranſmiſerat; & Bobadillam adhuc Romæ aduerſa tenebat valetudo, quominus cum Regis Legato profectionem maturante ire poſſet. Quocirca Ignatius, conſulto intentiùs per preces Deo, Franciſcum ad ſe accerſi iubet nonnihil iam ſuſpicantem. Tum hilari vultu vt ſolebat

bat: Nimirum, inquit, Franciſce, Indiam Prouinciam *Ignatij oratio.*
tibi Deus ipſe deſtinauit. Bobadilla, cui à me deſtinata
erat, longinquo implicitus morbo, vt vides, eam obtine »
re nequit: reliqui ſocij maxima ex parte, Pontificis iuſſu, »
pijs per Italiam negotijs diſtinentur. Te ego alios ad vſus »
apud me retinere ſtatueram; ſed Deo aliter viſum *qui ſe-* »
gregauit te in Euangelium ſuum. Age igitur macte virtute vir *Rom.cap.1.*
Ducem ſequere Deum, qui te haud dubijs ſignis in Indiã »
vocat. Iam te ad tantum opus cæleſtis illa excitet flam- »
ma, qua te ſemper ardentem vidimus, Iam altitudine ani- »
mi tui iam magnitudine prouinciæ, iam mortalium cæ- »
leſtiúmque expectatione dignos ſpiritus cape. Ne pluri- »
bus ſuper tãta re tecum agam, tua mihi haud ignota vir- »
tus facit, & ſcilicet illa nutum, non modo imperium, præ- »
uertere ſolita obedientia. Cui hæc ipſa ſuperuacanea vi- »
deri poſſunt, cùm ſatis ſupérque foret dicere, I, ſequere »
in Indiam vocantem Deum. Ad hæc Xauerius virginali »
ſuffuſus rubore, cùm dixiſſet ſe Chriſti cauſa paratum
eſſe ad omnia, manantibus gaudio lacrymis, ingentes illi
ſecundùm Deum gratias egit. quòd ſuum votum imple-
ret. Senſiſſe quidem ſe olim ad Indorum ſalutem curan-
dam diuinitus impelli; ſed iam acceſsiſſe ad diuini nu-
minis inſtinctum, eius quem diuinæ voluntatis interpre-
tem duceret, auctoritate. Quocirca ſe id quicquid eſſet
ſiue oneris, ſiue periculi, non dubitanter ſubire. Nam
vt cætera ſibi humana diuináque præſidia deeſſent ad ob-
ſequendum Deo, propenſam obſequendi voluntatem
certè non defuturam: eundémque fore & obedientiæ
finem, & vitæ. Spectata eſt in ea re Franciſci non ob- *Franciſci*
temperandi tantùm propenſio, ſed magnitudo quoque *obedientia,*
animi ſingularis. Nullum tum erat in India, aut vſpiam *& magni-*
omnino præterquam Romæ, Societatis domicilium quò *tudo ani-*
diuertere, vbi diuerſari poſſet. Societatis in Luſitania In- *mi.*
diáque ea conditio futura, quam ipſe feciſſet. Indicum
porrò iter, & barbararum gentiũ peragratio haud minus
periculorum habebat, quàm ærumnarum. At ille màr-
tyrij auidus, ſperare cœpit ab India, quod Hieroſolyma
denegarat. Quocirca omnes difficultates ac diſcrimina,
ab animi fortitudine Deíque fiducia contemnens, pro-
tinus Ignatio, quaſi cæleſti voce iuſſus, dicto audiens
fuit. Ab eo digreſſus extemplò parare ſe ad iter, lætus
optatum negotium diuinitus delatum ſibi eſſe in ſinum.

Nec quiſquam omnino domeſticorum fuit, quin liquido affirmaret diuino prorſus conſilio nutúque factum eſſe, vt Xauerius potiſsimum eligeretur ad nouā illam Indiæ prouinciam delibandam. Subibant quippe corū animos crebri illius ſermones, quibus immenſam Indiæ meſſem efferre, & Indorum per inſcitiam pereuntium cladem deplorare conſuêrat. Proinde eum maximè idoneum cenſebant ad depellendam calamitatem, qui maximè miſeraretur. Recenſebant etiam viſum quoddam, quod Iacobus Laines olim ſibi à Franciſco contubernali ſuo indicatum enuntiarat aliis. Viſus enim ſibimet ſæpe Xauerius per quietem humeris Indum aliquandiu vectare adeò grauem, vt ipſo pondere fatigatus excitaretur è ſomno. Quod quidem rei futuræ indicium potius, quàm ſopitæ mentis ludibrium fuiſſe, deinde oſtendit euentus. Franciſcus igitur haſce ſpes & cogitationes ſecum in Indiam portans, tam longinqua profectione in poſterum diem parata, documentum fuit, quàm parum erga humanas res ſit affectus, qui totus aptus ex Deo pendeat.

Franciſci ſomnium de Indo humeris abſe geſtato.

Profectionem Indicā in poſterum diem parat.

CAPVT IX.

Adito Pontifice, in Luſitaniam proficiſcens, magnarum virtutum indicia edit in via.

CAETERVM prius quàm ſe in viam daret, ita demum omnia proſperè ac feliciter ſucceſſura ſibi exiſtimans, ſi ex auctoritate Chriſti Vicarij tam difficilem prouinciā ſuſcepiſſet; Paulum Tertium Pontificem Max. adit pedéſque de more oſculatus, fauſtam ab eo precationem certáſque indulgentias petit, tacito vtique ipſius imperio in Indiam iturus. Et Pontifex Indica expeditione lætus, excepit eum comiter benignéque. Inde benedictione indulgentiiſque liberaliter, non ſolum libenter conceſsis, in hanc fermè ſententiam locutus eſt: Equidem ingentes diuinæ benignitati grates
„ ago habeóque, quòd me Pontifice reuerſura ſit in In-
„ diam fides, quæ ab Apoſtolis olim introducta, paulatim
„ barbaris illarum gentium ceſſerat moribus. Tu verò
„ non modo noſtra auctoritate ſed etiam Dei, cuius per-
„ ſonā gerimus, impulſu excitatus, pari animi magnitudi-

Oratio Pauli III Pōt Max.

ne tantam capeſſe prouinciam, memor te in Indiam per »
homines vocari à Deo. Quis vocet, non qui ſis, tecum re- »
puta. Memento te ab illo vocari, *qui vocat ea quæ non ſunt, tan-* »
quam ea quæ ſunt Neque enim tam idoneos ad opus quærit Rom. 4.
quàm ipſe deligendo facit. Quemcumque elegerit, huic »
& animorum ſuggerit & virium ſatis. Niſi fortè obſcu- »
rum eſt, vel ipſos Apoſtolos per ſe ab omnibus rebus im- »
paratos fuiſſe Atqui iſti piſcatores, rerum verborúmque »
imperiti, quid non Dei miſſu ductúque fecerunt: quæ re- »
gna, quos populos quas gentes Cruci non ſubegerũt? At- »
que vt cæteros taceã, Thomas Apoſtolus quàm bene rẽ »
Chriſtianam geſsit in India, quò tu nunc eodem Deo au- »
ctore tẽdis! Quot barbaras nationes mitigauit! quot ina- »
nium Deorum aras euertit! quot regnis ſuaue Chriſti »
iugum impoſuit! Nec verò te ærumnarum aut mortis »
terror ad audendum facere debet ſegniorem. Vilis hæc »
eſt vita æternam meditanti; & mortali, honeſta beatáque »
mors omnibus votis expetenda. mortem verò contem- »
nenti, aut etiam optanti, quid graue, quid acerbum, quid »
horrendum videatur? Perge igitur, & Dei ductu, Sancti »
Thomæ exemplo, Chriſtianæ religionis fines longè latè- Iſa. cap. 59.
que profer in Oriente. *Non eſt abbreuiata manus Domini.* Ec- »
cleſiam qui olim per Apoſtolos fundauit, ſubinde per »
Apoſtolicos viros auget ornátque. Tum Franciſcus vul- »
tu demiſsionem animi præferens, in hunc ferè modum *Franciſci*
reſpondit: Quid tandem in hoc genere efficere queam, *reſponſum*
Pater beatiſsime, cur ego potiſsimum ad tantum opus »
deligar, equidem non video, cæterùm exiſtimandum iis »
relinquo qui delegerunt. Non obtemperantis eſt, quid »
poſsit, conſiderare, ſed imperantis. Ego verò quantum »
meis ipſe diffido viribus, tãtũ diuina ope prouidẽtiáque 1. Cor. 1
confido, quæ *infirma mundi eligit, vt confundat fortia, ne glorietur* »
in conſpectu eius omnis caro. Proinde ſic in animum induco
meum, quo auctore tantam prouinciam ſuſceperim, eo-
dem adiutore me ex eius ſententia geſturum. Pontifex
ingentis indolis ſpecimen ex aſpectu ac ſermone Xauerij
cum cepiſſet; ratus propagatori religionis apud Indos ma- *Franciſcus*
iore quadam auctoritate opus eſſe, vltro ſuam illi po- *Apoſtolicus*
teſtatem, quoad opus foret impertiit. Quippe Apoſtoli- *Legatus in*
cum eum Legatum in India conſtituit, eiúſque rei *India conſti-*
diploma Luſitani Regis Legato dedit tradendum Re- *tuitur.*

gi,

gi,quo,ſi videretur, Xauerium in Indiam abeuntem ornaret. Franciſcus igitur, qui haudquaquã tanto oneri ferendo eſſe ſibi videretur, dilato munere, quàm ſi delatum eſſet, lætior reuertitur domum, Inde non ſine mutuis lacrymis digreditur à domeſticis, magno ſui deſiderio cunctis relicto; nihil omninò præter veſtitum cui aſſueuerat, & Romanum breuiarium ſecum ferens. Profectus eſt ab vrbe in Luſitaniam cum Maſcarena Regis Legato, Paulo Camerte comite, (is per eos dies Ignatio ſe adiunxerat) anno poſt Chriſtum natum M. D.XL protinúſque in ipſo itinere non obſcuriora dedit ſigna modeſtiæ, quàm ſanctitatis ſuæ. Nam cæleſtium licet rerum contemplationi deditus, humanitatis tamen memor, officioſum adeo ſe omnibus præbebat, vt in diuerſoriis lectulo cubiculóue comitibus cederet, deterrimis rebus ipſe contentus; ceſſantibus inſuper famulis, in curandis comitum equis, aliíſque ſeruilibus miniſteriis, ad omnia deſcenderet famulus verius quàm comes. Cæterùm nihil illo iucundius in conſuetudine, nihil ad omnem rationem humanitatis accommodatius: omnes omni ratione demereri, benignè vnumquemque alloqui, comiter & ipſe ad alios accedere, & ad ſe accedentes accipere, hilari ſemper eſſe vultu, facilè aliis ac libenter obſequi, gratos iucundóſque miſcere ſermones. Sed talibus in rebus (id quod difficillimum eſt) adeo tenebat modum, vt grauitate comitatem moderante, omnia eius tum facta, tum dicta, ſanctimoniam redolerent. Proprium ac perpetuũ eius erat, colloquia vel de piis rebus, vel pietate condita ſerere; omnéſque quibuſcum promiſcuè verſabatur, occaſione aliqua oblata, aut illato ſermone, ad odium vitiorum, ad vitæ emendationem impellere, admonitos vt vitia quàm remedia grauiùs terrent. Salubrem talium ſermonum amaritiem multa humanitatis condimenta mitigabant. Et varij caſus Xauerij ſedulitatem non verbis quàm rebus admirabiliorem fecêre Legatus prodromo iratus, quòd negligenter curaſſet hoſpitium, acriter eum obiurgarat. Ille digreſſus à Domino (vt erat æquè promptus ira linguáque) apud comites intemperantiùs in abſentem inuectus erat, audiente Franciſco. Qui exſpectandum ratus, dum ira decederet, ſedatúſque animus admitteret curationem, in præſentia rem diſsimulauit. Poſtero die obſeruare hominem, occaſioni reprehẽſio-

Comitum equos curat

Reprehẽſionis opportunũ tempus expectat.

ſionis imminens. Inclinato in veſperam die præcurrere de more prodromus cœpit, ad præparandum hoſpitium. Franciſcus ergo conſcenſo protinus equo, (plerunque enim, etſi erat equi copia, paupertatis ſtudio pedibus iter faciebat) ſtimulos ſubdit, & incitato curſu ſubſequitur præeuntem. Iámque aſſequebatur, cùm peropportunè prodromi equus corruens ſua mole equitātem oppreſsit. Haud procul exitio erat, cùm ſuperuenit Xauerius, eúmque periculo eximit. Mox admonitioni viam aperiens, quid de te futurum erat, inquit, ſi repentina mors, quæ haud procul abfuit, occupaſſet inuiſum Deo, nondum expiata heſterna iracundia & intemperātia linguæ? Ea vox prodromi animum (cùm tanti periculi, quo euaſerat, ſpecies oberraret oculis) adeo perculit, vt reſipiſceret. Quocirca ſubeunte animum memoria heſterni furoris, iræ ſuæ impotentiam, & linguæ temeritatem agnouit: ac deinde Xauerij ſuaſu, comitibus, quos offenderat, ſatisfecit. Franciſcus porrò cùm fatigatos ex itinere comites omni obſequio refoueret, periclitantibus, ſi manu non poſſet, ſuccurrebat prece. Vnus è primoribus Legati aſſeclis torrentem amnem, diſſuadētibus cæteris, equo tranſire auſus, ad vltimum periculi venerat. Iam rapidos in gurgites delatus, regere nequibat equū; iámque vorticibus implicitus, prærapidi fluminis impetu ad certum auferebatur exitiū; cùm aliis pauore defixis, Franciſci virtus tantum periculum diſcuſsit. Nam cæteris ad numen comprecandum incitatis, ipſe intentiùs cœpit orare. Nec fruſtratæ ſunt eum preces. Repentè ille profundo emerſus flumine, quà leniore tractu ferebatur amnis, equum ſtatuit in vado; additóque diuina ope, comitúmque hortantium vocibus animo, ad vlteriorem ripam euadit, Franciſci vtique precibus omnium conſenſu à præſenti morte reuocatus. Inde cùm in Alpiū iugis iter fieret, paſsim nix cumulata vento, inuiæ rupes, & ſaxa veſtigium ſubinde fallentia, ingredientium equos non ſine equitum periculo fatigabant. Igitur Legati Secretarium fortè ex equo prolapſum ingens niuis aceruus hauſit. Erat is locus lubrica in rupe atque præcipiti, quam minax ſubibat torrens. Diſcriminis magnitudo à ferenda ope comitum proximos abſterrebat, veritos ne ille adiuuantes traheret potiùs quàm ſequeretur, ita occupatis metu animis, alius alium intuentes in eodem

Comitē precibus è fluminis vorticibus eripit.

hære-

Legati Secretarium è niue extrahit.

hærebant veſtigio. Cunctantibus ſuperuenit Xauerius, qui alienæ magis, quàm ſuæ ſalutis memor, protinus ex equo deſilit, illúmque ſumma vi niue extractum manifeſto periculo eximit, pari cum periculo ſuo. Hoc ille tanto Franciſci promerito deuinctus, eum deinde ſemper tanquam vitæ ſalutiſque ſuæ parentem coluit. Ipſe quoque Legatus & egregiis hiſce factis, & ſanctiſsimorum ſuauitate morum captus, Xauerium eximiè diligebat. Nec Franciſcus ſat habuit comitibus omni ratione prodeſſe, ſed obuios quoque, vtcunque poterat, iuuabat: in diuerſoriis præſertim cauponiſque, per occaſionem omnes docendo monendóque ad honeſtã Chriſtianámque incitans vitam. Egregia verò eius pietas ſubinde Euangelicæ perfectionis exemplum edidit, non minùs imitationis apud religioſos viros, quã admirationis apud cæteros, habiturum. Pyrenæo ſaltu ſuperato, in Pompelonis fines ventum erat. Haud procul patria iter habebat, eius mater, propinqui ac neceſſarij minimè deuij. ſi eam occaſionem dimiſiſſet, nõ erat ignarus, propter Indiæ longinquitatem, nullam prorſus eos viſendi facultatem poſthac futuram. Simul intelligebat, nihil ſibi à matre, pia femina, (nam pater mortem obierat) nihil cognatis periculi fore. Inſtabãt comites, vrgebat ipſe Legatus, vt eos ex itinere ſalutaret Xauerius tamen, veritus ne quem fortè ſociorũ minus cautum olim ſuo exemplo impelleret in fraudem, nullo modo flecti potuit, vt ad ſuos ſalutandos pauliſper diuerteret. ita pio erga propinquos odio declarato, & verum ſe Chriſti diſcipulum præbuit, & documentum fuit hominibus Deo ſacris, vt multo magis ſi diuino obſtarent obſequio, inimicorum loco domeſticos haberent ſuos. Verùm ne inſolita res offenderet Legatum, eiúſque comites cæleſtis huius philoſophiæ rudes: conatus eſt ſermonis comitate aptiſque rationibus ſuam illis probare cauſam. Peragrata igitur celeriter Hiſpania, Olyſsipponem ad Regem Luſitaniæ cum Legato ſe contendit. Et Legatũ ex diutina intimaq; familiaritate Xauerij tãta iam admiratio cœperat viri, vt ſibi imperare non potuerit, quominus certum ad Regem tabellarium cum litteris de Franciſci laudibus deſtinaret ex itinere: quæ res ingentem Regi viſendi ornandíque Xaueri j cupiditatem iniecit. Itaque Olyſsipponem iam fama notus expectatúſque peruenit.

Patriam præterit cognatis ne ſalutatis quidem.

CAPVT X.

Ab Rege Luſitaniæ benignè acceptus, Olyſsipponenſes ad ſtudium pietatis excitat.

OLYSSIPPO vrbs regia eſt non longè ab Oceani littore, Luſitanię totius longè maxima, eadémque portu egregio, quem flumen Tagus vrbem præterfluens efficit, Indicarũque rerum commercio celeberrima. Huc igitur vt peruentum eſt, Xauerius eò ſe veniſſe lætus, vnde in Indiam ſolueretur, Simonem Rodericum, Indicæ expeditionis ſocium, qui iamdudum (vt antè diximus) eò tranſmiſerat offendit adhuc quartana Laborantem: & fortè illo ipſo die febris erat reditura, mirum dictu: ægrum hominem ex inſpirato amplexans tanta perfudit lætitia, vt febri in perpetuum excluſa, ſiue gaudij magnitudo, ſiue potiùs virtus Xauerij, vim omnem excuſſerit morbi. Itaque ſimul ex defatigatione itineris refecit vires, accerſitus in regiam, cum Simone iam valente Regem adit, ſe ſuámque illi operam ad Indorum auxilium offerens. Rex qui de Franciſci eximia virtute ex Legato multa comperiſſet, benignè vtroque excepto, in magna procerum corona, Summoperè, inquit, lætor, Patres, de veſtro in Luſitaniam ad Indiæ ſalutem aduentu. Nec dubito quin eadem vobis haud minoris lætitiæ ſit cauſa quàm mihi. Aperitur quippe veſtræ induſtrię immenſa vaſtitas Indię, quæ diligenter, vt ſpero, & conſtanter exculta, vberrimos fructus promittit animorum: tanta vbique cernitur ad Chriſti fidē propenſio Equidem per omne regni tempus antiquiorem religionem quàm regnum habebo; tum demum illarum me gentium Regem exiſtimaturus, cùm eas cæleſti Regi parêre cognouero. Quocirca nihil mihi, ſpero etiam Deo, à vobis gratius accidere poteſt quàm vt mecum totis viribus in eandem incumbatis curam Orientis Chriſto communi Domino adiungendi. Si cum veſtri diſsimilibus agerem, hortarer vos, ne obſtantis naturæ difficultates, exæſtuantis Oceani minas, infiniti penè itineris ærumnas, barbararum gentium congreſſum formidaretis: neu quò aliorum cupiditas alacris aduolat, veſtra pietas cunctaretur ire. Verùm quid ego veſtram virtutem accendere

Olyſsipponis deſcriptio.

Simonem Rodericum quartana liberat.

Regis Oratio.

„ dere verbis coner, cùm ſat nouerim vos Chriſto & Euan-
„ gelio militantes, diuinam gloriam, ſalutémque hominum,
„ ex periculis acceſſere? nec quicquam optabilius ducere in
„ vita, quàm pro Deo honeſta morte defungi? Nihil profe-
„ ctò natura ita clauſit, quò non valeat vera virtus perrum-
„ pere. Deo bene iuuante, non Indiam ſolùm Euangelio
„ aperietis, ſed vltima quoque Orientis. Ibi vos aut vita
„ meritis conſpicua, aut glorioſus vitæ exitus manet. Pro-
„ inde dum claſsis ſe inſtruit, vernum tempus expectans,
„ vos quoque ad iter neceſſaria comparate. Nobis curæ e-
„ rit præſtare, vt neque in Luſitania, neque in India, quic-
quam requiratis. Tum illi, maximis Regi gratijs actis,

Reſponſum Xauerij & Roderici.

ita reſpondent. Iampridem ſe exploratam habere ſummam eius cupidinem diuini cultus augendi: liberalitatem autem religioni parem non Romæ ſolùm ex multorum ſermone cognouiſſe, ſed nuper etiam ipſoſmet in itinere multis eſſe documentis expertos: vt magis conniti deberent tanti Regis meritis reſpondere, quàm dubitare an ſui ſimilis eſſet futurus. Et quoniam omni voto expeterent Indiæ cæteræque Barbariæ afferre Euangelij lucem; haud cunctanter qualicunque ipſorum operâ vteretur ad Indorum & Orientis auxilium. Etſi enim & ſe & illum noſſent, ſentiréntque ſemet tantę moli, tantóque ipſius ardori nec animis eſſe, nec viribus pares; confidere tamen, Deum, qui onus imponat, quod virium deſit additurum. Deo duce, ac pro Deo, quid diſcriminis recuſandum? Sibi vtique primam curam diuinæ gloriæ eſſe oportere, honeſtámque mortem quacunque vita potiorem. Certamen inde ortum inter Regis liberalitatem, & Franciſci Simonísque modeſtiam. Rex prolixè omnia eis pollicitus, benigno ſermoni facta benigniora adijcere: illi contrà votiuæ paupertatis tenaces, delatis ab Rege commoditatibus vti nolle. Poſtremò vicit beneficam Regis naturam conſtans ſeruorum Dei in propoſito voluntas: ceſsítque Rex non

Recuſato lauto domicilio, ad valetudinarium diuerſatur.

æquitate cauſę victus, ſed admiratione virtutis. Dimiſsi ab Rege, protinus recuſato lauto domicilio, quod vltro offerebatur, ad publicum valetudinarium tendunt, cum ingenti laude non modeſtiæ magis quàm pietatis. Satis quippe conſtabat, eos ibi potiſsimùm diuerſari voluiſſe, vt liberius ægris Chriſti cauſa miniſtrarent. Nec

Vitæ ratio in valetudinario.

illorum benignitas & induſtria expectationem fruſtrata eſt ciuitatis. Vitæ ratio in valetudinario huiuſmodi fuit.

Ante

Ante lucem per horam res diuinas meditati, ſacerdotalis officij penſo rite perſoluto, ſacrum faciebant prima luce: quod ſupererat temporis in ægrorum corporum cura, animorúmque ſalute, impensè ſimul & hilariter abſumebant, aliàs mœſtis & afflictis ſolatia & ſubſidia afferentes, aliàs moribundos roborantes ad vltimum illud certamen diſcriménque; nunc excipientes peccatorum confeſsiones, interdum coſulentibus de rebus ſalutaribus reſpondentes. Neque is labor aut obſcurus aut irritus fuit. Ciuium plerique, fama eorum ſanctitatis illecti, cœperunt vulgò ad eos ventitare. Et illi perpetuò de rebus pijs ac ſalubribus non minori animi ſenſu quàm ardore diſſerentes, plurimos ad odium vitiorum, amorémque honeſtatis, & ſcilicet ad pium frequentémque Sacramentorum vſum compellebant, vitæ iam prioris oblitos. Quæ conſuetudo ſacra myſteria frequẽtandi Olyſsipponem tum primùm longo interuallo reuocata, totam deinceps peruaſit Luſitaniam, vel cum ſingulorum ciuium ſalute, vel cum vniuerſarum emolumẽto ciuitatum. Innumerabiles enim vbique mortales (vt Luſitana gens eſt ad pietatem ſatis propenſa) antiquam illam piè ſanctéque viuendi rationem innouarunt. Multi cæleſtis vitæ capti dulcedine, diuino inſtinctu ad varias religioſorum hominum familias aggregarunt ſe. Nonnulli quoque ipſorum expetierunt Societatem, per id tempus à Paulo Tertio Pontifice Maximo rite comprobatam. Itaque ingenti morum facta mutatione, alia forma, alia facies ciuitatis eſſe. Neque iam plebs tantùm, ſed nobilitas quoque, Sacramentorum conſiliorúmque cauſa, illorum diuerſorium frequentabat. Et loci hominúmque humilitas rem illuſtriorem faciebat, egentium aduenarum hoſpitium primoribus ciuium celebrantibus. Ad vltimum eximia illorum virtus rerúmque humanarum deſpicientia cunctæ ciuitati miraculo fuit.

Ciuium plures ad honeſtam vitam reuocantur.

Sacramentorum frequens vſus in Luſitaniam introducitur.

Iam in vulgus relatum erat duodecim Romæ Sacerdotes (duo enim ad decem illos acceſſerant) Societatem inter ſe coiſſe. Ex quo numero in duobus illis, quos apud ſe haberent, intueri ſibi videbantur neſcio quod ſpecimen vitæ Apoſtolicæ. Itaque eos populus, ſiue ex pari numero, ſiue ex quadam vitæ ſimilitudine, Apoſtolos, nimis amplo ſcilicet vocabulo, appellare cœpit; & quamuis inuitos & reclamantes vocitare perſeuerauit.

In Luſitania, Apoſtoli appellatur.

Quippe natio Luſitana non minùs in cœptis conſtans, quàm in conſilijs pia, nullis perpelli rebus potuit, vt reuocaret quod ſemel dediſſet, vt credebat, veritati. Quin etiam eò progreſſa res eſt, vt ad cæteros quoque è Societate, tota ferme Luſitania, idem cognomen perueniret.

CAPVT XI.

Profectio eius in Indiam fruſtra impeditur.

EGREGIA verò Luſitanorum pietas, Patribus tali nomine oneratis veriùs quàm ornatis expeditionem Indicam nonnihil deinde turbauit: ſed ita, vt variãtibus hominum voluntatibus, de Franciſco fixa Dei extaret voluntas. Nam primorum ciuium nonnulli, Xauerij & Roderici admodum ſtudioſi, vtilitatẽ ciuitatis non præſenti ſolùm fructu, ſed etiã futuri ſpe emolumẽti æſtimantes, rationem tales viros retinendi in Luſitania inter ſe inire cœperunt, rati ſuum commodum præferendum alieno. Res igitur primùm cum Regni primoribus agitata: denique cum ſatis multos iam grauesque & auctores & adiutores haberet, defertur ad Regem. Oſtendunt proceres pro ſe quiſque quantum emolumenti ab Ignatij ſocijs tam breuì temporis ſpatio regia ciuitas ceperit: quantum ab iiſdem opis ſperare Luſitania poſsit vniuerſa; ſi eos non hoſpites ad breue tempus, ſed perpetuos incolas habuerit. Luſitaniæ profecto vrbiſque regiæ ſalutem, quippe quæ propior ſit quàm India, etiam potiorem Regi eſſe oportere. Cur igitur, vt barbaris gentibus cõſuleret, patriam ipſam tam præſtanti nudaret præſidio? Cur tanto ac tam ſalutari bono India potius quàm Luſitania fruetetur? Quocirca ſiidem Regi videretur quod cæteris, eximios illos viros velut eius gentis ſemina mandaret Luſitaniæ: vt Seminarium ad manum foret, vnde idoneos Sacerdotes in Indiam ſubmitteret. Rex probata procerum ſententia, proximiſque primùm conſulendum ratus, omiſſo in præſentia Indiæ iuuandę conſilio, ambos inſtituendo talium Seminario virorũ retinere decreuit in Luſitania. Quod cùm ex amicis Rodericus Xaueriúſque reſciſſent, enimuero nec opinato nuntio commoti, protinus Ignatium per litteras de nouo Regis conſilio admonitum, quid opus facto ſit conſulunt. Qui re cum Pontifice communicata,

B

municata, totam rem ad Regis arbitrium reijciendam cenſuit, haud dubius quin ei præſens rerum tractatio certiora conſilia eſſet ſubiectura. Dantur litteræ eodem tempore à Pontifice ad Regem, ab Ignatio ad ſocios: id negotium omni ex parte permiſſum Regi. Quòd ſi is ſuper ea re Ignatij ſententiam exquireret, commodiſsimum videri, rem omnem ita diuidi, vt Simon hæreret in Luſitania, Franciſcus in Indiam pergeret. Rex ergo, Ignatij conſilium ſecutus, ambos ad ſe accerſiri iubet. Accurrunt illi haud ſecuro quidem animo, ſed ex diuina prouidentia ſuſpenſo. Tum Rex benignè, vt ſolebat, quid ſibi ab Vrbe de ipſis permiſſum eſſet præfatus, quid iam deliberatum haberet, expromit: Simoni manendum in Luſitania, Qui Collegium Conimbricæ inchoaret, Seminarium ſubmittendorum in Indiam: Franciſco in decretam ſibi Indiæ prouinciam proficiſcendum. Proinde vterque ad ſuum ſe munus, quanquam diſsimile, pari ſtudio quàm primùm pararent, haud ignari ſæpe diſsimillimorum munerum paria eſſe præmia, Deo non tam opus ſpectante quàm ſtudium. Ibi Xauerius repentè ex magno metu in magnam lætitiam verſus, ingentes Regi grates agere, quòd ſe voti compotē feciſſet; & cum talis comitis deſiderio ſuum miſcere gaudium: demum pro tāto beneficio non gratam modò, ſed etiam ſolertem operam polliceri. At Rodericus ſpei votique irritus, primò inſperata denuntiatione perculſus, oculis vultúque motum prætulit animi: deinde vbi ſe collegit, in hanc ferme ſententiam æquo animo vultúque reſpondit. Tantum quidem doloris Indiam ademptam ſuo incuſsiſſe pectori, quātum diſsimulare nequiuerit: ſed quoniam diuinam voluntatem, Ignatij, Regis, Pontificis conſenſio ſatis declararet, haud ægrè cuius cauſa eam ſuſcepiſſet prouinciam, eiuſdem imperio depoſiturum. Quocirca fore vtique ſe in Regis poteſtate, lętum Seminario inſtituendo aliquid ſe quoque operæ Indis nauaturum, cùm quos ipſe non poſſet, per alumnos diſciplinę excoleret ſuę. Ita ab Rege digreſsi, ad ſuum vterque munus vertēre curam.

CAPVT XII.

Nauigaturus in Indiam, ab Rege Pontificium diploma legationis accipit, viaticum recuſat.

FRANCISCVS igitur ſuam expeditionem tam euidentibus mortalium Deiq; iudicijs comprobatam, nõ commeatu rebúſque opportunis, ſed appoſitis commentationibus & ſalubribus conſilijs inſtruere cœpit. Nolebat ſcilicet nouus ac rudis, ſed meditatus paratúſque ad tantæ prouinciæ molem accedere, & per otium cogitare, quę deinde vſui forent, ne agendi tempus in cogitando conſumeret. Vbi adfuit Indicæ profectionis dies, Rex, Franciſco ad ſe vocato, in hunc maximè modum locutus dicitur: Paratæ ſunt naues, Franciſce Xaueri, tempus inſtat tibi adeò expetitum tranſmittendi in Indiam. Ego verò adhuc ſatis

Regis Oratio.

„ multa magnáque habeo documenta vel virtutis vel prudentiæ tuæ, vt noſtram tibi hortationem ſuperuacaneam „ eſſe credam, ex præteritis futura coniectans. Cęterùm ne „ noſtro videamur defuiſſe officio, currentem, vt dicitur, „ incitabimus. Primùm igitur Ethnicas gentes noſtro im„perio additas, Eccleſię addendas tibi committo, ne la„tiùs imperium meum, quàm Dei Religio, proferatur. „ Deinde Luſitanos homines illis in locis verſantes prò mea „ in eos paterna caritate, tuę ſic trado commendóque fidei, „ vt cupiam te noſtrę beneuolentiæ vicarium ſuccedere. Nõ „ ignoras profectò Regibus ad regnorum adminiſtratio„nem multis & manibus & oculis opus eſſe. Quocirca te „ ego oro quæſóque per illum ipſum Deum, qui tibi huius „ expeditionis dux eſt & comes, vt præſidia noſtræ ditionis „ (quod tuo commodo fiat) obeas luſtréſque ſedulò, nóſque „ de omnibus rebus ad religionem ſpectantibus ſubinde fa„cias certiores. Ita demũ impedimentis, ſi qua ſunt, celeri„ter ſublatis, Chriſtiana religio tuo conſilio atque operâ, no„ſtra ope ac præſidio, Indiam Orientémque percurret. Me „ quidem priùs regnum deſeret, quàm ſtudium augendæ re„ligionis. Hanc omnibus opibus, hanc omnibus neruis pro„pagare certum eſt. Tuæ ſunt partes, nec ſuſceptæ cauſæ, nec „ noſtro ſtudio deeſſe. Quicquid diuinus cultus, quicquid

res Chriſtiana opis ſubſidijque deſiderare videbitur, fiden-ter poſtula, fiet quod poſtulaueris, & ego ſumptum pro re-ligione reponam in lucro. Quare age Franciſce, & quo-niam haud dubio diuini numinis inſtinctu ductúque ad difficillimam ex omnibus prouinciam tendis; gere animos quos huc attuliſti & qua virtute emines in Luſitania, hanc fer tecum in Indiam. Inde Rex, prolato Pontificis diplo-mate, adiecit: Atque vt intelligas maximam tibi rerum ge-rendarum poteſtatem non à me ſolùm, ſed etiam à Chriſti Vicario permitti datíque, en tibi Pōtificium diploma, quo Apoſtolicus Legatus in India conſtitueris, ſimul teſtimo-nium poteſtatis, & incitamentum induſtriæ. Tum Xaue-rius, qui dudum ad laudes ſuas erubuerat, diplomate non verecundiùs quàm reuerentiùs accepto, Si quàm bene te, Rex optime, exiſtimare de me video, inquit, tam verè exi-ſtimare ſentirem, ſanè talis & Regis & viri iudicio admo-dum lætus, Deo bonorum omnium largitori gratularer. Sed nimirum eximia tua probitas fallitur opinione virtu-tis alienæ. Ego meæ tenuitatis ac nequitiæ conſcius, non inſaniam, ſi de me plus alijs ipſe credam, quàm mihi? Pro-fectò homuncioni nequam ac prorſus nihili (veritatis hæc verba ſunt, nō ſubmiſsionis) vel abs te, vel à Pontifice longè plus oneris imponitur, quàm mea imbecillitas ferre queat: malo tamen oneris magnitudine opprimi, quàm quod Dei nutu imponatur, ab infirmitate animi aut nunc detrectare, aut vnquam deponere. Nimirum Deus vires addit cum o-nere, & facultatem cum poteſtate largitur. Quocirca cæle-ſti ſubnixus ope, in omni vita efficere nitar, vt omnes intel-ligant, meminiſſe me, quam perſonam à Deo, à Pontifice, ab Rege Luſitaniæ impoſitam hac mea ſuſtineam tenuita-te: omnibúſque in dictis ac factis citiùs me deficiet vita, quàm fides. Hæc elocutum Rex familiariter admonet, vi-deret etiam atque etiam ecquid vel in Luſitania vel in In-dia deſideraret: imperaſſe ſe vtrobique magiſtratibus, vt ei quæcunque vellet, impigrè curarent, & ſimul regias ei litte-ras tradit, non commendationis magis plenas, quàm au-ctoritatis. Franciſcus, actis Regi gratijs, manúmque eius de more oſculatus, domum reuertitur, vt, amicis valere iuſ-ſis, conſcenderet nauim. Nec Regis dicta factis benignio-ra fuerunt. Magiſtratibus procuratoribúſque regijs man-dauit ſanè diligenter, vt Franciſco eiúſque ſocijs tum in Luſitania, tum in India ſuppeditarent quæcunque vel ad

Reſponſum Xauerij.

Xauerius & cæteri è Societate Ieſu, Regis Luſitani liberalitate ſuſtinentur in India.

ipſorum vitam tuendam, vel ad Dei cultum augendum, opus forent. Itaque Xauerius cæteríque è Societate I E S V, regijs deinceps facultatibus, opibuſque in India, Malaca, Moluco, Iaponia, vitam atque itinera ſuſtentantes, longè latéque Chriſti cultum protulêre. Cæterum etſi omnia benignè ſuppeterent eis, modeſtia tamen cum regia munificentia certabant: vt ne quid vltra vſum neceſſarium ſumerent, de aliena benignitate, vt perennis foret, parcè hauriendum rati. Quocirca in ſuis commodis curandis, cùm vbique ſemper, tum verò ſub profectionem Indicam, ærario pepercerunt. Igitur Xauerium à paupertatis amore magis quàm ab verecundia nihil omnino poſtulantem, Magiſtratus ipſi vltro, in gratiam Regis, adeunt: demonſtrant ſibi ab Rege magnopere imperatum, vt ei, quæcúnque requirat ad iter, munificè præbeant. Rogant quamprimùm indicem edat earum rerum quas deſideret, vt curari poſsint in tempore. At Franciſcus magnam habere ſe quidem gratiam reſpondit & regiæ liberalitati, & ipſorum diligentiæ: cæterùm nihil requirere, nihil deſiderare omninò. Id cùm feciſſent ſæpius Magiſtratus, idémque à Franciſco reſponſum ſemper tuliſſent, precibus vrgere, acriúſque inſtare, vt aliquid ſaltem acciperet. Ad vltimum Xauerius, vrgendi modum nullum facientibus (ne obſtinatior abſtinentia præberet ſpeciem pertinaciæ) ita morem eis geſsit, vt ſuum ipſe teneret inſtitutum. Centonem ſeu vulgarem lacernam poſtulauit, ad arcenda ſumma hyemis frigora, quæ circa Bonæ ſpei promontorium, nauigantibus ſubeunda ſciebat eſſe, paucóſque libellos magno ſibi vſui in India futuros. Neque vllæ eum preces flectere potuerunt, vt quicquam præterea dari ſibi pateretur

Paupertatis ſtudium in itinere.

Itaque Comes Caſtanerius, Indicæ claſsi inſtruendæ Præpoſitus, Franciſcum in Prætoria naui Regis iuſſu locatum, & viatici ſecurum, eius vicem ſolicitus, ipſe conuênit: eíque oſtendit Regis puerum, eiuſdem miſſu ad ſe veniſſe cum mandatis, vt illi res ad profectionem opportunas abundè ſubminiſtraret. Tum Franciſcus, At ego oro te quæſóque vehementer, inquit, ne quicquam cuiquam mea cauſa tribuatur. Nihilo ſecius Comes inſtare, vt ſaltem ſecum duceret ſeruum neceſſarijs in rebus miniſtratutum. Tum Franciſcus, Mihi verò, inquit, harum manuum vſus dum erit, alio haud erit opus miniſtro. Quo Xauerij reſponſo idem Comes, deinde rem alijs referês, affirma-

bat ſe

bat ſe obmutuiſſe: & ſimul ſingularem eius abſtinentiam egregiis ferebat laudibus. Ita Franciſcus non alio viatico quàm Dei fiduciâ inſtructus, inito iã vere in Indiam ſoluit.

CAPVT XIII.

Indiam petens edit exempla virtutis ſuæ.

OLIM ſtante Imperio Romano, & Chriſtiana religione in Aſia vigente, (Aſiæ enim regio India eſt) duo fermè itinera trita erant in Indiam, vnum per Syriam Euphrate flumine, ac Tigri ſinúque Perſico; alterũ per Ægyptũ, Arabico ſinu, & mari Erythræo. Sed iam his regionibus Saracenorum armis ac ſuperſtitione occupatis, non perinde tutus ac breuis Europæis Chriſtianis aditus eſt per infeſta hoſtibus loca. Quocirca Luſitani homines Africæ oram, quæ Atlantico Oceano alluitur, legentes, Africa quàm vaſta eſt, Arabiam Perſidémque circumuecti, longiſsimo circuitu in Indiam traijciunt. Quippe hiſce Oceani antractibus abeſt India ab Luſitania Leucarum millia amplius quatuor. Leucas dico Luſitanis nautis familiares, quæ ternis paſſuum millibus conſtant. Et hoc ſpatio linea æquinoctialis, quæ ab æſtu ſolis eſt maximè torrida, mediam ferè Africam interſecans, bis tranſeunda neceſſariò eſt. Hanc tam longam ac difficilem viam Henricus Princeps Ioannis Primi Luſitaniæ Regis filius, (vt erat Mathematicis inſigniter eruditus) primus omnium, non minore animo quàm ingenio, tentauit. Cauſa tentandi fuit, vt Aethiopiæ Regem (vulgò Preſte-Iannem appellant) quem cognôrat in extrema fermè Africa, non procul Arabico ſinu, regnare, noua aperta via, ſibi Luſitaniſque commercio adſciſceret. Cùm res bellè ſuccederet, eius cœpta tres deinceps Luſitaniæ Reges Alphonſus V. hoc nomine, Ioannes II. & Emmanuel Primus proſecuti, paulatim viam vſque in Indiam fortiter iuxtà ac feliciter aperuerunt, munierúntque. Quippe & obiacentes Africæ inſulas, & opportuna loca complura, in ipſa ora Africæ occupârunt, quæ etiam hodie Luſitanorum præſidiis tenentur. Hoc igitur circuitu Xauerius Indiam petens, è Luſitania ſoluit anno poſt Chriſtum natum M. D. XLI. VI. Idus Aprilis. Vehebatur eadem naui, qua Martinus Alphonſus Soſa, nouus Indiæ prætor. E Societate comites habebat omninò

Itinera in Indiam.

Leuca Luſitana.

Henricus Princeps nouum iter aperit in Indiam.

duos,

duos, P. Paulum Camertem, Sacerdotem egregia virtute, qui eum ab vrbe ſecutus erat, comes additus ab Ignatio; & Franciſcum Manſillam Luſitanum, qui Olyſippone ſemet illi ſocium adiunxerat. Occurrebant multa in ipſo itinere viſenda, doctis vtique hominibus, & Geometriæ rerum naturalium aſtrorúmque, ſtudioſis. Monſtrabantur in mari Atlantico, Africæ dorſo adiacentes Inſulę plures haud ignobiles, aliæ propiùs, aliæ longiùs diſtantes, & inter ſe, & à cõtinenti. In his Fortunatæ (vulgò Canariæ dicuntur) & Promontorij Viridis inſulæ, quas, propter eximiam locorum amœnitatem, nõnulli Hortos Heſperidum, fabuloſis Poëtarum carminibus inclytos fuiſſe memorant. Et hæc loca ad cognoſcendum non inutilia ita claſsis prætervehebatur vt pleraque in conſpectum ſe darent. Accedebãt ſereno cœlo ſyderum, tranquillo mari piſcium noua & inuſitata ſpectacula, quæ vectorum pene omnium, non ſine admiratione tenebant oculos animóſque. At Xauerius, etſi à talium cognitione rerum haud ſanè abhorrebat; tamen non doctrinam aut voluptatem ex India, ſed diuinam gloriam ſalutémque animarum petendam ratus, gratiora Deo, vtiliora hominibus ſpectacula edere ipſe intra nauim cœpit. Et erat prætoria nauis oppidi inſtar, non ſolùm nautis, ſed militibus, aſſeclis Prætoris, mercatoribus, ſeruis referta, ad ſũmam capitum circiter mille. Itaque Franciſcus vt primùm iter eſt ingreſſus, vnà cum ſocijs in proximorũ ſalute procuranda ſummo ſtudio elaborare inſtituit, nauticam turbam vectoréſque Chriſtianis præceptis imbuens, deprauatos omnium corrigens mores, vniuerſos ad eluendas animi ſordes inuitans. Nec fruſtra. Temere iurandi conſuetudo ſublata: multorum reſtincta odia, plurimorum cõfeſſiones auditæ, plures à perdita vita ad honeſtam piámque reuocati. Erat in Xauerio perpetua oris hilaritas, omnium animos comitatis dulcedine alliciens. Itaque homines quoque flagitiis ſceleribúſque cooperti, vulgò à religioſorum virorum conſuetudine congreſſúque abhorrentes, iucundiſsimam Franciſci familiaritatem auidiùs expetebant. Et ille haud rudis cuiúſque generis animos tractãdi, paulatim eos beneuolentia delinitos reflectebat à vitiis: demum iam fræni patientes in omnem virtutis ac pietatis partem incitabat impellebátque. Inter hæc Deus parem eius animo ac virtuti materiem obtulit. Diutina difficilíque nauigatio, vt ferè fit, adeò afflixerat vectores nautáſque, vt iam alijſuper

Horti Heſperidum.

Nautas & milites docet in naui.

Comitate etiam flagitioſos alliciens.

alios in morbū inciderēt.& ſuper cætera, vim mali augebāt alimenta. Salſamentis enim perpetuò, ſæpè nautico pane mucido atque corrupto vitam trahentes, vitiatam inſuper ac verminoſam fermè potabant aquam: quæ & genere ipſo liquoris,& exiguitate, accenderet magis quàm reſtingueret ſalſamentis excitatam ſitim. Noxij ergo inſalubrium ciborum ſucci in venas diffuſi, morbos creabant non atroces minùs quàm exitiales. Quippe gingiuæ fœdè excreſcentes, atrocitérque exulceratæ, non cruciatum ſolum afferebant laborantibus, ſed etiam(quod miſerrimum erat) eripiebant edendi facultatem. Ad hæc vis peſtilens morbi ægritudine animorū rerúmque inopia ſenſim roborata, cœpit per conſertam arctis in locis turbam ſerpere vagaríque. Nam etſi Rex, præter neceſſarium commeatum, ſuam cuique naui tabernam medicamentariam, haud leue ægrorum ſubſidium, attribuit; tamen affectorum multitudini nulla ſatis eſſe benignitas poterat. Imminentis etiam terror mali neceſſarios ipſos à ſuorum cura, vt fit, ad ſuimet tuendi curam auerterat. Ita ægri pariter medicamentis ac miniſteriis deſtituti, non magis lue quàm(quæ tetrior peſtis eſt) fame interibant. Et ne quid mali deeſſet, miſeros illos nauticæ vrgebant ſordes, longè fœdiùs ægrorum quàm valentiū corpora infeſtantes. Xauerius igitur poſteaquam conſpexit nauim, qua vehebatur, affectis corporibus refertam; memor eius quod in ipſo nouæ vitæ tyrocinio imbiberat, inſigne benignitatis virtutiſque ſuæ ſpecimen dedit. Exterruiſſet alium, quod illum ſtimulauit. ſtratos videbat foros onerariæ non ægris tantum, ſed ſemiuiuis: luem contagione vulgari ſciebat: fœda impendentis mortis facies ante oculos erat. At ille, formidine in miſericordiam verſa, ſatis gnarus martyrij genus eſſe, humanæ ſalutis cauſa obijcere ſe peſtilentiæ, affectos omni ope iuuare ſtatuit. Ergo morientium peccata expiare, ægrorum corporum ſordes abſtergere, linteas eorundem lauare veſtes; coquere & condire cibos, eóſque comminutos in os inſerere, medicamenta ac ſorbitiones ſua manu præbere languentibus; mœſtos benignè ſolari; ad vtriuſque ſalutis ſpem excitare torpentes. Ita promiſcuè ægris enixè hilaritérque inſeruiendo, omnium etiā ſanorum in ſe oculos animóſque conuertit.

Difficultates Indicæ nauigationis.

Magnitudo animi incredibilis.

CAPVT XIV.

Aegris miniſtrans Mozambicum appellit.

MIRABANTVR vtique in eo vniuerſi eximiam vitæ ſanctimoniam, aſsiduũ ſtatis horis ſtudium orationis, contemplationiſque rerum diuinarum; paternam promiſcuè in omnes indulgentiam caritatémque. Quibus ille rebus effecerat, vt cùm cæteris omnibus, tum præcipuè Soſæ Prætori, carus ſimul ac venerandus eſſet. Franciſcum quippe Soſæ ab Rege ipſo ſub profectionẽ impenſiùs commendatum quotidie magis efficaciſsimum commendationis genus, virtus ipſa, commendabat. Proinde Prætor & Regis imperio, & voluntate ſua prolixè illi benignéque omnia deferebat. Xauerius tamen victitabat ſemper precariò: réſque ſibi neceſſarias à vectoribus corrogans, alienam benignitatem excitabat ſtudio paupertatis ſuæ. Quod ille inſtitutum adeò conſtanter retinuit, vt neque viri honeſti ac nobiles ex Prætoris cohorte & comitatu, neque Prætor ipſe potuerit eum ab amore ſummæ paupertatis abducere. Cæterùm hoc maiorem Xauerius apud Deum ſimul hominéſque gratiam & gloriam tulit, quod fraudans ſe ipſe victu ſuo perinde res corrogatas, à rectoribus, vt à Prætore aſsignatas, benigniſsimè diſpertiret ægris. Tenax vtique diſciplinæ ſuæ, parco, parabilíque defungebatur cibo, ad naturæ deſideria ſedanda veriùs quàm explenda. Nec verò interim noua ægrorum ſubleuandorum cura intermittebat vetus inſtitutum tradendi Catechiſmi. Quotidie ſeruos, nautas, milites, reliquóſque vectores, ſalubriũ rerum ignaros, ſimul religionis noſtræ myſteriis præceptiſque imbuebat, ſimul ad Chriſtianæ vitæ rationem aptis ſermonibus accendebat. Crederes illum non frangi laboribus, ſed roborari. Id adeò non alias magis, quàm in illo ipſo Indico curſu, intellectum eſt. Námque ad ſummũ eius laborem ille quaſi cumulus acceſsit, quod in hiſce muneribus Zonam torridam, lineámque ipſam æquinoctialem, haud ita multo pòſt æquinoctium tranſiit. Quo fermè tempore in illo maris tractu, vel ex imminentis ardore ſolis, vel ex trãquilli æquoris repercuſſu, tam intolerãdus exiſtit æſtus, vt nulla prorſus afflante aura, valentiſsimi quoque robuſtiſsimíque viri æſtuantes, ac ſudore fluentes, miſerè languéant

In naui precario victitat.

Tenacitas paupertatis

Laboris patientia.

Zonæ torridæ incommoda.

gueant: vtique cùm in illis nauium anguſtiis conferti vectores vix liberum ſpiritum durant, & per idem tempus nullum ferè capere liceat ex potione aut cibo ſolatium. Liquores quippe omnes & cibaria feruidi ſolis vapore corrupta, maxima ex parte (quoad lineam illam tranſgreſſæ ſint naues) ſuos vſus amittunt. Sæpe autem ceſſantibus ventis, multorum dierum atque adeò hebdomadarũ malacia exiſtit tanta, vt ingenti cum vectorum tædio naues mouere ſe loco nequeát. Itaque intolerabilis ſolis feruor per totã ferè torridam Zonam pertinẽs, vt febres grauiores, ita crebriora funera inferre prætereuntibus ſolet. Eo igitur ipſo tempore ingruentibus morbis, in tãta nauticorum vectorũmque ſtrage, ſanis & otioſis ægrè vitam trahentibus, Franciſcus, oblitus ſui, tantam incommodorum molem pari virtute ſuſtinuit, quantam ad ægrorum moleſtiam accederet, tantum ad ſuam diligentiam addendum ratus. Et quamquã ipſe quoque totus ſudore manãs; incredibili æſtu oblãgueſcebat, tantus tamẽ animi vigor, tanta ſancti Spiritus (qui eſt in æſtu tẽperies) vis fuit, vt laborãtibus, moribũdis, ipſiſq; mortuis haud ſegniùs quàm anteà nauaret operam. Ingenti hac æquinoctialis plagæ moleſtia perfunctos, iámque circiter duo leucarum millia emenſos, maior inceſsit metus; quia grauiſsimo periculo defungendum erat. Nihilo enim leuiorem peſtem cladémque Bonæ ſpei promontorium fœdiſsimis tempeſtatibus naufragiiſque infame minitabatur. Quod promontorium ex eo nomen accepit, quòd eius minis & periculis vitatis, tum demum ſpem cõcipias ſecundæ nauigationis. Quippe eò loci Africa euneata infinitè excurrit in Auſtralem Oceanũ, verſus glacialem plagam: ibíque duo maria longè maxima ex ambobus Africæ lateribus continenter procurrentia, aduerſiſq; agitata ventis, perpetuò inter ſe acerriméque confligunt. Id verò potiſsimùm vſu venit Iunio & Iulio menſibus, quo tempore illis locis, prorſus Europæ cõtrariis hyems eſt ſumma; quibus fermè ipſis menſibus id promontorium tranſeundum eſt Indiam è Luſitania petentibus. Etſi autem naues, quò veſanos illius promontorij furores atque impetus, quàm maximè declinent, in altum prouectæ, longiſsimè recedere ſolent à terra; tamen periculum magis fugiunt quàm incommodum. Dum enim curſum longo itinere circumflectunt, quo magis diſcedunt à Promontorio, hoc magis ad glacialem Zonam accedunt. ita neque procellas ſatis euitãt, & im-

Bonæ ſpei promontorium.

& intoleranda incurrunt frigora. Quocirca vt naufragij periculum abſit, inſolitam certè nauium iactationem effuſá vectorum conſequitur nauſea Hæc igitur nauſeæ moleſtia, vt ægris morbum, ita Franciſco laborem auxerit oportet: præſertim cùm algens, nauſeans, (quod tempus ac res ipſá ferebat) & ſibimet diſplicens, ſua illa caritatis munia exſequeretur. Sed vicit diuina vis imbecillitatem naturæ, & animi conſtantia perturbationem compreſsit ſtomachi. Ita cùm ſibi ipſi deeſſet, nullo, ne difficillimo quidem tempore defuit ægrotis. Nec ſolùm in præſentia vectores Indicæ nauigationis comites omni ope atque operá iuuit; ſed etiã ſociis, eo dem deinceps profecturis, itineris Indici ac vitæ regulam in poſterum reliquit, quam illi hodie Franciſco auctore enixè tenentes; nauibus, quibus vehuntur, non minori ſolatio ſunt, quã adiumento. Soſa igitur Prætor, cæteríque Luſitani, Bonæ ſpei promontoriũ circumuecti, eiuſq; minis longiſsimo circuitu aliquando tãdem ſuperatis, lætitia ex timore geſtiẽtes, Deóque & inter ſe, vt ſolet fieri, gratulantes, præter alterum Africæ latus, quod inter meridiem & orientem ſolem ſpectare diximus, nauigare cœperunt. Inde DC. ferè leucas à promõtorio prouecti, cùm quinque iam totos menſes cæteri in perpetua nauigatione, Franciſcus in aſsiduo labore abſumſiſſent; Mozambicum, plurimis maximíſque defuncti periculis, in Auguſti menſis exitu peruenerunt, nauigatione tuta magis quàm opportuna. Nam iter in Indiam ſemeſtre termè eſſe ſolet: nauéſque à Luſitania menſe Martio profectæ, Goam tenent ferè inito Septembri. Quòd ſi incommoda tempeſtas, aduerſúſque ventus, aut malacia curſum earum moretur (quod tum accidit) Mozambici hyemare coguntur.

CAPVT XV.

In Mozambici valetudinario æger ipſe ægros ſubleuat.

Mozambicus inſula. MOZAMBICVS (Praſus olim dicebatur) Inſula eſt modica in Africæ ora vergẽte ad ortum Solis, nõ tam cæli temperie (ſubiecta eſt enim Zonæ torridæ) quàm portũ cõmoda & opportuna. In ea oppida ſunt omnino duo, Luſitanorũ vnum, Saracenorũ alterum amicorũ. Diſtat ab Luſitania non quidem recta regione ſed adiectis nauigationis anfractibus, leucarũ millia ampliùs tria;

ab India leucas circiter nongentas. Multo maxima pars itineris cõfecta iam erat; reſtabat pars ferme quarta. Sed Mozambicum ſeriùs,quàm opus erat,applicuit claſsis;cùm ſcilicet iam idonea tempeſtas ventúſque deficeret. Itaque naues ibidem omnes hybernare neceſsitas coëgit. Mozambici ergo, cæteris corpora ex diutinæ nauigationis iactatione reficientibus, vnus Franciſcus, laboris quàm ceſſationis patientior, nullam pene partem quietis capiebat, rudes inſtituendi ſubleuandíque ægros cupiditate flagrans. Non dubito quin toties iam Franciſci operam in rudium inſtitutione ægrorúmque miniſterio verſatam legentibus, præter ſatietatem, illud quoque ſuccurrat, quod mihi ipſi idem animo repetenti miraculo fuit; vnde tantæ illi vires ſuffecerint, quæ toties tot ac tanta vno tempore onera ſuſtinerent. Sed eximius ille vir, vt erat incredibili corporis & animi robore præditus; diuina caritate præualidam naturam accendente, vigorem concipiebat tantum, vt Dei cauſa vnus omnia quodámodo efficere & vellet & poſſet. Aſſiduè autem ſine vlla defatigatione aut ſatietate in eadem Chriſtianæ caritatis munia intentus, nihil prætermittebat eorum, quæ mortalibus ſalutaria, Deo grata conſtabat eſſe. Ergo perinde ac ſi integris & nuſquã libatis viribus cōueniſſet, vt in terram eſt egreſſus, in valetudinario regio (quod Mozambici eſt ſimiliter vt in reliquis Luſitanorum arcibus) ſedem ſuam locauit. Haud minus negotij in terra ac valetudinario fuit, quàm in mari nauíque fuerat. Quippe Mozambici longè maxima erat eo tempore vel morborũ grauitas, vel laborantium multitudo. Et ad morbidam peſtiferámque vim Autũni illa cauſa acceſſerat, quòd naues pariter omnes, quæ eo anno è Luſitania in Indiam ſoluerãt, incommoda vſæ tempeſtate, paríque lue afflictę, eodem hybernabant loco. Ea res Xauerij curam & ſedulitatem acuit, vt tantam ægrorum ſubiret molem. Nam cæteris etiam nauibus benignitatem ſuam impertiendam ratus, quantum diurnis nocturníſque laboribus conſequi poterat, enixè operam nauare afflictis, ſolennia ſacramenta laborantibus miniſtrare, mœſtis ſolatium, morientibus Dei fiduciam adhibere inſtituit. Itaque ægri omnes Franciſcum Dei immortalis dono vnicum claſsis affectæ remedium ſibi miſſum ducere. Nec ægris addictus aliorũ immemor fuit. Per idem tempus feſtis diebus in Indię Prætorem ac populum, maximâ hominum frequentiâ, ſermones habebat, vt valentium

Corporis animique robur.

Nouus labor in hybernis.

Cura ſalutis animorum. tium quoque animis ſubueniret. Inter hæc dum in ægros valentéſque omni ope iuuandos totus incumbit, puerum ignotum ſibi, qui tamen eadem qua ipſe naui vectus erat, ſubito interiiſſe morbo cognoſcit. Confeſtim igitur rogitare, (vt quemque obuium habebat) an puer ille Chriſtianæ diſciplinæ rudimenta didiciſſet. Vbi rudem omnino talium rerum obiiſſe comperit; tantus repentè dolor eius perculit pectus, vt in vultu ſemper alioqui læto inſignis mœſtitia emineret. Quocirca Soſa Prorex mœroris cauſam ex eo ſciſcitatus, vt illo narrante cognouit; rogare pergit, ecquid ipſe ſciſſet, puerum illum Chriſtianarum eſſe rerum ignarum rudémque? Tum Franciſcus: Enimuero ſi ſciſſem haudquaquam mœſtus eſſem: illum ego cum cæteris vtique docuiſſem. Vrgēti ſubinde Soſæ, cur igitur culpæ inſons mœroris pœnam vltro ſubiret, reſpondit, quòd puerum eâdem vectum naui Chriſtianæ inſtitutionis expertem eſſe neſciuerim. Tantum curæ eius animo iniecerat hominum ſalus, inſtitutióque puerilis. Cæterùm quid tandem haberet vtilitatis & commodi egregia eius benignitas, ægri carendo etiā magis quàm fruendo ſenſerunt. Paucis enim interiectis diebus, Xauerius, dum affectorum ſubleuare morbos ſumma ope connititur, ipſe in morbum incidit, exemplum futurus quibus fuerat ſolatium. *In morbum incidit.* Nec ſanè fortitudinis illi materia defuit. Febris eum inuaſit adeò grauis ac periculoſa, vt paucis diebus ſepties inciſa laxatáque vena, miſerit ſanguinem: quàm tamen ille febrim non leuiter tantùm, ſed veluti à Deo miſſam, libenter ferebat. Ecce autem, vt inſita eius virtus foret euidētior, graui corporis valetudini ægritudo mentis grauior, phreneſis, additur. *Phreneſi laborans delirat intra verba.* Ea totum triduum tenuit, quo tempore ſanctè adiurarunt medici, qui eum curabant in rebus quidem ad corpus ac valetudinem pertinētibus (id quod morbi natura fert) deliraſſe illum, & inſaniſſe: ſed in diuinis atque ad animum ſpectantibus (quò maximè erumpere ſolet inſania) magna cum ipſorum admiratione adeò mentis compotem fuiſſe, nullum vt omnino ei verbum à recta ratione alienum excideret. tantam vim habet vſus habitúſque virtutis. Nec pietatis magis in eo morbo quàm paupertatis tenax Franciſcus fuit. Curabatur in publico valetudinario cum cæteris, pari lectulo & conditione vtens. *Ex valetudinario in priuatas ædes trāſferri ſe vetat.* Non deerant viri honeſti & copioſi, qui certatim eum ab initio morbi in ſua transferre tecta, & curandum ſuſcipere conarentur; idq; vt per ipſum liceret, vehemen-

menter etiam atque etiam inſtarent. Verùm ille ſanctæ paupertatis ſtudioſus in paucis, collaudata eorum humanitate, vti liberalitate noluit. Quamdiu ęgrotauit, nullo diſcrimine in ægrorum iacuit turba. Vis porrò mali periculoſior fuit quàm diuturnior. Igitur breui diſcuſſo periculo meliùs habere cœpit. Nec verò recens caſus alacritatem illi minuit in ſuo inſtituto ſed potius auxit ſedulitatem: vtique cùm ipſemet, quantopere humana etiam opis indigerent ægri, vſu propiore didiciſſet. Ergo vt primùm remiſit morbi vis, ſuimet oblitus, nihilo ſegnius valetudinarium obire, mœrentes conſolari, confitentibus aures dare, vtcũque poterat conari, vt etiam ægrotus ſubleuaret ægrotos. Non vnquam aliàs antè Frãciſci benignitas clarior atque admirabilior extitit. Quippe medicus iacentes de more ægros reuiſens, in Xaueriũ incidit qui non leui ipſe affectus febri, cubantibus tamen adſtãs, nõ ſecus ac ſi valeret, ſumma inſeruiebat ope. Ibi medicus rei miraculo ſtupẽs, paruper hæſit: inde venarũ pulſu explorato, haud dubius quin ipſemet magis indigeret miniſtro quàm quibus miniſtraret, orare eũ obteſtaríque vti ad lectum ſuum reuerſus quieſceret, ſaltem quoad febris decederet, noxio calore reſtincto, tum ſanè, ſi vellet, ad ægrorum rediret curam. Franciſcus & medico parendũm, nec tamen periclitantes deſerendos exiſtimans, reſpõdit proxima nocte aliquid ſibi negotij cũ ægro quodam fore, haud ſatis ad impendentem mortem parato: eius ſalute in tutum recepta, ſe quietem eſſe capturum. Is quem deſcribebat, erat vltimæ ſortis nauta, qui ex febri inſaniens, nondum peccata ſacra confeſsione expiarat. Poſtero igitur die medicus Franciſcum cum nauta illo colloquentem offendit. Iacebat æger in lecto Xauerij, ipſe aſsidens ei operam dabat confitenti: quippe illius vicem miſeratus, temerè in publico iacentem, in ſuo lectulo collocarat. Et noua benignitas nouo decorata videtur miraculo. Satis conſtat nautam inſanientem, poſteaquam ab illo in ſuo lectulo eſt poſitus ad mentis ſanitatem rediiſſe. Nec vanus de illius morte vates Xauerius fuit. Eodem nauta die ſub veſperã ſacramentis ritè procuratis, plenus bonæ ſpei exceſsit è vita. Tum verò apparuit idcirco Xauerium tantoperè de illo laboraſſe, quòd imminens ei vitæ ſalutíſque diſcrimen prouideret. Frãciſcus nautæ ſalute admodum lætus extemplò ſtratum repetit, valetudiníque ſuæ ſeruit, medico vſquequaque obtemperans haud minore obedientiæ exemplo,

Aeger ægros iuuat.

Nauta inſaniens Frãciſci lecto mentis ſanitati reſtituitur.

quàm Chriſtianæ caritatis. Vt verò ex morbo cōualuit, nihilo ſegnius ad priſtinos valetudinarij labores retulit ſe. Atque vt rem bene ac fortiter cœptam perſeueranter tueretur, eundem prorſus induſtriæ curſum tenuit, vſque ad extremum prof-ctionis diem. Illo autem ſemeſtri ſpatio (tamdiu enim Mozambici hyematum eſt) ea exempla edidit eximiæ ſanctimoniæ, vt incolæ, claſsicique omnes, illum tanquam virum ſanctum vulgò ſuſpicerent. Quocirca nonnulla, quæ per id tempus eis proſpicere euenerant, Xauerio haud dubiè ſe debere fatebantur, tanti viri virtute ac meritis factum eſſe memorantes, vt pro morborum grauitate, ingentíque ægrorum numero, tam pauci eo anno in Mozambicenis hybernaculis interirent; profectò eiuſdem & induſtria ſubleuatos morbos, & ſanctitate depulſos. Aderat iam profectionis dies, nec tamen ægrorum plerique cōualuerant. Quin etiam ipſe Prætor tentari iam cœperat febri: proinde in Indiam peruenire feſtinans, optimum factu ratus eſt; eos qui per valetudinem ſequi nō poſſent, hoc eſt, totam fermè claſſem in hybernis relinquere, donec recreatis ex morbo viribus, trāſmittere in Indiam valerēt. Itaque P. Paulo & Manſilla, Xauerij ſociis, facilè exoratis, vt Mozambici manerent apud ægros; Xauerium ipſum ſecum ducere ſtatuit, itineris ſolatium, &, ſi quid grauius incidiſſet, auxilium.

Opinio de Franciſci ſanctitate.

CAPVT XVI.

Melindæ & in Socotora inſula, non ſine incolarum fructu, pauliſper moratus, in Indiam peruenit.

MENSE igitur Aprili ineunte anni inſequentis, Soſa phaſelum ingentem (galeonem vulgò vocant) tractus Indici cauſa comparatum, cum valida manu conſcendit, claſſe, cùm primùm per valetudinem liceat, ſequi iuſſa. Diſceſsit cū Prætore Franciſcus, Luſitanis ſimul & incolis eius diſceſſum lacrymis magniſque beneuolentiæ indiciis proſequentibus. Soſa aliquot dierum ſecunda nauigatione paſſuum millia circiter ſeptingenta à Mozambico pronectus, & Melindam (Saracena vrbs eſt, amica Luſitanorum) delatus, paucos ibi dies ſubſtitit. In ea vrbe Luſitani mercatores plerumque verſantur: & ſi quos fortè ibidem occupauerit mors, tumulis cruce inſignibus con-

Melinda vrbs.

duntur. Propter vrbem ingens ac præclara crux è marmore inaurato viſitur à Luſitanis conſtituta. Qua conſpectâ Xauerius ex inſperato, efferri gaudio cœpit, tantam vim & gloriam cruci gratulâs, quòd in media Saracenorum ac dæmonum ditione victrix emicaret. Subinde haud leuis dictu res hanc eius lætitiam auxit.

Crucis honos inter Saracenos.

Saracenus quidam ciuitatis eius primarius, queſtus apud Frâciſcum Saracenorum pietatem conſenuiſſe, percontabatur ex eo, an idem eueniret Chriſtianis. Quippe ex ſeptendecim fanis, quæ Melindæ erant, tria duntaxat, eáque à paucis admodum, celebrari obſtupeſcebat, ignarus cur tandem ſuorum pietas deficeret. Et tantum illud mali profectò ex nefario aliquo ipſorum ſcelere dicebat ortum. At Xauerius lætus obiectu crucis vim dæmonis repreſſam, negauit tam mirandum eſſe, vanam Mahometis religionem iã deficere, quàm tamdiu viguiſſe. Deum vtique, veræ religionis auctorem, à ſuperſtitioſorum Saracenorúmque precibus abhorrere; & hanc ſcilicet eſſe cauſam, cur preces, quas auerſaretur, extingui funditus vellet. His fortè auditis Saracenæ ſuperſtitionis antiſtes (Cacizem ipſi appellant) idémque Magiſter Mahometicæ diſciplinæ ſanè eruditus, propalam confirmauit, niſi Mahometes intra biennium eos reuiſeret, nuntium ſe illi remiſſurum; adeò iam in anxiis illorum mentibus Mahometis reuerentia exoleuerat. Cæterũ Franciſcus animos ſuperſtitione captos, nec vllius ſalubris conſilij patientes, cùm nequiret tam breui tempore liberare; quod erat reliquum, excitauit eos ad cupidinem Chriſtianæ libertatis, magnopere monens, vt ab hominum conditore Deo opem lucémque identidem implorarent.

Mahometis cultus conſenuit.

Repetito deinde itinere, vetus illud ſuum inſtitutum tenebat ardore animi nouo; vt vectoribus, ægris maximè (neque enim deerant) quibuſcunque poſſet rebus opem ferret. In quo quidem genere eò vſque progreſſus eſt, quoad progredi benignitas poteſt. benignus vt eſſet in alios, durus fuit in ſeipſum. Namque vt de ſua habitatione ac lectulo commodaret ægrotis: magnã illius itineris partem ipſe in publico inter turbam nauticam cubitauit: & lectum ei anchorarius funis in ſpiram conuolutus, ceruical anchora ipſa præbebat.

Aegris de ſuo cubiculo lectoque commodat: Anchorarij funis volumine pro lecto vtitur.

Exinde noua Franciſco benemerendi de hominibus ac de religione oblata materies eſt. Omnem Africæ oram circumuectus Prætor, ad Socotoram inſulam, à Mozambico paſſuum millia propè M.D.CC nauigium appulit. Ea inſula adiacet vlti- Afri-

Socotora Inſula.

Africæ promontorio. Guardafum appellant hodie, Aromata tam olim vocabant: & ſita eſt è regione ſinus Arabici, fretíque Mecani, cui freto Meca nomen dedit, vrbs excecrando Mahometis ſepulcro nobilis. Socotora autẽ circuitu ad C. millia paſſuum amplectitur. Terra ſaxis aſpera ac vaſta, ſine vllo ferè indicio humani cultus: non triticum, non oryzam, non vinum, non poma terra ſterilis prorſus, niſi quòd dactylis, ex quibus panem incolæ conficiunt, & pecore abundat: & ſuper cætera cæli intemperie grauis. ingenti torretur ardore ſolis. Gens planè rudis & imperita: nulla apud eos monumenta litterarum: nemo qui legere ſaltem ſciat. Vicis habitatur. ſuus cuique vico Caciz eſt, inſtar Curionis.

Cacizes inſtar Curionum. Et Cacizes nihilo doctiores aliis, precationes tantum quaſdam peregrina lingua cõpoſitas, quas ne ipſi quidem intelligunt, recitant memoriter. At incolæ, Chriſtianos ſe eſſe gloriantes, eximia veneratione Thomam Apoſtolum colunt: atque ad priſcos illos olim in ea inſula ab Apoſtolo baptizatos, originem referunt ſuam: multáque (cùm iam Chriſtiani mores exoleuerint) religionis oſtendunt veſtigia. Sacella piè magis quàm amplè extructa & ornata: cruces in altaribus cum lychnis præpendentibus: & quoniam paupertas tintinnabulorum adimit vſum; ligneis crepitaculis (vti apud nos ſancta hebdomada aſſolet) conueniendi populo ſignum datur. Cacizes porrò quanquã connubio implicati, tamen abſtinentia ſunt inſignes: quoties ieiunant,

Cacizes abſtinentia inſignes. non ſolùm carne ac lacte, ſed etiam piſce, cuius magna eſt copia, prorſus abſtinent; vt adeò moriantur citiùs, quàm quicquam tale deguſtent. dactylis duntaxat & olericis victitant. Quin etiam quadrageſimas quotannis binas, quarũ altera bimeſtris eſt, rite ieiunant: & ſi qui fortè profani homines carnem per ea temporà guſtauerint, templi aditu prohibentur. Cæterum ſatis conſtabat, à Cacizibus, vtpote imperitis, iamdiu neque inſtitui quẽmquam Chriſtianis præceptis, neque bàptizari. Accedebat Saraceni Domini,

Socotoranorum miſera conditio. qui indigenas per vim ſubegerat, veſana impietas: quippe non ſolum ipſos miſeris vexabat modis, ſed etiam eorum paruos filios, è complexu parentum abreptos, execrandis Saracenorum ſacris initiare geſtiebat. Itaque ex incolarum aſpectu congreſſúque haud minus moleſtiæ Xauerius, quàm lætitiæ cœpit, indignè ferens illos a maioribus degeneres, religionis quam profitebantur ignaros, à Catholicis ſacerdotibus deſtitutos, in Saracenorum ditione eſſe, ve-

ſui

lut oues in poteſtate luporum. Cúmque eos (quod per tempus liceret) inſtituere exoptaret: vernacula in peregrino homine lingua non ſuppetebat volútati animóque. Sed nimirum nihil eſt difficile caritati. A proprijs nationum ſignis ad commune confugiens, nutibus & quibuſcunque rebus poterat, tantiſper dum ibi fuit, homines rudes Chriſtianis imbuit ritibus. Puerorũ quoque cõplures, libentiſsimis eorũ paretibus baptizauit. mox pro ſe quiſque ad eum liberos ſuos deducere cœperunt, enixius orantes vt apud eos commorari ne grauaretur, pollicentéſque neminem prorſus. qui nõ baptiſmo ablueretur, tota inſula futurum. Xauerius ergo etſi loci vaſtitas & incommoda erant ante oculos; omnium tamen præterquam illorũ ſalutis immemor, Prætorem adit; meſſémque iam maturam ac paratam oſtendens, precatur vt per eundem aliquandiu ibi morari liceat. At Prætor ſatis gnarus eam inſulam Turcarum populationibus expoſitam, committendum ſibi ratus non eſt, vt talis vir in ſeruitutem abduceretur à Turcis. Ergo egregia eius in miſeros homines benignitate collaudata, ipſum admonuit, ne præſentis ſpecie boni ſe falli ſineret. Noli (inquit) » auidius hærere in primis, ne omittas meliora. Quid tanto- » pere iſtic laborare expetis, vbi maior fructu labor eſt, mi- » nora periculis præmia? Alia te regio, alia gens, alij Chri- » ſtiani manent, apud quos vtique operam & tutius ponas & melius. Tum Franciſcus quoniam ei ſecus videretur, quem ſciret plus videre quàm ſe; in ipſius poteſtate ſe omninò fore reſpõdit. Indigenas inde ſolatus, promittit eorum ſibi ſalutem vbicũque terrarum eſſet, cordi futuram. Ad extremum omnes ad rectam interim religionem in medio generationis prauæ retinendam cohortatus, certam illis ſpem maturæ oſtendit opis. Nec promiſſum fefellit. Ab eis digreſſus, vt primùm occaſio ſe obtulit, ad Ioannem Luſitaniæ Regem literas dedit, quibus Socotoræos Chriſtianos, tanquam oues errantes ſine paſtore, deſertos ab omnibus, Saracenorum inſuper tyrannide oppreſſos, vehementer regiæ prouidentiæ commendaret. In ea quippe inſula Saracenum per vim cõtra iꝰ fáſque omne dominari, vt qui Chriſtianos indigenas, ſiue in Chriſtianam fidem propenſos, oriundos ab alumnis Apoſtoli Thomæ, miſerãdum in modum opprimat ac diuexet: ad hæc eorundem liberos per vim è gremio parẽtũ raptos initiare ſtudeat Mahometi Sarãnæque. Proſpiceret pius Rex, ne paulatim in Saraceno-

Socotoræos nutibus excolere conatur.

Magnam vim puerorum baptizat.

In Socotoræ inſulæ vaſtitate operam dare incolis expetit.

Franciſci epiſtola ad Regem Luſitaniæ.

 rum

rum mores ac ritus abirent; & quibus eorum corpora vis dediſſet, vltrò ipſi animos darent. Actum de illis fore, niſi in Luſitani Regis vmbra deliteſcerent. Cæterùm non dubitandum quin Deus, cui hoc dediſſet, vt vnus ex omnibus Chriſtianis Regibus poſſet, eidem hanc mentem eſſet daturus, vt vellet, miſeros illos & afflictos protegere ac tutari. Proinde ne cunctaretur, quos communis Dominus diuino redemiſſet ſanguine, hos ipſe regalibus opibus Domino ſuo cõſeruare. Præſertim verò cùm totum hoc negotium nullo periculo, nullo ſumptu, nutu ſolo Regis confici poſſet, claſsi modò regiæ illac iter vtique facturæ imperaret, vt Socotoræos ſuo præſidio ab immaniſsima Saraceni Domini tyrannide vindicaret. Haud irritæ fuerunt Franciſci litteræ ac preces. Cauſa nec honeſtior Xauerio quàm Regi viſa; nec magis cordi fuit. Itaque haud ſegniùs, quàm eius pietate dignum erat, claſſem eo deſtinauit. Et bellum fuit tam felix quàm pium. Socotora pulſis Saracenis vi capta, indigenæ ſeruitio impotentis Domini exempti; validũ quoque inſulæ præſidium impoſitum, vt libertas non gratior eſſet quàm tutior. Xauerius deinde, eo non contentus, beneficiũ libertate maius adiecit. In eam inſulam quoſdam è Societate miſit, qui ſylueſcentem illam Domini vineam denuò colerent; & Saracenorum tyrannide depulſa, etiam Satanæ tyrannidem depellerent. E Socotora cùm nauis vela feciſſet, Xauerius ad ſuum ſe munus penſúmque reuocauit: eodemque benignitatis & induſtriæ tenore, quo Indicum iter ſuſceperat, prætervectus Arabiæ oram ac Perſidis, aliquando peruenit in Indiam. Goam egregiam Indiæ vrbem appulit prid. Non. Maias ejuſdem anni M. D. XLII. ipſo die S. Ioanni ante portam Latinam ſacro, Indis ſanè memorabili. Quippe eo die Franciſcus Xauerius, ſummo Dei beneficio ac munere illis gentibus natus, magna ex parte lucem ſalutémque in Indiam ſecum aduexit. Námque & ipſe perditas illas nationes recreauit maximis beneficiis, ſimul cum Euangelij lumine allatis, & cæteris ſociis viam ad Indorum aliarúmque gentium conuerſionem aperuit. Id adeo planũ omnibus faciet reliqua narratio. Poſthac enim res geſtas Xauerij copioſiùs, quàm adhuc fecimus, perſcribemus. Nam ſuperiora magna ex parte non quidem dubia, ſed tamen ſubobſcura ſunt, quòd fermè litterarũ luce caruerũt. Deinceps verò narraturi ſumus ea, quæ partim ab ipſo ſunt memoriæ prodita; partim ab iis, qui cum illo diu ac familiariter in

Socotoræi, Franciſci rogatu, Saracenorum tyrannide liberantur.

ter in India verſati, eundem non modò obſeruarūt viuum, ſed etiam mortuum contrectarunt.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quo in ſtatu Indiam offenderit.

INDIA Poëtarum Hiſtoricorumq́ monumentis inclyta, regio eſt Aſiæ, duplo ferè in lōgitudinem quàm recta regione ſpatioſior, humanæ linguæ exſertæ maximè ſimilis: Quippe à Septentrionibus Caucaſo commiſſa monti; ab occaſu, Indo flumine, à quo nomen traxit; ab ortu Solis, Gange coërcita, exſerit ſe è temperata Zona in auſtralem Oceanum. Amnes autem illi Scythiæ montibus profluentes, magno aquarum diuortio, quò longiùs manant, hoc latius inter ſe terræ ſpatium relinquunt: paſſuúmque ferè decies centena millia, hoc eſt, dimidiatam fermè Indiæ longitudinem, emenſi, prorumpunt in mare. Inter horum oſtia fluminum, vbi latiſsima eſt India, circiter octingenta millia paſſuum patet. Inde paulatim

Indiæ deſcriptio.

in arctum coit, vſque ad Comorinum promontorium, vbi cuneata lōgè excurrit ex Aſia. Interiora Indiæ Ethnici indigenæ colunt: ora quæ ad Indum vergit, ferè indigenas habet Reges, quæ Gangem ſpectat, Saracenos. Nam Saraceni iampridem ex Arabia ac Perſide eò profecti, ſenſim plures Indorum populos, quà conſilio, quà armis, ſuæ ditionis fecerunt. Luſitani quoque libero commeantes mari, ignotas alijs terras ſæpius adeundo, per occaſionem in vtraque ora maritima vrbes nec paucas, nec ignobiles, occuparunt: magnúmque eſt Luſitanorum nomen in India, totóque Oriente. Oram Indiæ maritimam, quibus maxima ex parte torridæ ſubiectam Zonæ, perpetuus fermè Solis feruor vrget; qui æſtiuo vapori perſimilis, omnes anni partes vno prope tenore percurrit. Cæterum tempeſtiui imbres atque Eteſiæ ſic æſtum temperant, vt haud ſanè incommodè habitetur; quanquam æſtiuis menſibus (& quia bis Sol æquinoctialem lineam tranſit quotannis, binæ in anno æſtates exiſtunt) omnia feruidiſsimus Solis incendit ardor. Regio fertilis eſt, maximè oryzæ, quæ apud eos tritici vicem præſtat, ſecundum oryzam, palmæ cuiuſdam ex qua non modò fructus tum recentes tum aridos carpunt, verumetiam (incredibile dictu auditúque) vinum, acetum, oleum hauriunt: ad hæc, materiam tectorum, nauium, funium, librorum petunt; omnium penè rerum facultatem in vna arbore præbente natura. Piſce quoque ac pecore abundant. Margaritarum in primis eſt terra diues, quas conchylijs incluſas in latentibus ſcopulis incolæ ſolertiſsimè rimantur. Nec alia celebratæ à veteribus Indorum opulentiæ cauſa maior, ex quo luxuria purgamentis maris pretium fecit. Gens indigena colore nigra, corpus cætera nudum ab vmbilico ad genua carbaſis velat. Seruilia vulgò ingenia & fraudulenta. Paupertas in tam diuite regione latiſsimè patet, diuitijs, ob Dynaſtarum ac Regum impotentiam, ad paucos redactis. Nec tamen luxum inopia excludit. Omnibus vulgò etiam viris aurum, aut certè aurichalcum, pendet ex auribus, quas, deliciarum cauſa, artificio quodam productas ad humeros oſtentant. Plerique brachia quoque armillis ornant: adeò in muliebrem degenerauere cultum. Alia præterea multa de Indorum moribus traduntur, quibus perſequendis huiuſce hiſtoriæ curſum morari operæpretiū non videtur.

Goa Indiæ caput.

Indiæ caput Goa eſt, vrbs in inſula eiuſdem nominis, fermè è regione ſinus Perſici poſita, ab Indiæ

oſtiis

oſtijs millia paſſuum circiter CCC. Hæc manu ac natura munita (inſulam enim exiguam, vbi ſita eſt, anguſtum fretum à continenti dirimit) pulchritudine ac tectorum frequentia, cõmercio, diuitijs ciuium & incolarum numero, cum præcipuis Europæ vrbibus haud immeritò conferri poteſt. Itaque & Archiepiſcopi Prætoriſq; Indici ſedes eſt & à Luſitanis maximè celebratur. Satis conſtat Indiã olim S. Thomæ Apoſtoli non ſolùm veſtigijs impreſſam, verùm etiam ſanguine imbutam, compluréſque illius operâ factos inibi eſſe Chriſtianos. Sed horum poſteri Ethnicis ac Saracenis immiſti, paulatim degenerauerant ad eorum mores ritúſque. Etiam (paucis admodùm vicis exceptis, quorum incolæ à S. Thoma nomen acceperunt) nihil ferme Chriſtianæ religionis præter famam in India durabat; cùm Luſitani Goa & alijs Indiæ oppidis potiti Indis Saracenorum Tyrannorúmque iugo exutis, Euangelij lucem reddidere. Namque & ipſi inter eos habitare, & indigenas ad Chriſtum ſenſim aggregare cœperunt. Erat tum Goanus Epiſcopus (idem autem, quia tum ſolus erat in India Epiſcopus, cunctæ Indiæ præſidebat) Ioannes Albuquercius, vir è Franciſcana familia, pariter doctrina & religione inſignis, is cum paucis ſuæ diſciplinæ hominibus, etſi maiorem quàm pro numero Chriſtianæ rei nauabat operam, tamen Sacerdotum penuriâ minùs proficiebat, quàm opus erat. Nulli tota India tum erant religioſi, præter eos, quos dixi Frãciſcanos: quibus Luſitanorum inſtitutio vix inſtituendi Ethnicos ſpatium dabat. Inter omnes Fratris Iacobi Borbani Franciſcani vel eruditio ac virtus vel Chriſtianæ fidei propagandæ cupiditas eminebat. Hic Indos aliquot pueros ab ſe conuerſos ac baptizatos cùm Chriſtianis myſterijs ſimul & Luſitana imbuiſſet lingua, eoſdem in conuertendis Ethnicis interpretes adhibuerat, inuento non magis ſolerti quàm felici. Itaque piorum ac locupletium hominum opibus fultus, maiora agitabat animo: & Indicarum gentium Seminario inſtituto, ipſe in alumnis docẽdis totus erat. Quocirca etſi Epiſcopus cæteríque Franciſcani pro egregia ſua pietate, exoptarẽt Chriſtianæ religionis proferre fines in India, tamen tot locis tanta paucitas ſufficere hau quaquam valebat. Ergo nõ tantùm in alijs oppidis Luſitanorum, ſed in ipſa vrbe Goa Ethnicorum Saracenorúmque vigebant ſuperſtitiones. Gẽtiles Saraceníque ſanè opulẽti, vbique miſti Luſitanis, palam luce execrandis

Iacobi Borbani Franciſcani ſtudium religionis.

Goani Collegij initia.

Neophytorũ miſera conditio.

ſuperſtitionibus operabãtur, conniuentibus Luſitanarum arciũ Præfectis ſeu quòd nondum recẽtis imperij opes ſatis ſtabilitas haberent; ſeu quòd nemo foret, qui illos erroris conuictos ad Chriſti traduceret cultum. Proinde ſi qui ex iis Chriſtiana ſuſceperant ſacra, adeò ab opulentioribus vexabantur, vix vt ſe Chriſtianos profiteri ſuſtinerẽt. Ethnicorum vtrique Saracenorumq́ negotiatorũ regias merces ac vectigalia tractantium tantæ erant opes etiam Goæ, vt apud Luſitanos ipſóſque Magiſtratus, plurimùm & gratia pollerẽt, & viribus. Ita, nouis Chriſtianis oppreſsis, Ethnicorum conuerſio frigebat. Haud multo melior cõditio erat Luſitanorum. Multis locis apud eos Sacramentorum rarus vſus, ſacrarum concionũ ferè nullus: quòd tota India duos tréſue ad ſummum habebat cõcionatores, haud ſanè multo plures Sacerdotes. Quocirca pleraque Luſitanorũ præſidia Miſſæ quoque ſacrificio, non ſolùm concione ſacra, totos ſæpe carebant annos. Super hæc vrgebat eos fœda perditaq́ conſuetudo Saracenorum Ethnicorúmque. Nihil moribus eorum corruptius, nihil ad irritandam libidinem efficacius: vtrique enim pariter in obſcœnas effuſi voluptates nihil ferme vxorum pudicitia leuius ducebant. Quocirca Luſitani quanquam naturâ temperantiæ frugalitatiſque ſtudioſi, in tam corruptrice terra epulis & iis quæ epulas ſequũtur, dediti, vulgò pellices plures vndique coëptas habebant domi. Eóque iam illos (nemine vitia reprehendẽte) libido prouexerat, vt pudoris obliti, vitã flagitioſam vel honori ſibi ducerent, nullum lucrum iniquum, nullũ turpe exiſtimarent, adeò cupiditas malo vſu corroborata rerum immutauerat ſpeciem. Plerique verò ſine confeſsionis & Euchariſtiæ vſu annos complures trãſigebant: & ſæpius quàm ſemel in anno cõfitentes ſimulatæ pietatis vulgò arguebantur. Si quis fortè, conſcientia ſtimulante, expiare peccata vellet, oculos ac voces hominum fugiẽs, clàm, & velut Nicodemus olim, noctu veniebat ad IESVM. Luſitanorum porrò cõiuges pellicéſque indigenæ etſi Chriſtianæ; tamen, ob Chriſtianorum myſteriorum inſcitiam, Ethnicis Saraceniſque ſuperſtitionibus captæ tenebantur: & liberi parentibus ſimiles, aut etiam nequiores. Hic rerum ſtatus erat in India, cùm eò Franciſcus venit. Qui mirè lætus ſe aliquando (quod omni voto expetiuerat) in Indiam perueniſſe, rebus hiſce cognitis, ad medendum tot ac tantis malis curam intendit: &, quod in illo ardore animi permirum eſt, cautiùs quàm auidiùs admouit manum.

Luſitanorũ prolapſi mores in India.

CAPVT II.

Conciliato Epiſcopo, in India elaborare inſtituit.

NON erat ignarus, inter Epiſcopos, & alios curatores Eccleſiaſticos, ſi vtrique ſummo iure agant, nec de ſuo remittant iure facilè controuerſias & contentiones oriri, non minore damno, quàm offenſione populorum. omnium igitur primùm omnẽ certaminum materiam de medio remouẽdam ratus, vt *prouideret bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus*, Epiſcopum ſibi omni ratione demereri ſtatuit. *2. Cor. 8.* Ergo Deo & Archangelo Indiæ prȩſide (vt eius inſtitutum ferebat) inuocatis, Epiſcopum adit; *Indiæ Epiſcopũ adit.* eíque comiter ſimul ac reuerenter ſalutato demonſtrat, ſe Pauli Tertij Pont. Max. & Ioannis Tertij Luſitaniæ Regis miſſu veniſſe in Indiam, vt Ethnicos ad Chriſti fidem adduceret; Neophytos ac Luſitanos ad Chriſtianam erudiret pietatẽ. Cęterùm parére magis quàm imperare aſſuetum, alieno arbitrio vti malle quàm ſuo. Proinde ſe in Epiſcopi Indici poteſtate futurum: nihilq́ facturum prorſus, niſi ex ipſius ſententia ac voluntate. Tum Pontificiis Regiíſque literis prolatis, Apoſtolicæ ſuæ legationis teſtibus, ad eius pedes prouolutus, ea omnia ſe illi tradere ait, ne ſecus vteretur, quàm Epiſcopo viſum foret. *Goanũ Epiſcopum ſumma demiſſione ſibi conciliat.* Non facilè aliàs magis apparuit, quàm citò animos conciliet vera humilitas. Alboquercius tantam talis viri demiſsionem modeſtiámque admiratus, ſummæ facilitati demittentis ſe, pari facilitate reſpondit. Nam confeſtim iacentem comiter alleuat, eidémque diploma ac literas reddit, gratum ſibi futurum confirmans, ſi Apoſtolicus Legatus data auctoritate ad Põtificis Regiſque vteretur arbitrium. Neque enim dubitandum, quin ita vſurus eſſet, vt talium virorum de ſe iudicia comprobaret. Ex eo tempore inter Epiſcopum & Xaueriũ obſequio obſeruantiaq́ adeò certatũ eſt, vt inuicem ſua conſilia amiciſsimè cõmunicarent. Franciſcus ergo lætus ſibi in Chriſtiana re curãda adiutorẽ Epiſcopũ fore, alacriùs Goæ, velut pẽſum inſtituti ſui, ſumma vi ægros iuuare inſtitit. Extemplò ſede in valetudinario regio collocata, grauiter affectis omni ope inſeruire: hortari nunc ſingulos, nunc vniuerſos: confeſsionis & Euchariſtiæ Sacramentis expiare non antè deſtitit, quàm morum mutatio ſpem vitę feciſ-

feciſſet melioris. Præcipuus labor erat, grauiter laborantibus ſubuenire. quibus non interdiu ſolum, ſed etiam noctu pręsto erat. omnibus eximiam eius benignitatem amorémque in alienos plus quàm paternum mirantibus. Quippe Franciſci lectus eſſe vulgo dicebatur ad pedes eius qui grauiſſimo inter omnes eſſet morbo implicitus. Ibi enim instituto ſuo pernoctabat, vt omnibus horis, ſi quid grauius incidiſſet, periculo ingruenti celeritas obuiam iret.

Prãciſci lectus apud periculoſiſſimè ægrotantem.

Inter quæ nihilo ei minor cura paupertatis tuendæ, quàm nauandæ benignitatis, fuit. Xauerij veſtimenta erant ea, quibus è Luſitania indutus venerat, cultu haud ſanè à vilioribus vulgatiſque Luſitanorum Sacerdotum abhorrentia. Cæterùm veritus ne diſpar veſtitus abalienaret ab ſe animos Indorum, ſtatuit ab Sacerdotibus, qui ibi degebãt, non differre veſtitu. Itaque ſatis gnarus, Societati IESV veſtis habitum certum ac proprium nullum eſſe, ſed communem Sacerdotum eius loci vbi verſetur, valetudinarij cuſtodem facilè exorat pro familiaritate, vt tunicam ſibi plebeiam comparet, quali pauperes indigenæ Sacerdotes vulgò vti ſolerent. Sed ille non tam poſtulati quàm decori memor pro Franciſci dignitate atque auctoritate, defert ei ex vndulata veſte confectam togam liberali facto liberaliorem addit orationem. talem ibi Sacerdotum veſtitum eſſe, propter maximos Indiæ calores: veſtis genus etſi vndulatum ſit, rude tamen eſſe, plebeiúmque. At Xauerius illas veſtimentorum delicias auerſatus. Tum tu igitur (inquit) iſtam vndulatam togam cuipiam iſtorum, quos dicis Sacerdotum, ſi voles dabis mihi, ſi videbitur, cannabinam curabis nigram. Quippe hominem qui paupertatem vouerit, ea veſtis decet, quæ & indicium ſit & monumentum paupertatis. Huius ille reſponſi veritate victus, talarem ei tunicam cannabinam, qualem requirebat, conficiendam protinus curat. Ea deinde Franciſcus illorum Sacerdotum ritu, eſt vſus ſine zona & pallio, malẽs de veſtitu quàm de paupertate detrahere. In eo autem non magis moderatio enituit, quàm conſtantia. Eundem deinceps veſtitum in India perpetuò vſurpauit. Et valuit eius auctoritas apud Socios, qui diu Franciſci instituto talem habitum tenuêre. Cæterum hodie, Luſitanorum more, quem complures iam peregrini Sacerdotes in India ſequuntur, & zona vtuntur, & pallio. Porrò cùm Noſocomij Præfectus detritos ac laceros Franciſci calceos, & ſimul ſolcis corijsq; te-

Studiũ paupertatis in veſtitu.

Tunica cãnabina vtitur, ſine toga aut pallio.

Calceos laceros ac deformes mitare nouis recuſat.

mere

inere aſſutis deformes notaſſet, ei nouos attulit. At ille, vt erat vbique ſui ſimilis, nullis precibus perpelli potuit, vt veteres calceos mutaret nouis, ſuos illos ſatis adhuc vtiles eſſe dictitans: adeò tenax erat paupertatis. Agebat tum Xauerius annum circiter quintum & quadrageſimum, quæ ætas ferè conſilio magis quam viribus pollet. Verùm ille virtute erectus, nulli cedebat labori. Etſi enim per id tempus ægrorum ſubleuandorum præcipua erat cura: nequaquam tamen valentibus deerat, quos grauior ſiue animorum, ſeu corporum caſus vrgeret. Poſt operam ægris impensè datam, manè adeuntibus confitendi gratia faciles aures dabat: ſæpe à primoribus ciuitatis ob eandem cauſam euocabatur. Et erat tanta confiteri cupientium multitudo vt ne decimæ quidem eorum parti eximia Xauerij ſedulitas ſufficeret. Poſt meridiem ferè vinctos in cuſtodijs viſitans, corrogata iuuabat ſtipe: traditáque eis rectè confitendi ratione plurimas totius anteactæ vitæ confeſsiones audiuit. Nec nihil Xauerij apud alios valuit exemplum. Prætor ipſe Soſa ſemel in hebdomada & ægros benignè inuiſere & vinctos, cauſis eorum cognoſcendis expediendiſque, ſolari inſtituit. idque ſolenne habuit quamdiu in India fuit. Dominicis porrò diebus Xauerius leproſos (quorum Noſocomium eſt in ſuburbano) iuuabat, eis cum cæteris in rebus miniſtrans, tum verò, poſt exceptas confeſsiones, Chriſti corpus impertiens. Nec quiſquam omnino fuit eorum, qui non illo auctore ſacrorum myſteriorum particeps fieret. Vbi ſat ſ operæ ægris nauaſſe viſus eſt, in ædem B. Mariæ, valetudinario proximam, demigrauit, valentibus quoque opem laturus. Ibi Dominicis ac feſtis diebus manè concionem habebat ad Luſitanos, à prandio indigenis Symboli capita cum ſumma cura explicabat, maiore hominum frequentia quàm pro ædis, vbi docebat, modo. Inde inimicos ad pacem, diſsidentes ad concordiam reducebat. Nec quicquam in priuatis colloquijs inexpertum omiſit, quod ad ſanandos ciuium animos pertineret. Ille Luſitanos ſermonis affabilitate captos comiter de ipſorum vitijs admonuit: ille incuſſo nunc mortis nunc gehennæ terrrore, perditos homines à flagitijs reuocauit. Quos, vt primùm permotos eſſe ſenſit, modò ad expiationem noxarum, modo ad vitæ emendationem rogando alternis, ſuadendóque, pellicere, inſtituit. Satis conſtat pleróſque ita affectos atque animatos, vt a confeſsione nouam vitæ rationem

Vinctos corrogata ſtipe iuuat.

Leproſis miniſtrat.

Concionatur.

Priuata colloquia.

Fructus ſermonum.

tionem inſtituerint, pellicibus eiectis, & malè parta pecunia reſtituta.

CAPVT III.

Pellices miro artificio nuptiis iungit, aut detrahit. Pueros rudesq́; Catechiſmo inſtruit.

CÆTERVM haud paulo plus in pellicibus, quàm in alienis pecunijs, laboris atque operæ fuit. Illa tēpeſtate Luſitani Goę, ob Luſitanarum mulierum inopiam, alienigenarum erāt amoribus implicati. Pleræque Sioniæ, aut Peguanæ, nōnullæ ab Iaponia Siniſue. Quippe hæ Indis feminis ſpecie corporis, & decore habitus, longè præſtant. Eas ferme Luſitani, quia coniugio non dignabantur, in delicijs habebant: Ergo Xauerius tanto huic malo obuiam eūdum ratus; ſumma ope expedire illorum animos cœpit. Primùm igitur eos omni obſequio demereri. Inde, vt quiſque obuius erat, hilari vultu eum rogare, vt Sacerdotem cibi egentem conuiuio acciperet familiari. Annuente illo, menſæ pariter accumbebat. Super cænā vel à cæna orabat hoſpitē, ſuos vt liberos accerſi iuberet. mox patris iuſſu prodibant parui filij, quos Franciſcus manibus ſublatos collo ſuo admouebat, grates Deo agens, qui tales ei pueros ſpem ſtirpis dediſſet: & ſimul honeſtā eis ſanctamq́ vitam expoſcebat precibus. Subinde (temeritas in alio foret, quod illius ſanctitas facilè ſuſtinebat) puerorū matrem acciri deſiderabat, accitam benignè alioqui, hoſpiti eius cōmendare formā, nuptijs viam muniens. Eam vtique egregia eſſe indole ac ſpecie, vt Luſitana poſſet videri: liberos ex ea genitos haud dubiè Luſitano homine dignos. Quæ res igitur connubiū moraretur? quam coniugem expeteret illa meliorem? Proinde ne cunctaretur filiorū famæ, talis feminæ pudori conſulere. Nec ſaubria dicta in irritum cadebāt. Frāciſci vox & auctoritas haud ægrè eos impellebat ad pellices ſibi matrimonio iungēdas, ipſomet inſpectante. Quòd ſi quem nactus eſſet, qui ex Inda muliere ac deformi filios matri ſimiles haberet; indignabundus exclamabat: Deus bone, quid hoc eſt monſtri? Diabolum domi alis? cum iſto portento conſuetudinē habes? hinc ſuſcipere liberos potes? me audi. iſtuc mōſtrum ac prodigium textēplò tectis eiice & te dignam coniugē quære. ita ille, amandata pellice, ducebat vxorē. Nec ſinebat Franciſcus, quantū in ipſo erat, nigras

Pellices formoſas connubio iungit, deformes eijci iubet.

Nolebat Luſitanos vxores ducere

gras ancillas à Luſitanis in matrimoniũ duci,ſed albas,minim éque deformes; vt ſcilicet adulterijs abſtinerent, ſua quiſque vxore contenti. Interim verò ad ſtudium pietatis Chriſtianæq; vitæ omniũ animos pellicere atque inſtituere non deſiſtebat. Nec fruſtra id fuit. Cæleſtis hęc diſciplina adeò ciuium incolarumq́ue formauit mores; vt alia quadã videretur eſſe Goæ facies, quàm paulo ante fuerat. Et Frãciſcum ipſum cùm diurna Chriſtianæ pietatis miniſteria, tũ verò nocturnæ orationis aſsiduitas clarum & celebrem fecerunt ad Luſitanos pariter Indóſque. Cæterùm vir verè ſanctus nominis celebritatem non ſuperbiæ incitamentum habuit, ſed induſtriæ. Quippe humanę ſalutis quam laudis auidior, nouas ſubinde excogitãs iuuandorum hominum rationes, ad omnia deſcendebat. Illud autem in tali viro admirabile Chriſtianæ ſimplicitatis exemplum, & vtilius quàm ſpecioſius inſtitutum. Homo id ætatis atque auctoritatis vias plateáſque cum tintinnabulo circumibat: adeò nihil quod Deo gratum, hominibus ſalubre foret, ſibi indecorum ducebat: pueróſque ac ſeruos ad Chriſtianam doctrinam conuocans, ad viarum angulos & compita ſubinde tali carmine incolarum pietatẽ excitabat: Fideles Chriſtiani, liberos veſtros ſeruóſque pro veſtra in Chriſtũ caritate, ad Chriſtianam diſciplinã dimittite. Ad hanc rei nouitatem maximi puerorũ ac mancipiorum vndique ſe proripientiũ, aliorumq; hominum cõcurrebant greges. Quos ille omnes in ædem B. Mariæ quaſi agmine adductos Catechiſmum modulans docebat, ratus pueros cantus ſuauitate delinitos & libentius conuenturos ad audiendum, & faciliùs illa tanquam carmina memoriæ mandaturos; quòd vtrunque rei euentus comprobauit. Verùm ad id negotium nõ plus ſolertiæ adhibuit quàm prudentię. Namque haud dubius ita demũ vtilem ſuum laborẽ futurum, ſi probè intelligerentur quæ ediſci oporteret; ſingula rerum capita decãtata, pro auditorum captu & intelligentia, explicabat breuiter appoſitéque. Apud rudes homines ac ſeruos rudi & abiecto dicendi genere vtebatur de induſtria; quo faciliùs ſermo notus in illorum aures atque animos influeret. Nec verò huius laboris fructus aut exiguus aut caducus fuit. Hinc tantus ille Chriſtianæ inſtitutionis docendæ diſcendæque vſus, qui hodie viget in India. Nam cùm ex ea re fructus hominum ſpe maior extaret, Epiſcopus ab alijs idem in reliquis vrbis templis fieri iuſsit. Itaque certatim ſocij quidem

deformes; vt pellicibus abſtinerent.

Pueros ac ſeruos tintinnabulo coactos docet.

Plebeio ſermone vtitur de induſtria.

Tradendi Catechiſmi fructus.

Franciſci

Franciſci inſtituto, cæteri autem partim Epiſcopi iuſſu, partim illorum exemplo excitati idem poſtea tota India factitarunt, cum ingenti rei Chriſtianæ emolumēto. Quippe hic mos cùm alibi tum verò Goæ adeò percrebuit, vt paſsim in ſcholis in vijs, in compitis, in tectis, agris, nauibus, pro ineptis ac vecordibus cantilenis, Chriſtianæ diſciplinæ rudimenta & canantur iucundiſsimè, & audiantur. Quocirca iam vſu venit, vt vix dum balbutientes infantes carmina illa magna ex parte percepta cantitare geſtiant. In hoc autem quod dixi munere obeundo Xauerius haud illuſtrius induſtriæ quam abſtinentiæ ac modeſtiæ exemplum edidit. Ex his quæ eleemoſynæ nomine ad illum plurima afferebantur, nihil admodum ſumens ſibi, omnia egentibus atque ægrotantibus quàm occultiſsimè diſpertiebat, ne quid laus humana de diuina mercede decerperet. Nec gloriolam ſolùm, ſed etiam honorem (in quo pauci fortes & cōſtantes reperiuntur) repudiabat ex animo. Cùm vulgò honos illius virtuti debitus haberetur, honorem æquè & honorantes geſtu ac toto corpore, non tantùm voce vulgò que auerſabatur indignum ſcilicet ratus, Chriſtianū hominem veneratione delectari, Chriſti opprobria ſecum animo reputantem. Audiant quod dicturus ſum, qui vanos honorum titulos aucupantur Xauerius quidem rerum humanarum maximeque ipſius contemptor, nihilo minùs celebritatem nominis honorémque aſpernabatur, quàm vulgò homines expetunt vt iam conſtaret inter omnes, nihil illi grauius ac moleſtius accidere poſſe, quàm prædicationem rerum ſuarum, ſuíque venerationem Cæterùm vt honor fugientem maximè ſequitur hac ipſa honoris fuga, vt fit, honorem & admirationem auxit Admirabantur omnes Sacerdotem eruditionis ac virtutis eximiæ, peregrinum ex alio orbe terrarum tam multa gerere támque præclara, nulla omnino mercede, ne laudis quidem & gloriæ. Ergo vt antea in Luſitania, ſic in India, Apoſtolus vulgò cœptus eſt appellari non minore vtrique eius ſtomacho, quàm pudore Sed vicit multitudinis ſiue pertinacia dicenda eſt, ſiue conſtantia Hæſit enim deinceps Xauerio Apoſtoli cognomen adeò, vt excuti ab eo nullo modo potuerit. Idémque poſtea cognomen à Franciſco, quaſi capite, ad eius manauit ſocios. Verùm hi demique effecerunt, vt nouo nomine (de quo mox dicemus) aſſumpto, vetus illud nimis magnificum deponerent nomen.

Honoris fuga.

Apoſtolus in India appellatur.

CAPVT

CAPVT IIII.

Goanum Collegium Societati parat.

PAVCIS ante Xauerij aduentum menſibus, Goæ pij quidam homines, auctore F. Iacobo Borbano, rei Chriſtianæ augendæ ſocietate inter ſe inita (vt ſuprà oſtendimus) Indorum Seminarium inchoârant. Iámque rerum vſu docti conſenſerant, optimum factu eſſe, pueros adoleſcentulóſque quàmplurimos, omnium ferè Indicarum nationũ, Chriſtianis moribus & litteris imbui; ac deinde ſuã quemque domum remitti, partim Sacerdotes, partim interpretes futuros. Igitur communi conſilio ad Ferdinandum Rodericum Quæſtorem Regium (is tum, Stephano Gama Indiæ Prætore abſente, eius loco Goæ præerat) rem deferunt, ab eodem conſilium & auxilium petentes. Ex eius ergò auctoritate Sodalitas inſtituitur his legibus, vt Goæ ex omnibus fermè Indiæ nationibus (nominatim autem appellabantur Canarini, ad quos Goa ipſa pertinet, Cingalæ, Malauares, Cellanij, Bengalenſes, Peguani, Malacenſes, Sinæ, Abyſsini) pueri Chriſtianis myſteriis ac præceptis erudirentur, qui deinde Sacerdotũ aut interpretum implerent vicem. Quòd ſi qui ad neutrum munus eſſent idonei, alerentur tamen, quoad artem aliquam addiſcerent. Et rei quidem familiaris procuratione penes delectos à Sodalitate curatores, puerorum verò inſtitutionem apud Franciſcanos eſſe placuit. His rebus ita compoſitis, Quæſtor regius Prætoris Indici & Regis Luſitani nomine ſtipendium ex publico octingenorum aureorum, quo tum Deorum Sacerdotes fruebantur, Goano Seminario attribuit, Dæmonis opes ad Dei cultum diuina prouidentia vertente. Id vectigal deinde duplicatum ab eodem, & ab Indiæ Prætore & Regia auctoritate firmatum: ædes quoque cum templo ædificari cœptæ. Collegio, quoniam ad Chriſtianæ fidei propagationem referebatur, à Sancta fide nomen eſt inditum. Redituum iam & eleemoſynarum tanta vis erat, vt cẽtum alumni ſuſtineri facilè poſſent, alebantur tum ſexaginta. Præerat Collegio F. Iacobus Borbanus is qui eius auctor fuerat. Cæterùm id Collegium Societati IESV diuinitus erat deſtinatũ: quod ipſemet Borbanus, ex quo tempore Societatem noſſe cœpit, lætus euẽtu non ſemel prædixit. Ille igitur Xauerij egregia vitæ ratione perſpecta, ſtudióque inſtituendæ teneræ ætatis valde

Seminarij adminiſtrationem recuſat. probato, Seminarij adminiſtrationem vltrò ei detulit. Ille, vtpote qui diſſeminando Euāgelio totam Indiam peragrare in animo haberet, id oneris ſcilicet recuſauit. Inſtare primò acriter Iacobus; negotij magnitudinem proponere; vberrimos fructus percenſere; Seminarium illud Sacerdotum atque interpretum, Ethnicarum nationum ſubſidium, maximum ad religionem propagādam momentū eſſe veris laudibus memorās. Vbi nihil ſe proficere animaduertit; cùm ipſemet, tum per Soſam Prætorem Indiæ agere cœpit, vt ſi Xauerius eam curam ſuſcipere ipſe aut non poſſet, aut nollet, at alicui ſaltem è ſociis ſuis mādaret. Paulū & Manſillam ſocios Frāciſcus è Mozambico propediem.alios item deinceps è Luſitania expectabat. Itaque animo Collegij illius amplitudinem atque vſum eximium præſagiente, rem cōplexus, Paulum deſtinauit ſui muneris Vicariū: alumnorumq; Magiſtros è Societate inde vſque ab vrbe Roma exciuit haud minore Prætoris quàm Borbani voluntate. Inde reditibus annuis regia liberalitate auctis, cùm ad augendum alumnorum numerum laxari tecta placuiſſet; Soſæ Prætoris non auctoritas magis quàm largitas negotio fauit. Nouum templum, deſcriptæq; denuò ædes, eiuſdem potiſsimùm ope atque operâ, breui tempore abſolutæ ſunt. Templum dicatum Apoſtolo Paulo: inde Collegium S. Pauli appellatum. Ex eo deinde homines è Societate nomē acceperunt. Nam cùm id Collegium poſtea, ſaluo Indorum Seminario, Societati I E S V ab Rege Luſitaniæ attributum eſſet, Patribus in Indiam & Orientem deſtinatis inſtituendis Pátres cognomen traxerūt ex loco. Id hodie regia munificentia locupletatum bonis, ædificiiſque ornatū eſt, egregium ſanè Luſitanorū Regum munificentiæ monumentū, ampliſsimumq; cōcionatorum ſacerdotumq;, ad vſum Indiæ Orientiſque. Seminarium, Conimbricēſi Seminario in Goanū ab Rege Luſitaniæ verſo. Hic enim (prǽter plurimos

Goanū Collegium Societatis I E S V. ex Indorum populis alumnos, qui ſeparatas colūt ædes) ad cētum partim ibidem adſciti in Societatem I E S V. partim à Luſitania ſubmiſsi, bonis artibus ac moribus inſtruuntur, donec ſatis idonei ſint ad Indiæ Orientiſque gentes exēplis & ſermonibus iuuandas. Hanc primùm Societati ſedem diuina prouidentia cōnſtituit in India, priuſquam ibi eſſet Societatis nomen auditum: eademq; ſedes parēs eſt & caput ſedium cæterarum, quæ deinceps in Oriente plurimæ quæſitæ conditæq;. Cæterùm (vt ad ordinem rerum, vnde nos oppor-

opportunitas Goani collegij per Xauerium parti auerterat, redeamus) Seminario, quod diximus, Societati aſsignato, nouum Indiæ campum Xauerio excolendũ Deus attribuit.

CAPVT V.

Ad Comorinenſes neophytos iuuandos proficiſcitur.

IAM prolapſam Goæ Chriſtianam diſciplinam Xauerius reſtituerat, cũ Comorini promontorij oræque Piſcariæ incolæ nuper ad Chriſti fidem adducti, deſertique à Sacerdotibus, ingentem eius animo iniecêre curam. Piſcaria regio vicis magis quàm vrbibus frequẽs à piſcatoribus (Parauas vocãt) incolitur. margaritis nõ alia ora ditior. quocirca, ex margaritarum maximè piſcatu, Piſcaria nominatur. Verum incolæ, opum vernacularum expertes, in margaritis piſcandis operam ſuam locabant Saracenis. Tutuchurinum oppidum eſt eius oræ nõ ignobile, vbi leuis dictu res, grauiſsimi belli cauſa, & imminẽs genti clades Chriſtianæ fidei occaſio fuit. In iurgio Saracenus (vt eſt genus hominum impotens & contumelioſum) Parauæ cuiuſdam aurem, gentis more perforatam, detracto per cõtumeliam annulo, lacerat: quod apud illos probrum ducitur maximũ. Itaque Saraceno illo interfecto, iniuriam Parauæ vlti ſunt. Cæterũm (vt in rixis accenſo certamine animorum, cædes alia ex alia naſcitur, neque vllus eſt cædendi finis, niſi pax intercurrerit) res quæ primò per vlciſcẽdi libidinem à duorum iurgio ad neceſſariorum certamen venerat, inde ab horum certamine ad internecinum bellum venit nationum. Nam Parauæ demum, maiore quàm intulerant accepta clade, impoſitam nationi ſuæ labem, hoſtiũ ſanguine luendam rati, clàm permagnam ex vicis ferè omnibus cõtrahunt manum: ac de improuiſo, impetu in Saracenos facto, magnum eorum numerum interficiunt. Tum enimuerò Saraceni irâ furentes, omnibus viribus in Parauas conſurgere, eorumq; nomen ad internecionem redigere ſtatuerũt. Protinus ergo quantam maximã poſſunt comparant claſſem, ipſóſque Parauarum Regulos magnitudine pecuniæ in ſuos populares incitant, haud dubij, ſi hoſtes nullum neque mari neque terra haberẽt effugiũ, circumuẽtos haud ægrè ad vnũ omnes poſſe deleri. Hîc Parauę, cũm vndique ſe cinctos periculis, ab hoſtibus circũceſſos, ab Regibus ſuis proditos cernerent; fluctuantes animis circum-

Ora Piſcaria.

Ex leuiſsima cauſa internecinũ bellum.

Ioannes Crucius. ſpicere externa auxilia, conſilia vndecunque exquirere. Verſabatur tum forte inter eos Chriſtianus eques (Ioãnī Cruci♦ nomẽ fuit) homo domi ſuę honeſtiſsimus, natione quidẽ ĩn Malauar, cæterũ Luſitanis ſimilior quàm ſuis, qui virtutis ergô ab Rege Luſitaniæ Chriſti eques factus, eo ipſo tempore equos aliquot ad Parauarũ regulos adducebat. Ad hunc igitur primores Parauarum pro familiaritate coëuntrem demõſtrant, conſiliũ petunt. Et Crucius vir æquè prudens ac pius, illorũ trepidationem Euangelij occaſionẽ ratus, vt ſimul belli ac ſuperſtitionis arceret cladem, cenſere ſe dixit, in vltimo diſcrimine ad vltima remedia deſcenderẽt. & quoniã à ſuis Regibus contra ius fáſque proditi, vndique hoſtiũ vrgerẽtur armis, à præpotẽti cæli Rege, Luſitaníſque, eum piè ac religioſè colentibus, implorarent opem. Quippe hac vmbra Luſitani cæleſtiſque auxilij, nõ tegi ſolùm ipſos poſſe, ſed etiã de hoſtibus triumphare. Nam ſi Luſitanorũ, hoc eſt, Chriſtianam religionem amplexi, eis ſe vltrò dediſſent, haud dubiè illos pro religione ac dedititiis ſuis bellũ aduerſus cõmunes hoſtes impigrè ſuſceptum feliciter iuxtà ac fortiter cæleſti ope geſturos. Et Saracenis, æternis Chriſtiani nominis hoſtibus, victis debellatiſq́, fortaſsis piſcatũ margaritarum, iure belli eis adẽptum. Parauis, quòd Chriſtiani facti eſſent, vltrò donaturos, velut auctoramentũ religionis. Haud ſurdis hac auribus dicta. Nec Parauas eques, nec equitem Luſitanus fefellit. omnia prorſus, vt ille prædixerat, euenêre. Cùm terror hoſtiũ & equitis auctoritas trepidos Parauarum animos ad Luſitanorum amicitiam religionẽq́ perpuliſſent; properè ſummi eorũ Magiſtratus (Pãtagatini appellãtur) honeſtiſsimos ſuæ nationis viros Cocinum ad Luſitanos allegant, Legatis mãdant, vt Cocini primo quoque tẽpore ipſi fiant Chriſtiani: & Parauarũ rebus in Luſitanorũ ditionem datis, opem ab eis ad imminentem Saracenorum rabiem arcendam, Sacerdotes ad cæteros

Cocinum. Chriſti ſacris initiãdos petant. Cocinum Luſitanorũ oppidum eſt maritimum, inter Comorinum promontorium & Goam poſitum. amplitudine ac dignitate vni Goæ in India ſecundũ. Huc ergo Parauarum Legati, millia paſſuum fermè CC. emẽſi, cùm appuliſsẽt, mira opportunitate Michaëlem Vaſæum Proëpiſcopum (generalem Epiſcopi Vicarium vocabant) virum propagãdæ religionis auidiſsimum offendunt: à quo comiter accepti, & ad Præfectum vrbis introducti, non enixiùs quàm efficaciùs cõmendãtur Præ-

fectus Parauarum legatione benignè audita, & beneuolentiam eis in præſentia præſtitit, & ſtudiū apud Prætorem Indiæ detulit ſuum. Benigniùs etiam quàm locutus eſt fecit: vtique poſteàquàm Legati baptiſmum efflagitarūt. Et Prætor Indiæ à Cocini Præfecto certior de tota re factus, vt erat homo eximiæ pietatis, eo nūtio lætus, celeriter Parauis ferri iuſsit auxilium. Inter hæc Parauarū Legati baptiſmo luſtrati, cognomen à cruce in gratiam Ioannis Crucij, qui hoc illis cōſilij dederat, acceperunt. Idque cognomen (tanta fuit ſalutaris conſilij gratia) à reliquis deinceps eius gentis primoribus adſcitum. Præfectus igitur, Prætoris iuſſu, confeſtim validàm claſſem adornat, oram Piſcariam petit, cum hoſte cōfligit. Haud humanæ opis res viſa. Saraceni primo impetu victi, vnoq́ prælio debellati. Inde Parauis belli metu liberatis, ad eorum baptiſmum cura Præfecti verſa. Miſsis eò ſacerdotibus, baptizata capitum ad xx. millia dicuntur. Luſitanus inde victor, haud contentus dedititiorum ſuorū ſalute, piſcatum inſuper margaritarum (vti Crucius coniectauerat) eiſdem ſuſceptæ religionis præmium vltrò conceſsit: vt verſa vice Saracenis, non niſi facta à Parauis poteſtate, piſcari liceret. Ita Deo incommoda in bonos euentus vertente. vnius auris laceratio in vniuerſæ gētis ſalutem & emolumentum ceſsit. Cæterùm diuino conſilio humana imbecillitas defuit. Sacerdotes illi quos diximus, Parauis magna ex parte baptizatis, ſumma loci intemperie, & alimētorum inopia territi, domos protinus remigrarunt. Itaque miſeri neophyti quos fortaſsis non tam veræ religionis amor, quàm metus ac fuga periculi ad Chriſti aggregauerat cultum, deſerti à paſtoribus, Chriſtianæ diſciplinæ penitus ignari, ad priſtinos ritus ac mores reuoluebantur. His rebus ex ipſo Michaële Vaſæo cognitis, Xauerius variè affectus eſt: nam tanto rei Chriſtianæ incremento admodū lætus, ingētem ex illorū ſolitudine cepit dolorem. quem tamen breui haud dubia ſpes leniit, neophytos illos poſſe ſua opera erigi colique. Quippe ethnici & neophyti Vrbi Goæ finitimi, ad quos iam eius induſtria vocabatur, P. Iacobi Borbani & aliorum opera egregiè iuuabātur. Ipſe autem ſubuenire geſtiebat omni ope deſtitutis. Extemplò igitur in oram Piſcariā proficiſci decreuit, piſcatorū ipſorū animas piſcaturus, lōgè pretioſiores margaritis. Mox Epiſcopū ſua conſuetudine adit: quid ſui conſilij ſit edocet: eiq́ totius rei permittit arbitriū. Ille probato conſilio, bene precatus eum dimittit.

Comorinēſes baptizātur.

Comorinenſes à Sacerdotibus deſeruntur.

In digreſſu obortæ Alboquercio lacrymæ facilè prodidêre, quantopere Xauerij modeſtiam diligeret. *Epiſcopi in Xauerium amor.* Franciſcus inde Epiſcopi auctoritate ſubnixus, Soſàm Indiæ Prætorem conuenit; ac re demonſtrata, vt facultatem negotij conficiẽdi (ſi videatur) det, impensè rogat. Tum ille teſtari Deum, *Prætoris obſeruantia erga Franciſcum.* ſe talis viri diſceſſum permoleſtè ferre: ſed quoniam nõ ambigeret, quin eius profectio Parauis ſaluti foret; hoc ſolatio deſiderium, quod ex ipſo caperet, leniturum: & ſimul quicquid ad iter illud opus eſſet, nõ minùs benignè quàm libẽter, & Regis imperio, & ſua ſpõte curaturũ. Egit grates Xauerius tam officioſæ voluntati, negans ſe quicquam deſiderare aliud, niſi eius itineris facultatem; vt, quoniam terreſtre iter hoſtibus obnoxium diceretur, mari quàmprimum eò contendere liceret. Extemplò morem gerit Soſa; nauim attribuit: & nihilo ſecius imperat ſuis, omnibus eũ inſtruãt rebus. Sed in viæ vitæq; commodis fortiter conſtantérque repudiandis, Xauerius ſui ſimilis fuit. Offerentibus atque adeò obtrudẽtibus magiſtratibus ad iter illud neceſſaria, gratias comiter agens prorſus omnia remiſit. *Studiũ paupertatis.* Verùm cùm iidẽ obſtinatè, non modò enixè, inſtarent, ceſsit nonnihil eorum precibus; haud minore facilitatis laude, quàm abſtinentiæ: thoracémque ex corio atque ocreas ſumpſit, aduerſus Solis æſtum, quem illis in locis, quippe æquinoctiali plagæ proximis, lõgè maximum cognôrat eſſe. Hiſce rebus impigrè curatis, pro ſe quiſque amici eius ac ſtudioſi inſtrumenta itineris cõferre cœperunt. Quibus ille benignè remiſsis, quòd impedimenta veriùs quàm adiumenta ſibi eſſe diceret, vnà cum Præfecto oræ Piſcariæ, qui eodem pergebat, anno ſeculi huius XLII. Octobri menſe inito, diſceſsit.

CAPVT VI.

In Comorino promontorio elaborat.

Comorinũ promontorium. COMORINVM promontoriũ pari ferè interuallo ab Indo & Gange diſtans, ad æquinoctialẽ lineã procurrit, ab vrbe Goa millia paſſuũ ferè CCCC. Hinc velut ex cubito ſe flectit India. indidẽ & ora Piſcaria inter Oriẽtem ac meridiem ſpectans, fermé CC. millia paſſuũ Gangem verſus porrigitur. Tota regio tam alimentorũ inops, quàm diues gemmarum. Quippe incolę oryza, lacte, piſce, carne viuunt; pane, vino, pomis, cæteríſque eiuſmodi rebus carent: & medicorum medicamentorúmque vſus

vulgo

vulgò apud eos nullus. Gentis quidem ingenia (vt eſt captus barbarorum) ſatis ſedata & quieta, cæterùm admodũ rudia & incondita ſunt. Nec aliam Indiæ regionem Sol magis exurit: vbi enim vapor iacentes arenas accendit, æſtus exiſtit intolerabilis, quo cuncta velut igne torrentur. Hanc tamen tantam cæli locique intemperiem, pari ciborũ medicamentorúmque inopiæ iunctam, inuicta Xauerij virtus vltrò ſubiit, auidior ſcilicet animorum, quàm cæteri margaritarum. Enimuero prætium eſt operæ, quæ deinceps expoſituri ſumus de immenſo infinitóque Xauerij labore, maximis ærumnis, omniúmque rerum inopia, in Comorinenſi promontorio, cognoſcere eos, qui vel modicis laboribus & incommodis pertuncti placent indulgéntque ſibi; perinde quaſi Chriſti nomine malorum vltima perpeſſi. Nimirum vehementer nos noſtri pudeat pigeátque, ſi noſtros labores cum Franciſco conferamus, in Comorinẽſi Chriſti vinea laborante. Habitabatur longiſsimus ille tractus piſcatorum partim vicis, partim oppidis, ad xxx. Horum xx. erãt Chriſtianorum, in quibus præter xx. neophytorum millia Chriſtianis præceptis imbuenda, complures ſupererant baptizandi vel infantes vel adulti: luctandum ſæpè non magis cum ardore Solis quàm cum arenã; feruido litore non tantùm fallente, ſed etiam exurente veſtigia. At Franciſcus ad omnia interritus, tam duram prouinciam, maiore etiam animi robore ſuſtinuit quàm ſuſcepit. Námque vnus multorum Sacerdotũ animos ac vires gerens, cõtempto Solis ardore, continenter circum illius oræ maritimæ vicos & oppida pedibus ſæpè nudis (vtique poſt detritas vſu ocreas) feruida arena curſare: infantes ac pueros cæteróſque quotidie ad Chriſti fidem accedẽtes baptiſmo abluere: Idolorum ſacrificia miris artibus impedire: ſponſos ac ſponſas ritè in matrimonio collocare: omnes, pro cuiuſque intelligentia, catechiſmo erudire: diſsidentes ad pacem reuocare inſtitit, quamuis æſtuans & ſudore penè perpetuo fluens. Nec verò ſuũ ipſe corpus in tantis laboribus indulgenter habuit. Solenne illi fuit cubare humi, gentis more oryza victitare, eáque exigua, & ſcilicet malè condita; vtpote quam ſibi ipſe in ſummis occupationibus coqueret. Ad oryzam admodum rarò piſcem, aut lac plerumque acidũ, à neophytis Ethnicíſue vltrò allatum, adhibebat. Multis etiã ac grauibus moleſtiis, quas peregrino homini locorũ inſolentia, rerúmque omnium inopia neceſſariò afferebant, de-

Aeſtus intolerabilis

Labores Xauerij.

Oryzam ſibi ipſe coquit.

fungebatur. Et cætera quidem incommoda haud ferebat ægrè; ſed patrij ipſorum ſermonis inſcitia vehementer curam eius intenderat. Namque incolæ interrogati de rebus ad Chriſti religionem legémque pertinentibus, id modò reſpondebant, ſe eſſe Chriſtianos; & quòd Luſitanicæ linguæ omnino rudes eſſent, Chriſtianorum inſtituta ac præcepta cognoſcere nequiuiſſe. Deduxerat ſecum Franciſcus alumnos Goani Collegij duos, iam adultos, & Malauarici ſermonis, quo illa gens vtitur, Luſitaníque non ignaros: ſed puerorum & idiotarum inſtitutionem per interpretem, & tardam & minùs efficacem expertus, maluit eos magiſtros habere quàm interpretes; adeò incenſa erat cupido non celeritatis ſolum in docendo, ſed etiam ſedulitatis. Itaque ab iis, quos diximus, Chriſtianæ diſciplinæ capita in Malauaricam linguam celeriter vertẽda curauit. Inde homo id ætatis in Chriſti gratiam velut repueraſcens, illa quàmprimum ediſcere: mox tintinnabulo puerorũ greges ac virorum cogens, vicos obire: vnum in locum coactis, illa, quæ dixi, capita inculcare. Magiſtri ardor, diſcendi alacritatem diſcipulis attulit. Omnia quæ tradebantur, rudes pueri vnius menſis ſpatio memoriæ belliſsimè commendarunt; vt nec Franciſcum induſtriæ ſuæ, nec illos aſsiduitatis pœniteret. Tanta porrò eos ceperat diſcendi cupido, vt ab illo alias ex aliis precationes ediſcendas ſubinde flagitarent, adeò obſtinatè, vt penè odioſè interpellarent etiam diuini penſum officij perſoluentem. Neque finem vllum faciebant inſtandi, donec illorum poſtulatis ſatisfacturũ ſe promitteret. Xauerius ergo, vbi initia ex ſententia ſuccedere animaduertit, paucorũ emolumento minimè contentus, rationem iniit iuuandi quàmplurimos. Vt ea inſtitutio latiùs pateret, pueris præcipit, vti ſuos quiſque parentes, cognatos, domeſticos, viciníque omnes paulatim docerent eadem illa, quæ ipſi in ſchola didiciſſent. Ita pueri è diſcipulis repentè doctores facti, rem Chriſtianam haud ſanè mediocriter adiuuerũt. Nec verò Xauerius, hiſce adiutoribus vtens, quicquam de labore remiſit ſuo. Diebus Dominicis in magno puerorum, mulierum, ac virorum cœtu, orſus ab Symbolo Apoſtolorũ, breuiter duodecim fidei capita ac præcepta Decalogi, alia alio explicabat tempore. Audiebatur attentè ac diligenter, obſtupeſcentibus non modò Chriſtianis, ſed etiam Ethnicis, qui frequentes conueniebant, demirantes Chriſtianã legem adeò cõſentaneam & congruẽtẽ eſſe rationi. Cæterùm Xauerius

Comorinenſiũ inſcitia.

Comorinẽſium puerorum ardor diſcendi.

Pueris vtitur ad parentum & aliorum inſtitutionem

Chriſtiana lex Ethnicorum iudicio cõgruit rationi.

uerius haud ignarus in diuinis rebus rectè tradendis plus diuinam vim valere, quàm humanã induſtriam, ad ſingula Symboli ac Decalogi capita ipſe appoſito carmine præibat; quo carmine opem ſeparatim à Chriſto & à B. Maria peterent, ad illa ipſa ſiue credenda, ſiue exequenda: illudque ſubinde pronunciabat, ſi illa quæ tum peterent de fide ac lege Chriſtiana ſeruanda, à Deo impetraſſent, deinceps multo plura ac maiora diuinitus accepturos, quàm ipſi taciti auderent optare. Eâdem autem operâ & neophytos inſtituebat, & catechumenos: ad quos vtique, quia magis periclitabantur, plus etiam curæ atque operæ deriuabat. Tantus verò numerus erat Chriſtiana ſacra capeſſentium (vicos enim totos ſingulis diebus nõ ſemel expiauit) vt inter baptizandum, manibus brachijſque defatigatis, ſæpe langueret. Sæpe etiam talium rerũ inculcatio docentẽ frangebat adeò, vt vox pariter viréſque deficerent. Non tamen illius virtus laxamentum laboris, ſed nouam materiam quærebat benemerendi. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animum vinci poſſe diceres. Plures quotidie infantes vndique conquiſitos rite ſacra luſtrabat aqua. Præcipuè verò teneram ætatem ad religionẽ informare ſtudebat, haud ignarus plurimũ momenti eſſe in puerorum inſtitutione; vtpote quos prouideret, à primæ ætatis conformatione, longè meliores parentibus euaſuros. Habebat eius rei argumenta & multa & illuſtria. Neophytos pueros cernebat Chriſtianæ doctrinæ perdiſcendæ cupidos, non auidiùs arripere ipſos explicata, quàm alijs tradere: ab Idolorum cultu, omníque ſuperſtitionum genere adeò abhorrere, vt patentes ipſos in hoc genere peccantes nec ipſi reprehendere vererentur, & ad Franciſcum protinus deferrent. Nec ille accenſis puerorum ſtudijs deerat, ſed ad facinus vindicandum & dux eis erat & comes. Si quando tale aliquid illorum indicio enũciatum eſſet, properè contracta puerorum manu contendebat ad eam domum, quæ tantum admiſerat nefas: extemplò, velut ſigno dato, inuadebat lararium. Tum pueri, facto impetu, pro ſe quiſque Deo ſimulacra comminuere, conſputare, conculcare pedibus, omnibus contumelijs onerare; Diaboli cultum in ludibrium vertente Xauerio.

Totos pagos ſingulis diebus baptizat.

Virtus labore inuicta.

Teneræ ætatis informatio.

CAPVT

CAPVT VII.

Multis miraculis per ſe ac neophytos editis, ob eximiam humilitatem vulgò Pater ſanctus appellatur.

PAGIS, qui primi occurrerant, ſatis Catechiſmo eruditis, Tutuchurinum oppidum petens, ad ignobilem Ethnicorum pagum diuertit, qui contempto proximo accolarum exemplo, Chriſti aſpernabantur fidem. Inſtanti Franciſco vt vniuerſæ oræ Piſcariç auctoritatem ſequerentur, id ſibi per Regem ſuum fas eſſe omnes pariter abnuebant, nõ tam verè quàm obſtinatè ſuperſtitioni honeſtum obſequij titulum præferentes. Incerto conſilij Xauerio, egregiam rei bene gerendæ occaſionem diuina prouidentia obtulit. Per id tempus inibi mulier quædam honeſta tertium iam diem periclitabatur difficultate partus. nihil illa deſperatius. Iam ſurdæ inanium Deorum aures fruſtra pro illius ſalute pulſatæ, coniugem eius cognatóſque fatigauerant; cùm Franciſcus, re comperta, Deo fretus, eò cum interprete accurrit, ſpem aliquam opis oſtendens. Mox domeſticorũ permiſſu agere cum illa, vt deſperata corporis ſalute, animo conſuleret; & ſimul noſtræ fidei capita breuiter explicare cœpit. Quibus mulier, diuinitus tacta, cùm aſſentiretur; percontatur ex ea Xauerius, velítne fieri Chriſtiana. Et libẽter quidem, inquit illa. Tum Franciſcus, Euangelio recitato, moribundam feminam rite baptizat. Mirum dictu: baptiſmus ita facilem illi partum præſtitit, vt protinus innoxia fœtum effunderet. Lætus euentu Franciſcus, primùm modò natum infantem, domeſticos deinde omnes baptiſmo luſtrat, non minùs miraculo attonitos, quam lætitiâ geſtientes. Factum tam admirabile támque teſtatum celeriter (vt fieri ſolet) fama vulgauit. Xauerius ergo populi animos ſtupore perculſos vrgendos ratus, pagi primoribus inſtare, vt ſuſciperene dubitarent religionem, cuius documentum recens tam euidens haberent. Negare illi primò id ſe Regis ſui inſuſſu eſſe facturos: deinde, poteſtate à Regio procuratore facta,

Mulier periclitans difficultate partus baptiſmo liberatur.

facta omnes ferè, cum ſua quíſque familia, Chriſtianis initiati ſacris. Primores baptizati cæteros omnes ſuo exemplo incitarũt. Ita pagus vniuerſus ad Chriſti fidem acceſsit.

Pagum vniuerſum baptizat.

Inde Fráciſcus Puniciale (oppidũ id eſt ſanè frequens) profectus benignè à neophytis excipitur. Cõfeſtim infantibus ſuo inſtituto baptizatis, populũ ac pueros Catechiſmo imbuere inſtitit Et graſſabatur tũ in oppido lues. Itaque permulti quotidie ad eum conueniebant vndique rogatum, vt ipſorum tecta adiret, ſuper affectos Deum rite precaturus. plures quoque grauiter laborantes, qui deprecatores nullos haberent, ipſimet, vt poterant, ad illum eandem ob cauſam adrepebant. Commouebatur ſcilicet Xauerius tum inſita miſericordia, tum miſerabili ſpectaculo. Miſeris hominibus iuſta petẽtibus abnuere nefas ducebat, veritus ne quid fortè de fiducia aut opinione Chriſtianæ religionis cunctatio demeret. Itaque in adeundis ęgrotis, recitandoq́ ſuper eos Euangelio, plurimũ & operæ ponebat & temporis. Nec malè tempus & opera poſita. Satis conſtat plurimos ab eo in illa maritima ora ægros ſanatos eſſe, multos energumenos liberatos.

Aegros ſanat, energumenos liberat.

Nec obſcura aut dubia fama eſt, tres inibi excitatos à mortuis, præter puellam Cangoximanam, de qua ſuo loco dicetur.

Tres à mortuis excitat.

Punicale oppidum eſt in ora Comorinenſi (vt diximus) haud ſanè ignobile. hîc adoleſcens quidam minimè obſcuro loco natus mortem obierat. Qui confeſtim ad Franciſcum delatus à ſuis, cum ingenti comploratione ante eius pedes ponitur. Itaque eum Pater manu prehenſum Chriſti nomine ſurgere iubet. Ille continuò ſurgit haud dubiè rediuiuus.

Adoleſcens à mortuis excitatur.

Id Xauerius humilitati ſuæ indulgens, quantum potuit, diſsimulando ſuppreſsit, ſed fruſtra. Neque enim teſtes præconéſque graues, quamuis magnæ rei auctores, defuêre: & huic miraculo conſimile deinde miraculum affirmauit fidem.

Miracula ſupprimit.

Ibidem Chriſtiana mulier Franciſcum adijt; & flens, ac ſuam orbitatem deplorans, ſuppliciter obſecrabat, vt ad paruum filium ſuum, nuper in puteo extinctum, accedere ne grauaretur. Tum ille negãs puerum eſſe mortuum, bono eſſe animo mulierem iubet eiq́ protinus morem gerit. Ad eius tecta vbi ventum eſt, procumbit in genua. Deum aliquamdiu precatus, exanime pueri corpus ſignat cruce. Extemplò exilit puer è feretro non viuus modò, ſed etiam valens. Enimuero circumſtantes Chriſtiani obſtupeſcere, & miraculum clamitare.

Puer in puteo extinctus reuocatur ad vitam.

At

At Xauerius enixè eos obteſtatus, vt rem omni ope tacerent, repentè inde proripuit ſe. Ceterùm illi, vt rem tam admirabilem ſilentio ſupprimerent, nequaquam ſibi imperare potuerunt. Et Xauerij diſsimulatio illuſtriorem inſuper eius ſanctimoniam fecit. Porrò Ioannes Triaga Luſitanus (vt de alijs taceam) vir iuxtà pius & grauis, idemq́ Franciſci familiaris, poſt eius deceſſum à Goani Epiſcopi Vicario rite interrogatus, pro teſtimonio dixit, Punicali interfuiſſe ſe, cùm Franciſcus puerum quendam, itemq́ puellam, reuocaret ad vitam. Accepiſſe etiam ſe à multis, alium prætereà ab eodem in vico (cui Bembari eſt nomen) à mortuis excitatum: de quo interrogatum ab ſe Xauerium, ita rem humilitatis ſtudio ſuppreſsiſſe, vt tamen ſuppreſſa veritas emineret. Et hæc ſatis teſtata, atque ab Indiæ Prorege, Luſitani Regis iuſſu, conquiſita obſignatáque penes nos habemus. Dum ægris mortuíſque operam dat Xauerius, non ceſſabant interea quotidianæ occupationes inſtituendi pueros, Ethnicos conuertendi, baptizandi conuerſos, ſepeliendi mortuos, conſulentibus reſpondendi. Aegrorum autem negotium, pro multitudine ægrotantium, & fama curatorum, infinitè creſcebat in dies: vt iam vnus omnibus ſatisfacere haud quaquam valeret. Ad hęc, contentiones, vt fit, inter eos exiſtebant, quòd ſuam quiſque domum primus eum certabat adducere. Igitur iuſtis eorum poſtulatis, ſalua pace, morem gerens, pueros idoneos ſuo loco dimittere inſtituit, conſilio non magis neceſſario quàm ſalubri. Pueri domos adeuntes ex præſcripto Xauerij, primum domeſticos ac vicinos omnes concire: deinde ſimul cum ijs qui conuenerant, Symbolo fidei recitato, ægros ad ſpé certámque Dei fiduciam, cuius beneficio valetudinem recuperaturi eſſent, excitare: ad vltimum, omnibus qui aderāt ſpe & expectatione erectis certas adhibere preces. Nec vanum id inuentum fuit. Puerorum, circumſtantium, ægrorum, & verò Franciſci auctoris fides, lue laborantibus tum corporum tum animorum peperit ſanitatem. Permulti quippe neophytorum in ſuſcepta religione confirmati: Ethnicorum nō pauci ad Chriſti fidem, cuius vim experti forent in valetudine recuperanda, perducti. Quòd ſi quis puerorum precatoriam Franciſci coronam habere poterat (ea tactos ægros haud dubie ſanabat) præclarè ſecum putabat agi. Itaque illa prodigijs nobilis certatim expetebatur; & ad ægros perpetuò circulata rarò admodum ad Franciſcum

Puella ad vitam reuocata.

Aegros per pueros curat.

tum redibat, miraculis magis quàm precibus ſeruiens. Nec ægris ſolùm, ſed etiam energumenis, & obſeſsis à dæmone, per pueros conſultum eſt. Energumenus quidam miſeris modis à vexatore diabolo exercebatur. Ad quem Franciſcus rogatus, cùm per occupationes ire non poſſet ipſe pueros aliquot, Chriſtianæ doctrinæ miniſtros, allegauit cum cruce, monitos quid facto opus eſſet. Adeunt ad exagitatum hominẽ pueri. Xauerij crucem, ex eius præſcripto illi oſculandam offerunt: ipſi precationes quaſdam, quas tenebant memoria, ſuper eum recitant. extemplò nõ tam puerorum vtique quàm Franciſci fides ac virtus vexatum liberat, omnibus qui aderãt admiratione defixis. Hæc fama non ſine magna Xauerij laude manans, clariorem eius animi demiſsionem fecit: nam miracula diuinitus ab ſe, circummiſsis pueris, edita, ipſe à ſemet abiudicans, adiudicabat fidei puerorum ægrorúmque. Cæterùm dum omni ratione abijcere ſeſe, ſuamq́ vim occulere conatur, auxit ſplendorem ſanctitatis ſuæ. Quocirca, vt erat non egregia virtute ſolùm, ſed etiam Chriſtiana humilitate conſpicuus, vulgò iam Pater Sanctus appellabatur. adeò occultata virtus exiſtit illuſtrior.

Energumeni per pueros liberati.

Xauerij humilitas.

Pater Sanctus appellatur.

CAPVT VIII.

Tradendæ Chriſtianæ doctrinæ Vicarios ſibi ſubſtituit, eiſq́ certum ſtipendium ab Rege Luſitaniæ curat.

SPECTATA in depellendis morbis neophytorum fides atque induſtria, ad communicandum cum eiſdem laborem plebis erudiendæ, Xauerium accẽdit. Itaque delectu habito, quibus haud minus ſedulatis erat quàm pietatis, eos quoquò verſus dimittebat, monitos vt in domibus, vijs, plateis Catechiſmum, ita vt acceperant, rudibus traderent. Vbi rem publicè inſtitutam ſuis iam viribus niti videbat poſſe; in aliũ vicum ipſe cum pueris commigrabat, eadẽ ratione pagos reliquos erudituruſ. Quos omnes vt obierat, quietis immemor, labore in orbem redeunte, ad primum vicum reuertebatur, cõfirmaturus ſi quid fortè labaret: eodẽq́ ordine pagos deinceps reuiſebat omnes. Inter hæc non modò ad præſens tẽpus, ſed etiam in poſterum rem Chriſtianam ſtabiliendam ratus, in ſingulis pagis oppidiſque Chriſtianæ inſtitutionis relinquebat

Catechiſmi tradendi laborem cum pueris communicat.

quebat exemplum, ſcribendi gnaris, vt id deſcriberent; rudibus, vt ediſcerent, quotidiéque memoriter recitarent, præcipiens. In omnibus etiam vicis inſtituit, vti feſtis diebus omnibus neophyti vnum in locum congregati, Chriſtianam doctrinam cuncti pariter decantarent. Vt autem rectum inſtitutum rectè atque ordine procederet, Vicarios muneris ſui relinquendos exiſtimans, in oppidis viciſque ſingulis vnum aliquem Chriſtianæ rei curatorem (Canacapolam ipſi appellāt) conſtituit. Et Canacapolis (nequādo tam neceſſarium inſtitutum interiret) à Prætore Indiæ certam quotannis pecuniam attribuit ad victum. Canacapolis inſtituendis cauſa hæc fuit, vt eſſent, qui paruis pueris periclitantibus baptiſmo ſuccurrerent in tempore; cæteriſque in rebus, quæ moram dilationémque non patiuntur, neophytis ſubuenirent, quoties ipſius Franciſci occurſum locorum longinquitas moraretur. Proinde omnibus in locis ſingulos binóſve delegit, qui diſciplinæ Chriſtianæ intelligentia, grauitate vitæ, pietatis ardore, morum integritate inter cæteros eminerent. his baptiſmi ratione tradita, mandauit, vt, ſi quando neceſsitas vrgeret, impigrè baptizarent infantes; ſi quid incidiſſet grauius, referrent ad ſe. Hi in ſuo quiſque pago, ob Sacerdotum inopiam, inſtar Curionum ſeu Parochorum erant. ædem ſacram curabant: bis in die Catechiſmum tum Latino tum patrio ſermone manè viris, poſt meridiem mulieribus, tradebant. Nuptias quoque de more pronunciabant, inquirentes ecqua connubiorum forent impedimenta: præcipuè verò periclitantes ætatis imbecillitate infantulos baptiſmate abluebant. Iidem luſtranti vicos Xauerio numerum puerorum eo anno natorum, itémque habentium apud ſe pellices inimicitiáſque inter ſe exercentium, edebant ſtatim, quo ille hiſce rebus remedium quàm maturrimè adhiberet. Ita res omnes præcipuas celeriter ſingulis in locis cognoſcebat pariter & componebat, vt quàm minima mora interpoſita, tranſiret aliò In hos omnes Canacapolas, Xauerij rogatu, quadringenti aurei ex publico à Prætore Indiæ attributi, ab Rege Luſitaniæ confirmati deinde ſunt. Ea pecunia Reginæ Luſitaniæ ſoccorum & crepidarum nomine pēſitabatur. Quocirca Franciſcus ad Catharinam Reginam tam falsè quàm piè ſcripſit: Non alios fore ſoccos aut crepidas aptiores, quibus ipſa ſcandaret in cælū quàm pueros Chriſtianos oræ Piſcariæ, eorúmque inſtitutiones. Quare orare, ſe, vt

Canacapolæ Franciſci Vicarij.

Epiſtola ad Reginam Luſitaniæ.

ſe, vt ſoccorum crepidarúmque ſuarum vectigal, ad ſternendam ſibi in cælum viam, illorũ præceptoribus attribueret, læta tali commutatione, qua nullam potiorem optare potuiſſet. Illa, vt erat femina inſigni religione, totam rem valde probauit: ſuúmque illud tributum Canacapolis, neophytorum magiſtris, volens ac libens conceſsit. Ita auctore Xauerio, liberalitate Reginæ, Regis auctoritate, conſtituta res, ſtabilitáque, non maiore illorum merito, quàm rei Chriſtianæ emolumento.

Liberalitas ac pietas Reginæ Luſitaniæ.

CAPVT IX.

Brachmanas conuincit, nonnullósq; eorum conuertit.

INTER hæc haud nihil cũ Brachmanis Fráciſco negotij fuit. Inter omnes Indorũ gentes, non ſolùm nobilitate, ſed etiã ſapientiâ eminẽt Brachmanes, ſtirps Regia eadẽ & Sacerdotalis. Vnũ ipſi Deum colunt (Parabram vocant) principiũ rerum omniũ, omni ex parte perfectũ, quippe conditorem terræ cælique. Sed fabulas innumerabiles, ad decipiendũ vulgus, affingũt vero: ab illo tres filios progenitos, mundiq; adminiſtrationi præpoſitos, quorũ tamen vna ſit natura, vna diuinitas. Id adeò Brachmanũ ipſorũ ſignificant cingula, quibus in extremis terni ex nodo funiculi pendent; acceptam olim trini Dei veritatẽ, ſiue improbitate hominũ, ſiue dæmonũ calliditate adulterante. Fana quoque Dijs illis dicata viſuntur cũ ternis turribus ab imo ſeiunctis, paulatímq; in vnũ coëuntibus. Eorundem ſimulacra varijs formis, quas olim induerint, ficta, Pagodes ab ipſis vocantur. Et Brachmanæ quidẽ apud Indos doctrinæ & abſtinẽtiæ fama nobiles, in Comorino promontorio inſcitia ſunt nequitiáq; inſignes. Quippe in ea Indiæ parte paupertatis, quã locus ipſe fert, impatientes, ingenitæ nequitiæ nefarium adijciunt dolum. Ipſi, remotis arbitris, feſto tympanorũ ſono epulãtes, perſuadent imperitis, Deorum ſimulacra epulari: Deorúmque nomine ab eis poſtulant, quæ ipſi ad ſuſtentandas familias ſuas deſiderant; denunciata Deorum ira, niſi extemplò faciant imperata. Xauerius ergo eos palàm fraudis conuictos criminari apud populum, eorúmque fallacias aperire cœpit. Ea res multis, qui relicta inanium Deorum ſuperſtitione ad Chriſtum ſe aggregarunt, ſaluti fuit.

Brachmanes eorumque religio.

Brachmanũ improbitas & nequitia.

Brachma-

Brachmanes Frãciſci amicitiã expetunt.

Brachmanes autem ſiue doctrinæ, ſiue virtutis miraculo attoniti, odio in venerationem verſo, Franciſcum donis atque omni ratione demereri connitebantur. Sed paupertatis amorem nulla deuinciunt dona. Ille, remiſsis muneribus, ita libertatem conſeruabat ſuam, vt tamen Brachmanum amicitiam retineret. Et Chriſtianorum Pagos circumiens,

Pagodes.

ad illorum ſedes (Pagodes eodem quo Deos nomine appellant) ſæpè diuertebat, ex Brachmanum numero aliquos traduci ad Chriſtum poſſe credens, cum ſalute plurimorum. Fortè ad Pagodem venerat, vbi Brachmanes erāt facilè ducenti: qui, Xauerij aduentu nuntiato, frequentes ad eum coëũt. Cõſaluatione facta, multíſque verbis vltro citróque habitis, ſciſcitatur ex eis Franciſcus in conſeſſu, quid tādem

Franciſci congreſſus cum Brachmanis.

illorum Dij præciperent in cælum ad ipſos ituris. Poſt longum certamen, quis eorum potiſsimũm reſponderet, ad ſenem octogenarium, natu maximum ex omnibus, communi conſenſu delata res eſt. Is callidè tergiuerſans percontatur inuicem de Xauerio, quid Chriſtianis hominibus eorũ imperet Deus. At ille, ſenis improbitate cognita, negauit ſe de Chriſtianis rebus verbum priùs eſſe facturum, quàm ipſe (vti par erat) reſpondiſſet de ſuis. Tum verò ſenex, neceſsitate cogente, inſcitiam ſuam aperiens, duo Deorum præcepta eſſe dixit: vnum, vt vaccarum cæde, quarum ſpecie Dij colerentur, abſtinerent: alterum, vt Brachmanas, Deorum antiſtites & adminiſtros, benignè colerent donis. Ibi Xauerius ſimul hominis impudentia, ſimul rei indignitate motus, repente exurgens, illos rogat, vt ſe viciſsim audiant: & magna voce Symboli capita, ac præcepta Decalogi, ipſorum ſermone pronuntiata breuiter explanat. Sub hæc, quæ foret beatorum in cælo, quæ miſerorum apud inferos ſedes & conditio docet; & ſimul quibus hominibus cælum pateret, qui

Brachmanæ Chriſtianam religionem probãt.

detruderentur ad inferos. His illi auditis, repentè conſurrexerunt vniuerſi, eúmque pro ſe quiſque amplexari, & Chriſtianam religionem, tam conſentanea myſteria ac præcepta continentem, miris efferre laudibus. Tanta apud peruerſos quoque animos vis eſt veritatis, ſi cæleſte eis lumen affulſerit.

Ridiculæ Brachmanum percõtationes.

Multa deinde percontari ridicula fortaſſe, atque abhorrētia ab auribus noſtris, & ingenia & tempora cultiora, Dei benignitate, ſortitis. An hominis anima ſimiliter vt cæterorum animantium intereat vnà cum corpore. Morientis hominis quà animus exeat. Qui tandem fiat, vt per quietem in remotis etiam locis cum amicis eſſe nobis videamur, atq;

quòd

quòd dormientis animus, deſtituto corpore, exiliat foras. Deus albus an ater ſit. nam ipſi, vtpote naturâ ſubnigri, ſuo indulgentes colori, nigrúmque Deum eſſe rati, Deorum ſimulacra identidem perungunt oleo, vt non atra modò, ſed etiam tetra ſint horrendáque. Dæmones ipſos, non eorum ſigna, videre te credas. Hiſce interrogationibus Xauerius haud ignarus ſermonem accommodandũ auditoribus, non tam ſubtiliter quàm appoſitè ad eorum ingenia ita reſpondit, vt nemo prorſus ex tanto numero contrà quidquam hiſcere auderet. Vrgẽti deinde Xauerio, vt Chriſtianam religionem ſatis eis probatam ſuſciperent; enimuero vereri ſe aiebant hominum ſermones, & rerum neceſſariarum inopiam, vitę ratione mutata. Itaque miſeri, cùm eis pudor ſalute potior eſſet, neglecta luce, quam deſpicere cœperant, obſtinati hęſerunt in tenebris. Et quanquam Brachmanum (vt diximus) ſapientia inter Indos eminet, tamen vnus omnino inuentus eſt tanto nomine non indignus, homo è ſchola & ex celebri Indiæ Academia, qui Xauerio, pro familiaritate, quædam illius Academię myſteria enuntiauit, Vnum eſſe Deum mundi cõditorem, quem in cælo regnãtem à mortalibus coli oporteret. Octauum quemque diem (nos Dominicum appellamus) feſtum agendum eſſe. Venturum tempus cùm vnam omnes ſequerentur religionem. Huic Chriſtianæ fidei myſteria inuicem exquirenti Franciſcus ſalutarem illam Chriſti vocem, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit*, pluribus explicauit. Quibus ille verbis ſimul cum explanatione in libellum relatis, eum rogauit, vt ſe certis conditionibus baptizaret. At Xauerius, nec æquas, nec honeſtas conditiones auerſatus, baptiſmo ſuperſedendum cenſuit. Demùm hominem dimiſit, monitum vt myſterium illud de vno Deo colendo in vulgus ederet, confidens ſe aggregatum iri Chriſtianis. Huius digreſſus haud nullam iuuandæ rei Chriſtianę ſpem dedit. Brachmanæ alterius adoleſcentis lætior nõn ſpes ſolùm, ſed etiam euentus fuit. Is optima indole ac moribus à Franciſco inſtitutus baptizatuſq́ue, eodem auctore munus Catechiſmi pueris tradẽdi ſuſcepit, Chriſto ſibi è Dæmonis quoque ſchola diſciplinæ ſuæ magiſtros deligẽte. Per idem tempus Deus, quàm ſibi cordi eſſet Xauerius, haud dubio indicio declarauit. Dynaſtam Ethnicum certis de cauſis adibat, qui, vt erat inhumanus ac barbarus, virum ſanctitate inſignem aſpernatus, non minùs ruſticè quàm contumelioſè, venientem domo

Brachmana Deum nigrum eſſe putant.

Brachmanũ myſteria.

Marc 16.

Brachmanũ baptizatus Catechiſmũ pueris tradit.

Illata Franciſco iniuria diuinitus vindicata.

ſua excluſit: & ſimul irridens adiecit, ſi quando ipſe Chriſtianorum adiret templum ſe inuicem excluderet. Franciſci iniuria per eos qui aduerant vulgata, neminem minus, quã ipſum cui illata fuerat irritauit. Enimuerò indignum facinus non magis Luſitanis quàm neophytis viſum, & diuinitus profectò vindicandum. Igitur relictarum iniuriarum vltor ac vindex Deus, contumelioſum hominem celeriter debita perſecutus eſt pœna. Paucis interiectis diebus, is Dynaſta, quem dixi, non procul æde ſacra Chriſtianorum, in armatos inimicos inermis incidit. Ergo cùm manu nõ poſſet, fugâ ſaluti conſulere: illi infeſtis telis in tergo fugientis hærere. Ventum erat ad templum Chriſtianorũ, quod miſer ille ſuæ fugæ receptum deſtinabat animo, priſtinæ magniloquentiæ oblitus. Sed neophyti, clamore ac tumultu exciti, ſacræ ædis aditum compleuerant: vrgentibúſque, vt fit, vltimis primos, perfugium fugienti aperire, vt maximè vellent, nequibant. Ibi noſcitantes hominem, pro ſe quiſque Deum, Franciſci vltorem aperuiſſe oculos fremunt: diuinâ vtique non humanâ operâ aſylum illi, quod peteret, interclusũ. Ita excluſor ille, inſtantibus inimicis, in Chriſtianorum templum confugere fruſtra conatus excluditur; eo modo eluſus à Deo, cuius ipſe feciſſet exemplum.

CAPVT X.

In ora Piſcaria ingenti cum gaudio fructuq́; degens, neophytos afflictos recreat

QVAM ſolidos autem diuinæ voluptatis fructus ex ſuis maximis laboribus Xauerius ceperit, incredibile dictu eſt; ipſemet in epiſtola Romam Societati miſſa ſignificauit. Operæpretium eſt audire eos, qui præ humanis cõmodis diuina contemnunt, piorum hominũ vitam iucunditatis omnis expertem rati: quaſi nullus eſſe queat voluptati locus, vbi non deliciæ atque opes affluant. In clauſula igitur epiſtolæ ſocios ad eoſdem labores inuitans adiecit: Tanta vis eſt ſolatiorum cæleſtium, quæ Deus impertit iis, qui in hac vinea, Indiſque ad Chriſtum conuertendis, elaborant, vt, ſi quod eſt in hac vita gaudium, hoc vnum mihi eſſe videatur. Nec verò hoc temerè affirmauit; ſed aliis ſcripſit, quòd expertus erat ipſe. ſæpius enim in eiuſmodi laboribus ſuperfundente ſe cæleſti lætitia, auditus eſt, cùm remoto ab arbitris (vt credebat) loco

Cæleſtium gaudiorum copia.

ita diceret: Quæſo te, Domine, noli, ſi placet, noli tanta me „
gaudiorum mole obruere in hac vita: aut certè ſi pro tua „
infinita benignitate vis tantis circumfluere me lætitiis, trãſ- „
fer in domicilium beatorum. nam, qui tuam ſemel dulcedi- „
nem interiore guſtauit ſenſu, vitam ſine te acerbam viuat „
neceſſe eſt. Verſatus eſt itaque in ora Piſcaria Xauerius annum totum ſummo cum labore parique lætitia, & (qui lætitiæ cumulus fuit) maximo Chriſtianæ rei incremẽto. Cõſtat quippe ex ipſius litteris, ampliùs mille infantes ab eo baptizatos ſub baptiſmum in cælum euolaſſe. Ex quo coniectari licet, quanta tandem ſumma fuerit vel ſuperſtitum infantum, vel adultorum quos ad Chriſti aggregauit Eccleſiam. Satis etiam conſtat, in illa ora complures pagos, & oppida quædam tota ab illo ad Chriſtianam religionem eſſe traducta. Re Chriſtiana in ora Comorinenſi ita geſta, & conſtituta, in exitu anni poſt Chriſtum natum M. D. X L I I I. reuertit Goam, de grauibus quibuſdam religionis Chriſtianæ negotiis cum Indiæ Prætore coram acturus. Per eam occaſionem aliquot è prima eius gentis nobilitate adoleſcentulos ſecum deduxit, litteris in Goano Seminario inſtituendos, pignora ſimul & ſubſidia fidei Chriſtianæ. Iam Goanum Collegium magna ex parte ædificatum atque inſtructum erat. Quocirca Borbanus paſſus non eſt Xauerium in Valetudinario conſuetudine ſua diuerſari, ſed ei domum abducto adminiſtrationis ſummam permiſit vltro: quam ille de eiuſdem ſententia Paulo Camerti (is nuper è Mozambico aduenerat) tradidit. Præcurrerat Xauerij reditum fama rerum admirabilium in ora Piſcaria ab eo geſtarum: plurimúmque illi adiecerat venerationis, cùm apud cæteros, tum verò apud Indiæ Prætorem, cui notus imprimis & carus erat. Itaque haud difficulter ab eo, quæcunque voluit, impetrauit. Inter quæ hominum in ora Comorinenſi ad vitam reuocatorum fama Goam perlata, Xauerij nomen paſsim celebrabat. Ergo eum Iacobus Borbanus pro veteri familiaritate ſeducit, enixè orans & obteſtans, vt ad Dei laudem ſibi enunciet de iis, quos in Comorinẽſi regione eius precibus à mortuis excitatos fama ferat. Ad hæc Franciſci vultum pudor nõ modeſtiæ magis quàm veritatis index, virginali ſuffudit rubore. Igitur rem ſibi glorioſam, ſalua veritate, tegere moliens, Borbanum comiter amplexatur, atque ſubridens, Ieſu bone, inquit, egóne vt mortuos ad vitam reuocarim? O me hominem nequam.

Baptizatorum multitudo.

P. Camerti primus Rector Goani Seminarij.

Inſignis Franciſci in ſuis laudibus pudor.

F 2 Iuue-

Iuuenem ad me quidam detulerunt mortui ſpecie: is à me Chriſti nomine iuſſus ſurgere, repentè ſurrexit. Id videlicet, & alia huiuſmodi, qui aderant, pro miraculis vulgauerunt.

Miraculorum diſsimulatio.

Hæc miraculorum diſsimulatio (vultu vtique prodente veritatem) nec quicquam apud Borbanum & alios de illius famæ detraxit fide, & ipſis penè miraculis admirabilior fuit. Xauerius porrò rebus, quarum cauſa venerat, confectis, & Franciſco Manſilla ſocio aſſumpto, in oram Piſcariam reuertitur VI. Kal. Martias anni inſequentis, ſeq́ protinus ad intermiſſa munia refert caritatis. Iam præter Manſillam adiutores aliquot habebat, Ioannem Leſianum Hiſpanum Sacerdotem, indigenasq́ Sacerdotes duos, qui eò partim Goa,

Adiutores adduxit in oram Piſcariam.

partim Cocino, ob eandem cauſam, Xauerij rogatu contulerãt ſe. Cum his igitur prouinciam partitus, vicos circumire, baptizare infantes, alióſque, vt idem facerent, per litteras admonere non deſiſtebat. Labor idem qui antea, difficultas etiam maior fuit. Verſabatur homo peregrinus & Malauaricæ linguæ ignarus (nam præter illa Catechiſmi capita nullum ferè eorum tenebat verbum) inter Malauares neophytos ſine interprete. Sed ea res incitabat potiùs eius conatus quàm retardabat. Neque enim ad baptizandos infantes requirebat interpretem: & egentes ac miſeri ſuas illi miſerias per ſemetipſos ita oſtendebant, vt facilè appareret, ipſe quoque ſtudio ac meditatione aſſequebatur, vt ſibimet eſſet interpres. Námque etſi vernaculi ſermonis imperitus, tamen, vtcumque poterat, verba faciebat ad populum, vultu ac geſtibus verborum ſæpè vicem implentibus. Cæterùm vt ordinis & decori ratio haberetur, non promiſcuè omnes, ſed ſeparatim viros ac mulieres alternis diebus cõuenire ad Catechiſmum iubebat.

Separatim viros ac mulieres Catechiſmo inſtituit.

Præcipuè baptiſmus infantium atque inſtitutio puerorum illi cordi erat, propterea quòd cæleſtis beatitudinis, ex qua adultorum cõplures ad priſtinos mores reuoluti exciderent, infantes profectò puerique compotes forent, qui priùs vitam quàm baptiſmalem innocentiam amitterent. Id adeò non modò ipſe faciebat, vt teneræ ætati potiſsimùm operam daret, verùm etiam Manſillæ ſocio ſuo diligentiſsimè præcipiebat.

Puerorum baptiſmus quãtæ curæ illi fuerit.

Neque verò animis ſolùm neophytorum, ſed etiam corporibus quoties res locúſque poſceret, ferebat opem. Finitima oræ Piſcariæ ab ortu Solis gẽs eſt fera & immanis, Badagæ appellãtur. Horum magna manus, ſiue odio religionis, ſiue prædæ cupidine ſtimulãte, populabunda Comorinenſium Chriſtianorũ inuaſerat fines.

Badagarũ gens immanis.

Comorinẽſium calamitas.

Illi ſubita hoſtium incurſione conterriti, relictis trepidè vicis, in ſcopulos opportunos breui maris ſpatio tranſmiſſo, abdiderant ſeſe. Ibi ſub dio atque in Sole (cuius æſtum illis locis maximum eſſe diximus) miſerrimè torrebantur. & ſubſidia vitæ deerant adeò, vt nonnullos extrema abſumeret fames. Trepidus hic nuntius non miſericordiam ſolùm mouit Xauerio, ſed curam etiam acuit ad ferendum in nouo caſu nouum auxilium. Strenuè igitur viginti nauiculas onuſtas commeatu ad miſeros illos ipſe perducit. Litteras quoque ad finitimæ oræ Pantagatinos ac magiſtratus dat, eorundem vt miſeriam, corrogata ex locupletioribus ſtipe, ſubleuarent. ita perditis hominibus non magis in præſentia quàm in poſterum ſubuênit. Vt primùm verò hoſtium diſceſſu tempeſtas illa ſedata eſt, diſperſas oues colligens, nullum boni paſtoris officium prætermiſit. Ille iacentes erexit, ille afflictos tum oratione, tum omni ope recreauit. Ecce autem noua procella exoritur, hoc grauior, quo diuturnior. Qui oræ Piſcariæ præerant auidi homines & impotêtes, ſuperbè auaréque neophytis imperare cœperunt. Xauerius rei indignitate haud ſecus quàm par erat motus, primò eorum cupiditati fortiter reſtitit: ad vltimum, vbi non ſatis virium ad obſiſtendum in ſe eſſe vidit, opem ab Indiæ Prætore, qui tum Cocini erat, implorandam ratus, ad eum proficiſci ſtatuit. Sed nouæ ſubinde res id conſilium ſuſceptúmque iam iter auerterunt.

Franciſci ſubſidia ad ſubleuandã neophytorũ miſeriam.

CAPVT XI.

Trauancoridis regnum Chriſto adiungit, neophytosq́ à Barbaris tuetur.

SEſquiannum per hoſce labores abſumpſerat in ora piſcaria: iámque tantum ſtudio & aſſiduitáte profecerat, vt qui xx. partim vicos, partim oppida ſanè rudia accepiſſet, xxx probè culta ac morata tuẽda ſociis traderet. Rebus igitur, quoad eius fieri potuit, cõpoſitis neophytorum curam Mãtillæ mandat. Cocinum ipſe per Trauancoridis oram, Piſcariæ proximam, tranſiturus Trauancoris ora maritima in altero Indiæ latere, in quo Goa eſt ſita, vergit ad occaſum Solis. Inter Comorinum promõtorium & Colanum oppidum interiacet, à Cocino millia paſſuum fermè XXX. Eius longitudo perhibetur millium

Trauancoris ora.

facilè LXXX. In eo tractu illis temporibus vici erant ad XXX. maritimi, quos partim Ethnici piſcatores (Machoas vocant) partim Saraceni incolebant. Franciſcum igitur, ſiue quòd nauigij facultas deeſſet, ſiue quod ex itinere illorum animos tentare vellet, per eorum fines Cocinum petendi cupido cepit. Non defuerunt eius amici ac neceſſarij, qui eum à ſuſcepto deterrere itinere conarentur, denunciantes ſummũ eſſe in ipſum odiũ Machoarum Saracenorúmque, Parauas accolas Chriſtianos factos indignè ferentium. Ille tamen per illorum fines diuino numine magis (vt poſtea euentus docuit) quàm neceſsitate ſubigente, ire non dubitauit. Diuino itaque fretus præſidio, & ſimul, ſi accideret, pro Chriſto mori lucrum exiſtimans, infeſtam hoſtibus ingreditur viam, anno ſeculi huius XLIIII. iam medio. Ex itinere obuios Machoarum vicos circumiens (vt Dei benignitas longè vincit ſpes omnes piorum) cæleſti numine haud minùs hoſtibus quàm ſibi propitio eſt vſus: adeò pacata omnia ac penè parata ad Euangelij ſemen accipiendum offendit. Igitur conciliato primùm eorum Rege, barbarorum pectora hinc ſpe, hinc metu verſans, modò Luſitanorum amicitia propoſita, modò minis cæleſtibus additis, haud ægrè perpulit, vt Chriſti ſequerentur fidem: vtique poſteaquam Chriſtianæ caritatis officiis ab eo deliniti, mutandæ religionis poteſtatem regio edicto factam eſſe viderunt. Franciſcus ergo ſucceſſu lætus, pagos obiens, Chriſtianis myſteriis imbuere pleroſque, & baptiſmo expiare inſtitit. Quàm ingẽs mortalium numerus ad Chriſtũ eius operâ ſit aggregatus, vel ex eo exiſtimari poteſt, quòd capitũ ampliùs decem millia ſimul vno tempore baptizauit. Inſtitutionis baptiſmíque ratio talis erat. Vbi ad vnum aliquem pagum baptiſmi cauſa accerſitus venerat, viros omnes, pueros, mulieres vnum in locum contractos, cùm vnum eſſe Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, docuiſſet, ter ſibi quemque ad honorem Sanctiſsimæ Trinitatis, Crucis lignum adhibere ex præſcripto iubebat. Inde linteatus Chriſtianæ religionis myſteria ac præcepta clara pronuntians voce, eadem ipſorum lingua, vtcunque poterat, explicabat breuiter. Poſtea verò quàm ſatis inſtituti videbantur, eos à Deo veniam anteactæ vitæ publicè petere iuſſos rogitabat, an vniuerſa ac ſingula Chriſtianæ religionis capita haud dubiè crederent. Vbi illi, brachiis in crucis modum compoſitis, ſe verè omnia omnino credere annuerant; tum

Egregia magnitudo animi.

Dei prouidentia.

Numerus baptizatorũ.

Baptiſmi modus.

demum

demum baptiſmo ritè expiabantur, & ſuum cuique ſcriptum tradebatur nomẽ. Ad vltimum baptizatis omnibus, Xauerius fana diſturbari, Deorum ſimulacra confringi protinus imperabat. Non aliud gratius illi iucundiúſue ſpectaculum erat, quàm cernere idola modò ab eis ſuppliciter culta, eorundem proculcari pedibus. Nec ſanè inultus tantam iniuriam tuliſſet Diabolus, niſi Franciſco quantum animi fuerat ad contumeliam, tantùm ad periculum fuiſſet. Quippe Bagadas, de quibus ſuprà diximus, non minùs acres nominis Chriſtiani hoſtes, quàm natura ac moribus immanes, in tenerum adhuc Chriſti incitauit gregem. Itaque permagna eorum manus in Trauancoridis fines irrumpit, Chriſtianorum vicos depopulatura. Extemplò incolarum ortus clamor, muliebri puerilíque ploratu miſtus cuncta turbauit. fit fuga: ſed ea, circumfuſis hoſtibus, exitum non habebat. Ibi Xauerius (nam fortè aderat) tumultu excitus, facinus edidit memorabile. Alienatâ ob periculum alienum ſui memoriâ, in medium prouolat. mox oculos circumferens, ſumma animi ac vultus conſtantia hoſtes miraculo audaciæ obſtupefactos increpat: mancipia Satanæ, ſuæ libertatis ac ſaluris oblitos, ad alienam oppugnandam ruere. Inde bonus paſtor ſemet in primam Chriſtianorum turbam coniicit, aut tecturus ſua auctoritate gregem ſuum, aut, ſi id nihil valeret, certè ſimul cum grege moriturus. Cæterum mentis ardorem ex vultu & oculis micantem Badagæ, quamuis barbari ac feri, non tulerunt, Franciſcique verecundiâ cæteris pepercerunt. Nec nulla ipſemet diſcrimina ſubiit necis. Sæpè Ethnici ab odio Chriſtianæ religionis ei ſtruxerunt inſidias; quas ille partim prudentia ſua, partim diuino præſidio eluſit, vt tum accidit. Ad cædem quæſitus aliquando, in ſyluam proripuit ſeſe: & arbore ſtrenuè conſcenſa, ibi pernoctans præſens periculum, Deo magis quàm arbore aut nocte tegente, vitauit. Hoſtium verò inſidiæ adeo crebræ erant, vt neophyti ſemper aliquot fide ac pietate inſignes eius ſalutem, etiam noctu pro diuerſorio excubantes, ſua ſponte tutarentur. Ad aſsiduas barbarorum inſidias accedebant non ſolùm nocturnæ preces, quæ vix binas horas quieti dabant; verùm etiam diurna ſub ardenti Sole itinera: quippe cùm pedibus nudis, in lacera tunica, cum vulgari galero, circumiret pagos. Nec tamen neglecti corporis cultu, viri ſanctitas obſoleuit, ſed magis enituit. Vulgò Magnus Pater vocabatur. Et Trauancoridis

Fana ac ſimulacra Deorum euertit.

Trauancorienſium tumultus.

Frãciſci facinus memorabile.

Necis pericula Dei benignitate vitat.

Magnus Pater appellatur.

coridis Rex toto regno ſuo edixit, vt Magno Patri omnes obtemperarent haud ſecus quàm ſibi. Nulla tum erant in illa ora Chriſtianorum templa: quocirca aut ſub arbore quapiam, aut ſub velo nauali, ſacrum Miſſæ facere cogebatur. Sed paulatim in illo tractu ampliùs xx. ſacella excitaſſe dicitur. Concionabundus autem, cùm ſuggeſti copia non eſſet, ex opportuna aliqua arbore ad infinitam multitudinem verba faciebat: quippe in campum concionis cauſa exeuntem, ſæpe quina aut ſena hominū millia proſequebatur. Nec ſolertior in quærēdis Chriſto gregibus, quàm in tuendis, exiſtit. Vt neophytorum diſciplina etiam poſt ſuū diſceſſum maneret, diſcedens in ſingulis pagis non tantùm Chriſtianæ inſtitutionis exemplum relinquebat; ſed eius antemeridianis ac pomeridianis horis exercendæ rationem moderatorémque. Inter hæc ab Indis mediterrancis fermè abſtinebat, ſatis gnarus, oram maritimam, in qua Luſitanus imperitaret, longè opportuniorē eſſe ad capeſſendam tuēdámque Chriſti fidem, quàm interiora Indiæ, quæ Brachmanes, acerrimi noſtræ religionis hoſtes, obtinerent. Ita vicatim totam illam maritimam obibat regionem, plurimos vbique Chriſtianis ſacris ac præceptis imbuens. Iámque omnes propè Machoarum Parauarumq́ pagi, Franciſco auctore, ſuaue Chriſti acceperant iugum, cùm hæc fama in adiacētes inſulas perlata, Manarios, vicinos populos, ad æmulandam eorum pietatem accendit.

Multitudo eorum qui concionabū dum ſequebantur.

Indi mediterranei minimè apti ad Chriſti religionem.

CAPVT XII.

Neophyti pro religione cæſi Chriſtianum nomen illuſtrant.

MANARIA parua inſula eſt è regione oræ Piſcariæ, millia paſſuum à continenti circiter CL. in ea Patinus pagus erat tum obſcurus, nunc incolarum martyrio nobilis. Huius pagi incolas ingēs cupido Chriſtianæ religionis inceſſit, de qua ſimul & de Franciſco Comorinenſibúſque multa egregia ad eos pertulerat rumor. Itaque eò Franciſcus ſummis Manariorum precibus baptiſmi cauſa euocatur. Verùm cùm grauiſſimis religionis negotiis implicatus, eò ipſe ire non poſſet; Sacerdotem quendam ſuo loco miſit, qui Catechiſmo inſtitutos baptiſmo ablueret. Baptiſmū grauis ſed vtilis procella excepit. Quippe Rex Iafanapataniæ, in cuius ditione inſula eſt, Chriſtiani

nomi-

nominis odio barbaram ferociam ſtimulãte, ſic exarſit ira, vt, immiſſa militum manu, pagum omnem ferro flammáque vaſtaret. Cæſi dicuntur pro religione ampliùs DC. Ita vaſta illa ſolitudo recentes cælo effudit martyrum flores. Ex eo, Pagus martyrum loco nomen factum. Opportunè per eos dies Infana patanici Regis germanus, idémque regni hæres, fraternam rabiem veritus ad Indiæ Prætorem confugerat, ſi in regnum paternum Luſitanis armis reſtitutus foret, ſemet cùm regni Proceribus, maximáque popularium ſuorum parte, Chriſtiana ſuſcepturum ſacra promittens. Prætor ſimul augendæ religionis ſtudio, ſimul innocentium cæde motus, quam fama audierat, ingentem in tyrannum iram cõcepit. Protinus itaque ad Nagapatanum (quod oppidum maritimum in continenti eſt ferè contra inſulam Manariam, à Comorino promontorio paſſuum millia circiter CC.) validam adornari claſſem, Iafanapataniæ Regem bello peti, victum captúmque interfici, aut ad Franciſci arbitrium tractari, Regnum Regis germano reſtitui iubet. Intereà dum Cocini eſſet Xauerius, eò præſens affertur lætitia, Ethnicorum plurimos nuper in remotiſsimo Macazariæ Regno Chriſtianis eſſe myſterijs imbutos. Macazaria ingens inſula vltra Indiam, fluménque Gãgem eſt ampliùs decies centena millia paſſuum, à Molucis inſulis in Orientem circiter CXXX. In eo regno Dynaſtæ tres, alijq; quam plurimi è populo, nuper ad Chriſti fidem per Antonium Paiuam, Luſitanum mercatorem pellecti baptizatíque fuerant; Deo etiam per inſtitores pios Euangelium inuehente. Itaque ad vrbem Luſitanorum, Malacã nomine, certos legauerant homines, poſtulatum Sacerdotes, à quibus ad Chriſtianam religionem erudirentur. In mandatis illud fuit, ſe Chriſti initiatos ſacris ſumma ope anniſuros, vt qui ad id tẽpus pecudum vixiſſent ritu, poſthac hominum vitam viuerent, & ſimul Deum colerẽt caſtè pièque. Quocirca Præfectus vrbis, probatis eorum poſtulatis, Sacerdotes aliquot eis conceſſerat. Franciſcus etſi haud dubius quin illi nauaturi forent egregiam rei Chriſtianæ operam, tamen ipſe quoque in parte laboris eſſe expetiuit, ratus in tam amplo Regno magnum eſſe campum, & ad Euangelium diſſeminandum colendúmque, induſtriam requiri multorum. Eiſdem ferme diebus triſtes quidem prima ſpecie nuntij, ſed euentu læti, ex Ceilano inſula perferuntur. Dynaſta eius regni præcipuus, idémque Regis

Nagapatanum oppidum.

Macazaria inſula.

filius natu maior. Luſitanorum (hi quoque non mercium magis quàm Euangelij inſtitores erant) oratione commotus, vnà cum alijs multis decreuerat fieri Chriſtianus. Id Rex barbarus vbi reſciuit, inſtinctus rabie, filium ſuum ceteróſque eiuſdem conſilij participes (ad DC. fuiſſe ferunt) propalam trucidari iuſsit. Cæterùm baptiſmi hoſtis ſuo illos ſanguine baptizauit. & Chriſtianam religionem, dum opprimere conatur, erexit. Satis conſtat, ſub idem tempus vulgò ab incolis viſam eſſe igneam in cælo crucem: eodémque in loco. vbi cædes facta eſt, fatiſcente terra, haud dubiam crucis figuram notatam; ſæpiusq́ ab Ethnicis ingeſta oppreſſam humo, tamen extitiſſe. Itaque hiſce prodigijs moti plures incolarum, atque inter hos Regis ipſius filius natu minor, vnà cum ſobrino ſuo, & aliquot cohortis regiæ Principibus, ad Chriſti fidem adiecerant animum. Xauerius hoc nuntio lætus, etſi iam eius animus in Macazariorum finibus verſabatur; tamen huic negotio aliud, quod iam in manibus erat, præuertendum exiſtimauit. Igitur menſe Aprili, anno poſt Chriſtum natum M. D. XLV. Manſilla Comite, Cocino ſoluit ea mente, vt Ceilanum inſulam peteret, exploraturus animos incolarum; atque inde Nagapatanum, vbi claſsis ad expeditionem inſtructa dicebatur, primo quoque tempore traiecturus.

Regis filius cum alijs DC. pro religione interficiuntur.

Crucis prodigia.

CAPVT XIII.

In Ceilanum inſulam tranſmiſſus, nauis gubernatorem à perdita vita reuocat.

Ceilanus Inſula.

CEILANVS inſula eſt cùm gemmarum & aliarum mercium. tum maximè cinnamomi fertilitate celebris; è regione oræ Piſcariæ poſita. Patet in longitudinem millia paſſuum CL. in latitudinē circiter XL. Vlteriori Ceilani angulo adiacet inſula Manaria, vbi cæſos à Rege Iafanapatanix neophytos diximus. Incolitur quidem Ceilanus à Malauaribus, quos Cingalas vocant. ſed à Luſitanis mercatoribus commercij cauſà frequentatur. Oppidum inibi Luſitanorum hodie eſt. & ſacella quædam ab eis olim ad vſum ſacrorum excitata viſuntur in littore. Huc igitur delato Xauerio, res accidit memorabilis. Gubernator nauis familiaritate inductus, quam cum Franciſco contraxerat, ingenuè

ingenuè ſemet illi in itinere indicarat, oſtendens ſe iamdiu certo quodam flagitio obſtrictum teneri, quo minùs à Sacerdote poſſet abſolui. At ille medicus animorum vnicus, Dei clementia ac miſericordia, *quæ eſt præſtabilis ſuper malitiam*, *Iobel. 2.*
propoſita, (quod ei in hominibus confeſsionem illiciendis ſolenne erat) negocium procliue ac facile reddiderat: ſeq; (quoniam tum otium ac facultas non eſſet) vbi ad portum ventum foret, illa vincula diſrupturum promiſerat. Cùm res ita inter eos conueniſſet, nauicularius ſimul Ceilani tenuit portum: perinde quaſi ſalutem in tutum recepiſſet, abiecit conſilium confitendi. Quocirca tergiuerſari, congreſſum aſpectúmque Franciſci vitare, ne promiſsis ſtare cogeretur. Cæterùm eluſit gubernatoris aſtutiam, Xauerij, aut Dei potiùs prouidentia, *quæ prudentem apprehendit in aſtutia ſua*. *Iob. 5.*
Etenim Franciſcum, ſublatis ex conſuetudine ſua in cælum oculis, inambulantem in littore gubernator offendit imprudens. Cùm congreſsionem ſubterfugere iam ab illo conſpectus nequiret, ne leuitatis & inconſtantiæ argueretur, ſedulitatem eius eludere voluit. Igitur vltro quærit ex eo, quando tandem ſibi operam dare confitenti velit. Hæc ore confuſo, & magnæ perturbationis notas præferente, cùm dixiſſet, ſenſit ilico Xauerius ex vultu, ac trepidatione, quàm vehementer abhorreret ab eo quod requireret: tamē oblatam occaſionem, qualiſcunque ea eſſet, haud quaquam omiſit. Itaque vt inani eum metu liberaret, ore hilari ac iucundo, vt ſolitus erat, IESV bone, inquit confiteri vis gubernator? Ego verò tibi libentiſsime, ac, ſi lubet, vel in hoc ipſo littore ambulans iam aures dabo. Tum ille non tam flagitioſæ tabis tædio quàm ſumma Franciſci facilitate victus, & ſcilicet impulſu diuino, induxit in animum vniuerſæ vitæ peccata confiteri. Xauerius timidè ac verecundè rem aggredienti operam primùm inambulans, vti pollicitus erat, dedit in littore. Poſtea verò quàm paulo maiore animo ac libertate pergere eum cernit, manu comiter prehenſum in proximam ædiculam ſacram deducit. Et ille quidem ſacri loci admonitu moliebatur de more genua ſubmittere, confeſsionem inſtitutam abſoluturus. Sed Franciſcus ægre id eum facere animaduertens, in præſentia inhibuit: atque vt faciliorem illi in poſterum redderet confeſsionem, idoneum locum, vbi ille ſederet, storea ipſe ſubſtrauit. Pauliſper ille ſederat, cùm Deus adeò eius permouit animum, vt repentè aſſurgens, ſuapte ſponte procum-

Prudentia in Confeſſionis demendo horrore.

procumberet in genua,& multis cum lachrymis ac gemitibus totius antè actæ vitę detegeret noxas. Ita è cœno emerſus, animo ſemel expedito, ſacram cōfeſsionem, cuius iam fructum ſalubritatémque guſtauerat, auidè frequētare cœpit, ac ſeriò animæ ſaluti cōſulere. Inter hæc Xauerius, cùm ſe in Ceilaniorum conſuetudinem inſinuaſſet ad Regis filium peruenit. Reperit eum ſiue fratris exemplo, ſiue prodigijs, de quibus antè diximus, impulſum, clàm ſimul cum ſobrino eſſe baptizatum; iámque cum illo & nonnullis regni primoribus ad Indiæ Prætorem velle confugere, petitum eius auxilium aduerſus immanem patris ſæuitiam, innoxio etiam proximorū ſanguine reſperſi,& inſuper ſuum quoque cruorem ſitientis Ex eodé cognoſcit cæleſtis terreſtriſque crucis prodigijs Ceilanios pleroſque permotos, ad Chriſti iam fidem ſpectare; ſed pijs eorum ſtudijs obſtare terrorem tyranni His rebus admodū lætus Xauerius, litteris Goam ad Paulū datis, pręcipit, vt duos è Patribus, qui propediem ex Luſitania expectabantur, ad Ceilanum cum Dynaſtis illis in regnum reſtituendis mitteret, curaturos in ea inſula rem Chriſtianam. Et confeſtim remiſſo in Comorinum promontorium Manſilla, ipſe ex Ceilano ob eam, quam ſuprà demonſtrauimus, cauſam traijcit Nagapatanum. Sed totus ille apparatus, Franciſcique expectatio, cùm haud procul à iuſto bello ac victoria abeſſe videretur, ſubitò ad nihilum recidit. Quippe eodem tempore nauim Regis Luſitani (ea precioſis onuſta mercibus è regno Peguano Indiam repetebat) in Iafanapataniam vi tempeſtatis appulſam, extemplò barbarus inuaſerat Rex. Quocirca Prætor regio negotio ſeruiens, donec regia bona recuperarentur, ſuperſedit bello: ita interpoſita mora, vt ſit bellum differendo diſcuſsit. Cæterùm id ipſum deinde Xauerio indulſit Deus. Haud ita multo pòſt Tyrannus ille à Conſtantino, Indiæ Prorege, multis cladibus fractus: Manaria inſula eidem adempta: incolæ omnes ad Chriſtum adiuncti. ita paucorum mors pro Chriſto obita multis libertatem ac ſalutem peperit. Franciſcus igitur, ne gratuitus eſſet ſuſcepti itineris labor; & ſimul vento obſequens, qui aduerſus regredienti, progredienti ſecundus erat, caſum in conſilium vertit.

CAPVT

CAPVT XIIII.

Sancti Thomæ ſepulchrum viſit.

AEDES Thomæ Apoſtoli & ſacris eius reliquijs,& Indorum peregre viſentium frequẽtiâ maximè inclyta, aberat ab eo loco non ampliùs CL millia paſſuum. Eò igitur pauperis peregrini ritu ire decreuit, eo conſilio, vt Apoſtolum veneratus Malacam, inde (niſi Deo aliter viſum foret) ad Macazariam pergeret, quò lætis ſubinde nuntijs vocabatur. Cognorat enim nuper illis locis magnam eſſe animorum præparationem ad Euangelij ſatus accipiendos, plurimorumq; conuerſioni atque baptiſmo nihil præter Sacerdotum penuriam obſtare. Ergo in exitu ferme Quadrageſimæ Nagapatano ſoluit, vento ſecundiore quàm curſu Iam ad XL. millia paſſuum prouectus erat, cùm aduerſa tempeſtas nauim in obuio quodam portu ſeptem ſubſiſtere coëgit dies Ibi Xauerius peregrinationis ſuſceptæ magis quàm humanæ imbecillitatis memor, inſigne abſtinentiæ documentum dedit. Quippe totum id tempus (vti poſtea is, qui eius corpus curabat, iuratus affirmauit) ſine vllo penitus traduxit cibo; vtpote qui Apoſtoli viſendi cupidine accenſus, cæleſtibus cogitationibus paſceretur. Inde nautis vela facientibus, quærit ex gubernatore, ſatiſne firma ſit nauis ac valida. reſpondetur, veterem eſſe, infirmámque. Tum ille Nagapatanum, inquit, nimirum reuertendum eſt: ſæua enim nobis impendet procella. Nec irrita, etſi minùs credita, vaticinatio fuit. Cùm gubernator cæli mariſque ſpecię deceptus, nihilo ſecius porrò pergeret, repentè fœda tempeſtas coorta, Nagapatanum (vti Franciſcus prædixerat) non ſine periculo repetere ſubigit nauim. Tum verò notata res à vectoribus nautiſque, & pro vaticinatione habita. At Franciſcus etſi locum deſtinatum aduerſo reiectus vento tenere non potuit, propoſitum tamen animi conſtantiâ tenuit, atque eò pedes maiore tum labore, tum merito deinde peruenit. Oppidum eſt Meliapora Luſitanorum, ſanè frequens & copioſum, in ora maritima Indiæ, pari ferme ſpatio (ſi maritimos anfractus ſpectes) leucarum ſcilicet ferè ducentarum, à Comorino promontorio & à flumine Gange poſitum, in

Septẽ dies ſine cibo trãducit.

Prædicit nautis imminentem tempeſtatẽ.

Meliapora oppidum S. Thomæ.

Salaminiæ nobilis quondam vrbis forſitan excitatum ruinis. Eo in oppido ædes eſt Thomæ Apoſtoli, vbi illum indigenæ cæteríque Indi ſepulturæ mãdatum perhibent. Eius rei multa hodie haud ſanè contemnenda extant indicia. Viſitur ibidem locus, vbi Apoſtolus mortem oppetijſſe, ſacellúmque vbi rem diuinam feciſſe dicitur: quod ſacellum Luſitani, pro ſua religione, magnifico decorarunt templo; & oppidum ipſum S. Thomæ nomine appellarunt. In eo ſacello nuper, cùm ad nouæ ædis fundamenta terra altius effoderetur, corpus Apoſtoli cũ ferro quo interfectus eſt, & vaſculo arenæ cruentæ pleno, repertum, ac deinde ibidẽ repoſitum ferunt. Nec vana fides, aut dubia. Hanc inueteratam indigenarum aduenarumq́ de Thomæ Apoſtoli corpore ac martyrio opinionem Deus anniuerſario ac perpetuo confirmat miraculo. Quippe ſaxum eſt apud eos Apoſtoli ſanguine reſperſum, quod adhuc conſeruat quaſi recẽtis cruoris veſtigia, triduóque ante diẽ S. Thomæ ſacrum (quo illum die pro religione interemptum eſſe tradunt) interea dum Miſſę ſacrificium ibidem peragitur, ſaxum, quod dixi, natura candidum, ſenſim rubeſcit, ſudátque quaſi ſanguinis guttis vndequaque manantibus. Abſoluto demum ſacro, ad priſtinum colorem reuertitur. Quocirca Apoſtoli ſepulcrum ab Ethnicis iuxtà Chriſtianíſque eximia veneratione colitur. Huc quippe maximi fiunt vndique peregrinorum etiam Ethnicorum cõcurſus, Apoſtoli martyrium & ſepulcrum celebrantium. Eodem itaque Xauerius, pro ſuo erga S. Thomam Indiæ patronum ſtudio, peregrinantium ritu habitúque venit, Apoſtolici ſepulcri celebritati fauens, pariter & accolarum ſaluti. Erant tum in oppido, præter indigenas plurimos, familiæ circiter centum Luſitanorum, qui fortunarum ibi ſuarum domicilium collocarant. Huc igitur vt peruenit Xauerius, Indorum Apoſtolum (cuius egregiam gloriam admirans, quantum mortali fas erat, virtutem æmulabatur) non minùs religioſè quàm auidè ſalutauit. Ac primùm Deũ intentiùs precatus eſt, vt quãdo ipſe homuncio nullius pretij diuinitus ad tanti Apoſtoli qualemcunque in Indis ad Chriſtum cõuertendis imitationem vocaretur, aliquid ſibi Apoſtolicæ inſpiraret virtutis. S. Thomam deinde impensè orauit pro ſua Indorum tutela ac patrocinio, vt illo deprecatore in India cæteríſque barbarorum regionibus peragrandis colendíſque, nec animus ipſi ad diſcrimina ſubeunda, nec vires ad perferendos

Corpus S. Thomæ Apoſtoli.

Anniuerſarium miraculum.

labores

labores deeſſent; neu ſua aut cuiuſquam delicta impediret, quo minùs ipſe quoque in Domini agro meſsis reliquias, Rutæ Moabitidis exemplo, meſſorum ſequẽs veſtigia, colligeret, & tritici aliquid pro virili parte in Chriſti reportaret horreum. Inde, cùm ſuum Apoſtoli deſiderium pauliſper expleuiſſet, ad Epiſcopi Vicarium (quod facere ſolebat, vbi valetudinarium aut Xenodochium religioſorúmue hominum ſedes nulla erat) diuertit: eúmque ſibi non ſolita modò erga Præpoſitos Eccleſiæ modeſtia, ſed inſita etiam affabilitate ſermonis, & nuda ſimplicitate, deuinxit. Nam ſemet illi totum indicans, pectúſque, vt dicitur, aperiens, facilè eum pellexit, vt inuicem ipſi pectus oſtenderet ſuum. Hac, quam dixi, ratione non magis ad parandos amicos, quàm ad iuuandos quos amicitia dignos iudicaſſet, Xauerius vtebatur: nimirum, vt perſpectos iam eorum animos paulatim impelleret quocumque ipſorum ſalus diuinique obſequij ratio poſtularet. Comem igitur Xauerij ſermonem pari comitate Meliaporenſis Vicarius excepit: virúmque egregiũ in præſentia complexus, nemini deinde in eius caritate & obſeruantia ceſsit: vtique poſtea quàm certiſsima ſanctitatis illius indicia emicare cœperunt. Ex ſermonibus cum Franciſco habitis, eiúſque confeſsionibus, Vicarius penitus perſpexit (vt deinde illo mortuo iuratus affirmauit, cuius re teſtimonium rite obſignatum eſt apud nos) Xauerium eâdem caſtimoniâ virginali florere, cum qua natus eſſet. Fuit in hoſpitio Franciſcus, apud Vicarium Meliaporæ tres quatuórue menſes, magno vel oppidanorum bono, vel ſuo. Plures enim ex flagitiorum cœno extraxit: meretricios amores, quos diſſoluere nequiuerat, nuptijs conglutinauit: diſsidentes odijs inter ſe in priſtinam reſtituit gratiam: diuturnis ac grauibus flagitijs ſceleribúſque irretitos expediuit. Nec verò, dum prodeſſet alijs, deerat ſibi. Erat diuinarum rerum contemplationi deditus noctu maximè, cum ab vſitatis occupationibus vacaret. Quocirca ſæpe vſu venit, vt eum comites diu ac multum requiſitum demum orantem in ædis Apoſtolicæ quopiam offenderent angulo. Quippe per id tempus dubius animi, & pergerétne ad Macaʒarios, an in Indiam rediret, ſatis incertus, in ſanctiſsima Apoſtoli æde conſulebat Deum: totáſque ferè noctes cum magno animi motu perpetuis vigilijs agens, modò ſanctiſ-

Ratio parandi iuuandique amicos.

Virginalis Xauerij caſtimonia.

dò ſanctiſsimã Chriſti parentem, modò Thomam Apoſtolum, cæteróſque cæleſtes deprecatores adhibebat. Demum incredibili diuinitus gaudio delibutus, ſenſit Deo cordi eſſe, vt procederet ad Macazarios: non quidem (quod poſteà intellectum eſt) vt ipſos erudiret; ſed vt alios populos, qui erant in via minùs illi notos, magíſque opis egentes, adiuuaret. Ergo diuinæ voluntatis exſequendæ auidus, occaſionem tranſmittendi primo quoque tẽpore Malacam captare cœpit, ſi Luſitanæ nauis facultas deeſſet, Saracena Ethnicáue vtique vſurus: tantámque ſe Dei fiduciam habere dicebat, vt ſi nullius nauis onerariæ foret copia, & ſcapha quæpiam Malacam verſus ſolueret, diuina ope fretus, illa ipſa vtique traiecturus eſſet. Adeò certum ac fixum habebat omninò exſequi quod auctore ſuſceperat Deo.

Diuino instinctu in vlteriora Orientis tendere ſtatuit

Dei fiducia

CAPVT XV.

A Dæmonibus cæſus tamen in oratione pernoctat.

INTER hæc apud Vicarium, vt oſtendimus, diuerſanti quiddam in hoc genere ſanè memoria dignũ accidit. Erant ædes Vicarij templo Apoſtoli proximæ, vnde ille, ianua lacta, aditum ſibi patefecerat in templum. Et Xauerius ex cõſuetudine, vt Vicarium, cuius in cubiculo pariter dormiebat, ſopore oppreſſum animaduerterat; ſenſim ac ſine vllo ſtrepitu ſurgebat è lectulo, atque in ædem Apoſtoli ſuſpenſo ſubrepebat gradu. Non tamen fallebat omninò Vicarium, qui ſubitò experrectus, ſæpius illum ſurgere è lecto perſenſerat. Verùm is, re primò diſsimulata, demum illi pro amicitia denunciauit, ne de nocte iret ad templum; neu ſe viæ cõmitteret, quam conſtaret eſſe Diabolis infeſtam: occurſuras ei horribiles illorum facies, cùm minimè crederet. Ad hæc arriſit Xauerius ea ſui deterrendi cauſa dici ratus; & denũciatione Vicarij per diſsimulationem iocúmque eluſa, nihilominus nocte intempeſta, vbi ſomno illum ſopitum ſenſerat, ad ſacram ædem ſilentio obrepebat. Enimuero id ſempiterni humani generis hoſtes grauiter ferre: Franciſci ſecuritatem ipſorum contemptum interpretari. Ergo irâ odióque furentes, vt illum ab inſtituto abſterreant, nocte concubia ante aram Beatæ Virginis ſupplicanti ex compoſito ſuperueniunt, truci fremitu, clamoribus variis, horrendóque cuncta complentes ſono.

Mox virum ad minas intrepidum quàm tumultuoſiſsimè adorti, verberibus atrociſsimè cædunt, factis dictiſque odiū explentes ſuum. Ille inter verbera crepitúſque plagarum magis de conſtantia quàm de tergo ſuo ſolicitus, Dei parētem ſui certaminis ſpectatricem implorare; vanos hoſtium tumultus magnitudine animi eludere; orationem inſtitutā non fortiter ſolùm, ſed etiam conſtanter vrgere. Quocirca moleſtos illos & importunos interpellatores fortis atque inuicta perſeuerantia, acerrimum aduerſus infeſtos dæmones telum, facilè abegit. Et Franciſcus quidem ferēdo ſpernendóque eorum impetus adeò fregit, nunquam vt poſthac in eum ſuſtinuerint aliquid tale conari. Cæterùm propulſatis hoſtium incurſionibus, domeſticorum irriſiones haudquaquam vitauit. Iuuenis quidam in cubiculo ſacræ ædi iuncto cubabat, qui nocturno illo excitatus tumultu, Xauerium ſub Dæmoniorum verberibus clamitantem, ac B. Mariæ identidem implorantem auxilium exaudierat, hāc etiam notauerat vocem, ab illo ſæpius iteratam: Domina opitulare, Domina, mihi non opitulaberis? Igitur is ab ſe audita Vicario, cæteríſque domeſticis, non ſine omnium riſu (vt fit) commemorat: res iucundis ſermonibus domi celebratur, Franciſco inſciente. Qui poſtero die ex recrudeſcētibus plagis æger, ſurgere, cùm cuperet, nequiuit è lecto: triduúmque fractus ac debilitatus iacuit, morbum ſimulans, vt factum occuleret. Viſit iacentem Vicarius: rogitat an ægrotet, annuit Xauerius; morbi genus ſciſcitanti alia omnia reſpondet, deriuans aliò ſermonem. Tum Vicarius, qui rem omnem iam reſciuiſſet, per iocum eandem illam imitandò vſurpauit vocem, quam Franciſcus vapulans vſurpauerat; Domina opitulare, Domina non mihi opitulaberis? Franciſcus vbi rem in vulgus editam ſenſit, erubuit ille quidem; ſed æquiſsimo animo arridens, haud minus fortis contra hominnm ſermones quàm contra Dæmonum plagas fuit. Vt primùm conualuit, ſatis gnarus Diabolum plus terroris quàm virium habere, & timidi canis ritu cedentibus inſtare, reſiſtentibus cedere; alacriùs etiam quàm ſolebat (victorem diceres) ſtatuit ad certaminis vltro reuerti locum. Igitur Dei, maximè diabolicam vim frænantis præſidio confiſus, eandem ædem, ſupplicandi cauſa, de nocte ſolus frequētare ſuſtinuit: infernáſque illas belluas, ad vanos tumultus accommodatas, impunè contemnēs, documentum fuit nihil diabolis eſſe contemptius atque infirmius, ſi eos audeas

Cōſtātia in verberibus dæmonum.

Ex verberibus ægrotat.

Aequitas animi in irriſionibus domeſticorum.

Animus ad pugnam cū dæmonibus.

contemnere. Namque illi ſemel egregiè victi, cùm aperta vis minùs ſucceſsiſſet, ad dolum verſi, eius orandi ſtudium ſi minus auertere, at aliqua ex parte morari conabantur. Itaque cùm ille, inſtituto ſuo, media nocte oraret in templo, in Odeum conueniunt, & precationi obſtrepẽtes, quaſi Matutinas recitare, & clericorum inuicem canentium choros per ludibrium imitari: vt moleſti forent, cui terribiles eſſe non poterant. Sed quàm parum profecerint, illud argumento eſt, quòd Xauerius, qui cantores eſſent, quid canerent, nihil admodum attendens, clericos matutinas canẽtes eſſe credidit. Poſtero igitur die percontatur ex Vicario, quinam illi fuerint clerici, qui ianuis clauſis, Matutinas proxima cecinerint nocte. Ille, quos clericos, quas Matutinas diceret, primò miratus, ad vltimum intellexit, non tam clericos quàm clericorum irriſores Diabolos fuiſſe. Idémque poſt Franciſci obitum rem multis non ſemel expoſuit.

Oranti Xauerio Dæmones obſtrepunt.

CAPVT XVI.

Energumenum liberat. Ioannem Durum ſocium adſciſcit.

INTER quæ Xauerius, ne Meliaporam ab ſe incultam relinqueret, ſuo more adultos quà priuatis, quà publicis ſermonibus, pueros Catechiſmo excolere inſtitit. Nec diuinæ virtutis exercẽdæ materia defuit. Ex quo genere illud accidit memorabile. Ciuis erat prædiues miſerè à Diabolis obſeſſus vexatúſque. Ad hunc Frãciſcus accerſitus, vnũ è pueris Catechiſmi adiutoribus cum cruce miſit. Qui Euangelio, vt Pater præceperat, ſuper energumenum ritè recitato, protinus vexatores illos Dæmones expulit; hoc magis indignantes, quod per puerum pellebantur, & eũ neophytum. Aliud porrò in alio genere proditur, non minus fortaſſe mirabile. Ioannes Durus mercator erat adoleſcens, qui Franciſcum conuenerat confitendi gratia. Is, confeſsione facta, cùm Franciſcum de diuinis rebus diſſerentem audiſſet; ſentit alias eſſe quaſdam merces lõgè potiores ſuis, quales nunquam ipſe concepiſſet animo. Quocirca, omiſſa mercatura quam exercebat, cæleſtis mercaturæ auidus à Franciſco efflagitat, vt ſemet vitæ ſocium adſciſcat. Primò ille fortaſſe (qui durum iuuenis ingenium, occultámve leuitatẽ introſpiceret) præciſè abnuebat: ad poſtremum tamen vrgendo atque inſtando peruicit Durus, & re-

Obſeſſum à diabolis per puerum liberat.

Ioannẽ Durum ægrè ſocium adſciſcit.

&, rebus ſuis cõpoſitis, fortunas omnes pauperibus diſpertire cœpit. Sed auidiùs quàm conſtantiùs deſtinata exſequutus eſt. Dum in eam curam intentus diuẽderet merces, ſolicitatus eſt adeò à cõmuni hominum hoſte, vt *poſita manu ſua ad aratrum reſpiceret retrò;* & auidiſsimè repeteret ea, quæ paulò antè contempſerat Itaque in contrarium verſus, mercibus omnibus in expeditam nauiculã quàm occultiſsimè impoſitis, adornabat fugam. Cæterùm, vt alios falleret, Frãciſcum ipſum, quem maximè cupiebat, fallere haudquaquã potuit. Iam omnibus, quæ in rem eſſe videbantur, cõparatis, nauigiũm cõſcenſurus erat, cùm ſubitò Xauerius eum ad ſe acciri iubet. Et ille rei diſsimulandæ magis, quàm obtemperandi ſtudio, ad eum venit. Franciſcus continuò remotis arbitris, gemitu vultúque dolorem præferens animi; Peccaſti (inquit) Dure, peccaſti. Tum verò ille, repẽtina denunciatione perculſus, attonito ſtupentíque ſimilis primò hæſit, qui tandem reſciſſet Xauerius, quod mortalium nemo præter ſemetipſum ſuſpicari potuiſſet, ſecum requirens. Inde pudore ſimul ac lacrymis perfuſus, ſtimulante conſcientia reſpondit, Peccaui Pater, peccaui. Et Franciſcus exhilarata fronte, Confeſsionem igitur, fili, confeſsionem. Durus ergo ſimul Xauerij voce, ſimul diuino rore mollitus, ſpatio ſumpto cõfitetur. Remedium non magis ſalubre quàm opportunum fuit. Sacræ confeſsionis beneficio non tantùm noxa depulſa, ſed priſtina illi mens reddita eſt. Quocirca re omni familiari cum fide in pauperes diſtributa, ſocium ſe, vti ante ſtatuerat, Xauerio conſtanter adiunxit, leuitatis memoria roborante conſtantiam. Per eadem tempora aliis quoque ſociis auctus eſt. Antonius Criminalis Parmenſis, & Ioãnes Beira Callaicus à Societate I E S V, exiguũ quidẽ ſed opportunum auxiliũ, è Luſitania miſsi in Indiam appulerant. Quorum aduentu per literas cognito (vt primi ſubſidio venerant) mirè lætus Xauerius, eorundem operâ quãprimùm vti in tanta Sacerdotum penuria decreuit. Ipſe ne Indiæ finibus ſuus circumſcriberetur labor, occaſione nauigij data, vlteriora Orientis petere intendit.

Lucæ 9.

Occultæ fugæ conſiliũ diuinitus cognoſcit.

CAPVT XVII.

Deprauatos Malacenſium mores corrigit.

SOLVIT ex Meliapora S. Thomæ Malacam verſus, anno poſt Chriſtũ natum M. D. XLV. Cauſa eundi fuit, vt Luſitanis eius vrbis incolis excultis, ad Macazares Chriſtianis præceptis inſtituendos per-

dos pergeret. Malaca regio peninſula eſt trans Indiam, flumẽnque Gangem, à veteribus (vt quibuſdam placet) aurea Cherſoneſus appellata. Quippe continenti non lato coniuncta Iſthmo, & in altum proiecta, ad Inſulam Somatram (Taprobanam olim dicta volunt) auri fodinis celeberrimam procurrit. In hac Cherſoneſo, è regione Somatræ, Malaca vrbs eſt Luſitanorũ, copioſa inprimis ac nobilis, quæ Cherſoneſo nomen dedit, ab vrbe Goa leucas propè DC. Ea quidem ſub æquinoctiali fermè linea ſita eſt; cæterùm quotidianis ferè imbribus maximos æſtus temperantibus, vere fruitur penè perpetuo. Fruges ac fructus bis in anno binis æſtatibus percipit. Cæterũ amœna magis ac fertilis eſt quàm ſalubris: quia ex iiſdem cauſis terræ fœcunditas & cæli grauitas oritur. Accedit peſtis grauior, vicinitas Saracenorum Ethnicorúmque. Neutra tamen res Franciſcum à propoſito deterruit; altera, vt viciñorum vitio periclitantibus ſubueniret, etiam accendit. Malacam vt appulit, Præfecto vrbis adito, ſuũ Macazaricæ expeditionis cõſilium exponit. Tum ille Xauerio narrat, eò nuper ab ſe miſſam cũ Sacerdote ſpectatæ virtutis non contemnendam Luſitanorum manum, Chriſtianis (ſi quis fortè inibi motus exiſteret) præſidio futurã. Proinde monet, vt, ſi videatur, ſubſiſtat Malacæ, quoad nauis, quæ illos deuexerit, reuerſa, quo in ſtatu Macazaricæ res eſſent, renunciet. Franciſcus Præfecti conſilium ſecutus, interim nullo ſpatio ad quietem ſumpto, Luſitanorũ ſaluti conſulere cœpit. Erant tum Malacenſes accolarum penitus infecti moribus, Ethnicis profectò Saracenisq́ ſimiliores quàm Chriſtianis. Námque ob Sacerdotum inopiã magis quàm incuriam, labente paulatim diſciplina, mores quoque magis magíſque lapſi cœperãt præcipites ire. Iamq́ illi ſalutis & honeſtatis immemores, quicquid liberet, aut expediret, fermè etiam licere credebant tantùm ad nequitiam contagio valet conſuetudinis. Itaque Franciſcus illorum animos adeò grauiter affectos intuens, vt iam nec vitia ſentirent, nec eorum remedia ferre poſſent, perditas mẽtes mira adoritur arte. Primò comiter, vti ſolitus erat, in illorum ſe familiaritatem dare, in peccatis conniuere, medẽdi voluntatem diſsimulans. Inde vi & comitate illorũ animis deuinctis, ſenſim ad inueterati morbi curationem ſibi viam facit, modò diuinis legibus propoſitis flagitia ipſorũ oſtendens, modò intentatis variis humanæ vitę caſibus Dei terrorem incutiens. Ad vltimum metibus præparatis admo-

Malaca.

Ethnicorũ conſuetudo Chriſtianis pernicioſa.

Mira ars perditos homines conciliandi.

uet

uet manum, auaritiam reſecat, libidinis illecebras remouet, recrudeſcētia conſcientiæ vulnera diuinæ miſericordiæ oleo delinit, ſanatq́. Laborem bene poſitum perceptus inde fructus oſtendit Satis conſtat, Franciſci operâ malè partas pecunias à pleriſque reſtitutas: permultis pellices cōplures admirabili ratione ſubtractas : nonnullis ægrè eas dimittentibus, vt matrimonio ſecum iungerent, perſuaſum : plurimos ſacra expiatos confeſsione, atque ad pium vitæ genus adductos. Nec priuatim magis ſermonis facilitate profecit, quā publicè grauitate orationis. Diebus Dominicis in maximo vrbis templo conciones habebat ad populum , non minore fructu , quàm approbatione auditorum. Quos vt magis vrgeret, atque vt altiùs in eorū animos ſalutaris deſcenderet metus quæ diuinitùs imminebant ciuitati, ingenti animi ardore prædixit. Animaduerſum eſt à multis, ſæpè illum, cùm pro concione perditam ac profligatam Malacenſium vitæ rationem incuſaret vehementius, cæleſtem iram impendentem ciuibus, pœnáſque deprecari ſolitum eas ipſas, quas ab eiſdem paulò poſt Deus expetiit. Quippe anno inſequenti Malaca ab Iauis Saracenis graui obſidione afflicta eſt, circúmque agri depopulati. Et belli calamitatem fœda peſtilentia excepit , quæ vniuerſam peruagata vrbem, miras ciuium aduenarumq́ edidit ſtrages. Ita vrbs aſsiduis funeribus propemodū exhauſta eſt, Deo vetera ciuium delicta vindicante, nouamq́ condēte ciuitatem. Xauerius ergo imminentia mala diuinitùs prouidens , ſiue vt iram diuinæ iuſtitiæ aliqua molliret ex parte, ſiue vt incolarum animos ad impendentem cladem perferendam prępararet ; talibus calamitatibus ſubinde intentatis Malacenſes admonebat, vt aliquando ad conſilia ſalubriora ſe verterent. Nec fruſtra id fuit. plures irarum cæleſtium horrore ac religione perfuſi, tandem exitiali animi ſopore diſcuſſo reſipuerunt. Inter quæ haud leuiter ciuitatem admirabile Franciſci facinus mouit. Adoleſcens indigena (Antonio Fernando erat nomē) diabolo exagitāte linguæ vſum amiſerat, & ſimul in periculoſum inciderat morbum, ex quo deſperata à medicis ſalute iacebat iam triduum. Adhibentur ergo à cognatis ſuperſtitioſis atque impiis hominibus venefici , nefarium medicorum genus. Cæterùm poſtquam veneficia nihil proficiebāt, accerſitur Xauerius Quo in cubiculū, vbi ille iacebat, ingreſſo, ſubitò æger furere, vociferari, vultus, oculos, ora fœdum in modum diſtorquere : ſentires Dæmonem acuere ſe ad

Vaticinationes.

Energumenum ægrotum diabolo ac morbo liberat.

 pugnam,

pugnam,quam initare cerneret. Ibi Franciſcus ſimul adoleſcentis miſeratione,ſimul Diaboli odio commotus ingemit: mox genibus humi poſitis,Deum enixè orare primū,deinde furentem iuuenem ritè exorcizare cœpit. Nec priùs pugnare precibus deſtitit, quàm is mentis compos factus ex iactatione illa cōquieuit. Poſtero die Xauerius,ſacro B. Mariæ ad id ipſum facto,erectus & alacriter redit ad pugnā,mirum dictu.repentè victo excuſſoq́ importuno exagitatore, & loquendi facultas ægro,& mētis ſanitas reddita:mox etiā valetudo corporis ſecuta. Non alia res magis Franciſcum apud Chriſtianos Barbaróſque fecit ſanctimoniæ famâ inſignem. Quippe vulgò ſanctus Pater appellari cœptus eſt, veteri cognomine quod in India reliquerat,Malacę rehouato.Subinde etiam vaticinatio clarum eius nomen ac celebrę fecit. Percōtabatur pro amicitia Luſitanum inſtitorē Indiā petiturum,quo is nauigio vehendus eſſet. Illo certam deſignāte nauim,Nolim,inquit,iſta veharis. Cúmque mercator ſe in eam iam merces impoſuiſſe diceret. cæterùm,ſi quod immineret incommodum, malle rem quàm ſemet perire: collegit ſe parumper Xauerius.Inde velut cōſulto Deo fundens oraculum, Quando, inquit, merces iſti nauigio credidiſti, eidem caput quoque tuum credas licebit. Cæterùm ſi qua tempeſtas aut caſus ingruerit, caue mercium facias iacturam, ſatis fidens diuinam tibi adfuturā opem, quæ periculo eripiat te tuáque. Nec vaticinatio fefellit. Oneraria in medio curſu vi tempeſtatis abrepta,hæſit in ſyrtibus.Iamq́ cæteri periculo territi,vaſorū onerumq́ iactura leuare nauigium parabant; cùm mercator ille, Franciſci præceptorum memor, id fieri vetuit, ſancti viri prædictionem enuncians. & illius verbis cęleſte auxilium pollicens.Nec mora.Superfuſo repentè mari nauis emerſit; & periculo defuncta,portum incolumis teuuit,fauente Xauerio.Huius rei fama Malacam deinde perlata,mirum quātum eius nomini ac famæ ſanctitatis adiecerit. Franciſcus interim non modò vetera Chriſtianæ pietatis miniſteria non omiſit, ſed etiam excogitauit noua. Poſt Solis occaſum ipſemet vrbem obiens incolas tintinnabulo excitatos ſubinde ſolēni carmine admonebat, vt pro cruciatis purgatorio igni animis, próque hominibus ſcelerum veterno ſopitis,diuinam clemētiam implorarent. Quod inſtitutum,non mortuis quàm viuis ſalubrius,Malacenſium animos non parum accendit. Ad hos labores, quibus lapſam Malacenſis ciuitatis diſciplinam reſtituit,

Vaticinatio

Animas Purgatorij, et letali noxa ſaucios, ſub noctem cōmendat.

tuit,

tuit,accedebat in cumulū haud leuis occupatio vt Chriſtianam inſtitutionem,adhibito interprete, in eiuſmodi verteret linguam,quam Macazarij intelligerent,quibus imminebat,lætis identidem nuntiis incitatus. Iiſdem enim fermè diebus allatum eſt,eius gētis animos ad Chriſtianæ fidei ſemen excipiendum mirè eſſe propēſos. Nulla apud eos delubra Idolorum,nullos Sacerdotes,à quibus ad Deorum cultum impellerentur: Solem dumtaxat ipſum orientem ab eis coli; præterea nullum omninò Deū. Nihil iam Xauerio longius videbatur eo die, cùm conuerſo in illorum ſermonem catechiſmo,exploratóque inſulæ ſtatu,ad eos inſtituēdos tēderet. Verùm interea ſe ad tantam prouinciam diuinarum rerum contemplatione, cæleſtibúſque maximè inſtruebat opibus. Nam cùm dies totos in caritatis officiis poneret; nocte ſomnum fraudans, inuigilabat precibus meditationíque, vt, cæleſti igni exardeſcente, ad Macazarios Dei hominúmque caritate flagrans veniret. Iam menſes Malacæ aliquot abſumpſerat,nec vllus de naui,cuius reditum expectabat, nuntius afferebatur. Quocirca bona cum Præfecti venia Maca zariam petere decreuit,gentem illam erudire feſtinans.

Macazarū præparatio ad Euangelium excipiendum.

CAPVT XVIII.

In Amboino multa edit vaticinationis & caritatis indicia.

VBI primùm tranſmittendi, quò deſtinauerat, facultas data eſt, Malacæ conſcendit, Duro ſocio & comite,quarto Idus Ianuarias anni M. D. XLVI. Proſpero vectus curſu, non ſine multis incommodis portū tenuit. Amboinum inſulam cùm captaret gubernator, præteritum ab ſe portum ratus, grauiter angebatur,deſperans poſſe iam aduerſo vento deſtinatū teneri locum. Tum Franciſcus gubernatorem bono eſſe animo iubet,nōdum nauim locum, quem crederet, præteruectam: poſtridie manè eum ipſum portum, quem peteret, eſſe capturam. Idque ita prorſus euēnit,quamuis incōmoda tempeſtate. Poſtero die, albente cælo, portus in conſpectu fuit. Percrebuerat ad eam horam ventus adeo,vt ad exponendū Xaueriū,cuius cauſa inſula petebatur,nullo modo anchoræ iaci poſſe viderentur. Cæterū vt ad os aditumq́; portus vētum eſt, ſubitò ille vehemētior flatus,quaſi Xauerio morem gerens,ita remiſit,vt commodè nauis caperet portum. Ecce

Vaticinatio

Ventus Xauerio morē gerit.

autem in ipſo portu periculũ. Xauerius in Scapham cũ paucis deſilierat, ad terrã applicaturus, cùm ei repentè duo piratici myoparones occurrunt. Ergo Luſitani, qui vnà cum Franciſco vehebantur, curſum auertere, & quàm maximè prædonum occurſum vitare: ſed altum effuſa petẽtes fuga, à terra prouecti ſunt longiùs. Deinde verò vitato periculo terram repetẽtes, vereri cœperũt, ne eoſdem in piratas inciderent. At Franciſcus rurſus vaticinans, bonum illos animũ habere iubet, & ſcapham ad littus applicare; Dei vtique benignitate ipſos incolumes in portum eſſe peruenturos. Prędictionem res ipſa cõprobauit. In terram expoſitus Xauerius, vt erat ſanctitatis fama incolis commendatus, benignè hoſpitaliterq́; excipitur. Amboinus circuitu millia paſſuũ cõplectitur ad Lxxx. Imperij Luſitani inſula celebris in primis, & mercatoribus indigeniſque frequentata. Diſtat ab vrbe Malaca millia paſſuum ampliùs D.CCCC. in ea inſula, pręter Luſitanorũ præſidium, pagi tum erãt Chriſtianorũ omninò ſeptem, ſine vllo Sacerdote. quippe is, qui vnus erat, paulò ante è vita diſceſſerat. Frãciſcus igitur deſertos pagos impigrè circumiens, plurimos infantes ac pueros baptizauit. Circumeundi ratio hæc erat. Puero crucem præferente, ipſe oſtiatim ecqui ęgroti, aut pueri baptizãdi, ecqui mortui ſepeliendi forent, quæritabat. Si quem laborãtem morbo nactus eſſet, ſublatis pariter in cælum oculis manibúſque, Symbolum Apoſtolorum & Euangelium ſuper eum recitabat ac ſæpe medebatur vna opera eiuſdem corpori animoq́;. Mortuorũ quoque corpora, poſt preces funebres, rite mãdabat ſepulturæ: tum pro eorum animis ſacrum faciebat: vt dubitari poſſet, verũ viuis plus opis ferret, an mortuis. Sed conquirenti bene merendi de hominibus materiã diuina prouidentia longè maximam præbuit. Sub id tempus Ferdinandus Soſa, Hiſpanorum Dux, è noua Hiſpania (quæ regio in alio terrarum orbe poſita, haud ſanè longiùs ab Amboino diſtat, quàm ab Hiſpania) Molucũ petens, claſſem ad Amboinum appulit. Naues erant plures, maximus nautarum & claſsiariorum numerus, ægrorum incredibilis multitudo plurimóſque Hiſpanorum ſæua abſumebat lues. Tum verò facilè apparuit, Dei benignitate oportunum auxilium eis præmiſſum Xauerium. Extemplò enim cum peſtiferi morbi vi accenſa illius caritas certare cœpit, alios miniſterio ſubleuans, alios Sacramento expians confeſsionis: & nunc grauiter affectos conſolabatur, nunc aderat moriẽtibus,

Vaticinatio.

Amboinus

Circumeundi ratio.

Ferdinandus Soſa, Hiſpanorũ Dux.

Hiſpanæ claſsis calamitatem ſubleuat.

tibus, nunc mortuis iuſta ſoluebat, vnus multorum munia exſequens. Præcipuus labor erat, egentibus ægrotis à diuitibus res neceſſarias ſuppeditare, & medicamenta, quorum ibi magna erat inopia, vndique cum ſumma cura conquirere. Itaque eiuſmodi res ab Ioãne Araulio, Luſitano mercatore, talibus mercibus abundante, cùm peteret ſæpius; enimuero ille moleſtè ferre, indignans nullum eſſe petendi modum. Quocirca cuidam. Franciſci nomine nõnulla eius generis roganti, cùm ægre admodum & cunctanter quod rogabatur dediſſet, adiecit; ita ſe id ipſum Franciſco dare, vt inpoſterum nihil prorſus ab ſe peteret. Quod vbi Xauerio nuntiatum eſt; repentè diuino inſtinctus Spiritu, Quid? cẽſet (inquit) Arauſius poſſeſsionem eorum, quæ habet, fore diuturnam? errat. Abi, denuntia illi meis verbis, ne tam tenax ſit mercium, quas mors breui erepturà eſt. ipſum paulo pòſt in hac ipſa moriturum inſula, & eius bona in vſum pauperum ceſſura. Proinde, ſi ſapiat, ſua ipſe ægris pauperibus Dei cauſa benignè largiatur: occupétque ſuum facere beneficium, quod ſit mortis futurum. Denuntiationi reſpondit euentus. Haud ita multo pòſt eodem in loco, nullo hærede relicto, Arauſius moritur. eius bona, tradito ibi more de hæreditate caduca, pauperibus diuiduntur. Cæterùm Arauſius in præſentia imminentis mortis terrore obiecto, ſcilicet factus eſt vt cautior ad viuendum, ſic ad largiendum benignior. Menſes tres (tamdiu enim Hiſpana claſsis ad Amboinum ſubſtitit) in ægrorum miniſterio abſumpti ſunt cum corporum & animorum pariter ſalute.

Vaticinatur mortem Arauſio imminere.

Cæterùm nihilo ſalubrior ægrotis quàm valentibus Xauerij ſedulitas fuit. Horum namque animos vitijs laborantes Sacramentorum medicamẽtis, priuatis publicíſque ſermonibus, ſubleuare non deſtitit. Nec incaſſum is cecidit labor. Fructus pacis ſanè vberes ex bellicoſa gente percepti. multorum ſimultates ſublatæ: plurimorum ſanatæ mentes, & ad honeſtæ piæq; vitæ ſtudium traductæ. Inter quos Coſmus Turrianus, (is Hiſpanorũ claſſe aduectus fuerat) eximia Frãciſci ſanctitate permotus. ſtatuit ad eius inſtitutum Societatémque aggregare ſeſe. Franciſcus porrò, re Chriſtiana Amboini bene geſta, ſub Hiſpanæ claſsis diſceſſum Macazariam petens, Ternatem Inſulam ab Amboino millia paſſuum CC. ex itinere tenuit.

Fructus ex Hiſpanorũ claſſe perceptus.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

In Moluco lapſos incolarum mores reſtituit.

Molucæ inſulæ. MOLVCVS regio eſt modicis diſcreta inſulis (Molucas vocant) aromatum ac præcipuè caryophylli fertilitate & commercio nobilis, ab vrbe Malaca millia paſſuum circiter M. C. Habitatur frequentibus quà Ethnicorum, quà Saracenorum pagis, terræ vbertate non detinente ſolùm indigenas, ſed etiam aduenas inuitante. Molucæ inſulæ, plurimæ numero ſunt, pleræque magnitudine exiguæ: maiores etiam modicæ. nulla quippe ſupra duodeuiginti millia paſſuum circuitu comprehendit. Aequatori ſubſunt. à Borea in Auſtrum porriguntur ſexagenis ferme paſſuum millibus inter ſe diſiunctæ. His aliæ minores circumfuſæ. Ceterùm Molucus ferme omnis Saraceno Regi paret, ſtipendiario Regis Luſitani. *Ternate Molucarū inſularum præcipua.* Harum iuſularum lōgè celeberrima Ternate vrbem habet cognominem Luſitanæ ditionis, quæ vrbs à Luſitanis, aliiſq; Chriſtianis indigenis, maximè incolitur. Huc igitur cùm veniſſet Xauerius, diuerſatus eſt in ſuburbāna Beatæ Mariæ æde, quę Barræ dicitur,

Ibi loci præſide certiſsima patrona ſua inuocata, extemplò ſolita pietatis miniſteria obire cœpit. Ternatini iam palàm ſuas cupiditates ſoluerant, tãto profligatiores Malacenſibus, quanto ab India remotiores. Quippe ex Ethnicorum Saracenorúmque vſu & conſuetudine, tam cæca rerum etiam humanarum inſcitia eorum mẽtibus ſe offuderat, vt in negotijs contrahendis, vbicunque lucri aliqua affulſiſſet ſpes, nihil contra ius fáſque eſſe ducerent. adeò omnia in externum erant lapſa iam morem. Hãc ergo ciuitatem penè depoſitam Xauerius Malacenſi illo ſuo artificio curare orſus, incolarum animis diſsimulatione & comitate conciliatis, paulatim eorum vitia aperire ac ſanare inſtitit. In quo quidem ſingularis eius enituit prudentia. Si quem veſano irretitum amore teneri compererat, qui alicuius auctoritatis eſſet ac pretij; hac potiſsimùm illũ arte adoriebatur. Blandè primò ac familiariter hominem affatus, ſi minùs inuitaretur, comiter ſe illi offerebat ipſe conuiuam iucundóque ſermone conuiuium celebrabat, aditum ſalubri admonitioni præparans. Inde Vbi in eius familiaritatem ſe bene penitus dederat ingreſſus orationem de vitiorum turpitudine, ſenſim ad libidinis fœditatem delabebatur; eiuſdémque incommoda, & ſimul cæleſtes adijciebat minas. Ad vltimum, vt permotum eum ſenſerat manu familiariter prehenſum ad peccatorum inducebat confeſsionem. ita demùm illi concubinam nullo negotio adimebat; aut certè, ſi ægre careret, in matrimonio collocabat. Cõſtat ab eo plurimos ad concubinarum nuptias traductos, vt luxuriæ flãmam coniugii honeſtas extingueret. Cõſimilem rationem in detrahẽda fœneratitia fraudulentáque pecunia ſeruabat: cuius tanta vis fuit, vt Miſericordiæ Sodalitas ex tenui atque inopi locuples fieret & opulenta. Eam rem crebræ conciones inſtitutionéſque rudium ac puerorum haud mediocriter adiuuerũt: quibus ciuitatis mores emendati, iniquæ pactiones reſciſſæ, teneræ ætatis aures & linguæ catechiſmo adeò imbutæ, vt paſsim omnia Chriſtianæ doctrinæ carminibus perſonarent. Præcipuè verò Franciſci vaticinatio quædam Ternatinorum permouit animos. Ioannem Arauſium mercatorem, quem in Amboino breui moriturum prædixerat, longè abſens moribundum diuinitus proſpexit. Itaque ſacrum magnâ hominum frequentiâ faciens, cùm poſt Offertorium de more ſe cõuertiſſet ad populum, Orate fratres, inquit, & Ioãnis Arauſij animam, qui modo

Prudentia in flagitioſis hominibus corrigendis.

Vaticinatio.

modo in Amboino expirauit, commendate Deo. Equidem & heri pro illo feci, & hodie facio. Mirari qui aderant alij alios intuentes quærentéſque inter ſe, quî tandem id reſcire potuiſſet, cùm Amboinus ab eo loco abeſſet paſſuum millia ampliùs ducenta, & neminem per eos dies inde veniſſe cõſtaret. Admiratione deinde in expectationem verſa, notatur res, diéſque, ab ijs qui audierant: & paucis interiectis diebus, nauis ex Amboino de Arauſij morte nuntiat. Temporibus ac rebus inter ſe comparatis, omnia cum Franciſci prædictione prorſus congruere comperta. Tum enimuero nemini dubium eſſe, quin id Xauerius diuinitus cognouiſſet. Quocirca illum tanquã prophetiæ dono præditum omnes ſuſpicere cœperunt. Iam Xauerius Macazariam, quæ bidui ferme aberat, meditabatur. Cæterùm Macazarios illos, vt qui ſatis auxiliorum haberent, à Franciſco iuuari, Deo vtique cordi nõ fuit. Per idem tempus haud vanis auctoribus comperit, in Maurica (regio Mauri vulgò dicitur) Chriſtianos eſſe quamplurimos: quorum, quippe Sacerdotibus carentium, ſalus ad vltimum eſſet adducta diſcrimen. Itaque his potius ſuccurrendum ratus, qui grauiùs laborarent, omiſsis Macazarijs, quibus aliorum auxilia non deerant, ad iuuandos deſtitutos ab alijs conuertit animum.

CAPVT II.

Mauricæ incolis periclitantibus vel cum capitis ſui periculo ſubuenire ſtatuit.

Maurica regio.

ABEST Maurica regio à Ternate propè CC. millia paſſuum. Terra aſpera ac prærupta, omniúmque ferme rerum ſterilis. Frumentum vinúmque incolæ ne fama quidem acceperunt. Nulla apud eos armenta aut greges, præter ſues admodum paucos, quos mirandi potiùs quàm guſtandi copia eſt. Aquæ dulcis mira penuria: oryzæ tamen ſatis. magna vis aprorum: ingens modus arborum, vnde ſibi panẽ qualemcumque & vinum petunt. aliæ porrò arbores, ex quarum cortice depexo veſtem vulgò conficiunt. Gens ipſa prorſus barbara & expers humanitatis. quippe nulla omnino

Gẽtis Mauricæ barbaries.

nino

nino litterarum habet monumenta: feritate autem inter omnes nationes eminet, tum ferro tum veneno ſæuiens etiam in ſuos: tantum abeſt vt ferocia ingenia vſu efferata alienis & aduenis parcant. Sacerdotem ipſum ac parochũ, qui vnus illorum ſalutis curam agebat, de medio ſuſtulerant. Itaque iamdiu orbi erant paſtore. Regio magna ex parte crebis terræ motibus impensè concutitur: ignes ac cineres euomit: ingentibúſque exæſtuantis maris inceſsitur fluctibus. Deum credas de nefarijs illorum ſceleribus ſupplicium ſumere. Quocirca multiplex hic metus aduenas abſterrebat omnes. At Franciſcus aduerſus omnia pericula interritus, omiſſa (vt diximus) Macazarica profectione, cuius cauſa venerat; in animum induxit ſuum, ſibi vt illorum animos ab interitu vindicaret, vel manifeſtum vitæ diſcrimen eſſe ſubeundum. Qua de re ad ſuos ſcribens in Luſitaniam, ait ſe ad opem miſeris illis cum perſpicuo ſuo periculo ferendam illa Chriſti voce incitatum: *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam; qui autem perdiderit propter me, inueniet eam.* Quam ille ſententiam facilem & apertam videri dicebat cogitanti, experienti non item, niſi Deus ipſe interior interpres accederet. Nunquam aliàs magis ſingularis Franciſci fortitudo diuináque fiducia enituit. Vbi in Amboino inſula percrebuit Xauerium in Mauricam regionem cogitare; incolas partim admiratio virtutis cepit, partim etiam periculi miſeratio. Et amici, vt illum iam profectionem parare nuntiatum eſt, trepido nuntio exciti, protinus ad eum coëunt. Docent illud belluarum veriùs quàm hominum receptaculum eſſe: incolarum plurimos coniugum, liberorum, parentum, Sacerdotum ſanguine manus imbutas habere. Ergo manifeſta Superûm ira aſsiduè omnibus terræ, maris, cæli peſtibus affligtari: iiſdémque aduenas ab illorum rabie procul arceri. Denuntiant haud dubia vitæ diſcrimina in ſingula penè momenta ſubeunda fore, apud homines per ludum iocúmque ſicas vibrantes, ſpargentes venena, nihilq́; magis quam humanum cruorem ſitientes. Quod tandem eſſe conſilium infeſta loca pacatis præferre? Quî conuenire, vt peregrinus homo rectè ſuam committat ſalutem quibus conſtet nihil tam eſſe in delicijs, quàm trucidationem cædémque etiam proximorum? Talia inculcãtibus amicis, neminem minus tangebant obiecta pericula, quàm ipſum, qui erat aditurus. Tum verò illi flentes orare, ne tam vilis ſuus ſibi ſpiritus foret: & ſimul indignantes

Maurica terræ incõmoda.

Zelus animarum.

Ioan c. 12.

Deterretur à conſilio feræ gentis adeundæ.

Amicorum preces.

precibus lamenta miſcere. Quis ferat non modò Luſitanorum, ſed indigenarum ac barbarorũ, qui modò Xauerium
» nôrit, eius capite ignobilis regionis inſtitutionẽ emi? Quis
» iam ſperet Orientis columen, quod perpetuum eſſe oporteret, fore diuturnum, ſi tam auidè manifeſtis periculis caput offerat ſuum, oblitus tot gentium animas ab ſe eundem in caſum trahi? Meminiſſet Indiæ vniuerſæ & innumerabilium nationum ſalutem ex ſuo ſpiritu pendere. Si incredibili virtute atque animi altitudine pericula omnia contemneret; at certè tot populorum ſalutem ſecum in diſcrimen ne adduceret. Vinceret paucorum caritatem caritas vniuerſorum: vtique cùm conſtaret tam feram gẽtem inſtituere operæpretium haudquaquam eſſe; vtpote quam ſui Sacerdotes non magis periculi metu, quàm proficiendi deſperatione, deſeruerint. Quare per Chriſtum, humanæ ſalutis auctorem, ne committeret, vt ſpes dubia paucorum ſalutis in apertum diſcrimen caput ipſius, atque innumerabilium gentium ſalutem, obijceret. Semet (vt ſua prudentia virtutéque dignum eſſet) Orientis Eccleſiæ conſeruaret: aut ad ea ſaltem ſeruaret pericula, quæ forent tantæ animi magnitudini paria. Amicorum pietas gratior Franciſco quàm iucundior fuit. Itaque ſingulos familiariter amplexatus, mutuíſque perfuſus lacrymis, in hunc fere modum eos affatur: *Quid facitis flentes, & affligentes cor meum?* agnoſco fidem beneuolentiámque veſtram: grates ago habeóque, quòd nullum erga me amoris indicium omiſiſtis. Sed nihil me iſtorum periculorum mouet, diuina imperia intuẽtem. Deus iſta viderit, haud dubius huius auctor conſilij; cuius ego præſidio tectus, nihil omninò pertimeſco. Cui enim melius me, capútque committã meum, quàm ei, qui mortalium tempora vitáſque diſponit? Non eſt mortali extimeſcenda mors, quæ timidiſsimum quemque conſequitur. Honeſta autẽ mors, quippe aditus ad immortalitatem, vel voto expetenda. Quòd ſi ego cecidero, Deus certè non cadet, cui & gentium ſalus cordi eſt haud paulo magis quàm mihi, & facillimum *mittere operarios in vineam ſuam.* Nec verò exiguus fructus ex Maurica percipietur. paruum haud putandum, vbi magno eſt merito locus. Equidẽ ſi nihil aliud, pro periclitante illorum ſalute, cui conſulere debeo, nullum periculum ac diſcrimen recuſo. *Vt fuerit volũtas in cælo, ſic fiat.* Tum illi amore ſtimulante, à precibus ad vim conuerſi, perpulerunt arcis cuſtodem, vt ei prorſus nauis adimeret facultatem.

Reſponſum Xauerij plenũ diuinæ fiduciæ.

Act. 21.

Malach. l. 1

cultatem. Is igitur iiſdem illis periculis hoſtium, ac præſentis terrore mortis, Franciſcum ab eo conſilio dimouere fruſtra conatus, ad vltimum ei nauigium denegat. Cui Xauerius nulla pericula, nullum genus mortis, vbi Dei cultus & animarum ſalus agatur, formidare ſe ait: nec vllos hoſtes ducere, niſi qui diuino obſtent obſequio. Sibi certum ac deliberatum eſſe, in Mauricam Deum vocantem ſequi: nec nauigium morari. ſi nauis deſit, ſemet Deo incubātem vtique tranſnaturum. Itaque cùm eum amici cæleſti præſidio ſecurum obfirmato animo eſſe cernerent; quod vnum reſtabat, remedia quædam aduerſus venena pro ſe quiſque lacrymantes ad eum afferre. At Frāciſcus veritus ne anxio animo inanes periculorum ſpecies fingens ſibimet ſolicitudinem ſtrueret, néue humani auxilij ſpes detraheret aliquid de diuinæ opis ac prouidentiæ fiducia; gratijs eorum beneuolentiæ actis, adiecit; Profectò ſibi illa onera veriùs quàm remedia futura. Proinde orare, ne ſe tanta Dei diffidentia onerarent. Cæterùm ſi ſalutem ſuam aduerſus omnes peſtes ac venena munitam velint, aſsiduis precibus diuinum ſibi propitient numen. Eo remedio nullum certius, nullum præſentius inueniri. Ita, dimiſsis amicis, profectionē adornabat. Inter hæc tantū diſcrimen adituro læti ex India nuntij fiduciam accenderunt. Iiſdem temporibus nouem è Societate IESV Goam è Luſitania aduecti erant, Sacerdotes quinque Franciſcus Peres, Alfonſus Cyprianus, Henricus Henriques, Franciſcus Henricus, & Nunnius Ribera, cæteri nondum ſacris initiati, Balthaſar Nunnius, Adamus Franciſcus, Nicolaus Nunnius, & Emmanuel Morales. Antequam igitur ex Amboino diſcederet Xauerius, cùm de horum aduentu cognouiſſet; opportuno auxilio admodùm lætus, ſuam cuique prouinciam deſtinauit: ſtatímque litteras Goam ad ſocios dedit, quibus Franciſcum Peren Goæ ad alumnorum inſtitutionem manere, Cyprianum & Hēricum ad Comorinenſes neophytos iuuandos proficiſci iubebat: duos autē illos qui apud Comorinenſes tum verſabantur, itémque cæteros, ad ſe in Molucas inſulas euocabat, eo conſilio, vt exiguis illis copiolis circum omnes regiones curſaret, omnibus, quoad eius fieri poſſet, opem laturus. Et Mauricæ expeditioni Deus haud dubiè fauit. Menſe Maio anni M. D. XLVI. ex Ternate cùm ſoluiſſet, ad inſulā Mauricam incolumis appulit.

Si adimatur nauigium, ſe tranſnaturū affirmat.

Remedia aduerſus venena amicis remittit.

CAPVT III.

Efferatos Mauricenſium mores mitigat, Chriſtia-niſq́; præceptis inſtruit.

Maurica. MAVRICA (vti accepimus) bipartita eſt: altera pars in continenti Maurotia vocatur: altera duabus inſulis conſtat, quæ Maurotides appellantur. Harum inſularum vna rupibus horrenda flagrantibus, ex quibus ſæpe ſaxa *Rupes flagrantes.* ignea maximarum inſtar arborum erumpũt, tanto impetu ac fragore, quanto nulla tormenta ænea, quãuis magna, globos eiaculantur: ac nonnunquam, vbi acrior *Cinis è rupibus effunditur.* exiſtit flatus, indidem ingens cineris modus egeritur: quo longè ac latè diffuſo, viri feminæq́; laborantes in campis cinere oppleti domos reuertuntur: dæmones magis quàm homines diceres, Apri quoque in ſaltibus complures oppreſsi, piſces extincti paſsim offenduntur in littore. Eadẽ *Terræ motus horribiles.* inſula, ne quid incommodi deſit, adeò perpetuis penè terræ quaſſatur motibus, vt qui fortè præteruehuntur, conterriti, naues in obiectas incurrere cautes arbitrentur. Ad hæc ingens ventorum cauernis obluctantium fremitus incredibilem omnibus incutit horrorem: Tartari ſpeciem videre te credas. Vnde etiam libenter Franciſcus occaſionem captabat intentandi pœnas æternorum ignium, quibus apud inferos Deorum cultores improbíque Chriſtiani crucian-*Gens mirè immanis.* tur. Gens etiam eſt in locis ab Euangelio alienis, inauditæ feritatis, Iauaros vocant: quorum vnicum votum eſt, homines trucidare. Quocirca vbi alienorum copia deeſt ad cædem, in coniuges liberóſque vertunt rabiem: iidémque Chriſtianis hominibus aliquid ſubinde cladium inferunt. Nec deſunt qui humanam carnem, maximè verò cæſorum in prælio, habeant in delicijs. Prô Deus immortalis, quãtum eſt præſidij in Numinis fiducia tutelâque! quantum ſecuritatis in ipſis periculis Deo tegente! nimirum nil formidandum, nil dubitandum auctore Deo. Hiſce ipſis in locis, *Pſalm. 4.* inter feras belluas veriùs quàm homines, Xauerius, *qui habitaret in adiutorio altiſsimi, in protectione Dei cœli commoratus eſt* mẽſes circiter tres, præter omnium opinionem, maiore cum emolumento incolarum, quàm periculo ſuo. Hoc quippe temporis ſpatio feros illos homines, mitioribus ingenijs imbutos,

imbutos,ad Chriſtianæ vitæ mores reuocauit. Erãt tum æquè omnes omnino in Chriſtianis rebus rudes,vana prorſus Chriſtianorũ nomina. Franciſcus ergo confeſtim cuſtos Chriſtianorum vicos numero propè triginta obiit,infantes baptizãdo, erudiẽdo adultos, Idolorũ impediẽdo ſacrificia, neophytorũ miſeriis, vel animi vel corporis, ſubueniendo. *Barbaros* In publicis verò priuatíſque ſermonibus barbaram gentem *inferorum* cæleſtibus ſimul terreſtribúſque territabat minis, inferorũ *ſpecie territat.* ſedem (quod identidem erumpens flamma ac cinis effuſus indicaret) proximam illis eſſe denuntians : eò conſceleratos homines deturbari. Idem profectò ſignificare ingentes illos terræ motus, quibus pænè dehiſcens terra nefarios homines ac Deo inuiſos abſorbere velle minitetur. Proinde cauerent omni ratione,ne in ſempiterna illa incendia,quorum facies ipſis quædam obſeruaretur ante oculos,ruerent præcipites. Talibus ille ſermonibus,aliíſque Chriſtianæ diſcipli- *Chriſtiana* næ præceptis,mirè illorum feritatem mitigauit. Igitur breui *diſciplina* gens illa vniuerſa,qua non alia vſquam (vt diximus)tetrior *barbariem* immaniórque ad eam diem fuerat,ex eo tempore non mo- *mitigat.* dò mitis & facilis,ſed etiam erudita fidei noſtræ myſteriis cœpit eſſe: tãtùm Chriſtiana diſciplina virium habet ad humanitatem. Inibi interrita Franciſci animi magnitudo ſpectata eſt. Fortè ipſis Michaëlis Archangeli feriis in æde ſacra, maximâ incolarum frequentiâ,rem diuinam de more faciebat; cùm repentè inſula tota contremuit adeò,vt ara ipſa videretur funditus euerti. Extemplò cæteri diffugêre, qua *Animi ma-* quemque agebat pauor. At ille ſeu diſsimulato, ſeu potiùs *gnitudo in* ſpretô metu, ſacrificium conſtanter peregit, id eueniſſe in- *terræ motu* terpretatus,quòd Archangelus Michaël Diabolos omnes illius regionis diuino cultui aduerſantes malè mulratos deturbaret in Tartarũ. Itaque plus ei negotij cum hominibus quàm cum Dæmonibus fuit. Quippe non defuerunt peruicaces ſimul ac potentes Deorũ cultores, qui curſum Euãgelij obiectis minis ac terroribus morari niterẽtur. Sed fruſtra inuicta Xauerij virtus,cęleſti ope ſubnixa,vicit omnia. Paucis menſibus omnes Chriſtianorum vici luſtrati innumerabilis incolarum multitudo partim Chriſtianis inſtituta pręceptis,partim etiam ad Chriſti religionem traducta. Quantum profecerit, vel hinc exiſtimari poteſt, quòd in vno op- *Fructus animorum.* pido (Tolum vocant) ad xxv. capitum millia à Franciſco Chriſtiana ſacra traduntur. Par fructui labor fuit. In tam aſpera regione vltro citróque curſans, ferè quicquid malorũ

ſubiri poteſt, tolerauit, egeſtatem, æſtum, famem, ſitim, defatigationem, pericula. Cæterùm vt ferme reſpondet dolori voluptas, *ſecundum multitudinem dolorum conſolationes lætificauerũt animam eius*. Quæ quidem quantæ fuerint ex quodam ipſius epiſtolæ ad ſocios capite coniectari licet. Vbi locorum illorum ſterilitate atque omnium rerum inopia commemorata, Hæc, inquit, eo vobis expoſui, vt intelligeretis quanta in hiſce locis ſit cæleſtium copia gaudiorum. Siquidem hæc omnia pericula & labores vnius Dei cauſa ſponte ſuſcepti,

Pſalm. 94.

Cæleſtia ſolatia in laboribus & ærumnis.

» theſauri ſunt diuinis maximíſque gaudiis refertiſsimi: vt
» hæ inſulæ in primis aptæ atque appoſitæ ad oculorũ aciem
» ex iucundiſsima lacrymarum vbertate perdendam eſſe vi-
» deantur. Equidem nunquam me tot, tantis, tam continuis
» animi voluptatibus circumfluere memini, prorſus vt om-
» nem laborum atque ærumnarum ſenſum obruerent. Ita

Franciſcus ex feræ gentis cultura haud plus laboris ac meriti quàm fructus lætitiæq́ percepit.

CAPVT IV.

Ternatinos denuò excolit.

MOLVCVM inde repetẽs, Ternatem reuertitur. A Ternatinis ingenti gaudio exceptus, torpentes ad ſtudium virtutis excitat, vacillãtes confirmat corroborátque. Ratio autẽ erat talis. Diebus feſtis bis in die concionabatur, manè ad Luſitanos, poſt meridiẽ apud indigenas: illos quidem ad honeſtam piámque vitam incitans, hos verò Chriſtianis myſteriis maximè erudiens, & à vana Deorum religione deterrens. Quotidie antemeridiano pomeridianoq́ tempore confitẽtibus vtriſque promiſcuè dabat aures. Quarta quaque & ſexta feria ad Luſitanorum cõiuges fermè indigenas de Symboli capitibus, de præceptis Decalogi, de Sacramentis Confeſsionis & Cõmunionis ſeparatim verba faciebat. Erat tum Quadrageſimæ tempus. Quocirca earũ pluirimæ Paſchale Sacroſanctæ Euchariſtiæ conuiuium, à quo ad id tempus abſtinuerant, piè religioſéque celebrarunt. Cæterùm iamdiu peregrinantem Xaueriũ domeſtica Goenſium ſociorum cura in Indiam reuocabat. Itaque quàm primùm in Amboinum traijcere decreuit, ibi Indicã tranſmiſsionẽ expectaturus. Sed Præfecti arcis Ternatinæ, ſodalium Miſericordiæ, aliorumq́ Luſitanorũ ſummæ preces eum coëgerunt Ternatæ diutius cõmorari, quãquam nõ inuitum, quòd operæ apud illos politæ nequaquã

Conciones variæ.

eum pœniteret. Inter hæc Franciſcum cupido inceſsit barbari Regis animum tentandi. Rex Moluci, Regis Luſitani ſtipēdiarius, Saracenus erat non tam profeſsione quàm vita. Quippe is quo minùs Chriſtianus fieret, non Mahometis religione impediebatur, ſed libidinis immodica licentia. Nam præter pellicum greges, coniuges centū regiam implebant. Rex igitur, ſiue comitate, ſiue etiam ſanctimonia Xauerij captus, omni eum honore colebat, regni proceribus palàm indignantibus: ac mirum in modum eiuſdem amicitiam expetebat, ſpem oſtentans ſuſcipiēdi aliquando Chriſtiana ſacra: cùm diceret eundem à Saracenis & Chriſtianis Deum coli; & fore aliquādo tempus, cùm vtrique in vnam religionem coirent. Cæterùm etſi Franciſci congreſſu colloquióque delectari videbatur, tamen immoderata vitæ libertas Chriſtianæ obſtabat religioni. Id modò expreſſum ab eo, vt polliceretur ſe vnum è liberis ſuis, quos habebat plurimos ad baptiſmum daturum, ea conditione, vt is deinde Chriſtianus Mauricarum Inſularum regnum obtineret. Itaque Xauerius, quia nondum matura res erat, ſpe lætus, ita Regis amicitiam tuebatur, vt in popularibus colendis haud ſegniùs elaboraret. Namque Ethnicorum animos tentans, reperiebat eos, quamquam à Saracenis ad Mahometicos ritus compellerentur, logè minùs à Chriſto abhorrere quàm à Mahomete. Saracenos porrò ipſos, vtpote ſuæ diſciplinæ ignaros, minimè in ea eſſe pertinaces. Quocirca vtrorúmque conuerſionem in expedito futuram ratus, ſi Societatis domicilium in Moluco inſtitueretur; id omni ratione curare ſtatuit, ac deinde fauente Chriſtianæ rei Luſitaniæ Rege perfecit. Præcipuum interim opus erat, Luſitanos ac neophytos inſtituere; quod haud ſanè irritū fuit. Nam ſex mēſium labor vberrimum illi ex Ternatinis retulit fructum. Quippe oppidanorum animos diuinis ſermonibus, Sacramentis, cæteríſque rebus adeò excoluit, vt omnium iudicio alius populus quàm erat antea videretur. Conſtat ex maximo pellicum numero duas omninò Chriſtianis incolis reliquas eſſe factas. Nec vlla res magis profecit, quàm ſanctitatis opinio, maximum in perſuadendo momentum, diuinis indiciis confirmata. Per id enim tempus inter concionandum auditores ſubitò rogauit, vt ſupplices Pater & Aue pro Iacobo Ægidio, claſsis Luſitanæ Præfecto, in Amboino animam agente recitarēt. Idq́ poſtea ita fuiſſe, certis auctoribus compertum. Ea tum res venerationem Frāciſci auxit,

Regis Moluceſis uxores cētū.

Rex Molucci impensè colit Xauerium.

Ethnici Moluceſes minùs à Chriſto quàm à Mahomete abhorrent.

Collegium Societatis in Moluco.

Vaticinatio

deinde etiam deſiderium. Sexto menſe poſt quàm eò appulerat, diſcedere parabat, Amboinios reuiſurus. Itaque pro eximia in eum caritate, cuncta ſe in portum ciuitas effudit. In diſceſſu verò tantus vndique cum fletu clamor extitit ciuium, magiſtrum, cuſtodem, parentem confuſis appellantiũ vocibus; vt Patrem ſingulos amplectentem, velut oblitum itineris, miſericordia moraretur. *Commota ſunt quippe viſcera eius* ſuper grege ſuo. Demum eos blandè ſolatus, ægrè admodũ ſe ab illorum complexu diuellit; omnibus ingẽti fletu atque eiulatu digreſſum diſceſſúmque eius proſequentibus.

Ternatinorum amor in Xauerium.

CAPVT V.

Luſitanis egregiæ de barbaris victoriæ & vates & auctor eſt.

CÆTVM Ternatinorum pietate Xauerium triſtis de Tolanorum perfidia nuncius percuſlit. Tolum alterius Mauricæ inſulæ oppidum eſt (ſicut antè diximus) neophytis à Franciſco initiatis ſanè frequens. Oppidanorum plures, Geiholi, externi Tyranni ſiue arma veriti, ſeu gratiã inituri, ſimul à Luſitano Rege Chriſtóque defecerãt. Et ſacra æde euerſa, cruces, ſacráſque Diuorum effigies, per ludibrium fregerant. Ad hęc, bona inuaſerant fidelium piorumq́. Itaque Xauerius mæſtus rem Deo permiſit, cauſam ſuã iudicaturo. Cæterùm illata ſuperis mortalibúſque iniuria, vtrorúmque in eos armauit iram. Deus prior & grauior vltor extitit. Primum igitur illorum ager ex feraciſſimo ſqualidus ac ſterilis factus: fruges etiam in horreis dira tabe conſumptæ: aquæ ſubitò amaræ noxiæque è ſalubribus redditæ: fame quoque ac lue multi mortales abſumpti. Cæleſti ira afflictis Luſitani belli incubuit moles. Quippe Molucarum inſularum Præfectus, Franciſco pij belli felicem exitum ſpondente, claſſem aduerſus perfidos miſit, cũ delecta Luſitanorum manu. Et claſſis Dux, Sancti viri prædictione ac ſpe diuinæ opis erectus, haud ſegniter bellum capeſſebat. Placuit tamen, priuſquam inferrentur arma, experiri per legatos, an ſpes veniæ oblata poſſet rebellium mẽtes ad ſanitatem reuocare. Poſtquam ſuperba eorum reſpõſa afferebantur, Luſitanus pœnæ auidus in hoſtem ducit. Arx eſt in edito loco poſita, nec minùs manu quã ſitu munita. Et fraus hoſtium acceſſerat. Quippe imminentis belli haud ignari, circa muros longè ac latè ſtimulos muricéſque

Toli oppidi defectio à religione diuinitus vindicatur.

Ager è feraci ſterilis Aquæ è ſalubrib⁹ noxiæ.

ferreos defouerant, in quos Luſitani ſeſe induerent, ſi propiùs acceſsiſſent. Exitialis non ſolū irrita oppugnatio extitiſſet, niſi præſentem peſtem Franciſci auertiſſent preces, intercluſūmque aditum aperuiſſent. Nondum Luſitani exſcenſionem fecerant, cùm mira opportunitate ſtare cum eis Deum ac pugnare apparuit. Sol circa meridiem repentina caligine offuſa haud diſparem nocti tempeſtatem dedit. Et ſimul ex vicini montis vertice, cum horrendo mugitu ac fragore, tetrum fœdúmque erupit incēdium, quod tres dies noctesq́ tenuit. Itaque ingēs cineris pumicúmque vis (quod nunquam antea eueniſſe cōſtat) inde egeſta: quæ non modò muri‹c›es ferreos oppreſsit, ſed etiam arcis faſtigium æquauit. Ecce autē improuiſo malo attonitis barbaris, maior ex vicino terror incutitur. Per idem tempus terræ motus inſolitus tectorū vrbis ingentem edidit ſtragem. Tolanis tam atroci tempeſtate defunctis, Luſitanus ſuperuenit armatus. Nec prælium illud fuit. Pleroſque hoſtium aut ruinæ tectorum oppreſſerant, aut pauor cōpulerat in fugam. Et aggeratus pumex facilem in mœnia aſcēſum dabat. Ergo arx, oppidum, totáque regio ſine vllo certamine ſubacta. victis certis cōditionibus pax data quarum illæ præcipuę, vt templum euerſum reficerent, bona piis adempta reſtituerent, ſuſcepta ſemel Chriſti ſacra in poſterum ſanctè colerēt piéque. Tam memorabilem victoriam diuina magis quàm humana ope partam etiam inter barbaros conſtitit. Cæterùm tam opportunum flagrātis montis auxilium, cum ſubita cineris ac pumicum congerie, communis Luſitanorum conſenſus acceptum Franciſco retulit. Qui velut alter Moſes, ipſis cum perfido hoſte bellantibus, Diuinam opem conciliarat; vt, cuius belli fautor exſtiterat, præcipuus quoque exiſteret adiutor.

Mira prodigia victoriā pariunt Luſitanis.

CAPVT VI.

Amboinios reuiſit, atque omni ope iuuat.

INTERIM re Chriſtiana in Ternate inſula ſatis aucta ſtabilitaq́, Amboinum repetiit, renauigaturus in Indiam, ac Societatē, cui præerat, nouorum aduētu ſociorū ſatis iam auctā lōgo interuallo reuiſurus. In medio curſu vectorib' hilariter interſe colloquētibus; Franciſcus è conſeſſu repentè exiliens, ſummo impetu atque angore animi exclamat: IESV bone, quid hoc eſt?

Vaticinatio

illi hominem occidunt. Confeſtim cæteri, rei nouitate permoti, ad Xauerium accurrere, quid tandem rei ſit, percōtari. Tum ille cū ad ſeſe rediiſſet, re diſsimulata nihil eſſe reſpōdit. ſeque in eorum cœtum comiter feſſum recepit, perinde ſe gerens, quaſi nihil ipſe aut feciſſet inſolitum, aut dixiſſet. Cæterùm res ab illo celata, paruo intermiſſo ſpatio, patefacta eſt. Vt nauis ad Amboinum appulit, cōperiunt Luſitanum hominem ibi à prædonibus interfectum, eó ipſo tēpore, quo Xauerij clamor ad eorum aures acciderat in naui. Erāt in portu Amboini Luſitanorū onerariæ quatuor. Franciſcus igitur, caritate ardens, rationem iniit incolas pariter atque aduenas quàm maximè iuuandi, quoad facultas nauigādi in Indiam foret. Itaque ſiue paupertatis ſtudio, ſiue portus vicinitatem ſecutus, in ipſo littore ſibi ac ſocio modicam è ſtramētis extruit caſam. Huic eodem opere ſacram ædiculam adijcit, vbi nautis & claſsiariis Cōfeſsionis & Euchariſtię Sacramenta miniſtraret. Opere abſoluto, in iis quę dixi officiis aſsiduus erat, plures quoque capitali odio diſsidentes adducebat ad pacem. Aegrorum præcipuè cōmodis & ſcilicet ſaluti ſeruiebat: quo in numero vnus erat grauiſſimo implicitus morbo, hunc nō priùs Xauerius quàm vita ipſa deſeruit. Igitur vt is in Franciſci complexu ſpiritum vitæ extremum edidit; ille flens ingētes Deo laudes gratéſque egit, quòd ſi nihil aliud, ad miſeri illius ſalutem in Amboinum in tēpore reuertiſſet. Inde Chriſtianorū vicos impigrè luſtrans, baptizauit infantes, rudes Chriſtianis præceptis imbuit, haud minore cum fructu quàm labore. Concionibus inſuper populum à vitiis deterrere ad honeſtatem pietatémque impellere inſtitit. Quàm porrò carus & acceptus ſummis iuxtà & infimis eſſet, digreſſus oſtendit. Vigeſimo quàm venerat die Xauerius id ipſum prouidens, vt populi cōplorationem, qualē Ternatę nuper expertus erat, in diſceſſu vitaret, ſilentiò de media nocte nauem conſcendere parabat. Sed, vt difficile eſt amantes fallere, conſilio eius deprehenſo, noctu concurritur ad portum. Repentè ingens virorum, mulierum, puerorum, ſeruorū cum ploratu clamor exoritur, ſuam orbitatem ac ſolitudinem lamentātium, talémque virum ac patrem ab ſe diuelli & abrumpi querentium. quibus ille querelis nocturnóque tactus gemitu, obortis lacrymis, dum flentes ſigillatim amplexans ſolatur, ægrè ſanè ab inhærentibus ſibi, tanquam à viſceribus ſuis, auelli potuit. Ad poſtremum, exorato Sacerdote quo-

Caſam ſibi extruit in littore.

Aſsiduitas apud ægros.

Amboinorū in Franciſcū amor.

quodam, vt per binas illis horas quotidie operam daret in exercẽdó Catechiſmó, omnes dimiſit, monitos vt Chriſtianæ doctrinæ exercitationem haud ſegniter vrgerẽt. Aderat iam tempus profectionis: cúmque eſſent multæ Luſitanorũ naues ad iter paratæ, Xauerius in regiam inuitabatur, quæ permultos vehebat eius ſtudioſos amicóſque. Ille tamen ſæpiùs enixiuſq; inuitatus, conſtãter abnuebat. Nauarcho cauſam cur tantopere recuſaret rogitanti, haud dubiè futura diuinitus præſagiẽs animo, pertimeſcere ſe ait, ne quid onerariæ illi in itinere accideret incommodi, néue ab eis diuina maieſtas alicuius delicti expeteret pœnas. Nec vanus is metus fuit. Nauis illa deinde aduerſa tempeſtate ad ſcopulum appulſa penè deperiit. Cæterũ diuinitus (deprecatione fortaſſe Xauerij) præſenti naufragio erepta, diu tenuit curſum. Inde tranſuerſo maris impetu vaſtas in ſyrtes acta penitus inhæſit: iámque non ſolùm onerariæ, verumetiam vectorum ſalus complorata erat; cùm in pari periculo parem Dei vices alternantis opem experta, perruptis maris æſtu ſyrtibus euadit innoxia. Frãciſcus autem ipſe, qui aliena incommoda preſagierat, proſpera nauigatione vſus, quò intenderat ſine vlla offenſione peruẽnit. Malacam tenuit anno huius ſæculi. XLVII.

Præſagientis animi diuinatio.

CAPVT VII.

Malacenſes ſumma ope inſtruit. Viſum Duro ſocio ſuo oblatum diuinitus cognoſcit.

MALACENSES ergo ſui perſtudioſos ex interuallo reuiſens, benignè ab illis excipitur. Cæterũ ipſe priſtino more, recuſato amicorũ hoſpitio, ſtatim in valetudinarium, conſuetũ hoſpitium ſuum, diuertit. Eodem tẽpore Malacam tres alij è Societate IESV appulerant, in his Sacerdotes duo Ioannes Beira, & Ioãnes Ribera, quos omnes incredibili animi iucunditate amplexus Xauerius apud ſe habuit. Inde diebus pluribus ad quietem datis, monitos quemadmodum cum Molucenſibus ſe gererent, in Molucum dimiſit ab ſe ſata culturos. Inter hæc ipſe ægrotis miniſtrando, concionando ad populum, militum tollendo ſimultates, confitentium peccata expiando, catechiſmum pueris, ſeruis, idiotis tradendo, rem Chriſtianam adiuuare non deſiſtebat. Præcipuè myſterium de aduentu Chriſti, Euangelicámque hiſtoriam, identidem inculcabat

In valetudinarium diuertit.

Hiſtoria[illegible] de Chriſti aduẽtu [illegible] phyus i[illegible] culcat.

neophytiſ; vt percepta tantæ rei veritas ex illorum mentibus inanes excuteret fabulas Deorum. Inter quæ veteris inſtituti ſui non minùs pij quàm ſalutaris memor, mortuos in purgatoria ſede verſantes, viuóſque letali conſcientiæ vulnere affectos, quotidie ſub noctem piorum precibus iuuandos curauit, Ciuitas quippe Malacenſis Xauerij hortatu certum conſtituit hominem, qui altera manu laternam, altera tintinnabulum gerens, primis tenebris obiret vrbem & in cõpitis ac triuiis incolarum animos nocturno tintinnabuli ſtrepitu, lugubríque carmine ad id ipſum compoſito excitaret. Ea res vt admonebat bonos officij ita improbis timorem incutiebat cæleſtis iræ. Hoc Frãciſci inſtitutum ab vrbe Malaca in Indiæ, Moluci, vltimíque Orientis vrbes atque oppida manauit, hodieq́ꝫ viget magno bono mortuorum viuorumq́ꝫ. Per idem fermè tempus egregium quà paupertatis Euangelicæ, quà ſeueritatis documentum Xauerius dedit. Ioãnes Durus (vt antea diximus) eius ſocius & comes erat. Is Franciſci commoditati ſeruiendum ratus, illo inſciente, nummorum aliquid, auidiùs quàm prudentiùs, à Luſitanis acceperat, eleemoſynæ nomine. Quod vbi reſciuit Xauerius (vt erat non minùs acer vindex, quàm diligens cultor paupertatis) eum protinus in proximam inſulam ad breue tempus relegauit. Ea inſula è regione portus Malacenſis ſita, olim non infrequens incolis, illa tempeſtate deſerta erat. Durus igitur cùm ibi in æde quadam ſacra moraretur, Dei parentem (incertum vigilans an ſomnians) ad aram maximam, loco exornato, in puluino ſedentem conſpicit. Apud eã puer IESVS erat, qui Durum verecundãtem ad matrem ſuã pellicere conabatur. Illa primò infenſæ ſimilis eum auerſari ac repellere; deinde pacem ac veniam ſuppliciter orantem admittere. Ad vltimum, certis de vitiis admonitũ dimittens, ſimul cum puero IESV ſublimis abiit. Res penitus occulta fuit, quam nullus mortaliũ præter Durum ſciret, ipſe autem nemini enunciaret. Itaque Malacam deinde reuocatus, cùm ſua delicta Franciſco de more confiteretur, rem omnem, contra eius præcepta, ſilẽtio texit. At Xauerius, re diuinitus cognita, ſub confeſsionem ex eo quærit, quidnam rei in deſertæ inſulæ tẽplo ei acciderit nuper. Mihi verò nihil, inquit ille. Inſtare benignus Pater: abnuere Durus ac pernegare. ſæpiùs interrogatus (vt erat obſtinato ad rem ſupprimẽdam animo) immemor obediẽtiæ, ac religionis, alia omnia reſpondebat. Tandem Franciſcus, vt

Veſpertinæ preces pro mortuis & viuis ſcelere obſtrictis

Acer vindex paupertatis.

Diuinitus cognoſcit ac vlciſcitur abſcentia.

vidit cum duro ore ſibi rem eſſe; vltrò ipſemet viſum illud narrare orſus, ſingula perſequi cœpit, non ſecus ac ſi præſens adfuiſſet. Tum verò Durus atonito ſimilis hæſit: mox, ſacro perfuſus horrore, omnem rem ordine, vti geſta erat, exponit Ita demũm cum Patre redit in gratiam. Cæterùm diuinitus expreſſa veritas illum & Xauerij obſeruatiorem fecit, & patientiorem veritatis. Itaque ipſemet Durus, Frãciſco vita functo, hoc, quod à nobis memoriæ proditum eſt, iuratus enarrauit, cum egregia teſtificatione eius eximiæ ſanctitatis.

CAPVT VIII.

Malacæ in Acenos, Chriſtiani nominis hoſtes, claſſem comparat.

SVBINDE noua res incidit, que Xauerij nomen Malacæ longè celeberrimum fecit. Res vtique varijs caſibus & vaticinationibus inſignis, ac propterea fuſiùs enarranda, ne de rei magnitudine narrationis breuitas detrahat. Valida Regis Aceni claſsis è Somatra inſula, quam è regione Malacæ eſſe docuimus, intempeſtæ noctis ſilentio Malacã appulerat. Mox diuiſa inter barbaros munera, vt pars arcẽ inuaderent, pars Luſitanas naues, quæ in portu erant, incenderent. Igitur barbari in terram expoſiti, ſcalis impigrè admotis, arcem ex improuiſo occupare conãtur. Sed non fefellêre Luſitanum. Præſidiarij milites properè à vigilibus excitati arma capiũt: hoſtes ingenti animo repellunt. Haud æquè feliciter in portu geſta Luſitana res. Interim miles qui in barbara claſſe manſerat, Luſitanos nautas oppreſsit incautos: præcipuiſq; nauigiorum per cæcæ noctis tenebras iniecit ignẽ, tanto nauticis terrore illato, vt conſilij auxiliique inopes torperent. Itaque barbari Chriſtianarum nauium incẽdia impunè oculos animóſque pauerunt ſuos. Ad vltimum cum ingenti clamore plauſuq; diſcedunt, Luſitano Chriſtianóque nomini inſultantes, velut præclara parta victoria. Neque eo contenti, in diſceſſu cùm piſcatores aliquot Chriſtianos fortè cepiſſent, edidêre in eos barbaræ crudelitatis exempla. Quippe naribus auribúſque & calcaneis mutilatos ad Malacenſem Præfectum cum litteris mittunt, ipſorum ſanguine exaratis, quibus ſuperbè contumelio- *Barbaræ crudelitatis exemplum.*

 ſóque

ſéque eum ad pugnam prouocabant. Perlatæ à piſcatoribus ad Præfectum litteræ in conuentu militum recitantur. Mouit omnes non minùs ſuperba feritas hoſtium, quàm miſerabilis ſpecies ſuorum, quos vulnera & effuſus cruor deformauerãt: cunctorúmque animos miſericordia ſimul indignatióque verſabant. Motis fortè ſuperuenit Xauerius recens ab re diuina, quam fecerat in ſuburbana æde Noſocomij, vbi veteri cõſuetudine ſua diuerſabatur. Apparebat Acenos ab inſito Chriſtianæ religionis odio, cõtemptúque Luſitanorum talia auſos. Ergo Præfectus (Simoni Mello nomen fuit) Franciſcum conſulere, quid tandem in tali re ac tempore faciendum cenſeret. Ille diuino (vt deinde apparuit) inſtinctu optimum factu ſibi videri ait, claſſe aliqua raptim inſtructa abeuntem hoſtem ſtrenuè inſectari, vltróque inferẽdo arma, contemptũ ſui demere: vt, malo docti, ab iniuria temperent barbari. Id verò eo magis faciendum, quòd illam contumeliam non tam Luſitanis, eorúmque Regi, quàm Chriſto, nominiq́; Chriſtiano, illatam eſſe cõſtaret. Enimuero nullo modo ferendum, celebratã Luſitanorum Chriſtianorúmque fortitudinem ad ludibrium recidiſſe. Quem enim ignorare actum eſſe de re Chriſtiana, ſi contemptu, non ſolùm odio, apud barbaros laboret? Proinde Chriſtianis militibus dignos ſpiritus caperent: in barbarum hoſtem ducerent alacres, & ſpei ac fiduciæ pleni; quippe qui, etſi inferiores viribus, cauſa tamen & diuina ope ſuperiores forent. Deum vtique pium bellum piè gerentibus non defuturum; &, eodem fauente, victoriam pro meliore cauſa ſtaturam. Auditus eſt ſummo omnium aſſenſu Xauerius: cæterum ſalubri conſilio penuria nauigiorum obſtabat. Septem omnino biremes hoſtilis flamma reliquas fecerat, quas tempeſtatibus laceras, vt bello vtiles forent, refici oporteret. adeò nõ armamenta ſolùm, ſed etiam aluei nauium quaſſati erant. Franciſcus igitur oſtendenti Mello inopiam nauium, Eſt mihi tanti inquit, vltro ſuſcipere hoc oneris operíſque. Quoniam hîc & Regis & ſcilicet Dei maieſtatem agi ſentio, & in re trepida cæterorum conſilia torpent, egomet hoc mihi munus claſsis comparandæ te annuente, depoſco. Exin ad milites verſus adiecit: Deus nimirum nobiſcum ſtat, fratres, cuius nomine vobis ego denũcio, ne quenquam metus aliúue res vlla huius glorioſi belli, ad quod vos ille haud dubiè vocat, ex ſortem faciat. Quin etiam me comitem ac ſocium periculorum

Munus comparandæ claſsis ſibi depoſcit.

rum

rum offero ad pium bellum ituris, vt barbaros iſtos vlciſ- „
camur, pij Regis hoſtes, inimicos Crucis Chriſti. Hæc vox „
ita militum animos accendit, vt cuncti, velut repentino „
Numinis afflatu in tam pium bellum nomina certatim da- *Ardor Luſitanis militibus à Xauerio iniectus.*
rent, haud dubia ſpe felicem belli exitum futurum, aucto-
re atque adiutore Xauerio. Et Præfectus tanto militum
Ducumque conſenſu lætus; Franciſco cuncta permiſit. Qui
rem omnium ſentētiâ difficillimam, comparationem claſ-
ſis in recenti nauium clade haud animo maiore quàm con-
ſilio eſt aggreſſus. Armamentarium inane erat: nec vlla
ſubſidia ſuppetebant ex publico. Ergo ſeptem Nauarchos, *Per ſeptem nauarchos locupletes claſſem instruit.*
nobilitate ac diuitijs præſtantes, ex omni numero deligit.
Hos nominatím appellat, blandíſque dictis amplexus miſ-
cens, enixè rogat, vt pro Regis ſui, pro Chriſti communis
Domini, pro Chriſtiani nominis maieſtate, id, quicquid
ſit, ſiue laboris, ſiue impenſæ, ſuſcipiant, ſeptémque illa na-
uigia bello inutilia, ſinguli ſingula (ſuum cuique aſsignat)
inſtauranda ſtrenuè curent; ſumptum in eam rem cen-
tuplicato fœnore vtique recepturi. His verbis tantus Na-
uarchorum animis iniectus eſt ardor, vt, certamine inter
eos celeritatis orto, intra quatriduum claſsis inſtructa om-
nibus rebus in portu ſtaret. Extemplò Frāciſcus Saa, Mel-
li Præfecti affinis, claſsi præpoſitus: eique CLXXX. Luſi-
tani milites aſsignati. Iturus erat cum his Xauerius, niſi
obnixa Malacenſium ſtudia obſtitiſſent. Hi frequentes ad
Præfectum vrbis coierunt: & quà ſuam orbitatem ac ſo-
litudinem lamentando, quà denunciando ſe vrbis tecta
deſerturos, ſi Franciſcus, vnicum ſolatium & columen ci-
uitatis, diſcederet; tandem vrbis claſsiſque Præfectos
perpulêre, vt illum in diuerſis hominum ſtudijs conſilij
ambiguum Malacæ iuberent manere. Xauerius ergo Du-
ces militéſque in templum contractos pro concione ſola-
tus, bonum habere animum iubet. Se quidem, quia cor-
pore eos ſequi non liceat, animo ac precibus, quibus li- *Præcepta militibus ad bellum ituris data.*
ceat, proſecuturum. Ipſos verò ſic affectos animatóſque
eſſe oportere, vt pro Chriſto Dei Filio, in cruce ipſorum
cauſa mortuo, mortem ſibi omni voto expetendam puta-
rent. Quocirca ponerent ſibi ante oculos illam iuxtà ama-
bilem miſerabilémque Domini ſui ſpeciem; eàmque ani-
mo intuentes, capeſſerent bellum, inirent prælium, con-
ſererent cum barbaris manus. Porrò inter pugnandū di-
uini Numinis implorarent auxilium, ſatis fidentes, Deum
pro

pro ipſo pugnantibus præſtò futurum. Hæc elocutus, operam eis dare confitentibus cœpit. Inde ſolennibus myſterijs expiatos armatóſque pergere in impium hoſtem, Deo duce, ad exploratam victoriam iubet. Protinus illi, diuino inſtincti Spiritu, certatim ante præſentem Deum ſua ſponte profitentur, ſe pro Chriſto, ſi res ferat, mortem oppetituros. Ergo, quia Chriſto ſacramentum dixerant, honorifico ſanè vocabulo, IESV Chriſti cohors à Xauerio appellati: ac pleni bonæ ſpei, multis ciuium proſequentibus, ad claſſem deducti.

Luſitani milites IESV Chriſti cohors à Xauerio appellati.

CAPVT IX.

Prætoria naui amiſſa, duarum triremium acceſsionem prædicens, ad pium bellum torpentes excitat.

SED paratum ac procliue bellum inopinatus caſus inhibuit, vt Franciſci virtus ac ſanctitas magis eniteret. Ibat iam vexillis ac feſto bōbardarum ſtrepitu læta Luſitana claſsis: & populus Malacenſis viſendi ſtudio, vt fit, littus omne cōpleuerat. cùm Prætoria biremis, inſpectante ciuitate, in ipſo portu (incertum quo caſu) deprimitur; mariſq; hauritur gurgite, omnium rerum præterquam nauticorum ac militum damno. Id vulgò prodigium viſum. Ergo ciues fremere, illud profectò manifeſtum eſſe indicium cæleſtis iræ Luſitano imminentis, ſi claſsis in hoſtē pergeret. Perſtringere verbis Præfectos vrbis claſsiſq;, belli exitialis auctores; nec Xauerio ipſi parcere. Cui enim dubium eſſe, quin flos ille ac robur Luſitani præſidij ad certum exitium mitteretur, cùm hoſtes nauium copia vímque robore, non ſolùm numero, longè præſtarent? En Deum, repræſentato Præfecti claſsiſq; periculo, tantùm non voce miſſa denunciaſſe, expeditionem illam ſibi non eſſe cordi. Igitur Mellus tantam populi inuidiam querelarúmque procellam non ſuſtinens, nuncium properè ad Xauerium deſtinat, rogatū vt ad ſe primo quoque tempore venire ne grauetur. Is Franciſcum nactus in Noſocomij æde ſacris operantem, voluit è veſtigio id, cuius cauſa venerat, nunciare. Cæterùm nutu ab illo inhibitus, ad rei diuinæ finem ſilentium tenuit. Tum demū Franciſcus, priùs quam ille verbum vllum faceret, Abidum, inquit, ac Præfecto renuncia, me quidem extemplò adfuturū; ſed

Prætoria nauis in portu mergitur.

Abſentia diuinitus proſpicit.

ſed ipſum bono animo eſſe oportere, quòd Deus in ipſo temporis articulo ſuis adſit. Hæc ita dixit, vt appareret, ei rem omnem diuinitus indicatam. Secutus inde nuncium Xauerius, offendit omnia plena cõſternatione tumultúque. At ipſe lætitiam ac fiduciam vultu præferens. Quid eſt Melle? inquit, tantula res animum frangit tuum? Omnipotens eſt, cuius prouidentia paterna nos protegit. Hæc effatus, ſingulos Duces militéſque amplexatur; & alternis rogans monénſque, ad tam pium, ſalubre, & glorioſum opus hortatur, Nec difficile fuit, pios animos ſacramenti, quo ſe Chriſto deuouerant, monitos ad officium reuocare: preſertim cum læti omnes alacritate Xauerij ſpem magis ipſam, quàm ſpei cauſam, intuerentur. His permotis, ad Mellum redit, accenſa Ducúmque militúmque ſtudia nuncians. Gratũ id Præfecto fuit, Franciſci cœptis fauẽti. Cæterùm ne quid temerè fieret, conſultari rem, & ad militare conſilium primores quoque ciuitatis adhiberi placuit. Dicuntur ſententiæ. Quis credat? Vrbani extra aleam certaminis futuri, omnes ad vnum expeditionem illam temerariam cenſebant. Cuius enim conſilij eſſe, ſex nauigia claſsi ſexaginta nauium obijcere; & minus CC. millites Luſitanos quinque millibus pugnacium barbarorum? Contrà verò Duces vniuerſi primoréſque militum, pugnæ diſcrimen adituri, omnino pium bellum ſuſcipiendum eſſe clamabant. Quippe ſatius ipſis fore, in prælio (ſi ita res ferat) honeſta morte defungi, quàm ſemel datam cæleſti Regi fidem fallere. Idq́ adeò certum fixúmque eſſe omnibus, vt nouo ſacramento ſuam Numini obligarent fidem. Ac protinus vniuerſi denuo rite iurarunt, ſe ad bellum ituros, &, ſi opus ſit, pro Chriſti fide morituros. Cæteris ſtupore attonitis, Franciſcus lætus aſſurgit: & Ducibus militubúſque collaudatis, illud inculcare cœpit, vt ſpem omnem victoriæ repoſitam haberent in Deo, *cui non eſſet difficile ſaluare vel in multis vel in paucis.* Nec dubia eſſe diuinæ opis indicia, quibus crederent Deum ſtare ſecum. Pro vna biremi amiſſa, duas claſsi acceſſuras eò ipſo die. Nec prædictio fefellit. Ante Solis occaſum Luſitanas biremes duas præter Malacam velis ferri conſpiciunt. Hæ priuatæ erant Iacobi Soarij, inſtitoris nobilis. Qui ne portorium Malacæ penderet, rectum tenebat curſum. Cæterúm, Xauerij rogatu, Malacam appulit, belli ſe ſocium offerens. Ea demum res cunctos ſpei ac fiduciæ impleuit.

Eius magnitudo animi in conſternatione aliorum.

Deliberatio de bello aduerſus barbaros.

Luſitani milites renouant iuſiurandum moriendi pro Chriſto.

1. Reg 14.

Vaticinatio.

CAPVT

CAPVT X.

Luſitana claſsis, auctore Xauerio, egregiam de Barbaris victoriam refert.

Cambilanũ promontorium.

ERGO vniuerſis fauſta precãtibus, alacres gaudio milites vela faciunt, anno ſeculi huius XLVII. VIII. Cal. Nouembris. Octo erant omnino naues longæ, milites non amplius CCXXX. Quarto die ſecundis ventis ad Cambilanũ promontorium ventum eſt, intra quod hoſtẽ venari à Simone Mello iuſsi erãt. Et Saa Præfectus omni cura veſtigans, quã regionẽ hoſtilis claſsis petijſſet, comperire nequiuerat. Itaque ſpei irritos domum redire oportebat. Dum triſtes inde, flexa retrò claſſe, Malacam repetunt, aduerſa tempeſtas ſubitò coorta, ſubegit eos ſubſiſtere complures in anchoris dies. Ceterùm ea tempeſtas reditum morata, victoriam adiuuit; incommoda quoque ad bonos euentus diuina prouidentia dirigente. Iam eos cibaria deficiebant, cùm, remiſſa aduerſi venti vi, ad proxima Ethnicorum amicorum oppida claſſem applicuerunt, commeatum petituri. Neceſſarijs ad vſum rebus comparatis, cùm de Acenorum claſſe nihil comperirent, Malacenſem repetunt curſum. Verumtamen omnium animis ſpes conſequendi hoſtis magis quàm cura deceſſerat. Itaque aliquantum inde prouecti ex piſcatore cognoſcunt, in proximo amne (Perlenſi nomen eſt) Acenorum claſſem, perpopulata omni circa regione, ſubſidere in inſidijs, ea mente, vt Luſitanas naues, quas è Bengala Malacam propediem ituras fama erat, interciperẽt; direptisq; nauigijs, Chriſtianos omnes ad internecionem cæderent. Ad hunc nnnciũ Præfectus claſsis inſperato gaudio geſtiens, aſſumpto ſplendido amictu lætitiam oſtendit ſuã. Neque eo contentus, largè omnibus ad epulas præbitis, milites naualesq; ſocios benignè tractari, cũctarũmque bombardarũ diſploſione effuſum claſsis gaudium ſignificari iubet, victoriam partam, non pugnam, inſtare diceres. Quod malè fortaſſe commiſſum, Dei prouidentia bene vertit. Inter hæc exploratores ab eo tribus ſcaphis aduerſum ſubire flumen iuſsi, totidem hoſtium ſcaphas obuias cepêre. Ex captiuis cognitum, barbaros, tormentorum bellicorũ ſtrepitu

Tempeſtas victoriam adiuuit.

Luſitanorũ alacritas in ſtante prælio.

Malè commiſſum, Dei prouidentia bene vertit.

pitu

pitu excitos, direxiſſe in pugnam naues, concitatóque impetu in mare ferri, ratos adeſſe Luſitanam prædam, quam opperirentur. Perlenſis amnis, etiam vbi coërcetur ripis, valde in latitudinem diffuſus, quà irrumpit in fretum, ſpeciem maris facit. Quippe profundo eſt alueo, nec pro ſpatio aquarum latè ſtagnantium coërcet impetum, ſed torrens ac rapidus fertur; nec vſquam aperit vadum. Igitur Saa promontorij, quod in fluminis ripa eminet, opportunitatem ſecutus, in eius receſſu, vbi leniore tractu fluebat amnis, claſſem impigre ad prælium inſtruit. mox paruo nauigio ſingulas biremes circumuectus, impensè monet Luſitanos Duces militéſque, ſubiret animos dies ille, quo die ante aram ſua ſponte pro Chriſti religione cultúque capita ſua deuouerint; ex quo IESV Chriſti cohors fuerint appellati. Obuerſetur oculis Xauerius, pij belli auctor, pro ipſorũ ſalute ac victoria ſupplicans. Ne excideret ſalubre eius præceptum, vt Chriſtum Dei Filium Cruci pro ipſis affixum intuentes, pro illius gloria, vitæ immemores, fortiter capeſſerent pugnam. Meminiſſent, quod obliuiſci non poſſent, ſacramentum ab ſe Chriſto Regum Regi bis dictũ, bis vitas & capita ſponte deuota. Pro Deo piè pugnantibus diuinam vtique opem non defuturam. Et Xauerij prædictionẽ haud dubiã illis offerre victoriam, ſi modò vincere auderent. His acceſi vocibus milites conclamãt vniuerſi: Se verò paratos vitas Chriſto Domino non ſemel deuotas reddere: & Xauerij præceptorum memores, eiuſdem opem promiſſumq; in prælio expectare. Interim claſsis hoſtilis in pugnã directa, ſecundo amne defluebat, horrendóque vlulatu ac diſſono tympanorum ſtrepitu ripæ littoráque reſonabant. Primum agmẽ ducebat barbaræ claſsis Præfectus, quatuor triremibus Turcicis latera cingentibus. Senæ deinceps biremes nouem ordinibus ſequebãtur, omnes ingenti etiam ſclopettorum copia, non modò bombardis, affatim inſtructæ. Ergo Luſitanus Præfectus, vt promontorium primam barbarorum aciem aperuit, ex improuiſo cum tribus nauigijs occurrit hoſti cæteris, vt directa erant in aciem, ſubſequi iuſsis. Sorte quãdam, ſeu diuino potiùs conſilio, barbarus furore præceps, globos in hoſtem tormentis omnibus ante tempus excuſsit: itaque vano ictu in vndas innoxij cecidêre. At librator Luſitanus ingentẽ globum maiore bõbarda excutiens, Prætoriam Acenorũ nauim tam certo percuſsit ictu, vt eam deprimeret mergeretq;

Perlenſis amnis.

Hortatio Præfecti Luſitani ad milites.

Barbaræ claſsis apparatus ad pugnam.

Certamen claſsium.

Idnon

Id non omen ſolùm, ſed initium victoriæ ac ſumma certaminis fuit. Quippe Turcicæ triremes curſum inhibentes, omiſſa pugna Duci ac cæteris primarijs viris natantibus opem ferre cœperunt. Id exitio fuit ipſis claſsiq́ꝫ. Nam Turcę ſuas triremes in obliquum ſtatuerant, bonámque fluminis occupauerant partem, vt adnantes exciperent, periculi, quod ipſis inſtabat, obliti: adeò eis Deus eripuerat mẽtem. Ergo barbaræ ſex biremes, quæ primum agmen ſubſequebantur, ſecundo amne delatæ, in Turcicas triremes incurrere, cæteræq́ꝫ deinceps biremium acies incidere in priores. Incuti puppibus proræ; quíque antecedentes vrgebant, ipſi à ſequentibus premi. Collidi inter ſe nauigia, abſtergeríque inuicem remi. crederes inter duas claſſes eſſe certamen. Senſit Luſitanus manifeſtam ſuperũm opem: nec defuit diuinitus oblatæ victoriæ. Extemplò ſalutare IESV nomen inclamans, explicare aciem; hoſtilémque claſſem ſibimet cohærentem, & impeditam ad pugnam, vndique vno tempore inceſſere bombardis cœpit. Ter effuſa in hoſtem omnium tormentorum procella. Telum nullum in conferta nauigia miſſum incaſſum cadebat: naues vtriq́ꝫ impunè petebantur. Quocirca breui nouem nauigia hoſtium demerſa. plura afflicta, cum ingenti babarorum ſtrage. Præſentis periculi facies ſuperſtitum animos horrore perſtrinxerat. Itaque plerique remigum ac militum, proiectis armis, pauore cæci, in rapidum flumen deſiliunt, natatu effugium petentes. ſed fruſtra. Omnes ad vnum fluminis impetu abreptos, rapidi vortices hauſêre, ne nuncio quidẽ tantæ cladis relicto. Luſitani, parta tam inſigni incruẽtáque victoria, Deo, cuius præſens auxilium in prælio experti erant, enixè gratulantes, ſpolia hoſtium legere cœperunt. Nec fuit prædæ minus quàm gloriæ Vniuerſa claſsis, præter decem illas naues in prælio demerſas, in poteſtatem redacta. Bombardæ iuſtæ magnitudinis ad CCC. captæ. Ad hæc ingẽs vis armorum, & cuiuſque generis prędæ. Compertum ex captiuis eſt, ad quatuor barbarorum millia ea pugna in certamine interiſſe. In his maximum nobilium numerum ex cohorte Aceni Regis, complures etiam Turcas Ianizaróſque. Egregiæ fama victoriæ regionem illam ſtrenuè diſcurrit Igitur Rex Perlenſis, quem metus Acenorum in tutiora loca compulerat hoſtium clade erectus audere cœpit: & Acenorum præſidium, quod propter Perlenſem amnem relictum erat, valida manu ex improuiſo aggreſſus,

Turcicæ triremes barbaris exitio ſunt.

Barbarorũ nauigia inuicẽ implicata conflictantur.

Barbara claſsis impunè à Luſitana oppugnatur.

Barbarorũ clades.

Incruenta victoria.

Præda ingens.

Numerus barbarorũ in prælio extinctorum.

greſſus, occidione deleuit. Prædam ablatam recepit. Et valuit apud barbarum Regem memoria dari etiam à non cogitante beneficij. Mox ſimul victoria gaudens, ſimul gratulabundus, ad Luſitanæ claſsis Ducem liberatorem ſuum ſe tendit: ſeq; vltro, pro tam inſigni Luſitanorum merito, Luſitani Regis ſtipendiarium facit. Hic reportatæ Franciſco auctore, victoriæ cumulus fuit. Saa claſsis Luſitanæ Præfectus, his rebus ita geſtis, xxv. naues ex omni hoſtilis claſſis numero ſelegit, quas ſecum deduceret. cæteris, quòd inutiles viderentur, iniecit ignem. exin præda & gloria onuſtũ deportat exercitum.

Rex Perſidis vltrò ſe Luſitani Regis ſtipendiariũ facit.

CAPVT XI.

Xauerius Malacenſibus partæ victoriæ, cuius auctor fuerat, vates extitit.

HAEC vnius ac dimidiati menſis fermè ſpatio geſta. Quo tempore Franciſci victoriam à Deo precibus expoſcentis inuicta conſtantia extitit. Non priuatim ſolùm cæleſte Numen propitiabat ipſe; ſed etiam publicè populum ad idem faciendum identidem incitabat. Bis quippe in hebdomada, die Dominico ac feria ſexta, concionem Malacæ habebat ad populum. Et ſolenne illi erat in perorando rogare concionem, vt pro Luſitanæ claſſis victoria de barbaris, ſemel Pater & Aue ſecum orarent. Paruit initio populus non inuitus per xv. aut xx. dies, quoad ſcilicet ſpes fuit victoriæ. Cæterum cùm per id tempus nullus omnino de claſſe nuncius afferretur; ſuſpecta noſtrorum clades multos ciuium à pio inſtituto auertit, ac penitus alienauit. Auxit Malacenſium ſolicitudinem diſsipatus temerè à Saracenis accolis rumor: Luſitanos prælio victos ab Acenis, & occidione occiſos. Falſo rumori fidem vera opinio faciebat: namque hoſtes pugnaciſsimos & longè ſuperiores viribus eſſe conſtabat. Ergo ciuitas omnis mœrore afflictari: matronæ effuſæ in lachrymas, virorum, liberorum, cognatorum interitum. ſuam orbitatem ac ſolitudinem deplorare. Præfectus ipſe vrbis, quòd cladis auctor haberetur, oculos declinans ciuium, publico carere. Inter quæ Franciſcus de more verba faciens ad populum, ſpe meliorum inanem mœrorem abſtergere conabatur. Et

Franciſci preces pro victoria.

Mæror Malacenſium ex falſo Luſitanæ claſsis nuncio.

Malacenſes ſolatur.

nunc in quoſdam, qui ſortibus ac veneficijs Luſitanæ claſſis euentum exquiſierant, inuehebatur, eorum ſuperſtitionem vehementer accuſans: nunc ciues, quos diuinæ prouidentiæ immemores plus æquo ſuorum cura ſolicitaret, grauiter increpitos ad ſpem erigebat. Ad vltimum perorans, omnium preces, ad impetrandam à Deo victoriam, exigere non deſiſtebat: etſi non erat neſcius, ſuam illam rationem in multorum odia incurrere, frementium, illas preces, quę exigerentur, pro cæſorũ venia potiùs, quàm pro viuorum victoria, fundi oportere. Sed breui Xauerianæ vaticinationis fides extitit. Aderat iam dies memorabilis victoria inſignis futurus. Franciſcus igitur eo ipſo die (fortè Dominicus erat) in templo concionem habebat. Et erat eadem hora, qua ſe Luſitana claſsis parabat ad pugnam. Igitur inter perorandum ad Chriſti crucifixi effigiem repentè orationem ſeq; conuertit: diuiniq́ue Spiritus inſtinctu cum effuſa corporis iactatione vaticinãs, primum claſſium congreſſum verbis deſcribere per ambages cœpit, auditoribus admiratione defixis. Inde ardentibus oculis vultúque, effuſiùs lacrymans, exclamare: O IESV Chriſte, Deus cordis mei, obſecro te quæſóque per ſupremos vitæ tuæ cruciatus, ne deſeras quos tuo ſanguine redemiſti. Hæc & alia quæ ſancto viro hinc metus, hinc ſpes, in tali re ac tẽpore ſubijciebat, elocutus, inclinatũ ac deficiens corporis iactatione caput ſumma ſuggeſti ſpõda paulisper excepit. Exin, velut ex ingenti defatigatione requieuiſſet, caput attollens ſubitò proclamat, vultu alacri lætóque: Nunc demùm, Malacenſes, mœrore depoſito, iucunditati vos ac lætitiæ date. Modò hoſtem noſtri incruento quidem prælio deuicerunt, non ampliùs tribus è noſtris deſideratis: tantulo impendio tam inſignis victoria ſtetit. Nec mora, iam victoria ouantes, hoſtium ſpolijs prædáque onuſti cum captiuis nauigijs reuehentur domum. Propediem (certúmque deſignauit diem) aderunt incolumes. Agite dũ ergo, & Deo, victoriæ auctori, gratulantes, ſemel orationem Dominicam, Angelicámque ſalutationem, pariter recitemus: iterúmque pro noſtris qui in pugna ceciderunt. Franciſci prædictionem non edicta ſolùm ſupplicatio, ſed ingens etiam concionis admurmuratio excepit. Tantíque viri auctoritas, hilaritáſque oris inuſitata, omnium excitauit animos, mœrore torpentes. Viris expectatione erectis, eadẽ die matres familias ſeparatim in alio tẽplo

Luſitanæ claſsis victoriã proſpicit ac prædicit.

Vaticinatio.

Vaticinatio.

plo pro concione ſolatus eſt: diémque ipſum definiuit,quo die certus ad eas de ſuorum incolumitate ac victoria nuncius eſſet venturus. Prænunciationem omni ex parte exitus comprobauit. Biduo triduóue intermiſſo, nuncius adfuit partæ victoriæ,nuncium victores ipſi cum ingenti præda, magnoq; numero captiuarum nauium, ſecuti. Immenſum ſcilicet, velut ex inſperato, gaudium Malacenſibus affulſit. adeò res ipſa expectationem omnium vicit; cùm ab octo nauigijs naues XXV. captiuas agi viderunt. Confeſtim igitur victrici claſsi ad vrbem applicanti, cuncta ciuitas, ab ingenti metu alacris,ſeſe obuiam effudit. Franciſcus in primis magna victoriæ ac lætitiæ pars, procedit ad littus. Egreſſum in terram Ducem, alióſque primores claſsis, gratulabundus amplectitur. Inde in communi gaudio & gratulatione, cùm tempus victoriæ accuratiùs exquireretur; non tantùm dies conſtitit, verùm etiam res ipſa mirificè cum prædictione conuênit Xauerij. Eóque plus admirationis res habuit, quòd locus, vbi pugnatum erat, ampliùs CC. millia paſſuum aberat Malaca. Ex eo tẽpore Frãciſcus Malacæ haud magis ſanctitate quàm vaticinatione conſpicuus fuit. Cæterùm ijſdem temporibus ſanctitatis eius fama Orientem peruagata, ex vltimis terris homines ad Xauerium viſendum exciuit.

Lætitia Malacenſium ex ſuorum victoria.

Octo Luſitanorum nauigia XXV. captiuas barbarorũ naues agũt.

CAPVT XII.

Anger Iapon Franciſci congreſſu ad Chriſtum conuertitur.

MENSIBVS circiter quatuor in Malacenſi ciuitate iuuanda conſumptis, nauigandi facultatem nactus,in Indiam cogitabat; cùm ad eum Malacam Iapon quidam, Anger nomine, inde vſque ab Iaponia venit, vir domi ſuæ honeſto loco natus, & ingenio ſingulari præditus. Cauſa veniendi fuit,vt animi vulneribus,quę iuuentutis inflixerat feruor, ab eo peteret medicinam. Quippe homicidio facto in Iaponia, conſcientiæ ſtimulis inimicorúmque telis pariter exagitatus, ad Bonziorum (religioſi apud illos homines ſunt) cœnobium confugerat, ſimul conſcientiæ remedium & vitæ perfugium quærens. Sed vtraque eum ſpes fefellit; atque id ipſum ei

Bonzij Iaponum ſacerdotes.

ſaluti fuit. Cùm nihil opis aç præſidij in Bonzijs reperiſſet, alienato ab illis animo, externa auxilia circumſpicere cœpit. Peropportunè eò cõmercij cauſa naues aliquot appulerant Luſitanorum, à quibus Alfonſus Vaſius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia vltro ſuam obtulit operam, ſi occulta fuga ſubtrahere ſe periculo vellet. Ille enimuero, gratijs actis, ſe eius liberalitate oſtendit vſurum. Itaque Vazius proſpiciens animo, ſuam nauim diutius ibi in negotijs expediendis moraturam, vt primo quoque tempore amici hominis ſaluti conſuleret, Ferdinando Aluaro, neceſſario ſuo, ex alio portu ſoluenti in Indiam, eum per litteras commendat diligenter: commẽdatitias litteras Angeri ipſi tradit. Eas ille nocte intempeſta cùm perferret, gemini cognominis errorẽ deceptus, Geórgio Aluaro nauarcho reddit, errore ſalutari. Is hominis Iaponis demerendi occaſionem neutiquam ſibi prætermittendam exiſtimans, errore diſsimulato, perhumaniter exceptum auexit; eo conſilio, vt Malacam ad Xauerium familiarem ſuum adduceret. Itaque vt erat vir pius, vel Angeris ſibi conciliãdi, vel ad Chriſtianam religionem præparandi ſtudio, multa ei tum de inſigni Xauerij ſanctimonia, rebúſque geſtis, tum de Chriſtianorum inſtitutis identidem exponebat in via. Anger ergo talis & viri & inſtituti cognoſcendi auidus, Malacam properabat, Xauerium, quem tanquam diuinum hominem ex Aluari ore mirabatur, àliquãdo videre & audire feſtinans. Cæterùm iniecta mora, eius cupidinem primò vt fit, turbauit, deinde magis accendit. Malacam Anger aliquot menſibus ante Franciſci ex Moluco reuerſionem appulit. Ibi eum auidiſsimè quæritans, reperit iam diu abeſſe Malaca. Quocirca, re infecta, domum repetere decreuit, triſtis admodum, fruſtra tam longo itinere ſuſcepto. Abeſt quippe Malaca ab Iaponia leucis circiter DCCC. pari ferè ſpatio Indum inter & Iaponiam ſita. Malaca ergo cùm ſoluiſſet, ad Sinarum fines trium ferè menſium nauigatione traiecit, leucas à Malaca circiter D. Ibi pauliſper ſubſtitit, in Iaponiã (ea inde aberat millia paſſuum ferè DCCC.) propediem tranſmiſſurus. Ab Sinis deinde profectus, ſexto ſeptimóue die in cõſpectum iam venerat Iaponiæ, cùm repentè aduerſus ventus, quaſi diſſuaſor conſilij, obſtitit: fœdiſsimáque totius quatridui tempeſtate iactatum, in eum ipſum Sinarum portum reiecit, vnde conſcenderat. Ibi ei incerto iam animi, fluctuantique non ſine Dei vtique conſilio, idem ille Alfonſus Vaſius fit obuiam, qui ei auctor

Anger Xauerium alloqui expetit.

Malacaquã longè abſit à Iaponia.

Dei pronidentia.

fuerat Iaponia excedendi Huius ergo ſuaſu Malacam, quò iã Xauerius aduẽtare ferebatur, reuertitur, anno ſeculi huius XLVIII Egrediens è naui, Georgium Aluarum,à quo primùm ex Iaponia deportatus ſuerat,mira opportunitate offendit. ex eo cognoſcit de aduentu Xauerij. Georgius igitur Angeris reditu mirè lætus, eum cõtinuò in templum ad Franciſcum, cuius cauſa venerat,deducit. qui ſit, quid velit, exponit. Tum ille quaſi diuinans fore vt per eum via ſibi fieret in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis aduentu percepiſſet voluptatis, haud ſanè obſcurè vultu verbiſque declarauit. Et Anger, haud rudis Luſitanicæ linguæ, ſine interprete cum Franciſco agere de ſuis rebus cœpit. Quem ille benignè exceptum, & indulgenter habitum, ita diligenter Chriſtianis myſterijs ac præceptis excoluit vt, omnibus ex eius animo ſcrupulis exemptis, quædam ſemina piæ beatæq; infereret vitæ. Itaque Anger ex aſpectu & conſuetudine Xauerij maximum ſe vitæ & peregrinationis ſuæ fructum cepiſſe præ ſe ſemper tulit. Simul illud memorabat,totam itineris ſui rationem haud dubiè adminiſtratam diuinitus, vt auidiùs arriperet, quod diutius expetiſſet. Et eius cupido diſcendi ſe prodidit breui: nam Catechiſmi explicationi cùm intereſſet, ſua ſponte Symboli capita in codicem relata in cœtu populi, homo id ætatis, ſubinde recitabat memoriter. multa quoque percontabatur, multa obijciebat, non minùs prudenter quàm acutè. Iapones in ſcribendi ratione longè à cæteris nationibus abhorrent quippe à ſummo orſi, directò ad ima deſcendũt. Id Franciſcus in Angeris libello ob rei nouitatem miratus, quærit ex eo, cur noſtro more non ſcriberent. & ille, Quin vos, inquit, potiùs more noſtro, naturam vtique magiſtram ſequentium? Námque vt hominis caput ſummum eſt, pedes imi; ſic par eſt in ſcribendo à ſummo deorſum directò ferri hominis manum. Xauerius igitur cùm magnę indolis ſpecimen ex Angeris dictis factiſq; cepiſſet, rurſus inſtitit quærere, an Iapones, ſi Euangelium ad eos deferretur, id accepturi viderentur. Tum ille, non protinus eos quidem his,quæ dicerentur,aſſenſuros ait; ſed tum religionem ipſam, tum verò vitam dicentis exploraturos. Cuius ſi & doctrina percontationibus, & vitæ probitas experimentis illorum ſatisfaceret; ad vltimum (vt gens vniuerſa ducem maximè ſequitur rationem) re cognita atque perſpecta, adultos haud grauatè ad Chriſtum aggregaturos ſe.

Angeris aduentu lætatur Xauerius.

Angeris cupiditas diſcendi.

Iaponũ ſcribendi ratio.

Vitæ probitate doctrinæ reſpondens.

ſaluti fuit. Cùm nihil opis ac præſidij in Bonzijs repeririſſet, alienato ab illis animo, externa auxilia circumſpicere cœpit. Peropportunè eò cōmercij cauſa naues aliquot appulerant Luſitanorum, è quibus Alfonſus Vaſius illi antea notus, re cognita, pro veteri amicitia vltro ſuam obtulit operam, ſi occulta fuga ſubtrahere ſe periculo vellet. Ille enimuero, gratijs actis, ſe eius liberalitate oſtendit vſurum. Itaque Vazius proſpiciens animo, ſuam nauim diutius ibi in negotijs expediendis moraturam, vt primo quoque tempore amici hominis ſaluti conſuleret, Ferdinando Aluaro, neceſſario ſuo, ex alio portu ſoluenti in Indiam, eum per litteras commendat diligenter: commẽdatitias litteras Angeri ipſi tradit. Eas ille nocte intempeſta cùm perferret, gemini cognominis errorẽ deceptus, Geórgio Aluaro nauarcho reddit, errore ſalutari. Is hominis Iaponis demerendi occaſionem neutiquam ſibi prætermittendam exiſtimans, errore diſsimulato, perhumaniter exceptum auexit, eo conſilio, vt Malacam ad Xauerium familiarem ſuum adduceret. Itaque vt erat vir pius, vel Angeris ſibi conciliãdi, vel ad Chriſtianam religionem præparandi ſtudio, multa ei tum de inſigni Xauerij ſanctimonia, rebúſque geſtis, tum de Chriſtianorum inſtitutis identidem exponebat in via. Anger ergo talis & viri & inſtituti cognoſcendi auidus, Malacam properabat, Xauerium, quem tanquam diuinum hominem ex Aluari ore mirabatur, ãliquãdo videre & audire feſtinans. Cæterùm iniecta mora, eius cupidinem primò vt fit, turbauit, deinde magis accendit. Malacam Anger aliquot menſibus ante Franciſci ex Moluco reuerſionem appulit. Ibi eum auidiſsimè quæritans, reperit iam diu abeſſe Malaca. Quocirca, re infecta, domum repetere decreuit, triſtis admodum, fruſtra tam longo itinere ſuſcepto. Abeſt quippe Malaca ab Iaponia leucis circiter DCCC. pari ferè ſpatio Indum inter & Iaponiam ſita. Malaca ergo cùm ſoluiſſet, ad Sinarum fines trium ferè menſium nauigatione traiecit, leucas à Malaca circiter D Ibi pauliſper ſubſtitit, in Iaponiã (ea inde aberat millia paſſuum ferè DCCC.) propediem tranſmiſſurus. Ab Sinis deinde profectus, ſexto ſeptimóue die in cõſpectum iam venerat Iaponiæ, cum repentè aduerſus ventus, quaſi diſſuaſor conſilij, obſtitit: fœdiſsimáque totius quatridui tempeſtate iactatum, in eum ipſum Sinarum portum reiecit, vnde conſcenderat. Ibi ei incerto iam animi, fluctuantíque non ſine Dei vtique conſilio, idem ille Alfonſus Vaſius fit obuiam, qui ei auctor

Anger Xauerium alloqui expetit.

Malacaquã longè abſit à Iaponia.

Dei ꝓuidentia.

fuerat Iaponia excedendi. Huius ergo ſuaſu Malacam, quò iã Xauerius aduẽtare ferebatur, reuertitur, anno ſeculi huius XLVIII. Egrediens è naui, Georgium Aluarum, à quo primùm ex Iaponia deportatus fuerat, mira opportunitate offendit. ex eo cognoſcit de aduentu Xauerij. Georgius igitur Angeris reditu mirè lætus, eum cõtinuò in templum ad Franciſcum, cuius cauſa venerat, deducit. qui ſit, quid velit, exponit. Tum ille quaſi diuinans fore vt per eum via ſibi fieret in Iaponiam, quantum ex hominis Iaponis aduentu percepiſſet voluptatis, haud ſanè obſcurè vultu verbiſque declarauit. Et Anger, haud rudis Luſitanicæ linguæ, ſine interprete cum Franciſco agere de ſuis rebus cœpit. Quem ille benignè exceptum, & indulgenter habitum, ita diligenter Chriſtianis myſterijs ac præceptis excoluit vt, omnibus ex eius animo ſcrupulis exemptis, quædam ſemina piæ beatæq; insereret vitæ. Itaque Anger ex aſpectu & conſuetudine Xauerij maximum ſe vitæ & peregrinationis ſuæ fructum cepiſſe præ ſe ſemper tulit. Simul illud memorabat, totam itineris ſui rationem haud dubiè adminiſtratam diuinitus, vt auidiùs arriperet, quod diutius expetiſſet. Et eius cupido diſcendi ſe prodidit breui: nam Catechiſmi explicationi cùm intereſſet, ſua ſponte Symboli capita in codicem relata in cœtu populi, homo id ætatis, ſubinde recitabat memoriter. multa quoque percontabatur, multa obijciebat, non minùs prudenter quàm acutè. Iapones in ſcribendi ratione longè à cæteris nationibus abhorrent quippe à ſummo orſi, directò ad ima deſcendũt. Id Franciſcus in Angeris libello ob rei nouitatem miratus, quærit ex eo, cur noſtro more non ſcriberent. & ille, Quin vos, inquit, potiùs more noſtro, naturam vtique magiſtram ſequentium? Námque vt hominis caput ſummum eſt, pedes imi; ſic par eſt in ſcribendo à ſummo deorſum directò ferri hominis manum. Xauerius igitur cùm magnę indolis ſpecimen ex Angeris dictis factisq; cepiſſet, rurſus inſtitit quærere, an Iapones, ſi Euangelium ad eos deferretur, id accepturi viderentur. Tum ille, non protinus eos quidem his, quæ dicerentur, aſſenſuros ait; ſed tum religionem ipſam, tum verò vitam dicentis exploraturos. Cuius ſi & doctrina percontationibus, & vitæ probitas experimentis illorum ſatisfaceret; ad vltimum (vt gens vniuerſa ducem maximè ſequitur rationem) re cognita atque perſpecta, adultos haud grauatè ad Chriſtum aggregaturos ſe.

Angeris aduentu lætatur Xauerius.

Angeris cupiditas diſcendi.

Iaponũ ſcribẽdi ratio.

Vitæ probitatæ doctrinæ reſpondens.

His vocibus excitatus Xauerius, & ſimul mercatorum mira quædam de Iaponum indole prædicantium ſermonibus accenſus, Iaponiæ Euangelio imbuendæ animum adiecit. Octauo quàm Anger Malacam venerat die, eum Franciſcus, ex itinere neophytos Comorinenſes reuiſurus, vnà cum eodem illo Georgio Aluaro Goam præmiſit, in Goënſi Collégio Chriſtianis myſterijs inſtitutisq; accuratius excolendum. Cæterùm ipſe Malacenſi ciuitati efflagitanti, vt duos è Societate Malacam mitteret, qui ſuo loco eadem pietatis munia exequerentur, negare non potuit. Extemplóque Sacerdoti cuidam indigenæ mandauit, vt ſui muneris vicarius neophytos tantiſper antemeridianis erudiret horis.

CAPVT XIII.

Tempeſtate perfunctus, Comorinenſibus ſocijs præcepta tradit.

INDE nauim conſcenſurus, nauiculariurn exorauit, vt pueros quoſdam (eos è Moluco abduxerat in Goënſi Collegio inſtruendos) deueheret in Indiam. Quos illi committens, repentino diuini Spiritus afflatu ter denuntiauit, malè ſe metuere ne magnum in itinere ea nauis acciperet incommodum. Nec vana denuntiatio cecidit. Inſulam Ceilanum nauis præteriens, hæſit in ſyrtibus: iamq; ſpes ſalutis nulla erat, cùm repentè, B. Mariæ ope ſimul ab omnibus implorata, diuina benignitate periculo eripitur, & Cocinum appellit incolumis. Haud ſecundiore curſu, ſed meliore conditione, nauis vſa, quę Xauerium vehebat. Per triduum teterrima tempeſtate vexata eſt, vt vectores, iactura iam facta, mortem in horas ac momenta ſingula exſpectarent. At Franciſcus intrepidus ad ea quæ cæteros terrent, ſedato animo cæleſtes omnes ordine deprecari, cæleſtiúmque Regem ac reginam impensè inuocare inſtitit. His ille deprecatoribus præſidiiſque ſeptus (vt ipſe poſtea indicauit) longè maiore lætitia affectus eſt in ipſa tempeſtate, quàm deinde tanto defunctus periculo. Quippe in ſumma illa omnium trepidatione, vitæq; diſcrimine, tantum diuinæ hauſit dulcedinis, vt eodem tempore cæteri præ mœrore, ipſe præ gaudio, ingentem vim lacrymarum profunderent.

Diuinatio præſagientis animi.

Magnitudo animi in tempeſtatis periculo.

Solatia in periculis.

ſunderent. Itaque Deum vehementer orabat, vti eum, ſi ex illa eximeret tempeſtate, in alias conſimiles, aut etiam grauiores, conijceret; dūmodo ſuis periculis aliquam diuinæ gloriæ nauaret operam. Crederes Xauerij patientiam cum diuina liberalitate certare; illo in Dei gratiam acerbiſsima expetente, Deo cōtrà iucundiſsima ſubminiſtrante. Indiam vt attigit, Comorinenſium Chriſtianorum vicos, qui velut primi ſuæ induſtriæ fœtus in primis ei cordi erant, obire ſtrenuè cœpit. Ibi ſociorum aliquanto plus reperit, quàm diſcedens reliquerat. Quocirca Goam properans, illorum fidei ac prudentiæ multa permiſit: pro vſu autem quem eius gentis habebat, ſaluberrima illis præcepta tradidit. Quorum hæc erat ſumma, vt recens natos infantes oſtiatim conquiſitos baptiſmo expiarent, ne fortè eius ætatulæ ſalus parentum aut Sacerdotum ſocordiâ periclitaretur. Vti pueros gregatim Chriſtianis myſterijs ac præceptis quam diligentiſsimè imbuerent, quòd teneræ ætatis inſtitutio vel plurimum momenti ad honeſtam beatámque faceret vitam. Iuberent præterea, Dominicis ac feſtis diebus omnes (præmonitis magiſtratibus, vt pietatis cultúſque in Deum exemplum cæteris proderent) ad ſacram ædem orandi diuiniq́ue verbi audiendi cauſa conuenire: atque inibi publica vitia publicè increpantes, ab ijs auditores deterrerent, propoſitis & huius & æternæ vitæ ſupplicijs pœniſque. Cognoſcerent inſuper qui inter ſe ſimultates atque inimicitias gererent: ac viros Dominicis, mulieres Sabbati diebus in templum conuocatos reducerent in gratiam: ſi quis caſus difficilior incidiſſet, ad Luſitanorum referrent Ducem. Stipem verò ad pauperum ſubſidium à viris feminisq́ue collatam ita diuiderent egentibus, nihil vt omnino eius apud ſe reſidere paterentur. Aegros ſubinde viſerent, &, Euangelio ſuper eos recitato, eorundem animos rite curarent; morientibus adeſſent, mortuos ſepelirent. Viris autem feminíſque ſeparatim edicerent, vt ſuorum quiſque ęgrotantium numerum deferrent ad ſe: & ſimul hoc eis denuntiarent, quorum nomina delata nō forent, eos Chriſtiana ſepultura carituros. Cum Luſitanis hominibus nullos, niſi de pijs rebus diuiníſque, ſermones haberent; ne inania colloquia (vt plerunque fit) Sacerdotalium munerum occuparent locum. Luſitanorum Duce amicè tractarent comitérque: & cum eo, quauis interpoſita offenſione, pacem & amicitiā retinerent. Idē, quoad eius

Præcepta ſocijs Comorinenſibus data.

fieri poſſet, etiam cum cæteris quoque ſeruarent Luſitanis: eóſque omni ratione ad Confeſsionis & Euchariſtiæ frequentationem perducerent. Indigenis Sacerdotibus enixè pijs in rebus fauerent, eoſdémque ad frequēter peccata expianda, & rem diuinam faciendam, pellicerent. Cauerent ne quidquam cuiquam, quod illorum exiſtimationem lædere videretur, narrarent, ſcriberéntue. præterquam ei qui remedium (ſi quando res poſceret) afferre poſſet. Vt videlicet Sacerdotum vitia is ſciret vnus, qui poſſet etiam curare. Neu de neophytis apud Luſitanos, neu de Luſitanis apud neophytos detraherent; ſed vtroſque collaudarent apud alteros, vt vtrique mutuæ imitationis ſtudio tenerentur. Nuſquam cuiuſuis Dynaſtæ aut Regis accerſitu, niſi poteſtate facta ab eo Patre qui illi præeſſet oræ, diſcederent, ſed obedientiæ memores, rem integram ad eundem reijcerent. Præcipuè verò efficerent, quoad eius fieri poſſet, vt diligerentur ab omnibus: nulla quippe re magis animos hominū flecti in omnes partes, quàm amore. Quocirca homines traherent in funiculis Adæ, nullámque omnino (niſi conſulto Comorinenſis oræ Præpoſito) cuiquam infligerēt pœnam. Quibus ex præceptis Xauerij, non ſolùm quales ſocios eſſe vellet, ſed qualis eſſet ipſe, intelligi licet: quippe cùm optimus magiſter ex ſuis factis præcepta depromeret.

Sacerdotū fama maximè parcendum.

Alij apud alios collaudandi.

Amore homines regendi.

CAPVT XIV.

Goam reuerſus, res Indicas componit.

HISCE præceptis datis, Antonium Criminalem Parmenſem, eum qui deinde primus è Societate IESV deportauit Martyrium ex India, Comorinenſi oræ præficit. ipſe in exitu Februarij menſis, anno poſt Christum natum M. D. XLVIII. venit Cocinum. Ibi otium nactus, miſsis in Luſitaniam ac Romam literis, quàm maximum Sociorum numerum, atque ipſum Simonem Conimbricenſis Seminarij curatorem, ad culturam inuitauit Orientis. Regem quoque Luſitaniæ commonefecit, vt ſui officij memor, Indicis Luſitanorum præſidijs concionatores idoneos curaret, ex quibuſcunque religioſorum hominum familijs. Præfectis quoque & procuratoribus ſuis in India ſeuerè ediceret, vt omni

Franciſci literæ ad Regem Luſitaniæ.

ope propagationem iuuarent religionis: & ſcilicet neophytos tegerent, fouerentque. Non aliam vtique potiorem eſſe Chriſtianæ fidei proferendæ viam. Simul ab eo petiit, vt, popularium ſuorum vicem miſeratus, Luſitanorum indigenarûmque pupillis inſtituẽdis domicilia certis locis vectigaliáque attribueret. Inde Cocino cûm ſoluiſſet, Cranganorũ venit: oppidum id eſt Luſitanorum a Cocino millia paſſuũ circiter XV. Cranganoro deinde profectus Goam Martio menſe iam inito peruẽnit. Erant tum in Goano Collegio è Societate cõplures: P. Paulus, alumnorum cuſtos: Frãciſcus Peres, eorundem magiſter; P. Nicolaus Lancellottus, Rector Sociorum, partim recentium à Luſitania, partim adſcitorum in India. Quorum plerique Xauerium, famâ duntaxat cognitum, de facie iam noſſe diu cupiebant. Franciſcus igitur peregrè rediens, tum à veteribus, tum à nouis ſociis incredibili amore & gaudio tanquam communis Pater exceptus, opportunam Coſmo Turriano lucem ac ſalutem attulit. Is in Inſula Amboino (vt ſuprà oſtendimus) egregiam Franciſci ſanctimoniam admiratus, eiuſdem expetierat Societatem. Inde Goam profectus, in Collegium receperat ſe, vt, Dei voluntate per exercitiorum ſpiritualium meditationes explorata, de ſuæ vitæ ratione tandem ſtatueret. Sub finem eiuſmodi commentationum cum grauiſsimis curis incerto fluctuaret animo; repentè Franciſci quaſi felicis ſideris aſpectu tranquillitatem mentis conſecutus, ſemet Societati haud cunctanter addixit. Iam alumnorum Seminarij ſatis extabat fructus. Nam præter interpretes ac Sacerdotes, qui inde euocati, adhuc in ora Comorinenſi haud ſegniter verſabantur, plures alumni iam adulti in ſuburbanos vicos emiſsi; multos ſubinde Ethnicos Goam adducebant, Chriſtianis ſacris initiandos. Quibus rebus lætus Xauerius, operæ pretium duxit intentiore cura erudire alumnos tanto vſui futuros. Inter hæc Ioannem Caſtrum Proregem Indiæ, maleuolorum ſermonibus alienatum, minus fauere Societati ſentiens, primo quoque tempore eum conuenire ac placare decreuit. Sed haud parua dictu res interuenit, quę accenſum eius in meditãdo ſtudium oſtendit. Andreas quidam Indus Goani Collegij alumnus erat, idémque Franciſci comes. Huic ille à prandio de more operam cæleſtium rerum meditationi daturus præceperat, vt ſimul atque altera poſt meridiem hora audita foret, ipſum commonefaceret ſedulò. Quippe ſibi conueniendum eſſe Proregem ſuper re ma-

P. Nicolaus Lancellottus Collegij Goani Rector.

Coſmus Turrianus ab anxietate animi vindicatur.

Goani Seminarij fructus.

Proregem reconciliat Societati

Pomeridiana meditatio.

re magni momenti. Paruit Andreas, ac præſtituto tempore ad Franciſcum in cubiculum adit. Reperit hominem ſedentem ardenti vultu, apertis oculis, alienatiſque à corpore ſenſibus: oculorum auriúmque vſum amiſiſſe eum crederes. Igitur Indus ſæpiùs voce nequicquam compellatum, cùm non vehementiùs excreando, non obſtrependo pedibus, nõ fores quatiendo eum excitare potuiſſet, tactu excitauit. Hæc inter, quarta iam à meridie hora data erat. Itaque eius quoque rei admonitus Xauerius, confeſtim ire ad Prætorium pergit. Cæterùm idem ille animi ſenſus atque ardor alienatam à ſuſcepto itinere mentem agebat. Quocirca errabundus per vrbem reliquum diei meditando conſumpſit. Iámque nox appetebat, cùm Pater comitis admonitu ad ſe rediit, ac ſemet aberrare aliquãdo ſenſit. Proinde ad comitem verſus, Alio die, inquit, cum Prorege agemus; hunc enim diem ſibi Deus vindicauit. Poſtero igitur die Proregem adit, placátque.

Diuina meditatus abſtrahitur à ſenſibus.

Per vrbem errat alienatis à ſuſcepto itinere ſenſibus.

CAPVT XV.

Duos Luſitanos à perdita vita ad honeſtam reuocat.

SVBINDE comperto veterem amicũ in ancillarum amores effuſum inſanire, eum de induſtria ſub meridiem cõuenit: pranſuróq; ſuperueniens, vltro ſe offert hoſpitem conuiuãque. Videbat ille Xauerium haud ſanè tempeſtiuum conuiuam fore. Sed abnuere non auſus, comiter excepit eum, ſimulatis obſequiis, compoſitóq; ad hilaritatem vultu, motum animi regens. Apparato prandio pariter accũbunt. Formoſæ ancillæ, eædémque hoſpitis pellices, miniſtrant. Ceperat Dominum verecundia, quòd nemo præterea domi ſeruus eſſet: & tanta ancillarum copia ipſum inſignis intemperantiæ ſuſpectum facere poterat. Ergo cùm Xauerius diſsimulans ſuper menſam de ea re verbum nullum feciſſet: ſub prandium obiurgationem extimeſcere hoſpes velut in manifeſto flagitio deprehenſus. Cæterùm Franciſcus gratiis actis, & illi ancilliſque bene precatus, diſcedit. Plus diſsimulatio ad corrigendum amicum valuit quàm obiurgatio valuiſſet: Hoſpes metu liberatus, cùm tantum adeóque manifeſtum probrum ac dedecus tacitum tuliſſet; de cætero fidentiùs Frãciſcum adire, ſua ſpõte domum inuitare, & adducere conuiuam cœpit. Et ille benignè eum accipiens, ac blandè ſalutans, idẽtidem ſciſcitabatur

Tẽpeſtiua delictorum diſsimulatio plus valet quàm reprehenſio

tur,quî tãdem valerẽt illæ eius ſorores germanæ. Nec quicquam vltrà adijciebat, aculeum in illius animo reliquiſſe contentus. Nec fruſtra id fuit. Paucis intermiſsis diebus, venit hoſpes ad ædem S. Pauli,euocat Xauerium. Protinus ad eius pedes prouolutus, En, Pater adſum,inquit,imperata facturus. Enimuerò tuum illud ſilentium tantis clamoribus meam perculit mentem, vt dies noctéſque agitata non queat vllo modo conſiſtere. Proinde gratiſsimum mihi erit, ſi de meis rebus ex Dei gloria, animique mei ſalute, ſtatueris. Ergo Franciſci ſuaſu de peccatis ritè confeſſus, pellices enuptas ablegat,inítque rationem vitæ honeſtæ piæque eodem Xauerio magiſtro. Nec verò is amicis modò ac familiaribus, ſed etiam alienis, quorum ſalus depoſita ac deſperata videretur,omni ope ſubueniebat. Luſitanus miles claſſiarius erat penè ad extremum perditus, qui, fatiſcente ſpe ſalutis, iam duodeuigeſimnm annum ſacra abſtinebat confeſsione; iámque nauim conſcenderat,cum claſſe ad fretum Mecanum iturus; cùm Franciſcus de illo forte cognouit. Igitur eius ſalutis auidus,eadem naui impigrè conſcenſa,ſocium ſe illi nauigationis adiungit. Inde comiter appellando, aſsidendo ludenti,omnibus obſequiis demerẽdo,hominem adeò ſibi deuincit,vt iam vltro ab eo expetatur,colatúrque. Vbi maturũ viſum eſt exſequi quod animo deſtinârat,adoritur incautum. Et ſermone de militiæ periculis illato,amicè eum percontari cœpit, vt paratus eſſet ad mortem,quam mortalitas quidẽ effugere non poſſet,militia etiam accerſeret? Quampridem delictorum confeſsione animũ expiaſſet, ſcelerúmque vindicem placaſſet Deum? Ad hæc ille ingemiſcens. Plurimos iam annos in flagitiorũ cœno hærere ſe ait,ſacræ confeſsionis exſortem. Magis id adeò aliena culpa, quã ſua. Quippe ante claſsis profectionẽ ſibi certũ fuiſſe,cõſcientiam tot flagitiis ac ſceleribus exonerare; ſed peccata confeſſo abſolutionem à Vicario negatam: nec iam ſpem vllam ſalutis oſtendi. Tum Franciſcus, depoſitorum medicus animorũ vnicus, mirari ſe dicit tantam illius Vicarij ſeueritatem, ſi quidem ipſe ritè confeſſus eſſet. Inde bono illum animo eſſe iubet, faciles ſe aures daturum pollicens. Ac monito vt peccata omnia ab vltima pueritia,quoad eius conſequi poſſet,in memoriam reuocaret, facilem commodumq; præſcribit modũ. Quod ille,ad ſpem ſalutis erectus, per multos dies fecit libenter ſedulóque. Iámque ſatis erat paratus, cùm claſſem ad ſubſiſtendum obuiæ vrbis opportuni-

Xauerij ſilentium clamat.

Zelus animarum.

Facinoroſũ militem omnibus obſequiis demeretur vt ad cõfeſsionẽ inducat.

tunicas inuſtauit. Multis ergo in terram egreſsis, Franciſcus quoque cum milite deſcendit. Ibi remoto ab arbitris loco, operam dare confitenti cœpit. Et veram eſſe pœnitentiam oſtendebant crebri gemitus ac lacrymæ confeſsionem ſubinde interpellantes. Qua tandem peracta, Franciſcus eum abſoluens, Pater & Aue ſemel orare iuſsit; ſe de cætero pro illo ſatisfacturum Deo. Protinus milite relicto, ſe in proximum inſinuat ſaltum. Ibi, nudato corpore, tergum aculeato flagello acriter pulſare: nec finis aut modus verberibus fieri. Interim miles imperata prece perfunctus, Patris veſtigia ſequens, deuenit ad ſiluam: & plagarum crepitus eum ad Franciſci latebram perduxit. Qui vt horribile illud flagrum cruentúmque ac lacerum tergum aſpexit, primò ſtupore defixus hæſit. Inde, obortis lacrymis, in medium proſiliens, ad Xauerij genua proſternit ſe; nec ſurgit prius, quàm ille aliena peccata ſuo luere ſupplicio deſinat. Nec irritum Xauerij inceptum fuit. Hæc inuſitata ſpecies militis pectus iam confeſsione mollitum vſque adeò flexit ad ſtudium pœnitētiæ, vt omnis antè actæ vitæ maculas ipſemet deinde voluntariis elueret pœnis, & rectè factis delicta ſarciret. Xauerius porrò voti compos, facultatem nauigij nactus, reuehitur Goam.

Pænitenti leuem pœnā imponit, ipſe pro eo ſatiſfacturus.

CAPVT XVI.

Sociis in ſuas prouincias deſtinatis, ipſe Iaponiam adire ſtatuit.

SECVNDVM hæc Goani Collegij rebus cōpoſitis, cùm per id tempus nouum Sociorū ſupplementum è Luſitania veniſſet, alias Societatis ſedes circumſpicere animo cœpit. Itaque Nicolaum Lancellotū in oppidum Coulanum, Alfonſum Cyprianum Meliaporam S. Thomæ, Malacam Frāciſcum Peren, Alfonſum Caſtrum in Molucum, Melchiorem Conſaluum Bazainum, Gaſparem Belgam Armuſiam (quod oppidum in primis nobile ac celebre eſt in faucibus ſinus Perſici) dimiſit. Atque Armuſiam quidem ad opprimenda nefaria ſcelera, quæ ibi ſuperſtitionum omnium colluuio pepererat, Xauerius ipſe ire decreuerat. Sed Iaponica profectio vetus mutauit conſilium, fecítque vt Gaſparem, quem diximus eximia virtute ac ſanctimonia virum, ſuíque ſimillimum, in ſuum ſubſtitueret locum. Fuit hoc omnino in Xauerio, vt neminem

Sedes Societati locis pluribus parat.

Armuſia.

ferè

ferè è Societate quoquam iuberet ire, vbi ipſe antea non fuiſſet. Explorabat quippe priùs ipſe loca, ſimul vt appoſita locis præcepta traderet, ſimul vt datam Regi Luſitano fidem proferendi fines religionis præſtaret ſeduló. Patres autem ad diſſeminandum Euangelium quoquouerſus dimittens, ſuum cuique adminiſtrum & adiutorem è Societate addebat: ac præter illa propria, communia quædam dabat præcepta, quorum caput erat: Ante omnia vt attenderent ſibi, nullámque rem ducerent caſto pióque Dei cultu & animorum ſuorum ſalute ac perfectione potiorem. His præditos bonis, non ſolùm tutò ac facilè aliorum ſaluti conſulturos eſſe, ſed etiam ad res quamuis humiles & abiectas (ſine quibus rei Chriſtianæ adminiſtratio vtique iaceat) alacriter libentérque deſcenſuros. Ita Sociis in omnes fermè Orientis regiones ad colendas nouellas Domini vineas dimiſsis, ipſe maiora quædam agitare animo, molirique cœpit. Per eos dies Anger ille Iapon, quem à Xauerio Goam præmiſſum diximus, ſatis iam Chriſtianis myſteriis eruditus, ab Epiſcopo baptizatus eſt cum ſeruis duobus, & Collegij nomine Paulus Sanctæ fidei appellatus. Tantum apud gratum hominem loci meritíque memoria valuit. Ex hoc didicit Xauerius (id quod etiam ex Luſitanis è Iaponia reuerſis cognouerat) Iaponiæ Inſulas numero plurimas eſſe, incolarũ multitudine refertiſsimas, ingeniorum bonitate præſtantes, ab vrbe Goa leucas ampliùs M. C C C. Iapones porro humanas diuináſque res cognoſcendi mirè auidos. Quę ſimul comperit Xauerius, & ex Paulo aliiſque Iaponibus, eius ſeruis, Iaponicorum ingeniorum ſpecimen ſumpſit; tanta eum cupido cepit tam docilis colendæ gentis, vt ſine cunctatione eò migrare decreuerit. Primùm igitur Iapones illos, quos apud ſe habebat, Luſitano ſermone litteriſque (vt pro interpretibus eſſent) ſatis excolendos curat. Inde, æſtate atque hyeme in domeſticis negotiis Goæ exacta, oram Comorinenſem, atque Piſcariam, omnéſque illos Chriſtianorum greges bonus ac diligẽs paſtor interuiſit. Ibi certior fit Henricum, vnum è Sociis, ſubiniquo animo in proximo Trauancoridis tractu verſari, quòd operam ludere ſibi videretur in illis neophytis, vtpote qui, vrgente nouo Rege, acerrimo nominis Chriſtiani hoſte, ad Deorum ſuperſtitionem identidem reuoluerentur. Itaque Xauerius Henricum per litteras paternè ſolatus, bonum habere animum iuſsit, memoraus longè plus illum proficere quàm crederet. Nam ſi

Neminem ferè è Societate mittebat, vbi ipſe non fuiſſet.

Præcepta Sociis dabat.

Anger Iapõ baptizatur.

Comorinenſes interuiſit neophytos.

Socios paternè cõſolatur.

nihil

nihil aliud, nõ exiguos infantum ac puerorum greges quoſ immatura mors ad ſempiternũ raptura foret interitum, ab ipſo baptizatos vtique conſeruari. Vt enim adultorum pauci ad beatorum ſedes peruenirẽt, certè exploratam ſalutem eſſe eorum, qui priùs vitę huius vſurã quàm baptiſmalem animi candorem, amitterent. Proinde caueret, ne Diaboli inſtinctu in aliam migraret regionem, vnde minores fructus caperet animorum. Ac Franciſcus Sociis in Domini vinea impigrè laborãtibus nõ modò ſolatia adhibebat ipſe, verùm etiam interdum per litteras ab ipſo Ignatio adhibẽda curabat, veritus ne alacritas perpetuis oppreſſa ærumnis labori ſuccumberet. Quocirca Henriçum Henriquen, virũ egregiæ virtutis & exempli, in eodem promontorio deſudantem, valde in epiſtola quadam collaudatum commendauit Ignatio, vt eum per litteras conſolari ne grauaretur. Comorinẽſibus rebus cõpoſitis, Goam reuertit, Iaponicam profectionẽ adornaturus. Cõſeſtim igitur vt certa Molucẽſium negotia cum Prorege tranſigeret, qui tum Cambaiẽſi bello erat implicitus, in Cambaiæ regnum ire contendit. Ex itinere Bazainum venit. Oppidum id eſt Luſitanorum pari fermè interuallo inter Goam & Indum flumen ſitum. Inde protinus in Cambaiam profectus, à Prorege benignè admodum accipitur: negotiíſque feliciter confectis, reuertitur Goã. Ibi Antonio Gome Goani Collegij Patribus præpoſito, Paulóque Camerte Vicario ſuo conſtituto, ſemet ad Iaponicam expeditionem celeriter comparat. Vbi Franciſcum in Iaponiam nauigaturum fama vulgauit, confeſtim nonnulli amicorum accurrunt: eúmque à tam periculoſo conſilio deterrentes, plurima ac maxima tam longinquæ & ignotæ nauigationis (quippe cùm in vltimum rerum humanarum, mundíq; terminum, penetrãdum foret) pericula proponũt. Abeſſe Iaponiam à Goa leucas amplius M. CCC. itérque illud nuper vtique patefactum, nondum ſatis notum eſſe & exploratum ad ſcopulos ſyrtéſque vitandos. Ad hæc procellas & tempeſtates illius maris horribiles enarrant, quibus reliqui Oceani æſtus & cõcitatio comparata luſus eſſet. Enimuero autumni maximè tempore perflare illa maria furioſiſsimum quendam ventum (Typhonem indigenæ appellant) tanto impetu ac rabie, quantam, qui oculis non ſubiecerint, animo concipere non poſsint. Quippe quamuis ingentes ac validas naues immenſis fluctibus verberatas, laxatis compagibus labefactari diſſoluíque, nullis

Iaponicæ nauigationis difficultates.

Typhon ventus.

neque

neque proræ neque puppis munimẽtis tãtum impetum ſuſtinẽtibus. Fractis inſuper antẽnis, gubernaculis aliiſque armamẽtis abreptis, nauigia in vltimũ venire diſcrimẽ, ac ſæpè plus nimio exæſtuãte Oceano, aut gurgitibus hauſtas, aut afflictas ſcopulis, miſerè interire. Tantopere autem venti illius aut furiæ potiùs nomen horreri, vt gubernatoribus, ac nautis, quamuis peritis & audacibus, Iaponicum iter non laborioſum magis quã formidoloſum ſit, impotẽti vi maris artem & conſilium ſuperãte. Præterea multis locis ſyrtes obiectas eſſe plurimas, maximéque fallaces; vbi naues ſiue locorum inſolentiâ, ſiue tempeſtatis impulſu, certa cum pernicie adhæreſcant. Super hæc addunt, omnia fermè illa maria prædonibus crudeliſsimis obſideri. Quippe nõ in ſinu modò Malacenſi Acenos, capitales Luſitanorum hoſtes, cum magnis claſsibus volitare; ſed in Sinico etiã mari plures immaniſsimorũ piratarũ claſſes paſsim occurrere, certiſsimã captiuis peſtem afferentes. Ibidem alias item claſſes Sinarum magiſtratuum, prædones illos inſectantium, obuias fieri, nihilo magis aduenarum nauigiis parcẽtes, quàm piratarum: vt neſcias vtrum pernicioſius ſit in piratas an in piratarum inſectatores incidere. Omninò haud infeliciter euenire, ſi tertia quæque nauis teneat curſum. Hæc & alia haud ſanè vana certatim inculcantes, in maius omnia (vt ferè fit) extollebant fideliſsimi amicorum, homines prudẽtes, & illorum locorum haudquaquam imperiti. Cæterùm Frãciſci animum, mortis contemptorem, diuinæque prouidentiæ fiducia ſubnixum, nihil obiecta pericula mouebant. Itaque illi ad extremum manantibus lacrymis etiam atque etiam orare obteſtaríque cœperunt, ne certò cum diſcrimine capitis eas ſibi terras adeundas putaret, quas mortalium oculis natura ſubduxerit. Tãdem ex ærumnarum ſocietate abſtruſarum gentium conuerſioni modum faceret, ſalutique parceret vel ſuæ vel publicæ. At Franciſcus cùm illorum fidei ac beneuolentiæ grates egiſſet, Nihil eorũ dixit ſe Deo duce & comite pertimeſcere. Niſi fortè crederent quo ipſi peregrinarum cauſa mercium iſſent, Franciſcum pro Dei gloria, & animorum ſalute, ire non audere. Ego verò (inquit) tam certa habeo indicia pignoráque diuinæ prouidẽtiæ, vt vel apertum ac perſpicuum periculum timere, ne-
" fas mihi eſſe ducam. Quippe Dei benignitate immẽſa Oceani ſpatia emenſus, bonæque ſpei promontoriũ circumuectus, in Indiam, alium orbem terrarum, incolumis appuli.

Prædonum multitudo.

Franciſci oratio ad amicos Iaponicũ iter diſſuadẽtes

Tra-

„ Trauancorienſium rabiem, Badagarum inſidiás, piratarum
„ occurſus effugi. Malacam in aurea Cherſoneſo, Molucas pe-
„ nè in finibus mundi poſitas perluſtraui. Mauricæ regionis
„ feram gentem, fœdis latrociniis infamem, impunè adij, inſti-
„ tui, mitigaui. His diuinæ prouidentiæ pignoribus documé-
„ tiſque, videórne vobis aut Dei patrocinio diffidere, aut in
„ amplificanda eiuſdé gloria, cui vni me deuoui, ceſſare poſſe?
„ Eccui terrori, eccui diſcrimini cedere debere? Equidē inſti-
„ tuto meo nulla de cauſa deero. vbicunque verſábor, memi-
„ nero me in orbis terræ theatro, in cęleſtis Regis ac ſuperûm
„ oculis verſari. Neque enim cùm Oceanum tranſmitterem,
„ Indiam ſolùm, & vicina Indiæ loca, ſed vltima Orientis E-
„ uangelio deſtinabam. Verè dicam, pudet me nondum Chri-
„ ſti religionem inuexiſſe in eas regiones, vnde iam dudum
„ inſtitores caducas exportauerint merces. Itaque, Deo ap-
„ probante, aperiam aliquando Euangelio terras, quas tam
„ longè à noſtro orbe natura ſubmouit. In his operibus ex-
„ tingui (ſi res ita ferat) non modò pulchrum, ſed etiam bea-
tum puto. Tum verò amici ſimul incredibili conſtantia vi-
cti, ſimul magnitudinem animi interritam admirantes, in-
cepto pariter deſiſtunt: fauſtúmque illi iter precati, non ſine
deſiderio ac ſolicitudine dimittunt tanta diſcrimina ſubitu-
rum.

CAPVT XVIII.

Malacæ multa gerit memoriâ digna.

Paternum imperium.

COA diſcedens Xauerius, Paulo Goani olim Collegij Rectori, quem ſui muneris Vicariū tantiſper conſtituebat, præcepta ſanè ſalubria conſignata litteris reliquit. Quorum illud caput erat, vt Chriſtianæ magis demiſsionis quā poteſtatis memor, in Patres omnes imperiū gereret paternum: eorum incommodis omnibus ac diffi-cultatibus ſedulò atque impensè ſubueniret: déque omnibus rebus ad Societatem ac Socios pertinentibus, ad ſe in Iaponiam ſemel in anno perſcriberet. Inde Xauerius Socios certatim in Iaponiam eum ſequi expetētes ita ſolatus eſt, vt ſpem oſtenderet, aditu patefacto, omnes euocandi: interim ipſos in ſua mente & corde inſidentes ſecum ituros. Rebus igitur omnibus compoſitis, & protectione comparata, vnà cum Paulo S. fidei Iapone, Coſmo Turriano, Ioanne Ferdinando, paucíſque aliis ſociis, Goa ſoluit, Aprili menſe, anno poſt Chriſtum natum M.D.XLVIII. Vehebat Franciſcum ingens

Comites Iaponicæ nauigationis.

ingens roſtrata nauis, cui præerat Iacobus Noronia. Hunc igitur cæteróſque vectores ſua illa comitate ſibi deuincire cœpit, aditum ad eorum curandos animos parans. Quocirca ſpectare ludentes latrunculis; alios verecundantes ad ludendum hortari; multa ſuper ludum facetè ac ſalsè dicta miſcere: At Noronia, qui nondum noſſet eum familiariter, etſi comitate captus, tamen ſanctimoniæ eius famam obterebat verbis. Nam cum familiaribus de illo colloquens dictabat, vnum è populo Franciſcum videri, nec illius ſanctitatem reſpondere famæ. Cæterùm breui celatæ virtutis fulgor enituit. Cùm aquandi neceſsitas nauigium appliciuiſſet ad terram, Xauerius cum alijs quibuſdam deſcendit: illiſq; aquantibus, terræúe deſiderium, vt fit, pauliſper explentibus, ipſe in deſertum ac ſolitarium ſeceſsit locum, cæleſte numen ſine arbitris oraturus. Iam nauis, aquatoribus receptis, erat vela factura; cùm ſenſit Noronia abeſſe Xauerium. Extemplò igitur certos homines dimittit, qui properè eum reuocent ad nauim. Hi oculis ac vocibus nequicquam per littora diu quæſitum, tãdem in ſeceſſu reperiunt, alienata á ſenſibus mente, ſupplicantem Deo. Exin huius rei fama per totam nauim vulgata, tantum Noroniæ cæteriſque ſtuporis iniecit, vt Franciſci ſanctimoniam eximiã, pari comitate iunctam, cuncti pariter ſuſpicerent, obtrectatione in obſeruantiam verſa. Quæ res ad ſanandas eorum mentes, vitiáque abolenda, momenti vel plurimum fecit. *Orat Deum alienata à ſenſibus mente.*

Franciſcus porrò ex itinere Cocinum tenuit: mox ad Frãciſcanos ſuo inſtituto diuertens, benignè ab eis accipitur. Ibi primores ciuitatis Franciſcum adeunt, & aliquot è Societate ad puerilem ætatem ciuitatémque vniuerſam inſtituendam efflagitant, ſedem idoneam ac neceſſaria omnia pollicentes. Xauerius tam iuſtum poſtulatum reijcere veritus, totius rei arbitrium Petro Conſaluo, Epiſcopi Vicario, permittit, in Iaponiam peruenire feſtinans, in quam omnes intenderat curas. Inde ſecunda amplius XL. dierum nauigatione vſus, pridie Kalendas Iunias appellit Malacam. Et apud Socios, magno cum eorum gaudio, diuerſatur. Per id tempus Alfonſus Caſtrus è Societate IESV (is qui poſtea in Moluco ab Saracenis ob Chriſtianam religionem occiſus eſt) primum inibi ſacrum ſolenni ritu fecit, ingenti vtique neophytorum lætitia, quorum oculos cærimoniæ illius nouitas ad ſeſe conuerterat. Eius ſacri celebritatem Xauerij concio cohoneſtauit. Per id tempus *Ad Franciſcanos diuertit.*

Malacenſem Vicarium, veterem Franciſci amicum, non pertinacior quàm pernicioſior vrgebat febris: & corporis morbum animi ægritudo cumulabat. Is igitur ſimul ac primùm de Xauerii cognouit aduentu, morbi vi (vt ſolet fieri) percitus, veſtimenta poſcit, amiciſsimum hominem ſalutandi ſtudio aditurus. Cæterùm inter induendum tibialia, linquente animo, inter domeſticorum collabitur manus.

Malacenſis Vicarius inſaniens ſanitatẽ mentis recuperat.

Franciſcus ergo certior factus, properè ad eum venit: ſed inſanientem offendit, nec minùs de animi quàm de corporis ſalute deſperantem. Itaque pro amico aliquot Deo ſacrificia vouet: idq; votum Deo cordi fuit. extemplò ille ſanitatem mentis recuperat: peccata confitetur: æquiſsimo animo moritur. Haud ſanè inutiliùs, dum Iaponicæ nauigationis facultatem expectat, in ciuibus Malacenſibus operam poſuit, quàm in Vicario poſuerat. Perditorum quippe mortalium plurimos, maximéque meretricijs illecebris captos, ex inferni Draconis eripuit faucibus; quo in numero (vt ex vno de reliquis fiat coniectura) mercator quidam fuit, ſeptem domi ſuæ alens verbo ancillas, re vera pellices.

Mercatori ſeptem ſubducit concubinas.

Id enim vbi reſciuit Xauerius, rem primò diſsimulauit, aptum tempus expectans: deinde feſto quodam die perditum hominem nactus, (Chriſto videlicet auctore, qui Zachæo publicano vltro ſe ad cœnam obtulit) comiter velle ſe apud eum, niſi moleſtum ſit, prandere dixit. Ille enimuero ancillis ſuis timens æſtuare primò, verſare ſe in omnem partem. Ad vltimum pudore ſtimulante, ne inuitus talem virum domum ſuam recipere videretur, annuit. Igitur, compoſito ad humanitatem vultu & oratione, Xauerium deducit ad prandium. Conuiuium lautè apparari iubet: diſcũbitur: formoſæ famulæ miniſtrant. Suppudebat hoſpitẽ ſcilicet, quòd cum ſeruos haberet nullos, tales ancillę miniſtrarẽt: ac ſolicito ſuſpẽſóque animo Frãciſci exiſtimationem verebatur. Id cum ille, vt erat homo ſagax ac prudens, perſenſiſſet; verecundantem omni metu liberandum ratus, conſilium altiùs ſuppreſsit ſuum.

Prudentia in diſsimulatione.

Ergo protinus, quaſi omnia in meliorem acciperet partem, appoſita fercula commendare, famulas ipſas condimentorum artifices comiter alloqui, nominaq; & patriam ſciſcitans, quãpridem Chriſtianæ eſſent, exquirere. Mercator, vt facilitatem illam ac ſimplicitatem aſpexit hominis, de tot venuſtis ancillis, in tanta famulorum ſolitudine, nihil (vt videbatur) ſuſpicatis, reſpirauit primò: denique cùm nullum omnino

ſuper

ſuper ea re verbum illo die factum eſſet; ſecurus reprehenſionis, Xauerium iterum ac ſæpius ſuapte ſponte inuitauit ad cœnam. Et Franciſcus perpetuò ſuum illud artificium tenebat, vt rem ſolerti diſsimulatione premeret; donec in eius familiaritatem bene penitus ſe dedit ſenſusq; odoratus peruestigauit, quam ex illis mulierculis præcipuè haberet in delicijs. Ad vltimum, vbi, quod mente conceperat, bene maturum viſum eſt; comiter (vt ſolebat) Quorſum tandẽ, inquit, tantum ancillarum, præſertim vbi nulli ſunt famuli? ſi me audies, vnam aut alteram ex hoc numero dimittes. Cùm ille, Franciſco comiter inſtanti morem gerens, vnam miſſam feciſſet: alio die ad cœnam adhibitus Xauerius, factum laudando haud ægre perpulit eum, vt dimitteret alteram. Neque interea deſiſtebat, quacunque ratione poterat, clàm eius oppugnare delicias; vt amore labefactato, nequitiæ arcem faciliùs expugnaret. Aliquot dierum ſpatio intermiſſo, rurſus ſuper cœnam tertiam ſubducit, deinde quartam. Ita paulatim ſingulas detrahendo, detraxit vniuerſas. Ad extremum, mercatorem ipſum, diuino iam inſtinctum numine, ad peccata confeſsione expianda perducit: mulieres illas honeſtè collocandas curat, haud in multiplici morbo ſanando, quàm in morbi cauſis in perpetuum tollendis, prudentior. Conſimili ratione cum immodicæ linguæ hominibus vtebatur, non in vrbe ſolùm, ſed etiam in naui. Si quando aliquid ab aliquo cõtumelioſè aut improbè dictum audiſſet, nullam in præſentia præ ſe ferebat indignationem, neque ſtatim ad reprehendendum accedebat: ſed in admonendi occaſionem imminens, temporis ac loci captabat opportunitatem: ne fortè (vt plerumque fit) ſauciam mentem exculceraret magis admonitio, quàm ſanaret. Itaque medicus vitiorum mirificus, vt lenitis iam animis remedium adhiberet, primùm ſe in eius, qui admonendus erat, familiaritatem inſinuabat: deinde ſeducebat eum, & ſine arbitris comiter pro amicitia monens mirari ſe dicebat, talia illi verba excidiſſe. Ita conſequebatur, vt qui peccaſſent, & agnoſcerent peccatum, & corrigerent.

Prudentia in reprehendendo.

CAPVT XVIII.

Piratico vectus lembo, tandem nauarcho & Dæmonibus inuitis in Iaponiam appellit.

DVM Malacæ in Chriſtianæ caritatis munia intentus maximè elaborat, tandem aduenit Iaponicæ profectionis dies. Igitur ſeu Luſitanæ nauis facultate deſtitutus, ſeu potiùs neophytorum, quos ſecum ducebat, ſaluti conſulens, caput ſuum barbaro prædoni (adeò omnia tuta rebatur diuina curantibus) committere ſuſtinuit. Verebatur quippe ne Iapones tres neophyti, itineris comites, grauiùs offenderentur in Luſitanis, ſi Chriſtianos homines aliqua in re peccare ſenſiſſent. Proinde Sinam Ethnicum nactus, cui haud ex vano cognomen erat Latro, egit cum illo, vti Sinas prætervectus, ſe vnà cum Socijs in Iaponiam rectà tranſmitteret. Ergo pignoribus cum ſibi cauiſſet; diuina confiſus ope magis quàm fide barbari hominis lembo piratico (iuncum ipſi vocant) credit ſeſe. Soluit è Malaca mẽſe Iunio, ipſo S. Ioannis Baptiſtæ natali die. Et vſus eſt ſatis quidem ſecunda cõmodáque nauigatione, cæterùm nauiculario parum ſtrenuo fideliq́; Is quippe (vt in Ethnicis non magna eſt fidei religio) mutata repentè voluntate, in Iaponiam tendere abnuens, in obuijs inſulis temere, temporis terendi gratia, ſubſiſtebat. Itaque Xauerius de ſuo itinere ſolicitus, cùm videret illum maximè idoneam tempeſtatem de induſtria, intermiſſo ſubinde curſu, conſumere; malè metuere cœpit, ne exacta deinde æſtas hyemare nauim cogeret in portu aliquo Sinarum. Quocirca cum gubernatore nauis expoſtulare, pignora commemorare, denique orare ac ſupplicare inſtitit, ne falleret datam Luſitanis fidem. Cùm nihil proficeret, tangebatur dolore animi neceſſario; ſed tamen eum premebat, totam rem ad diuinam prouidentiam, quam ſemper propitiam expertus erat, reijciens. Cæterùm magis eum mouebat nefaria nauiculari nautarúmque ſuperſtitio, quàm eorundem perfidia. Naui idolum vehebatur, cui ſubinde execranda ſacrificia faciebant, nequicquam reclamante Xauerio. Sæpius etiam ſortibus conſulebant Diabolum, an idonea vſuri eſſent tempeſtate, ſi Iaponiam peterent; Stomachabatur ſcilicet

Ethnicorũ perfidia.

Execranda Ethnicorũ ſacrificia.

licet Franciſcus, atque indignè ferebat, eos exiſtimare ſuam profectionem, Dei cauſſa ſuſceptam, ex Diaboli ſorte ac voluntate pendere. Diuina tamen nixus benignitate, diabolicos conatus penitus contemnebat. Igitur nutu præpotentis Dei in Iaponiam curſus dirigitur. In itinere duæ res acciderunt dignæ memoria. Emmanuel Sina, vnus è Franciſci comitibus ingenti nauis iactatione prolapſus, in apertam fortè ſentinam inciderat præceps. Nec caſus longè ab exitio abfuit. Nam & altè ceciderat, & à capite demerſus aliquamdiu hæſerat in ſentina. Ergo omnium opinione mortuus, ægre tandem extractus, paulo pòſt diuino beneficio, & Franciſci precibus, viuus exiſtit. Magnum in capite acceperat vulnus; ſed plus timoris quàm periculi fuit. adhibita curatione, paucis diebus conualuit. Subinde caſus alius ex alio, pari quidem diſcrimine, ſed diſpari exitu. Dum Emmanuel curatur, nauarchi filiam conſimilis agitatio nauigij excuſsit in mare. Cùm nauis magno vẽtorum impetu ferretur, & atrox tempeſtas ingrueret, imploranti opem nulla ratione potuit ſubueniri. Quocirca ſub parentis ipſius atque omnium oculis infelix puella inſanis hauritur fluctibus. Tum verò lugubris clamor barbaro vlulatu planctúque permiſtus exoritur, qui diem illum, noctémque inſequentem vniuerſam tenuit. Et Diabolus Xauerio iampridem infeſtus, non aliam aptiorem eius opprimendi fore occaſionem ratus, multiplices ei dolos intendit. Sciſcitantibus ex idolo cauſam, cur nauarchi filia interiſſet, ſors exijt, ſi Emmanuel homo Chriſtianus in ſentina periſſet, puellam in mari non fuiſſe perituã. Animaduertit illico Franciſcus ea ſorte ſe ac ſuos peti, & apud nauarchum nautáſque in inuidiam adduci. Simul ſenſit animum ſuum identidem à tetra illa bellua miris tentari modis. Cæterùm diuina ope implorata, non modò acerrimi hoſtis eluſit inſidias, ſed etiam imminens ſibi ab Ethnicis periculum propulſauit. Nautarum ac Satanæ in illum concitatam rabiem nulla res compreſsit magis, quàm eius animi magnitudo. Nec nullum ex illo certamine fructum Xauerius cepit: ſuo enim periculo didicit, quàm horribles hominibus terrores Diabolus, occaſionem facultatémque nactus, incutiat. Extat ea de re præclara quædam ad Goënſes ſocios epiſtola, cuius ſententia eſt, Non aliam rationem ad Satanæ terricula eludenda certiorem reperiri, quàm ſi tibi penitus diffidens, maximéque confidens Deo,

Franciſci comes in ſentina demerſus ab interitu vindicatur.

Nauarchi filia hauritur fluctibus.

Diaboli inſidiæ ex occaſione.

Animi magnitudo aduerſus terrores dæmonis.

Ratio eludendi terricula diaboli.

magno præſentíque animo fractos belluæ illius impetus mináſque contemnas; diuinóque præſidio ſubnixus, ſumma vi obſtes pauori. Nihil quippe magis tali in re ac tempore timendum eſſe, quàm Dei diffidentiam; cùm ſatis cõſtet hoſtem nobis, niſi Dei permiſſu, nocere, vt maximè velit, nequaquam poſſe. Victis Dæmonibus, noua Xauerio cum hominibus oritur pugna. Vbi ad Cantonium Sinarum portum ventum eſt, nauarchus nautæq; omnes. quoniam conſulto iterum ſortibus idolo haud læta reddebantur de Iaponica nauigatione reſponſa; iactis anchoris ibi prorſus hybernare deſtinabant. Id ſentiens Xauerius, ſibi ipſe non defuit. Nauarchum primò ſuppliciter precari, vt ſtaret promiſsis: inde, cùm preces nihil proficerent, à precibus ad minas verſus, pignorum damna proponere; Præfectíque Malacenſis ac Luſitanorum, quibus fidem dediſſet, metum inijcere. Itaque ille demum formidini obiectæ pauliſper cedens, ſublatis anchoris prouehi cœpit. Sed non illi plus conſtantiæ fuit, quàm fidei. Breui homo perfidioſus redijt ad ingenium. Et ea perfidia haud dubiè morata foret iter Xauerij, niſi nauarchi curſum diuina prouidentia Xauerio indulgens auertiſſet. Nauis ſecundo vento Cinceum Sinarum portum petebat, eum locum captura vt ibidem hyemaret, quòd æſtas in exitu iam eſſet; cùm repentè nauicula occurrit onerariæ, Cinceum portum prædonibus infeſtum eſſe denuncians. Nauarchus præſenti periculo territus, collegit ſeſe, &, quid ageret, ſecum cœpit cogitare. Cantonium portum repetenti aduerſus erat ventus, Iaponiam petenti ſecundus. Quocirca neceſsitate in rationem verſa, tempeſtati obſequi ſtatuit. Ita nauarcho, nautis, Diabolíſque inuitis, Iaponicum curſum tenere nauis coacta eſt: ipſóque Aſſumptioni B. Mariæ ſacro die in Iaponiam, multo magis Deo, ac Dei parente, quàm vento ac tempeſtate obſecundantibus, aliquando peruẽnit. Cùm alios portus optatiores tenere nequiuiſſet, ad Cangoximã, Pauli Iaponis patriam, (quæ Vrbs eſt in regno Saxumæ) nauis appellitur. Ibi ſanè comiter à Pauli cognatis, & à reliquis incolis, etiam ab ipſis Magiſtratibus, Franciſcus cum ſocijs excipitur: eorúmque aduentus, cunctis nouos è Luſitania Sacerdotes (vt fit) non ſine admiratione certatim viſentibus, celebratur.

Dei prouidentia indulget Xauerio.

HORA-

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII

LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Iaponum mores religionéſque cognoſcit.

IAPONIA, vltimi Orientis regio, vltimæ adiacet Aſiæ. tota in inſulis conſtat, modicis fretis euripiſque diſcreta. De eius magnitudine (quãtum ex Luſitani hominis, taliũ rerum periti, qui nuper eam regionem dimẽſus eſt, obſeruatione cognoſci potuit) comperti habemus. In longitudinem millia paſſuum circiter D.CCCC. protẽditur, ſpecie haud ſanè abſimilis Italię, niſi quòd hæc cõtinenti adhæret, & magnitudine penè par. Spectat à Septentrione vltimos Scythas, quos Tartaros vocamus; ab Occidẽte vergit ad Sinas; ab Oriẽte nouæ Hiſpaniæ obuerſa eſt, minus quingentorũ millium interuallo. Abeſt ab vrbe Goa leucarum millia ferme duo. Cõtinet omnino regna ſex & ſexaginta; & (quod permirum eſt) vna tantùm lingua vniuerſa gens vtitur, haud ſanè ad cognoſcendum difficili. Iaponia autem omnis (quoniam tres ſunt inſulæ magnitudine præcipuæ) in partes diuiditur tres, quæ ab inſulis maioribus nominatæ, inſularum minorum complures attributas habent. Harum partium longè maxima, eadémque ab India remotiſsima, proprio vocabulo Iapon dicitur, quæ reliquæ regioni nomen dedit. Hæc in-

Iaponiæ deſcriptio.

ſula millia paſſuum DCCL. in longitudinem porrigitur. Latitudo eius varia eſt, maxima ex parte circiter CLXXX. paſſuum millibus patet. In ea tria & quinquaginta regna ſunt, parua ſcilicet. Quippe etiam ſingularum vrbium Dynaſtas ac Regulos liberali ſanè appellatione Reges vocant: etſi complures eorum ſatis magnis opibus pollent, præſertim qui regnis pluribus potiuntur. Inibi Meacus eſt, vrbs olim Iaponiæ omnis, nunc plurimorum regnorum caput.

Ximus inſula. Secundùm Iaponem magnitudine atque opibus præſtat Ximus: cuius longitudo millia paſſuum CL. patere proditur, latitudo ad LXX, eadem Sinis proxima, minimèque diſtans ab India, regnis diſtinguitur nouem, in quibus Saxumanum eſt, quò Xauerium appulſum diximus. Tertia *Xicus inſula.* Inſula inter has interiecta Xicus ſeu Xicocus vocatur, ferme dimidio minor Ximo. regna continet omnino quatuor. Hæc autem omnis regio antiquitati penitus ignota, caſu Luſitanis eò tempeſtate abreptis, decennio antequam eò veniret Xauerius, inuenta, conciliari commercio cœperat. Terra eſt perfrigida, imbri, niue, glacie horrida; multis locis montoſa ac ſterilis, maxima tamen ex parte campeſtris, & amnibus frequens; naturâque fertilis, niſi cultui agrorum aſsidua penè bella obſtarent. Quocirca oliuis vitibúſque magis apta, quàm conſita, vineas perpaucas, oliueta nulla habet: oryzæ magis quàm tritici ferax. Nec auri fodinis caret, ſed auri conflandi ſolertiâ. Cæterùm argenti fodinis maximè nobilis, ex quo Argentaria eſt appellata. tamen, quia Sinarum commercio incolæ excluduntur, olim pluribus egebat rebus. Quam inopiam nuper Luſitanorum cõmercia ſubleuarunt, non ſine magno ipſorum emolumento. Etſi autem regio omnis portuoſa, Ximus tamen inſula, & quia portubus maximè frequens, & quia prima ex India nauigantibus occurrit, maximè celebratur ab inſtitoribus Luſitanis. Vnus tum Rex vniuerſæ Iaponiæ imperabat. Dayrum incolæ appellant, cuius imperium, obſoleſcente iam apud Proceres Regia maieſtate, precarium eſſe cœperat. Iaponica porrò gens, ſi cum Indis con-*Iaponica gẽs qualis.* feratur, colore alba, naturâ bellicoſiſsima, cæteras nationes nuper repertas virtute ac probitate longè antecedit. Xauerius igitur Cangoximæ (quæ vrbs eſt Saxumani regni præcipua) ſubſiſtens, priùs quàm Iaponum animos oppugnare aggrederetur, omnes ſibi aditus luſtrandos, moréſque eorum, ac religiones cognoſcendas,

ratus

ratus eſt. De quibus cùm quæreret, ſic ferè cõperiebat. Gentem omnem ingenio eſſe facili, ac fermè à fraude abhorrenti: auro, diuitiis, copiis haudquaquam affluere; verùm (vt quominus pecuniæ, hoc minùs fermè auaritiæ eſt) talium rerum ſtudio minimè teneri. Nec aliud magis in contumeliam accipere, quàm mercatura, aut arte alia, rem augere. Itaque eorum diſciplinam paupertate magiſtra ſtare, ſed ita, vt paupertatem munditia & cultus corporis tegat. Eoſdem dignitatis exiſtimationíſque retinẽtes eſſe, vt qui maximè: ingenia priſcis illis Romanis ſimillima diceres. Omnes vulgò, etiam pueros, armorum præcipuo ſtudio duci: nec quicquam vulgò præter arma habere in deliciis. Cæterũ (quod dictu auditúque incredibile ſit) in tanta animorum ferocia, armorúmque impunitate, à rixis temperari; armorum vſu ad bellum aduerſus hoſtem reſeruato. Quippe Iapones ſui atque iræ potentes adeò ſunt, vt è Stoica diſciplina eſſe videantur: monſtríque ſimile eſt apud ipſos, iurgans, iratus, altercans Iapon cum altero. Etenim ad iurgia contẽtionéſque vitandas, negotia grauia & controuerſa nunquam ipſimet, ſemper per internuntios agunt: idq́ non cum alienis ſolùm, ſed cum neceſſariis quoque obſeruant, domeſticiſq́. Ita & ipſi æquitatem animi, & pacem cum aliis tuentur. Venatione delectantur in primis: nec carnem guſtant, niſi venatione quæſitam: à veruecina, ſuilla, bubula, vitulina non minùs abhorrent, quàm nos à canina equináue. A lacte autem & caſeo abſtinent, ſimiliter vt nos à crudo ſanguine. Gallinas & anſeres alunt, non tam cibi quàm animi voluptatiſque cauſa. Itaque raro carne, eáque ferina, veſcuntur: plerunque piſce, pomis, oleribus, oryza viuunt: temperantiæque beneficio commoda ſecundáque vtuntur valetudine. plerique ad extremam perueniunt ætatem; niſi vis aut caſus aliquis interueniat: vt vel hæc gens, quæ tam bene viuit paruo, documentum ſit, naturam paucis eſſe contentam, etſi cupiditas nunquam expleatur. Adulteria apud eos grauiſsimè vindicantur. Ab alea ludíſque ſimilibus penitus refugiunt, rati hiſce rebus homines alieni cupidos fieri. A furtis verò ac latrociniis tam longè abſunt, nihil vt homine indignius iudicent: quocirca latrones in crucem, extremum ſuppliciorum, agunt. Munditiem in victu, in cultu corporis elegantiam, vrbanitatis officia in congreſsibus, ſalutationibus, omníque vitæ conſuetudine, non accuratiùs viri quàm pueri, nobiles quàm ruſtici, colunt. Crederes in vna omnes

Iaponum moderatio in ira frænanda.

Iaponum frugalitas.

Iaponum vrbanitas.

pariter aula Regia ad vrbanitatem & elegantiam inſtitutos. Verùm tantis naturæ bonis inſitum genti malum ſuperbia officit. Nationes cæteras præ ſe adeò contemnunt, vt arroganter vulgò & inſolenter excipiant aduenas. Alioquin eis ad omnem honeſtatem (ſi qua vſquam ge s) natis quodammodo factiſque nihil magis. quàm Euangelij lumen, deeſt. Etenim omnes etiam ruſticani ingenioſi admodum ſunt, auidíque diſcendi: vt quidque maximè rationi congruere videtur, ita libentiſsimè ampleɛ̨tuntur. Sermones de Deo potiſsimùm, diuiníſque rebus, arripiunt auidè. Ad hæc, literis vulgò ſatis imbuti ſunt, eóque impenſiùs ad Chriſtianam diſciplinam capeſſendam apti. Hæc & alia multa, quæ, ne longum faciam, prætermitto, cùm de Iaponum ingenio ac moribus cognouiſſet Xauerius; de eorundem religionibus & Sacerdotibus quærens, hæc fermè reperit. Deorum numero eos maximè duci, quorum iuuentur ope. Itaque ab aliis Solem, Lunam ab aliis, alios ab aliis Deos coli. Haberi etiam nonnullos ex hominibus Deos adſcitos ab Sinis: inter hos Xacam & Amidam. Cæterùm eorum Sacerdotibus (Bonzios appellãt) nihil flagitioſius eſſe, nihil impurius; vt Diaboli adminiſtros facilè agnoſcas. Hos, nefando præpoſteræ libidinis genere inuecto, Iaponum animis tantum offudiſſe caliginis, vt ad tales impuritates cæci, teterrimum nefas vulgò peccatum eſſe abnuant. Ergo haud dubiâ Numinis irâ ex eo tempore illorum ciuitates (Regibus populatibúſque pariter contactis ſcelere, ac velut iniecta rabie temerè ruentibns ad arma) tumultuãtes, inteſtinis odiis belliſque perpetuò confliɛ̨tantur: vt ad tantam obſcœnitatem fugiendam aliquando aperiant oculos. Interim Bonziis, ne peccandi materia deſit, optimates ſuos liberos, oues ſcilicet lupis, committunt tradúntque in diſciplinam. Bonziorum Bonziarúmque plurima cœnobia, variúſque (ſimiliter vt apud nos cœnobitarum) veſtitus, Diabolo Chriſti Eccleſiã æmulante. Etſi autem æquè omnes Bonzij impuri haud falsò habentur; tamen adeò tutatur eos ſiue religio ſacrorum, ſiue eximia de illorum abſtinentia opinio, vt inſuper apud plebem iuxtà Proceréſque maximo in honore habeãtur: quippe quos carne, piſce, vino penitus abſtinere, oleribus modò atque oryza victitare, ac ſemel duntaxat in die cibum capere, glorioſiùs quàm veriùs ſama ferat.

Iaponũ Dij

Bonzij Iaponum Sacerdotes.

CAPVT II.

Cangoxima complures Chriſto parit.

HIS cognitis, Franciſcus primùm ſibi ipſe (id quod res monebat) abſtinentiæ arctioris legem imponendã ratus, etiam parciùs duriúſque viuebat, quàm Bonzij viuere dicebantur: vtique cùm non modò rerum inopia illum, verũ etiam penitus diuerſus exciperet cibus; faméſque ac neceſsitas conſuetam victus rationem, palatúmque ipſum, mutare quodammodo cogeret. Nam pro pane oryzâ, pro obſonio pomis ferè & herbis barbaro quodam modo cõditis, trahebat vitã. Quod ille nouum frugalitatis genus pro ſua animorum fame libẽter arripuit, vtpote *cuius cibus eſſet, facere voluntatẽ eius, qui ſe miſiſſet.* Et magnam habere ſe dicebat Iaponiæ gratiam, quòd conuiuio quoque ab incolis adhibitus, deliciis omnino carebat iis, quarum dulcedine decepti mortales, voluptati magis quàm neceſsitati ſeruiant, obruentes potiùs vires quàm recreãtes. Itaque ipſa ciborum condimentorúmque inſolentia maiorem illi præſcribebat temperantiam. Neque tamen idcirco minùs ei virium quàm antea fuit. non alibi meliùs quàm in Iaponia valuit. adeò vires ac valetudinem non minuit, ſed auget frugalitas. Cæterùm haud paulò plus negotij fuit in lingua, quàm in palato aſſuefaciendo. Iaponicũ ſermonẽ, quãquam naturâ haud ſanè difficilem, tamen ſtudia Iaponum ad ſummam difficultatem perduxerãt. Nihil iam illa lingua copioſius eſt. Ad varias rerum notiones variè ſignificandas, permagnam habet verborum idem ſignificantium ſyluam, & in hiſce vſurpandis elegantiam quandam, & quaſi ſaporem vernaculum. Nõ temerè quælibet aſſumuntur vocabula, ſed (vt alia grandiora, alia humiliora ſunt) ad rerum perſonarúmque accommodantur decorum. Atque etiam (quod permirum eſt) lõgè aliter loquuntur ac ſcribunt. ſermo alius virorum eſt, alius mulierum. aliis litterarum notis epiſtolæ aliis libri conſcribuntur. Quæ copia varietáſque tum loquendi, tum ſcribendi, ad perdiſcendum, multum & operæ requirit & temporis. Nec licet cuiquam vrbano in hoc genere eſſe negligenti. Si quid enim ab eorum ratione deflectas, tanquam homo imperitus ac ruſticanus ludibrio ſis, haud ſecus quã apud nos, qui in Latina lingua barbaris odioſíſque verbis aures offendunt delicatas. Franciſcus

Franciſci ſumma frugalitas in Iaponia.

Iaponicus ſermo.

ſcus ergo Iaponum linguam vtcunque ſibi addiſcendam existimans, cùm capita Chriſtianæ religionis à Paulo Iapone literis mandanda curaret, in magnas incidit ſalebras. Paulus quippe, homo idiota, nihilo melior interpres erat, quàm magiſter. Et quanquam plus etiam eniteretur, quàm poterat; minùs tamen efficiebat, quàm res poſtulabat. Nam capita illa adeò perperam interpretabatur, vt oratio neutiquam cohæreret: ita porrò ſcribebat imperitè, vt eius ſcripta ab Iaponibus literatis legi non poſſent ſine riſu. At Xauerius, vt erat animi ſemper difficultatibus obluctantis, irriſiones hominm contemnens, vbi eorum ſalus ageretur, negotium vrgere perſeuerauit. Quocirca agens vtcunque poterat cum populo, vitæ ſanctitate ac diuino quodam ardore animi conſequebatur, vt plus ipſe per ſe proficeret, quàm per Paulum, aut alium quempiam interpretem. Ad rei religioniſque nouitatem indigenæ frequentes concurrebant; partim aduenas habitu ac moribus omninò ab ipſis diſcrepantes viſendi ſtudio, partim etiam explorandi, quid tandem ex alio orbe religionis afferrent. Sed quoniam eos linguæ inſcitia non animi ſenſa explicare, non percontantibus ſatisfacere ſinebat, alij hæſitantiam eorum irridere, alij peregrinum veſtitum ac mores illudere; alij denique miſerari aduenarum vicem, rati viros ex alio terrarum orbe, nouæ religionis inuehendæ gratia, vſque in Iaponiam profectos, nec ſtultos eſſe oportere, nec nullius momenti res afferre. Ita aliam aliis ſermonis materiam dādo, excitatis ad nouam religionem cognoſcendam animis, nonnihil proficiebant. Inter hæc Paulus Iapon, rebus ſuis compoſitis, miraculo eſſe cœperat popularibus ſuis; vtpote qui peragrata India, multa ſanè mira & illis inaudita narraret. Ergo ad Saxumanum Regulum xv. ab oppido paſſuum millibus ſalutandi cauſa profectus, benignè ab eo accipitur. Poſt mutuas gratulationes, Regulus multa de rebus Indicis, de Luſitanorum opibus moribúſque ſciſcitatur. Quibus expoſitis, Paulus tabulam egregiè pictam profert, aduectā ex India: in qua B Mariæ, puerique I E S V in matris gremio ſedentis, imago erat. Hanc cùm Paulus, pauca præfatus de Chriſtianorum religione, oſtenderet Regulo; protinus ille venerabundus ſubmittit genua; idémque cæteros, qui aderant facere iubet. Cæterū vltra imaginis venerationem progreſſus non eſt. At Reguli mater, tabulæ ſpecie capta, eius expetiit exemplum. Sed pio mulieris ſtudio artifex defuit. Eandem cupido ſubinde inceſsit Chriſtianæ legis cogno-

B. Mariæ imaginem Iaponiæ Regulus ſupplex veneratur.

ſcendæ. Igitur poſtulauit, vt eius capita Iaponicis litteris ſibi traderentur. Paruit quidem mulieri Paulus; ſed illa Deo haudquaquam paruit. Itaque ille irrito incepto reuertit Cãgoximam: feliciúſque multo operam poſuit domi, quàm foris poſuerat. Quippe homo pius atque impiger, ſiue Xauerij inſtinctu, ſiue ſua ſponte, domeſticos excolere aggreſſus, propinquos, affines, neceſſarios noctes diéſque docere, hortari, monere nunc ſingulos; nunc vniuerſos non deſtitit priùs, quàm eorum pleroſque ad Chriſti perpulit fidem. Itaque breui eius coniux, filia, multíque præterea cognati, tum viri, tum feminæ, Catechiſmo inſtituti, baptiſmóque expiati, populo haudquaquam illorum conſilium factumq; improbãte. Xauerius porrò haud dubius populi ſtudia Bõziorum auctoritate niti; proinde, ea euerſa, omnia ſibi in expedito fore; primùm omnium Bonziorum nomen quaſi arcem ſuperſtitionis, ſibi expugnandum exiſtimauit. Opportunè igitur Bonziorum Antiſtitem nactus (Ninxit ipſorum lingua appellatur, non ætate ſolùm ac dignatione, ſed etiam eruditionis famâ inter omnes eminens) comiter in eius familiaritatem inſinuauit ſe. Inde alium ex alio ſermonem ſerens, paulatim cum illo de religione congredi cœpit. Nec fruſtra id fuit. Eum tum in aliis, tum in certamine de immortalitate animorum, parum ſibi conſtantem reperit, ſed (vt in vtramque partem impulſus lababat) ſæpe nutantem. Itaque haud ſanè ægrè hominem deiecit ſtrauítque. Is tamen vel ingenio vel comitate Xauerij captus, magno eum honore coluit. Et cæteri Bonzij, Ninxitis exemplo incitati, conſuetudinem Xauerij ambitioſiùs quàm auidiùs expetebant. Nec aliud magis in illo admirabãtur, quàm animi magnitudinem; quippe cùm religionis duntaxat cauſa tam lõginqua ac periculoſa nauigatione, inde vſque ab Luſitania totum fermè Oceanum emenſus, in vltimas oras penetraſſet. Illud autem ſumma pariter admiratione ac voluptate audiebant, piè Chriſtum ſanctéque colentibus beatitudinem propoſitam eſſe in cælo ſempiternam. Ita Bonziis partim conciliatis, partim conuictis, res in procliui videbatur eſſe. Sed quoniam cum populo ſine interprete agere non poterat, conatum eius ſcilicet morabatur ignoratio linguæ vernaculæ. Quocirca de tot animorum pereuntium ſalute ſolicitus, Iaponicæ linguæ iam deguſtata rudimenta celeriter deuorat. Inde, vt liberiùs ageret cum populo, aditum ſibi quærit ad Regem. Et ad eã rem egregiã illi operam Paulus

Pauli Iaponus ſtudiũ propagãdæ Chriſtianæ fidei.

Bonziorum Ninxit ſiue Antiſtes.

Iapon

Iapon dedit. Namque is Saxumanum Regem, auidum amicitiæ commerciíque Luſitanorum, haud ægrè perpulit, vt Franciſco, eiúſque ſociis, quippe apud Luſitanos auctoritate plurimum pollentibus, impenſiùs faueret. Franciſcus ergo Rege deinde adito, præparatas nactus aures, nullo negotio eum adduxit, vt Chriſtianæ religionis ſuſcipiendæ veniam ſuis popularibus daret. Facta poteſtate, Bonzij duo, aliiq; Iapones complures, ad Chriſti fidem adiuncti. Paucorum menſium ſpatio ciues ampliùs centum, libentibus quidem propinquis, Chriſtiani facti. Quos interiore cura inſtituens Xauerius, cùm Iaponicas litterarum notas verbis, vt diximus, difficiliores nondum teneret, noſtræ fidei capita in Iaponicam conuerſa linguam, noſtratibuſq; litteris conſignata, ipſemet tradebat neophytis de ſcripto pronuntians. Inde ex Neophytorum numero nonnullos in Indiam deſtinat, ingenuis diſciplinis in Goano Collegio inſtruendos, vt bonis deinde artibus ac moribus exculti, ſuis popularibus plus non ſolùm admirationis, ſed etiam opis, afferrent.

CAPVT III.

Mortuam puellam ab inferis excitat, leproſum ſanat.

MIRA ſubinde res & Chriſti gregem auxit Cangoximæ, & Franciſci nomen illuſtrius fecit. Cangoximanus ciuis erat honeſtus ac diues, ſed à Chriſtiana religione alienus. Huic dulciſsimam filiolam immatura mors ſubitò abſtulerat. Itaque dolore amens, multa indigna faciebat dicebátque. Côueniunt ad eum inter alios neophyti aliquot cognati amicíque, ſolandi gratia, & funeris celebrandi. Qui acerbiſsimo neceſſarij ſui gemitu eiulatúque moti, eum hortantur, vt Franciſcum Xauerium, virum ſanctum ex alio orbe, quàm primùm adeat, eius auxilium implorans: illum vtique vitam extinctæ puellæ redditurum. Haud ægrè ei perſuaſum. Ergo mœſtus pater, deſiderio filiæ ſtimulante, ad Xauerium accurrit: lacrymans rem exponit: ſuppliciter orat, ſuæ vt orbitati ac ſolitudini conſultum velit. Hìc Franciſcus, vicem illius miſeratus, ſtatim cum Ioanne Fernando, ſocio & comite ſuo, recipit ſe ad orandum Deum. Exinde gaudio alacer ſurgit, hominémque bono animo eſſe iuſſum dimittit, filiam eius viuam eſſe confirmans. Mouit ea vox iram barbaro, qui modò filiam haud dubiè exanimem reliquiſſet. Quocirca ſeu quòd ipſe mendacij

dacij quodammodo argui, ſeu quòd Franciſcus ab eius tecto abhorrere videretur, indignabundus receſsit. Domum repetenti domeſticus puer occurrit, puellam viuere ac valere nuncians. Itaque paterfamilias, repente mœrore in gaudium verſo, domum properat reducem ab inferis filiam videre feſtinans. Quam vt conſpexit, ſuis vix oculis credere: manantibusq́; gaudio lacrymis, ſcitari ex ipſa quî tandem rediſſet ad vitam. Reſpondet illa, ſibi vita functæ teterrimos ſatellites præſtò fuiſſe, qui protinus correptam deturbatum irent ad horrêda ignibus loca: cæterùm repentè duos egregios adfuiſſe viros, quorum beneficio ex ſatellitum manibus erepta extiterit à mortuis. Ad hæc parumper hæſit pater, ſtupore attonitus. Inde Xauerij profectò id eſſe beneficiū ſentiens, puellam ad eum ducit, grates acturus. At illa, Franciſcum comitémque eius intuita, primò obſtupuit: mox ad patrem conuerſa ſucclamat: En, pater, hi ipſi ſunt, qui me ab inferis excitarunt. Tum ille cum filia ad Xauerij genua prouoluti, obortis lacrymis grates ei agere cœperunt. Qui protinus manu alleuatos Chriſto Dei filio, humanæ ſalutis vindici, gratiam habere iubet. Nec fruſtra tantum miraculum fuit. Vita vni puellæ reddita, compluribus ſalutem peperit animorū. Quippe pater & filia, cæteriq́; domeſtici, ad Chriſtum aggregati. Et hoc exemplo alij ad implorandam Xauerij opem, Chriſtiq́; fidem expetendam, accenſi. Inter quos leproſus fuit honeſto loco natus. Hic certum hominem ad Franciſcum allegauerat, rogans vt ad ſe curãdum accederet. Et ille legatione benignè audita, occupationes excuſans, eò vnum ex comitibus ſuis miſerat, monitum quid facto opus eſſet. Is igitur ægrum, ex Franciſci præſcripto ſalutatum, ter interrogat, num fieri velit Chriſtianus: annuentem, manu in crucis morem ducta protinus ſignat. mira dictu res: ſubito crux lepram abſterſit. Quocirca ille Chriſtianis præceptis imbuitur, ac deinde baptiſmo luſtratur. Hæc in Cangoximanæ ciuitatis oculis geſta, cùm alij, tum Vincentius Pereira Luſitanus nauarchus in India Franciſci Sociis enarrauit, grauis quamuis magnæ rei auctor, idémque Xauerij, vt proditur, familiaris.

CAPVT

CAPVT IV.

De Antonij Criminalis martyrio cognoſcit.

LÆTVM rei Chriſtianæ ſucceſſu Xauerium haud leui dolore affecerunt litteræ eiſdem ferè diebus ad eum ex India perlatæ, ex quibus de Antonij Criminalis morte cognouit. Is (vt ſuprà oſtendimus) Comorino promontorio à Franciſco præpoſitus, re Chriſtiana per quadriennium præclarè geſta, anno M. D. XLIX. haud multo prius quàm in Iaponiam appulit Xauerius, martyrij decus laborum ſuorum præmium adeptus eſt. Nam cùm magna Badagarum manus, Chriſtianæ religionis odio accenſa, ex finitimo regno Biſnagæ Comorinenſem populabunda inuaſiſſet oram; Chriſtiani, vt in re trepida, tecta protinus & vicos deſerere: ad naues Luſitanorum, quæ tum fortè aderant, pro ſe quiſque confugere cœperunt. Ibi in maximo puerorum ac mulierum tumultu Antonius, multis ſimul anxius curis, hortabundus fugam trepidantibus expedire, inſtare cunctantibus, imbecillis opem ferre. Inter hæc aduētante hoſte, veritus ne fortè neophytorum aliquos à barbaris interceptos tormētorū acerbitas à Chriſti fide abſtraheret; decreuit, ſi res poſceret, *bonus paſtor animam ſuam dare pro ouibus ſuis.* Inuitabatur à Luſitanis in ſua nauigia, vt præſens periculum effugeret: ſed ille, ſui oblitus, ſuorum conſulebat ſaluti, pueros maximè ac mulieres, quorū imbecillitas propior periculo erat, in tutum recipere feſtinans. Ita dum alios à Barbarorum crudelitate vindicat, ipſe interuentu hoſtium interclusus à nauibus, in præcurſores incidit. Tum ille Dei amore ardēs, æternæq́ magis quàm huius vitæ memor, poſitis humi genibus, tollénſque manus in cælum, incredibili fortitudine offert ſe neci. Neque barbarorum ſæuitia eius virtuti defuit. Tribus haſtis confoſſus, mortem occubuit. Fertur, cùm grauiter vulneratus ſpoliaretur, ipſe in veſte detrahenda prædones illos vltro iuuiſſe, ne veſtis tenacior eſſet quàm vitæ. Hic nuncius variè (quod neceſſe fuit) animū affecit Xauerij. Nam & tali ſe adiutore priuatum doluit; & tanto eiuſdem bono velut paris decoris ſibi quoque deſtinati pignore, mirè lætatus eſt. Itaque lacrymis ſimul & laudibus debitis tam memorabilem ſancti viri mortem proſecutus, ſperare cœpit, agrum illum, martyris rigatum ſanguine, vberiores in dies fœtus editurum. Nec Xauerij ſpem

Ioann. 11.

Antonij Criminalis martyrium

rei

rei deinde feſellit euentus. Ex eo tempore nuſquam lætiores extiterunt, quàm in ora Comorinenſi, Euangelij fruges; adeò multiplex ſubinde ſoboles orta neophytorum, non facilitate magis quàm pietate præſtantium.

CAPVT V.

Rei Chriſtianæ curſu Cangoximæ impedito, Firandi & Amangucij Euangelium prædicat.

DISPAR in ſimili cauſa Cangoximanæ ciuitatis Franciſcique conditio fuit. Cùm enim is, martyrij auidus, auctoritatem obtriuiſſet Bōziorum, iámque læta neophytorum ſeges niteret; ſubitò procella, à Bonziis concitata, rei Chriſtianæ ingentem intulit calamitatem, quæ Xauerio grauior omni martyrio accidit. Multi iam, cæleſtis Numinis inſtinctu, Chriſtiana ſuſceperant ſacra: plures ad Chriſti religionem perſpecta veritas pelliciebat: cùm Euāgelij curſum (id quod tanto antè Franciſcus prouiderat) Bonzij auerterunt. Nam Chriſtiana religione inducta, cuius incrementum eos feſellerat, Deorum religionem, ſuámque auctoritatem, ad ludibrium receſſiſſe intuentes, enimuero flagrare ira, odio furere cœperunt. Ergo non magis dolore quàm Diabolo ſtimulante, ad Regem frequentes coëunt, " grauiter ſanè ſeueréque illi denuntiantes, Videret etiam at- " que etiam quid ageret; dum integra res eſſet, ſuæ commu- " níque proſpiceret ſaluti. Si ſuos populares peregrinas reli- " giones ſuſcipere pateretur, profectò Deos patrios paſsim " ludibrio futuros: quibus iratis, cui dubium eſſe, quin Can- " goxima, Regnúmque eius vniuerſum breui euertendum " foret? An verò non videret Chriſtianam religionem Iapo- " nicæ penitus aduerſari; tantúmque de illa demi quotidie, " quantum Chriſtianæ accederet? An ignoraret acerbiſsimū " patriis Diis inurere dolorem, quicunque patria ſacra poſt- " ferret peregrinis? vtique leuiorem culpam eſſe peccantis po- " puli, quàm Regis in peccato alieno conniuentis. cæleſtes iras " morâ fieri acriores. Iaponicæ quippe religionis conditores " haud dubiè, pro tanta contumelia, debitas de Cangoxima- " nis expetituros pœnas: & paucorum impietatem Regi Re- " gnóque exitio futuram. Quare ſi quis ei patriarum cærimo- " niarum, ſi quis Deorum reſpectus memoriáue eſſet; eorum vel gratiam ſpectaret, vel formidaret iram. Hac Bonziorum oratione ille perterritus, & ſimul commercij Lu-

ſitanorum ſpe fruſtratus, protinus cum vinculorum mortíſque minis edicit, atque interdicit, vt omnes patriam retineant religionem: neu quiſquam in poſterum Chriſtianis myſteriis initietur. At Xauerius, meliora quotidie ſperans, cum ſumma cura excolebat neophytos: quod ab ea re otij erat, ex conſuetudine ſua tribuebat Deo, quo cum magis, quàm cum hominibus verſabatur, diuinū colloquium non tantùm virtutis hortamentum, ſed laboris etiam ſolatium ratus. Itaque grauiſsima famis & frigoris incommoda, aliáſque maximas difficultates, homo peregrinus, in barbara & infeſta ciuitate, mira æquitate animi pertulit. Cæterùm anno in hiſce laboribus & ærumnis circumacto, cùm penitus obreptum Euangelio iter Cangoximæ cerneret, demigrare ſtatuit aliò. Neophytis ergo valere iuſsis, Paulo eorum tutelam reliquit: ipſe, Coſmo Turriano & Ioanne Fernando comitantibus noua erectus ſpe, in Figuenum Regnum, quò iter Luſitani auerterant, petere intendit. Incredibile dictu eſt, noui Chriſtiani in Franciſci digreſſu quantum profuderint lacrymarum. quippe illum cum aliis nominibus, tum verò ob egregiam eius ſanctitatem, eximiè carum habebant omnes. Quocirca flentes, eúmque magiſtrum, ducem, patrem confuſis appellantes vocibus, pro ſe quiſque immortales abeunti egêre grates, quòd eis tanto ſuo labore æternæ ſalutis mōſtraſſet viam. Erant neophyti facilè octingenti, tam bene inſtituti, vt Paulo magiſtro intra paucos menſes orbati, ſeptem ipſos annos, ſine vllo duce, omnes ad vnum in Chriſti fide permāſerint, quoad aliquot è Societate IESV eò miſsi venêre. Figuenum regnum eſt in eadem Iaponiæ inſula, quam Ximum appellari docuimus. Ad huius Regni oppidum (Firando nomen eſt) millibus paſſuum à Cangoxima circiter C C. progreſſus Xauerius, benignè à Luſitanis, & eorum inſtinctu etiam ab Rege excipitur: apud quem dies aliquot diuerſatus, oppidanos facilè centum ad Chriſti fidem cultúmque traduxit. Et quanquam eum operæ apud Luſitanos & Firadentes poſitæ haudquaquam pœnitebat (plures quippe Firandi paucis diebus, quàm Cangoximæ multis menſibus, ad Chriſti adiunxerat gregem) tamen maiora mente complexus, Coſmo Turriano neophytos committit; ipſe cum Ioanne Fernando in Iaponem inſulam traijcit, Meacum petiturus. Verùm edoctus à locorum peritis, Amágucium oppidum ſatis celebre in via eſſe, confeſtim eò, Amanguciani Regis animum ac ſenſus tentandi

Regnum Figuenum.

Firandum oppidum.

Amágucium oppidum.

tandi explorandíque ſtudio, pergit. Oppidum eſt maritimum in præcipua illa Iaponiæ parte, quam Iaponem propriè vocari diximus, Amangucium in primis amplum ac nobile; quippe ſedes Amãguciani Regis, qui, opibus præpotens, cum Meacenſi Rege omnium maximo de imperio dimicat. Id oppidum, gentis more, tectis ligneis conſtat: familiarum millia amplectitur circiter decem. Abeſſe dicitur à Firando millia paſſuum fermè C C C. Huc igitur cùm veniſſet Xauerius, reperit nobiles viros permultos, pluréſque è plebe, auidos cognoſcendæ Chriſtianæ religionis, de qua multa rumore ac fama dudum acceperant. Itaque in compitis ac triuiis bis in die de ſcripto (nondum enim linguam Iaponicam probè nôrat) Euangelium diuulgare inſtituit, magnâ hominum frequentiâ concursúque. Cæterùm ſermonem de diuina Lege non æquè proſperè omnium excipiebant aures. multi audiebant ſanè libenter: plures contrà aſpernabantur penitus: nonnulli etiam procaciùs irridebant. Quocirca per vias euntem deinde Xauerium, velut inſanum, magna puerorum vltimæque ſortis hominum turba proſequebantur illudentes, atque ea quæ audierant Chriſtianorum myſteria legéſque nominatim per iocum ac ludibrium inculcantes. Quæ ille omnia, non tam contumeliam quam contumeliæ cauſam intuens, æquo lætóque ferebat animo. Ita plus ferendo quàm dicendo profecit. Namque auditorum prudentiores, eum minimè fatuum eſſe intelligentes, egregiam eiuſdem in tot probris, verborúmque contumeliis, patientiam æquitatémque animi admirabantur; vtique cùm eundem audirent inde vſque ab Europa per immenſa Oceani ſpatia in Iaponiam, duntaxat nouæ religionis tradendæ ſtudio, traieciſſe. Ad vltimum peregrina virtus miraculo eſſe cœpit, & multorum ſermonibus ac ſtudiis celebrari colique. Ergo Dynaſtæ plures, diligentiùs exploraturi quid tandem religionis ex alio aduexiſſet orbe, eum domum ſuam accerſebant, ſuapte ſponte pollicentes, ſi religiones quas afferret, ipſis probauiſſet, haud dubiè patriis prælaturos. Sed nimirum id opus *non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei*. Eædem res aliter ab aliis, à pleriſque autem auribus magis quàm animis admiſſæ. Poſt dies aliquot in compitis & priuatorum ædibus non ſine fructu conſumptos, ad Regem, eius accerſitu, Xauerius venit: Percontanti genus, cauſámque ſui in Iaponiam aduentus,

Xauerius velut inſanus exagitatur.

A Dynaſtis domum accerſitur.

Roman. 9.

reſpondet ſe natione Hiſpanum eo diuinæ legis prædicandæ cauſa veniſſe, de ipſorum ſalute ſolicitum. Neminem quippe ſaluum eſſe poſſe, qui non Deum huius vniuerſitatis opificem, ac IESVM vnicum Dei Filium, omnium gentium Saluatorem agnoſceret, eiúſque cæleſtem ſalutarémque legem impenſius cuſtodiret. Iuſſus ergo ab Rege protinus eam legem explicare, morem illi geſſit haud inuitus, bonámque ſui libri recitauit partem. Auditus eſt horam circiter attentè ſanè ac diligēter. Sed Rex barbarus, audiendis rebus cæleſtibus quā gerēdis aptior, audita neglexit. Xauerius inde ad concionādi munus reuerſus (vt paulatim cōſuetudo homines, quamuis feroces, mitigat mollitque) æquioribus populi animis, fecundioribúſque concionibus, eſt vſus. Complures iam egregia Chriſti facta cupidè audiebant. Vbi verò ad acerbiſsimos eius cruciatus, indigniſsimámque necem ventum erat, lacrymis temperare non poterant: adeò etiam barbaris miſeranda videbatur. Miſericordia religioni aperuit viam, nonnulliq́ue Chriſto aggregari cœpti. Verum Franciſcus haud operæpretium ratus in ea vrbe verſari diutius, Meacum pergere decreuit, ea mente, vt à Meacenſi Rege, qui propter imperij magnitudinem Magnus Rex dicitur, veniam diuulgādi Euangelij peteret. Meacum quippe vrbem totius Iaponis longè clariſsimam ſciebat eſſe, ac Gymnaſio maximè inclytam, De cuius magnitudine vrbis, celebritate Collegiorum, Cœnobiorúmque multitudine, in ipſo itinere adeo multa cognôrat, vt ei in animo fuerit rectà contendere Meacum. Sed, Deo Cangoximanis fauente, Cangoximam, vt ſuprà diximus, nauis appulſa eſt, vbi ſpes Chriſtianæ rei bene gerēdæ diutius quàm fructuoſius eum retinuerat. Meacum igitur iturus, dedit ſe in viam duobus comitibus, Ioanne Fernando è Societate, & Bernardo Iapone neophyto, antiquæ probitatis viro, qui Cangoximæ ad Chriſti fidem acceſſerat primus.

Regi Euāgelium prædicat.

Ethnici audiēdo Chriſti cruciatus lacrymantur.

Magnus Rex Meacenſis.

CAPVT VI.

Meacum magno labore contendit.

MEACVS vrbs in media fermè inſula ſita eſt, velut Iaponis vmbilicus. Diſtat ab Amangucio, quod in primo Inſulæ aditu eſt poſitū, rectà quidem regione paſſuū millia non ampliùs CL. Sed anfractus maximi æſtuariorum

ac montium intercedunt. Eò iter intendit Xauerius anno poſt Chriſtum natum M. D. L. menſe Octobri, quo menſe in Iaponem ingruit frigus. Erat tum iter illud non modò ſaxis aſperum, ſed etiam perpetuis obſitum niuibus, quas acri gelu vis hyemis adſtrinxerat. Quocirca paſsim in ſyluis concretæ ex niue glacieque quaſi trabes ex arboribus pendebant, peſtem atque exitium viatoribus minitantes. Accedebant bellorum, quibus tota regio ardebat, haud leuia pericula: crebra etiam latrocinia, quibus itinera erant infeſta. Franciſcus tamen omnium rerum, præterquam diuinæ prouidentiæ, ſalutiſque animorum, immemor, iter adeò longinquum ac periculoſum alieniſsimo anni tempore ſuſcepit. Cæterùm ſiue vt expeditum inter barbaros iter, ſiue vt certum aliquem talis viæ ducem haberet, equiti indigenæ, Meacum petenti, famulum ſemet adiunxit, ſeruitutem quoque pro Chriſto ſibi decoram ratus. Domini ergo equitantis ſarcinulam præter ſuum Miſſæ inſtrumentum, curſitans geſtabat humeris. Herus quippe curſus magis quàm itineris modo concitabat equum per obnoxia latronibus loca. Et Franciſcus pedibus fermè ibat nudis, quòd riui amnéſque vado tranſeundi ſe paſsim offerrent. Itaque ſæpenumero pedibus ex niuis & algoris iniuria intumeſcentibus, grauiter laborabat: crebro etiam curſu & ſarcinarum geſtatione fatigatus, glacie aut aſperitate viæ fallente veſtigia, corruebat. Quæ ille omnia non æquo ſolùm, ſed etiam intento in Deum & à ſenſibus alienato ſuperabat animo: Quippe tanta erat vis cæleſtis contemplationis, vt victis dulcedine ſenſibus, ſubinde in vepres indueret ſe; ad lapides offenſaret pedes laceraretque ſine vllo prorſus ſenſu doloris. Nec verò noctis conditio melior quàm diei. ſæpe de nocte imbribus madefactus, frigore cõfectus ac fame, ad diuerſorium veniebat, vbi humana ærumnarum ſubſidia ſolatiáque ſuppeterent nulla. Argumento eſt, quod toto illo itinere oryza, eáque emendicata, vitam tolerauit, non minore alimentorum inopia, quàm corporis vexatione procedens. Tantas haſce itineris ærumnas inſolentia exaſperabat gentis. Iapones, vt elato ſunt celſóque animo, peregrinum hominem, Iaponicæ elegantiæ ac moris ignarum, eundémque ſui contemptorem, exagitabant, velut ſtolidum fatuúmque. Quocirca in oppidis ac pagis, quà tranſibat, in nauigiis quibus vehebatur, in viis paſsim ac diuerſoriis, omnium erat ludibrium. At ille hilariter, non

Xauerius equiti famulum ſe adiungit.

Meacenſis itineris labores & ærumnæ.

Xauerius exagitatur vt ſtolidus.

modò patienter, cuncta perferebat, cũ Apoſtolo *ſtultus propter Chriſtum, & omnium peripſema* eſſe geſtiens. Menſibus in itinere duobus exactis, demum innumerabilibus terra mariq́ue perfunctus malis, Meacum Dei benignitate ſaluus & incolumis peruẽnit. Meacus vrbs eſt Regia, Iaponiæ totius longè maxima ac celeberrima. Ea cùm floreret (ſi famæ libet credere), tectorum propè CC. millibus frequentabatur; ſed crebris vaſtata bellis, populationibus, incendiis, propè dimidio minor euaſit. Sanè murorum circuitus, vrbiſq́ue vaſtitas ea eſt, quæ veram eſſe oſtendat vetuſtatis famam. Cùm eò venit Xauerius, domorum habebat facilè centum millia. Meaci Academia eſt percelebris; Collegia diſcipulorum quinque præcipua, Cœnobia verò innumera virorum mulierumq́. Itaque maxima ſeges ac materia conuerſionis offerri videbatur. Verum (quæ ſunt occulta Dei conſilia) ea ſpes prorſus irrita atque inanis fuit. Meacum vt venit, intẽtus in occaſionem Regis adeundi, petendique ab eo vt faceret Euangelii in ſuo Regno pronuntiandi poteſtatem, ad Regiam dies aliquot fruſtra expectauit. Iaponicæ quippe conſuetudinis vrbanitatiſque inſcitia, vulgaris & obſoleta veſtis, Chriſtianæ vitæ ſimplicitas eum cohorti Regiæ eludendum præbebant. Itaque adeò obſtructos omnes ad Regem inuenit aditus, vt nunquam omnino eum adire licuerit. Ergo cùm interim comperiſſet, cæteros Dynaſtas, Meacenſis Regis maieſtate obſoleſcente, nequaquam illi dicto audientes eſſe; mutato conſilio, curâque impetrandi Regij diplomatis omiſſa, tentare Meacenſes cœpit, quo tandem animo Chriſtianam acciperent legem. Reperit ciuitatem omnem ſolicitam expectatione, ſuſpenſam metu bellorum ingruentium. Itaque, auerſis auribus animiſque omnium, tempus terebat. Vltro etiam in compitis ad circumfuſam multitudinem verba faciens (quod idem illi in aliis quoque oppidis acciderat) à pueris ac fece plebis paſſim obſoletis calceis aut etiam lapidibus petebatur exigebaturq́ adeò nihil ſalutare non modò ad animos, ſed ne ad aures quidem admittebat obſtinata ſuperſtitio. At ille *ibat gaudens, quòd dignus habitus eſſet pro nomine IESV contumeliam pati.* Demum vt perſpexit nec pacatam eſſe ciuitatem, & ab Euangelio prorſus alienam; enimuerò doluit ſibi, poſt tantos itineris labores, re infecta, nullóque cum manipulo ex tanta ſegete diſcedendum ſed tota re diuinæ voluntati prouidentiæque permiſſa, Amanguchium remigrat, illa ſe cogitatione conſolans.

Meacus vrbs maxima & celeberrima.

Xauerius à cohorte Regia eluditur.

Lapidibus appetitur.

lans, præclarum eſſe pro Chriſto magna non ſolùm agere, ſed etiam pati.

CAPVT VII.

Amangucij Rege muneribus conciliato, complures Chriſtianos facit.

AMANGVCIVM igitur, pari ferè labore & incommodo atque inde Meacum ierat, reuerſus, extemplò ſtatuit Regem conuenire: eíque à Præfecto Indiæ, Epiſcopóque Goano, litteras ac dona, quæ Firandi reliquerat, tradere. Hæc ille munera Meacenſi Regi, qui totius Iaponiæ maximus ferebatur, deſtinarat animo. Cæterùm vbi animaduertit illum precario iam regnantem, non tam imperio magnum eſſe, quàm nomine, Regem autem Amangucij opibus pollere; mutata voluntate huic dãda cenſuit, ratus eum ſibi potiſsimùm donis conciliandum, qui rem Chriſtianam auctoritate iuuare plurimum poſſet. Itaque Firandum celeriter regreſſus, nouam Regis adeundi rationem, quàm ſubiecerat neceſsitas, init. Iam vſus eum docuerat, ab Iaponibus, communi mortalium vitio, homines ſpecie cultúque corporis æſtimari, pannoſos verò vix hominum numero haberi; perinde ac ſi viri decus veſtitus magis quàm virtus foret. Quocirca obſoleta veſte depoſita, veſtitus elegantiam aſſumere decreuit, & ſplendore veſtis oculos ſpecioſa magis quàm vera bona ſpectantium capere, vt eorum deinde animis lucem offerret veritatis. Ergo Amangucium cùm remeaſſet, ſplendida in veſte, duobus tribúſue famulis comitantibus, adiit Regem. Et conſilium comprobauit euentus. Protinus ab aſſeclis ad Regem introductus, ab eo ſanè benignè comitérque excipitur. Pauca præfatus, à Prorege Indiæ & Goano Epiſcopo litteras amicitiæ obſides peregrina munera amicitiæ pignora, atque in his monochordum & horologium Regi tradit, non tam pretio quàm nouitate, & admiratione artificij, grata illis locis & accepta. Rex igitur litteris doniſque Luſitanorum mirè lætus, magnum argenti aurique pondus Xauerio inuicem elargitur. At ille memor ſe non mercatorem eſſe, ſed Sacerdotem, remiſsis quæ offerebantur, Regem precari enixè inſtitit, vt diuinæ legis in

Splendore veſtis adiutum ſibi facit ad Regem.

Dona Regi offert.

Regis dona repudiat.

ſua ditione ſibi promulgandæ, ſuis popularibus accipiendæ, poteſtatem regio faceret edicto, hoc dono nullum ſibi, nullum Luſitanis dare optatius poſſe. Itaque Rex tantam abſtinentiam admiratus, aſpernantis quod alij per ingentia fretorum terrarúmque pericula peterent; non dubitauit eius religioni fauere, cuius ſuſpiceret virtutem. Extemplò igitur per omnes vrbis vias pronuntiare præcones iubet placere Regi Chriſtianam Religionem proponi ſuis popularibus, vt, quicunque vellent fierent Chriſtiani. Proinde ne quiſquam Luſitanos Sacerdotes facto verbóue læderet, neu cuiquam patria ſacra deſeruiſſe fraudi foret probróue. Inſuper, vt cum poteſtate facultatem daret, Xauerio inane Bonziorum cœnobium ad habitandum attribuit. Ea res & nomen Franciſco, & religioni exiſtimationem conciliauit. Ergo permulti, cognoſcendæ nouæ religionis auidi, ad eum audiendum confluebant. Nec illorum ſtudiis deerat Xauerius, aliquam iam ipſorum linguæ facultatem nactus. Bis in die concionem ad populum habebat, magnâ ſemper ciuium frequentiâ. Vbi perorauerat, aliquantiſper cum auditoribus de rebus pro ſuggeſtu expoſitis diſceptabat. Aut enim interrogantibus reſpondendum erat, aut ipſi inuicem interrogandi. Id certamen, aliis ſuper alios vrgentibus, plerunque ad multam noctem tenebat, vix vt eſſet corporis curandi locus. Nec alia res maiori erat impedimento, quam Iaponicæ linguæ inſcitia. Quippe identidem, cùm inſolens aliquod verbum faſtidioſas delicatáſque eorum offendiſſet aures, Franciſci infantia riſui erat. Itáque non deerant qui riſus captandi cauſa quæſtionibus eum onerarent. Cæterùm is orationis ſpiritus, ea vitæ ac religionis ſanctitas, támque à Bonziorum vita doctrináque diſcrepans eminebat, vt, quod dicta non poterant, offenderent facta. Quocirca Iapones, ingenioſos vtique & obſequentes rationi, haud fallebat, quàm conſentanea eſſent illa, vtcunque dicerentur. Conueniebant multi è cœnobiis Bonzij Bonziæque; plures etiam è nobilitate, è plebe verò quàmplurimi. Aſsiduè referta erat domus omnium ordinum hominibus: ac ſæpè aduentantium capere nequibat multitudinem. Interrogationes adeò multæ fuerunt ac variæ, vt diſcuſſa demum errorum caligine ac luce veritatis oborta, non pauci ex Franciſci reſponſis perſpicerent, leges ſuorum Deorum inanes ac falſas, diuinam autem veram eſſe ſolidámque. Nec in ſuſcipien-

Edictum Regium pro religione Christiana.

pien-

pienda vera religione, quàm in excutienda, ſegniores fuerunt. Diebus aliquot in percõtando reſpondendóque conſumptis, plures Chriſtiani fieri; primi autem omnium ij, quorum præcipuè peruicacia Xauerio in concionibus certaminibusq; obſtiterat, Deo pertinaciam in facilitatem vertente. Quanquam primum decus nõ doctrinæ fuit, ſed patientiæ. Fernando Franciſci ſocio in triuio concionante ad plebem, Iapon fortè quidam præteriens ad concionem acceſsit. Inde, vt erat homo inſolens, prodit in medium, & collectam in ore ſaliuam in concionantis os coniicit: eam ille contumeliam adeò patienter tulit, vt nihil omnino cõmotus, abſterſa linteo facie, inſtitutum pertexeret ſermonem. Tantæ patientiæ miraculo motus quidam è concione, in animum induxit ſuum, à viris tanta virtute præditis non poſſe religionem, niſi ſanctam, afferri. Itaque domum ad Franciſcum venit, inſtituitur, ac primus omnium baptizatur. Huius exemplum alij deinceps ſequuti. Inter hos Laurentius quidam Luſcus tantum animo diuinæ lucis accepit, vt, nuntio rebus humanis remiſſo, totum ſe Deo cõſecraret magno cum Iaponiæ emolumento. Is namque in Societatem à Xauerio adſcriptus, egregius deinde concionator extitit; populariúmque ſuorum quàm plurimos ad Euangelij lumen adduxit. Baptiſmate deinde luſtrati honeſti homines multi, qui ſumma Franciſco familiaritate deuincti, tantopere ei gratificari ſtudebant, nunquam vt ſatisfacerent ſibi. Quocirca de Iaponum ſectis ac religionibus ab illo interrogati, impenſiùs etiam, quàm rogabantur, omnia prodebant.

Fernandi virtus.

Iaponis cuiuſdam inſolentia.

Patientiæ vis ad Ethnicorum conuerſionem.

Laurentius Luſcus concionator egregius.

CAPVT VIII.

Cognitis Iaponum ſectis, complures eorum conuertit.

EX his igitur ille longè accuratiùs quàm antea Iaponicas religiones diſciplináſque cognouit; ſectas vigere in Iaponia tum virorũ tum feminarum omnino nouem: liberum cuique eſſe, quam velit, ſequi. Itaque euenire vt in ijſdem ſæpe tectis, quot capita tot penè ſint diſciplinæ; domeſticique inter ſe contendant, ſuam quiſque alijs præferre conantes. Ex hiſce ſectis nullam de mundi

Iaponum ſectæ.

animo-

animorúmque procreatione quicquam tradere. Nimirum idcirco, quòd nullum horum eſſe principium conſentiant vniuerſæ. Inter omnes conuenire, poſt hanc vitam ſedes eſſe animorum duas, damnatorum vnam, alteram beatorum. Cæterùm quale tandem ſit beatorum domicilium, cuius imperio animæ detrudantur ad inferos, docere neminem: tantùm quaſdam decantare fabulas de ſuarum diſciplinarum auctoribus, quorum Xaca & Amida principes numerentur: eos propter aliorum ſalutem grauiſsimas vltro ſubijſſe pœnas, maximéque diuturnas. Harum ſectarum alias trecenis, quingenis alias præceptis contineri: omnes tamen quinque tãtum leges ad ſalutem neceſſarias ducere, quibus caueatur; Ne hominem occidant, neu animal vllum occiſum comedant, neu furentur, neu mœchi mendacéſque ſint, neu vinum bibant. Bonzios vero & Bonzias hoc ſuſcepiſſe, vt pro populo, qui, vrbanis curis negotiiſque impeditus, eas ſeruare nequeat leges, ipſi ſatisfacerent; hac tamen lege, vt ei domicilia, reditus annuos, cæteráque attribueret vitæ ſubſidia, & ſcilicet honorem haberet. Quocirca locupletes è populo, ac Dynaſtas, vt peccandi licentia fruerentur, conditione accepta, impensè illis quæcunque poſtularent conceſsiſſe, ratos Bonzijs deprecantibus haud dubiè vel ab inferorum pœnis ſe vindicatum iri. Bonzios porrò ipſos ab omnibus petere eleẽmoſynam, dare nemini. His aliiſq; rebus eiuſmodi compertis, Xauerius ſuis Iapones inſtitutis quaſi armis oppugnare adortus, ſic apud populũ cum Bonzijs cœpit agere, vt eorũ commenta certis argumentis rationibúſque conuelleret. Præcipuè verò docebat, ex inferorum ſupplicijs Bonziorum deprecatione eximi neminem poſſe; vtique cũm Bonzij leges, quas pro alijs ſeruaturos ſe recepiſſent, ipſi minimè ſeruarent. Conſtabat quippe illos, lapſa iam vetere diſciplina, potare vinum, carne clàm veſci, palàm mentiri mœcharíque. Proinde populus, patefactis Bonziorum dolis, indignari vulgò, & illorum fraude ſe deceptos, boniſque ſpoliatos, queri. Et ab ipſis Bonzijs demum veritatis confeſsio expreſſa eſt: niſi ſolertia eos ab inopia vindicaret, enimuero fore ſibi pereundum fame. Itaque ex eo Bonzij magna non ſolùm damna, ſed etiam dedecora ſubierunt. Inde Xauerius, cõperto ex Iaponum amicorũ ſermonibus litterarúmque monumentis, Xacã & Amidam duo annorũ millia expleuiſſe, Xacam verò octies millies natum, aliáque multa

Xaca & Amida Iaponum Dij.

Bonziorum improbitas & auaritia.

Fabula Iaponũ de Xaca & Amida.

multa his ſimilia, riſu quàm relatu digniora; extemplò inceptas fabulas exagitare inſtitit, illos nō homines aut Deos, ſed Diaboli portenta fuiſſe demonſtrans. Quibus Bonzij, venefici, cæteriq; diuinæ legis aduerſarij prorſus conuicti, cùm reticerent; gaudebant ſcilicet Chriſtiani, in ſuſcepta fide ac propoſito confirmati: Ethnici verò qui aderant, perſpectis magiſtrorum erroribus, in ſuis religionibus labantes, paulatim ad Chriſti cultum transferebant ſe. Ergo id indignè ferentes Bonzij, grauiter eos, quòd patrias religiones desererent, accuſare: illi contrà reſpondere, nimirum diuinam legem magis conſentaneam eſſe, idq; vel ipſis auctoribus, qui Iaponicis obiecta legibus refellere nullo modo ſuſtinerent. Rurſus Bonzij obiectare Franciſco auctoritatem Sinarum, à quibus religiones petitas Iapones haberent. Nunquam vtique Iapones religionem & cæremonias mutaturos, niſi priùs Sinæ mutaſſent. Proinde abiret illuc, inferret Euangelium, Sinis Chriſti iugum imponeret: illis ſubactis, tum demum Iaponiam quoque in Chriſti fidem vltro eſſe venturam. Cæterùm hæ Bonziorum voces nihil admodum Xauerij conatibus obſtabant, qui nihilo minùs deſtinata exſequi ſtudebat. Iapones quidem, qui nihil penitus de Solis, Lunæ, ſtellarum, orbium cæleſtium, terræ, maris, animorum, cæterarúmque rerum molitione inaudierint, huius vniuerſitatis opificem & effectorem vulgò nullum agnoſcunt. Franciſco igitur oſtendente, rerum omnium ac nominatim animorum conditorem eſſe Deū; mirabantur ſcilicet eiuſmodi rerum principium non Iaponibus modò, ſed etiam Sinis, vnde ipſi religionem adſciuiſſent, penitus occultum & ignotum fuiſſe. Admiratio eò demum erupit, vt non magis Xauerium Chriſtiq; religionem ſuſpicerent, quàm Bonzios Iaponicáſque contemnerent ſectas. Hiſce ergo diſputationibus adeò Bonziorum nationē conturbauit Xauerius, vt, qui ante eius aduentum de ſuis legibus inter ſe contenderent, iam, omiſſo hoc certamine, omnes pariter de vna Dei lege loquerentur. Ac multi multa quotidie percontabantur ex Frāciſco; vnúmne eſſet rerum bonarum malarúmque principium, ídque vtrum bonū an malum? Reſpondenti, vnum eſſe rerū omniū principium, & ſummè bonum, obijciebāt illi Diabolos humani generis hoſtes, quos malos eſſe cōſtaret: ſi Deus bonus eſſet, cur res tā pernicioſas procreaſſet? Tū Xauerius illos bonos procreatos à Deo, ſua vitio malos euaſiſſe, atq; idcirco

Iapones Aſtronomiæ ignari.

Acutæ Iaponum interrogationes.

apud

apud inferos æternis mactari ſupplicijs. Et illi deinceps quærere inſtiterunt: Cur Deus homines ab ſe ad ſuum cultum conditos, à Dæmonibus in fraudem impelli ſineret? Quin humanas mentes ad virtutem propenſas feciſſet potius, quàm procliues ad vitium? Ad ea Frãciſcus, hominẽ liberum eſſe naturâ; diuináque præſidia ad pugnam victoriamq́ parata, ſi modò vti velit, habere demonſtrauit: & ſimul humanum genus ad honeſtatem natum, parentum vitio, malóque cultu, deprauatum eſſe docuit. Tum illi ab hominum culpa in ſeueritatem Numinis verſi, ſciſcitari cur tandem inferorum carcerem malorum vltimum ædificaſſet? cur hominum æternis addictorum cruciatibus nulla vnquam eum miſericordia caperet? Contrà Xauerius oſtẽdere, tantam eſſe Dei maieſtatem, tanta eius in homines vel vniuerſos vel ſingulos promerita, vt nullum reperiri poſſet ſupplicium tantum, quod non homuncioni, cæleſtis numinis violatori, pro tanto ſcelere deberetur. Eam tamen eſſe Dei clementiam, quæ ſemper aliquid de merita remitteret pœna. Et hæc quidem, aliáque his ſimilia, ingenti aſſenſu audiebantur, vt cuncti faciſè acquieſcerent. Cæterùm illa cura eorũ animos ſolicitabat maximè, quòd nec benignus nec æquus Deus videretur, qui omnium regionum, prætterquam Iaponiæ, memor, Iaponibus ante Franciſci aduentum nunquam indicaſſet ſeſe, vtique ſi quotquot ignotum non coluiſſent Deum, ad inferorum damnaſſet ſupplicia, eodémque fuiſſet ipſorum maiores, cæleſti luce fraudatos, præcipites ferri agiq́. Ad hæc Franciſcus demonſtrare, diuinam legem, mortalium animis inſitam, legum omnium eſſe longè antiquiſsimam. Quippe Iapones etiam ante leges ab Sinis petitas, rationis admonitu non ignoraſſe, nefas eſſe hominem occidere, furari, peierare. & cætera quæ diuina lex prohiberet. Itaque ſi quis tale quidpiam admiſiſſet, conſcientiâ, quaſi ſceleris vindice, ſtimulante cruciari. Id adeò in ſolitario hominem explorari licere, qui in deſertis ſyluis ſine vlla litterarum legúmue humanarũ cognitione educatus, tamen diuinarum legum de homicidio, de furto, de periurio, rebúſque cæteris, haudquaquam foret ignarus. Quod ſi in barbaris quoque nationibus cerneretur, quid tandem in humanis ac politis futurum? An non igitur iure mulctari ſupplicijs, qui diuinam legem naturæ inſitam violarint, quam ſi obſeruaſſent, vtique eis cæleſtis fuerit obo-

ritura lux? Hoc reſponſo cum ſilentium eſſet eis impoſitũ; paulatim ſalubre Chriſti iugũ accipere cœperũt. Ergo duorũ menſium ſpatio ciuium capita baptizata facilè quingẽta. Hi flentes vicem liberũm, parentum, neceſſariorum, maiorúmque ſuorum, ſuſcitabantur identidem de Xauerio, ecqua via foret æternam ab eis miſeriam depellendi: quibus ille obortis lacrymis abnuens ſuadebat, vt hoc impenſiùs ipſi, quibus diuinitus oblata lux ſalusq; eſſet, Deo grates agerent, & alienæ cladis ſenſum ſuæ incolumitatis ſpe lenirent; quo neceſsitatem patientia faceret leuiorem. Inde illi ad alia quærenda verſi, rogitabant, quæ mundi figura, qui Solis ac ſiderum curſus, vnde crinitæ ſtellæ, venti, fulgura, fulmináque exiſterent; quæ vis niuem, grandinem, imbres effunderet. Quarum origines rerum Xauerius, haud ignarus Aſtrologiæ Philoſophiæq; naturalis, cùm exprimeret, ſtupebant ſcilicet homines ad talia rudes, peregrinum ingenium pariter doctrinámque mirantes. Et harum rerum fama cùm peruaſiſſet vrbem, ingẽs etiam Chriſtianæ legi nomen fecit, vt non in publico tantùm, ſed etiam in priuatis tectis celebraretur. Et ea res haud minus emolumenti dempſit Bõziorum familijs, quàm adiecit rei Chriſtianæ, plurimorum animis à patria ſuperſtitione auerſis. Iamque opinio erat, breui multa illorum cœnobia, compluribus Bonziorum diſciplinam deſerentibus, deficientibúſque vitæ ſubſidijs, periturа; magno vtique rei Chriſtianæ incremento. Quantum porrò Bonziorum auctoritas diminuta atque obtrita ſit, vel ex eó intelligi licet, quòd eorum ſtudioſiſsimum quemque iam non tam voluntas quàm neceſsitas in veteri retinebat inſtituto. Dynaſta quidam erat Amangucij copioſus & opulentus in paucis: is vna cum coniuge impensè & Xauerio & Euangelio fauebat. Verùm vtrique præteriti temporis temeritas ademit in poſterum libertatẽ. Hi nimirum multa Bonzijs domicilia ædificata magnis reditibus inſtruxerant, Amidam, quem præcipuè colerẽt, ſibi ad beatitudinem propitiaturi. Quocirca negabant cõmiſſuros ſe, vt collectam per tot annos tantis ſumptibus Amidæ gratiam commutata religio ſubitò effunderet. Niſi hæc animum remorderet cura, aliud conſilij eſſe capturos. Bis inſipientes, qui & temerè errarint, & hærere in errore quàm emergere maluerint. Sed quod hi vano veteris inſtituti reſpectu noluerunt facere, vt ſpectatam Chriſti fidem ſequerentur, id alij complures, veritatis luce capti, impensè fecerunt.

Iapones quingenti baptizati.

runt. Ergo Bonzij, ludibrij damniq́ue impatientes, irâ & inuidiâ furere in Chriſtianos, in ſuis concionibus, eodem tempore habitis, multa in Deum impiè iactare: multa contumelioſè, quæ in ipſos conuenirent, in Franciſcum euomere; minaciter Iaponibus denuntiare, Iaponiam, ſimul Chriſtianæ legis iugum accepiſſet, interituram. Sed eorum contumeliæ magis ipſis odium, quàm Xauerio contemptum creaſrunt. Iapones enim haud dubij Bonziorum maledicta ex inuidia ac maleuolentia oriri, non ſolùm idipſum prædicare ſed innoxio etiam fauere cœperunt, inuidorum obtrectatione in laudem fauorémque cedente.

Iapones nullã Chriſti & Euãgelij lucem acceperant.

Inter hæc Franciſcus ſumma cum cura exquirens, ecquam Iapones notitiam habuiſſent olim Euangelij Chriſtique, comperit Iaponicarum litterarum, ſiue Iaponum ipſorum teſtimonio, Iapones, ante ipſius aduentum, Chriſti nomen ne fama quidem accepiſſe. Quæ res ſtrenuum alioquin in Euangelio circumferendo Xauerium, haud ſecus quàm par erat, ſtimulauit, mirè lætum eò religionis propagandæ cauſa penetraſſe; vt Euangelij ſonus in vltimis auditus terris, etiam in vltimis inſulis audiretur.

Academia Banduenſis.

Pluribus iam ad Chriſti ouile congregatis, florebat res Chriſtiana, cùm magnum ei vel adiumentum vel decus acceſsit. Banduenſis Academia eſt in Iaponia & celebritate & nobilitate maximè inclyta, vtpote quę ampliùs quatuor auditorum millibus frequentatur. Ex hac Academia vnus magna ſapientiæ fama ac nomine factus eſt Chriſtianus, memorabili ſanè ratione. Genus eſt Bonziorum, qui commentationibus dediti, quid ipſis futurum ſit poſt vitam, & alia eiuſmodi, meditantur. Ex quibus haud ſanè paucos ſedula commentatio in eam demum adduxit ſententiam, vt in Iaponum diſciplinis nihil eſſe cenſerent opis ad ſalutem animorum. Sic enim ratiocinabantur: nimirum, Oportere vnum omnium rerum principium reperiri: de eo in ſuis libris mirum eſſe ſilentium; cùm nulla vſquam de huius vniuerſitatis conditore mentio fiat. Quî igitur ignaros conditoris ſui ſaluos eſſe poſſe? Sed cæteris inter pudorem metúmque hæſitantibus, is, quem diximus, ad Chriſtianorum ſe addidit cœtum, ſalutis cupiditate verecundiam vincente. Et quidem is in animo habuerat aggregare ſe ad Bonzios: verùm vt ex Franciſci diſputationibus eorum agnouit errores, ſuum vtique mundíque opificem, quē Chriſtiana religio proponeret, colendũ ratus, mutata in diuerſum mēte,

Chriſto

Chriſto adiunxit ſeſe. Ea res quàm Bonzijs acerba, tam iucunda neophytis fuit. Cùm enim is in ſua ciuitate eruditionis primas teneret; eius auctoritas in vtramque partem valebat plurimum cæteros ſuo exemplo incitāte, res Chriſtiana & dignitate & numero auctior cœpit eſſe. Tantus autem neophytis ea re ardor iniectus, vt pro ſe quiſque cū Ethnicis de religione decertarent; conuictos velut captiuos ad baptiſmum adducerent; ſuáſque inter ſe pugnas ac victorias compararent. Qua ex re Franciſcus eam percipiebat animo voluptatem, quæ omnem laborum ærumnarúmque exſtingueret ſenſum. Igitur Amangucij ingenti incremento Chriſtiana res aucta eſt (quippe vnius anni ſpatio ad tria capitum millia baptizata) gregiſq́ incrementum pietas æquauit. Qui olim ſuas illas precatorias calculorum ſeries ita percurrebant, vt ſuæ quiſque ſectæ conditorē ſubinde nominatim implorarent; ſuperſtitione in religionem verſa, ſtudium illud ſuum auxerūt. Nam B. Mariæ coronas rite decurrētes, ſalutatione Angelica ad minores orbiculos recitata, identidem inuocabant ſalubria IESV & Mariæ nomina: ſeq́ in Frāciſci, velut vnici exempli, mores (quoad fas eſſet) formare nitebantur. Tantos porrò Amanguciani neophyti progreſſus in pietate fecerunt ſub Xauerio, haud pœnitendo magiſtro, vt poſt eius diſceſſum propter Regū importunitatem à magiſtris ferè ac rectoribus deſtituti quinque & viginti annos, in medio Ethnicorum, inſtitutum vitæ Chriſtianæ curſum tenuerint, ipſi ſibi rectores magiſtríque.

Iaponēſ neophytorum ardor.

Vnius anni ſpatio tria millia hominum baptizat.

Iaponēſ precatoria corona.

CAPVT IX.

Bungi Regem ipſius inuitatu adiens, inſigni honore excipitur à Luſitanis.

MAGNVM iam erat Xauerij nomen in Iaponia, magna ſanctitatis opinio, vt iam humanum faſtigium propemodum excederet. Quocirca illum Iapones tanquam diuinum quendam hominem venerabantur. Hæc ſanctitatis fama longinquas etiam regiones peruagata, Iaponiam propè vniuerſam eius nomine egregiíſque factis impleuerat. Itaque dum ea quæ expoſuimus,

ſuimus, maximè gereret Amangucij, ab Rege Bungi litteras accipit plenas officij humanitatiſque; Luſitanorum naui ad ſuæ ditionis portum appulſa, ex eis ſe de ipſius eximia virtute multa comperiſſe; illorum ſermonibus incenſum, cupere coràm certas cum eo res communicare. Proinde ad ſe Bungum primo quoque tempore proficiſci ne grauaretur. Et per idem tempus Odoardus Gama, nauarchus Luſitanæ nauis, ad Bungi portum CLXXX. millia paſſuum ab Amangucio Franciſcum per litteras inuitauerat. Ergo Xauerius, cùm noua vtrobique ſpes rei bene gerendæ affulſiſſet, Coſmo Turriano & Ioanne Fernando in neophytorũ tutela relictis, impigre ſe ad nouum iter accingit. Mox duobus tribúſue neophytis comitibus dat ſe in viam. Iam CLXXV. ferè millia paſſuum confecerat pedibus, cùm Gama illum iam de via feſſum aduentare cognouit. Igitur Luſitanos aliquot cum equis properè ei obuiam mittit. Hi mille circiter paſſus progreſsi, Franciſcum vnà cum neophytis Amangucianis offendunt. Erant hi domi ſuæ nobiles & copioſi, ſed ob Chriſti religionem ab Rege Amangucij bonis exuti; Xauerium ſequebantur ea mente, vt inſtituerentur Goæ. Cæterùm eos ſplendido veſtitu inſignes egregij vehebant equi, ita ſcilicet Xauerio iubēte. at ipſe pedibus equitantes ſubſequebatur: ſarcina quidem ſacræ ſupellectilis onuſtus. tantus erat amor humilitatis crucisq́.

Franciſcus à Rege Bungi accerſitur.

Xauerij ſtudium humilitatis & crucis.

Ea ſpecies Luſitanis non miſerationem magis quàm admirationem mouit talis tantique viri, tantopere ſemet abijcientis & fatigantis. Confeſtim igitur ab eis equus illi admoueri, ſarcináque eripi: contrà ille nullis precibus flecti, vt equum aſcenderet. Quocirca Luſitani quamuis ipſo inuito & reclamante, pedibus eum comitantur. Præbuit ea res gratum ac ſalubre ſpectaculum neophytis, Chriſtianorum modeſtiam comitatémque mirantibus. Ita ad Bungi portum ventum eſt. Fingenſem, amnis nomine, incolæ appellant. Bungus vrbs Regia eſt in altera Iaponiæ parte inſuláque, quam Ximum appellari ſuprà docuimus. Rex Bungenſis adoleſcens conſilio doctrináque præibat ætatem. Per id tempus Bungi tantùm imperitabat, Rex apud Iapones prudentia quàm opibus clarior. Nomini Luſitano nō alius magis fauebat: quippe Luſitanorum amicitiæ cupidine accenſus, ad Luſitaniæ Regem. Prætorémque Indiæ, iamdudum litteras cum muneribus deſtinabat. Vt perlatū eſt ad Luſitanam nauim adeſſe Xaueriū, extemplo Luſitani cum ingenti

Bungus vrbs Regia.

Rex Bungenſis.

Xauerius omni hon...

ingēti gaudio & gratulatione obuiam effuſi, pro ſe quiſque ſancti viri aduentum celebrare cœperunt. Eóque progreſſa res eſt, vt feſta bombardarum omnium (duodeuiginti erāt) diſploſione quater eum ſubinde ſalutarent. Docuit inde euentus, id non tam effuſo hominum fauore, quàm diuino conſilio, factum. Ingens crebérque tot bombardarum auditus fragor naualis prælij ſpeciem Iaponibus præbuit. Itaque Regem, qui in vrbe haud procul portu erat, grauis cura inceſsit, ratum Luſitanos depugnare cum piratis. Ergo properè vnum è cohorte Regia ad nauarchum deſtinat ſcitatum quid tandem rei eſſet, vt pro re ac tempore Luſitanis offerret auxilium. Huic Gama, poſt grates Regi actas, id quod erat reſpondet. Apud Luſitanos pacata omnia lætaq; eſſe: Franciſcum Xauerium, virum ſanctum, & ipſi Luſitano Regi venerabilem, adueniſſe: eum ab Luſitanis, vt par erat, ingenti fauore, & quibuſcunque rebus effuſa lætitia ſignificatur, exceptum. Ad hæc ſtupere Bungenſis, & vix credere, homini mendico, & ab egeſtate ſumma ſqualoréque veſtis infami, tam inuſitatum ab Luſitanis honorem habitum. Bonzij, quippe veriti ne Franciſcus, ſanctimoniæ fama ingens, ſi Bungum veniſſet; ſimiliter vt Amangucij Bonzio nomini officeret, eius nomen apud Regem populúmque indignis infamauerant modis. *Bonzij Xauerij nomē infamant.* Ergo Regius ille familiaris, attonito ſimilis, aliquandiu hæſit admiratione defixus. Conſpecto deinde Xauerio, cuius ex ore, quamuis exoleta in veſte, dignitas ac ſanctitas eminebant, fraudem ilico ſenſit Bonziorum. Quocirca ſtrenuè in vrbem regreſſus, ab Luſitanis reſponſa, ab ſe viſa, nunciat Regi: additque eos perinde gaudio exultare ob aduentum Xauerij, ac ſi nauis eorum argēto onuſta ad portum appuliſſet. Proinde dubitari non poſſe, quin ex vano hauſta forent, quæcunque de Franciſco Xauerio prædicarent Bonzij, vtique eximiæ eius gloriæ inuidentes. Enimuero Franciſci os plenum eſſe dignitatis, adeò vt facilè amorem ac reuerentiam conciliet intuētium. Tum Rex admirās, Meritò igitur illum, inquit, & Luſitani tantopere venerantur, & tu ſuſpicis.

CAPVT X.

Inſigni pompa à Luſitanis in Regiam deducitur.

PROTINVS Rex adoleſcentulum propinquū ſuum, cum litteris amiciſsimè reuerentiſsiméque ſcriptis, ad Xauerium mittit, enixè rogans, vt poſtero die ad ſe venire ne grauetur:

& ſimul magnum Chriſtianæ religionis cognoſcendæ ſtudium præterens. Venit ergo Regius iuuenis ad Luſitanos, triginta nobilibus viris & morum Magiſtro comitatus. Qui vt Franciſcum conſpexit, quamuis pannoſum, tamèn vultu & corporis ſpecie venerabilem, ſummóque à Luſitanis honore cultum, obſtupuit. Itaque poſt redditas Franciſco Regias literas, in digreſſu Præceptorem ſuum intuens, Nimirum, inquit, præcellentiſsimum oportet eſſe huius gentis Deum, eiúſque conſilia nobis prorſus occulta. Quippe cùm homini pauperi Luſitanas naues parêre, tantóque bombardarum ſtrepitu declarari velit, quàm ſuperis cordi ſit merx paupertatis, vulgo tam vilis, adeóque à mortalibus cōtempta damnatáque. Poſtero die Gama, mercatoribus Luſitaníſque cęteris in conſilium adhibitis, ſummo omnium conſenſu decreuit, è re Chriſtiana fore, ſi prima illa Franciſci cum Ethnico Rege congreſsio, quanto maximo poſſet apparatu inſtructa, aliquam maieſtatis ſpeciem haberet: ſimul vt Bonziorum obtrectationibus & calumniis obuiam iretur, ne quid promulgationi Euangelij obſtarent: ſimul vt Xauerij dignitas ſuperbiſsimorum hominum quæſitam mendaciis auctoritatem obtereret. Cui enim dubium eſſe, quin, quanti ille à Luſitanis fieri videretur, tantidem apud Iapones eſſet futurus? Cęterùm cunctis nauarcho aſſentientibus, vnus Franciſcus honoris impatiēns, & Euangelicæ ſimplicitatis tenax, diſſentiebat. Veruntamen non tam rationibus quàm Luſitanorum conſenſu victus, ad vltimum ceſsit. Extemplò itaque Luſitani, precioſiſsimâ pro ſe quiſque veſtem induti cum Xauerio ad vrbem Regiam pergūt, apparatu memorabili. Parua nauigia illos vehebant, ſericis intenta velis, & præclaris vexillis inſignia. Accedebant tubæ lituíque, teſtum per interualla alternantes ſonum. Igitur ad rei nouitatem magni vndique indigenarum concurſus fieri: ripæ omnes fluminis, quà tranſituri erant, ſpectatoribus compleri, adeò vt ſubmoueri per ſatellites Regios turbam oportuerit, vt foret Luſitanis ad exſcenſum locus. Confeſtim Regis miſſu vnus procerum adfuit cum lectica, qua Xauerius veheretur. At ille, gratiis comiter Regi actis, Regio beneficio vti noluit: remiſsáque lectica, pedibus peruēnit ad Regiam, plurimis ex nobilitate Iaponica proſequentibus. Inter quos Luſitanorum comitatus longè eminebat. Triginta erant numero, ſplendida veſte & torque aureo omnes inſignes: quos totidē ſerui haud ſanè vulgari ornatu ſeque-

Studiū paupertatis lapidibus miraculo eſt.

Luſitani Bonziorum calumniis obuiā eunt.

Ad Bungi Regem cū inſigni pompa inuitus deducitur.

ſequebātur. Franciſcus quoque ipſe, iiſdem cogentibus, habitu corporis ſe auguſtiorem fecerat; ſubinde exoletam ad veſtem rediturus. Tum egregiè togatus carbaſinam veſtem ſuperinduerat. Sacerdotalis ſtola è ſerico villoſo viridi ad genua pendebat è collo, cum appendicula aurea, quali tum ſacerdotes ferè vtebantur. Præibat eum nauarchus œconomi inſtar, virgam præferens manu. Quinque ex omni numero lectiſsimi iuuenes proximi miniſtrorum ſpeciem gerebant. Quorum vnus Breuiarium ſerico incluſum ſacculo, alter crepidas holoſericas, alius ſcipionem è Bengalenſi arūdine, aureo capulo inſignem, galerum alius, alius denique Deiparæ Virginis effigiem cum Damaſcenæ veſtis rubræ inuolucro præferebāt. Cæteri deinceps Luſitani velut quadrato agmine ſequebantur. Ipſorum inuentum hoc erat, vſurpatúmque ab inuentoribus, non tam approbāte, quàm non prohibente, quia non poterat, Xauerio. Hac pompa nouem celeberrimis vrbis viis ad Regiam ventum eſt, tanta indigenarum frequentia, tanto vilendi ſtudio, vt etiam domorum tecta complerentur.

CAPVT XI.

Bungi Rex perhonorificum ſe Franciſco præbet inuitis Bonziis.

FRANCISCVS porrò Regiam ingreſſus, Prætorianos milites, numero ſexcentos, luculenter armatos offendit in veſtibulo atrióque. mox in ſpatioſa porticu complures è cohorte Regia obuios habet. Hîc quinque illi Luſitani, quos diximus, ſubmittentes genua, quod quiſque ferebat, Xauerio venerabundi offerunt. Ex quo tanta Iaponibus, qui aderant, admiratio inceſsit, vt vulgò fremerēt: Abeant iam Bōzij in malam crucem, nec poſthac in conſpectum hominum venire audeant homines vaniſsimi. Enimuero hic Xauerius haudquaquam talis eſt, qualem ipſi nobis ac Regi deſcripſerant, ſed talis vtique, vt ad eludendas inuidorum obtrectationes diuinitus eum huc miſſum ſentias. Aula hinc patuit viris nobilibus plena, vbi puer ſeptennis, ſed quod facilè appareat, indolis raræ, *Puer ſeptennis indolis raræ.* ab ſene ductus, occurrit Xauerio, eúmque more patrio ſalutat. Fortunatum eius in Regiam aduentum Regi perinde carum iucūdúmque fore, vt tempeſtiuus imber ſit per æſtatem ſegeti ſitienti. Proinde ingrederetur lætus, ac memor, ſe be-

ſe bonis iuxtà carum eſſe, & inuiſum malis. Ad quæ cũ Franciſcus comiter ac benignè reſpondiſſet, adiecit puer: O te beatum, Pater, qui ex alio orbe in alienas terras veneris, nihil hinc mercium petens, præter infamiam paupertatis. O immenſam Dei, quem colis, bonitatem, ô reconditam ſapientiam, cui cordi eſt in ſuis Sacerdotibus rerum inopia egeſtaſque! En noſtri Bonzij ab egeſtatis probro vſque eò abhorrent, vt iurati propalam confirment, pauperibus obſtructum obuallatúmque eſſe iter in cælum. Hic Franciſcus in ſpem venire ſe dixit fore, vt clementiſsimus cæli terrarúmque moderator Deus, diſcuſſa tandem errorum nube, quæ Bonziorum animos occæcaſſet, lumen eis offerret veritatis; ipſíque, cæleſti luce oborta, continuò prauas opiniones abijcerẽt. Porrò is puer, grauiſsimis de rebus ſupra ętatem diſſerens, in vlteriorem aulam Franciſcum Luſitanóſque deduxit, vbi Procerum filij conſidebant. Qui, conſpecto Xauerio, repentè cõſurgunt vniuerſi; & gentis more terrę capita in terram inclinantes, eum venerantur. Duo pro omnibus loquuntur. Libitum eſt eorum orationem effingere, vt intelligi poſsit, cuiuſmodi eloquẽtia Iaponibus cordi ſit. Illi igitur in hunc maximè modum locuti dicuntur: Felix tuus aduentus, ſacerdos ſancte, adeò gratus Regi erit, vt infantis dulciſsimi riſus matri vbera præbenti. Enimuerò ipſi parietes, quos conſpicis, tua præſentia geſtientes, tuum à nobis aduentum ingenti ſtudio ac fauore celebrari iubent; idque in gratiam gloriámque eius Dei, de quo Amanguciij mira quædam enunciaſſe te, fama vulgauit. Exin altera excipiebat porticus perampla in interiorem aulam ferens, vbi Ficharondonus, Regis frater, cum Procerum primoribus verſabatur. Is Franciſcum vt vidit, cum cæteris benignè eum excepit: & ſalute accepta, redditáque, negauit diem vllum Regiæ illuxiſſe lætiorem, vtique cùm Rex tanti viri aduentu beatiorem ſe indicaret, quàm ſi tribus & triginta (tot enim eſſe ferunt) Sinarum theſauris auctus eſſet. Tandem in vltimam longéque ornatiſsimam aulam à Ficharondono Regis germano, ductus Xauerius, Regem ipſum offendit qui ſtans eius præſtolabatur aduentum. Ceperat iam ante Regem, ex fama rerum egregiarũ, admiratio viri, ſed longè maior ex congreſſu veneratio cepit. adeò ſpeciem quantumuis amplam ac magnificam, quàm Rex animo ſubiecerat, Franciſci pręſentia ſuperauit. Quippe oris maieſtatem, quam natura & cana iam ætas dederat ei, quidam

Procerum liberi Xauerium venerantur.

Eloquentia Iaponum qualis.

Bungi Rex ſtans Franciſci præſtolatur aduentum.

Oris maieſtas Xauerio conſtat.

quidam adornabat ſanctimoniæ fulgor contrà intuentium oculos penè perſtringens. Rex igitur, viſo Xauerio, paulu-lum progreſſus, excepit eum iuxtà reuerenter comitérque. Et procumbentem de more ad genua, confeſtim inhibuit, atque alleuauit manu. Mox ipſe vltro Franciſcum inclinato capite ter patrio more veneratus, in pari ſtrato ſibimet aſſi-dere voluit. Poſt mutua ſalutationis & gratulationis of-ficia, Rex Ficharondonum fratrem ac proceres intuens, cla-ra voce, vt omnes exaudirent, ſic proloqui cœpit: Vtinam fas eſſet nobis ex illo cæli terrarúmque architecto ac re-ctore Deo arcana eius conſilia ſciſcitari, percontaríque, quid tandem cauſæ fuerit, cur aut nos in tantis tenebris iacere ſiuerit, aut hiſce viris, ex alio profectis orbe, tantum lucis ac ſapientiæ indulſerit. Conſtat quippe inter omnes, quæcun-que ab his dicantur, quamuis noſtris religionibus contra-ria, conſentaneis firmari rationibus, adeò vt contrà dici ni-hil poſſit, ſi rationem ducem ſequaris, aut niſi impos ſis ra-tionis. Bonzios noſtros contrà videmus in religione expli-canda palàm hæſitare; eoſdémque tam varios inconſtantéſ-que eſſe, vt nunquam ſibi ipſis conſtent, ſed iidem eadem de re aliàs aliud ſentiant doceántque. Itaque ſatis apparet, eorum doctrinam religionémque confuſam prorſus eſſe, & incertam; vt haudquaquam rectè ei committatur ſem-piterna animorũ ſalus. Hac Regis oratione motus Bonzius nobilis, qui fortè aderat (Faciandono erat nomẽ) Regi fidẽ-ter ſanè liberéque reſpondit: Religionis cauſam non eſſe eiuſmodi, de qua ipſe ſtatuere poſſet, doctrinæ interioris ignarus. Proinde ſi quid eius ambiguum angeret mentem, præſto eſſe quem conſuleret. Profectò ſe perfecturum, non modò vt ſcrupulum illi eximeret, ſed etiam vt id ipſum, de quo ambigeret, Solis luce clarius foret. Ex quo omnes liquidò iudicaturos, & vera eſſe quæ docerent Bon-zij, & rectè poni apud eos pretia doctrinæ. Tum Rex ſub-ridens, Agedum, inquit, Doctor vnice, recondita iſta ac re-truſa veſtræ religionis myſteria aliquando enuntia: nos taciti audiemus. Et Faciandonus magnificè ſe circumſpi-ciens, Principiò, inquit, de Bonziorum ſanctimonia ambi-gi nefas eſt. Satis conſtat inter omnes, ſanctam ab iis gra-támque & acceptam ſuperis agi vitam. Quippe cùm caſtita-tem colant, recenti piſce abſtineant, teneram erudiant ætа-tem, moribundis collybiſtica chirographa tradant pecuniæ in cælo exigendæ, de nocte ſurgant ad Deos populo propi-

Regis Bungenſis de Chriſtiana fide teſtimonium.

Bonzij arrogantia.

„ tiandos ; & ſuper hæc omnia, familiares ſint Solis, Aſtrorum, Deorúmque cæleſtium, quibus cum nocturnos ſæpe ſermones, ſæpe etiam complexus iucundiſsimè miſceant. Hæc & alia eiuſmodi deliramenta præfatus, ſtimulante inflatum & impotentem animum ira, intemperãtiùs inuehi in Regem cœpit. Itaque ille bis térue germano ſuo ſignificauit, vt ſilẽtium imponeret Bonzio. Quo tacere iuſſo, Rex Faciandonum intuens, ſe verò ſatis magnum ex ipſo ſpecimen cepiſſe ait Bonzianæ ſanctitatis: ſimul illud confiteri, ſe illius licentia ac temeritate linguæ ita eſſe affectum, liquidò vt iurare auderet, plus in Faciandonum iuris inferos habere, quàm Faciandonum in ſuperos. Hîc Bonzius, ad priſtinam violentiam intoleranda quoque ſuperbia adiecta, proclamare, Tempus fore, cùm Faciandonus mortales omnes infra ſe politos deſpiceret, ſic prorſus, vt nec Bungi Rex, nec quiſquam omnino Regum, ad eius ſedem aſpirare ſuſtineret. Ad hæc ſtomachari Rex, & ſimul Bonzij arrogãtiam irridere, Franciſcum intuens. Qui Regem admonuit, vt ſpatium animo daret, expectans dum Bonzij ira reſideret. Rex itaque Faciandonum abire iuſſum monet, vt in poſterum de Deo loquens, ipſe apud homines ne glorietur: interim imperet animo, & ad ſe redeat, priuſquam redeat ad Regem. Ergo Bonzius ignominia, ob Procerum qui aderant frequentiam, accenſus, exclamat: Regem, talia in Deorum Antiſtites auſum, cæleſtis ignis abſumat. Et ſimul exæſtuans freménſque, ex aula ſe repentè proripit, cum ingenti indignatione Regis Satraparúmque. Exin Rex menſę accumbens Xauerium ad prandium inuitat. Ille, Iaponici prãdij inſolentiam cauſatus, recuſat comiter: & ſimul Regem ritè venerans, Deum precatur, cuius gratia tantum ſibi honoris habeat, ſatis vt illi diuinæ lucis opíſque impertiat; quo eum bonus Rex ſanctè caſtéque colat in vita, ac demum mortalitate exutus in omnem æternitatem perfruatur. Ad vltimum, Rex Franciſco roganti abeundi poteſtatem facit, enixè eum precatus; vt ſubinde ſe interuiſeret, Chriſtiana myſteria edocturus. Simul annuit Xauerius, extemplò Rex, læto benignóque vultu, appoſiti cibi particulam ſua manu illi offert, rogitans vt ſumeret: nec ille, vt Regi morem gereret, abnuit. At nauarchus cæteríque Luſitani, qui Xauerium circumſteterant, in genua pariter procubuêre vniuerſi, grates agentes Regi, quòd tam inſigni honore Patrem inuitus Bonzius affeciſſet.

Bonziorum deliramẽta

Regis moderatio.

Bonzij ſuperbia & linguæ intemperãtia

Xauerium Rex inuitat ad prandium.

Rex de mẽſa offert Xauerio.

CAPVT XII.

Regem & populum Chriſtianis myſteriis imbuit, Bonzio-rum audaciam frangit.

SEX & quadraginta dies Franciſcus in vrbe Regia verſatus eſt, ſumma ope in ſalutem inſtitutionémque indigenarũ incumbens. Præcipua cura erat, Regis animum imbuere Chriſtianis myſteriis inſtitutiſque. Igitur eum ſibi tam arcta conſuetudine deuinxit, vt per id tempus Bonziorum nemini aditus pateret ad Regem. *Rex ſuaſu Xauerij corrigit ſua & populariũ vitia.* Quippe ingens illum pudor inceſſerat flagitiorum, quæ auctoribus ac magiſtris Bonziis admiſerat. Ergo Xauerij ſuaſu multa vitia exuit, amores ac delicias ſuas eiecit domo, pauperum inopiam contra Bonziorum præcepta benignè ſubleuare ac fouere cœpit. Subinde ad corrigendos populi mores verſus, infantium cædem, facinus illis locis vſitatum, aliáque multa ſcelera ac flagitia, Bonziis auctoribus in mores inducta, paulatim ſeueriſsimis legibus prohibere: Xauerium, velut hominem cælo lapſum, ſibíque Superũm dono miſſum, ſuſcipere: illum mirari vnum, in illius ore, tanquam in ſpeculo, cuncta flagitia, quibus Bonziorum hortatu animum ſuum contaminauerat, verecundantem ſe intueri dictitans: itaque iam prope eſſe, vt fieret Chriſtianus. Nec verò Franciſcus ita Regi aderat, vt populo deeſſet; ſed ſui immemor, plebi forenſi concionabundus bonam dabat diei partem. Luſitani vix vnam poſt occaſum Solis ab illo auferebant horam ad pia colloquia: alteram ante lucem ad expiationem animorum. *Sibi immemor inſeruit hominũ ſaluti.* Quocirca Xauerius familiarium quoſdam, querentes quod ſerò nimium ſe domum reciperet, enixè rogauit, ne ſe vnquam ad prandium expectarent, neque de die omnino numerarent in viuis; ingentem ſibi moleſtiam, ſi ſecus facerent, pariturí. Nimirum ſuas epulas, quibus vnicè delectaretur, eſſe incolumitatem animorum: nuliáſque ſuas delicias eſſe maiores, quàm vel vnius Iaponis Chriſto ſe aggregantis ſalutem. Nec piæ eius auiditati diuina prouidentia parum indulſit. Ad eum magni fiebant concurſus, non plebis modò, ſed etiam nobilitatis, Bonziorúmque. Quorum vnus in primis nobilis ad Chriſti fidem acceſsit, ingẽti rei Chriſtianæ bono. *Bonzius nobilis conuictus, conuerſúsque ad* Saquaygiranus hic erat, Bõzius primarius, eruditione iuxtà & nobilitate inclytus. Qui cum Xauerio congreſſus,

Christum, eius fidem in foro profitetur.

ad vltimum euictus rationibus, diuinóque inſtinctus numine, manus veritati dedit. Ergo omnium, præterquam oblatæ diuinitus veritatis, oblitus, propalam in medio foro, maxima hominum frequentia, procumbit in genua: & manus oculóſque ad cælum tendens, obortis lacrymis, quanta maxima poteſt voce ſucclamat: En tibi, IESV CHRISTE, æterne Fili præpotentis Dei, totum me dedo, dicóque: & quod pectore concepi, libera voce profiteor. tu modo, quem vltro vocaſti, ne repelle venientem. Inde, circumfuſam Iaponum multitudinem madidis oculis circumſpectans, adiecit: Vos verò ciues oro quæſóque, vt mihi & ignoſcatis ipſi, & petatis ab aliis, quos obuios habebitis, vt ignoſcant, quòd toties populo venditaui pro veris, quæ nunc vana eſſe intelligo. Hæc Bonzij clariſsimi confeſsio mirè animos mouit indigenarum, plurimíſque exemplo fuit Chriſtianæ religionis amplectendæ. Satis conſtat, Xauerium ipſum Luſitanis domeſticis liquidò confirmaſſe vno die, ſi vellet, ampliùs quingenta Iaponum capita baptiſmo ab ſe expiari poſſe. Cæterùm, quod in illo ardore animi vix credas, rē prudentiùs quàm auidiùs exſecutus eſt: omníque ope operáque cauit, ne quid temere, ne quid cupidè fieret, quod promptum Bonziorum furorem inſtigaret. Bonzios quippe, Chriſtianæ rei infenſos, iam pridem in Xauerium eiúſque familiares ira ſtimulabat. Itaque iam populo ſuadebant, vt quando ſe perditum ire vellent, magnā à Franciſco vim pecuniæ peterent, mercedem mutatæ religionis, ne gratis perirent. Quod Bonziorum conſilium eò ſpectabat, vt nota in vulgus Chriſtiani ſacerdotis inopia multum de eius ſanctitatis detraheret fama, tantum erat apud Iapones probrum egeſtas. Cæterùm nihil admodum proficiebat calumnia aduerſus cognitam exploratámque veritatem: ſed inſuper eius cupidinem, velut aſperſa aqua flagrantem ignem, vehementiùs inflammabat. Itaque hærere Bonzij, conſilij inopes, & concitati irâ in omnes ſe verſare partes. Cū nihil eis ex ſentētia ſuccurreret, vltima experiri. Iam ipſi cum Franciſco ſæpe congreſsi, è certamine victi diſceſſerant, vt coram illo hiſcere non auderent: iam abſentis nomen falſis criminibus nequicquam obtriuerant: iam fruſtra cæleſtes iras populo denunciauerant. Quocirca ſuam in animis ciuium auctoritatem exoleuiſſe cernentes, ſcilicet ira in rabiem verſa, inſanire ac furere cœperunt. Ac primò Xauerium probris ac maledictis onerare,

Quingenti Iapones Christo conciliati.

Xauerij prudentia.

Callidum Bonziorum conſilium.

Paupertas probrum ſit apud Iapones.

putidum canem, egentiſsmum omnium mortalium, humanorum cadauerum voratorem,per ludibrium appellantes. Deinde in ipſum comitéſque eius iactare minas, pericula intendere, niſi incepto deſiſterent. Infenſáq; illorum ira rabiéſque eò demum erupit, vt conſilia agitarent Franciſci Luſitanorúmque, per tumultum ex compoſito excitatum, in foro interficiendi. Nec fallebant hæc Franciſcum Luſitanóſque. Sed ille maximum Dei donum ducebat, quod hoſtes minabantur; id modo cauens, ne improuidè præcipites ad iram animos incitaret: hi verò Regis præſidio tecti, inanes veſanorum hominum minas & inſidias contemnebant. Ergo Bonzij, poſteaquam vis nō procedit, aliò conſilia vertunt.

CAPVT XIII.

Bonziorum doctiſsimum, certamine coram Rege inito, vincit.

BONZIVS erat Ficarōdonus nomine, vnus inter omnes doctrinæ fama maximè inclytus: quippe XXX. ipſos annos in celeberrimo Iaponiæ Gymnaſio interiores & reconditas ipſorum litteras docuerat. Is cœnobio tum præerat Bonziorum, ab eo loco millia paſſuum ferme XL. Hunc igitur Bungenſes Bonzij ad certamen cum Frāciſco ineundum haud ſanè ægrè perpulerunt, ratum ſibi pulchrum fore, ſi (quod procliue videbatur) coram Rege viciſſet peregrinum Sacerdotem, à quo cæteros Bonzios victos eſſe conſtaret. Confeſtim igitur, ſex ſeptémue doctiſsimis viris comitantibus, in vrbem Regiam aduolat. Peropportunè eo ipſo tempore Xauerius Luſitaniq; Regem adierant, vt eum valere iuberent, poſtero die vela facturi. Dum grates pro ſe quiſque agentes commeatum petunt, repentè nunciatur Regi, Ficarondonum adeſſe cum lecta Bonziorum manu. Haud ſanè lætus (quod ex vultu notari poterat) is nuncius Regi fuit, verito ne Franciſcus ipſáque veritas doctrinæ abundantiâ obruerentur. Ergo vt Regem conſilij ambiguum vidit Xauerius; cauſæ bonitate fretus, orare inſtitit, vt Ficarondonum illum, columen Bonziæ nationis, introduci iuberet; ſatis fidens, vt magna ſit vis doctrinæ, maiorem tamen eſſe veritatis. Itaque

que tandem, annuente Rege, intromittitur Bonzius. Qui poſt vſitata venerationis officia, roganti Regi quorſum veniret, reſpondit, nempe vt Sacerdotem ex alio orbe peregrinum viſeret, exploraturus quid tandem hominis foret, quídue afferret noui ex nouo Orbe terrarum. Hæc tantâ confidentiâ arrogantiáque intonuit, vt facilè eum ſuperbiſſimi Dæmonis miniſtrum eſſe ſentires. Mox defixo in Xauerium, à quo comiter ſalutabatur, oculorum obtutu, perfunctúſque ſalutationis officijs. (horum Bonzij admodum ſunt liberales) ſupercilio pluſquam Bôziano ſcitatur ex eo, an ipſum nôrit: negante illo, quippe qui nunquam antea eum vidiſſet; conuerſus ad comites, Apparet, inquit, nihil nobis negocij futurum cum iſto, qui Ficarondonũ de facie non nôrit. Exin Franciſcum intuens, Tenéſne memoriâ, inquit, quas mihi merces Finoramæ vendideris? negabat ille habere ſe quod reſponderet de eo quod penitus non intelligeret: neque enim ſe vnquã mercium inſtitorem fuiſſe; nec Finoramam vidiſſe, nec anteà cum eo locutum. proinde quî conuenire, vt ei Finoramæ vendiderit merces? Bonzius liquidò affirmabat, planè id factum eſſe: illumque, niſi obliuioſus eſſet, vtique meminiſſe oportere. Quocirca rogauit eum Xauerius, vt, quoniam ſe memoria deficeret, ipſe ſuggereret. Tum verò ille ſanè fidenter, ac vultu inſitam ſuperbiam præferens, Redi mecum in memoriam, inquit: milleſimus & quingenteſimus annus eſt, cùm tu mihi centum numero rudis ſerici ſaccos Finoramæ vendidiſti: quibus ego diſtrahendis lucri plurimum feci. Hîc Xauerius, ſeuerè pariter & comiter eum intuens, ſcitari, quot annos eſſet natus: cúmque ille vnum & quinquaginta reſpondiſſet, vrgere Franciſcus inſtitit, quî tandem abhinc milleſimo & quingenteſimo anno mercator eſſe potuerit, qui ante alterum & quinquageſimum annum genitus non eſſet? niſi fortè tum, cùm mercaturam exerceret, natus non erat. Iam cõſtare inter vos audio, inquit Xauerius. Iaponiã regionem ſexcenteſimo ab hinc anno incoli cœptam: quî igitur conuenit, vt ante mille & quingentos annos Finoramæ, quæ illis tẽporibus mera ſolitudo erat, exercueris mercaturam? At vide, inquit Bonzius, quanto notiora ſint nobis præterita, quàm vobis præſentia. Scito igitur (quoniam adhuc neſcis) nullum mundi humaníque generis principiũ fuiſſe, nullũ item extremum fore. Itaque hominum animi, quippe immortales, in alia ex alijs deinceps migrant corpora

Bonzij ſuperbia.

Bonziorum deliramenta Pythagorica de migratione animorum.

pora tum marium tum feminarum, pro Lunæ cum Sole aſtrorumque cõiunctione, quæ tenera corporum membra fingit, formátque. Proinde mentes, quæ valent memoriâ (cuiúſmodi mea eſt) facilè reminiſcuntur ómnia, quæcunque in vita geſſerint, cùm alia corpora animarent; obliuioſæ autem, qualem apparet eſſe tuam, non item. Haud ſanè difficile fuit Xauerio, Philoſophorum Theologorúmque diſciplinis exculto, iſta Pythagoræorum Platonicorúmque ſomnia firmis refellere argumentis. Omnium igitur primùm oſtendit, mundum æternum non eſſe, ſed à certo tẽpore conditum: quippe cùm nec per ſe ipſum extiterit, nec conditori æqualis & coæuus eſſe potuerit. Conditum autem, & hominibus cæteríſque animantibus inſtructum, ab omnium rerum parente & auctore Deo. Id cùm pluribus oſtendiſſet, procliue ei fuit oſtendere, animos quoque hominum principium habere; nec ante corpora quorum formæ ſint, extitiſſe: ſed corporibus à Deo ingeneratos, miniſterio ſenſuum corporúmque vti ad capeſſandas diſciplinas. Quem enim adeò cæcum eſſe, quin videat, animos nec volentes cum tanti boni iactura damnóque noua ac mortalia corpora ſubituros, & inuitos in cuſtodias corporum ærumnarúmque ſocietatem ſe daturos? Quid quòd ratio ipſa conuinçat, apud æquiſsimum hominum Iudicem Deũ pro meritis æterna vel præmia vel ſupplicia mortalibus vita functis conſtituta? vtique cùm ea viuis non perſolui ſatis appareat. Hæc Franciſcus euidentibus rationibus, appoſitis ſimilitudinibus & exemplis cùm illuſtraſſet, Rex quidẽ ac Proceres illi aſſentiebantur, illa planè conſentanea eſſe, ſecundis acclamationibus declarantes. at Bonzius, etſi omniũ iudicio euictus, tamen ab inſita animo ſuperbia pertinaciáq; repugnabat; ne, ſuo quoque iudicio conuictus, victoriam aduerſario cedere videretur. Deſerta itaque mundi animorúmque cauſa, acriter inuehi in Xauerium cœpit, qui præpoſteram libidinem, tanquam nefarium flagitium, acerrimè accuſaret. Satis quippe conſtare inter omnes, licere illam Iaponum legibus, quæ tamẽ homicidia, adulteria, furta grauiſsimè vindicent. Ad quæ Xauerius, cùm planum feciſſet, nefarium illud luxuriæ genus naturæ, rationi, propagationi ſobolis, bonis moribus vel maximè aduerſari; reſpondit minimè mirandum eſſe, legum Iaponicarum latores, hoc ipſo vitio obcæcatos, eius fœditatẽ non vidiſſe: aut, ſi viderint, lege non coërcuiſſe in alijs licentiam, quam ſibi vellent

Pythagorica cõmenta redarguit.

vellent eſſe communem. Cæterùm, vt nulla Iaponum lex id vetet, certè naturæ legem, in animis hominum impreſſam, ipſámque rationem (niſi malo vſu deprauata ſit) planè vetare. Maximo argumento eſſe quòd in talibus maximè flagitijs tenebræ ac receſſus quærantur, arbitrorúmque oculi ſumma ope fugiantur, & ſimul quòd maximè promptum ſit in probris, ſi quid tale obijci poſsit. Iam Ficarōdoni pertinacia omnium iudicio conuicta cedebat veritati: ille tamen, quoniam rationes eum defecerant, infeſtis clamoribus proteruiùs etiam quàm peruicaciùs decertabat. Mouit arrogantiſsimi hominis violētia Regem pariter Satrapáſque. Itaque vniuerſi acclamare cœperunt, ſi bellandi cauſa veniſſet, in Amangucianum Regnum faceſſeret, quod tum foret in armis: ibi prælij copiam illi non defuturam. nam ipſis pacem & otium eſſe cordi. Quòd ſi diſputandi gratia acceſsiſſet; abſtineret iracundiā pertinaciáque: imitaretur peregrinum Sacerdotem, quo cum diſputaret: eius vtique moderationem modeſtiámque in diſſerendo, ipſi exemplo eſſe debere. Tum verò Bonzius, vt præceps ingenio in iram erat, prouectus intemperantia linguæ in maledicta Procerū Regiſq́; furere debacchaṙique cœpit. Ergo Rex, accenſus irâ, conteſtim exturbari hominem Regia iubet, ſanctè adiurans, niſi ſacerdotij reuerentia obſtaret, ceruices eius frangi fuiſſe iuſſurum.

Bonzij procax pertinacia.

CAPVT XIV.

Franciſci conſtantia in conſternatione Bonziorum.

HAEC tam inſignis ignominia Bonziorū nomini (vt ipſi interpretabantur) iniuſta, ſeditionem eorum maturauit. Itaque ex compoſito omnium fanorum valuæ in vrbe Regia clauſæ; populus Proceréſque ſacris prohibiti: iámque res prope ſeditionem etiam plebis venerat, cùm Rex prudenti diſsimulatione & gliſcentem Bōziorum conſternationem, & multitudinis motum, facilè ſedauit. Inter hæc Luſitani quà populi tumultum, quà Bōziorum iram veriti, ſtrenuè ſe in portum receperant: auctoréſque fuerant Xauerio, vt ipſe quoque tempori cederet, ſéque impendenti periculo eximeret. Cæterùm ille, Catechumenorum orbitatem cauſatus, morem eis gerere abnuerat.

Bungenſis Regis prudentia.

nuerat. Itaque Luſitanis Franciſci vicem ſolicitis, nè talem virum proderent barbaris, placuit Gamâ ipſum in vrbem redire, qui inde eum abſtraheret priùs, quàm aliquid acciperet incommodi: ipſos nauim in altum prouectam in anchoris habere, quoad nauarchus cum Xauerio remearet. Gama igitur paruo nauigio impigrè in vrbem reuectus, Franciſcum in humili tecto reperit apud indigenam Catechumenum diuerſantem. Protinus illi mandata Luſitanorum exponit, multis rationibus ſuadens alternis rogansq; vt imminentem eius capiti Bonziorum procellam vitaret. At ille non ſolum ad pericula interitus, ſed etiam mortis pro Chriſto oppetendæ auidus, O fortunatum, ait, ſi cui noſtrûm contigerit, id ipſum ſubire, quod tantopere extimeſceis! Equidem ſat ſcio me tam inſigni decore dignum non eſſe: cæterùm, ſi indigno Deus indulgeat, nõ recuſem. Proinde, quòd me tam impensè monetis, vt fuga ſaluti conſulam, grates ago habeóque amori veſtro; monitis parere nec debeo, nec poſſum. Quæ enim pernicies accidere poteſt maior ijs, quos modò Chriſto genuimus, quàm deſertos à parente iræ ac furori obijci Bonziorum? Quid porrò optabilius Bonzijs, quàm cedere eorum minis, qui argumentis non ceſſerit; & turpi fuga partam de ipſis victoriam fœdare, prædam omitterer? Ergo verò nullo modo committam, vt meus timor nefarios Chriſti hoſtium conatus iuuet. Cum his quippe nobis res eſt, quibus noſtra fiducia terrorem incutiat, formido confirmet audaciam. Agedum igitur, quoniam quid animo meo fixum ac ſtatutum ſit, nõ ignoras: reuertere ad ſocios, tuum reditum præſtolãtes. Video quid tu illorum mercimonijs debeas: ſed idem ſentio quantum egomet debeam tam benigno ac miſericordi Deo, qui pro mea cæterorúmque mortalium ſalute mortem occubit, *mortem autem crucis.* Hæc, manantibus lacrymis, tanta verborum vi animíque ſenſu dixit, vt Gama, nihil cõtrà hiſcere auſus, attonito ſimilis ad nauim reuerterit. Igitur, cùm Luſitanis quid actum foret renunciaſſet, adiecit: Debere ſe, ex pacto, illorum merces ad Cantonem Sinarum portum deuehere: proinde onerariam eis permittere ad ſuum arbitrium vſuris. Certum ſibi ac fixum eſſe redire in vrbem, ea mente, vt vel tegeret Xauerium, vel cum eo caderet. Permouit pios Luſitanorum animos egregia nauarchi fides. Itaque, collaudato eius conſilio, certatim ipſi quoque ſemet in glorioſi periculi ſocietatem offerunt.

Xauerij fortitudo animi.

Nauarcho auctore Luſitani cum Xauerio periculũ ſubeunt.

mox,

Bonzij audaces aduerſus timidos, timidi aduerſus audaces.

mox, obuerſa prora portum repetunt, rei exitum expectaturi. Is nuncius ſimul Xauerium catechumenóſque erexit, ſimul afflixit fregítque Bonzios, hominum genus vt aduerſus timidos audax, ſic aduerſus audaces timidum.

CAPVT XV.

Noua de Principe Bonziorum victoria.

Diſputationis conditiones.

BONZII ergo ab aperta vi ad ſuas artes verſi, coëunt frequentes ad Regem. Inſtant, vt intermiſſum Ficarondoñi cum Franciſco de religione certamen extemplò integrari iubeat. Aegre id ſcilicet Rex, ſed tamen certis conditionibus conceſsit. Vt ſine clamoribus & iracundia res gereretur. Vt ad res controuerſas dijudicandas certi arbitri ex alio genere quàm Bonziorum conſtituerentur, quorum munus foret, quæ concedenda, quæ confirmanda eſſent, iudicare, & argumentationes ad rectæ rationis normam dirigere. Vt poſt diſputationem de vnoquoque capite religionis ſtaretur iudicio arbitrorum auditorúmque; quódque plures eorum iudicaſſent, id haberetur firmum ratúmque. Denique ne Bonzij aut ipſi per ſe, aut per alios impedirent, quominus, ſi qui vellent, Chriſtiana ſacra ſuſciperent. Has conditiones non tam probarunt Bonzij, quàm, quia reijcere non poterant, acceperunt. Poſtero igitur die Ficarondonus cum ampliùs tribus Bonziorum millibus in Regiam venit: ad bellum eum exercitu proficiſci eum diceres. At Rex omni ex numero quatuor dumtaxat admiſit, cauſatus periculum tumultus & infamiæ Bonziorum; quibus haud ſanè decorum foret, ſi tria ipſorum millia cum vno peregrino Sacerdote diſputaſſe fama ferret. Nec Luſitanorum ſtudia Franciſco defuêre. Quippe ad noui certaminis famam exciti, in vrbē reuehuntur, maiore, quàm ante, ornatu corporum inſignes. Et eorum ſplendor, eximiáque aduerſus Xauerium veneratio, Bonziorum oculos perſtrinxerunt. Vt in conſeſſum ventum eſt, Rex percontari ex Ficarondono, quid tandem cauſæ afferret, cur nouam ex alio orbe allatam religionem in vrbe Regia vulgandam non cenſeret. Cui ille, iam probro mitior factus, placidè reſpondit, cauſam in promptu eſſe, quòd nihil illâ inimicius foret auitis religionibus, Rei-

Noua Luſitanorū ſtudia erga Xauerium.

publicæ,

publicæ, nationi Bôziorum, quæ tam ſanctè caſtéque Deos ſemper coluiſſet, coleréteque. Enimuero eius rei grauiſsima Iaponiæ Regum iudicia ac teſtimonia extare: vt nefas eſſet aliunde ipſos ſalutem petere, quàm vnde patres maioréſque eorum per tot ſecula petijſſent. Ad ea iuſſus ab Rege Franciſcus dicere, deſiderauit ordine ac ratione pugnam inſtitui. Quocirca Regem orauit, vt quando Bonzij ſe oppugnatum vltro venirent; ſi videretur, Ficarondonum nominatim exponere iuberet, quæcunque ipſe cæteriq; Bonzij improbarent ex ijs, quæ ab ſe docerentur; vt poteſtas foret ad ſingula reſpondendi. Ad hoc rogauit, vt, vitandæ cõtentionis gratiâ, quod ipſemet Rex cum maiore arbitrorum parte de rebus controuerſis ſtatuiſſet, id ratum, firmum, fixúmque eſſet. Annuit Rex Franciſci poſtulatis: itaque fieri iuſsit: nec Bonzius abnuit. Quærit igitur ex eo Ficarondonus, cur ſanctiſsimis Iaponum Dijs peregrinus Sacerdos obtrectaret. Et ille, quia eos iudico tam inſigni ac diuino indignos nomine, quod recta ratio proprium dicauit ei, qui naturâ æternus & immortalis eſt, quique rerum omnium parens cælum ac terras condidit, regitq́. Dei quippe infinitam vim ac poteſtatem humanarum mẽtium vix ſuſpicio attingere valet, nedum capere cogitatio. Itaque pauca hæc quæ oculis cernimus, cæleſtiũ orbiũ aſtrorumq́ motus, certæ ac ratæ temporum, frugum, fructuúmque, ac cæterarum rerum vices, illum, qui mundum hunc ab ſe conditum adminiſtrat ac regit, verum germanúmque Deũ eſſe clamant. Nam Xacam, Amidam, Gironem, aliósque qui à vobis in Deorum numero habentur, veſtra quoque hiſtoriarum monumenta docẽt, homines præpotentes opibus ac mortales fuiſſe. Hanc Xauerij ingreſsionem ſecunda Iudicum admurmuratio excepit. Itaque Bonzium cõtrà dicere parantem, Rex porrò pergere ad alia iubet. Id quippe iam ab arbitris iudicatum: eorum iudicio ſtandum eſſe. Igitur ille percontatur ex Franciſco, cur tandem improbaret chirographa collybiſtica Bonziorum, quibus pecunia mortuis curaretur in cælo: præſertim cùm illorum beneficio vita functi apud ſuperos repentè diuites exiſtant, cæteroquin egentes futuri. Ad ea Xauerius diuitias ait mortalium euntium in cælum non Bonziorum chirographis, ſed rectè factorum meritis, contineri. Rectè autem facta eſſe, quæ recta ratio, veráque religio pepererint: æterno vtique illi Deo, qui pro meritis præmia cuique perſoluat, grata

Chirographa collybiſtica Bonziorum.

acceptáque. Veram porrò germanámque nullam eſſe religionem, niſi Chriſtianam quæ verum Deum caſtè piéque colat. Chriſtianam autem ex eo appellatam, quòd à Chriſto Dei Filio ſit mortalibus tradita. Chriſtus enim, inquit, pro hominibus homo factus, egregiam illam doctrinam deuocauit è cælo: & miraculis clarus præceptis cæleſtibus humana imbuit pectora. Ad vltimum, pro ſalute mortalium mortem oppetijt, eorum ſcelera ſuo ſanguine luens. Proinde quicunque Chriſtianis myſteriis expiati, Chriſti præcepta ad extremum vſque ſpiritum cuſtodierint, his demum aditus patet in cælum ad vitam immortalem, ac bonis omnibus circumfluentem. Neque verò auara anguſtáque Chriſtianorum religio eſt, ſimiliter vt Bonziorum: nō excludit cælo pauperes, nō mulieres, ſi modò Chriſtianè piéque vixerint, quibus tamen Bonziorum ſiue auaritia, ſiue ſuperſtitio, cæli iter intercluſit. Ex quo facilè apparet, Bonziorum rationem ad emolumētum vtilitatémque ipſorū magis, quàm ad religionis veritatem, dirigi: eiſq́ ſuū quæſtum potiorem eſſe, quàm Dei cultum, ſalutémque populorum. Nam cùm Deus cæli terrarúmque dominus feminas iuxtà ac mares, pauperes æquè ac diuites procreauerit; quid eſt cauſæ, cur nō eoſdem, ſi honeſtam piámque vitam coluerint, ſine vllo diſcrimine ſaluos ac beatos velit? Hic Rege cæteriſque arbitris vehementer Franciſco aſſentientibus, ingens Bonzios inceſſit dolor pudórque, victos ſe Regis Procerúmque iudicio è certamine diſcedere indignè ferentes. Is enim finis diſputationis fuit. Haud tamen eorum pertinacia victa. Alij deinceps Bonzij doctrinâ eloquentiáque inſignes, ne debellati viderentur, bellum aduerſus Xaueriūm integrant. Itaque eum ad populum verba facientem multis ſanè ac varijs interrogationibus vrgere cœperunt. Tenuit id certamen quinque ampliùs dies: nec vnquam Rex abfuit, ſeu diſputationis fructum capeſſens, ſiue hoſpitem in ſuam fidem receptum ſua auctoritate tecturus. Qui præclara ſanè & conſentanea Franciſci reſpōſa pertinaciùs quàm veriùs oppugnari à Bōzijs indignè patiens, acerrimum patronum ſe præbuit veritati. Ergo vociferantes cateruatímque ruentes in Xauerium Bonzios inhibuit, clamans, ſi quis religionem rectæ rationi congruentem explorare velit, hunc ſcilicet haudquaquam oportere, ſimiliter vt illos, abhorrere à ratione. Et ſurgens, Franciſcum manu prehenſum, Dynaſtis proſequentibus, ad hoſpitalem

Bonzij pauperes & mulieres cælo excludunt.

Noua diſputationes cum alijs Bonzijs.

Rex dedúcit Xauerium ad hoſpitium.

pitalem eius deducit domum. Id verò non magis Xauerio, Chriſtianæque religioni pulchrum & glorioſum, quàm Bonzio nomini turpe & ignominioſum, fuit: nouáque ignominia nouam inſuper iram infeſtis eorum animis mouit. Ergo furore amentes palam fremere, & magnis vocibus vota facere, vt Rex fulmine ictus deflagraret; quando auitam religionem, tot Regum auctoritate firmatam, peregrinæ probroſæque ſectæ poſthaberet; & Bonzij nominis auctoritatem putido, vago, & ignobili homũcione duceret leuiorem. *Bonziorum rabies.*

CAPVT XVI.

Amangucij Bungiq́; Reges conciliat nomini Chriſtiano.

INTER hæc Franciſcus rebus præſentibus lætus (Deo aduerſa ſecundis miſcente) quæ Amangucij variè geſta eſſent poſt diſceſſum ſuum cognoſcit. Iam Coſmi Turriani labor non minùs feliciter in Bonziis coarguendis, quàm in excolendis neophytis, verſabatur; cùm inteſtinum bellum, repentè natum, cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynaſta Regem ſuum magna armatorum manu ex improuiſo adortus, exegerat regno. Et ille haud ignarus quæri ſe ad necem, ne in hoſtis popularis ſui poteſtatem viuus perueniret, ſibi ipſe mortem conſciuerat. Interea in tumultuante ciuitate nulla facies mali deerat, cùm armatorum crudelitas ac licentia, per omnes ordines atque ætates vagata, etiam in ipſa ſæuiret tecta. In tot cædibus atque incendiis, Chriſtianos, eorúmque magiſtros, infeſti Bonzij haud dubiè oppreſsiſſent, niſi illos diuina prouidentia præſenti ope texiſſet. Cæterùm ſub Regis cædem ex tam triſti bello læta repentè pax. Regni primores, compoſitis rebus, Bungenſis Regis germano imperium per Legatos deferunt. Xauerius ergo nouum Regem Amangucianis neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans, vt Societatis Patres Chriſtianóſque, Amangucij incolas, fratri commendaret ſuo. Fecit Rex impensè quod rogabatur, ſic prorſus, vt nouus Amangucij Rex Fräciſco prolixè omnia polliceretur. Nec promiſſum fefellit. Et Bungenſis Rex, vt facta pondus adderent verbis, protinus, quod fratri ſuadebat, ipſemet in ſuo regno facere instituit, neophytos fouens, & certum Franciſci ſociis Bungum venturis domicilium deſtinans. Cæterùm, quominus religionem, *Rex Bungi domicilium Societati IESV deſtinat.*

N quàm

quam tantopere probaret ſouerétque, ipſemet amplecteretur, amittendi per ſeditionem Regni metus obſtabat. Quocirca Franciſcus eum ad Chriſti cultum pellicere fruſtra conatus, poſtquam in irritam ſpem tempus teri ſenſit, remq́ꝫ nondum maturam eſſe vidit; aliò conſilia vertit, curáſque.

Regis fletus in digreſſu Xauerij.

Porrò ſub Xauerij digreſſum Rex, obortis lacrymis, Luſitanos, qui eum comitabantur, intuens, Ego verò, inquit, talem vobis comitem ac ſocium inuideo. quo ipſe orbatus lacrymas tenere nõ poſſum: præſertim cùm verear, ne hoc vltimum ſim eum viſurus. Tum Xauerius, gratiis Regi impensè actis de beneuolentiæ erga ſe indiciis, ait, ſe verò, ſi vita ſuppeteret, breui, Deo approbante, ad eum vtique rediturum. quod promiſſum manantes Regi lacrymas abſterſit. Subinde Franciſcus ſermonem de Chriſtiana religione ingreſſus, reuocat illi in memoriam, quæ maximè ſalubria cenſebat eſſe, enixè monens, vt memor ſe mortalem, ſecum animo reputaret, quàm multa piacula (niſi ea viuus expiaſſet) eius mortem eſſent conſecutura. ſic autem in animum induceret ſuum, quicunque alieni à Chriſti fide extremum diem obierint, eos haud dubiè æternas apud inferos ſuſtinere pœnas: qui verò Chriſtianam religionem animo factiſque ſeruarint, Chriſti beneficio ac munere beatos in cælo perfrui æuo ſempiterno. Hæc Franciſci verba adeò Regis perculêre pectus, vt bis inter audiendum integrato fletu vim profunderet lacrymarum. Xauerius igitur, Rege valere iuſſo, tandem ab eo diuellitur. Subinde catechumenos maturi reditus aut certè Vicarij ſpe ſolatus, excedit vrbe, plenus ſpei fiduciæque. Quippe Regem ac bonam populi partem procliues ad Chriſti fidem relinquebat. Magna vtique eum tenebat ſpes, talis Regis gratiam illis locis Chriſtianæ rei præſidio futuram. nec feſellit. Ex quo Bungi Rex in Luſitanorum amicitiam venit, Chriſtianæque Religionis tutelam ſuſcepit, vno ſemper tenore fidem & officium coluit. Franciſci ſociis eò deſtinatis commodam in ſuo regno attribuit ſedem, & ad Regum finitimorum familiaritatem gratiámque commendatitiis litteris aditum aperuit. Ad hæc Euãgelij propagationem, ac Frãciſci ſocios, in maxima temporum varietate fouit ingenti Iaponiæ bono ſuóque. Quippe Chriſtiana res, Ethnico Rege fauente, magnis deinceps auctibus creuit. Ipſe autem, Chriſti benignitate qualecunque meritum ſuo tempore remunerante, non modò quatuor alia regna paterno adiecit, ve-

Franciſci hortatio ad Regem.

Bungenſis Regis ſtudium tuendæ propagãdæque religionis Chriſtianæ.

Verùm etiam trigeſimo fermè poſt Xauerij obitum anno repentè factus eſt Chriſtianus. Nec nihil ea res ad Franciſci demortui meritum decúſque pertinet. Rex cùm ritè baptizaretur, ſiue ſuæ erga Franciſcum venerationis memor, ſiue etiam illi, ſecundum Deum, tantum baptiſmi beneficium debere ſe teſtatus, Franciſci potiſsimùm nomen aſſumpſit. Sapientiſsimi Regis exemplum auctoritatémque plerique Procerum, nonnulli etiam Dynaſtarum ſecuti, quibus ille non minùs pietate quàm dignitate præſtitit. Huius Legatū ad Gregorium XIII. Pont. Max. Deus noſtræ ætati nuper dedit, vt videremus. Cùm iuuenes Regij à tribus Iaponiæ partim Regibus partim Dynaſtis Chriſtianis, Romam deſtinati, Pontificem Romanum, religionum Antiſtitem, gentiúmque omnium parentem, ritè agnouerunt: eorúmque aduentum ex alio orbe terrarum, reditúmque in patriam, nō modò Roma ipſa, ſed etiam Italia atque Hiſpania ſummis celebrarunt ſtudiis. Quippe illi, quacunque tranſibant, ſummis iuxta infimíſque vt inauditum poſt hominū memoriam, ſic iucundiſsimum præbebant ſpectaculum: ingētique concurſu, admiratione, fauore hominum paſsim excipiebantur, cum plauſibus, clamoribus, cæteríſque effuſæ lætitiæ argumentis, vt cum illis Xauerij, qui primus Iaponiam Euangelio imbuit, memoria triumphaſſe videatur.

Bungi Rex, cū baptizaretur, Frāciſcum ſe appellari voluit.

Cæterùm illa tempeſtate vna Xauerium ſolicitabat angebatqué cura, quòd apud nobilitatem Iaponicam (cuius nomen in vtramque partem apud plebem plurimum valeret) nihil admodum profeciſſet, nullo Procerum nobiliúmque ſalubria conſilia animis accipiente. Auerſabatur negocio primùm Sinarum, à quibus Iapones religionem petitam habebant, auctoritas, ad quam conuicti Bonzij Bungēſes iuxtà & Amanguciani confugiebant, illud vulgò iactantes, Si vera eſſet Chriſtiana religio, cur eam non probaſſent Sinæ? Deinde Regis Bungēſis obſtabat exemplum, qui prudentiæ & eruditionis fama clariſsimus, Chriſtiana ſacra & inſtituta quia non ſuſcipiebat, ipſe ſuo iudicio damnare videbatur. Franciſcus itaque cùm videret, niſi expugnata Sinarum ſuperſtitione, Iaponum animos capi non poſſe, decreuit ipſam inuadere arcem, ſatis fidens, Sinis in Chriſti caſtra compulſis, eorum auctoritatem Iapones haud ægrè ſecuturos.

Cur Sinas adire decreuit.

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII

LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

Sinas aditurus, Indiam repetere ſtatuit.

Sinarum deſcriptio ac mores.

SINARVM fines à Iaponia, quà breuiſsimus traiectus eſt, non ampliùs CC. paſſuum millibus diſtant. Regnum in continenti longè ampliſsimum pacatiſsimumq́ eſt totius Oriētis. Non alia regio pluribus, maioribus, opulentioribus frequentatur vrbibus oppidisq́. Nec ea populorum modò, omniúmque rerum vbertate atque copia, ſed etiam ingeniis liberalibusq́ ſtudiis abūdat. Vnius imperio patet vniuerſa, omnibus Regis nutum intuentibus. Conſtat quippe, nulli vſquam Regi toto orbe terrarum, neque populos, neque Magiſtratus, magis dicto audientes eſſe. Regem porrò ipſum, moderationis potiùs quàm poteſtatis memorem, non ad libidinem atque arbitrium ſuum, ſed de Senatus ſententia & ex patriis Legibus omnia adminiſtrare. Rempublicam magis quàm Regnum eſſe credas, adeò conſilium & ius dominantur. Gens porrò ipſa ſimiliter quidem vt Iaponica alba eſt, & ingenioſa; cæterùm non ſimiliter dedita ſtudio armorum. Bonzii autem Deorum Antiſtites, ſeneſcente ſanctitatis eorum opinione, iam nullo apud Sinas erant honore ac pretio. Non alia fermè natio ad Chriſti religionem aptior, niſi luxus & ſcilicet Dæmonis dolus obſtaret. Nam Satanę ſuis rebus timētis operâ omnis, quaſi ſub ſigno & clauſtris, tenetur regio,

Sinarum regio clauſa Euangelio.

Euan-

Euangelij prǫconibus prorſus excluſis. Antiquiſsimis quippe Sinarum legibus peregrini omnes, præter Legatos, aditu prohibentur. Si quis iniuſſu Regis acceſſerit, capitale eſt. His rebus compertis, Xauerius rationem inire cœpit inſinuandi ſe in Sinas. Cogitanti illud occurrit, vt in Indiam reuerſus, cum Prorege Goanóque Epiſcopo ageret de legatione ad Sinarum Regem deſtinanda: ipſe Legati comes, patefacto introitu, Euangelium Sinis inferret. Atque hoc ipſum, quod tot populi ac prouinciæ vnius regerentur imperio, propagandæ faciliùs religionis pignus à Deo habere videbatur. Proinde non deſperabat fore, vt (quod olim Romano imperio eueniſſet) ab ipſo Rege & capite orſa religio in omnes Sinarum gentes, ac velut Regni membra, manaret. Biennium totum iam in Iaponia verſatus erat: præcipuiſque in Regnis non ſolùm Chriſto greges, ſed etiã ſedes Societati quæſierat; cùm cœpit de reuerſione in Indiam cogitare.

Cura Sociorum.

Præter eam, quam diximus, Legationis mittendæ cauſam, ſuorum quoque reſpectus & cura domum illum aliquando reuocabat: non tam quòd locorum lõginquitate ac ſuorum deſiderio commoueretur, quàm quòd committendum non putaret, vt Ethnicos ad Chriſtum aggregans, commiſſum ſibi à Chriſto & ab Ignatio deſereret gregem. Etſi enim abſens per litteras, quæcunque à Sociis gererentur, identidem cognoſcebat; tamen ſubibat animum illa cogitatio, frontem (vt dicitur) eſſe occipitio priorem; ac ſedulos paſtores ſuis magis oculis, quàm alienis, greges ſuos luſtrare oportere. Itaque ſtatuit Indicos Socios, quibus præerat, longo interuallo reuiſere; ac, delectu habito, ex eis aliquot ſubmittere in Iaponiam: ipſe autem, rebus compoſitis, & Legatione inſtructa, pariter cum Legato in Sinas penetrare.

CAPVT II.

Sinas petens, abreptam vi tempeſtatis ſcapham precibus recuperat.

LVSITANÆ ergo nauis Sinas petentis occaſione inuitatus, ſimul cum Bungenſis Regis Legato, qui Proregi Indiæ ferebat dona, conſcendit, Nouembri menſe, anno huius ſæculi LI. Ex Iaponia Matthæum & Bernardum indigenas, ab ſe baptizatos, ſecum deduxit, ſimul ſpecimen gentis Iaponicæ, ſimul idoneos

 maie-

Chriſtum, eius fidem in foro profitetur. ad vltimum euictus rationibus, diuinóque inſtinctus numine, manus veritati dedit. Ergo omnium, præterquam oblatæ diuinitus veritatis, oblitus, propalam in medio foro, maxima hominum frequentia, procumbit in genua: & manus oculóſque ad cælum tendens, obortis lacrymis, quanta maxima poteſt voce ſuccłamat: En tibi, IESV CHRISTE, æterne Fili præpotentis Dei, totum me dedo dicóque: & quod pectore concepi, libera voce profiteor. tu modo, quem vltro vocaſti, ne repelle venientem. Inde, circumfuſam Iaponum multitudinem madidis oculis circumſpectans, adiecit: Vos verò ciues oro quæſóque, vt mihi & ignoſcatis ipſi, & petatis ab aliis, quos obuios habebitis, vt ignoſcant, quòd toties populo venditaui pro veris, quæ nunc vana eſſe intelligo. Hæc Bonzij clariſsimi confeſsio mirè animos mouit indigenarum, pluriméſque exemplo fuit Chriſtianę religionis amplectendæ. *Quingenti Iapones Chriſto conciliati.* Satis conſtat, Xauerium ipſum Luſitanis domeſticis liquidò confirmaſſe vno die, ſi vellet, ampliùs quingenta Iaponum capita baptiſmo ab ſe expiari poſſe. Cæterùm, quod in illo ardore animi vix credas, rē prudentiùs quàm auidiùs exſecutus eſt: *Xauerij prudentia.* omníque ope operáque cauit, ne quid temere, ne quid cupidè fieret, quod promptum Bonziorum furorem inſtigaret. Bonzios quippe, Chriſtianæ rei infenſos, iam pridem in Xauerium eiúſque familiares ira ſtimulabat. Itaque iam populo ſuadebant, vt quando ſe perditum ire vellent, magnā à Franciſco vim pecuniæ peterent, mercedem mutatæ religionis, ne gratis perirent. Quod Bonziorum conſilium eò ſpectabat, vt nota in vulgus Chriſtiani ſacerdotis inopia *Callidum Bonziorum conſilium.* multum de eius ſanctitatis detraheret fama, tantum erat apud Iapones probrum egeſtas. Cæterùm nihil admodum proficiebat calumnia aduerſus cognitam exploratámque *Paupertas probrum eſt apud Iapones.* veritatem: ſed inſuper eius cupidinem, velut aſperſa aqua flagrantem ignem, vehementiùs inflammabat. Itaque hærere Bonzij, conſilij inopes, & concitati irâ in omnes ſe verſare partes. Cū nihil eis ex ſentētia ſuccurreret, vltima experiri. Iam ipſi cum Franciſco ſæpe congreſsi, è certamine victi diſceſſerant, vt coram illo hiſcere non auderent: iam abſentis nomen falſis criminibus nequicquam obtriuerant: iam fruſtra cæleſtes iras populo denunciauerant. Quocirca ſuam in animis ciuium auctoritatem exoleuiſſe cernentes, ſcilicet ira in rabiem verſa, inſanire ac furere cœperunt. Ac primò Xauerium probris ac maledictis onerare,

putidum canem, egentiſsmum omnium mortalium, humanorum cadauerum voratorem, per ludibrium appellantes. Deinde in ipſum comitéſque eius iactare minas, pericula intendere, niſi incepto deſiſterent. Intenſáq; illorum ira rabiéſque eò demum erupit, vt conſilia agitarent Franciſci Luſitanorúmque, per tumultum ex compoſito excitatum, in foro interficiendi. Nec fallebant hæc Franciſcum Luſitanóſque. Sed ille maximum Dei donum ducebat, quod hoſtes minabantur; id modo cauens, ne improuidè præcipites ad iram animos incitaret: hi verò Regis præſidio tecti, inanes veſanorum hominum minas & inſidias contemnebant. Ergo Bonzij, poſteaquam vis nõ procedit, aliò conſilia vertunt.

CAPVT XIII.

Bonziorum doctiſsimum, certamine coram Rege inito, vincit.

BONZIVS erat Ficarõdonus nomine, vnus inter omnes doctrinæ fama maximè inclytus: quippe XXX. ipſos annos in celeberrimo Iaponiæ Gymnaſio interiores & reconditas ipſorum litteras docuerat. Is cœnobio tum præerat Bonziorum, ab eo loco millia paſſuum ferme XL. Hunc igitur Bungenſes Bonzij ad certamen cum Frãciſco ineundum haud ſanè ægrè perpulerunt, ratum ſibi pulchrum fore, ſi (quod procliue videbatur) coram Rege viciſſet peregrinum Sacerdotem, à quo cæteros Bonzios victos eſſe conſtaret. Confeſtim igitur, ſex, ſeptémue doctiſsimis viris comitantibus, in vrbem Regiam aduolat. Peropportunè eo ipſo tempore Xauerius Luſitaniq; Regem adierant, vt eum valere iuberent, poſtero die vela facturi. Dum grates pro ſe quiſque agentes commeatum petunt, repentè nunciatur Regi, Ficarondonum adeſſe cum lecta Bonziorum manu. Haud ſanè lætus (quod ex vultu notari poterat) is nuncius Regi fuit, verito ne Franciſcus ipſáque veritas doctrinæ abundantiâ obruerentur. Ergo vt Regem conſilij ambiguum vidit Xauerius; cauſæ bonitate fretus, orare inſtitit, vt Ficarondonum illum, columen Bonziæ nationis, introduci iuberet: ſatis fidens, vt magna ſit vis doctrinæ, maiorem tamen eſſe veritatis. Itaque

que tandem, annuente Rege, intromittitur Bonzius. Qui poſt vſitata venerationis officia, roganti Regi quorſum veniret, reſpondit, nempe vt Sacerdotem ex alio orbe peregrinum viſeret, exploraturus quid tandem hominis foret, quídue afferret noui ex nouo Orbe terrarum. Hæc tantâ confidentiâ arrogantiâque intonuit, vt facilè eum ſuperbiſſimi Dæmonis miniſtrum eſſe ſentires. Mox defixo in Xauerium, à quo comiter ſalutabatur, oculorum obtutu, perfunctúſque ſalutationis officijs. (horum Bonzij admodum ſunt liberales) ſupercilio pluſquam Bôziano ſcitatur ex eo, an ipſum nôrit: negante illo, quippe qui nunquam antea eum vidiſſet; conuerſus ad comites, Apparet, inquit, nihil nobis negocij futurum cum iſto, qui Ficarondonũ de facie non nôrit. Exin Franciſcum intuens, Tenéſne memoriâ, inquit, quas mihi merces Finoramæ vendideris? negabat ille habere ſe quod reſponderet de eo quod penitus non intelligeret: neque enim ſe vnquã mercium inſtitorem fuiſſe; nec Finoramam vidiſſe, nec anteà cum eo locutum. proinde quî conuenire, vt ei Finoramæ vendiderit merces? Bonzius liquidò affirmabat, planè id factum eſſe illumque, niſi obliuioſus eſſet, vtique meminiſſe oportere. Quocirca rogauit eum Xauerius, vt, quoniam ſe memoria deficeret, ipſe ſuggereret. Tum verò ille ſanè fidenter, ac vultu inſitam ſuperbiam præferens, Redi mecum in memoriam, inquit: milleſimus & quingenteſimus annus eſt, cùm tu mihi centum numero rudis ſerici ſaccos Finoramæ vendidiſti: quibus ego diſtrahendis lucri plurimum feci. Hîc Xauerius, ſeuerè pariter & comiter eum intuens, ſcitari, quot annos eſſet natus: cúmque ille vnum & quinquaginta reſpondiſſet, vrgere Franciſcus inſtitit, quî tandem abhinc milleſimo & quingenteſimo anno mercator eſſe potuerit, qui ante alterum & quinquageſimum annum genitus non eſſet? niſi fortè tum, cùm mercaturam exerceret, natus non erat. Iam cõſtare inter vos audio, inquit Xauerius, Iaponiã regionem ſexcenteſimo ab hinc anno incoli cœptam: quĩ igitur conuenit, vt ante mille & quingentos annos Finoramæ, quæ illis tẽporibus mera ſolitudo erat, exercueris mercaturam? At vide, inquit Bonzius, quanto notiora ſint nobis præterita, quàm vobis præſentia. Scito igitur (quoniam adhuc neſcis) nullum mundi humaníque generis principiũ fuiſſe, nullũ item extremum fore. Itaque hominum animi, quippe immortales, in alia ex alijs deinceps migrant corpora

Bonzij ſuperbia.

Bonziorum deliramenta Pythagorica de migratione animorum.

pora tum marium tum feminarum, pro Lunæ cum Sole aſtrorumque cōiunctione, quæ tenera corporum membra fingit, formátque. Proinde mentes, quæ valent memoriâ (cuiúſmodi mea eſt) facilè reminiſcuntur omnia, quæcunque in vita geſſerint, cùm alia corpora animarent; obliuioſæ autem, qualem apparet eſſe tuam, non item. Haud ſanè difficile fuit Xauerio, Philoſophorum Theologorúmque diſciplinis exculto, iſta Pythagoræorum Platonicorúmque ſomnia firmis refellere argumentis. Omnium igitur primùm oſtendit, mundum æternum non eſſe, ſed à certo tēpore conditum: quippe cùm nec per ſe ipſum extiterit, nec conditori æqualis & coæuus eſſe potuerit. Conditum autem, & hominibus cæteríſque animantibus inſtructum, ab omnium rerum parente & auctore Deo. Id cùm pluribus oſtendiſſet, procliue ei fuit oſtendere, animos quoque hominum principium habere; nec ante corpora quorum formæ ſint, extitiſſe ſed corporibus à Deo ingeneratos, miniſterio ſenſuum corporúmque vti ad capeſſandas diſciplinas. Quem enim adeò cæcum eſſe, quin videat, animos nec volentes cum tanti boni iactura damnóque noua ac mortalia corpora ſubituros, & inuitos in cuſtodias corporum ærumnarúmque ſocietatem ſe daturos? Quid quòd ratio ipſa conuincat, apud æquiſsimum hominum Iudicem Deū pro meritis æterna vel præmia vel ſupplicia mortalibus vita functis conſtituta? vtique cùm ea viuis non perſolui ſatis appareat. Hæc Franciſcus euidentibus rationibus, appoſitis ſimilitudinibus & exemplis cùm illuſtraſſet, Rex quidē ac Proceres illi aſſentiebantur, illa planè conſentanea eſſe, ſecundis acclamationibus declarantes. at Bonzius, etſi omniū iudicio euictus, tamen ab inſita animo ſuperbia pertinaciáq; repugnabat; ne, ſuo quoque iudicio conuictus, victoriam aduerſario cedere videretur. Deſerta itaque mundi animorúmque cauſa, acriter inuehi in Xauerium cœpit, qui præpoſteram libidinem, tanquam nefarium flagitium, acerrimè accuſaret. Satis quippe conſtare inter omnes, licere illam Iaponum legibus, quæ tamē homicidia, adulteria, furta grauiſsimè vindicent. Ad quæ Xauerius, cùm planum feciſſet, nefarium illud luxuriæ genus naturæ, rationi, propagationi ſobolis, bonis moribus vel maximè aduerſari; reſpondit minimè mirandum eſſe, legum Iaponicarum latores, hoc ipſo vitio obcæcatos, eius fœditatē non vidiſſe aut, ſi viderint, lege non coërcuiſſe in alijs licentiam, quam ſibi

Pythagorica cōmenta redarguit.

vellent

vellent eſſe communem. Cæterùm, vt nulla Iaponum lex id vetet, certè naturæ legem, in animis hominum impreſſam, ipſámque rationem (niſi malo vſu deprauata ſit) planè vetare. Maximo argumento eſſe quòd in talibus maximè flagitijs tenebræ ac receſſus quærantur, arbitrorúmque oculi ſumma ope fugiantur, & ſimul quòd maximè promptum ſit in probris, ſi quid tale obijci poſsit. Iam Ficarõdoni pertinacia omnium iudicio conuicta cedebat veritati: ille tamen, quoniam rationes eum defecerant, infeſtis clamoribus proteruiùs etiam quàm peruicaciùs decertabat. Mouit arrogantiſsimi hominis violẽtia Regem pariter Satrapáſque. Itaque vniuerſi acclamare cœperunt, ſi bellandi cauſa veniſſet, in Amangucianum Regnum faceſſeret, quod tum foret in armis: ibi prælij copiam illi non defuturam. nam ipſis pacem & otium eſſe cordi. Quòd ſi diſputandi gratia acceſsiſſet, abſtineret iracundiâ pertinaciáque: imitaretur peregrinum Sacerdotem, quo cum diſputaret: eius vtique moderationem modeſtiámque in diſſerendo, ipſi exemplo eſſe debere. Tum verò Bonzius, vt præceps ingenio in iram erat, prouectus intemperantia linguæ in maledicta Procerũ Regiſq́; furere debacchari que cœpit. Ergo Rex, accenſus irâ, confeſtim exturbari hominem Regia iubet, ſanctè adiurans, niſi ſacerdotij reuerentia obſtaret, ceruices eius frangi fuiſſe iuſſurum.

Bonzij proterax, ſe iracundia.

CAPVT XIV.

Franciſci conſtantia in conſternatione Bonziorum.

HAEC tam inſignis ignominia Bonziorũ nomini (vt ipſi interpretabantur) iniuſta, ſeditionem eorum maturauit. Itaque ex compoſito omnium fanorum valuæ in vrbe Regia clauſæ; populus Proceréſque ſacris prohibiti: iámque res prope ſeditionem etiam plebis venerat, cùm Rex prudenti diſsimulatione & gliſcentem Bõziorum conſternationem, & multitudinis motum, facilè ſedauit. Inter hæc Luſitani, quà populi tumultum, quà Bõziorum iram veriti, ſtrenuè ſe in portum receperant: auctoréſque fuerant Xauerio, vt ipſe quoque tempori cederet, ſéque impendenti periculo eximeret. Cæterùm ille, Catechumenorum orbitatem cauſatus, morem eis gerere abnuerat.

Bungenſis Regis prudentia.

nuerat. Itaque Luſitanis Franciſci vicem ſolicitis, ne talem virum proderent barbaris, placuit Gamâ ipſum in vrbem redire, qui inde eum abſtraheret priùs, quàm aliquid acciperet incommodi: ipſos nauim in altum prouectam in anchoris habere, quoad nauarchus cum Xauerio remearet. Gama igitur paruo nauigio impigrè in vrbem reuectus, Franciſcum in humili tecto reperit apud indigenam Catechumenum diuerſantem. Protinus illi mandata Luſitanorum exponit, multis rationibus ſuadens alternis rogansque vt imminentem eius capiti Bonziorum procellam vitaret. At ille non ſolum ad pericula interitus, ſed etiam mortis pro Chriſto oppetendæ auidus, O fortunatum, ait, ſi cui noſtrûm contigerit, id ipſum ſubire, quod tantopere extimeſcis! Equidem ſat ſcio me tam inſigni decore dignum non eſſe: cæterùm, ſi indigno Deus indulgeat, nô recuſem. Proinde, quòd me tam impensè monetis, vt fuga ſaluti conſulam, grates ago habeóque amori veſtro; monitis parere nec debeo, nec poſſum. Quæ enim pernicies accidere poteſt maior ijs, quos modò Chriſto genuimus, quàm deſertos à parente iræ ac furori obijci Bonziorum? Quid porrò optabilius Bonzijs, quàm cedere eorum minis, qui argumentis non ceſſerit; & turpi fuga partam de ipſis victoriam fœdare, prædam omitteret? Ergo verò nullo modo committam, vt meus timor nefarios Chriſti hoſtium conatus iuuet. Cum his quippe nobis res eſt, quibus noſtra fiducia terrorem incutiat, formido confirmet audaciam. Agedum igitur, quoniam quid animo meo fixum ac ſtatutum ſit, nô ignoras: reuertere ad ſocios, tuum reditum præſtolantes. Video quid tu illorum mercimonijs debeas: ſed idem ſentio quantum egomet debeam tam benigno ac miſericordi Deo, qui pro mea cæterorúmque mortalium ſalute mortem occubit, *mortem autem crucis*. Hæc, manantibus lacrymis, tanta verborum vi animíque ſenſu dixit, vt Gama, nihil côtrà hiſcere auſus, attonito ſimilis ad nauim reuerterit. Igitur, cùm Luſitanis quid actum foret renunciaſſet, adiecit: Debere ſe, ex pacto, illorum merces ad Cantonem Sinarum portum deuehere: proinde onerariam eis permittere ad ſuum arbitrium vſuris. Certum ſibi ac fixum eſſe redire in vrbem, ea mente, vt vel tegeret Xauerium, vel cum eo caderet. Permouit pios Luſitanorum animos egregia nauarchi fides. Itaque, collaudato eius conſilio, certatim ipſi quoque ſemet in glorioſi periculi ſocietatem offerunt,

Xauerij fortitudo animi.

Nauarcho auctore Luſitani cum Xauerio periculū ſubeunt.

mox,

Bonzij audaces aduerſus timidos, timidi aduerſus audaces.

mox, obuerſa prora portum repetunt, rei exitum expectaturi. Is nuncius ſimul Xauerium catechumenóſque erexit, ſimul afflixit fregitq́; Bonzios, hominum genus vt aduerſus timidos audax, ſic aduerſus audaces timidum.

CAPVT XV.

Noua de Principe Bonziorum victoria.

Diſputationis conditiones.

BONZII ergo ab aperta vi ad ſuas artes verſi, coëunt frequentes ad Regem. Inſtant, vt intermiſſum Ficarondoni cum Franciſco de religione certamen extemplò integrari iubeat. Ægre id ſcilicet Rex, ſed tamen certis conditionibus conceſsit. Vt ſine clamoribus & iracundia res gereretur. Vt ad res controuerſas dijudicandas certi arbitri ex alio genere quàm Bonziorum conſtituerentur, quorum munus foret, quæ concedenda, quæ confirmanda eſſent, iudicare, & argumentationes ad rectæ rationis normàm dirigere. Vt poſt diſputationem de vnoquoque capite religionis ſtaretur iudicio arbitrorum auditorúmque, quódque plures eorum iudicaſſent, id haberetur firmum ratúmque. Denique ne Bonzij aut ipſi per ſe, aut per alios impedirent, quominus, ſi qui vellent, Chriſtiana ſacra ſuſciperent. Has conditiones non tam probarunt Bonzij, quàm, quia reijcere non poterant, acceperunt. Poſtero igitur die Ficarondonus cum ampliùs tribus Bonziorum millibus in Regiam venit: ad bellum cum exercitu proficiſci eum diceres. At Rex omni ex numero quatuor dumtaxat admiſit, cauſatus periculum tumultus & infamiæ Bonziorum; quibus haud ſanè decorum foret, ſi tria ipſorum millia cum vno peregrino Sacerdote diſputaſſe fama ferret. Nec Luſitanorum ſtudia Franciſco defuêre. Quippe ad noui certaminis famam exciti, in vrbē reuehuntur, maiore, quàm ante, ornatu corporum inſignes. Et eorum ſplendor, eximiáque aduerſus Xauerium veneratio, Bonziorum oculos perſtrinxerunt. Vt in conſeſſum ventum eſt, Rex percontari ex Ficarondono, quid tandem cauſæ afferret, cur nouam ex alio orbe allatam religionem in vrbe Regia vulgandam non cenſeret. Cui ille, iam probro mitior factus, placidè reſpondit, cauſam in promptu eſſe, quòd nihil illâ inimicius foret auitis religionibus, Reipublicæ,

Noua Luſitanorū ſtudia erga Xauerium.

publicæ, nationi Bôziorum, quæ tam ſanctè caſtéque Deos ſemper coluiſſet, coleréтque. Enimuero eius rei grauiſsima Iaponiæ Regum iudicia ac teſtimonia exſtare: vt nefas eſſet aliunde ipſos ſalutem petere, quàm vnde patres maioréſque eorum per tot ſecula petijſſent. Ad ea iuſſus ab Rege Franciſcus dicere, deſiderauit ordine ac ratione pugnam inſtitui. Quocirca Regem orauit, vt quando Bonzij ſe oppugnatum vltro venirent; ſi videretur, Ficarondonum nominatim exponere iuberet, quæcunque ipſe cæteriq; Bonzij improbarent ex ijs, quæ ab ſe docerentur; vt poteſtas foret ad ſingula reſpondendi. Ad hoc rogauit, vt, vitandæ cõtentionis gratiâ, quod ipſemet Rex cum maiore arbitrorum parte de rebus controuerſis ſtatuiſſet, id ratum, firmum, fixúmque eſſet. Annuit Rex Franciſci poſtulatis: itaque fieri iuſsit: nec Bonzius abnuit. Quæritigitur ex eo Ficarondonus, cur ſanctiſsimis Iaponum Diis peregrinus Sacerdos obtrectaret. Et ille, quia eos iudico tam inſigni ac diuino indignos nomine, quod recta ratio proprium dicauit ei, qui naturâ æternus & immortalis eſt, quique rerum omnium parens cælum ac terras condidit, regitq;. Dei quippe infinitam vim ac poteſtatem humanarum mẽtium vix ſuſpicio attingere valet, nedum capere cogitatio. Itaque pauca hæc quæ oculis cernimus, cæleſtiũ orbiũ aſtrorumq; motus, certæ ac ratæ temporum, frugum, fructuúmque, ac cæterarum rerum vices, illum, qui mundum hunc ab ſe conditum adminiſtrat ac regit, verum germanúmque Deũ eſſe clamant. Nam Xacam, Amidam, Gironem, aliósque qui à vobis in Deorum numero habentur, veſtra quoque hiſtoriarum monumenta docẽt, homines præpotentes opibus ac mortales fuiſſe. Hanc Xauerij ingreſsionem ſecunda Iudicum admurmuratio excepit. Itaque Bonzium cõtrà dicere parantem, Rex porrò pergere ad alia iubet. Id quippe iam ab arbitris iudicatum: eorum iudicio ſtandum eſſe. Igitur ille percontatur ex Franciſco, cur tandem improbaret chirographa collybiſtica Bonziorum, quibus pecunia mortuis curaretur in cælo: præſertim cûm illorum beneficio vita functi apud ſuperos repentè diuites exiſtant, cæteroquin egentes futuri. Ad ea Xauerius diuitias ait mortalium euntium in cælum non Bonziorum chirographis, ſed rectè factorum meritis, contineri. Rectè autem facta eſſe, quæ recta ratio, veráque religio pepererint: æterno vtique illi Deo, qui pro meritis præmia cuique perſoluat, grata

Chirographa collybiſtica Bonziorum.

pitalem eius deducit domum. Id verò non magis Xauerio, Chriſtianæque religioni pulchrum & glorioſum, quàm Bōzio nomini turpe & ignominioſum, fuit: nouáque ignominia nouam inſuper iram infeſtis eorum animis mouit. Ergo furore amentes palam fremere, & magnis vocibus vota facere; vt Rex fulmine ictus deflagraret; quando auitam religionem, tot Regum auctoritate firmatam, peregrinæ probroſæque ſectæ poſthaberet; & Bonzij nominis auctoritatem putido, vago, & ignobili homūcione duceret leuiorem.

Bonziorum rabies.

CAPVT XVI.

Amangucij Bungiq; Reges conciliat nomini Christiano.

INTER hæc Franciſcus rebus præſentibus lætus (Deo aduerſa ſecundis miſcente) quæ Amangucij variè geſta eſſent poſt diſceſſum ſuum cognoſcit. Iam Coſmi Turriani labor non minùs feliciter in Bonziis coarguendis, quàm in excolendis neophytis, verſabatur; cùm inteſtinum bellum, repentè natum, cuncta turbauit. Præpotens quidam Dynaſta Regem ſuum magna armatorum manu ex improuiſo adortus, exegerat regno. Et ille haud ignarus quæri ſe ad necem, ne in hoſtis poteſtatem viuus perueniret, ſibi ipſe mortem conſciuerat. Interea in tumultuante ciuitate nulla facies mali deerat, cùm armatorum crudelitas ac licentia, per omnes ordines atque ætates vagata, etiam in ipſa ſæuiret tecta. In tot cædibus atque incendiis, Chriſtianos, eorúmque magiſtros, infeſti Bonzij haud dubiè oppreſsiſſent, niſi illos diuina prouidentia præſenti ope texiſſet. Cæterùm ſub Regis cædem ex tam triſti bello læta repentè pax. Regni primores, compoſitis rebus, Bungenſis Regis germano imperium per Legatos deferunt. Xauerius ergo nouum Regem Amangucianis neophytis conciliandum ratus, Bungi Regem adit, orans, vt Societatis Patres Chriſtianóſque, Amangucij incolas, fratri commendaret ſuo. Fecit Rex impensè quod rogabatur, ſic prorſus, vt nouus Amangucij Rex Frāciſco prolixè omnia polliceretur. Nec promiſſum fefellit. Et Bungenſis Rex, vt facta pondus adderent verbis, protinus, quod fratri ſuadebat, ipſemet in ſuo regno facere inſtituit, neophytos fouens, & certum Franciſci ſociis Bungum venturis domicilium deſtinans. Cæterùm, quominus religionem,

Rex Bungi domicilium Societati IESV destinat.

quam tantopere probaret fouerétque,ipſemet amplecteretur,amittendi per ſeditionem Regni metus obſtabat. Quocirca Franciſcus eum ad Chriſti cultum pellicere fruſtra conatus, poſtquam in irritam ſpem tempus teri ſenſit, rem'q nondum maturam eſſe vidit; aliò conſilia vertit,curáſque.

Regis fletus in digreſſu Xauerij. Porrò ſub Xauerij digreſſum Rex, obortis lacrymis, Luſitanos, qui eum comitabantur, intuens, Ego verò, inquit, talem vobis comitem ac ſocium inuideo, quo ipſe orbatus lacrymas tenere nō poſſum: præſertim cùm verear,ne hoc vltimum ſim eum viſurus. Tum Xauerius,gratiis Regi impensè actis de beneuolentiæ erga ſe indiciis, ait, ſe verò, ſi vita ſuppeteret, breui, Deo approbante, ad eum vtique rediturum. quod promiſſum manantes Regi lacrymas abſterſit. Subinde Franciſcus ſermonem de Chriſtiana religione ingreſſus, reuocat illi in memoriam, quæ maximè ſalubria cenſebat eſſe, enixè monens, vt memor ſe mortalem, ſecum animo reputaret, quàm multa piacula (niſi ea viuus expiaſſet) eius mortem eſſent conſecutura. ſic autem in animum induceret ſuum, quicunque alieni à Chriſti fide extremum diem obierint, eos haud dubiè æternas apud inferos ſuſtinere pœnas: qui verò Chriſtianam religionem animo factiſque ſeruarint, Chriſti beneficio ac munere beatos in cælo perfrui æuo ſempiterno. Hæc Franciſci verba adeò Regis perculêre pectus,vt bis inter audiendum integrato fletu vim profunderet lacrymarum. Xauerius igitur, Rege valere iuſſo,tandem ab eo diuellitur. Subinde catechumenos maturi reditus aut certè Vicarij ſpe ſolatus,excedit vrbe, plenus ſpei fiduciæque. Quippe Regem ac bonam populi partem procliues ad Chriſti fidem relinquebat.

Franciſci hortatio ad Regem.

Magna vtique eum tenebat ſpes,talis Regis gratiam illis locis Chriſtianæ rei præſidio futuram.nec fefellit. Ex quo Bungi Rex in Luſitanorum amicitiam venit,Chriſtianæque Religionis tutelam ſuſcepit, vno ſemper tenore fidem & officium coluit. Franciſci ſociis eò deſtinatis commodam in ſuo regno attribuit ſedem, & ad Regum finitimorum familiaritatem gratiámque commendatitiis litteris aditum aperuit. Ad hæc Euāgelij propagationem,ac Frāciſci ſocios, in maxima temporum varietate fouit ingenti Iaponiæ bono ſuóque. Quippe Chriſtiana res,Ethnico Rege fauente, magnis deinceps auctibus creuit. Ipſe autem, Chriſti benignitate qualecunque meritum ſuo tempore remunerante, non modò quatuor alia regna paterno adiecit,

Bungenſis Regis ſtudium tuendæ propagādæque religionis Chriſtianæ.

ve-

verùm etiam trigeſimo fermè poſt Xauerij obitum anno repentè factus eſt Chriſtianus. Nec nihil ea res ad Franciſci demortui meritum decúſque pertinet. Rex cùm ritè baptizaretur, ſiue ſuæ erga Franciſcum venerationis memor, ſiue etiam illi, ſecundum Deum, tantum baptiſmi beneficium debere ſe teſtatus, Franciſci potiſsimùm nomen aſſumpſit. Sapientiſsimi Regis exemplum auctoritatémque plerique Procerum, nonnulli etiam Dynaſtarum ſecuti, quibus ille non minùs pietate quàm dignitate præſtitit. Huius Legatū ad Gregorium XIII. Pont. Max. Deus noſtræ ætati nuper dedit, vt videremus. Cùm iuuenes Regij à tribus Iaponiæ partim Regibus partim Dynaſtis Chriſtianis, Romam deſtinati, Pontificem Romanum, religionum Antiſtitem, gentiúmque omnium parentem, ritè agnouerunt: eorúmque aduentum ex alio orbe terrarum, reditúmque in patriam, nō modò Roma ipſa, ſed etiam Italia atque Hiſpania ſummis celebrarunt ſtudiis. Quippe illi, quacunque tranſibant, ſummis iuxta infimíſque vt inauditum poſt hominū memoriam, ſic iucundiſsimum præbebant ſpectaculum: ingētique concurſu, admiratione, fauore hominum paſsim excipiebantur, cum plauſibus, clamoribus, cæteríſque effuſæ lætitiæ argumentis, vt cum illis Xauerij, qui primus Iaponiam Euangelio imbuit, memoria triumphaſſe videatur.

Bungi Rex, cū baptizaretur, Frāciſcum ſe appellari voluit.

Cæterùm illa tempeſtate vna Xauerium ſolicitabat angebatqué cura, quòd apud nobilitatem Iaponicam (cuius nomen in vtramque partem apud plebem plurimum valeret) nihil admodum profeciſſet, nullo Procerum nobilitátique ſalubria conſilia animis accipiente. Auerſabatur negocio primùm Sinarum, à quibus Iapones religionem petitam habebant, auctoritas, ad quam conuicti Bonzij Bungēſes iuxtà & Amanguciani confugiebant, illud vulgò iactantes, Si vera eſſet Chriſtiana religio, cur eam non probaſſent Sinæ? Deinde Regis Bungēſis obſtabat exemplum, qui prudentiæ & eruditionis fama clariſsimus, Chriſtiana ſacra & inſtituta quia non ſuſcipiebat, ipſe ſuo iudicio damnare videbatur. Franciſcus itaque cùm videret, niſi expugnata Sinarum ſuperſtitione, Iaponum animos capi non poſſe, decreuit ipſam inuadere arcem, ſatis fidens, Sinis in Chriſti caſtra compulſis, eorum auctoritatem Iapones haud ægrè ſecuturos.

Cur Sinas adire decreuit.

Euangelij præconibus prorſus excluſis. Antiquiſsimis quippe Sinarum legibus peregrini omnes, præter Legatos, aditu prohibentur. Si quis iniuſſu Regis acceſſerit, capitale eſt. His rebus compertis, Xauerius rationem inire cœpit inſinuandi ſe in Sinas. Cogitanti illud occurrit, vt in Indiam reuerſus, cum Prorege Goanóque Epiſcopo ageret de legatione ad Sinarum Regem deſtinanda: ipſe Legati comes, patefacto introitu, Euangelium Sinis inferret. Atque hoc ipſum, quod tot populi ac prouinciæ vnius regerentur imperio, propagandæ faciliùs religionis pignus à Deo habere videbatur. Proinde non deſperabat fore, vt (quod olim Romano imperio eueniſſet) ab ipſo Rege & capite orſa religio in omnes Sinarum gentes, ac velut Regni membra, manaret. Biennium totum iam in Iaponia verſatus erat: præcipuíſque in Regnis non ſolùm Chriſto greges, ſed etiã ſedes Societati quæſierat; cùm cœpit de reuerſione in Indiam cogitare. Præter eam, quam diximus, Legationis mittendæ cauſam, ſuorum quoque reſpectus & cura domum illum aliquando reuocabat: non tam quòd locorum lõginquitate ac ſuorum deſiderio commoueretur, quàm quòd committendum non putaret, vt Ethnicos ad Chriſtum aggregans, commiſſum ſibi à Chriſto & ab Ignatio deſereret gregem. Etſi enim abſens per litteras, quæcunque à Sociis gererentur, identidem cognoſcebat; tamen ſubibat animum illa cogitatio, frontem (vt dicitur) eſſe occipitio priorem; ac ſedulos paſtores ſuis magis oculis, quàm alienis, greges ſuos luſtrare oportere. Itaque ſtatuit Indicos Socios, quibus præerat, longo interuallo reuiſere; ac, delectu habito, ex eis aliquot ſubmittere in Iaponiam: ipſe autem, rebus compoſitis, & Legatione inſtructa, pariter cum Legato in Sinas penetrare.

Cura Sociorum.

CAPVT II.

Sinas petens, abreptam vi tempeſtatis ſcapham precibus recuperat.

LVSITANÆ ergo nauis Sinas petentis occaſione inuitatus, ſimul cum Bungenſis Regis Legato, qui Proregi Indiæ ferebat dona, conſcendit, Nouembri menſe, anno huius ſæculi LI. Ex Iaponia Matthæum & Bernardum indigenas, ab ſe baptizatos, ſecum deduxit, ſimul ſpecimen gentis Iaponicæ, ſimul idoneos

maieſtatis Chriſtianæ ſpectatores Romã deinde miſſurus. Nimirum, vt Romanæ in primis Eccleſiæ ornamentis opibúſque exploratis, domum reuecti conciliarent nomini Chriſtiano apud Iapones dignitatem, commemorando aliis quæ ipſe oculis ſubiecíſſet. Proſpero inde curſu vectos Luſitanos ſanè varia & miracułis inſignis nauigatio excepit. Septimo quàm ſoluerāt die, ſubitò atrox tēpeſtas coorta nauim in ignota nautis maria vi æſtus abripuit, cæcíſque in fluctibus errantem, cum præſenti periculo naufragij tráſuerſam egit. quippe adeò ſpiſſæ cælo intendere ſe nubes, vt penitus conderent Solem. ita vix vſquam internitente luce perpetua penè nox quinque totos tenuit dies. Quo tempore Franciſci ſedulitas, non modò ſanctitas, enituit. Ille non verbis magis quàm exemplis ad iuuanda nautarum miniſteria cæteros incitare: ille nocturnis iuxtà & diurnis laboribus nemini cedere: ille ægros animi ſolari, & ſpe ſalutis excitare torpentes. Ducem illum ac nauarchum diceres. Porrò ſæuiente vento, & maiores voluente iam fluctus, gubernator ne, quod euēnit, repentina procellæ vis ſcapham auferret, validis eam rudentibus ad onerariam religari iuſsit. Nauantes operam ſcaphæ (erant facilè xv. præter Saracenos duos) nox oppreſsit. Nec ita multo pòſt, abruptis retinaculis ſcapham violēta tempeſtas abſtulit tanto impetu, vt momento penè temporis omnium cōſpectum effugeret. Nauarchus igitur illorum miſeratus vicem, actumq́; de oneraria omnium ſalute ratus, niſi ſcapha reciperetur curſum dirigit eò, quò illam ferri ſenſerat. Cæterùm, exaſperato fluctibus mari, nauis obuallata vndis ingenti procella inceſsitur, ac penè demergitur. Ad nautarum vectorúmque clamores B. Mariam inuocantium excitus Xauerius, ex nauarchi cubiculo, vbi tum Deo ſupplicabat, accurrit. Erant vectores nautæq; alij ſuper alios ſtrati, oneraria penè obruta, ad vltimum periculi venerat. Ergo ille non tam ſua quàm ſociorum vice ſolicitus exclamat: O IESV CHRISTE, Deus cordis mei, obſecro te per quinque illa vulnera, quæ tibi in cruce noſtri amor inflixit, *Famulis tuis ſubueni, quos precioſo ſanguine redemiſti.* Mirum dictu: repentè fluctibus exſuperatis nauigium emerſit, cunctis diuinum auxilium agnoſcentibus. Proprio periculo diſcuſſo, ad alienum diſcrimen curæ omnium verſæ. Vt quiſque cognatos aut neceſſarios in ſcapha habebat, certatim eorum curſum deplorare cœperunt. Inde, cùm aliquandiu in de-

Franciſcus periclitanti onerariæ opem nauat.

Nauim pe- [illegible] p[illegible] e- ripit.

in deſiderio ſuorũ hæſiſſent,in ipſos miſeratio vertit. Quippe in eo mari iactabantur,vbi cum ſcapha etiam ſpes ſalutis amittitur. Xauerius ergo vniuerſos collacrymantes ac ſollicitudine pene exangues intuens, bonum habere eos animum iubet. ac prædicit fore,vt ante triduum filia remearet ad matrem. His verbis perambages ſignificabat,ſcapham ad onerariam redituram. Haud credita vulgo res non tamen eos ſpes omnino deſeruit. Poſtero die prima luce Frãciſcus læto vultu prodit in medium: & nauarchum comiter ſalutatum rogat, vt iubeat aliquem, malo conſcenſo, ſpeculari num ſcapha compareat. Ad hæc ſenior quidam & experiẽs nauta (Petro erat nomen) reſpondit illudẽs, tum demum receptum iri ſcapham amiſſam, cùm amitteretur altera. Cui Franciſcus: An verò cenſes, Petre, quidquam Deo eſſe difficile? atqui ego non diffido, Dei benignitate, & Deiparæ Malacenſis, cui tria ſacrificia vòui, præſidio. ſcapham cum miſeris illis incolumem propediem adfuturam. Subinde vbi renunciatum eſt ex malo eam non conſpici, in cubiculum ſe ſupplicabundus abdidit; ibíque lacrymans bonam diei partem extraxit precibus. Exin procedit in publicum, læta nũcians; ipſos propediem ſcapham reducem eſſe viſuros. Protinus nauarchum rogitat, vela demittat, ſcapham opperiatur, haud dubius omnes qui eſſet in ea, ac præcipuè par illud Saracenorum, Dei Deiparæque ope ſaluos fore. Abnuere nauarchus, reclamare cæteri, ſimul quòd fruſtra iam expectaretur ſcapha, ſimul quòd ſine manifeſto periculo onerariæ expectare nequiret. oberrabat quippe oculis imago recentis periculi. Cæterùm nauarchus tandem Frãciſci precibus fatigatus, dolones, quibus tum ſolis vtebatur, ſubmitti pauliſper iubet. Intermiſſo temporis ſpatio, cùm nihilo magis, quàm antè, ſcapha conſpiceretur, & iam periclitari ipſa videretur nauis, ſæuiente adhuc mari, tolli properè vela imperat. Inſtare Xauerius, rogitare nauticos, vt adhuc paululum præſtolentur, liquidò affirmãs, ſcapham, nullo periculo onerariæ, paulò pòſt affore. Cúmque nautæ deſperata re, ac ſtimulante metu, nihilominus vela ſuſtollerent; accurrit Pater manúque antẽnæ iniecta, inhibitos per Chriſti mortem ac vulnera obſecrare inſtitit, ne pigeret, etiamnum morari parumper. Morem gerunt illi, ipſe ſe ad numen orandum dat. Inter hæc eius rogatu Antonius Dias faſtigium aſcenderat mali. Is longè latéque ſpeculatus, nihil diſpicere ſe renunciat. demum rogat Xauerium,

Vaticinatio de ſcapha ad onerariã reditura.

quillitas ſecuta eſt, ſecundáque aurâ prouehi nauis cœpit. Et ſcaphæ ſalus valuit in primis ad Saracenorum, qui cũ illâ periclitati pariter fuerant, ſalutem. Quippe tam euidẽti miraculo motis ſuperuẽnit Xauerius. Ab eo haud ægre ad Chriſti fidem pellecti, & poſt inſtitutionem baptiſmo expiati, vt eidem, ſecundum Deum, & corporum & animorum ſalutem deberent. Nauis porrò, ſecunda tẽpeſtate vſa, Cinceum Sinarum portum tenuit, quem petebat.

CAPVT III.

Portum Sinarum, & Malacenſe iter vaticinationibus inſigne reddit.

IBI Franciſcus in terram egreſſus peropportunè Iacobum Pereriam, amiciſsimum ſuum, virum nobilitate ac diuitijs clarum, offendit, propediem Indiam verſus vela facturum. Salute accepta redditáque, cum ingentibus beneuolẽtiæ ſignis atque lætitiæ, Franciſcus de ratione ad Sinarum Regem penetrandi eum conſulens, ſuum ipſe cõſilium expromit. Et ille, vt erat homo prudens, taliúmque rerum peritus, optimum factu cenſuit curare legationẽ atque inſuper munera ab Indiæ Prorege ad Sinarum Regem exprimere. Extemplò auxilium conſilio adijcit, & ad eam rem (adeò animum eius amor pariter Xauerij religióque ſtimulabant) ſuam ipſe operam, nauim, fortunas offert Xauerio, non ſpecioſa oratione magis quàm propenſa voluntate. Et dictis facta munificentiora adiecit. Subinde certum hominem cum eo Goam deſtinat, triginta aureorum millibus in eam rem aſsignatis Franciſcus gratijs impensè actis, præmium Pereriæ & à Deo precatur, & repromittit ab Rege. Inde Machaum, emporium Sinarum ſanè celebre, delatus eſt. ibi cùm puellam offendiſſet, cuius pudorem inopia prodebat, pecuniam corrogare cœpit, vnde ei dotem conficeret. Venit igitur ad Petrum Vellium, veterem familiarem, eundémque inſtitorem ſatis pecunioſum. Offendit hominem latrunculis ludentem domi alienæ. Re breuiter expoſita, aurum ab eo mutuum petit, centuplicato fœnore reddendum in cælo. Ille, intempeſtiuo Xauerij interuentu nõnihil offenſus, negare illud eſſe tempus accipiendi quod peteret, ſe domo ſua abeſſe, vbi aurum haberet. Inſtare comiter

Iacobi Pereriæ eximia munificentia.

Petri Vellij egregia liberalitas.

miter Franciſcus, mortali ſemper eſſe tempus rectè faciendi. Itaque ille, hac voce motus, clauem illi (vt erat domeſticarum eius rerum ſatis gnarus) arcæ nummariæ tradit, auferre iubens quantum vellet Xauerius, trecentis nummis aureis ex arca depromptis, Petro reddidit clauem, quãtum auri abſtuliſſet renuncians. Tum ille, Erraſti, inquit, Pater, tuúſque pudor mihi iniuriam fecit; vtique multo minus ſumpſiſti quàm volebam. Namque arcæ clauem tradens, dimidiam auri partem tradebam tibi. Inerant nummorum aureorum XXX. millia. hanc ſummam inter nos ex æquo diuiſam oportuit. at tu quotam inde particulam tibi ſumpſiſti? Senſit Franciſcus Vellium ſincerè & ex animo locutũ; eáque verba non comitatis eſſe magis quàm veritatis. Itaque admirans, Macte vir liberalitate eſto, Velli, inquit: grata & accepta Deo eſt egregia voluntas, tua haud dubijs teſtata factis. Proinde eius ego tibi verbis polliceor, nunquam Deum tibi defuturum. Inſuper hoc daturum eſſe, vt ſupremum vitæ diem ipſo prænunciante cognoſcas. Nec Franciſcum Deus, nec Vellium Franciſcus feſellit. Vellius quippe ex eo alius vir extitit: adeò ſe benignitati addixit pietatíque. Poſt aliquot annos diuinitus de inſtãte deceſſu præmonitus, colligere ſarcinolas cœpit. Igitur compoſitis rebus domeſticis, réque familiari magna ex parte in pauperes diuiſa, adhuc valens vigensq́ ad vltimum illud diſcrimẽ comparare ſe. Aderat iam ſupremus vitæ dies, cùm ille ad ſacram profectus ædem, Parochum perpulit, vt pro Petro Vellio piaculare ſacrum (quòd à defunctis nomen habet) ſolenni ritu faceret: cui ipſe interfuit, ſe iam numerans in mortuis. Inde ſingulos amicorum conuenit; eóſque valere iubet, peregre abiturus. Scitantibus quò tandem iter intẽderet, reſpondet, In cælum. At illi iocari hominem cæteroquin facetum ac lepidum rebantur. Cæterùm poſteaquam ille omni aſſeueratione in cælũ ire ſe perſeuerabat; ægritudinem animi & inſaniam interpretabãtur: vtique vbi fama ad eos pertulit, Petrum Vellium, animo ſolennibus myſterijs rite procurato, tectis incluſum, præſtolari mortis aduentum. Ergo domum eius frequentes coëunt, pro ſe quiſque eum à triſti illa cogitatiõne abducere conantur. At ille, vultu gaudium præferens, ſatis oſtendit, nullam ſubeſſe animi ægritudinem; & ſimul Xauerij prædictionem, eiúſque euentum, amicis lætabundus exponit. Ad vltimum de tota re edoctos rogat, vt Petri Velli mox obituri funus, eodem

Vaticinatio egregia.

eodem ipſo die proſequantur. Atque ita prorſus euēnit. Affecta iam iam ætate hominem repentina mors abſtulit: eodémque die funere elatum amici ad templum proſecuti ſunt, quà Vellij deceſſu, quà Xauerij prædictione; attoniti, ſtupentéſque. Franciſcus interim Pereriæ nauim conſcenſurus, repentè conuerſus ad comites, qui frequentes aderāt, Deprecemur, inquit, Deum pro vrbe Malaca, quæ ab hoſtibus obſeſſa valde premitur. Quòd ſi quis ſubſidium ferre laborāti poteſt, maturet: ne perditis rebus ſerū veniat auxiliū. Ea denuntiatio cōmouit omnes, vel Malacenſium periculo, vel miraculo vaticinationis. Quippe aberat ab eo loco Malaca leucas circiter nongentas. Itaque omnes pariter, Franciſco auctore, dant ſeſe in preces. Neque irrita ſupplicatio fuit. Dum nautæ ſe ad reliquum inſtruunt iter, Iacobus Pereria, Xauerij, quem probè norat, denuntiatione permotus, arma ac milites ſubſidium obſeſſorum comparabat. quem ille Malacēſis periculi metu ſolicitum intuens, Mitte, inquit, Iacobe, timorem, apparatúmque bellicum, & nobiſcum vnà Deo gratulare. Iam enim Malacam diuina benignitas obſidione liberauit: vt ſatis appareret, fuſas nuper preces Malacenſibus ſaluti fuiſſe. Inde, cùm in Pereriæ naui è Sinarum ſoluiſſet portu, quadrageſimo quàm ex Iaponia ſoluerant die ad freti Sincapurani portū, CXX. millia paſſuum à Malaca, nauim appulerunt: ibique paucos admodum dies ſubſtiterunt. Hinc Xauerius, ne qua fortè res Malacæ ſuum iter moraretur, datis ad Malacenſes Socios litteris, eos de ſuo reditu facit certiores, monens, vt quamprimum res ſibi neceſſarias ad profectionem Indicam comparaét, ne qua feſtinationi ſuæ obijciatur mora. Bona iam pars idoneæ ad Indicum iter tēpeſtatis abierat, cùm à Sincapurano freto Malacam perrexêre, Indiam petituri. Quocirca Pereria ſolicito ſuſpenſóque animo erat, veritus, ne nulla iam foret reliqua Malacæ nauis, quæ Franciſcum tranſportaret in Indiam. Tum Xauerius, Deſine, inquit, Iacobe, vereri, atque iſtam omitte curam. Antonius enim Pereria, naui ad profectionem parata, nos iamdudum opperitur. Prænuntiationem breui res ipſa comprobauit. Malacam vt ventum eſt, Antonium inueniunt, tertium iam diem Xauerij aduentum inſtructo atque expedito nauigio præſtolantem. Et ſimul comperiunt Malacā nuper à Iauis, barbara gēte ac finitima, obſeſſam eſſe acriter, ac paulo pòſt exemptam obſidione periculóque, omnia

Duplex vaticinatio.

Sincapuranum portus.

Vaticinatio.

iiſdem

ritis ac deprecatione perditã valetudinẽ ſe recuperaturum. Nec ægroti ſpem Franciſcus fefellit. moribundum ſalutat, Euangelium recitat, interitu eximit. Quippe ille confeſtim releuatus morbo, paulo poſt prorſus conualuit: diuinitus & ægrum Xauerij aduentum expectaſſe,& Xauerium iter acceſſúmque ad illum acceleraſſe crederes. Incredibiles inde fuerunt non domeſticorum ſolùm, ſed primariorum quoque ciuium, Iaponicas res cognoſcere expetẽtium,gratulationes. Ibi Xauerius, ſe abſente, rem Chriſtianam pariter Societatémque reperit ingenti auctam incremento. Nam Goæ Luſitani cùm Fratrum Franciſcanorum & Dominicanorum egregiâ induſtriâ, tum Sociorum operâ exculti, euulſis vitiorum fibris, in ſumma rerum omnium licentia honeſtè piéque viuebant. Viri quippe bellicoſi ac pugnaces non modò ſine ſimultatibus, rixis, iniuriiſque, ſed etiam ſine conceſſis vulgo voluptatum illecebris vitam degebant; vt portenti ſimile eſſet, eorum quempiam habere pellicem. Adeò cæleſtium myſteriorum vis militarem coërcebat licentiam. Sepius namque in anno, & quoties in expeditionem mittendi forent, Confeſsionis & Euchariſtię ſacramentis ſeſe armabant: diceres religioſos magis viros quàm milites. Paulus item Franciſci Vicarius, Noſocomio pauperibus curandis Goæ inſtituto, ad id ſuſtentãdum ipſemet per vrbem eleẽmoſynas corrogabat, haud ſanè minore incitamento piorum, quàm egentium commodo. Antonius quòque Gomes prætoris & Epiſcopi miſſu in Malauariam profectus, Tanoridis Regem nuper à Vincentio Franciſcano conuerſum, clámque baptizatum, imbuerat Chriſtianis myſterijs præceptíſque. Inde eundem ſermones hominum verentem perpulerat tandem, vt religionem metu duceret potiorem; ſeq́; Chriſtianum palàm profeſſus Goam contenderet. Vbi omni honore apparatúque ab Epiſcopo ac Prorege exceptus, multis Dynaſtis ac Regibus exemplo fuerat experiundæ Chriſtianæ religionis, popularibus autem ſuis etiam ſuſcipiendæ, Neque interim Socij à Xauerio in varia loca dimiſsi nõ ſtrenuè pro ſe quiſque Domini vineam coluerunt. In Comorino quidẽ promontorio, quod Antonij Criminalis laboribus excultum, ſanguine rigatum diximus, lætiſsima animorum extitabat ſeges. Quippe ad CCCC. millia Chriſtianorum capitum cenſebantur; vt dubium ſit, vitáne illius an mors Chriſtianam rem magis auxerit. Armuziæ verò, quam vrbem pulcherrimam

Socium moribundum ſanat.

Franciſcanorum & Dominicanorum induſtria.

Tanoridis Rex baptizatus.

In Comorino Promontorio ad CCCC. millia Chri-

ſtianorum cherrimam opulentiſsimámque in anguſtijs ac faucibus ſi-
cenſentur. nus Perſici ſitã eſſe docuimus, Gaſpar Berzeus Belga egre-
Armuzia. giè rem geſſerat. In ea ciuitate, propter Ethnicorum, Sara-
cenorum, Iudæorúmque colluuionem, Chriſtiani palàm
cupiditates ſuas ſoluerant, iã degeneres, & patrij ritus pror-
ſus ignari. Gaſpar igitur Franciſci miſſu inſtitutóque cor-
ruptos ac deprauatos eorum mores breui correxit emẽda-
uítque; haud indignus illo magiſtro diſcipulus. Egregia
eius facta ab alijs prodita ſunt: quorum ego vnum dunta-
xat hoc loco commemorare non grauabor, vt ex vno facto
P. Gaſparis fiat de cæteris coniectura. Fanum eſt Armuſiæ ampliſsimũ
Belgæ faci- ac celeberrimum Mahometi ſacrum. hîc ſumma cæremo-
nus memo nia ac religione Mahometes ab Saracenis colebatur. Gaſpar
rabile. ferre non poterat, debitum Chriſto cultum nefario deſer-
tori Chriſtianæ Religionis adhiberi. Itaque diuinô zelo
incenſus, facinus edidit memorabile. Canentium agmen
puerorum ingentibus armatum crucibus ducens, luce palã
fanum aggreditur: ipſe cum cruce in mediam vociferan-
tium Saracenorum turbam irrumpit primus: & inſpectan-
tibus attonitíſque miraculo barbaris, ſex in eo templo per
otium defigit cruces; ſentires fanaticorum hominum fu-
rorem diuina virtute compreſſum teneri, ne quid ei noce-
rent, cui præclari facinoris Deus auctor fuiſſet. Idem pla-
niùs rei exitu declaratum eſt. Quippe inuictæ crucis aſpe-
ctus importunos illos vociferatores Saracenoſque vniuer-
Crucis vis. ſos adeò fregit terruítque, vt lymphatis ſimiles, deſerto in
perpetuũ Mahometis fano, item vt dæmones ſolent, obie-
ctu crucis repẽtè diffugerent. Habitauit primò Gaſpar Frã-
ciſci inſtituto in hoſpitali domo. deinde Armuziana ciuitas,
eius ac Sociorum virtute perſpecta, certum Societati domi-
cilium ac tẽplum extruxit. Quod vtrumque poſtea Socie-
tas certis de cauſis relinquẽdum rata, Dominicanis in Chri-
Dominica- ſti vinea magna cum laude fructúque deſudantibus, pro ſuã
norũ laus. erga ſanctiſsimam illam familiam obſeruantia, conceſsit
vltro. Nihilo ſegniùs in oppido Sancti Thomæ Cyprianus
verſatus eſt. Is cùm eò veniſſet, concionibus atque exem-
plis adeò permouit oppidanos, vt Sedem Societati perpetuã
ſuapte ſponte traderent. Multa inibi, eáque præclara, Cy-
prianus diuinitus fecit. ſed illud egregium. Nauicularius
quidam Chriſtianam mulierem viro per vim ereptam im-
Cypriani ponebat in nauim, non inſcio nauarcho. Cyprianus, re co-
virtus egre gnita, cùm tantum flagitiũ nulla ratione impedire quiuiſſet,
gia.

pro ſuggeſtu vaticinans ita pronunciat: Coniugem à viro certi homines abduxerunt: ſed haud ita multò poſt meritas Deo hominibúſque luent pœnas. Quippe nauis, qua mulier auehitur, deperibit: & luſcus fiet cæcus, & balbus mutus. Omnia prorſus, vti pronunciauit, euenerũt. Nauis enim illa paucis diebus interijt. Nauarchus furore incitatus, nauiculario, qui luſcus erat, alterum effodit oculum: ipſe, ob inſanam in naufragio vociferationem, ex elingui factus eſt mutus. Nicolaus quoque Lancellottus Colani, Balthaſar Gagus Bazaini, Malacæ Franciſcus Peres, Ioãnes Beira in Moluco & Maurica, cæteriq; Franciſci ſocij alius alibi in neophytis alendis, Ethnicíſque Chriſto pariendis, Chriſto ipſo bene iuuãte, haud ſanè inutiliter elaborarunt. Vitæ autem ſanctimoniam in tanta humanorum ſubſidiorum inopia, rerúmque difficultate, mirè coluerunt omnes. Itaque domicilia Societati facilè compararunt, ſtabilierúntue. Sub idem tempus Tanaæ (quod oppidum abeſt à Baziano millia paſſuum XVII.) per Gaſparem Conſaluum Societati ſedes quæſita eſt. vbi oppidani à Patribus ad Chriſtianam pietatẽ eruditi, omnes ferè & boni coloni euadunt, & boni viri: magna autem puerorum manus, pro cuiuſq; ingenio ac propenſione, partim in litteris, partim in varijs opificijs exercentur: vt ex eadem diſciplina ſimul cum honeſtæ vitæ ratione viuendi accipiant facultatem. Huc ad Patres, ab extremis Indiæ finibus, Indus religionis cauſa venit, affecta iã ætate, & grãdi macie torridus, eiuſmodi habitu ac ſpecie, vt vnus ex antiquis illis Anachoretis videretur. Is Chriſtianis præceptis breuiter eruditus, cùm puerum I E S V M lactentẽ in gremio matris depictũ conſpexiſſet in tabula; extemplò ſiduinũ puerũ venerabundus amplexari cœpit; & protinus, quaſi alter Simeon, in Chriſti cõplexu de vitæ exitu admonitus, vrgere Patres, inſtare vehementiùs, vt, nulla interpoſita mora, fieret Chriſtianus: imminere ſibi mortẽ, adeſſe ſupremum diem. Ergo quamprimum baptizatus, poſtridie prima luce moriens, cùm iam Dei ſalutare ſuſcepiſſet, eſt dimiſſus in pace. Xauerius itaque de rebus quæ vbique gererentur, déque difficultatibus ſuorũ certior factus, pro cuiuſque loci conditione ac neceſſitate non ſubſidia tantùm Socijs ſubmittebat, verùm etiam præcepta: quę nos, ne hiſtoriæ ſeries interrumpatur, hîc prætermittenda duximus, ſuo deinde loco expoſituri. Interim cùm cæteri omnes, lætis de Iaponia nuncijs alacres, præcipua lætitia laudéque

Indus, quaſi alter Simeon, à Chriſti cõplexu mortem obit.

déque

tempore Dium (Luſitani imperij propugnaculum eſt, in oſtio Indi fluminis poſitum) Sacerdos cum ſuo adminiſtro miſſus, itemq́ alij aliò, ſuis quiſque monitis ad locum aptis ornati. Interim Matthæum Iaponẽ Goæ mors abſtulerat. Igitur Bernardus Romã deſtinatus. Andreas quoque Fernandus in Luſitaniam ad Regem, & Romam ad Ignatium, Societatis parentem, allegatus, ea mente, vt ad Iaponicam & ſcilicet Sinicam expeditionem Sociorum quamplurimos deduceret, & maximè idoneos. Xauerius porrò, quid ſui conſilii eſſet in Sinarum expeditione, in ijs, quas ad Regem Luſitaniæ per id tempus dedit, litteris oſtendit his verbis: Tres omnino è Societate cũ Iacobo Pereria Legato ad Sinas proficiſcimur, eo conſilio, vt Luſitanos captiuos in libertatem vindicemus; Sinarum Regẽ ad Luſitanorum perducamus amicitiam; Dæmonibus, & eorum cultoribus, bellum inferamus. Itaque Regi primùm, deinde reliquis, cæleſtis Regis nomine denunciabimus, ne Diabolum poſthac, ſed Deum hominum conditorem, & IESVM Chriſtum eorũdem vindicem ac Saluatorem colant. Audax inceptum videri poteſt, barbaros populos ac præpotentem opibus Regem adire, increpandi erroris gratia, prædicandæq́ veritatis. Verùm illud ingentes nobis addit animos, quòd hanc nobis mentem haud dubiè Deus iniecit: idémque nos bonæ ſpei ac fiduciæ adeò impleuit, vt eius benignitate freti, nihil de immenſa eius potentia, quæ infinitis partibus Sinarum Regem ſuperat, dubitemus. Multa prætera ſcribit Regi Luſitaniæ in eadem epiſtola, ex quibus incredibilis quædã eius animi magnitudo eminet, pari cum ſubmiſſione coniuncta: ſimúlque ardor ac ſtudium ſingulare Chriſtianæ religionis vel cũ certo capitis periculo propagandæ. Sed ea nos, quia perſequi operæ non eſt, hoc loco prætermiſſa in proprium reſeruamus volumen, quò fermè omnes Franciſci epiſtolas, quæ in noſtras manus peruenẽre, coniecimus. Goa diſceſſurus, vt humilitatis & obedientiæ ſtudium Socijs inijceret, in cœtu Patrum Fratrúmque, obedientiæ magiſter egregius, omnibus ad obſequendi ſtudium vehementiùs inflammatis, quod verbis docuerat, facto egregio confirmauit. Nam cùm P. Gaſparem Belgam Socijs omnibus Indicis ſibiq́ ipſi præpoſuiſſet, eius genibus aduolutus, nouo more profeſſus eſt, in eiuſdẽ ſe poteſtate futurũ: nõ minùs cæteris quàm ipſo Gaſpare attonitis rei admirandæ nouitate. Igitur exẽplò reliqui ex intimo ani-

Dium Oppidum.

Caput litterarum Franciſci ad Regem Luſitaniæ.

Chriſtianæ humilitatis exemplum.

morum ſenſu flentes, pro ſe quiſque in genua procũbunt, idémque ex ordine profitentur, nullo detrectante exemplum, quod ipſe occupaſſet Xauerius. Inde Socios vltimũ illud viſurus, mutuis perfuſus lacrymis amplexatur: & ex omni domeſticorum ſequi geſtiẽtium numero quatuor tantùm delegit, non tam in Sinarum ducturus expeditionem, quàm in Iaponiam ſubſidio miſſurus. Goâ diſceſsit XVII. Kal. Maias, anni poſt Chriſtũ natum M. D. LII. magnum & ſui & illius expeditionis deſiderium relinquens. Prouectam in altum onerariam atrox vis tẽpeſtatis adorta in vltimum diſcrimen adduxit. Cùm maximè procella ſæuiret, & cunctis, ac præcipuè Iacobo Pereriæ ipſi, nauarcho peritiſsimo, imminentis mali ſpecies ante oculos eſſet; Xauerius, perculſis omnibus, quamuis trepida in re, impauidus ſtabat. Ac Pereriam pauore torpentem intuitus, Bono animo eſto, inquit, Iacobe; diuina nos prouidentia tegit. Vtinam par eſſet ſors nauis alterius, quæ nobiſcum vnà ſoluit è portu, cuius breui cõſpiciemus indicia calamitatis. At verò onerariam hanc, qua vehimur, nauale coagmentauit, nauale diſſoluet. Multiplici prædictioni deinceps multiplex reſpondit euentus. Extemplò quidem ventus cadere, procella ſedári cœpit. Subinde tabulæ, vaſa, cadauera per vndas fluitantia, nauis alterius naufragium oſtenderunt. Porrò illa Pereriȩ nauis trigeſimo pòſt anno in nauale ſubducta, vt diſſoluta reficeretur, Xauerij vaticinationem tãto pòſt tempore comprobauit. Cæterùm Xauerius, octauo fermè quàm Goâ ſolueret die, Cocinum appellit. Ibi Socios magnâ & ſuâ & illorum lætitiâ cùm reuiſiſſet, de Comorinenſium & Colanenſium Sociorũ neceſsitatibus certior factus, litteras ad Gaſparem Vicarium ſuum properè dedit, vt eis ſubueniret quamprimum: & quicquid in hoc genere feciſſet, ad ſe primo quoque tempore perſcriberet, ſatis gnarus celeriùs ac diligentiùs prouiſurum, qui ſciret eius ipſius rei protinus reddendam eſſe rationem. Cocini paucos moratus dies, Malacam eodem menſe contendit. In medio ferè curſu atrox procella vectores nautáſque in maximum adduxit metum. Præſentis periculi ſpecies omniũ animos horrore perſtrinxerat, cùm Xauerius, cæteris ſuam ſuorúmque vicem effusè deplorantibus, hilari vultu proceditin mediũ: bono illos eſſe animo, & omittere timorem, iubet. Statim conſcenſa puppi, ſacrarum reliquiarũ thecam funiculo

Vaticinatio triplex.

Tempeſtas à Xauer. o diuinitus ſe aut.

ſuniculo religatam in fluctus deijcit: & ſimul Deũ precatus in cubiculum recipit ſe, operam confitentibus daturus. Mirum dictu. extemplò venti cadunt, ſedatur tempeſtas, ſereno cælo curſus tenetur. Gratijs (vt par erat) diuino numini actis, ſolicitudo, vt fit, in ſecuritatem verſa eſt. At Franciſcus gubernatorem nauis vt apud ſe eſſet admonens, valde vereri ſe dixit, ne in eodem itinere alia ipſis non minora imminerent incommoda. Atque ita prorſus accidit. bis enim nauis latentes per ſcopulos ac ſaxa decurrens, propè fecit naufragium; factura fortaſſe, niſi preces eiuſdẽ, qui præuiderat, periculum auertiſſent. Nec domeſtica ſolùm in eo curſu diſcrimina, ſed etiam externas calamitates diſſimulanter denunciauit. Aberat etiam tum longè à Malaca, nec quiſquam inde per eos aduenerat dies, cùm ſubitò vectores impensè obſecrauit, vt Deum enixè precarentur pro Malacenſi ciuitate, quam eo ipſo tempore afflictam crederet morbo. Diuinam præſagitationem fuiſſe oſtendit euẽtus. Vbi Malacam applicuerunt, vrbem graui lue populatam offendunt. Is morbus ex recentis obſidionis anguſtijs ortus, primùm, per ciuium capita vagatus eſt: poſt incolarum ſtragem aduenas quoque corripuit, & in claſſem, quæ modò è Luſitania aduenerat, ſerpendo peruaſit. Cæterùm quanquam in illa ipſa naui, qua aduectus Xauerius erat, ad quadraginta homines eadem abſumpſit lues, comitum tamen Franciſci nullum Dei benignitate attigit.

CAPVT VI.

Malacæ Præfecto ſacris interdicit.

XAVERIVS Malacæ à ciuibus, pro malis quibus vrgebantur, benignius quàm à Præfecto vrbs exceptus eſt. Vt primùm in ædes Societatis venit, imminentis certaminis haud ignarus, Socios etiam atque etiam rogauit, impẽſis vt precibus Deo cõmendarent ſuam in Sinas expeditionem. Pertimeſcere enim ſe, ne humani generis hoſtis omni eam ope per ſuos adminiſtros impedire moliretur. Nec vanus is timor fuit. Præfectus vrbis, animè Luſitani ingenij homo, Iacobi Pereriæ, cui

 pridem

pridem infenſus erat, obſtare gloriæ cœpit. Apparebat quippe ingenti non ſolùm emolumento, ſed etiam decori futurum ei, ſi Proregis Legatus tēderet in Sinas. Igitur primorum ciuitatis cōſilio atque operâ vſus, per cauſam obſidionis vrbi imminētis Iacobum Pereriam retinuit, quo minùs obire poſſet Legationem. Ibi Frācīſcus, de ſua expeditione ſollicitus, cœpit Præfecti animum omnes in partes verſare. Cæterùm æmulatio non mentem ſolùm excæcarat, ſed etiā aures occluſerat. Non illū Epiſcopi Goani litteræ, nō Proregis diplomata, non allegationes & preces amicorū quicquam mouebant. Venit ad eum Xauerius, qui modò ipſius egerat negocium cum Prorege: pecuniámque illi mercedis nomine curarat. ſumma demiſsione orat pro amicitia, obteſtatur per Chriſtum communem Dominum, vti ſe cum Legato, quem Prorex Indiæ deſtinaſſet, in Sinas ire permittat: ne curſum Euangelij impediat aut moretur: ne hanc à Diabolo gratiam, quam ille tantopere velit, ineat: neu tam inſignem Chriſti ſanguini ac nomini iniuriā inurat. At homo, hiante auaritia qui Legationem illam iam ſpe & opinione deuoraſſet, non minùs ingratus in homines extitit, quàm impius in Deū. Quippe vecordia captus, non modò Franciſci auctoritate, recentique merito, ſed ne obiecta quidem religione cōmotus eſt. Et Franciſcus miſcens precibus minas, magnopere eum monere inſtitit, denuncians, caueret, ne in Proregis Indiæ, Regis, Luſitaniæ, Dei denique immortalis incurreret offenſionem irāmque: vtpote qui in vno negocio ſimul omnium illorum auctoritatem numénque violaret. Sed ille obſtinatè abnuens, cōtemptum omnia eludebat. Incertus igitur animi Xauerius, cùm cerneret veſanum hominem non Regis, non Dei reuerentia metúque tangi, conſilium à neceſsitate petijt. Nūquam ad eam diem publicè ſe pro Apoſtolico Legato geſſerat: verùm apud obſtinatum animum nihil proficiēs verbis, perſonam ab humilitate poſitam pauliſper ſumendam, præſentémque cæleſtis iræ terrorem illi incutiendum, exiſtimauit. Ergo Pontificium diploma diu reconditum, tanquam è vagina gladium, educere decreuit, execrationéſque & excommunicationes oſtendere, quibus extemplò iugularentur, ſi qui ſuis in augenda religione conatibus obſtare auſi forent. Non aliàs magis Franciſci moderatio enituit. Quoniam tam atrox Deo potiùs quàm ſibi illata iniuria eius mouebat animum; quando ius obtinere nequibat

Franciſci moderatio inſignis in iniuria.

ſuum, vt

ſuum, vt æquitatem animi obtineret, l[a]borabat. Quocirca dolorem quamuiſ iuſtum vicit, iráque, cuius mirè potens erat, compreſſa, in tanta hominis inſolentia non magis auctoritatem ſuam retinuit, quàm modeſtiam ac lenitatem. Nam (qua erat in omnes homines beneuolentia) illud ipſum diploma ita protulit, vt non ad vulnerandum, ſed ad minitãdum prolatum vellet. Cæter[u]m ſi lenitas nihil proficeret, ſeueritatem adhibere ſtatuit; demúmque, omnibus robus antè tentatis, neceſſarium illi vulnus imponere. Nec moderatiùs quam prudentiùs rem exſecutus eſt. Vt ſine turba ac tumultu res ageretur, optimum factu ratus per internuncium, Iaponum more, negotium gerere; impotentis Præfecti congreſſum ipſe vitauit. Iannem Soarium, Malacenſem Vicarium, adit: rem oſtẽdit: negotium vt ſuſcipiat, precatur. Cùm ille ſe verò id non pro ſuo munere magis quàm pro amicitia ſedulò facturum recepiſſet; libellum ſupplicem apud eum Franciſcus relinquit, indicem nõ minùs modeſtiæ quàm poteſtatis ſuæ. quem nos libellum operæpretium duximus hiſtoriæ intexere, quo magis appareat Xauerij in tam acerba iniuria æquitas animi moderatióque. Is igitur eſt huiuſmodi: Paulus III. Pont. Max. »

In excommunicatione infligenda moderatio.

Iaponũ more per internuntium agit cũ Præfecto vrbis.

Xauerij libellus ſupplex.

noſtri Regis rogatu me in Orientem ad Ethnicorum con- »
uerſionem legauit, vt, quantum in me eſſet, Euangelium »
diuulgandum, & mundi effectorem ab hominibus ad eius »
ſimilitudinẽ conditis agnoſcendum colendúmque, curarẽ. »
Quod negocium vt cumulatiùs ac maiore cum auctoritate »
perageretur, idem Pontifex me Legatũ Apoſtolicum crea- »
uit: eiúſque rei teſtes Pontificias litteras cum diplomate ad »
Regem Luſitaniæ miſit, vt ipſe, ſi videretur, (quoniam qui- »
dẽ eius efflagitatu me huc legabat) hiſce præſidijs auctori- »
tatem inſtrueret ac muniret meam. Rex igitur, cùm ad eũ »
Olyſſiponẽ eius accerſitu veniſſem, ipſe mihi Põtificium »
diplõma, Legationis Apoſtolicæ teſtimonium, ſimul cum »
Regijs litteris tradidit. Hæc ego, vt primùm Indiam attigi, »
ad Ioannem Alboquercium Goanum detuli Epiſcopum, »
qui, vti par fuit, & agnouit, & approbauit. Itaque idem ra- »
tus Chriſtianam rẽ apud Sinas bene geri poſſe, eò me alle- »
gauit ea mente, vt veram illis populis ac ſalubrem expone- »
rem religionem. Id adeò ex eiuſdem ad Sinarum Regem »
epiſtola cognoſci licet, quàm tibi eo miſi, vt in ea Epiſcopi »
ſuper mea in Sinas profectione ſententiam perſpicias, & vo- »
luntatem. Prorex autem Indiæ, è re diuina eſſe credens »

 tutò

matis fulmine intentato, homo inuidus (adeò nihil nefas inuidiæ eſt) incepto deſtitit; vt ſatis appareret, non tam hominis illam pertinaciam eſſe, quàm Satanæ, Sinarum Regno ac ſuæ ditioni pertimeſcẽtis. Aegre tandem ab illo impetratum, vt pateretur Franciſcum in Sinas abire; vt autem Pereriam Legatum dimitteret, nullo modo exprimi potuit. Ita conſtituta Legatio, conſiliúmque omne Xauerij (quod poſtea oſtendit euentus) impotentis hominis vitio ad nihilum recidit. Tum verò Franciſcus tam proiectæ audaciæ infeſtus, ne quis in poſterum tale aliquid auderet, edendum ſibi duxit exemplum ſeueritatis ſuæ. Itaque Præfecto vrbis, eiúſque adminiſtris ac ſatellibus, nominatim ſacris interdictum eſſe Pontificia auctoritate rite pronunciandum curat; non quidem vt eis infligeret vulnus, ſed vt ſaucij iam inflictum agnoſcerent. Quippe Xauerius ipſe dixiſſe fertur, Nunquam ſe quidem cuiquam auctorem futurum tam grauem alteri excomunicationis plagam imponendi: tamen omnino effecturum, vt qui Pontificum decretis propter contumaciam vulnerati iam eſſent, eorum vulnera omnibus aperirentur; quo cæteros illorum pœna à ſimili vecordia deterreret, ipſos verò ſaltem admoneret pudor, vt properè tam fœdis vulneribus remedium quærerent. Cæterùm haud leue in eo certamine vulnus accepit Xauerius. Satis conſtat ex omnibus ærumnis ac moleſtijs, quas in omni vita plurimas maximáſque perpeſſus erat, nihil vnquam illi acerbius accidiſſe, quàm quòd tam ſalubris profectio ab eo impedita foret, à quo adiutam oportuiſſet. Itaque ille mœſtus non tam ſuam Præfecti vicem ipſius vitio periclitantis, cum gemitu exclamaſſe dicitur: Enimuerò breui ille humani diuinique iuris violator inſanam pecuniæ & honoris cupidinem non pecunia ſolùm & honore, ſed etiam corpore (vtinam non etiam anima) luet. Subinde templum, quod ex aduerſo erat, intuens, genua poſuit; ſupiniſque manibus numen illi propitiare cœpit. Igitur manantibus lacrymis exclamat; Te ego, IESV CHRISTE, Deus cordis mei, per acerbiſsimos tuæ necis cruciatus obſecro obteſtórque, vt intuearis ipſe tuas cicatrices, quas æterno Patri aſsiduè pro nobis oſtentas: eáſque ſalubres etiam miſero illi eſſe velis; vt malis edoctus, tua benignitate aliquando reſipiſcat. Nec irritæ preces, nec vana prædictio cecidit. Haud ita multo pòſt ille, cùm & alia multa per ſummam iniuriam feciſſet, &

Legatio in Sinas impedita.

De excommunicatis Xauerij ſẽtentia.

Vaticinatio grauis.

Malacenſi Præfecto Pœnitentiã à Deo precibus impetrat.

eodem ore atque audacia, qua Xaurij auctoritatem contempſerat, Proregis contempſiſſet imperium; memori numinis cæleſtis irâ in arrogantiæ cumulo debitas pœnas exſoluit. Confeſtim namque homini cõtumaci, quaſi deficere ab Rege moliretur, Proregis iuſſu iniiciuntur catenæ; Mox, ita vt erat vinctus, Goam ad Proregem, inde in Luſitaniã ad Regem abripitur. Ibi bonis malè partis ſpoliatus, notatus ignominia, æternis addictus vinculis, lepra inſuper teterrima coopertus interijt; vt non magis Rex imperium, quàm Deus numen ſuum, vindicaſſe videatur. Cæterùm malis fatigatus oculos tandem aperuit, & vitæ labes ſalubri pœnitentia expiauit.

CAPVT VII.

Fracto Legationis conſilio, nihilominus in Sinas pergit.

NEC verò, fracto conſilio, inuictus Xaurij animus fractus eſt; ſed ſibi non tam cum hominibus quàm cum communibus hoſtibus eſſe certamen ratus, ne quid omnino Satanæ cederet, ſumma ope contrâ tendendum putauit. Famâ acceperat, in Sinarum Regno cuſtodias eſſe maximas ac refertiſsimas vinctis: peregrinos autẽ, qui ſine fide publica in Sinas penetraſſent, æternis vinculis mandari ſolitos. Quod terrori alijs fuiſſet, illi inuitamento fuit. Iam tum Chriſti hominumq́; amore ardens, ſempiterno carceri ſe deuouebat, vinctis primùm, deinde per eos cæteris, Euangelium vulgaturus. Namque ſpẽ conceperat, ſi qui vinctorum Chriſti fidem ſecuti eſſent, hos deinde emiſſos familiam quemque ſuam ad Chriſtũ aggregaturos: inſuper, ſi Deo cordi foret, curaturos, vt ipſe quoque vinculis exemptus, Chriſtianã religionem propagaret. Itaque etſi videbat hominum improbitate humanum ſibi auxilium in difficili ac periculoſo negotio ereptum eſſe; nihilo ſecius tamen diuino fretus præſidio in Sinas pergerre ſtatuit, rem per ſemet vtcunque tentaturus; vt, ſi minus ipſe in Sinarum Regnum penetrare poſſet, at certè aperiret Socijs aditum, & poſteris exemplum vel facti vel conatus relinqueret. Ergo Balthaſarem Gagum, Duartem Syluam, & Petrum Alcaceuam, ſocios & comites ſuos, dimittit in Iaponiam: ipſe verò, vno ſibi ſocio & Sina interprete

Studiũ propagandæ fidei.

terprete relicto, Malacâ diſcedit. In vrbis porta puluere de calceis (vti Chriſtus præceperat Apoſtolis) excuſſo, ciuitati cæleſtem iram, multáſque & graues denunciat clades. Et denunciationi reſpondit euētus: nam breui bellis, fame, morbis vrbs ita vaſtata atque exhauſta eſt, vt ex celeberrima ciuitate ad ſolitudinem propemodum redigeretur. Cæterùm Xauerius, quamquam Pereriam Legatum ob impeditam Legationem, maximóſque fruſtra in eam rem ſumptus factos, mœrere non ignorabat, eum tamē, ne mutuus conſpectus, vt fit, vtriuſque augeret mœrorem, diſcedens alloqui non ſuſtinuit. Itaque illius ſolicitudine magis anxius, quàm ſua, amiciſsimum hominem è naui per literas ſolatur, pollicens illam damno implicatam contumeliam & emolumēto ipſi & honori futuram. Idque ita poſtea accidit: nam ab Rege Luſitaniæ (cui Franciſcus eum impensè commendauerat) magnis vel copiis vel honoribus auctus eſt, ornatúſque. Xauerius igitur Sinas petens, in Pereriæ Legati nauim, ipſo relicto conſcendit eiuſdem permiſſu: vt nauis illum de amantiſsimi hominis nō minùs deſiderio, quàm beneficio, admoneret. Sub profectionem ad eum in nauim Vicarius venit, rogans, vt ad Præfectum vrbis ſalutaturus eat priùs, quàm ſoluat Malaca: videat ne ſermonum præbeat materiā, ſi, prætermiſſo ſalutationis officio, tanquam abalienata voluntate diſcedat. At Franciſcus, diuini honoris magis ſtudio quàm iuſta inflammatus ira; Egóne, inquit, vt hominem è fidelium communione eiectum adeam ſalutandi cauſa? Enimuero nunquam poſthac neque ego illum, neque ille me viſurus eſt in hac vita, ne poſt mortem quidem, niſi cùm apud ſummum illum Iudicem in valle Ioſaphati eum accuſaturus ſum, quòd improbiſsima turpiſsimáque cupiditate obcæcatus, tantam animorum impedierit meſſem. Nam rumores & ſuſpiciones hominum neutiquam vereor, cùm ſatis conſtet ei ſacris interdictum eſſe: proinde eius ſermonis congreſſúſque contagionem omnibus defugiendam; idq; mea potiſsimùm auctoritate exemplóque declarari oportere. Quin potiùs periculum foret, inquit, ne mea exſecrandi hominis ſalutatio multum de Pontificia nota, déque excommunicationis detraheret pœna. Committerem vtique, vt alij cum illo & congreſſu & colloquio ſine vlla religione, me auctore, iungerentur. Quocirca ſuas ſecum ipſe res agat; me quidem amicum non habebit, quamdiu habuerit inimicum Deum. Hac oratione Vicarium conuictum cùm dimiſiſ-

Puluerem de calceis excutit.

Denunciatio calamitatum.

Excommunicati congreſſum omni ope vitat.

piant plagis. Nullos apud illos, præter Magiſtratus, quorum, propter eximiam ſeueritatem numen horrent, Deos eſſe credas. Complura quidem haud ſanè vulgaria traduntur de Sinarum moribus, quæ à noſtro inſtituto aliena ſciés prætereo. Cæterùm illud haud facilè dixerim inhumanius ſit an imprudentiùs inſtitutum, quòd, cæterarum nationum fugientes mutuos vſus, terrore mortis aduenas omnes procul à ſuis arcent finibus. Oræ maritimæ adiacet inſula inculta deſertáque, Sancianus nomine, à continenti paſſuum millibus circiter LXX. Eò Luſitani ac Sinæ illa tempeſtate commercij cauſa commeantes, ibidem ſtramine aut ramis tuguria ſibi, breuis diuerſorij cauſa, raptim conſtruebant. Huc igitur Xauerio quoque ſui commercij gratia petente, inſulæ oram legẽs gubernator dubitare cœpit, an Cunianum portũ, quem peteret, eſſet præteruectus. Iámque ratus adhuc procul abeſſe, vela facere parabat, cùm hæſitanti Franciſcus liquidò affirmat, eum portum iam eſſe præteritum. Ille dubius animi ſuperſedit primò; deinde quia nunquam eum Xauerij affirmatio fefellerat, illi magis quàm ſibi credendum exiſtimans, iactis anchoris, ſcapham in mare deijci iubet: certóſque homines properè mittit, rem diligentius exploraturos. Paucis horis intermiſsis, ſcapha cum Luſitanis aliquot in inſula diuerſantibus ad fidem rei faciendam reuertitur, portum Cunianum, vti Xauerius confirmarat, præteritum eſſe renuncians. Quo nuncio admirabundi nautæ conclamant, diuinitus profectò id Xauerio indicatum memorantes: & ſublatis anchoris, conuerſáque velificatione, repetunt portum. Vbi fama ad incolas perlata eſt, Frãciſcum Xauerium, celebre etiam illis locis nomen, aduentare; properè Luſitani omnes læti obuiam ſe illi effundũt in littore. Vt terram attigit, mutua gratulatione perfuncti, pro ſe quiſque hoſpitio talem virum excipere certabant. Ille, ſine cuiuſquam iniuria, certamen ita diremit, vt apud Georgium Aluarum, veterem amicum, ſuíque perſtudioſum, diuerteret. Tum Luſitanos communiter obſecrat, vt ſacram ſibi ædiculam, quàm minimo ſumptu, ex ramis & ſtramine excitarent: vbi rem diuinam faceret, miniſtraret Sacramenta, pueros ac ſeruos, ex ſua conſuetudine, in catechiſmo erudiret. Extemplò illi libentiſsimis animis Xauerio gerũt morem. & ſatis ſtrenuè adminiſtrata res eſt. In colle qui à ſummo æqualiter decliuis vergit ad portum, ædicula biduo ſtetit. Protinus ergo Xauerius, veteri inſti-

Sancianus inſula.

inſtituto, ſacra ipſi miniſteria impigrè obire: & modò ægros in nauibus morbo afflictos omni obſequio recreare: modò egentibus ſubleuandis ipſemet à locupletioribus corrogare ſtipem: interdum cum Sinis mercatoribus quà de ipſorum, quà de Chriſtianorũ religione diſſerere. In his laboribus ac muneribus duos mẽſes ac dimidiatũ ingenti animi ardore conſumpſit. Quæ res illum etiam apud Sinas non minùs ſapientia quàm ſanctitate conſpicuum fecit. Interim è Luſitanis ac Sinis percontabatur, ecqua tandem via reperiri poſſet Euangelij in Sinas inferẽdi. Verùm & Luſitani, & Sinæ ipſi, difficillimum negotium dicebant eſſe, periculique pleniſsimum. Regis quippe ipſius iuſſu omnia Regni clauſtra acribus ſepta cuſtodiis teneri; omnes aditus peregrinis penitus eſſe clauſos, morte propoſita & aduenæ introeunti, & indigenæ aduenam introducenti. Omnino iniuſſu magiſtratus alicuius continentem attingere peregrino homini nefas eſſe. Veniam autem ab eis petere neque Sinas audere, propter ſummum illorum imperij terrorem; neque Luſitanos poſſe, qui haud ſecus quàm reliqui aduenæ excludantur. Quocirca non Luſitanus, non Sina vllus omnino reperiebatur, qui in eius gratiam ſuſtineret manifeſtum necis aut certæ ſeruitutis periculum adire. At Franciſcus, vt erat inuictus ad ea quibus cæteri terreri ſolent, perpetua ſuorum conatuum felicitate ad diſcrimen adeundum accenditur. Itaque ſtatuit, quoniam nulla præterea rei conficiendæ patebat via, per illa ipſa pericula rem aggredi, molirique omni ope atque opera, vt in vrbem Sinarum aliquam occultè deuectus, Prætorem adiret, negotium trãſigeret. Hoc Xauerij conſilium, tanquam audax ac temerarium, vulgò improbabant Luſitani. Igitur non defuerunt qui eum pro amicitia ac familiaritate ab incepto deterrere ſumma vi niterentur, orantes, ne ſe in acerbiſsimæ necis ſeruitutiſque diſcrimen daret. Magiſtratus quippe (Lutias incolæ, Mandarinos Luſitani appellant) in legibus cuſtodiẽdis adeò ſeueros, aut potiùs acerbos & crudeles eſſe, vt leuiſsimas ob noxas, nullo diſcrimine, indigenas ac peregrinos verberibus cædant vſque ad necem. Recens documentum, & quidem domeſticum, eſſe Luſitanos quoſdam, qui ſuperiore anno, tempeſtate ad illorum littus eiecti, longè ſæuiores Oceani fluctibus Sinarum animos experti forent, verberibúſque fœdum in modum lacerati adhuc in carcere & ſqualore iacerent, inciſa in perpetuum ſpe priſtinæ libertatis

Sinæ aduenas excludunt.

Inuictus Franciſci animus ad pericula.

Sinarum Magiſtratuum crudelitas in aduenas.

tatis. Proinde quam rationem eſſe, omiſſa certa tutáque aliarum gentium cultura, vt efferatæ nationi Euangelium per vim obtrudas, in dubiam libertatis ac ſeruitij aleam ire? Et Luſitanorum denunciationem Sinarum conſenſus affirmabat. Ad hæc Franciſcus interritus (adeò diuinus amor ſanctis viris potior humano timore eſt) non aliud magis ſe omni voto expetere reſpondit, quàm vel morte ſua Sinarum ſalutem repreſentare. Quid enim? Num ignorarent, quod ipſos identidem vſus doceret, cedere ſpei metum, vbi maiora ſint periculis præmia? An ambigerent, Sinarum ciuitates, ſi ſemel Euangelij ſemen accepiſſent, propter accuratiſsimum diſciplinæ atque adminiſtrationis genus longè vberrimos fœtus edituras? Vt enim dubium eſſet, an proſperè ſuccederet quod conaretur, ita certum eſſe; conatum & obſequium ſuum Deo gratum futurum. Nam vincula, cruciatus, mortem denique ipſam pro Chriſto, beatitudinis & immortalitatis inſtar ſibi eſſe debere. Iam ſilentium impoſuerat amicis, cùm has curas maximè agitanti febris ſuperuenit, quâ per dies quindecim afflictatus, demùm, Deo bene iuuante, conualuit quidem, ſed ita, vt morbus ille aduentantis mortis nuncius eſſe videretur. Cæterùm, vt conualeſcere cœpit, ad priſtinos labores retulit ſe, nullius rei magis quàm otij & quietis impatiens.

Zelus animarum.

CAPVT IX.

Tranſigit cum Sina, vt ſe clàm Cantonem inuehat.

NIHILO autem ſegniùs idoneum aliquem mercatorem quæritans, à quo tranſmitteretur in Sinas, Luſitanos primùm, deinde Sinas omni artificio tẽtare cœpit, multas rationes rei celandæ proponens, ſibíque in tam honeſto poſtulato vt gratificarentur obteſtaris. Verùm obſtinatos ad cauendum animos nullæ artes, nullæ molliebant preces. Aures omnium timor clauſerat, abnuentium fortunas capútque ſuum manifeſto periculo offerre. Itaque Franciſcus non auxilij modò, ſed etiam conſilij inops, fluctuabat animo. Ac ne quid deeſſet incommodi, eius comites grauis vrgebat morbus. Et Antonius Sanctæ fidei, natione Sina, Goani Collegij alumnus, quem pro interprete inde vſque ab India ſecum aduexerat, Sinarum ſermonem deſuetudine oblitus, vſui eſſe iam nequibat; vti-

que

Cantonis oppidi Præfecto ſui in Sinas aduentus exponeret cauſam. duo tamen in hoc negotio pericula Xauerio ab amicis denunciabātur: vnum, ne mercator, accepta per fraudem pecunia, fidem proderet, ipsúmque ſupprimendæ rei gratia in deſertam aliquam inſulam aut etiam in altum præcipitem daret. Alterum (vt ſancta eſſet barbaro fides, eúmque in Cantonio portu exponeret) ne Præfectus vrbis in aduenam, contra edicta Regis ſine fide publica eò ſe inſinuantem, exempla ederet; verberibúſque crudeliter cæſum aut vltimo afficeret ſupplicio, aut certè in perpetuā ſeruitutem redigeret. His ille alia haud paulò maiora opponebat, diſcrimina, quæ cæteros latebāt. Primum periculū dicebat eſſe, ne ſua diffidentia veriùs quàm cautio Dei bonitatē ac prouidentiam offenderet, ſi prouinciam illius inſtinctu ac monitu ſuſceptam homuncionum terricula excuterent. Deinde, ne Chriſto indignus foret diſcipulus, ſi eum non audiret denunciantem, *Qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Ergo ſatis gnarus, animi periculis pericula corporis eſſe longè leuiora, tutius ratus eſt per vitæ diſcrimina perrumpere, quàm animi ſalutem in diſcrimen adducere, vtique cùm haud difficilius quàm præclarius foret, Sinas, Deo fauente, inuitis eius hoſtibus peti, ſubigíque. Per id tempus mira res accidit. Petrus Gerra, nauarchus haud ignobilis, Iaponiam petebat. iámque portus, quem capere deſtinârat, in conſpectu erat, cùm repētè venti vis cecidit, malaciáque cōſecuta eſt tanta, vt per biduum triduúmue nauis nil prouehi poſſet. Ergo triſtis & indignabundus in Sinas curſum flectere parabat, cùm repentè nauicula vectus ab Sinis (neque enim longè aberat oneraria) occurrit Xauerius. Qui nauarchū amicè ſalutatum bono animo eſſe iubet, monens, vt vela ſtrenuè panderet: ſe quippe confidere futurum, vt Deo fauente, ſecundus naui ventus afflaretur. Nec vana prædictio fuit. Vix expediuerant vela, cùm nauis afflante Zephyro portum tenuit. Atque, vt diuinum extaret auxilium, naui in portum delata, ventus in Africum eſt verſus, eam, niſi portum iam occupaſſet, haud dubiè abrepturus in Sinas. Inter hæc Sinæ mercatoris, cum quo decid erat, reditum Franciſcus opperiens, complures & ad Socios & ad amicos litteras dedit. Primùm quidem ad Gaſparem Goani Collegij Rectorem, vt ex Epiſcopi auctoritate (adeò nihil ſibi Legatus Apoſtolicus ſumebat) Malacenſibus illis, qui ſuæ in Sinas profectioni impedimento fuiſſent,

Matth. 10.

Pon-

recepiſſent ſe. Illis ergo iter maturantibus, Franciſcus quoque ad expeditionem ſuam ſe inſtruebat. Cæterùm in Sinarum fines eum penetrare, Deo vtique cordi non fuit. Ne quid deeſſet difficultatis, mercatoris quoque illius Sinæ, quo cum tranſegerat, eum fides feſellit. Is quippe, ſiue caſus alicuius interuentu, ſiue metu pœnæ, ſiue etiam Diaboli ipſius inſtinctu, non ſtetit promiſsis. Et Franciſcus, cùm fruſtra eum diutius expectaſſet; denique ſuam tranſmiſsionis ſpem penè damnauit. Igitur nihilo fideliorem Sinam mercatorem quàm interpretem expertus, conſilij inops cogitationem in omnes verſabat partes. Non tamē illum ab ingenti ſpe deſtitutum defecit animus: quin potiùs humanæ opis deſperatio diuinæ fiduciam accendit. Diuinæ ergo bonitati confiſus, nouam in Sinas tranſmittendi occaſionem captare, ignarus tranſmittendum eſſe ſibi propediem in cælum. Inter hæc, noua illi, ſed vana, ſpes affulſit: Cognouit quippe Sionis Regem) quod Regnum Malacæ quàm Sinis propius eſt) legationem in proximum annum ad Sinarum Regem deſtinaſſe. Itaque opportuno nuncio lætus, nouæ legationi adijcit animum: ſtatuítque, ſi Sina ille mercator ad tempus non occurrat, ipſe ad Sionem nauigare, atque omni ope adniti; vt cum Regio Legato penetraret in Sinas. Sed iam non in limine operum ac laborū ſuorum, vt ſibi videbatur, ſed in exitu ſtabat. Ergo dum, ſi vetus deſtituat ſpes, noua auxilia moliens, Regnum Sionis cogitat, ad cæleſtem Sionis arcem vocatus eſt. Iam ſocium illum ſuum ægrotū, ne ſibi in Sinas tranſmiſſuro oneri atque impedimento foret, Luſitanis Indiam repetentibus bene commendatum deuehendum tradiderat, ipſe cum Antonio Sanctæ fidei, alióque ſeruo, remanſerat in Sanciano. Et poſt Luſitanarum profectionem nauium, Franciſcus (vt ſpes pertinax eſt) adhuc mercatorem illum Sinam expectans, conſueta caritatis munia haud ſegniùs exſequebatur; Satanam, à quo artes omnes ad ſuos conatus auertendos adhiberi cernebat, Deo duce & adiutore victurus. Sed Deo, cuius *inſcrutabilia conſilia & inueſtigabiles viæ* ſunt, aliter viſum; quippe eius cōnatu contentus; Sinarum conuertendorum decus (fortaſſe quòd tum bene maturum tempus non erat) alijs reſeruabat. Incenſo itaque Xauerij agendi patiendique ſtudio lætus, laborioſiſſimo homini veterum laborum, quos plurimos ac maximos ſuſtinuerat, præmia perſoluere, quàm aditum ad nos-

uos labores aperire, maluit. Igitur eodē ipſo die quo die in portum Cantoniū traijcere deſtinarat, in morbū incidit, quo deinde extinctus eſt. Morbi occaſio hoſpitis inhumanitas fuit. Sub diſceſſum enim nauium Indiam petētium, etiam Franciſci hoſpes, mutato conſilio, deſertóque iure hoſpitij, repentè diſceſsit. Subita impotentem animum ſeu cupiditas ſeu dementia ſtimulauit; adeóque præcipitem egit, vt Xauerium veterem amicum atque hoſpitem ſalutare, nauémque in alia Sinarum inſula emptam opperiri, feſtinatio prohiberet. Franciſcus more ſuo rem diuinam faciebat. cùm bonus ille hoſpes, omiſſo ſacro, cui intererat, & hoſpite deſtituto, fugienti magis quàm abeunti ſimilis ſoluit ex inſula. Sacrificio peracto, & precatione funebri pro mortuis de more facta, circumferens oculos Xauerius, hoſpitem abeſſe cernit. Quærenti quid illo factum eſſet; reſpondetur, eum properè admodum Malacam verſus è Sanciano ſoluiſſe. Tum Franciſcus: Enimuero (inquit) vereor ne illum conſcientia ſceleris alicuius agitet, irato Deo. Quorſum enim iſta tam præpropera feſtinatio? En aduētat nauis quam modo emendam curarat: eius tamen aduentum expectare grauatus eſt. Sed abeat ſanè Malacam, vnde abiturus eſt nunquam: ibi enim vitam amittet miſer. Ex duabus prædictionibus alterā mox, alterām deinceps, euētus excepit. Vix, qui aderant, è templo exceſſerant, cùm nauis illa repentè comparuit, mirantibus omnibus, & Xauerium tanquam diuinum hominem intuentibus. Hoſpes verò (vti poſtea cognitum eſt) paucis diebus, quibus Malacam venerat, cùm lignatum iſſet in ſyluam, à latronibus interfectus perijt, fœdam ac miſeram mortem ſortitus, quòd Fräciſco cauſa immaturæ mortis fuiſſet. At Xauerius, haud ignarus ſibi propediem è vita migrandum, idipſum familiaribus prædixit, non admirabili magis quàm ſalubri ratione. In circulo Luſitanorum cùm eſſet, Numerum inite, inquit, diligenter eorum, qui hîc ſumus: nam intra annum plerique noſtrûm moriemur. Vāticinatio verior fuit quàm lætior. Namque è ſeptem qui tum aderant, quinque eo anno ſunt mortui, ex quibus ipſemet Xauerius fuit, haud dubiè imminentis ſibi mortis & gnarus & vates. Et iiſdem ferè diebus Franciſcum, diuinitus mortalitatis oblitum, ingens Dei viſendi cupido cepit, haud leue proximæ beatitudinis pignus. Itaque in epiſtola quadam ſcripſit, tametſi ad id tempus vitam ſibi ſuppeditari optaſſet, ad Chriſtì obſequium,

Franciſcus ab hoſpite deſtitutus in morbū incidit.

Duplex vaticinatio.

quium, Chriſtianique nominis propagationem; tamen iam eos igniculos ardēti diuinæ Maieſtatis viſendæ fruendæq; deſiderio refrixiſſe.

CAPVT XI.

Sanctiſsimè moritur.

INHOSPITALIS diſceſſus hoſpitis neceſſitatem impoſuit Xauerio victus emendicandi. Eóque grauior eum inopia vexauit, quo arctiora omnia tum Lutiarum custodiæ fecerant, ne quis annonam ex Sinarum finibus exportaret, intentiore cauentes cura. Quod ille incommodum, Euangelicæ paupertatis magis quàm ſuæ neceſsitatis memor, libentiſsimè perferebat. Itaque nouum hoſpitem nequaquam ſibi quærendum, ſed precario victu defungendum exiſtimauit. Verùm etſi animus patiendi auidus fortiter occurrebat tantis rerum omnium difficultatibus incommodiſque; corpus tamen, vtpote iam confectum ætate, aſsiduis laboribus, & ſcilicet recenti morbo, ex quo nondum ſatis conualuerat, neceſſariò frangebatur. Ad hæc angebant eum ingentes animi curæ, quas ex deſiderio ſuæ in Sinas profectionis capiebat. Itaque æger non corporis ſolùm, ſed etiam animi, *cùm petiiſſet animæ ſuæ vt moreretur*, XII. Kal. Decembris recidit in morbum. Miſſæ ſacrificium pro mortuo fecerat; cùm mortifera illum febris inuaſit, quæ aditum ei ad æternam vitam aperiret. Igitur cum febri ad nauim, qua aduectus erat, recepit ſe, ſimul viſendi de more ægros, ſimul inter eos diuerſandi ſtudio. Sed tertiodecimo die ingraueſcens morbus, cùm iactationem nauis ferre non valeret, remigrare eū coëgit in terram. Luſitanus igitur quidā talem virū miſere febri æſtuantem, iacentémque in publico conſpicatus, miſericordiáque captus, extemplò eum benignè inuitat hoſpitio, ac domum ſuam (ea erat deſertò in colle caſa veriùs quàm domus) deductum pro rerum inopia liberaliter tractat. tum eius ſaluti conſulens rogat atque obſecrat, vt incidi ſibi patiatur venam. Et Xauerius, quanquam non ignarus quales tandem medicos deſerta haberet inſula, tamen ait, ſe in rebus omnibus, quæ ad curationem corporis ſui pertinerent,

Xauerius emendicatō cibo vitam tolerat.

Recidit in morbum.

Tugurio excipitur à Luſitano.

Dicto audiens eſt medicis.

omnino in medentium fore poteſtate: Idq́ alacriùs fecit quàm dixit, vndecunque obedientiæ materiam quærens. Sanguinem miſit non ſine ſpaſmis ac diſtenſione neruorũ. *Morbi dolores.* Dolorem corporis ſubſecutum eſt faſtidium ciborum omnium; quanquam cibi nulli ægrotis idonei ſuppetebãt, præter paucas amygdalas, quæ à Luſitano nauarcho traditæ, ad *Cibi faſtidium.* eum perlatæ ſunt ſerò. Iam enim cibum adeò faſtidiebat, nihil vt ſumere omninò poſſet. Interim ſatis gnarus ſibi adeſſe ſupremũ diem, quæ ſecum in calam illã extulerat, ne per morbi ſui occaſionem perirent, in nauim referri iuſsit. Biduo iam inedia traducto, cùm morbus magis magiſque ingraueſceret, magis etiam Franciſci patientia ac virtus enituit. Humanis ſubſidijs omnibus deſtitutus inita iam hyeme, in tugurio ventis atque imbribus peruio iacebat quintum decimum iam diem, maximóque peſtiferæ febris iactabatur æſtu. Cæterùm incommoda omnia ac vim morbi æquiſsimo ſubibat animo, patientia autem tanta, vt nihil *Patientia eximia.* ſuprà. Nullum prorſus eius verbum excipiebatur, aut de grauitate morbi querentis, aut vllam circunſtantium opem (vt in grauibus morbis fieri ſolet) implorantis: contráque omnia dicta & geſtus erant tales, vt ſatis appareret, morbũ, velut ſolidę virtutis æternæq́ materiam gloriæ, ab eo in diuini benficeij loco numerari. Vnum ſcilicet ægrè ferebat, naturali ſe vulgarique morte extingui in lectulo; omnibúſque expetitam votis martyrij palmam ſibi penè in manibus infringi. Cæterùm haud ignarus, martyrij decus donum Dei eſſe gratuitum, quod ſæpè negetur expetentibus, aliud agentibus offeratur; ad diuinæ prouidentiæ rationem animum compoſuit ſuum, tam inſigni beneficio ſe indignum exiſtimans. Inde vis mali vehementior penitus inſitam Franciſci ſanctimoniam declarauit. Namque vt in cæteris ferè, cùm vrgentur morbo, tum maximè vitioſa ſe prodit natura, ita in Franciſco tum præcipuè ſolida atque egregia pietas emicabat. Quippe eadem propemodum faciebat moribundus, quæ ſanus facere conſuerat: nunc, defixo in cælum oculorum obtutu, læta fronte ac vultu cum Chriſto Domino, quaſi adeſſet, colloquens; nunc Pſalmorum verſus piè admodum vſurpans, identidémque illas iterans, voces, IESV fili Dauid, miſerere mei: tu autem peccatorum meorum miſerere. Mater Dei, memento mei Hiſce alijſque eiuſmodi vocibus biduum extraxit. Aderat iam illi ſuprema hora. Igitur Chriſti crucifixi effigiem

manus

manu tenens, intentiſque oculis intuens, crebro ſedere gemitus, & ſubinde ſucclamare, I E S V Deus cordis mei, lacrymas precibus miſcens, donec eum vox pariter ac vita defecit. Ita extremum vſque ſpiritum fortiſsimè cum morbo ac morte luctatus, quarto Nonas Decẽbris (qui dies S. Bibianæ virgini ſacer eſt) I E S V M & M A R I A M ſæpius inclamans, æquiſsimo animo obdormiuit in Domino: atque ad eos ipſos, quos viuus in viſceribus, moriens in ore ſemper habuerat, migrauit in cœlum. Vultus adeò hilaris manſit ac lætus, vt ſpecies ipſa corporis animi beatitudinem indicaret. Deceſsit annos natus circiter LV. decennio iam expleto poſt ſuum in Indiam aduentum, anno poſt Chriſtum natũ M D. LII. vir planè admirabilis cùm veris virtutibus, tum verò incredibili animi magnitudine, ſtudióque conuertendorum Ethnicorum. Nullum vnquã laborem aut diſcrimen Dei cauſa recuſauit: & Indorum finitimarúmque gentium ſalute non contentus, omnem Orientem complexus eſt caritate illa, cui nimis anguſtus ad benemerendum orbis terræ videbatur. Itaque Euangelio ac Societate toto penè Oriente diſſeminatis, in ipſa cura ac meditatione Cantonij portus petendi, defunctus huius vitæ fluctibus, æternæ felicitatis tenuit portum, Sinas præſentibus apud Deum precibus adiuturus. Nec verò dubitandum eſt, quin eius iam beati aſsiduæ ad Deum preces aditum in Sinas patefecerint nõ tantùm Societati I E S V, ſed Luſitanis mercatoribus, Chriſtianæq́ religioni. Nã paulo poſt Franciſci obitum, ad Cantonium portum accedendi, ibique cõmercij cauſa commorandi, vulgo facta copia eſt Luſitanis. Et eorum opinio fuit, Xauerium ſuis precibus obſeptos Sinarum fines aperuiſſe. Anno autẽ poſt Franciſci exceſſum circiter XXX. remiſſa pauliſper à Sinis finiũ cuſtodia, Patres aliquot è Societate I E S V, Franciſci virtutis æmuli, aliquando penetrarunt in Sinas, ibique Deo proprio Chriſtianæ religionis fundamenta iecerunt.

Decedit è vita.

Mortuus aditum patefecit in Sinas.

CAPVT XII.

Viua in calce ſepelitur.

VBI Franciſci mortem fama vulgauit (quippe febris pernicioſior quàm minacior omnes præter ipſum fefellerat) Luſitani penè omnes, qui reliqui erant in inſula, tam triſti nuncio exani-

Luſitanorũ ſenſus in morte Xauerij.

mati, confeſtim ad eius velut ad communis parentis funus conuolant. Ac primò gemitibus ac lamentis tota circa tugurium perſonabat area. deinde triſte ſilentium conſecutum eſt, ad contemplandum Xauerium dolore conuerſo. Cæterùm eius corpus, imaginem animi, effigiem cæleſtis felicitatis, intuentes, fletum integrabant; iucundiſsimóque aſpectu neque animos neque oculos ſatiare poterant. Corpore Fanciſcus fuit ſatis amplo robuſtóque, ſtaturâ procerâ, iuſtam haud ſanè multum excedente, colore candido, facie honeſta ac liberali, vultu hilari quidem, ſed viuido & ardenti, cæſijs vegetíſque oculis, naſo modico, barba & capillo naturâ nigro, ſed iam ætate, aut curis potiùs, cano; veſtitu tenui vulgaríque ſed mundo. Tunica talari, vt ſuprà diximus, induebatur (Indorum ritu Sacerdotum) diſtincta, vt togæ etiam vicem haberet. Itaque ſubibat ſpectantium animos eximia illius, comitas benignitáſque in omnes ſingularis. magnitudo animi periculis ac difficultatibus inuicta: mortis, cuius cæteri nomen horrent, perpetua contemptio: diuinæ gloriæ ac religionis proferendæ infinita cupido: ſubmiſsio magnitudini animi par: pietas ac ſanctitas prorſus egregia. Igitur illam ſuauitatem morum, illud exemplum fortitudinis, illud ægrorum auxilium ſibi ereptum, talem præconem religioni, tantum præſidium ademptum eſſe rebus humanis, nouum ſydus, quod perpetuæ penè Indorum nocti illuxiſſet, quòd Euangelij lucē caliganti attuliſſet Orienti, ſubito occidiſſe querebantur. Quem propagaturum in vltimas terras religionem? Quem ægris Luſitanorum corporibus atque animis ſaluti fore? Quem in Franciſci locum ſucceſſurum? Interea dum Luſitani grabato circumfuſi iucundiſsima Franciſci ſpecie memoriáque oculos & animos paſcūt ſuos, tantámque iacturam, lacrymarum pleni, ſuiq́ iam immemores, lamentantur; Antonius interpres, qui Franciſco ægrotanti ac morienti præſtò fuerat, accurrit ad nauim, Sacerdotalem Franciſci habitum (ibi enim aſſeruabatur) petiturus. Luſitani qui erant in naui, Xauerij obitu nunciato, obortis lacrymis crebros ediderunt gemitus, non præſenti ſuo tantùm, ſed futuro quoque Pereriæ domini ſui abſentis dolore perculſi. His igitur comitatus interpres, non ſine fletu domum reuertitur. Franciſci deinde corpus ſacerdotali veſtitu rite indutum, de ſentētia Luſitanorum, ligneo loculo (vt Sinarum mos eſt) includere ſtatuit. Quod quidem diuino, potiùs

Franciſci forma ac figura.

Sacerdotali veſtitu ſepelitur.

potiùs quã humano conſilio factũ oſtẽdit euẽtus; vt ea ſcilicet, quæ ſancto corpori diuinitus contigerunt, eſſent hominibus notiora. Corpus igitur arca lignea incluſum, poſtero die multis proſequentibus effertur: & funere, quantis maximis in illa rerum inopia ſtudijs potuit, celebrato, in ipſo portus littore ritè mandatur ſepulturæ. Iam terram erant iniecturi, cùm repentè, diuino vtique inſtinctu, placuit, ad carnem exedendam, viuam corpori calcem adhiberi; vt nuda deinde oſſa in Indiam deferrentur. Itaque aperto loculo magna vis calcis inditur, quæ citiùs conficeret carnem, tum arcâ diligenter occluſâ ibidem humatur. Tumulo grandes lapides ſepulcri indices impoſiti; vt ſi quis è Societate id quæreret, illis indicijs admonitus nullo negotio reperiret. Diſceſſum eſt à funere multis cum lacrymis, incredibili cum mœrore, ac deſiderio talis ac tanti viri.

Loculo viua calx inditur.

CAPVT XIII.

Corpus integrum repertum Malacæ denuo humatur.

VERÈ deinde primo, cùm adeſſet tẽpus, quo tempore nauis, quæ Franciſcum aduexerat, Malacam ſolueret; Sina interpres, quem diximus, ſiue Xauerij caritate, ſiue diuina magis vi ſtimulante, nauarchum adit. & ingemiſcens, Itáne vero, inquit, Franciſcum Xauerium, qui nobiſcum vnà inde vſque ab India huc venit, hîc in deſerta Sinarum inſula apud barbaros relinquemus populos? At qualem virum! nempe eum, cuius egregiam vitæ ac mortis ſanctitatem nos ipſi perſpeximus, poſteritas omnis intuebitur. Quin potius ſacrum eius corpus deferimus in Indiam, vt ibi potiùs ſit, vbi colatur; quam hîc, vbi contemnitur? Tum ille: Ego verò libenter mecum in Indiam eius aſportarem reliquias, ſi, conſumpta carne, oſſa deferenda forent. Proinde rem extemplò per certum hominem explorabo. Quòd ſi ſpes reſponderit voto, enimuero facturus ſum quod rogas, non tua magis cauſa, quàm mea. Neque enim ignoro quantam hoc munere gratiam Iacobi Pereriæ, Domini mei, ſim initurus, cui haud ſanè leue ſolatium erit, ſi Franciſcum, quem viuũ eximia caritate dilexerat, videre atque habere apud ſe

licuerit mortuum, Protinus igitur ſpectata virū fide mittit, qui effoſſo apertóque loculo, an Franciſci corpus calce abſumptum eſſet, intentiùs exploraret; ſecúmque, ſi videretur, auferret. Venit ille ad tumulum, arcam effodit, excuſsáque calce inſpicit corpus. mirum dictu, prorſus integrum reperit, modò humatum crederes, Nullus grauis odor, ſed potiùs ſuauis: nulla tabes, ne in naſo quidem, qui primus mortuis effluere ſolet: color viuax, caro planè recens, veſtimenta nulla ex parte tabefacta læsáue. Ne vigor quidem, qui ex ſpiritu conſtat, deſtituerat vultum: vix vt ille Xauerio, velut ſpiranti, admouere manus ſuſtineret. Attonitus ergo rei miraculo, diuinum beneficium agnoſcere, integritate corporis integritatem æſtimans animi. Et hoc maior eum cœpit admiratio, quòd Xauerius naturâ non ſiccus, ſed ſucci plenus erat; & ipſe exploratum habebat, eundem quartum iam menſem iacêre viua obrutum calce. Ergo veritus ne vana afferre crederetur, tantillum carnis è coxendice deſectum, incorrupti corporis ſpecimen, nauarcho affert, explorata renuncians. Fecit abſciſſa caro fidem miraculi. Extemplò igitur nauarchus, nautæ, vectoréſque admirabundi ad tumulum accurrere. Re comperta, nonnulli qui aut neceſſaria Franciſco viuo malignè ſuppeditarant, aut de illius mortui fama detraxerant, vbertim flere, & ora palmis conuerberare cœperunt, ſemet incuſantes. Cæteri Deum collaudare, cui etiam cadauera curæ ſint ſeruorum ſuorum. Tum nauarchus Franciſci corpus, ſic vt erat, in arca deferri ad nauim imperat, miraculum vel certiùs exploraturus ipſe, vel planiùs alijs oſtenſurus. Ad vltimum, ſatis explorata re atque perſpecta, venerabundus arcam cum calce, vt erat, imponit in nauim: & è Sanciano profectus menſe Martio, ſecundiſsima nauigatione peruenit Malacam. Franciſco ventos ipſos obſecundare ſentires Onerariæ aduentum ſcapha præcurrens Xauerij corpus integrum repertum aduehi Malacam nunciarat. Quo nuncio exciti Malacenſes, & ſimul veterem iniuriam officio nouo compenſaturi, quem viuum cum aliqua dimiſerant cōtumelia, mortuum ſummo cum honore excipere decreuerunt. Ardor Xauerij & vultus concionantis ad populū, perditos ad ſalutem reuocantis, ægros curantis, & energumenos, futura abſentiáque prædicentis, occurrebant animis oculiſque. Itaque contumacia in venerationem verſa, pro ſe quiſque funus celebrare tanti geſtiebant viri. Iacobi Pereriæ

Corpus Franciſci integrum reperitur quarto pòſt menſe.

Malacenſiū ſtudia in excipiendo Xauerij corpore.

riæ Legati, qui etiam tum Malacæ morabatur, inter cæteros vt deſiderium, ita ſtudium eminebat. Namque is dolorem ex amici morte perceptum, eius aduentu corporis abſtergi poſſe ratus, maximam vim cereorum, cæteraque ad funebrem pompam neceſſaria, egregia ſedulitate comparauit. Inter hæc, applicata ad terram naui, loculum in ſacras ædes portui proximas inferunt, dum ciuitas obuiam prodeat, exſpectantes. Vt primùm in vrbem fama perlata eſt, integrũ Xauerij corpus in terram expoſitum, cuncta illi ciuitas obuiam ſe plenis portis effudit, tum viſendi ſtudio, tum etiam roſariis contingendi. Proceſsit etiam eò cum ſacerdotum agmine Malacenſis Vicarius: apertáque palàm arca, inuenit corpus integrum ac recẽs, nulla tabe aut liuore corruptũm, nullóque tetro odore, ſed magis ſuaui ac iucundo. Confeſtim omnes ſtupẽtibus ſimiles pro ſe quiſque diuinum numen efferre, ſanctas reliquias deoſculari, coroniſque contingere cœperunt. Pereria præcipuè ex magno luctu in magnum gaudium verſus, extincti amici aduentum quantis maximis poterat ſtudiis celebrabat. Cæterùm vt humanis iudiciis indicium diuinum adderet fidem, æger quidam, tacto Xauerij corpore, extemplò conualuit. Poſtero ergo die mane ſacerdotum ac totius ciuitatis agmen, accenſis candelis ac funalibus, proceſsit obuiam, ſummo cum ſenſu lætitiæ pietatiſque. Nullus tum erat Malacæ è Societate I E S V: nuper enim ipſius Franciſci iuſſu Patres omnes deceſſerant. Placuit tamen ciuitati, eiuſdem corpus templo, quod Societatis fuerat, inferri, vt eiuſdem reuerſionis prædem ac vadem haberent Xauerium. Quocirca ſupplicatione frequentiſsima celeberrimáque, multis vndique collucentibus facibus, ad id, quod dixi, templum arca defertur. Ibi poſt ſacrum ſolenni ritu ac cæremonia decantatum, Franciſcus, excuſſa calce, in nouo loculo, celeberrimo loco ſepelitur, collacrymantibus pleriſque, & recentis lętitia miraculi, & miſto dolore, ac deſiderio tanti viri. Mox miraculum miraculo additur. Noui loculi breuitas coẽgerat eos, qui operam dabant funeri, Xauerij corpus nõnihil comprimere, atque inflectere. Itaque ex humeris repentè profluxit ſanguis miram afflans odoris ſuauitatem. Quæ res obiecta oculis animiſq; omnes qui aderant ſtupore ac miraculo attonitos defixit. Quippe cùm corpus, quod quintum iam menſem vacabat animo (adeò rarum pariter ac diuturnum miraculum fuit) non modò carnem, ſuccum, & colorem, ſed etiam ſanguinẽ,

Funus Malacenſe Xauerij.

Tactus corporis ægrũ ſanat.

E mortuo Xauerij corpore ſanguis effluit odorem.

eumq; odoriferum, retineret; vt ille odor non tam ſanguinis videretur eſſe, quàm ſanctitatis. Quocirca cùm ſine loculo condi placuiſſet, arcâ exemptum, non honorificè ſolùm à Malacenſibus humatum eſt, ſed velut diuinæ clementiæ pignus aſſeruatum. Nec verò ſua illos fruſtrata ſpes eſt. Iiſdem diebus, haud dubiâ Dei irâ, contagioſa tota vrbe graſſabatur lues, quæ bonam ciuitatis partem depopulata, terrore omnes perculerat. Subibat anxios religione animos Xauerij prædictio ex iniuria: iratique numinis cauſam non aliam eſſe credebant. Hæc lues eo, quo Xauerio parentatum eſt, die compreſſa, ſatis oſtendit, eundem iam placatum, irarum cæleſtium veniam, peſtique finem, attuliſſe.

Franciſci beneficio Malaca lue liberatur.

CAPVT XIIII.

Corpus in Indiam aduehitur.

IDIBVS porrò Auguſti Ioannes Beira, Sacerdos è Societate IESV, cùm aliquot Sociis Molucum petens, diuertit Malacam. Is, pro ſua erga Xauerium obſeruantia pietatéque, corpus eius, quod incorruptum eſſe fama acceperat, inſpicere mirum in modum expetebat. Nocte igitur intempeſta cum Sociis in templum occultè venit: ſepulcróque patefacto, Franciſcum velut ſpirantem, & nihilo minùs integrum ex humo, quàm antea ex calce, reperit mẽſe poſt obitum nono. Ergo omnes collaudato Deo, qui *mirabilis eſt in ſanctis ſuis*, venerabundi ſacra, quæ extabant, membra multis cum lacrymis exoſculãtur. Nec nouum miraculum defuit. Velum, quo eius facies operta fuerat, ob ſuperingeſtam compreſſamq; inhumatione terram, animaduertunt velut recenti imbutum cruore. Tum Beira, manifeſto motus miraculo, ad Xauerium ornãdum animũ vertit. Igitur re cum Iacobo Pereria communicata, in conclaui ædium aſſeruandũ Franciſci corpus cenſuit: & Pereria nouam curauit arcam ab interiore parte Damaſcena veſte ſubſutam, extrinſecus aureo veſtitam textili. Itaque Beira, Xauerio in nouum loculũ incluſo, diſcedens, Emmanuelem Taberam, vnum è Sociis, Malacæ relinquit, qui tantum theſaurum primo quoque tempore deuehat Goam. Inter hæc Ioannis Mendozæ, Luſitani mercatoris nobilis & copioſi, nauis Sinarum mercibus onuſta Malacam appulerat. Huius procurator expoſitas merces in vrbe aſſeruabat, idoneam tempeſtatem opperiẽs. Cæterùm, vbi nauigationis tempus ad-

Franciſci corpus integrum menſe poſt obitum nono.

Velum recenti cruore imbutũ.

adfuit,facultas defuit nauigij. Vna erat omnino in portu nauis, eaq́ue vetuſtate inutilis. Carina inprimis debilis, ac penè dehiſcens; Itaque homines nauticæ rei experti ac periti pronunciabât fore, vt in medio curſu, haud dubiè laxatis compagibus, aquam accipiens mergeretur. Quocirca Procurator triſtis hærebat. Verùm vt Xauerij corpus illa naui Goam vehendum eſſe cognouit; nô merces ſolum, ſed ſuam quoque illi ſalutem credidit, ſatis fidens, ſancti viri ope, cuius diuinam virtutem ſatis exploratam habebat, onerariam incolumem futurâ. Petrus Alcaceua interim è Societate I E S V Malacam Coſmi Turriani miſſu venerât, Franciſci reliquias Goam deuecturus. Is igitur cum Tabera ſacram arcam in nauim imponit, magna nautarum iuxta vectorúmque lætitia, quippe qui multum in ea aduerſus tempeſtates præſidij ponerent. Extemplò cubiculum ſacro corpori aſsignatû in naui. Ibi loculus ſerica amictus veſte poſitus: ad eum odores & cerei. Pro his officiis gratiam Franciſcus illis cùmulatiſsimè retulit. Cùm eſſent in curſu, oneraria cæcis impacta ſcopulis tenaciter inhæſerat adeò, vt neque progredi nec regredi poſſet, ſed velut affixa ſtaret immobilis. Poſtea verò quàm nautici onerariam molientes per multas horas nequicquam cum cautibus luctabantur; omnium animos ingés deſperatio inceſsit, Ergo humana ope damnata, diuinam ſpectare cœperunt. Protinus ad Alcaceuam frequentes coëunt, impensè orantes, vt Franciſci corpus in apertû proferat. Haud grauatè ille morem gerit monitis, vt cuncti pariter Franciſci implorent opem. Nec mòra. vniuerſi cùm accenſis cereis ante ſacrum corpus ſupplices Xauerium inuocare & manantibus lacrymis orare cœperunt, vt diuinam ab ipſis auertat iram. Nec fruſtra id fuit. Cû maximè id facerent, repentè ſcopulus, amiſſa tenacitate, onerariam cum ingenti fragore dimiſit, & illa vadis expedita proſpero afflâte vento curſum tenuit. Sæpè etiam aliàs in manifeſtum naufragij diſcrimen adducta, Xauerio, quem vehebat, à vectoribus nautiſq́ue implorato, præſens euaſit periculum; ac demum Cocinum peruênit innoxia. Simul incorruptum Frâciſci corpus addeſſe fama nunciauit, cunctam ciuitatem rei nouæ miraculo côciuit. Extemplò cerneres portum hominibus compleri, ſcaphas à primis occupatas accelerare ad onerariam, cæteris eorû reditum opperientibus in littore. Tranſgreſsi alij ſuper alios in nauim ad cubiculum tendunt: mox pro ſe quiſque ſacras reliquias manu oſculóque

Goanorum ſtudia in viſendo Xauerij corpore.

con-

contingere: admirabundi integrum corpus tueri, diuinámque benignitatem prædicare, quæ in ſanctorum virorum etiam mortua redundaret corpora. Nauis paucos dies Cocini morata Goam petẽs, ex itinere ad Baticalum Indiæ oppidum millia paſſuum à Goa octoginta, ſubſtitit, haud exiguo incolarum bono. Ibi Franciſci beneficio primaria femina Luſitana graui morbo liberata eſt; alia prætereа edita miracula, quæ à nobis ſuo deinceps exponentur loco. Cæterùm aduerſo vento nauim morante, quo minùs Goam perueniret, nauarchus ipſe, actuaria naui Goam præcurrẽs, rem Xauerij ſociis nunciat. Mora atque expectatio (vt fit) cupiditatem accendit. Itaque cùm Patres diutius Franciſci deſiderium nequirent ferre, Melchior Nunnius, Collegij Rector, Prorege adito, ab eo celocem haud ægrè impetrat, ad ſacram arcam properè deportandam. Erat ea celox Alphonſi Noroniæ, viri pij, & Franciſci ſtudioſi, qui, nauigium impenſiùs quàm exigebatur commodans, operam quoque ſuã ad eã rem prolixè deferebat. Ad hæc nauarchus, qui Xauerij corpus Malaca deuexerat, reclamare obteſtarique, ne (quando ſua nauis iam prope abeſſet à Goa) tam certo ac ſalutari nudaretur præſidio. Sed vicit Xauerij viſendi cũpido poſtulati eius æquitatem. Ergo Melchior, inhibita domeſticorum comitari cupientium turba, cum præcipuis aliquot Patribus, & orphanorum agmine, celocem conſcendit; &, quãta maxima celeritate poteſt, applicat ad onerariam. Cõfeſtim in eam tranſgreſſus, cubiculum, vbi loculus aſſeruabatur, intrat, offenditq; Xauerium ſumma integritate, eademq; ſpecie qua viuus fuerat: vt modò vita defunctus, aut potiùs adhuc ſpirans videri poſſet. Quocirca manantibus gaudio lacrymis, vultum illum cæleſtis felicitatis indicem pauliſper contemplatus, magno cum pietatis ſenſu ſacras manus pedéſque ſuauiatur. Idem cæteri certatim faciunt.

Honos Xauerio tributus à nautis aliiſque.

Inde arcam ornatam atque compoſitam efferunt è cubiculo. Inter quæ nauarchus onerariam multis vexillis ac tapetibus exornari, tormenta bellica veſte ſerica integi iuſſerat. Vbi in foros nauis corpus delatum eſt, pueri qui Goa aduenerant, floribus coroniſq; redimiti, ramos tenentes manibus, Zachariæ Cãticum piè admodum, nec ſine ſuis aliorúmque lacrymis, decantare cœperunt. Hoc concentu arca in celocem dimiſſa, ſenſim locatur in puppi. Oneraria interim feſta bombardarum diſploſione Franciſci diſceſſum proſecuta, lætitiam lacrymáſque omnium integrauit, reputan-

tan-

tantium animo ſummam Dei liberalitatem, qui tam magnificè ſeruum ſuum vel in medio honeſtaret mari. Cæterùm nauis reddito Franciſci corpore, & mercibus leuata, velut ſuo perſuncta munere, eodem loco, tranquillo mari, ſua ſponte demergitur, vt appareret eam Xauerij præſidio inter fluctus & ſaxa incolumem extitiſſe. Porro celox ſub veſperam applicuit ad ædem S. Mariæ cognomento Rebandariæ, paſsibus circiter mille & quingẽtis ab vrbe Goa, propter flumen quod Goam inſulam præterit. Ibi Melchior, Xauerij corpus per otium inſpiciundi contemplandiq́ auidus, de media nocte remotis arbitris, valuisq́ clauſis, Franciſcum in Sacerdotali ornatu, ſicut erat, ex arca eximit, mẽſe poſt obitum ſextodecimo. Reperit eadem prorſus facie, habitúque corporis, quo cõſtabat eum fuiſſe cùm viueret, caro ſucci plena, cutis recens, color viuidus. crederes eum ſopitum potiùs quàm extinctum, Erat carbaſina veſte indutus, quam ille ſecum in Sinas detulerat, eo conſilio, vt illa, gentis more, amictus, Sinarum Regem adiret.

Corpus Frãciſci integrum menſe poſt obitum decimo ſexto.

Hac quia viuus nunquam erat vſus, iudutus eſt mortuus pro ſubuculâ. Eâ ipſa, etſi extincta membra tot menſes proximè veſtierat, viua quidem calce vel humo oblita, tamen adeò integra viſebatur, ac munda, vt eam modò illi iniectam diceres, & ſeruatam magis à corpore, quã vlla ex parte læſam. Poſt actas (vt par erat) numini grates laudéſque, Melchiorem memorem quantum incitamenti ad virtutem Antonius in palmea S. Pauli Heremitæ tunica, quantum præſidij Eliſeus in Heliæ pallio reperiſſet, cupido cœpit ſubuculæ Xauerij auferendæ.

Franciſci ſubucula quoque illæſa poſt tot mẽſium ſepulturam.

Itaque illi detractam apud ſe diligentiſsimè ſeruauit, vel pignus Franciſci vel ornamentum ſuum. Quippe eandem poſtea in Iaponiam detulit ſecum, vt illâ indutus Iaponum Reges ac Dynaſtas conueniret; Franciſcóque Deum propitiante, non oculos ſolùm, ſed etiam animos eorum caperet. Et voto reſpondit euentus.

CAPVT XV.

Eius funus Goæ omni apparatu celebratur.

HOC interim ſpatio Prorex (is tum erat Goæ) de Xauerij aduẽtu prima nocte certior factus, pro ſua erga illum veneratione, magnum ex eo nũcio gaudium cœpit, ſtatimq́ ſolemnem pompam atque apparatum in poſterum imperauit diẽ. At Patres quos inuitos Melchior

modi

domi reliquerat, tanta exultarunt lætitia, vt pectoribus viſendi cariſsimi parentis cupidine occupatis, ſomnum aut quietem ea nocte capere nequirēt. Neque eorū tám remiſſo ac lãguido animo aut corpore quiſquam fuit, qui illa nocte conquieuerit. Tanta erat Franciſci expectatio, ita eius caritas omnium ad ſe trahebat animos. Quocirca intempeſta nocte cùm ſurrexiſſent omnes, pro ſe quiſque templū frõdibus, periſtromatis, ac veſte ſtragula exornarunt, optatiſsimum parẽtem apparatu quàm maximo excepturi. Fortè res in ſextam feriam quę antecedit ſanctam hebdomadam, inciderat: tamen læto feſtóque cultu aras quàm elegantiſsimè exornari placuit. Sic enim ſtatuebant, ſanctum virum, cuius funus inſigni pompa Deus celebrari vellet, feſto potiùs quàm funebri ſacræ ædis apparatu excipi oportere.

Funus maritimum. Deſtinatus erat funeri dies XVIII. Kal. Aprilis, anni poſt CHRISTVM natum M.D.LIV. Qui dies vt primùm illuxit, Iacobus Pereria, qui per eos dies Malacā reuerterat, moræ impatiens, cum amicorū manu in nauigiū actuarium conſcendit, & cum candidis facibus amiciſsimo ſuo occurrit obuiã. Cõfeſtim ſex nauiculæ ſubſecutæ, quibus vehebãtur ad quinquaginta viri amici & admiratores Xauerij. Suã cuique fax accenſa, & puer cum cereo. Vt ad ædem ventum eſt, vbi Franciſci corpus aſſeruabatur, cuncti pariter humi proſternunt corpora; obortíſque lacrymis, ſacras reliquias venerãtur. Inter omnes Pereriæ pietas eminebat, qui Xauerium vnicè dilexerat. Inde alij ſuper alios phaſeli ad duodecim ſecuti Luſitanorum, Sinarum, Malacẽſium honeſtiſſimorum, cum pari vel veſtium vel luminum apparatu. Qui Franciſcum venerati cum cæteris, in ſuum quiſque nauigiū ſe receperunt. Multa iam die loculus, veſte amictus aurea, in myoparonis puppi repõnitur, plurimis circū cereis collucentibus. Mox Patribus in alba veſte, & pupillis ritè coronatis, diuinos circà hymnos ac laudes inuicē canẽtibus aduehitur: Quam Myoparonē nauiculę fermè viginti cum facibus cereiſque accenſis longo ordine proſequebãtur, funebris pompæ ſpeciem augentes. Collucebat mare flammis, littora cantibus perſonabant. & pleriſque pius animi ſenſus eliciebat lacrymas. Vt verò nauis tot cereorū fulgore inſignis in vrbis conſpectu fuit, & ex inuſitata luminum copia intellectum eſt adeſſe Xauerium; tum verò ingens cunctæ ciuitatis extitit motus; exultare eam ac triumphare gaudio crederes. Etſi enim Patres modeſtiæ memores ſedulò cum

Pro-

Proręge & Epiſcopo egerant, vti Xauerius non tanquam vir ſanctus,ſed veluti Dei ſeruus (quoad Pontifici Maximo aliter viſum foret) acciperetur,haberetúrque, tamen Proregis ipſius iuſſu campanæ vrbis omnes percrepare læto feſtóque cœperunt ſono. Qua ſignificatione vniuerſa ciuitas excita,ſeſe Franciſco obuiam effudit. Littora, vrbis muri, feneſtræ,ſumma tecta,ſolaria,vnde cōſpici modò nauis adueniens poſſet,hominibus complebātur. Quo propiùs ſpes, naui accedente, admouebatur, hoc magis concurrentium multitudo,cupidóque viſendi,creſcebat. Itaque plurimi impetu quodam ardoris ruentes, certatim deſiliebant in mare,vt ſacrum loculum contingerēt primi. Iam Prorex,cunctaꝗ; nobilitas & maxima ciuium frequētia in portu cū cereis ardētibus præſtolabātur nauim. Et maximæ ædis Canonici cæteriꝗ; Sacerdotes linteati cum ſuis proceſſerāt crucibus. Aduenerat quoque Sodalitas miſericordiæ cum ſuis vexillis atque inſignibus argēto auróque fulgētibus. Sequebatur magnificum ſanè feretrum,Attalica veſte cōſtratum: vbi Sodales miſericordiæ ſacrum loculum reponēdum cēſuerant,magnificentiorem vtique ſpeciem præbituri. Vt primùm arca in terram à Patribus expoſita eſt, quaſi ſigno dato,omnibus in vnum conuolantibus,tanti repentè concurſus vndique facti: adire, contingere, oſculari eam cupientium,vt ſe mutuò prementes alij ſuper alios corruerent. Ad loculum porrò cùm receſſum primis vltimi non darent, adeò conſtipauerāt ſe, vt neceſſe foret multos coarctatos atque oppreſſos exanimari,niſi prudētia obuiam iſſet periculo. Prorex,ſatellitibus immiſsis,ruentē ſubmoueri turbam, ſupplicationemꝗ; aliquando inſtitui iuſsit. Multitudine ægrè ſubmota,ſupplicatio inſtituta eſt,peractaꝗ; quātā maximâ potuit pōpâ. Nouiſsimè feretrū magnificè exornatū Patrum humeris ferebatur,duobus pari ornatu feretris inanibus latera cingentibus, Prorege cum cohorte, omníque nobilitate, & ciuitate vniuerſa proſequente, tantâ funalium ac luminum copiâ, vt vrbs ardere videretur; tam inſolita omniū ordinum lætitia, plauſuꝗ;,vt nō funus, ſed triumphū videre te crederes. Loculus quippe aurea fulgebat veſte. Totum iter erat frondibus floribúſque cōſtratum, tectorū feneſtræ parieteſꝗ; veſte pretioſa ornati: in via multa paſſim ab vtroque latere odoramēta diſpoſita. Feretri porrò latera thuribulis argēteis cincta perpetuis odoribus cōplebantur. Hoc igitur triumphali funere Franciſcus è Sinarum expeditio-

Concurſus ad Xauerij corpus.

Funus terreſtre.

ditione rediens Goam in Societatis templum inuectus: vt intelligeretur cuiuſmodi tandem honore inſignis eius animus eſſet in cœlo, cuius corpus extinctum, propter animi ſanctitatem, in terris quodammodo triumpharet.

CAPVT XVI.

Ad eius corpus viſendum maximi concurſus fiunt.

VBI ad Societatis ſedem ventum eſt, Miſſæ ſacrificium ſolenni ritu ac cæremonia decantatum: Feretrum intra cancellos aduerſus impetum multitudinis conſtitutum. Fama exierat, ſub ſacrum, arca patefacta, fore omnibus corporis viſendi copiam. Quocirca ingruente multitudine, ſepta haud difficulter perfracta ſunt: ſed clauſam arcam nihil magis, quàm multitudo ſemet impediens, tutabatur. Ibi Collegij Rector, auidæ plebis impetum veritus, petere vehementer etiam atque etiam à Prorege, vti domum cum vniuerſa nobilitate reciperet ſe: plebem vtique eorum exemplum ſecuturam: ipſos deinde laxato ſacello, turbáque ſemota, commodiùs corpus Xauerij conſpecturos. Igitur Prorex illi morem gerens diſcedit. Eum cuncta nobilitas ſequitur. At cæteri obfirmato animo hærere in veſtigio, inſtare, flagitare, vt oſtenderetur; ſe, niſi voti compotes, haudquaquam inde veſtigiũ moturos. Demum perſeuerantia inceptum obtinuit. Cùm enim mora nihil proficeret, Melchior ad vltimum ceſsit tempori. Itaque ſubmota paulisper multitudine, ſeptisq́ reſtitutis atque obfirmatis, Xauerij corpus amictu ſacerdotali, vt delatum erat, eminus oſtentatur. Quod conſpicata multitudo tanto cominus viſendi deſiderio exarſit, vt ingẽti impetũ ruens, iterum ſacelli perrumperet ſepta. Proinde repentinus Patrum metus, ad vim arcendam, loculum confeſtim operuit, obſtinatéque texit Ergo præciſa inſpiciẽdi ſpe & exſpectatiõne defatigati, qui proximi ſteterant, Xaueriiq́ integrum conſpexerant corpus, aliquando receſſerunt: & quod ipſi viderant, cæteris enarrarunt. Et illi hac commemoratione accenſi, obſtinatione quadã animi vſque eò inſtiterũt, dum, cãcellis denuò obiectis, ipſis quoque mõſtraretur. Eodẽ ipſo die ſub veſperam Antonius Pereria Luſitanus, cum muneribus

Concurſus incredibilis ad Xauerij corpus

nibus

ribus ac litteris Regis Bungenſis ad Proregem Indiæ, appulit Goam. Is Regis miſſu venerat, Xauerij reditum in Iaponiam ſerò iam curaturus. Epiſtolæ regiæ ſumma hæc fuit: Franciſcum Xauerium ſæpiùs apud ſe de mundi conditore ac vindice Deo verba feciſſe, & eius verba hæſiſſe in viſceribus ſuis medulliſque. Itaque certum iam ſibi ac deliberatum eſſe, Chriſti ſacris initiari Franciſci manu, vel cum periculo excidendi regno. Franciſcum quidem in digreſſu promiſiſſe, breui ſe ad eum, ſi vita ſuppeteret, rediturum: ſed quoniam illius reditus ſpe tardior foret, placuiſſe certum hominem Goam mittere, qui exploratã renunciaret cauſam tam longæ moræ. Proinde oratum velle Proregem, vt Xauerium primo quoque tempore ad ſe deſtinaret. Eius vtique aduentum ingens ſimul inuitamentum religionis Chriſtianæ, ſimul Luſitanæ amicitiæ vinculum fore. Prorex igitur, regiis litteris recitatis, Melchiorem Nunnium (is vnus è primoribus Societatis I E S V erat in India) haud ægrè perpulit, vt ipſe pro Xauerio ad Bungi Regem ire maturaret. Interim Xauerij corpus Goæ non ſpectaculo ſolùm, ſed etiam miraculo erat. Cæterùm non explebatur videndi ſitis videdo, ſed excitabatur magis. Ita ijdem reuiſendi gratia ſæpius redibant, noua etiam in horas multitudo viſendi cauſa cõfluebat in templum. Ergo neceſsitas conſilium mutauit. Vt infinitæ multitudinis cupiditati ſatisfieret, corpus in ſacello, validis cancellis præſepto, triduum totum omnium oculis expoſitum fuit; poteſtas vt eſſet omnibus per otium contemplandi. Tum verò incredibiles vndique concurſus facti viſentium Xauerium, coroniſq; tangentium, magna vi lacrymarum ſenſúque pietatis. Inter hæc quorundam dubitatio rem non certiorem modò, verumetiam inſigniorem fecit. Quoniam rei miraculum excedebat fidem, non defuerunt aliquot cœnobitæ, viri graues, qui Franciſcum exemptis inteſtinis curatum, balſaminoq; oleo cõditum eſſe propalam dictitarent. Ergo Prorex, rem exploraturus, Coſmũ Sarainam, inter medicos artis eximiæ, tẽtare atque inſpicere corpus iubet. At ille ventrem ſecare aggreſſus, cùm animaduertiſſet recentem adhuc manare ſanguinem, miraculo attonitus incepto deſtitit. Inſertis deinde in vulnus digitis, integra ac ſolida inteſtina comperit, nullo balſami oleíue indicio. Idq; iuratus publico teſtimonio confirmauit. Quocirca re perſpecta, atque vulgata, non magis cæteri, quàm illi quos dixi, Xauerij corpus celebrare venerariq; cœperunt,

Proregũ iuſſu medicus eius corporis integritatem explorat.

pro ſe quiſque pedes eius oſculátes, manusq́ roſariis cõtingentes. Tanta autẽ inſederat animis omniũ de Xauerij ſanctitate opinio, vt certátim aliquid ex eius corpore aut veſtimẽto ſurripere conarentur. Itaque intẽta ad præcauendum Patrũ cura ægrè valuit piã arcere vim populi. Inter hæc paſſim Franciſcus laudibus ferebatur, egregiaq́ eius facta, vaticinationes, miracula, ab ijs qui aut ipſi viderãt, experti'q́ erãt, aut ex idoneis cognorant auctoribus memorabãtur, India vniuerſa velut vno ore Xauerij ſanctitatẽ celebrãte. Et vetera miracula nouis affirmata ſunt. Complures eorum, qui ad id ſpectaculum confluxerant, iurati confirmarunt acceſſiſſe eò certos homines partim mẽbris captos aut debilitatos, partim varijs morbis laborãtes; tactoq́ Frãciſci corpore abijſſe ſanos ac valẽtes. Exacto triduo, etſi nõdum expletis oculis animisq́ multitudinis, arca propter aram maximã ad dexteram in ſepulcro, per eos dies parato, ad tẽpus cõdita eſt. dum pro dignitate talis viri, Patrumq́ ſtudijs, & Goanorũ religione, monumẽtum eius ſatis exornaretur; ſi Rex Luſitanus, vt ſpes erat, eum in numerũ cæleſtiũ referẽdũ à Pontifice curaſſet. Decimo circiter poſt ſepulturã die D. Antonius Ribera, Goani Epiſcopi Vicarius, & Inquiſitor generalis, pro ſuo munere atque officio, ſuis ipſe oculis explorare decreuit, verũne de Franciſci integritate fama emanaſſet. Igitur aperto circa meridiẽ ſepulcro, multis collucẽtibus facibus, omne pertẽtauit perſpexitq́ corpus. Cumq́ nihil nõ integrũ reperiſſet; ſuum teſtimoniũ cõſignatum litteris ad poſteros tradidit. Interim Xauerij veneratio cultusq́ creſcebat in dies. Ad eius ſepulcrũ plerique venerabũdi accedere: multi flores & coronas afferre: nõ pauci cãdidos adhibere cereos, qui perpetuò lucerẽt. Et hominum ſtudia Deus approbauit. Satis conſtat, cereum cubitalem inibi accẽſum totos duodeuiginti dies noctesq́ perpetuò arſiſſe. Deũ quoq; honorem famulo ſuo habere ſentires. Rex porrò Luſitaniæ his nuncijs cõmotus, cùm egregia Xauerij facta atque miracula per Indię Proregem cõquiſita perſcribi ſedulò iuſsiſſet, ea Romã ad Legatum ſuũ miſit, vt ageret cum Pontifice de Franciſco Xauerio in Sãctos reponẽdo. Cæterũ pios optimi Regis conatus intẽpeſtiua occupauit mors. Patres igitur, nouo templo abſoluto, ac veteri diſturbato, Xauerij loculũ in domeſticũ tranſtulerũt ſacellũ: vbi hodie eius memoriæ ac nomini priuatim honos habetur, donec per Pont. Max. (ſi Deo cordi erit) publicè ſolemnes haberi honores liceat.

Epiſcopi Vicarius rem rurſus explorat.

Rex Luſitaniæ Franciſcum in Sanctorum numero reponendum curat.

HORA-

HORATII TVRSELLINI DE VITA FRANCISCI XAVERII

LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

Franciſci facta ac miracula Luſitani Regis imperio perſcribuntur.

ETSI diuina dona ac munera, quibus Franciſcus cumulatus fuit; in omnibus eius vitæ partibus, quas demonſtrauimus, identidem enituerunt: tamen non erit abs re, quæ curſim & obſcurè ſignificata ſunt, propalam otioſéque cõtemplanda proponere: vt, explicatis rerum generibus, vno in cõſpectu omnia liceat intueri. Atque (vt primũ exponamus ea quæ vulgo plus admirationis habent, atque in ſe æquos iniquosq; conuertunt) non ſolũ in toto vitæ curſu, ſed multo etiam magis in ipſo funere permulta Franciſco cõtigêre diuinitus, quæ nulla naturalis cauſa miraculo eximere queat. Ea nos igitur diuina indicia ac teſtimonia eius ſanctitatis diligentiùs perſequemur. Omniũ autẽ rerum eos auctores citabimus ac teſtes, quorum de auctoritate ac fide dubitare nefas ſit. Ioannes ergo Luſitaniæ Rex hoc nomine tertius, cuius miſſu, vt antè diximus, Frãciſcus Xauerius in Indiam contendit cùm cognitam exploratámque haberet eius ſanctimoniam, non minus honoris habuit mortuo, quàm viuo habuerat. Nam Xauerij morte nũciata, haud ſecus quã par erat, tanti viri iacturã motus, Oriẽtis ingemuit cladem, qua nullam fortaſſe maiorẽ ab irato Deo accipere potuiſſet.

Inde vbi animum laxauit dolor (vt eum egregia ſua pietas ac prudentia facere admonebat) vnde dolorem acceperat, indidem remedium petiit doloris. Plurima per Franciſcum vt in vita, ſic poſt mortem diuinitus edita ad eum fama pertulerat. Itaque tum hominis, tum Religionis ſtudio accenſus, Franciſco Barreto Indiæ Proregi, negotium per litteras dat, vt illuſtria Xauerij facta miraculáque omnibus indiciis peruestigata perſcribat ad ſe. Sibi enim in animo eſſe, eam teſtificationem Romam mittere ad Pontificem Max vt ille, ſi ei videretur, viro ſanctimonia & miraculis inclyto cæleſtes honores ritè decerneret. Vt autem optimi Regis de Xauerij virtute opinio nota ac teſtata ſit omnibus, operæpretium duximus exemplum regiarum intexere litterarum.

Regis Luſitani epiſtola ad Proregẽ Indiæ

„ Prorex amice, tibi ego Rex ſalutem pluſimam. Franciſci „ Xauerij vita ac labores exempli adeò ſalutaris extiterunt, vt „ Deo gratiſsimum fore exiſtimemus, ſi ea ad diuinam glo„ riam laudémque proferantur in lucem. Quocirca vt illa in „ vulgus edita quàm par eſt apud omnes auctoritatem ha„ beant, ac fidem, magnopere tibi mandamus, vt vſquequa„ que in India, vbicunque locupletes atque idonei huiuſmo„ di rerum teſtes eſſe videbuntur (qui ſcilicet cum Franciſco „ vſum conſuetudinémque habuerint) tabulas publicas ac „ teſtificationes, teſtibus iureiurando adactis, ritè cõficiendas „ quàm diligentiſsimè cures, cùm de vita eius ac moribus, dé„ que rebus omnibus ab eo ad hominũ ſalutem & exemplũ „ laudabiliter geſtis, tum verò de ijs quę diuinitus ille & viuus „ patrauit, & mortuus. Eas tabulas ſimul cum teſtimoniis „ auctoritatibusq́ omnibus tuo chirographo ſubſcriptas, an„ nuloq́ obſignatas, triplici ad nos tranſmittes via. Hoc ſedulò & celeriter ſi feceris, magnam à nobis inieris gratiã. Olyſippone v. Kal. April. M. D. LVI. Prorex igitur Indiæ, perlectis regijs litteris ex ijs cõfeſtim per idoneos homines intentiùs inquiri iuſsit, non ſolum Goæ in Indiæ metropoli, verũ etiam in ora Indiæ vniuerſa; ad hæc Malacæ, cæteríſque locis, vbi Franciſcum verſatũ eſſe conſtabat. Comperta ſunt haud dubijs auctoribus permulta per Franciſcum & in vita & poſt mortem vel ſalubriter geſta, vel patrata diuinitus: Ea Prorex in tabulas publicas relata, ſuáque ſubſcripta manu, atque annulo obſignata, ad Regem celeriter perferenda curauit. Res eò loci iam erat, vt Rex, iiſdem tabulis Romam tranſmiſsis, per Legatum ſuum ageret cum Pontifice, vti Xauerium ritè in Sanctorum virorum nnmero repone-

Proregis inquiſitio in facta Xauerij.

poneret; cùm pijs eius conſilijs immatura mors interuênit. Extat apud nos regiarum tabularum exemplum, ritè obſignatum, ſubſcriptúmque Proregis manu, vnde ſunt ea, quæ adhuc expoſuimus, quæq; deinceps expoſituri ſumus, magna ex parte deprompta. Et quoniam ſuperioribus libris illorum pleraque comprehẽdimus, iam reliqua ſubtexemus; quę de induſtria huc reiecimus, quia ſuis intexere locis haud ſanè facilè varias ob cauſas, videbatur.

CAPVT II.

Xauerius futura & abſentia prædicit, cogitationes hominum introſpicit.

MVLTIS quidem Xauerius præclariſque Dei muneribus, ſed non alio magis quàm multiplici Prophetiæ dono, conſpicuus fuit. Eius rei haud dubia indicia elucent in omnibus fermè vitæ eius partibus, ſed illa maximè excellunt. Coſmus Ioannes, Procurator regius, adamãtem eximia magnitudine coëmerat in India octo aureorum millibus, quadruplo pluris in Luſitania futurum. Hunc Ferdinando Aluaro in Luſitaniam ſoluenti crediderat deferendum ad Regem. Sub id tempus Franciſcus Goam ad eum venit: pro familiaritate, vti mercibus in Luſitaniam miſsis, tum verò de adamãte illo narrat, feliciter ſecum agi ratus. Tum Xauerius rogitat, cui tandem naui tam pretioſam cõmiſerit gẽmam. Simul nauis nomen accepit. Nolim, inquit, iſti naui crediſdiſſes. Cur tandem? inquit ille; an quia ſuperiore anno aduerſa tempeſtate iactata penè interiit? Minimè, inquit Franciſcus; ſed quia grauius ei impẽdet periculum. Tum verò ille Xauerium etiam atque etiam rogare, vt Deum pro illo nauigio orare ne deſiſteret; præſertim cùm adamantem illum ſuo periculo mitteret Regi. Anxio deinde Coſmo de nauis illius euentu, nũciatum eſt, eam, tabulâ vi tempeſtatis reuulsâ, propè hauſtam fluctibus; cæterùm denunciato perfunctam periculo, afflãtibus Xauerij precibus, Luſitaniã ſecũdo curſu tenuiſſe. Pridie verò quàm Malacã Frãciſcus in Sinas ſolueret (vti eius ſocij qui præſentes adfuerant, commemorarunt) cùm inuſitato quodam more ſuper lectulũ toto pronus corpore inter ſomni vigiliæque ſpeciem iaceret, diutiſsimè conſtantiſsi-

Malacæ proſpicit animo periculũ quòd Societas IESV ſubibat in Luſitania.

tiſsiméque in eodem habitu corporis, in quem ſe compoſuerat, durauit, alienato à ſenſibus animo. Nam ſocios, qui fortè interuenerant, rei nouitate attonitos tanti viri reuerẽtia tenebat, quo minùs eũ affari aut excitare ſuſtinerẽt. Itaque à ſtupore ad curam verſi, ſolicito animo, atque ſuſpenſo, rei præſtolabantur euentum. Demũ ille velut ex alto experrectus ſomno, & ingẽti aliqua moleſtia emerſus, certum hominẽ, qui tum in Luſitania verſabatur, nominatim appellans, crebrò inclamauit, Deus tibi ignoſcat. Atque in præſentia quidem quorſum tandem illa conqueſtio ſpectaret, ipſo, qui vnus norat, reticente, omnes latuit: verùm litteræ deinde allatæ ex Luſitania rem patefecerunt; per id tempus vitio illius, quem toties lamẽtans nomine appellaſſet Xauerius, magnum Societati I E S V in Luſitania detrimẽtum illatum: quod tamen Dei beneficio, & ſcilicet deprecatione Xauerij, ceſsit in commodum. Ex quo ſatis apparuit, Deum illi, quid in Luſitania tum ageretur, oſtendiſſe, vt imminens Societati periculum precibus auerteret ſuis. Nec longinqua ſolùm Malacæ, ſed etiam futura prædixit, nec triſtia magis quàm læta. Sileo populationes agrorum, obſidionem vrbis, peſtilẽtiam ciuitatis, aliáque incõmoda vel inter concionãdum, vel in ſermonibus priuatis tãto antè Malacẽſibus prænunciata ſic prorſus, vt poſtea euenerunt. Subeat animum memorabilis illa de Acenis barbaris victoria vaticinatióq; Xauerij tot vaticinationibus inſignis, tot diuinæ prouidentiæ indicijs nobilis. Iam verò ad Amboinum Molucáſque inſulas quàm multiplex ac varia prædictio! Quàm egregiæ prænunciationes de Tolana victoria, de aduentu ſcaphæ, quam vis tẽpeſtatis abſtulerat! Sed hæc non inaudita, illud nouum. Sinas cùm peteret, in Malacenſi curſu, roſtrata nauis, qua vehebatur, inter inſulas Samatræ adiacẽtes tempeſtate ſubitò iactata, apertum naufragij adibat periculum. Ingens iam omnium mentes deſperatio inceſſerat, cũ mortis imminentis ſpecies omnium obuerſaretur animis. Ibi tum Franciſcus Iacobum Soſam nauarchum adit, eúmq; ac cæteros qui aderant, bonum habere animum iubet: eodem ipſo die ſub veſperam ſedata tẽpeſtate, nauim portum eſſe capturam. Idque vti prædixerat prorſus euẽnit. Ante ſolis occaſum auſter cadit, mare ſedatur, portus tenetur. Nec ſalutem aduẽtantem modò, ſed mortem etiam impẽdentem, multis ſæpe prædixit. Nam, vt de Ioannis Arauſij prænunciata morte taceamus, Malacæ cum Antonio Soſa familiariter col-

Vaticinatio tranquillitatis in metu naufragij.

ter colloquēs, mētione de Præfecto vrbis iterata, liquidò affirmauit, illū etſi optimè tum valeret, haud ita multo pòſt è vita ceſſurum. Prædictionem mors eiuſdem intra alterum menſem cōprobauit. Soluens inde in Sinas, Iacobum Pereriam, mercatorem locupletem, cuius naui vehēdus erat, pro amicitia monuit, aliumq́ vt ſubſtitueret curatorem merciū ſuarum. nam, quem deſtinaſſet, in Sinas haudquaquam eſſe peruenturum. Et vaticinationi reſpondit euentus. Curator ille in ipſo curſu extinctus eſt, priùs quàm Sinarum fines attingeret. Molucum deinde lembo petens è portu pariter ſoluit, cum Ioanne Galuano mercatore, qui alio lembo vehebatur. Haud multo pòſt vi tempeſtatis abreptus Xauerius, deſtinatum tenuit portum. Ibi cæteris Galuanum auidè expectantibus, ipſe pro concione repentè auditores pro Galuano modò extincto ad comprecandum Deū hortatur. Et triduo pòſt Galuani merces repertæ in littore, domini naufragium & interitum oſtenderunt. Illa quoque eius vaticinatio admirabilis, quam nuper res ipſa cōprobauit. Nauis erat in India adeò vetuſtate fluctibúſque labefactata, vt plerique vererentur, ne, ſi mari ſe commiſiſſet, tempeſtate diſſolueretur priùs, quàm aſpiceret portum. Tum Xauerius (nam fortè aderat) diuino inſtinctus Spiritu, Bono animo eſtote, inquit: neque enim hoc itinere eſt interitura nauis iſthæc, ſed demum ſine cuiuſquā damno peritura. Et fuit prædictioni fides, nec defuit euentus. Quippe inſtitores haud dubij, quin id, vt alia multa, Franciſcus prædixiſſet diuinitus, pro ſe quiſque in eā nauim ſuas merces imponere certabant, rati, quod erat, ſe ſine vllo naufragij iacturæúe diſcrimine illa naui vltro citróque commeare poſſe. Nec eos ſua fefellit opinio. Nauis, quamuis vetuſta & carioſa, vſque ad annum huius ſæculi LXXXIIJ. in tot curſibus ac tempeſtatibus incolumis ſemper manſit, annos propè XXX. ipſi ſuperſtes Xauerio. Tādem cū mercibus vacua ſederet in portu, ſua ſpōte diſſoluta, ſine cuiuſquam damno interijt, haud certior in incolumitate ſua, quàm in interitu, teſtis Franciſci vaticinationis. Nec verò futura ſolùm, abſentia, ac remota, Prophetarum more prænunciauit, ſed animos etiam hominū, cogitationes, & vitæ maculas introſpexit. Id adeò etſi arcanum fugæ cōſilium ab Ioanne Duro initum, à Frāciſco diuinitus cognitum, (vt ſuo loco demōſtrauimus) ſatis oſtendit; tamen multo etiam magis declarabunt ea, quæ deinceps dicturi ſumus. Bazainū oppidū eſt Indiæ, quod inter Goam

Prædicit maturam mortem beneualentium.

Vaticinatio de naui in portu peritura.

ter Goam

ter Goam & Indũ flumen ſitum, diximus pari fermè vtrinque diſtare ſpatio. Huc Xauerius ſub Iaponicam profectionẽ Proregis cõueniendi cauſa, qui in Cambaia verſabatur, diuerterat. Ecce autem Malacẽſis quidam, eius ſtudioſus atque amicus, obuio cõplexum ferebat. Hunc Frãciſcus à perdita vitæ ratione ad honeſtum piumq́ viuendi genus perductũ, vt animæ ſuæ cõſuleret ſaluti, iuſtiſsimis de cauſis in Luſitaniã remigrare iuſſerat, & Sacramentum frequentare confeſsionis. Cæterùm is etſi primò receperat ſe vtrumque facturũ, deinde tamẽ in vtroque fefellerat fidẽ, abiecto Luſitaniæ profectionis conſilio, tertium iam annum ſine confeſsione traducens. Ergo vt eum in India adhuc hærentem conſpexit Xauerius, ſimúlque conſcientiæ eius vulnera diuinitus vidit; amici amplexum amicumq́ ipſum pariter auerſatus, Apage te, inquit; ſiccine, bone vir, ſtetiſti promiſsis? en (vt ſileam cætera) ex quo in Indiam à meo digreſſu nauigaſti, vitæ noxas confeſſus es nunquam. Ego verò te neque alloquar, neque amicum agnoſcam priùs, quàm delicta cõfeſsione expiaueris. Tum ille, qui & dilatæ confeſsionis & flagitiorum ſuorũ cõſcius ſibi eſſet, hac voce perculſus, facilè animaduertit, idipſum diuinitus (neque enim humanitus poterat) à Xauerio obiectũ. Quocirca culpam agnoſcens ac præ ſe ferens ſuam, extẽplò confeſsione eluit animi ſordes, quas Franciſco ſenſerat ſuboluiſſe. Alium item amicum Cocini cùm rogaſſet vti valeret, illéque, rectè, reſpondiſſet; Corpore tu quidem rectè vales, inquit Xauerius, ſed animo non item. Tum enimuero ille, vt qui neſcio quid fraudis ac ſceleris illo ipſo agitaret tempore, conſcientiâ ictus fatetur ingenuè, Franciſcum veriùs quàm ſe de ſua valetudine iudicare. Itaque peccata apud eum ritè expiat, ſceleſtóque illo conſilio abiecto, mentis recuperat ſanitatem, quam illi Xauerius deeſſe perſenſerat. Pridie verò quàm excederet vita, alterum à comitibus, qui ſibi ægrotanti præſtò erant, acribus intuens oculis, miſerabili voce ter ſucclamauit; Væ tibi. Nec irrita denunciatio fuit. Haud ita multo pòſt ille, cùm meretricijs iam pridem amoribus implicatus teneretur, ſubito cæſus interiit, vt triplex illa Xauerij cõminatio videatur triplicem illi peſtem denunciaſſe, conſcientiæ vúlnus, corporis cladem, interitum animi.

Amici peccata diuinitus videt, & quam diu is confeßione abſtineat.

Amici animum ſcelus molientis introſpicit.

Moribũdus comiti ſuo perniciem prædicit.

CAPVT

CAPVT III.

Miracula cuiuſque generis edit in vita.

IAM per omnia ferme miraculorum genera Xauerij virtus vagata eſt, quorum nos hoc loco pauca referemus, cætera alibi expoſita generatim perſtrinxiſſe contenti. Dæmones quidem non tantùm ipſe pugnando ſæpe vicit, cùm Meliaporæ in æde Sancti Thomæ, quãuis acriter cæſus, illorum terrores mináſque cõtempſit iterúmque in Iaponica nauigatione, cùm eorundem incurſationes atque terricula magnitudine animi ſuperauit; verùm etiam ſæpe in ora Comorinenſi, Malacæ, & alibi ex obſeſsis eiecit corporibus, quà ipſe per ſe, quà per neophytos. Haud minor in morbis, quàm in dæmonibus diuinitus depellendis, eius vis extitit. Atque vt complures prætereamus, quibus in eadem ora Comorinenſi (vt oſtendimus) tum ipſemet, tum per pueros Catechiſmi miniſtros, *Calculos di-* febrim alióſque expulit morbos; in inſula Ceilano Mi- *uinitus ſa-* chaëlem Fernandum, grauiter ex calculo laborantem, in- *nat.* uiſens, bono animo magnáque Dei fiducia eſſe iuſsit: ſe poſtridie rem diuinam pro illo facturum: nec dubitare, quin, propitiato Deo, ſpe maturiùs animi corporiſque recuperaturus eſſet vigorem. Idq; ita prorſus euênit, vti prædixerat. Nec nullam moribundis, aut ijs qui naturæ vitio caſúve aliquo ſenſibus membriſue capti erant, attulit opem. Amangucij quidem ſatis conſtat claudo ingrediendi, mutis duobus loquendi, totidem ſurdis audiendi facultatem à Franciſco redditam: moribundis etiam multis ad eum deportatis, crucis ſigno, vel aquæ ſacræ aſperſione, deſperatam ſanitatem corporis reſtitutam. Goæ verò (vt antè oſtendimus) ſocium iam depoſitum, ac ſepulturæ deſtinatum, è Iaponia rediens cùm inuiſeret, Euangelio ſuper eum recitato, ex faucibus eripuit mortis. Nec moribundos ſolùm à morte, ſed etiam mortuos ad vitam reuocauit. Satis conſtat, tres ab illo in ora Comorinenſi à mortuis excitatos: his Cangoximanam puellam quartam acceſsiſſe. Permirum autem eſt, in alio genere, quod de illo memorię proditur. Inſtitor erat quidam Luſitanus (nomini parcitur, vt famæ parcatur) nauus in paucis induſtriúſque. Is

Flagitioſũ hominem diuinitus redarguens flagitij, ad Franciſcanum inſtitutum impellit.

quo primum tempore Fráciſcus diuertit in Sinas, magnam cum eo familiaritatem contraxerat. Cæterùm aliquot annis interiectis reuectus in Indiam, vitam cautiùs quàm caſtiùs agebat. Huic igitur Xauerius (incertum an longè abſens, an vita functus) ſe obtulit, Deum iam iam ex ipſo pœnas expetiturum denuncians. Illo confitente, ſe verò id meritum eſſe; adiecit: Enimuero tu es meritus, qui nefarium illud facinus (certumque deſignauit flagitium) admiſeris. Erat res eiuſmodi, quæ mortales omnes lateret, præter ipſum. Itaque occulti flagitij commemoratio repentè mercatoris perculit pectus. Ergo admirabundus exclamat. Nimirum, Pater, diuinitus iſthuc tibi eſt indicatum. Age igitur, quoniam vulnus inſpexiſti, præſcribe curationem, oſtende erranti ſalutis viam. Tum ille, Franciſcanum ergo inſtitutum ſequere: quam tu diſciplinam ſi obſeruaueris ſedulò, næ tu ſaluus eris. Ad illam quippe potiſsimùm diſciplinam te video natum factúmque. Paruit extemplò ille quaſi cæleſti voce iuſſus ſalubri cõſilio; ac deinde totam rem alijs retulit lætus euentu. Complura porrò aliorum etiam generum miracula Xauerius patrauit. Semorrum oppidum eſt vltra Malacam, quod latus pariter altúſque amnis præterfluit. In huius ripa accolæ mali dæmonis inſtinctu Franciſcum lapidibus petebant, ſagittiſq;. Itaque is cùm à barbaris acriùs premeretur, ingenti trabe, quæ in aggere fluminis in tranſuerſum defixa obſtabat fugæ, haud ægre ſubmota, facilem receptum habuit. Ea res ſtupore ac miraculo torpentes defixit hoſtes, & ab inſequẽdo deterruit. Conſtabat quippe, trabem illam vix à magna hominum manu moueri poſſe, & diuinã vtique vim, non humanam, ſaluti fuiſſe Franciſco. Illud penè inauditum. Amangucij ad Bonzios alióſque Ethnicos de Chriſtiana Religione quotidie verba faciebat. Sub ſermonem (vt gens eſt non magis acri quàm aduerſus aduenas inſolenti ingenio) alij ſuper alios permulta illis de rebus odioſè percontabantur. Xauerius ergo cùm multis multorum vno tempore ſanè varijs diuerſiſque vrgeretur interrogationibus; vno ſæpe reſponſo (mirum dictu) ſatisfaciebat vniuerſis, perinde ac ſi ſeparatim ſingulis reſpondiſſet. Id teſtificatus eſt Bernardus Iapon, vir antiqua probitate ac fide, qui tum certaminibus illis interfuit, rémque non ſemel ipſemet cum alijs obſeruauit plurimis. Haud minùs teſtatum eſt, & admirandum, quod in Indiæ oppido (Co-

Vno reſponſo varijs Iaponum percontationibus ſatisfacit.

ramande

ramandeli nomen eſt) accidiſſe memorant. Hic cùm eſſet Xauerius, naufragus quidam mẽdicus ad eum venit pro ſua calamitate petitum aliquid opis atque ſubſidij. Franciſcus, cuius benignę voluntati deerat facultas, non potuit tamẽ miſerum illum ſpei irritum dimittere. Ergo cùm ſuæ egeſtatis immemor in ſacculũ ſuum inſeruiſſet manũ, nihil prorſus inuenit. Nec tamen incepto deſtitit, ſed reſpicere cœpit eum, cuius eſt aurũ & argẽtum. Igitur tollens in cœlũ oculos, mẽdicum diuinæ confidere largitati iubet. Nec Xauerij ſpem Deus, nec mendici decepit Xauerius. Diuinæ fiduciæ plenus, manũ rurſus inanes in loculos iniectam aureis nummulis (fanoos incolæ appellant) plenam educit: protinuſq́ pecuniã diuinitus ſuppeditatã naufrago elargitur omnem, inexhauſto diuinæ ſpei theſauro ſatis fidens. Subinde Luſitanus miles aleâ ludẽs ſexcentos aureos amiſerat. Igitur triſtis, & inops conſilij auxilijque, ad Franciſcum confugit. Tũ ille ex veneno ipſo medicinã morbi petendam ratus, aleam ab eo poſcit: ſuáque manu permiſtam reddens repetere ludum iubet, eo quod reliquum ludus fecerat, amiſſa recuperaturũ. Nec fefellit. Repentè mutata cum auctore ludi ſors: & miles ſecundo vſus ludo cuncta recuperauit. Suo recepto, ludere pergentem Franciſcus inhibuit. nec miles abnuit, ſed beneficij memor ſalubribus eius præceptis impensè paruit. Quinetiam vltro promiſit, ſe in poſterum nunquã aleâ luſurum: & extitit promiſsi fides: ex eo tempore aleam in manus ſumere ſuſtinuit nunquã: tantum illius ludi odium eum ceperat, auctore Xauerio. Erat hoc Franciſco ſolenne, vt mari iter faciens, quicquid viatici nomine attributum intuliſſet in nauim, vectoribus nautiſue egentibus diſtribueret, ipſe emendicato victitaret cibo. Itaque cùm oleum petentibus haud malignè præberet; breui exhauſtum eſt vaſculum. Venit deinde qui oleum peteret. Et Xauerius ei dari iuſsit. negare eius ſocius quicquam reliquum eſſe olei. iam guttum exinanitum eſſe. inuerſum ab ſe, & circumactum, ne guttam quidem olei iam ire. Tum Franciſcus, Abi dum, inquit, ac reuiſe. Paret ille, ac ſubinde ad eum reuerſus guttum, quem inanem paulo antè reliquiſſet, iam olei plenum eſſe nunciat. At Xauerius, miraculum de more diſsimulãs, Abito igitur inquit, & petẽti benignè dato. Porrò cùm fortè in Puerum ægru & vlceroſum incidiſſet miſericordia captus ſubſtitit: mox alleuatũ in humeros ſuos extulit, eumq́ cõplexu fouit, dictitãs, Deus te ſanet. Vix ea verba iterũ aut tertiò

Naufrago aureos nũmulos diuinitus ſuppeditatos largitur.

Aleatorẽ mira ratione ad luſi odium adducit.

Vaſculum oleo exhauſtum diuinitus impletur.

Vlceroſum precibus ſanat.

tertiò enunciarat, cùm puerum ſanum ac vegetum reſtituit matri. Hæc Vincentius Pereria nauarchus, idemque Xauerij familiaris, (cuius alio loco meminimus) Indicis Franciſci ſocijs retulit. Sed innumerabilia ſunt eiuſmodi à nobis expoſita in eius vita. Hæc autem hunc in locum eò reiecimus, quòd tempora, quibus geſta eſſent haud ſatis comperta haberemus. Illud quoque admirabile, quod in Sanciano Inſula accidit. Saracenos complures eximia corporum magnitudine baptizans Xauerius, viſus eſt Luſitanis, qui eminus rem ſpectabant, longè eminere. Itaque tanta eos cepit admiratio, vt propiùs accederent, exploraturi an baptizaret è ſuggeſtu. Verùm cominus intuentes, reperiunt Franciſcum ex æquo loco exercere baptiſmum. Tum verò intelligunt animi magnitudinem tantum eius adieciſſe corpori, vt humanæ magnitudinis formam excedere videretur. Nec leue eſt virtutis pietatiſque eius monumentum, quòd mare Sancianicum furioſo quodam vento (Typhoni nomen eſt) & crebris naufragijs antea infame, ex quo tempore Franciſcus Sancianum inſulam, ſacris myſterijs inibi peractis, velut expiauit, adeò ſedatum placatúmque eſt, vt, Typhone fermè ceſſante, rarò admodum ſæuiat in naues. Tantum ſeu Xauerij pietas, ſeu Miſſæ ſanctitas valuit.

CAPVT IV.

Miracula per eum poſt mortem edita.

NIHILO autem magis Xauerij vita quàm mors talibus ſanctimoniæ notis clara fuit, & inſignis. Quippe Deus, qui *mirabilis eſt in Sanctis ſuis*, Franciſci corpus, templum, dum viueret, Spiritus ſancti, poſt mortem multis illuſtribusque adornauit miraculis. Namque (vt antè diximus) eius cadauer effoſſum, cùm tertium iam mēſem in calce viua fuiſſet, prorſus integrū repertum eſt, cum odore quidem iucundo ſuauique. Quod ſanè miraculum & perpetuum fuit, & multiplex. Eandem enim integritatem ſuauitatémque odoris perpetuò retinuit, etiā poſteaquam Malacæ menſes ſex humatum iacuerat ſine loculo. Ad hæc diuina illa corpori impertita vis redundans in veſtimenta, ea quoque penitus incorrupta atque intacta ab omni ſeruauit tabe. Atque etiam (quod admirabilius eſt) quinque

poſt

poſt obitum mẽſibus, cùm Malacæ humaretur, effudit cruorem, cuius veſtigia vſque ad Goanam ſepulturam, hoc eſt, ad decimum ſextum poſt exceſſum eius menſem, recentia manſerunt. Itaque non magis inclyta Franciſci ſanctitas, quàm fama de eius corporis integritate, Goanos quoque, cunctámque penè Indiam, ad eius funus exciuit. cuius quidem ſpecies (vt oſtendimus) triumpho fuit quàm funeri ſimilior. Tanti porrò omnium ordinum vndique ad ſanctum corpus etiam ſub funus concurſus facti ſunt, quantos nemo vnquam meminerat, vt triduum totum, vt diximus, omnium oculis expoſitum relinqui oportuerit. Adde huc, quòd ſacri illius corporis religio adeò cunctorum perſuaderat animos, vt omnes certarim ſacras illas reliquias roſarijs contingere, & aliquid inde ſurripere niterentur. Denique hoc ipſum corporis miraculum Deus ipſe ita multis & apertis miraculis (quæ deinceps exponentur) honeſtauit, vt æquis iniquiſq; omnibus animi beati fecerit fidem. Atque hæc quidem, quæ de Franciſci commemorauimus corpore, adeò teſtata ſunt, vt tot habuerint teſtes, quot per eos dies Goæ fuerunt; hoc eſt, Indiam propemodum vniuerſam. Cæterùm ne fortè tam inſigne Dei immortalis beneficium apud aliquem plus admirationis haberet, quàm fidei; humano pariter diuinóque conſilio factum, vt priuatis teſtimonijs accederent publica. Namque Ambroſius Ribera, Inquiſitor, idémque Goani Epiſcopi Vicarius Generalis, cùm tanti miraculi fama totam Indiã peruaſiſſet, eam rem pertinere ad munus ſuum ratus, vnà cum peritiſsimis medicorum ad Franciſci corpus, priùs quàm ſepeliretur, inſpiciendum acceſsit, exploraturus an integrum incorruptumq; penitus eſſet, quod ferebat fama. Is igitur perſpecta in præſentia corporis integritate fidẽ excedente, ac deinde eximia viri ſanctitate, Regis Luſitani iuſſu inquirendo explorata, clariſsimum dedit teſtimonium veritati. Quod totidẽ verbis interponere hoc loco, operæ pretium viſum eſt. Teſtificor ego D. Ambroſius Ribera, Inquiſitor, & Vicarius Generalis, idémque adiutor Epiſcopi Goani atque Indici, nouem iam annos, quibus hiſce in locis verſor, Frãciſcum Xauerium oppida ac vicos Indiæ, Malacæ, Moluci, Iaponiæ, & alia remotiſsima Barbarorum loca circumcurſaſſe concionando, & Chriſtianæ fidei myſteria ac præcepta „
tradendo, tum Luſitanis hominibus, tum verò cæteris gẽ- „
tibus ac nationibus, iiſdémque in locis maximum Ethni- „

Inquiſitoris & Vicarij teſtimoniũ de ſanctitate Xauerij.

corum

» corum numerum ad Chriſti conuertiſſe cultum: complura
» paſsim templa excitaſſe: eiusq́ rei cauſa plurimis maximiſ-
» que ærumnis ac laboribus ad extremũ vſque ſpiritum eſſe
perfunctum. Eiuſdem porrò corpus Goam aduectum, ſo-
lemniq́ exceptum pompa, ab vniuerſo clero ac ciuitate ad
Collegium S. Pauli delatum, ſepultúmque. Verùm quia
rumor de eius corporis integritate percrebuerat, cùm vi-
deretur ſupra vires naturæ, ac diuinum prorſus miraculum,

Eiuſdem teſtimonium de integritate corporis.

» corpus tamdiu, vita functum, quippe quod menſes vnde-
» cim humatũ fuiſſet, tres apud Sinas, octo Malacæ (vti Pro-
» rex Indię Alphonſus Noronia & ego, haud dubijs auctori-
» bus comperimus) ab omni tabe alienum atque immune
» preſtare menſem iam ſextum decimum; rem vtique mihi
» pro meo munere cognoſcendam atque explorandam exi-
» ſtimaui. Itaque templum, vbi iacebat, adij: arcam aperiri
» iuſsi: facibus accenſis, vna circiter ante meridiem hora, Frã-
» ciſci corpus inſpexi: brachia, crura, vſque ad genua & co-
» xendices, & maximam corporis partem (vt ex apertis fa-
» cilis eſſet tectis de partibus coniectura) diu multúmque tẽ-
» taui, tractauíque: ac totum corpus integrum inueni, om-
» nisq́ planè tabis expers; atque inſuper omnino recens, car-
» ne ſolida, natiuo ſucco & colore. Vidi etiam in coxendice
» ſiniſtra, paulum ſupra genu, quaſi vulnus, vnde fruſtulum
» carnis inſtar digiti abſciſſum erat. Itémque aliud vulnus in
» ventre, in quo ego met, digitis inſertis, nihil non integrum
» atque incorruptum reperi, & ſine graui odore. Ad hæc os
» meum ori illius admoui, totámque faciẽ ſumma cum cu-
» ra pertentaui atque perſpexi. Quare hæc omnia explorata,
» vti à me comperta erant, tabellionem meum litteris conſi-
» gnare iuſsi, & ipſe mea manu teſtimonium ſubſcripſi, ob-
» ſignauiq́ Kal. Decẽbris, M.D.LVI. Proregis quoque me-
dicus nobilis, Domini iuſſu, perſpecto Franciſci corpore,
nihilo obſcurius eius integritati tribuit teſtimonium, quod

De corporis integritate eximij medici teſtimonium.

eiuſmodi fuit: Teſtificor ego D. Coſmus Saraina, medicus
Alphonſi Noroniæ Proregis Indiæ, cùm Franciſci Xauerij
corpus Goam delatum foret, inſpectum à me, ac pertenta-
tum, præcipuè verò ventrem, quæ pars maximè obnoxia
ſolet eſſe tabi: ibiq́ reperta à me inteſtina integra prorſus,
» ſolidáque, cùm neque balſamo neque oleo, nec alia re vlla
» aduerſus tabem condita illitáue eſſę cõſtaret. Inde cùm me
» auctore in plagam, quæ propter cor in ſiniſtro patebat la-
» tere, quidam è Societate I E S V digitos immerſiſſet; aqua

miſtus

miſtus efluxit cruor, quem ego olfaciens, haudquaquam „
grauiter olere ſenſi. Crura quoque & reliquas corporis „
partes integras comperi, carne adeò ſolida atque natiua, vt „
medicorum operâ illo modo conſeruari neutiquam poſsit. „
Quippe iam ferè ſeſquiannum id corpus vacabat animo, & „
propè annum totum iacuerat in ſepulcro. Hæc ego iuratus „
teſtificor, pro eo quod mihi datum eſt in hac re, negotio. „
Goæ XIV. Kal. Decembris M. D. LVI. Cæterum humana teſtimonia diuinis cumulantur indicijs. Permulta enim per idem tempus miracula edidit diuina vis, ad teſtificandam Franciſci ſanctimoniam, cæleſtémque felicitatem. Ioannis Mendozæ nauis, quæ tenebebat Xauerij corpus in Indiam, maxima pericula diuinitus euaſit, maximè verò ad Inſulam Ceilanum. Inde ad Baticalum Indiæ oppidum vbi ventum eſt, Maria Sarra, regij Procuratoris vxor, femina Luſitana ſatis honeſta, graui affecta iacebat morbo, quæ de Xauerij corpore certior facta, extemplò eò ſe deuehi deferrique imperat, ſancti viri non minore fiducia quàm pietate opē implorans. Haud incaſſum miſſæ preces: protinus deprecatione Xauerii, diuinóque munere, cōualeſcit. Eadem mulier cinguli, quo præcinctus Fanciſcus erat, fruſtulum ſummis precibus expreſſum in argenteam incluſit thecam, eámque ſuſpenſam è ceruice geſtauit, vel monumentum Franciſci, vel morborum remedium. Neq; ſua illam pietas fruſtrata eſt. Paruum filium ſextum iam menſem graui febri cōflictatum theca illa admotą ſanauit, eundémque deinde releuauit diutina appreſſum apoplexia. Ancillæ item periculoſè parturientis collo alligata, facilem ei præſtitit partum. Febrim quoque viro ægrotanti diſcuſſit, puſtuloſisq; pueris duobus grauiter laborantibus puſtulas ac morbum abſterſit omnem. Hęc omnia ipſamet Procuratoris Baticalē̄tis cōiux iurata narrauit. Goæ porrò ſatis conſtat ægros plures Franciſci corporis cōtactu valetudinē recuperaſſe. In his ancillā inter parturiendū exanimatam, ac morti proximā (quippe fœtus materno in vētre extinctus, & in trāſuerſum iacens, extrahi nulla nequibat arte) aliquot Franciſci capillis, qui in theca religioſè aſſeruabantur, admotis, repentè præſenti periculo ereptam, fœtu mortuo effuſo. Id eius dominus Antonius Saa iuratus teſtificatus eſt: qui etiam adiecit, domi ſuæ mulierem indigenam, partus difficultate iam deploratam, eâdem reliquiariâ thecâ admotâ, ſtatim fœtum incolumem

Aegra mulier Franciſci corpus veneratâ ſanatur.

Xauerij cingulum multis & grauibus morbis medetur.

enixam

enixam eſſe: conſtat alios item plures varijs eiuſdem reliquijs varios depuliſſe morbos. Illud memorabile. Antonius Rodericus, vir minimè obſcurus, diutinâ pituitâ adeò captus erat oculis, vt ne eos quidem cerneret, quibuſcum cominus loqueretur. Is damnata medicorum ſpe, quorum medicamenta fruſtra expertus fuerat, ad Xauerij ſepulcrum duci ſe iubet. Patres exorat, vt loculum aperiant. Franciſci manus oculis admouet ſuis. repentè caligine excuſſa cernere incipit; breuíque priſtinum recipit lumen oculorum. Id adeò ipſe iuratus expoſuit. Nec minùs memorabile eſt quod contigit Balthaſari Dias Sacerdoti. Is angina fauces premente, nihil prorſus deglutire poterat. Itaque, humana ope deſperata, vertit ſe ad diuinam clauem loculi, vbi Franciſcus aſſeruatur; petit, attingit, ſanatur: adeóque repentè pituita defluxit, vt clauis illa, beneficio Xauerij, gutturis clauſtra aperuiſſe videretur. Cæterùm illud longè clariſſimum. Ioanna femina primaria diuturno afflictata morbo, iámque morti proxima erat, cùm diu noctúque ad eius lectum domeſticis excubantibus, Xauerij corpus delatum eſt Goàm. Ergo ſimul feſto campanarum ſono, ſimul ſanctimoniæ miraculorúmque eius famâ excita, mulier Chriſtophorum Pereriam, virum ſuum, alióſque qui aderant rogat etiam atque etiam, vt ad Xauerij funus deferri ſe ſinant. Negant illi ſine manifeſto vitæ eius diſcrimine fieri poſſe: atque in eo obſtinato animo perſtant. Non tamen mulieris pietas in caſſum cecidit. Ex eo tempore meliùs habere cœpit; magniſq; in dies virium incrementis haud multo pòſt conualuit prorſus. adeò non ſolùm tangendi, verùm etiam videndi cupido ipſa ægris ſaluti fuit. Certis etiam auctoribus compertum, flagella ex funiculis, quibus Franciſcus ſe diuerberare ſolitus erat, à neophyto quodam piè admodum aſſeruata, atque horum beneficio ſanitatem redditam nonnullis, aliáque multa ſanè admirabilia perpetrata. Quocirca Franciſci Xauerij nomen in India, totóque Oriente, & eſt & fuit magna apud omnes non gloria ſolùm, ſed etiam veneratione: vulgóque mortales eius fidem & patrocinium implorant. Itaque nautæ ac vectores, quoties Sancianum inſulam, vbi primùm Xauerium humatum diximus, præteruehuntur, Franciſcum conſueuerunt inuocare velut ſanctum virum, in beatorum cœtu collocatum. Neque verò Indiæ & Orientis finibus Xauerij vis & fama ſe tenuit; ſed Oceanum tranſgreſſa peruaſit in Europam.

Vir nobilis Franciſci manu oculis ſuis admota lumē recipit.

Loculi clauus pituitā depellit.

Primaria femina cupida viſendi Xauerij ex graui morbo conualeſcit.

Franciſci flagellum multis ſanatre.

Ebora

Ebora vrbs eſt Luſitaniæ, egregia in primis ac nobilis, vbi Collegium eſt Societatis I E S V, ab Henrico Cardinali, qui deinde Rex fuit, exædificatum, nec illius munificentiâ, nec amplitudine vrbis indignum. Hîc per id tempus, quo nũcij de Xauerij obitu miraculíſque allati ſunt, (vt mihi talia ſcribenti vir haudquaquam vana fide narrauit) primores Patrum duo Leo Hẽricus Collegij Rector, & Andreas Capreda Confeſſarius eximius, graui vrgebãtur febri, quos admirabilium Franciſci rerum fama ad ſpem recuperãdæ ſanitatis erexit. Leo igitur Indicas litteras, vbi felix Frãciſci exceſſus, & illuſtre miraculis funus perſcribebatur, afferri ſibi recitaríque iuſſit. Quibus recitatis, extẽplò quaſi diuino inſtinctus numine, & Xauerianæ virtutis admiratione excitatus, ſuper lectũ, vbi iacebat, cubito alleuat ſe: & manus oculosq́; tendens in cœlum, pari pietate ac fiducia contra vim morbi Franciſcũ implorat; ne minùs benignus in ſuos foret, quã fuiſſet in alienos. Nec vana ſpes aut imploratio fuit: preces ſanitas excepit. Cõtinuò Henricus febrim ſibi, quaſi diuina manu depulſam, vires præterea redditas ſentit. Ergo gaudio exclamãs, obortis lacrymis, ſuppliciter gratulatur Deo Frãciſcíq; vim prędicat, omnibus qui aderant ſtupore attonitis. Mox ſanus ac valens exilit è lecto, & ad Capredam morbi ſocium lætus accurrit: Ille haud ignarus quàm grauiter modò Leo ægrotaret, ſtupere ſcilicet, & quid tandem rei eſſet rogitare. Tum Leo, tota re breuiter expoſita, non verbis magis quã rebus oſtendit, in ſui morbi depulſione quã præſentem Xauerij expertus ſit opem: ſimúlque monet, idem ipſe vt faciat, protectò ſimili in cauſa par eiuſdem auxilium experturus. Haud mora, paret ille, excitat fiduciam, Xauerium inuocat. Nec ſpe fruſtratur ſua: ipſe quoque citiùs omnium expectatione febri liberatur. Ita gemino miraculo ſociorum duplicata lætitia, & Franciſci ſanctimonia clariùs comprobata. Horũ, quos nominauimus, Leo Henricus hodiéque ſuperſtes eſt in Luſitania, expertæ Xauerij virtutis teſtis luculentus. Quæ deinde fama cũ emanaſſet; plures nõ modò è Societate, verùm etiam alieni homines, Franciſci virtutem mirari ſanctitatémque venerari cœperũt. Pariſijs (vt minora omittamus) ſupererat, cũ hæc ſcriberemus, vir quidam honeſtus ac pius, non minùs probitate quã ætate venerabilis. Is ita commemorabat ſe, cùm primùm allatum eſſet de obitu Franciſci Xauerij, quem fama tantùm, & auditione cognouiſſet, mirè ad illius venerationem excitatũ;

Frãciſci inuocatio duos Patres è Societate ſanat in Europa.

Pariſijs implorantem ſe mina moribundæ parum facilè prabet.

Itaque cùm per id tempus vxor ſua ex labore partus iaceret moribũda, deſperata à medicis valetudine ; quædam illi de Xauerij ſanctimonia ac virtute narraſſe ; ac magnopere ſuaſiſſe , vt ſancti viri imploraret auxilium, haud dubiè affuturum. Paruiſſe illam impenſè monenti viro. Ne multa. Implorata Xauerij ope,coniugem incolumem facili feliciꝗ partu enixam eſſe fœtum.Sic matrem ſimul,ac prolem,Xauerij deprecatione à præſenti periculo vindicatam. Nec verò natale Franciſci ſolum eximiam alumni ſui ſanctitatem eodem tempore ignorauit . Cōpertum eſt domeſticis prodigijs præſignificatam eius mortem eodem loco,vbi acceperat vitam. In Xauerio caſtello,atque adeò in ipſa natali Frāciſci domo,ſacellum eſt,vbi Chriſti crucifixi effigies religioſiſsima & illis locis antiquiſsima viſitur.hîc prodigium fuit viſu euentuꝗ mirabile. Conſtat ligneum hoc, quod dixi, Chriſti ſimulacrum , quoties Xauerius grauius aliquid pateretur in India(quod ex eius litteris domeſtici collatis temporibus compererunt) haud dubio ſudore fluxiſſe: porrò eo ipſo anno,quo Xauerius extinctus eſt,feriis ſextis deinceps omnibus per annum totum ſudaſſe ſanguine: ſudandi autem initium feria item ſexta feciſſe. Quod homines ſic ſunt interpretati, perinde quaſi Franciſci (*qui crucis mortificationem iugiter in ſuo corpore portauerat*)mortem poſt maximos ac diutinos labores Chriſti cauſa exſudatos protenderet.

Chriſti effigies crucifixi in Xaueria villa ſudat ſanguine.

2. Cor. 4.

CAPVT V.

Studium orationis.

RES admirabiles, quæ (vti demonſtrauimus) partim diuina vi patratæ ſunt à Xauerio,partim ei diuinitus contigere, teſtimonia quædam fuerunt atque indicia eximiarum virtutum atque donorum,quæ in eius animũ diuina bonitas plenâ (ut dicitur) congeſſerat manu. Neque enim miraculis quàm cæleſtibus virtutibus inſignior fuit.Ex quo numero aliquot à nobis(quæ etſi ſedulò ab illo occultatæ,tamen ſua ſponte foras eminebant)in vulgus edentur. Eoꝗ libentius hæc quàm ſuperiora perſequar, quòd ſanctimoniæ ſint non indicia ſolùm,ſed etiam exempla:quippe cùm illa in admirationem tantum, hæc etiam in imitationẽ cadāt. Atque vt ab ea virtute initium capiamus, quæ caput eſt ac fons aliarum; orationis , contemplationis,

medi-

meditationiſq́ ſtudium in illo eximium extitit. Etſi enim mētem in Dei diuinarumq́ rerum cognitione defixam perpetuò habebat; ſtatum tamē ac certum quotidie ſeponebat tempus, quod ereptum negotijs, tribueret meditationi rerū cœleſtiū. Maximè verò in Chriſti vitæ mortiſq́ meditatione acquieſcebat; ſatis gnarus ibi eximia omnis exēpli documenta in illuſtri poſita monumēto intueri atque imitari licere. Hoc meditationis genus maximè ſalubre ac frugiferū (præcipuum vtique exemplar Chriſtianæ vitæ, & ingēs incitamentum diuinæ caritatis) impensè & cōplectebatur ipſe, & aliis commēdabat. Quo in negotio haud maiore mētis ardore verſabatur, quàm animi conſtantiâ. Id adeò non aliàs magis intellectū eſt, quàm cùm daret operam valetudinarijs. Etiam cū aſsiduæ occupationes nullam ei diurni temporis partem ad orandum vacuam relinquerent; orationis magis quā ſomni memor, nocturnæ corporis quieti detrahebat horas ſemper aliquot, ne animus cæleſti illa optatiſsimaq́ fraudaretur requie pabuloq́; adeò eius mētem diuini dulcedo colloquij ceperat. Binas fermè, cùm plurimū ternas ſomno horas tribuebat, ſed ita vt ne ſomnus quidem vacaret oratione. Sæpius enim per ſomnum emittebat eiuſmodi voces; O IESV bone, ô Creator mi; aliáſque conſimiles: orare illum, non dormire crederes. Conſtat orādi morē ab eo nō in ſummis quidē Comorini Promōtorij occupationibus intermiſſum; quippe cū meditādi occupationem præcipuam duceret. Meliaporæ quoque ad ædem S. Thomæ cū diuerſaretur (vt ſupra docuimus) de nocte ſurgens itabat in tēplum, nec vllis aut hominum ſermonibus, aut plagis, ac turbis Demonum, à diuinis colloquiis deterreri potuit. Sæpe etiā ibidem totas penè noctes extraxit precibus. Malacæ verò cū in cubiculo è ſtoreis habitaret, quidā, ſanctitatis eius opinione ſuadēte, ex inſidijs per ſtorearum rimas (vt ipſi poſtea narrarunt) quid tandem rerum noctu Franciſcus ageret, obſeruarūt ſæpius: ac ſemper eū viderūt, cùm nixis genibus ante Chriſti crucifixi imaginē iam ad multā oraſſet noctē, vegeto tamē animo ac corpore perſeuerare, donec, ingruente ſomno, naturæ neceſsitati pauliſper cedens, humi procūberet. Inde in ſaxum inſtar ceruicalis accumbentem fracta diurno nocturnóque labore membra reficere parūper: ſentires illum ſomno vti pro medicamētò, & in quiete capiēda nihil minùs amare quàm quietem. Cæterū haud dubius quin Deus in ſacris locis, vbi ſanctius co-

Chriſti vitæ mortiſque meditatio.

Nocturna oratio.

Quoties cõpia erat, orabat in templo. litur, benigniùs audiret orantes; quotieſcunque copia erat, haud paulò libentiùs in ſacris orabat ædibus. Itaque vbicũque res ferret, cubiculum ſibi quærebat proximum tẽplo, eò ſe de nocte clàm ſupplicandi cauſa recepturus. Obſeruatum eſt Malacæ à ſocijs, eum ferè in ſacrario, quaſi alterũ Samuelem, humi cubitare ſolitum: intempeſta inde nocte in templum obrepere, & ante aram maximam, ſacroſanctámque Euchariſtiã, ſubmiſsis gẽnibus orare: cruribus autẽ defatigatis, ſuper aræ gradus proiectũ, aut manibus innixum, perſeuerare in negotio, donec aut ſomni neceſsitas, aut auroræ lux ſuperueniret. Quòd ſi facultas templi deeſſet, non tamen ſtudium deerat orandi. Sacerdos quidam Xauerij hoſpes narrabat ſæpe illum ab ſe repertũ domi ſuæ, multa iam nocte ſupplicantem, & (ſiue quòd aptior locus non eſſet, ſiue quòd fractis iam genibus niti vltrà nequiret) ſedículę ſubnixum precibus inſiſtentẽ. Malacenſium porrò nonnulli ciues honeſti cõmemorarunt Franciſcum ſæpenumero cùm ipſis ſumma affabilitate ſermonis verſantẽ, ſenſim ſe clam omnibus ſubduxiſſe de circulo: inde cùm ab eis diu multumq́ requiſitus foret, in ſylua aliqua aut ſolitudine ſuppliciter orãtem, aut corpus ſuũ verberantẽ, eſſe deprehẽſum, ita ne moleſti interpellatores interuenirẽt, re penitus diſsimulata, relictum. *Inſolitudinem ſecedit orandi gratia.* Nec terra quã mari conſtãtior Xauerij pietas in orãdo fuit. Eius rei indicia ita multa enituerũt in eius nauigationibus à nobis expoſitis, vt exemplorum cõquirendorũ labor nõ ſuperuacaneus tantũ futurus ſit, ſed etiã moleſtus. Quippe in diſsimillimis etiam locis ac negotijs ſemper ſui ſimilis, vitam omnem vno quaſi tenore traduxit. Illud tamen, quod maris proprium fuit, reticendum non eſt. Conſtat *Oratio in naui.* eũ in naui ex media fermè nocte ad lucẽ vſque in oratione pernoctare ſolitum, & in medijs tempeſtatibus, ſummíſque periculis, æquiſsimo animo Deum orare: itaque perſæpe nautas perinde ac vectores ſuam nauíſque ſalutem Franci- *Oratio ardens.* ſci precibus acceptam retuliſſe. Erat Xauerij oratio ardens ſemper & accenſa, plerumque cæleſtibus quoque gaudijs affluens. id quod plurimis ac maximis argumentis declaratum eſt. Atque vt omittam eximias illas in Comorinẽſibus & Mauricis laboribus diuinitus hauſtas voluptates, de quibus ſuis locis diximus; obſeruarunt eum ſæpè Goæ Patres quidam intempeſta nocte, fixo in cœlo oculorum obtutu, in hortis domeſticis inambulantem, totúmque ex Dei cogitatione atque amore pendentẽ: vt nõ ambigeres eius animum

mum à ſenſibus abſtractum eminere foras. Inde ad ſe cùm rediſſet, tunicâ de more ab æſtuanti pectore manibus diductâ, hanc identidem vocem iterantem exaudierunt, SAT EST, Domine, ſat eſt; eo vocis ſono, qui facilè oſtenderet tantam vim eſſe ſuperfundentis ſe lætitiæ cæleſtis, quantam capere vix poſſet mortalitas. Goæ quoque in cœtu Patrum comiter agentem ſæpe immẽſa quædam animi lætitia ſubterfugere hominum cogebat oculos: quòd tantum gaudiorum diſsimulare haudquaquam valeret. Quanquam in negotiis etiam humanis ita diuina quædam in eo elucebat ſpecies, vt qui cum illo verſabantur, veneratione capti, oculos vultúmque, quaſi alterius Moſis, nequirẽt aduerſum intueri. Denique in Meacenſi itinere ſanè aſpero impeditóque (vti antea diximus) cùm iucundiſsimè diuina meditãs animum in Deo defixum abduxiſſet à corpore, crura ac pedes ſtirpibus lapidibúſque offenſans, ſine vllo lacerabat ſenſu: tantiſque incedebat lætitiis, vt beatorum gaudia præcipere, non ſolùm vitam meditari, videretur. Et ſanè mirabile eſt, tantam in illo contemplationis cum actione coniunctionẽ eſſe potuiſſe. Quippe fidem excedit, quod de illo accepimus, hominẽ ingentibus negotiis, quotidianis itineribus, difficillimis nauigationibus perpetuò implicatum, eundémque in vitæ conſuetudine comem ac iucũdum, tam eximio diuinæ contemplationis dono fuiſſe præditum, tanto Sancti Spiritus cæleſtíſque fluminis impetu lætificatum, Verũ enimuero diuinus ille vir vbicumque eſſet, quicquid ageret, ſecum ſemper & cũ Deo habitabat. Itaque ex ipſis negotijs, cœtuq́ hominum, vſque eò vegeta & erecta eius mens veniebat ad meditandũ, vt ſtatim in iucundiſsimam cæleſtis ſponſi conſuetudinẽ penitus ſeſe daret, immergeretq́. Crederes eũ in ſumma ſolitudine vitam degere: adeò in maximis etiã negotiis & cõgreſsibus hominũ fixum ac locatũ animũ habebat in Deo. Haud multo minor in oratione vocali, quæ dicitur, pſalmisq́ & hymnis recitandis, vel pietatis ſenſus, vel ſedulitas in illo fuit. Antiquiſsimum quippe habebat, diuinũ officium, horasq́ canonicas, diligenter ſimul ac piè recitare. Initio igitur Eccleſiaſticum audiens monentem, *Ante orationem præpara animam tuã, & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum*, interiore cura comparabat ſeſe. Nãque ad mentis attentionẽ ac pietatem vehementiùs accendẽdam, hymno, *Veni creator*, ante ſingulas horas pronunciato, haud ſegniter Sancti Spiritus expoſcebat opem. Quem quidem ille hymnũ tanto ſemper

Tunicam diducit à pectore vi orationis æſtuante.

Vultus ardor ac ſpecies.

Summa actionis cum contemplatione coniunctio.

Officiũ diuinum recitat ſumma præparatione & intẽtione animi

Ezech. c. 18

pronunciabat ardore, vt ei cor è pectore exilire, animuſq; deficere videretur. Et ſatis conſtat, perſæpe eum hominum interuentu allocutióque, vt fit, interpellatum, eundem illũ à principio iteraſſe hymnum tam intẽto animo, quã ſi nemo interueniſſet. Inſignem verò eius in hoc genere religionem fecit illorum licentia temporum. Nuper nouum ternarum lectionum Breuiarium (ſanctæ Crucis dicebatur) occupatorum hominum leuamen editum erat: eiúſque vſus Franciſco propter occupationes ab initio conceſſus. Ille tamen, *Breuiariũ lõgius præfert breuiori.* quamuis ingentibus curis negotijſq; diſtentus, nunquam permiſſa vti voluit licentia: vetuſq; Breuiarium nouenarũ lectionum haud paulò lõgius perpetuò recitauit, vt, qui iucũdiſsimè cum Deo ageret, cum eodem quàm diutiſsimè colloqueretur. Super cætera in Sacro faciendo pietatis ardor in *Ardor Xauerij in Sacra facienda.* illo præcipuus eminebat, vtique cùm ad conſecrandam Euchariſtiam, ſumendamq;, ventum erat. Tum enim, manantibus gaudio lacrymis, ora cõplebat, ſinumq;. Tantus porrò diuinæ pietatis ſenſus in pronunciatione, vultu, totoq; corpore eminebat, vt in circumſtantes redundaret, eóſque pia quadam admiratione defigeret, rerum omniũ oblitos. Nec defuerunt, qui confirmarent, eum, dum rem diuinam faceret, ſublatum paululum à terra, ſublimémque ab ſe viſum. In Miſſæ porrò Sacrificio conuerſionem Ethnicorum præcipuè à Chriſto Domino, per eius mortem illorum cauſa obitam, enixè petere conſuerat. Ad eam rem quoque precationem ab ſe compoſitam frequẽter adhibebat. Ea erat eiuſmodi: Æterne rerum omnium effector Deus, memẽto abs te animas infidelium procreatas, easq; ad imaginem & ſimi- *Oratio Xauerij pro conuerſione infidelium.* litudinem tuam cõditas; Ecce, Domine, in opprobrium tuũ his ipſis infernus impletur. Memento IESVM filium tuũ pro illorum ſalute atrociſsimam ſubiiſſe necem. Noli, quæſo Domine, vltrà permittere, vt filius tuus ab infidelibus cõ-
" temnatur; ſed precibus Sanctorum virorum, & Eccleſiæ,
" ſanctiſsimæ filij tui ſponſæ, placatus, recordare miſericordiæ
" tuæ, & oblitus idololatriæ & infidelitatis eorum, effice vt ip-
" ſi quoque agnoſcant aliquando, quem miſiſti Dominum
" IESVM Chriſtum, qui eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra,
" per quem ſaluati ac liberati ſumus, cui ſit gloria per infinita
" ſæcula ſæculorum Amen. Sub Sacrum porrò, gratiis Deo *Sub Miſſam oratio pro mortuis.* ritè actis, ſolẽne illi erat, certam pro mortuis recitare precationem, vt etiam cùm pro viuis faceret, ſubleuaret animas mortuorum. Nec minus inſignis eius religio in miniſtrando

ſanctiſ-

ſanctiſsimo Chriſti corpore, quàm in conſecrando conficiendóq́; fuit. Proprium Frãciſci erat, vbi commodè id fieri poſſet, ſacroſanctam Euchariſtiam ſubmiſsis genibus miniſtrare populo. Et euentus docuit eam rem Deo cordi fuiſſe. Coſmus quidem Saraina, Medicus nobilis, aliíque complures viri honeſti, & graues liquidò affirmarunt, Xauerium in Goano templo poſitis genibus ſacratiſsimum Chriſti corpus præbentem populo ſæpe abs ſe eſſe conſpectum, cũ ampliùs cubito ſuſtineretur diuina vi ſublimis à terra. Submiſſionem eius efferri à Deo ſentires. Egregia verò pietate in ſanctiſsimam Trinitatem fuit, quippe ſolitus eam ſumma religione & colere, & appellare. Chriſtum humanæ ſalutis auctorem vnicè diligebat B. Mariæ, Dei parenti, benigniſsimæque hominum patronæ, maximè addictus erat. Itaque moribundus ſacroſanctæ Trinitatis, I E S V Chriſti, B. Mariæ, vſu magiſtro, identidem expoſcebat opem; vt quorum cum eximia veneratione vixerat, eorũ crebro cum imploratione moreretur. Secundùm hos, Archangelum Michaëlem cæleſtium principem, ac propugnatorem Eccleſię, egregio colebat ſtudio: inde beatorum omniũ ac fidelium cœtum, Chriſtíque ſponſam Eccleſiam, cuius auxilium ſæpius implorabat. Angelum quoque cuſtodem ſuum, itemq́; Archangelos locorum, vbi verſaretur, aut quò tenderet, Præſides frequenter in ſuis conatibus, ærumnis, periculis inuocabat.

Submiſsis genibus Euchariſtiam miniſtrat.

Sublimis à terra diuinitus ſuſtinetur.

Eius pietas in S. Trinitatem & B. Virginem

Pietas eius in Archangelum Michaelem.

CAPVT VI.

Cordis munditics & caſtimonia.

HANC Franciſci excellentem in orando pietatem par animi munditics acuebat ad videndum Deum, Id adeo declarat talis munditiæ index innocentia vitæ, multorum eius familiarium teſtimonio comprobata. Hi quippe profeſsi ſunt, nihil ſe vnquam in illo deprehendiſſe, quod cuiuſquam oculos aut animum offenderet. Illud quoque indicio eſt quòd & ſæpius in die diligentiùs conſcientiam excutiebat ſuam: & cæteros ad idem faciendum magnopere hortabatur, in eo perfectæ vitæ cardinẽ verti ratus. Sacramẽto verò cõfeſsionis, vbi Sacerdotis copia erat, vtebatur quotidie. Animi porrò ſanctitatẽ perpetuâ corporis ſanctitas honeſtauit. Satis conſtat, ab eo virginalem pudicitiæ florẽ ad extremũ vſque ſpiritũ cuſtoditum.

Sepius in die cõſcientiã excutit.

Solitus confiteri quotidie.

Virginalis pudicitia.

tum. Id & Meliaporæ Vicarius ex ſermone cum Franciſco ibidem habito ſe comperiſſe liquidò confirmauit, & alij eius confeſsiones excipere ſoliti ſe perſpexiſſe teſtati. Inſignis profectò in illo amor caſtimoniæ, inſigne odium libidinis fuit; adeò vt vel minimas huius generis labeculas exoſus, ipſum horreret libidinis nomen. Quod vel ex eo, quod ſubijciā, exiſtimari licebit. Olyſsippone profectionis Indicæ diē opperiens, cū Simone Roderico in eodem diuerſabatur cubiculo. Ibi intempeſta nocte repētè excitatur è ſomno, adeò commotus, vt è naribus magnam vim cruoris profunderet. Eius deinde rei cauſam Simonem rogitantem obſtinato ſilētio celauit, quamdiu in Luſitania fuit. Ad vltimum, vbi ſoluendi aduenit tempus, ſub digreſſum in nauis angulum cum eo ſeceſsit: & ſine arbitris, Nūc demū, inquit, tempus eſt enunciandi, quod toties ex me, Simōn, fruſtra es ſciſcitatus: quippe hoc vltimū (vt arbitror) ſum te in hac vita viſurus. Scito igitur illa nocte impuram ſpeciem per ſomnium mihi oblatam; ſummáque vi repellere conanti tantā illam copiam ſanguinis erupiſſe. Hiſce ſignis humaníſque teſtimonijs diuinum indicium ac teſtimonium extincti corporis acceſsit integritas. Quod eximiū Dei beneficium inter alia egregiæ virginali caſtimoniæ cōceſſum accepimus. Cæterùm Franciſcus, vt tantum cuſtodiret theſaurum, non caſtior fuit quā cautior. Etſi enim vir ſanctiſsimus cæleſtium rerum contemplationi maxime deditus, excellentiſsimę tēperātiæ armis tectus nullo negotio *tela nequiſsimi ignea exſtingueret*, tamen adeo timidus in hoc genere & cautus erat, vti ſi maximè obnoxius eſſet libidini, Nunquam cum femina vlla niſi luce palàm, & adhibitis arbitris, de rebus vtique neceſſarijs collocutus eſt, ratus mulieres fermè adiri minore emolumento quàm periculo.

Horror impurarum cogitationū.

Cautio in pudicitia ſeruanda.

CAPVT VII.

Crucis & Euangelicæ paupertatis ſtudium.

VITÆ quoque aſperitas, integritatis cuſtos, in Xauerio eximia fuit. Namque & ad edomandam laſciuientem ætatem (vt antea dictum eſt) nudos artus funiculis ſæpe ac diu conſtrictos habuit, cum acri ſenſu doloris: & id omni vita tum frequentibus ieiunijs, tum crebris verberationibus corpus aſflictauit ſuum.

Victus

Victus tenuis ſemper, ac parabilis, isq́ȝ aut precariò quæſitus, aut eleëmoſynæ nomine vltro delatus. Cæterùm foris apud alienos cœnans, Chriſto auctore, promiſcuè comedebat quæcunque apponebantur: ita nec moleſtus erat hoſpitibus; & ſingularem illam ſuam abſtinentiam occultâs, deinde hoſpitalis menſæ lautitiam priuata victus duritie vindicabat. Omnino cibi potionîſque modus naturali deſiderio finitus, non voluptate. Mos illi erat ſemel duntaxat in die cibum, & vnius ferme generis, capere, qui non tam delectaret palatum, quàm ſuſtineret naturam. Cibus quemcunque occupatus paraſſet, ſatiabat. Carnem ac vinum rarò admodum guſtabat, niſi apud conuiuas hoſpitéſque, ne pane quidē ipſo (etiamſi ſuppeteret) explebat tamem. In Meacenſi itinere ſanè longo, impeditóque, oryza aſſa perpetuò vixit. Quamdiu autem in Iaponia verſatus eſt, adeò inſulſis Iaponum cibis, inſolitáque frugalitate aſſueuit, vt Goam deinde reuerſns, noſtratium priſtinorúmque ciborum guſtum haberet nullum. Vino multos abſtinuit annos, quoad affecta ætas & laboribus attenuata valetudo ſubegit adhibere paululum vini bene diluti. Itaque cùm ad eum in Comorinenſi promontorio verſantem Alphonſus Soſa, Indiæ Prætor, duos vini cados dono miſiſſet, id ipſum vinum Xauerius inguſtatum diſpertiuit pauperibus. Iam lectuli mollitiem ita non amabat, vt, quicunque locus ad cubandum aptus videretur, illi eſſet pro lectulo. Itaque ei ſæpiſsime humus (quod in Promontorio Comorino, in Moluço, in Iaponia ſolenne fuit) nuda, inquam, humus cubile præbuit. In naui aut aſſeres, aut anchorarij funis volumina, ſtratum dederunt. Si qua lectuli eſſet facultas, eam ferme omittebat, ægris ſuapte ſponte cōcedens. Atque etiam in ora Comorinenſi, vt liberiùs cubaret humi, culcitram cum ceruicali ad ſe ab Indiæ Prætore miſſam donauit ægrotis. Terreſtria itinera, quanquam ſæpe eſſet equi copia, ferè confecit pedes, idq́ȝ etiam in ora Comorinenſi, vt liberiùs cubaret humi, culcitram cum ceruicali ad ſe ab Indiæ Prætore miſſam donauit ægrotis. Terreſtria itinera, quanquam ſæpe eſſet equi copia, ferè cōfecit pedes, idq́ȝ etiam in Iaponia, vbi paſsim cum ſaxis, niue, glacie, torrentibus erat luctandum. Verùm nihil antiquius illi fuit, quàm vt cupiditates, motúſque animi abhorrentes à ratione atque honeſtate, quàm maximè frangeret, ſeq́ȝ ipſum (quod difficillimum ac pulcherrimum victoriæ

Victus tenuis.

Cibum ſumit ſemel in die.

Vino abſtinuit.

Humi cubitabat.

Mortificatio animi, ſuíque victoria.

victoriæ

ctoriæ genus eſt) omnibus in rebus penitus vinceret. Argumento eſt quòd Venetijs valetudinario inſanabilium inſeruiens (vt ſuprà oſtendimus) in vlceroſo homine, à quo animus abhorreret, in perpetuum ſe ipſo vicit. Socios autem identidem admonebat, vt ſemet paruis in rebus vincere aſſueſcerent; ita demum magnorum certaminum fore victores. Itaque ipſe hanc, quam alijs præcipiebat, rationem ſecutus, omnes animi motus domitos compreſſóſque in ſua ditione ac poteſtate habuit. Hinc illa perpetua mentis tranquillitas, & idem ſemper vultus. Quòd ſi quando vitium aliquod aut delictum grauiter incuſandum erat, ſeueritatem velut reprehenſionis aculeum ita ſumebat, vt ſub obiurgationem, quaſi perſona depoſita, ad priſtinam comitatem ac facilitatem rediret. Cæterùm illi animi moderatio afflictatione corporis potior erat. Prauos quippe atque impotentes animi motus maximè domandos ratus, eò referendam eſſe cenſebat corporis vexationem, vt externa mortificatio interiorem iuuaret: Quocirca ea maximè mortificationum genera probabat, quibus interiores ſenſus perſtringerētur, acueretur virtus pietáſque. Iræ perinde potens fuit, quaſi neſciret iraſci. Eximia eius manſuetudo cùm ſæpe alibi, tum verò Malacæ ſpectaculo fuit, vbi cum inſana Præfecti vrbis inſolentia certauit. Nam cùm ille Sinica legatione per ſummam iniuriam intercepta (vt antè docuimus) impudenter æquè & obſtinatè egregios Frācīſci conatus Euangelijq́ impediret curſum, tanta Xauerij extitit lenitas, vt demum temerario homini ac veſano Pontificalis excommunicationis fulmen intentans, Nuncius Apoſtolicus ſupplicem Epiſcopi Vicarium ad eum ſæpius allegarit. Crederes Franciſcum non accepiſſe iniuriam, ſed feciſſe; & vulnus deprecari potiùs, quàm minari. In grauiſsimis verò contumelijs, ærumnis, & vexationibus nunquam de quopiam querebatur, ſed pro vexatoribus ſuis orabat numen, vt eos miſericordiâ potiùs exciperet, quam diuinæ reſeruaret iuſtitiæ. Itaq́ illo ipſo tempore à Malacenſis Præfecti emiſſarijs vltro omni cōtumeliarum genere appetitus, pro importuniſsimo homine quotidie fecit Sacrum, ne, qui ſemel ruere cœperat, interiret. Haud minor emicuit in eo volūtariæ paupertatis amor, quàm animi moderatio. Nā diu multúmque meditatus egeſtatē Chriſti, *qui propter nos egenus factus eſt, cum eſſet diues,* Euangelicam paupertatem vnicè dilexit: vtique cùm quotidie magis eum vſus doceret

Victoria ſui in paruis rebus.

Idem ſemper vultus.

Mortificatio animi.

Iræ potens.

Orat pro inimicis.

Paupertatis Euāgelicæ ſtudium.

doceret, quàm opuléta foret eiuſmodi paupertas, quæ animum anxijs curis ſolutum ac liberũ cæleſtibus affatim ditaret bonis, efficerétque vt nihil habenti nihil deeſſet. Quocirca ferè etiã in Goano Collegio, vbi vltro omnia ſuppetebant, mendicato victitauit cibo. Nec terra ſolùm, ſed etiam mari, ſine viatico & commeatu iter fecit. Eximiæ illius paupertatis exẽpla tota illius ſuppeditat vita. Atque, vt minùs illuſtria ſileãtur, ſubeat animum memoria profectionis Indicæ ex Luſitania, cùm Magiſtratibus regijs Regis imperio etiam atque etiam inſtantibus, præter centonem aduerſus Bonæ ſpei promõtorium, antarctis frigoribus infame, paucóſque neceſſarios libellos, accepit nihil. In ipſa verò naui nullis neque primariorum hominum, nec Prætoris ipſius precibus deduci à precario victu veſtitúque potuit. Quippe non ſolùm alimẽta, ſed etiam calceos, induſia, cæteráque neceſſaria à militibus claſsiarijs Chriſti nomine mẽdicare, quàm à Prætore Prætoríſue comitibus vltro oblata accipere malebat. tanta erat dulcedo Euangelicæ paupertatis. Indico itineri haud abſimilis fuit Comorinenſis profectio, ſolis ocreis contenta. Cæterùm veſtitu erat Franciſcus cultúque corporis vulgari. Pannoſus ex Vrbe in Luſitaniam, aque inde in Indiã perrexit. In India honeſto veſtitu, qui offerebatur, repudiato, cannabinam adamauit tunicam ſine pallio, veritus ne ſplendorem habitus (vt fit) aliqua animi elatio ſequeretur. Franciſci toga detrita vſu iam erat laceráque, amici nouam ei offerebant. at ille, ſua paupertate ſe inuoluens, nunquam paſſus eſt veterem ſibi detrahi, vt indueret nouam. Itaque miſſus ab eis, qui intempeſta nocte dormienti Xauerio laceram veſtem auferret, nouámque eius ſubſtitueret loco. Ille ante lucem ſurgens, quam reperit veſtem induit pro ſua: eáque indutus deinde prodijt in publicum, nihil penitus benignam amicorum fraudem ſentiens. Erat forma nouæ togæ longè alia quàm veteris. Ego eodem die cùm apud Franciſcum Paiuam, alióſque amicos rei conſcios, cœnaret, illi velut admirabundi ſuper cœnam, quidnam illud veſtimenti eſſet per iocum rogitare cœperunt. Tum demum Xauerius togæ aduertit animum. Vt verò oculis manibúſque nouã eſſe perſenſit, obſtupuit ſcilicet mox fraude intellecta ſubridẽs ait, nimirum alienum illud veſtitum alijs conuenire, non ſibi. Subinde autem ſummis precibus eos tandem exorauit, vt ſubductam togam redderent, ſubiectam reciperent.

Togam detritam præfert nouæ.

Igitur

Igitur ſumma Iaponiæ frigora, quanquam ſæpe algens ac tremens, conſueta in toga tolerauit. Ex Iaponia porrò cum egregiis paupertatis inſignibus, galero obſoleto, ſubucula detrita, tunica lacera, variiſq; temere aſſutis pannis deformata, de luxu quodammodo triumphans reuertit Goam. Quàm libenter autem paupertatis incommoda ſubierit, quantopere in omnium rerum anguſtijs tanquam in cæleſtibus delicijs geſtire ſit ſolitus, facilè intelligi poteſt ex clauſula eius epiſtolæ, quam ex Maurica miſit ad ſocios Romanos: vbi regionem illam deſcribens, cùm omnibus eam victus vitæq; commodis carere dixiſſet, affirmat nunquam aliàs maiores ac liquidiores diuinitus ſe hauſiſſe voluptates. In litteris quoqueſquas ad Goanos ſocios ex Iaponia miſit, Quæſo vos, inquit, fratres cariſsimi, vt me in agẽdis Deo gratiis pro tanto beneficio adiuuetis. Iam ſingulari Dei munere in Iaponiam peruenimus, vbi ſumma eſt rerũ omnium inopia, quod equidem in maximis diuinæ prouidentiæ beneficijs numero: namque aliis in locis ciborum commodorúmque copia plerumque homines inuitat ad effrenatas corporum cupiditates explendas. Itaque & eorum animi, Euangelicæ paupertatis expertes, cæleſtium donorum deliciarúmque inopiâ laborant; & ſæpe etiam corpora, morbis alijſq; incommodis afflicta, haud leues breuéſque intemperantiæ luunt pœnas.

CAPVT VIII.

Obedientia & humilitas.

NEC ſe cæterarum rerũ facultate magis quàm ſua libertate arbitrióque abdicauerat, in quo ſumma obedientiæ laus cernitur. Quæ virtus præcipuum Societatis I E S V decus in Franciſco inde vſque ab initio maximè enituit, cùm ab Ignatio miſſus in Indiam eſt. Satis conſtabat, nauigationem Indicam non minùs periculoſam eſſe, quàm lõginquam. Et Societas, qualiſcunque erat, tum non imperio Ignatij, ſed auctoritate, adminiſtrabatur. Frãciſcus tamen omnium præterquam obedientiæ immemor, promptiùs etiam paruit, quàm iubebatur: nullàque interpolita mora, in poſterum diem ad iter penè infinitũ parauit ſe: vt ſummæ illi in obſequẽdo alacritati Deus vltimas Orientis

Oriētis oras aperuiſſe videatur. Luſitania porrò Indiáque, incredibile dictu eſt, quàm libenti prolixóque animo exſequeretur quæcunque illi per litteras præcepiſſet Ignatius. Itaque homini cuncta ad obedientiæ normam exigenti adeò ſatisfecit, vt non alius obſequij laude clarior fuerit; dignus prorſus tali magiſtro diſcipulus. Franciſcus quippe tantum tribuebat Ignatij ſanctimoniæ, vt eum tāquam cæleſtem diuinúmque virum ſuſpiceret. Quocirca illum in ſermone, illum in litteris nominans, ſemper aut benedictū appellabat, aut ſanctum. In reliquiaria quoque theca, quam ſuſpenſam geſtabat è collo, Ignatij nomē ipſius manu ſcriptum (abſciderat enim eius epiſtolæ ſubſcriptionē) vnà cum ſacris reliquiis, ſuæq́ professionis formula incluſerat. Socijs autem præcipiens adiicere ſolitus erat: Hoc vobis pro veſtra reuerentia obedientiáque aduerſus Sanctum Patrem noſtrum Ignatium præcipio. Haud minus fiduciæ Ignatio erat in modeſtia obſequióque Franciſci. Eius rei vel illud certiſsimum indicium fuit, quòd res quamuis arduas ſanè fidenter ei imperabat, haud dubius quin exſequendum foret, quicquid imperaſſet Xauerio. Proinde prouidens *velocē fore depoſitionem tabernaculi ſui*, cùm Franciſcum præcipuum Societatis columē Romam reuocandum cenſuiſſet; epiſtolam ad eum ita ſcripſit, vt, expoſitis ſui conſilij cauſis, ad extremum vna litera, I, ſeorſum ſubſcriptioni adiecta rem deſignaret omnem. Significabat ſcilicet adeò ſe Franciſci obedientiæ confidere, vt non dubitaret, quin Romam vel ex vltimis terris, & ex medio Euangelij curſu reuocanti, etiam nulla talis itineris cauſa demonſtrata, obtemperaturus eſſet, vna dumtaxat littera, qua ire iuberetur, inuitatus. Neque ſua Ignatium de Franciſci obedientia opinio fefelliſſet: omnino enim illud, I, eius perpuliſſet animum vt è veſtigio ab vltimo ferè Oriēte in Europam iret, niſi ante Ignatij litteras perlatas ille iam ad ſuorum laborum præmia abiiſſet in cœlum. Fanciſcus porrò, vt ipſe in omni vita obſequendi ſtudio præſtitit, ita ſocijs omnibus huius virtutis primam voluit eſſe curam. Ergo illos ſubinde & coràm & per litteras admonens inculcabat, ſine vera germanáque obedientia, hoc eſt, prompta atque hilari, verū germanúmque Societatis alumnum ac filium eſſe neminem. Ii quidem ea virtute vacuus cum animi lætitia fructúque in Societate perſeuerare non poſſet. Præcipiebat igitur ſocijs, vt ex animo obſequentes, totos ſe ad arbitrium Præpoſitorum Societatis

Ignatio quantū tribuerit.

Ignatij opinio de Xauerij obedientia.

Obedientiæ commendatio.

cietatis Eccleſiæque fingerent, ad eorum non modò imperium, ſed etiam nutum intenti. Longè enim tutius eſſe regi quàm regere, & parêre quàm imperare. Itaque Paulũ Goani Collegij Rectorem, quem Iacobo Borbano è Franciſcana familia eiuſdem Collegij curatori parêre iuſſerat, ad obſequendi ſtudium incitans, ad eum ſcripſit ſe quidem ſi ipſius eſſet loco, nihil antiquius habiturum, quàm vt obtemperaret imperanti. Quippe non aliam eſſe certiorem tutiorémque rationem, rectà, ac ſine errore, quò intendas perueniendi, quàm peritum itineris ſequi ducem; contráque nihil periculoſius, quàm ſuo arbitratu viuere, eorum, qui præſunt, præcepta ſpernentem. Erga Epiſcopos verò, eorúmque Vicarios, Xauerij veneratio iuxtà & obedientia inſignis fuit. Nam diuinum in eis numen venerans, ex illorum auctoritate ſua munia obire geſtiebat: eiſdémque prorſus omnibus in rebus dicto audiens erat. Idem cæteros è Societate facere iubebat. à noſtris hominibus obediẽtiæ in Præpoſitos Eccleſiaſticos prodendum exemplum dictitans. Omnino cuicunque diſciplina Societatis, quæ obedientiâ maximè continetur, cordi non eſſet, hunc à Societate cenſebat alienum nec exſpectandum putabat dum grauius aliquid contra Societatis exiſtimationem committeret, quem (vti principia ſe dabant) commiſſurum aliquando prouideret. Proinde, incolumi Societatis dignitate, miſſionem repreſentabat: vt & ille amandatus, quod facturus erat, faceret citiùs, & cæteri illius exemplo fierent in eodem genere cautiores. Eandem obedientiam aduerſus Præpoſitos Eccleſiaſticos exigebat à ſociis, vt non conciones haberent ad populum, non Societatis munera obirent, niſi facta ab Epiſcopo aut Vicario poteſtate: néue committerẽt vt Præpoſiti Eccleſiaſtici talibus miniſterijs iure offenderentur, néue vnquam ab illis, quamuis iuſta cauſa oblata, ſeſe abalienarent. Quòd ſi quando ſecus accidiſſet, ſanè grauiter ferebat. Itaque cùm duo Vicarij de Patribus duobus, qui apud eos erant, cum Franciſco queſti eſſent per litteras, protinus ad illos ſcripſit, vt extemplò Vicarios adirent; & dexteram eorum ſuppliciter exoſculati, peterent veniã; atque in poſterum ſummam obſeruãtiæ ſignificationem præſeferentes, ſingulis hebdomadis ad eos irent ſalutãdi gratia. Talem verò tantámque modeſtiam ac ſubmiſsionem neceſſariam eſſe dicebat; cùm ad Diabolum ſuperbiæ caput debellandũ, tum verò ad Eccleſiæ Præpoſitos inſigni obſequio

Obedientia Xauerij erga Epiſcopos eorũque Vicarios.

Obedientia aduerſus Præpoſitos Eccleſiaſticos.

quio promerendos; vt illis ſecundis ac propitiis Chriſtiana res meliùs gereretur. Iã obedientiæ parẽs & diuinæ humanæq; beneuolentiæ conciliatrix humilitas in Franciſco vel maximè enituit. Cuius indicia in eius vita nec pauca ſunt, nec obſcura. Nã proficiſcens in Luſitaniam, vt ſuprà docuimus, comitũ ſedulò curauit equos: & perpetuò tũ domi, tũ in valetudinarijs, ad abiectiſsima quæque miniſteria aui diſsimè deſcẽdit. Goam autẽ Legatus Apoſtolicus cùm veniſſet, Epiſcopi genibus aduolutus, litteras regias ac Põtificium diploma tradidit, his nõ ſecus, quàm illi viſum foret, vſurus. Quæ modeſtia ſic Epiſcopi deuinxit animum, vt nõ magis in Xauerio poteſtatẽ vereretur, quàm ſuſpiceret modeſtiã. Præcipua verò Frãciſci in Eccleſiæ Præpoſitos veneratio fuit, quos quaſi Dei faciem præferentes diuino propemodũ honore coluit. Namque & venerabundus eorũ oſculari ſolitus eſt manus; & interdum ad eorum genua ſeſe proſtrauit. Cæterùm (quæ eius humilitas erat ſingularis) nõ ſolùm aduerſus Epiſcopum, eiuſq; Vicarios, verùm etiam erga priuatos Sacerdotes & Clericos maximã ſemper obſeruantiam ac ſubmiſsionem adhibuit, pro omnium ſeruo magis, quàm pro Legato Apoſtolico, ſe gerẽs. Nec verò exteriorem modò humilitatem coluit, indicẽ interioris; ſed multo magis interiorem illam, quæ ſita eſt in ſui ipſius cognitione, deſpicientiaq;. Etenim cùm propter eximiã ſanctimoniã haud ſecus quàm vir Apoſtolicus ſuſpiceretur, ſe tamen ipſe nequiſsimum omnium mortalium iudicabat. Id quod vel ex plurimis eius litteris perſpici licet. Itaque ſui contẽptor vnicus non minùs laudem & honorem, inuitamenta arrogantiæ, quàm cęteri vituperationem ac dedecus, horrebat. Quippe honorem peroſus, honorãtes ita auerſabatur, vt iã conſtaret inter omnes, veterẽ illi ſimplicitatem eſſe cordi, fuci omnis & ambitionis expertem. Proinde laudabiliter & pręclarè ab ſe facta ſolerter occultans, ſi quando ea vulgare aliorum vtilitas cogeret, ita expromebat, vt ad alium quempiam crederes pertinere. Veluti ex Comorino Promontorio de rebus ab ſe geſtis ad ſocios ſcribens, valetudinem ægris pluribus per ſe reſtitutam attribuit pueris, quorum qualicunque vſus erat operã. Itémque de cœleſtibus gaudijs, quæ eodem loco Deus ſua cauſa laborãtibus impertiret, exponens, quod ipſimet vſu venerat, quaſi de alio quopiã citra mẽdacium narrat. Nec eius egregiã modeſtiã vlla res magis prodebat, quàm inſignis quidã in ſuis

Humilitas.

Reuerentia Xauerij erga Eccleſiæ Præpoſitos.

Interior humilitas.

Honoris odium.

Occultatio donorum cæleſtium.

Inſignis pudor Xauerij in ſuis laudibus. in ſuis laudibus audiendis rubor, intimæ humilitatis index. Quam vnius rei exemplo notaſſe ſatis erit. Goam ex ora Comorinenſi reuerſus, Iacobo Borbano ſciſcitante, veréne mortuum ab eo ad vitam reuocatum fama vulgaſſet, adeò pudore exanimatus eſt, vt Borbanum miſericordia ſimul & verecundia inſtandi vrgendíque ceperit. *Titulorum fuga.* Dignitatis porrò titulos adeò non amauit, vt eum Legatum eſſe Apoſtolicum per decennij ſpatium (tamdiu enim illis in locis vixit) præter Goanum Epiſcopum ſciret nemo, ipſo rem ſolerti conſilio tegente. Neque priùs ſuam alijs auctoritatem aperuit, quàm neceſsitas ſubegit: nimirum ad proiectam Malacenſis Præfecti audaciam retundendam. In quo tamen ipſo ita auctoritate eſt vſus, vt multo etiam magis modeſtia exiſteret quàm poteſtas. Iam (quoniam *ex abundantia cordis os loquitur*) pleræque eius cohortationes ad ſocios, totæ ferè ponebantur in arrogantia & propriæ virtutis opinione radicitus ex animis euellenda. *Cohortationes de vera humilitate.* Quantus quiſque Dei iudicio & exiſtimatione eſſet, tantum quemque dicebat eſſe, nihilóque maiorem; etſi mortales omnes ſecus exiſtimarent. Quocirca eos monebat, ne quiſquam bona de ſe hominum opinione efferretur; ſed ſui cognitione libratus demitteret ſe, illud animo reputans, alium ſe ſua opinione ac Dei iudicio, eſſe, alium hominibus videri. Cæterùm qui ſui ipſorum notitia vacent, facilè mortalium inflatos laudibus extolli, ratos ſe tales eſſe, quales ab hominibus habeãtur; veluti ſi Deum perinde poſsint & homines fallere. Illud autem ingemiſcens ſubinde in ore habebat: O arrogantia venenum Chriſtianæ virtutis, quantum obfuiſti, obes, obfutura es orbi terrarum! quàm es inſtituto & perfectioni Societatis I E S V contraria! Quantopere pijs & ſalutaribus Sociorum conatibus aduerſaris! Negabat enim quenquam germanum Societatis I E S V alumnum eſſe, ac Deo fideliter operam nauare poſſe, niſi contemptorem ſui, & de ſeipſo ſuíſque rebus abiectè demiſséque ſentientem. Itaque, vt immodicos ſui æſtimatores, qui per humilitatis ſimulationem, aut propter nobilitatem maiorum ſuorum, in honore haberi vellent, nequibat concoquere; ſic verè humiles, séque ac ſua contemnentes, quanquam infimæ ſortis homines, eximiè diligebat.

CAPVT

CAPVT IX.

Magnitudo animi, diuinaq́; fiducia.

NEC vero hæc Franciſci humilitas eius abijciebat mentem, quominus auderet alta ſpectare, ingentiáque conari; ſed nixus Deo, nihil arduum, nihil nimis amplum ducens, immenſa quadam magnitudine animi maxima quæque moliebatur. Vbicunque enim diuinus honor ageretur, nulli cedebat difficultati periculóue. ita nihil moliebatur, quod non efficeret; nihil inchoabat, quod non abſolueret. Eſt hoc ſeruorum Dei proprium, vt apud ſeipſos humiles & abiecti, in diuinis negotijs mirè fortes ſint atque conſtantes. Hæc altitudo animi, difficultatúmque & periculorum contemptio, paſsim eminet in eius vita; & quidem ſæpe communis fortitudinis tantopere vſitatum excedit modum, vt temeritas cenſeri poſſet, niſi diuinis magis quàm humanis conſilijs auxilijsq́ niteretur. Nam & Trauãcorienſi itinere, quod per medios erat hoſtes, manifeſtum periculũ adire viſus eſt; & longè manifeſtius cùm Mauricæ incolis feritate inſignibus excolendis animum adiecit. nulla alia re aduerſus barbarorum infeſtiſsimorúmque hominum rabiem, niſi Dei fiducia armatus. In Iaponiam quoque, vltimam Orientis regionem, piratico vectus lembo ire ſuſtinuit, ſecurus periculorum quæ ab amiciſsimis peritiſsimiſque hominibus & plurima denunciabantur, & maxima. Qua de re ad Præpoſitum Prouincialem " Luſitaniæ ſcripſit ipſe his verbis: Obſtupeſcunt ſtudioſi mei " omnes, & amici, quòd tam longinquum ac periculoſum " ſuſcipere iter nõ verear. Multa mihi tempeſtatum, ſyrtium, " piratarum pericula proponunt. Cæterùm haud paulo ma- " gis ego illos inuicem obſtupeſco, quòd tam exiguam ha- " beant Dei fiduciam, cuius illa omnia in ditione ſunt ac po- " teſtate. Equidem cùm Dei nutu atque imperio omnia gubernari certò ſciam; nihil omnino metuo, præter ipſum Deum; ne ſcilicet is de mea, in ſuo obſequio religioniſque " ſtudio, negligentia inertiáque meritas exigat pœnas. Quo- " circa reliquos terrores, diſcrimina, ærumnas, cruces, nihil " admodum pertimeſco. Vnum quippe timeo rerũ omnium " effectorem ac moderatorem Deum; quòd res cæteræ, quã-

Nihil metuit præter Deum.

„ uis noxiæ, non niſi quatenus ille ſinit, nocere hominibus
„ queant Mirum quantum ille ſpei in diuina reponeret ope. Itaque Dei vnius præſidio per tot maris terræq́ diſcrimina, per tot gentes ſermone moribúſque diſſonas, ad vltima Orientis penetrauit; Oceanóque toties remenſo, Chriſtianis myſterijs feras ac barbaras inſtituit gentes, mitigauitq́. Nec verò vnquam illum Dei feſellit fiducia; ſed hoſtium, tempeſtatum, cæterarúmque cladium periculis ſemper exemit. Atque, vt mittam cætera, quæ ſuis locis expoſuimus, in Iaponicorum fretorum traiectu, non ſemel, cùm peteretur barbarorum ſagittis, tela omnia, Deo propulſante, innoxia ceciderunt. In mari Molucico ter naufragium fecit; ac ſemel tabulæ incubans, biduum triduúmue fluctibus impunè iactatus euaſit. Armatum in ſe Saracenorum furorem effugit, plures dies in proxima latitans ſylua. Venena quoque, non ſolùm tela hoſtium, eluſit; & mari piratarum, terrâ latronum, ſæpiſsime vitauit occurſus. Quanquam ille Dei amore ardẽs, ærumnarum periculorúmque non contemptor modò, ſed etiam amator fuit. Itaque patiendi auidus, in ipſis incommodis ac periculis Deum enixè precabatur, ne his ipſum eriperet malis, niſi ad maiora mala diuinæ gloriæ cauſa reſeruaret. Igitur diuino numine egregiæ illius virtuti indulgente, ærumnis pariter ac meritis cumulatus eſt, haud minore Chriſti approbatione, quàm lætitia ſua. In difficillima porrò Sinarum expeditione ſui ſimilis fuit. Cùm enim in Sinarum fines (vt antè diximus) inſinuare ſe ſine capitis aut ſeruitutis periculo peregrinus nemo poſſet, pari pœna aduenæ introeunti & aduenam inuehenti conſtituta, tamen Deo viæ conſilijq́ auctore ſatis confiſus, Sinæ mercatoris fidei, quæ nõ minùs anceps ac periculoſa erat, quàm ipſe Sinarum introitus, ſuum credere caput decreuerat. Super ea re ipſe in epiſtola ad Franciſcũ

Barbarorũ ſagittis petitus.

Ter naufragium fecit.

Periculis varijs ereptus.

Crucis amor.

„ Peren Malacã ita ſcripſit: Duo mihi in hoc negotio ab ami-
„ cis pericula denunciantur: vnum, ne mercator ille accepta
„ mercede prodat fidem, méque in deſertam aliquam inſulã,
„ aut etiam in altum præcipitet, ne tranſmiſsionis pactum
„ vllis patefiat indicijs. Alterum, ſi ille ſteterit promiſsis, ne
„ Præfectus vrbis in aduenam, qui contra Regis edicta ſine
„ fide publica eò ſe inſinuauerit, edat exẽplũ; méque aut cru-
„ ciatibus affectum necet, aut in perpetuam redigat ſeruitu-
„ tem. His ego periculis alia haud paulo maiora pericula op-
„ pono: quæ cæteros latẽt. Primũ enim periculum eſt, ne de

diuina

diuina bonitate ac prouidentia diffidamus: ſiquidem Dei „
vnius cauſa huc venimus, vt ſacroſanctam eius legem, eiuſ- „
démque filium IESVM Chriſtum, humani generis Sal- „
uatorem, his gentibus prædicemus: cuius rei ipſe mihi cõ- „
ſcius eſt, qui hanc mihi mẽtem iniecit Deus. Proinde diui- „
næ nunc prouidentiæ atque poteſtatis ſpẽ fiduciámque ab- „
ijcere, propter diſcrimina quæ eius cauſam agenti impẽdere „
dicantur, næ id haud paulo maius periculum eſt exiſtiman- „
dũ, quàm quicquid periculi mihi creare Dei atque hominũ „
hoſtes poſſunt. Præſertim verò cùm neque dæmones ipſi, „
neque eorũm ſatellites ac miniſtri, quicquam nos lædere „
queant, niſi Dei permiſſu ac voluntate. Quid quòd, ſi Deus „
noſtros conatus probat ac iuuat, non modò eiuſdem nutu „
omnibus eripiemur periculis, ſed etiam Chriſtũ Dominum „
audiemus admonentem: *Qui perdiderit animam ſuam in hoc mun-do propter me, inueniet eam!* Quocirca cùm hæc animi pericula
longè maiora corporis periculis iudicemus; ſatius ac tutius
eſſe ducimus, per vitæ diſcrimina perrumpere, quàm in diſ- „
crimen adducere animi ſalutem. Omnino deliberatum eſt „
mihi in Sinas, Deo fauente, inuitis eius hoſtibus, penetra- „
re. *Nam ſi Deus pro nobis, quis contra nos?* Magnum omnino adi- „
mus periculum: ſi nihil aliud, perpetuæ ſeruitutis. Verum- „
tamẽ hæc me cogitatio conſolatur, ſatius eſſe Dei cauſa ſer- „
uitutem ſeruire, quàm crucis fugâ perfrui libertate. Qui- „
bus ſanè in verbis interritus ad omnia pericula animus ſa- „
tis eminet.

Inuictus periculis animus.

Quantopere autem Xauerius quicquid malorum eſt cõtemneret, apparet ex epiſtola ad Iacobum Pereriam, cuius clauſulam ſuo ſubtexuimus loco. Haud minor animi magnitudo aduerſus Chriſtianorum hominum potentiam, quàm aduerſus barbarorum minas ac terrores, fuit. Oræ Comorinenſis Præfectus, homo Luſitanus ſanè potens, acerbè auaréque imperabat neophytis. Qua re cognita, Xauerius minatus eſt homini, niſi humaniorem in poſterum ſe Chriſtianis præberet, de eius iniurijs ac tyrannide cum Rege Luſitaniæ per litteras expoſtulaturum. Luſitano item Duci nouos Chriſtianos iniurioſè tractanti denunciari per ſocium iuſſit, niſi crudelitate deſiſteret, fore ipſum multo immaniorem Herode: quoniã ille corpora dumtaxat innocentium puerorum, ipſe etiam animas perderet. Id enim prorſus futurum, ſi, Patribus propter eius importunitatẽ ex illa ora digreſsis, infantes pueri interirent ſine baptiſmo. Malacenſi porrò Præfecto ſuum in

 Sinas

Sinas iter per ſummam iniuriam peruicaciámque impediēti (vt ſuprà diximus) demum patientia in ſeueritatem verſa, ſacris interdixit: eámque rem pro ſacris ædibus pronunciādam rite curauit, vt cæteros in officio contineret ſimilis ignominiæ metus. Cæterùm nulla res magis incredibilem eius animi magnitudinem oſtendit, quàm infinita quædam cupido Euangelij toto orbe terrarum circumferendi. Nam Indiæ vaſtitatę non contentus, Malacam, Molucas inſulas, Mauricam, Iaponiam, Sinas, omnem denique animo atque induſtria complexus eſt Orientem: omnes vtique terras deinde complexurus, ſi animi ardori vita reſpondiſſet. Vltima quippe Orientis tanta celeritate luſtrauit, vt eius animo anguſta videretur immenſa vaſtitas Aſiæ.

CAPVT X.

Dei caritas & proximorum.

PAR tantæ fortitudini, Dei hominúmque caritas fuit. Namque in omnibus vitæ partibus non alia virtus magis, quàm diuini cultus proferendi, hominúmque conſeruandorum eminet ſtudium. Nimirum caritate in Deum tanta flagrauit, quātam exiſtere oportuit in eo, qui, humanis rebus penitus contemptis, aſsiduæ rerum cæleſtium commentationi deditus foret. Hinc in Deum, ſummum bonum, munificentiſsimíque conditoris conſeruatoriſque ſui amorem mens erecta, vel in medijs hominum congreſsibus iucundiſsimos ſermones miſcebat cum Deo. Hinc inflammatus ille in IESVM Chriſtum, benigniſsimum Dominum Saluatorémque ſuum, amor, identidem ſuauiſsimum illud ac ſalutare nomē dulciſsimè vſurpans. Indidem accenſa illa martyrij cupiditas, quæ à Turcarum finibus excluſa, ad vltimas terrarū oras progreſſa, ex feris atq; immanibus nationibus, ex peſtilentiæ, naufragiorū, prædonúmque manifeſtis periculis martyrij decus quæſiuit millies, vt illi martyrium potiùs, quàm ipſe martyrio, defuerit. Immēſa hæc Dei caritas haud diſparē in Franciſci animo caritatē hominū accenderat, quæ nec ceſſare vnquam illum, nec defatigari patiebatur. Hæc illum vbique ægris, vinctis, miſeris quaſi ſeruum addixit, contagioſiſq; morbis inter ipſa funera ob ecit intrepidum.

trepidum. Hæc ad barbaras efferatáſque gentes vel cum aperto capitis diſcrimine inſtituẽdas impulit; apud eas, quãdiu opus fuit, retinuit omnium rerum inopia laborantem. Hæc denique contemptis exæſtuantis Oceani fluctibus, piratarum latrocinijs, incommodis infinitæ nauigationis, ad vltimas vſque gentes perduxit, vt Iapones quoque Euangelij penitus ignaros aggregaret Eccleſiæ. Et tamen cùm tot iam terras, tot maria emenſus, omnibus propè maritimis regionibus Orientis Euangelio luſtratis, ad vltimum mũdi terminum perueniſſet, eadem hominum caritas eum perpulit, vt Sinarum clauſtra ſeueriſsimis legibus & cuſtodijs firmata tentaret, vel cum aperto capitis periculo: adeò inexhauſta animorum auiditas nihil inuium, nihil metuendum videri ſinebat. Quin etiam tot gentibus ac populis ad Chriſti fidem adiunctis, ferebat ægerrimè prohiberi ſe Sinarum aditu, vtpote qui totius Orientis ſalutem mente complexus, in primordio ſuorum operum ſtare ſe crederet. Nec dubium quin ſi ei contigiſſet, vt Sinarum expeditioni ſuperſtes, Romam, quò ab Ignatio accerſebatur, perueniret, Occidenti quoque, depoſitíſque Eccleſiæ partibus, fuerit pariter ſaluti futurus. Quippe ſiue Præpoſitus generalis, ſiue Præpoſiti adiutor, contactas hæreſi nationes per ſocios curandi nõ priùs finẽ feciſſet, quàm illũ aut curãda gens aut vita ipſa deficeret. Incredibile dictu eſt, quãtopere ille fuerit in mortaliũ ſalutem intẽtus. Malacæ quidẽ & alibi confeſsionibus audiẽdis, reconciliãdis diſsidentibus, ægris ſubleuandis, cæteriſq; pietatis officijs aſsiduam dabat operam; adeò cibi ac potionis oblitus, vt ſæpe biduum triduúmue traduceret ieiunus: ſentires eum talibus miniſterijs diuinóque obſequio paſci. Nimirum adeò inſitus erat illi hic iuuandorum hominum propagandæq; religionis amor, vt ferè innatus videretur. Huc ille toto impetu ferri, in hoc totus eſſe, hoc omnibus expetere votis, in hoc maximè acquieſcere, vt CHRITSO aggregaret quàm plurimos. Nec minor quærendi nouos greges, quàm tuendi partos, cura erat. Quippe ita eos præceptis atque inſtitutis inſtruere erat ſolitus, vt externi paſtoris operâ non magnopere indigerent. Ludouicus quidem Froes, è Societate I E S V, vir iuxtà prudẽs ac pius, ita narrabat, ſe cùm primùm Iaponem inſulam obiret, fortè ad arcẽ deueniſſe in inſulę angulo ſitam. ibi tres incolas ſibi occurriſſe, rogitantes quid factum eſſet Franciſco Xauerio. Qua inopinata interroga-

Proximis ſeruit, cibi & potionis oblitus.

Sinas iter per ſummam iniuriam peruicaciámque impedierit (vt ſuprà diximus) demum patientia in ſeueritatem verſa, ſacris interdixit: eámque rem pro ſacris ædibus pronunciãdam rite curauit, vt cæteros in officio contineret ſimilis ignominiæ metus. Cæterùm nulla res magis incredibilem eius animi magnitudinem oſtendit, quàm infinita quædam cupido Euangelij toto orbe terrarum circumferendi. Nam Indiæ vaſtitatę non contentus, Malacam, Molucas inſulas, Mauricam, Iaponiam, Sinas, omnem denique animo atque induſtria complexus eſt Orientem: omnes vtique terras deinde complexurus, ſi animi ardori vita reſpondiſſet. Vltima quippe Orientis tanta celeritate luſtrauit, vt eius animo anguſta videretur immenſa vaſtitas Aſiæ.

CAPVT X.

Dei caritas & proximorum.

PAR tantæ fortitudini, Dei hominúmque caritas fuit. Namque in omnibus vitæ partibus non alia virtus magis, quàm diuini cultus proferendi, hominúmque conſeruandorum eminet ſtudium. Nimirum caritate in Deum tanta flagrauit, quãtam exiſtere oportuit in eo, qui, humanis rebus penitus contemptis, aſsiduæ rerum cæleſtium commentationi deditus foret. Hinc in Deum, ſummum bonum, munificentiſsimíque conditoris conſeruatoríſque ſui amorem mens erecta, vel in medijs hominum congreſsibus iucundiſsimos ſermones miſcebat cum Deo. Hinc inflammatus ille in IESVM Chriſtum, benigniſsimum Dominum Saluatorémque ſuum, amor, identidem ſuauiſsimum illud ac ſalutare nomẽ dulciſsimè vſurpans. Indidem accenſa illa martyrij cupiditas, quæ à Turcarum finibus excluſa, ad vltimas terrarũ oras progreſſa, ex feris atq; immanibus nationibus, ex peſtilentiæ, naufragiorũ, prædonúmque manifeſtis periculis martyrij decus quæſiuit millies, vt illi martyrium potiùs, quàm ipſe martyrio, defuerit. Immẽſa hæc Dei caritas haud diſparẽ in Franciſci animo caritatẽ hominũ accenderat, quæ nec ceſſare vnquam illum, nec defatigari patiebatur. Hæc illum vbique ægris, vinctis, miſeris quaſi ſeruum addixit, contagioſisq; morbis inter ipſa funera ob ecit intrepidum.

trepidum. Hæc ad barbaras efferatáſque gentes vel cum aperto capitis diſcrimine inſtituēdas impulit; apud eas, quādiu opus fuit, retinuit omnium rerum inopia laborantem. Hæc denique contemptis exæſtuantis Oceani fluctibus, piratarum latrocinijs, incommodis infinitæ nauigationis, ad vltimas vſque gentes perduxit, vt Iapones quoque Euangelij penitus ignaros aggregaret Eccleſiæ. Et tamen cùm tot iam terras, tot maria emenſus, omnibus propè maritimis regionibus Orientis Euangelio luſtratis, ad vltimum mūdi terminum peruenisset, eadem hominum caritas eum perpulit, vt Sinarum clauſtra ſeuerißimis legibus & cuſtodijs firmata tentaret, vel cum aperto capitis periculo: adeò inexhauſta animorum auiditas nihil inuium, nihil metuendum videri ſinebat. Quin etiam tot gentibus ac populis ad Chriſti fidem adiunctis, ferebat ægerrimè prohiberi ſe Sinarum aditu, vtpote qui totius Orientis ſalutem mente complexus, in primordio ſuorum operum ſtare ſe crederet. Nec dubium quin ſi ei contigiſſet, vt Sinarum expeditioni ſuperſtes, Romam, quò ab Ignatio accerſebatur, perueniret, Occidenti quoque, depoſitíſque Eccleſiæ partibus, fuerit pariter ſaluti futurus. Quippe ſiue Prępoſitus generalis, ſiue Præpoſiti adiutor, contactas hæreſi nationes per ſocios curandi nō priùs finē feciſſet, quàm illū aut curāda gens aut vita ipſa deficeret. Incredibile dictu eſt, quātopere ille fuerit in mortaliū ſalutem intētus. Malacæ quidē & alibi confeßionibus audiēdis, reconciliādis diſsidentibus, ægris ſubleuandis, cæteriſq; pietatis officijs aſsiduam dabat operam; adeò cibi ac potionis oblitus, vt ſæpe biduum triduúmue tra luceret ieiunus: ſentires eum talibus miniſterijs diuinóque obſequio paſci. Nimirum adeò inſitus erat illi hic iuuandorum hominum propagandæq; religionis amor, vt ferè innatus videretur. Huc ille toto impetu ferri, in hoc totus eſſe, hoc omnibus expetere votis, in hoc maximè acquieſcere, vt CHRISTO aggregaret quàm plurimos. Nec minor quærendi nouos greges, quàm tuendi partos, cura erat. Quippe ita eos præceptis atque inſtitutis inſtruere erat ſolitus, vt externi paſtoris operâ non magnopere indigerent. Ludouicus quidem Froes, è Societate IESV, vir iuxtà prudēs ac pius, ita narrabat, ſe cùm primùm Iaponem inſulam obiret, fortè ad arcē deueniſſe in inſulę angulo ſitam. ibi tres incolas ſibi occurriſſe, rogitantes quid factum eſſet Franciſco Xauerio. Qua inopinata interroga-

Proximis ſeruit, cibi & potionis oblitus.

tione attonitum ſe primò hæſiſſe; deinde ſciſcitando comperiſſe, apud eos aliquandiu diuerſatum eſſe Xauerium; & pleriſque incolarum ad Chriſti fidem perductis, ſacram inibi excitaſſe ædem: porrò neophytos adeò diligenter ab illo edoctos, vt ſine vllo doctore Chriſtiana diſciplina curſum teneret ſuum. Quippe diſceſſurum Xauerium illis in poſterum cõſuluiſſe, & Chriſti vitam, ſummámque Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ipſorum ſermone cõſcriptam; Romanum item Calendarium, cum ratione feſtorum mobilium; implorationem cæleſtium, quam Litanias vocamus; ſeptem Pſalmos, formámque baptiſmi eis tradidiſſe, monitis vt feſtis diebus vniuerſi pariter conuenirent, in conuentu de Chriſti vita ſacráque hiſtoria aliquid audirent; feſtos dies cognoſcerẽt; ſuperúmque ope implorata, ſeptem Pſalmos recitarent. Cæterùm Ducis ſcriba (niſi neceſsitas aliud ſuaderet) baptiſmo luſtraret infantes. Et neophytos, Franciſci præceptorum memores, adeò Chriſtianis rebus inſtructos extitiſſe, vt nihil admodum cederent Europæis. Itaque affirmabat Froes, nihil ſe habuiſſe quod adderet: ſed illud didiciſſe, Xauerij exemplo ita vbique ferendam colendámque religionem, vt per ſe niti ſuis ipſa viribus poſſet. Quãquam Franciſcus, quoad eius fieri poterat, neophytos per ſocios excolere non deſiſtebat. Nec verò Xauerij caritas ita ciuitates gentéſque totas adiuuabat, vt ſingulos negligeret homines, quamuis pertinaces obſtinatóſque. Ternate decedens, ex maximo Ternatinorum numero dumtaxat reliquerat duos, quibus detrahere nequiuerat pellices. Amboinum igitur reuerſus (miſericordia indignationis locum occupante) litteras ad Ternatinum amicum dedit, rogans vt duos illos ſuis verbis quàm belliſsimè ſalutatos cõmonefaceret, ſi quãdò in animum tandem induxiſſent è flagitiorum cœno emergere, confeſtim ſe illuc aduolaturum; interim nunquam ceſſaturum eorum ſalutem à Deo communi parente deprecari. Malacæ verò cùm identidem verba faceret ad populum, audiebatur interdũ ab Iudæo, erudito illo quidem, ſed (quod illius gentis vitium proprium eſt) peruicaci, nec minùs Xauerij irriſore, quàm veritatis. Is vitiis ſimul & erroribus implicatus obſtinatè obſtabat Euangelio: eiúſque auctoritas cæteros Iudæos à Chriſti fide deterrebat. Hũc igitur Frãciſcus omni obſequio demulcẽs, & comiter apud eũ cœnitás, adeò flexit, vt in contrariũ mutatus, è pertinaci Iudæo probus ac pius fieret Chriſtianus. Hæc porrò

Zelus animarum.

Iudæũ conuertit.

proximo-

proximorum caritas haud fortior quàm ſolertior fuit. Canonorium arx eſt Luſitanorum, portu celebris, inter Goã & Cocinum interiecta. Hunc portum petens ex itinere Xauerius, quendam in ipſa naui ad confeſsionem peccatorum perducere fruſtra conatus, in cœpto pauliſper deſtitit, vt ſecurum ex improuiſo adoriretur. Nãque ille cùm vrgeretur acriùs, vt erat obſtinato ad negandum animo, confirmarat iureiurando, ſe nunquam omnino id eſſe facturum. Franciſcus ergo, vbi in terram deſcenſum eſt, ſtatuit in exitiali morbo vltima experiri auxilia. Itaque aliud ſe iam agere ſimulãs, peruicacem hominẽ comiter, per ſpeciem animi relaxandi, in ſaltum (vt regionis natura fert) frequẽtibus palmis conſitum ducit. Vt in locum ab arbitris remotum vẽtum eſt; ſubitò depoſita veſte, tergóque nudato, procumbit in genua. mox ſtupente illo, & quid tandem rerum tãto impetu acturus eſſet expectante; flagrum depromit aculeis ferreis ſanè aſperum, atque in eius conſpectu tergum ſuum ſtrenuè diuerberãs, exclamat ſe eius cauſa id quicquid eſſet ſupplicij ſubire, vt cæleſtem ab eo auertat iram. Inter hæc palmetum reſonabat ictibus plagarũ: ſpectator ille ſtupens & attonito ſimilis Franciſci cruore reſpergebatur. Ergo admiratione in miſericordiam verſa, ſtatim ad pedes Xauerij prouolutus rogat, alienam culpam ſuo tergo luere deſiſtat: ſe paratum eſſe ſua aliquando expiare peccata. Itaque Xauerius victoria lætus, extemplò induit veſtem; ciúſque confeſsione audita, perditum hominem in viam ac ſpem ſalutis reducit. In ægra verò ac propè depoſita Malacenſi ciuitate curanda haud paulo plus & prudentiæ adhibuit, & induſtriæ. Etenim cùm animaduerteret Malacenſium animos vſque eò flagitiorum ſenio ac tabe confectos, vt remedia funditus repudiarent; medicus animorum eximius nouam ac ſalutarem inijt medẽdi rationem. Mira illos diſſimulatione adortus, inſerebat ſe militum laſciuiẽtium circulis; ludentibus de induſtria ſuperueniebat, ſe illorum luſibus & conſuetudine delectari ſimulans. Si quis eius interuentu verecundiáque deſiſteret à luſu; comiter eum ad vitæ hilaritatem reuocabat: ſe quoque talis oblectationis ſtudio teneri; milites vtique monachorum ritu viuere non debere. ſi nulla intercederet iniuria diuini numinis, ſatius eſſe ludere ac iocari, quàm detrahere de alijs, aut quidpiam patrare flagitij. Inde conciliatis comitate animis, per omne obſequium in quàm maximè familiarem vſum inſinuare

Mira ſolertia in ſle-ctendis obſtinatis in ſcelere hominibus.

Omnibus omnia fit, vt omnes Chriſto lucrifaciat.

ſe, vt arcanos illorum eliceret ſenſus, morbiſq; demum per occaſionem mederetur. Vltro etiam alijs pellicum amore implicatis ad prandium aut cœnam condicere: ſuper menſam familiari ſermone illato, probare appoſita fercula: de famula, quæ illa tam ſcitè condiiſſet, percontari; rogitare hoſpitem, vt eam accerſeret; collaudatámque de ſolertia in cibis condiendis dimittere; ſat habens in præſentia, viā ſibi ad deſtinata feciſſe. Si cui grauis conuiua futurus erat, ex improuiſo inſtabat, vt ſibi eius tecta inſpicere liceret. Introductus mira comitate deuinciebat hoſpitem; diſsimulatóque conſilio, velut feram veſtigans, nullum omittebat angulum, quem non perluſtraret oculis. Si in hoſpitis incidiſſet pellicem, quænam illa mulier, & cuius eſſet, ſciſcitabatur; séque omnia quæ vidêret, probare ſimulabat, occaſionem rei bene gerendæ captans. Adeò autem omnia omnibus fiebat, vt inter milites miles, inter mercatores mercator eſſe videretur. Itaque non modò Luſitani, verùm eorum etiam pellices ipſæ, propter ſingularem eius comitatem, illum hoſpitem, illum conuiuam expetebant, quid tandem moliretur ignaræ. At Xauerius vbi ſe totum in illorum inſinuârat familiaritatem, tum verò diſsimulanter affectis animis mederi aggrediebatur. Si quem nactus erat formoſæ ancillæ amore captum, huic mulierem commendare: eam verò propter egregiam formam atque indolem, dignam quæ pudica foret, dignam quæ honeſto alicui nuberet viro. Inde percontari ex hoſpite, cur, ſi vnicè illam amaret, cum vtriuſque dedecore, perniciéque concubinam, quàm honeſtè ſanctéque coniugem, habere mallet. ita mali cauſa in remedium verſa, flagitia mutabat nuptijs. Sin autē mulier deformis erat, rogitabat hoſpitē, ſatiſne ſanus eſſet, qui adeò deformem famulam in delicijs haberet, propter quam in Luſitanorum incurreret ſermones, irriſionéſque? Quin potiùs ſe dignam coniugem quæreret? Id illi magno vtique honori item vt alijs fuiſſet (quos nominabat) futurū. Alios porrò minùs ad nuptias expeditos, quòd multarum ancillarum amoribus irretiti tenerentur, alia adoriebatur via. Quærebat primùm cur tandem domi ſuæ tātum alerent ancillarum, quæ nullum penè vſum haberēt alium, niſi vt dominorum ſalutem ad rem familiarē perderent, domeſticum otium contentionibus rixiſq; turbarent? Quòd ſi omnes dimittere aut non poſſent, aut nollent; magnopere monebat, vt certè vnam aliquam miſſam facerent. Inde ad

eoſdem

eoſdem intermiſsis aliquot diebus reuerſus, amicè inſtabat, vt alterã, deinceps vt reliquas omnes dimitterent, præter vnam. Minùs quippe inuiſos eſſe Deo, ac faciliùs veniam impetrare vnius mulieris quàm multarum amore implicatos. Demum nouam nactus occaſionem, vrgebat, vt illâ ipſâ, quam libido ſibi reliquam fecerat, dimiſsâ aut in matrimonium ductâ, cæleſtem aliquando placarent iram. Ita paulatim perditos homines, demptis omnibus peccandi illecebris, ad honeſtatis ſalutiſque viam reuocabat. Fuit autẽ hoc proprium ac perpetuũ Xauerio. vt facinoroſiſsimi cuiuſque familiaritatem ambiret maximè, ratús grauiſsimis morbis potiſsimũ opus eſſe medico, medicinaq́. Nec priùs eos dimittebat, quàm ad ſanitatem perduceret mentis. Illud verò ſummæ ſemper curæ Franciſco fuit, vt ſuis ac ſociorum exemplis omnes ad virtutẽ pietatemq́ accenderẽtur, offenderetur nemo. Nec aliud magis Sociis aliquò ituris ſolitus erat inculcare, quàm vt *prouiderẽt bona coram Deo, & omnibus hominibus.* Certa etiam hac de re præcepta abeuntibus tradita, identidem per litteras in memoriam redigebat. Quòd ſi quid à quopiam offenſum eſſet vſpiam; adeò angebatur animo, vt in eum quadraret illud Apoſtoli: *Quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Quocirca Gaſpari Goani Collegij Rectori planè mãdauit per litteras, vt quicunque è Societate offenſioni publicè foret, eum dimitteret omnino, dimiſsúmque nullo modo reciperet: grauiorem famæ Societatis, quàm cuiuſuis Socij, iacturã ratus. In quo illam quotidiano vſu cõprobatam vſurpabat vocem Apoſtoli: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* Cæterùm vbi offenſum eſſet, ibi cenſebat ſatisfieri oportere, vt præſens ſatisfactio offenſos ſanaret animos. Nec offenſis modò, ſed etiam infenſis, ſatisfaciendum putabat. Cocini cùm ſodales quoſdam, qui Societati IESV templum conceſſerant, Patribus infeſtiores eſſe cognouiſſet; ipſemet maximâ honeſtiſsimorum hominũ frequentiâ proſtratus, claues templi ante eorũ poſuit pedes: eaque demiſsione infenſos animos penitus mitigauit. Illud autem habebat in ore, ſe quicquid diuitiarum, quicquid opum eſſet in terris, bono Societatis nomini poſthabere: vtique cùm Deus piis hominibus ſua commoda præ communi religionis exiſtimatione contemnentibus, meliores diuturnioréſque redderet opes, quàm quibus ſui iuris atque vtilitatis retinentes cum exiſtimationis detrimento iacturaq́ fruerentur. Quocircà litteris ad ſocios datis, illud ſo-

Roman. 12.

Quantopere vitarit ſcãdalum proximorum.

2. Cor 11.

Aedificationis proximorũ cura.

litus erat adſcribere,ſibi mòdicum fructum ſine offenſione, quàm ingentem cum aliqua offenſione,eſſe potiorem. Exiguam quippe ſegetem animorum ſine offenſionibus, velut ſine noxiis herbis, creſcere ac permanere:at qùamuis magnam ſementem offenſionibus, quaſi inimicis herbis,oppreſſam extenuari & euaneſcere. Atque hæc multo etiam impenſiùs ſeruabat ipſe, quàm aliis præcipiebat, exemplis vtique quàm præceptis clarior.

CAPVT XI.

Comitas grauitati iuncta.

AD ſalutem porrò hominibus procurandam vel plurimùm valebat grauitati iuncta comitas:quæ virtutes ſpecie diſpares ita in illo copulabantur, vt, neutra quicquam detrahente de alterius vi, idem & grauiſsimus eſſet, & ſuauiſsimus. Quippe incredibilis quædam in Xauerio,vt ſuprà oſtendi, comitas ex vultu,geſtu,ſermone, conſuetudine facilè eminebat, quæ à natura inſita, à Deo cumulata, quemuis facilè caperet, tenerétque. Mira in

Aſpectus Xauerij viſentibus iucundus.

ore hilaritas, in congreſſu facilitas, in conſuetudine vſúque ſuauitas. Adſpectus adeò iucundus,vt ægris ſolatium, valentibus lætitiam afferret. Itaque ſæpè vſu venit,vt multi Sociorum nulla alia de cauſa viſerent eum, niſi vt cælesti illo aſpectu exhilarari,ad beatæ vitæ ſtudium, illius eximiæ alacritatis ardoríſque cogitatione accenderentur. Nũquam enim triſtes aut languẽtes ab eo recedebant, quoties haurire potuerant ipſius alacritatem, & tanti animi ſpiritũ. Eximia verò vultus ac ſermonis iucunditas malos iuxtà ac bonos,ſummos æquè & infimos pelliciebat: adeóque cunctorum tenebat animos, vt eos,quocunque libêret,impelleret; nihil à quoquam poſtularet, quamùis magnum arduúmq;, cuius non facili negotio fieret compos. Porro ſalubres ſermones,ne ſatietatem afferrent, magnâ ſolertiâ condire,miráque varietate miſcere cõſuêrat. Aſtrologiæ Philoſophiæque Franciſcus erat peritiſsimus. Quocirca quoties iter faceret, leuando vitæ tædio, ſermones identidem de cæleſtiũ orbium aſtrorúmque motibus inferebat. Lunæ Solisq; defectiones multo antè prænũciabat. Rurſus cauſas exponebat eorũ quæ in in cælo mũdóq; admirabilia fieri videmus, quæ grandinis,pruinæ,niuis,pluuiæ origo: vnde nubes,nebulæ,

bulæ, vel, tonitrua exiſtãt: quæ vis æſtus maritimos ac freta cieat. Adijciebat cætera generis eiuſdem, quæ plurimum vt admirationis, ſic iucunditatis habẽt: eáque demum referebat ad Dei cultum metúmque. De his igitur tam peritè iucundéque, apud Iapones præcipuè talium rerum ignaros, diſſerebat, vt vulgo dictitarent, Xauerio comite totam Iaponiam ſine vllo laboris ſenſu poſſe peragrari. adeò eius comitas pro vehiculo comitibus erat, vt eos ſibi Deóque obnoxios faceret. Cæterùm hanc comitatem moderabatur par grauitas, vt in ſumma conſuetudinis iucunditate omnia tum dicta, tum facta, redolerent ſanctitatem. Cuius quidem tanta erat apud omnes opinio, vt quanquam vulgo cum flagitioſiſsimis hominibus perfamiliariter verſaretur, nihil tamen turpiſsimorum hominum conſuetudo Xauerij pollueret nomen; conſtanti ſanctimoniæ famâ ſuſpiciones hominum non ſolùm ſermones arcente. Quin etiam fuit hoc Franciſci proprium, vt familiaritas eius non minueret reuerentiam, ſed augeret. eius ſanctitatem, quaſi gemmam, vſu & tractatione magis ac magis nitere diceres. Conſaluus Fernãdes, nauicularius nobilis, Xauerij perfamiliaris fuit. Huius ille naui ſæpe vectus, ſæpe Goæ hoſpitio vſus, vtrobique cũ eo familiariſsimè verſatus. Cæterũ erat in Conſaluo Xauerij reuerentia tanta, vt quoties ille ad ſe domum accederet, venerabundus cum tota familia occurreret, cunctíſq; proſtratis humi corporibus eum exciperent: nec verò is, quamuis ſæpe à Franciſco rogatus ne id faceret morem ei gerere poterat: adeò Sancti viri veneratio eius animum occuparat. Iacobus quoque Pereria, quo nemo Xauerio amicior, referebat, ſe coram illo nunquam ſuſtinuiſſe vt capite operto eſſet, quãuis ipſo rogitante. Enimuero quoties cum eo loqueretur, tanta ſe religione perfundi ſolitum, vt Deum in illo intueri ſibi videretur. Nec Frãciſco, ſi quando res poſceret, grauitatis aculeus, ſeueritas defuit. Rem vno aut altero exemplo notabimus. Matrona quædam honeſta piáque Franciſco, quoties is adeſſet, de peccatis confiteri conſueuerat. Hanc (vt ipſamet religioſo viro deinde narrauit) quod bellum hominem, ſcitéque & eleganter ornatum, eſſet intuita: grauiter Xauerius incuſauit, increpans, Túne hominem ſuſpexiſti? merita es vt te Deus deſpiciat. Quæ vox adeò caſtum piúmque perculit pectus, vt illa nunquam deinde in omni vita aſpicere os viri cuiuſquam ſuſtinuerit. Acerrimus vindex præcipuæ

conti-

contumaciæ fuit. In Comorino promontorio cùm cognouiſſet idolum à neophyto quodam eſſe cõſecratum; enimuero tanti facinoris indignitate commotus, protinus ſacrilegis tectis inijci iuſsit ignem; vt pœnæ magnitudo cæteros à tam nefario abſterreret ſcelere. Multis honeſtis viris ſupplicij grauitatem deprecantibus, hoc ſolummodo permiſit, vt rem familiarem domo liceret efferre: domum ipſam, ſacrilegij receptaculum, omnino incendio abſumi voluit.

CAPVT XII.

Prudentia, & præcepta Goani Collegij Rectori & Gaſpari Belgæ tradita.

IAM cæterarum moderatrix virtutum prudentia non modò in conciliandorum conuertendorúmque hominũ ſolertia, quæ paſſim in tota Franciſci emicat vita, verùm etiã in propagatione religionis, & adminiſtratione Societatis enituit. Quippe ſatis gnarus nihil æquè obſtare Chriſtianæ fidei, ac vitia prauáque exempla improborum Chriſtianorũ, nõ prius ad Ethnicos religione imbuẽdos acceſsit, quàm lapſos veterum Chriſtianorum reſtituit mores. Neophytos autem ingenti labore ac patientia Chriſto partos ipſe primùm maxima aſsiduitate coluit: inde Sociis aliis, idoneiſque hominibus, excolendos tradidit. Socios porrò ipſos nulli in loca miſit vnquam, niſi antè ab ſe luſtrata. Quos verò mittebat, aduerſus omnia incommoda ſalutaribus ac propriis armabat monitis, rudes imperitóſque rerum edocens, quæ ipſe longo vſu diuinóque inſtinctu didicerat. Et quoniam in iis, quæ dixi, præceptis vel maximè Franciſci elucet prudentia, haud ſalubrior illorum hominum magiſtra, quàm aliorum; operæpretium me facturum cenſui, ſi magnam exponerem partem eius monitorum: quippe quæ non magis illum admirabilem, quàm nos prouidos, facere queant. Paulo igitur Goani collegij Rectori conſtituto hæc præcepta diſcedens reliquit:
» Omnium primùm te oro quæſóque, vt pro tua erga Deum
» caritate, obſeruantiáque in Parentem noſtrum Ignatium,
» Societatémque IESV vniuerſam, Patres fratréſque om-
» nes, ſiue ex Luſitania venientes, ſiue tota India ſparſos, be-
» nignè modeſtéque accipias, tractéſque. Equidem de Socio-

rum omnium virtute eam habeo opinionem, vt (quantum *Opinio de* coniectare potui) nequaquam exiſtimem eos egere Recto- *virtute So-* re: tamen vt nec aliis deſit obediendi materia, & rectè atque *ciorum.* ordine res adminiſtrarentur, placet eſſe vnum aliquem, cui „ me abſente obtemperent cæteri. Proinde tua ſubmiſsione, „ prudentia, ſapientiáque fretus, cunctis Socijs te præficien- „ dum cenſui, vt omnes qui extra Goam ſunt è Societate pa- „ reant tibi, quoad aliud ſtatuatur. Antonius Gomes præerit „ Goano Collegio, vectigalía exiget, atque in res neceſſarias „ ſuo impendet arbitrio. Harum rerum ſumma ei à me pote- „ ſtas permiſſa: quocirca tuam auctoritatem neutiquam in- „ terpones. Si quid ſecus viſum erit, conſilio eum reges po- „ tiùs quàm imperio. Iterum te oro quæſóque vehementer, *Cura con-* vt, pro obedientia quam P. Ignatio debes, intentiùs caueas, *cordiæ.* ne qua fortè res inter te & Antonium Gomem ſerat diſcor- „ diam; neu domeſticis alieníſue materiam aliquam præbeat „ ſermonum: contráque omni ope tendas, vt perpetuò con- „ cordibus rem geratis animis ſtudiiſque. Si quando Socij „ Comorinenſes, cæteríue qui in Chriſti vinea elaborant, rem „ aliquam abs te petierint ad animorũ ſalutem quoquo mo- „ do pertinentem, ſedulò eis atque impensè curabis. Quoties „ verò ad miſeros illos maximis ærumnis oppreſſos das lit- „ teras, caue quicquam durius ſcribas, quod offendere queat „ afflictos. Cæterùm ſtrenuè Dei cauſa laborantibus res ne- „ ceſſarias impigrè benignéque ſubmittes, maximè verò Co- „ morinenſibus & Malacenſibus, qui grauiſsimam ferentes „ crucem, portant *pondus diei, & æſtus.* Itaque eis nõ modò ani- „ marum, ſed etiam corporum ſubſidia ad animos pertinẽtia „ enixè ſimul ac tempeſtiuè ſubminiſtrabis. Quòd ſi quis eo- „ rum colligendi cauſa Goam receperit ſe; haud ſecus, quàm „ te illiſque dignum eſt, excipies foutebiſque. Idque ego tibi „ Dei & P. Ignatij nomine mando ac præcipio. Ad hæc oro „ te, mi frater, vt quotidie in virtutibus procedas, atque om- „ nibus omnium virtutum exemplum ſis, vti adhuc fuiſti; „ crebróque in Iaponiam litteras des, quæ me ſigillatim edo- „ ceant de tuis domeſticorúmque rationibus, & ſcilicet de a- „ more & concordia inter te & Antonium Gomem, cæteróſ- „ que Socios, déque numero & facultatibus vel humanis vel „ diuinis. Patrum deinceps aduectorum è Luſitania. Id om- „ nino bis in anno facies, Aprili menſe, atque Septembri. Ac „ de ſingulis Patribus fratribúſque tota India ſparſis, quæ me „ ſcire velle arbitraris, per domeſticum quempiam, vt alienus „

l abor

» labor tuum minuat laborem) perſcribenda curabis. Quòd
» ſi quid erit arcani, id tua ſubſcribes manu. Rogo te etiam
» atque etiam, vti hæc præcepta tibi cordi ſint, eáque ſingu-
» lis hebdomadis perlegas, & ſimul vt mei memor aſsiduè
» pro me & ipſe depreceris Deum, & tui ſtudioſos ad de-
Præcepta Gaſpari data. precandum accendas. Alia porrò præcepta P. Gaſpari Bel-
gæ Armuziam ituro, aliiſque Patribus Indiæ cultoribus da-
ta. Præcipuè attende tibi, ſimul de cultu Dei tuáque ſalute
» ſolicitus. Profectò enim duobus hiſce præſidiis fultus, & a-
» liis plus opis afferes, & ipſe ad Chriſtianæ humilitatis reli-
Catechiſmi cura. gioníſque miniſteria eris paratior. Itaque Luſitanorum
liberos, & ſeruitia, cæteróſque idiotas Chriſtianis præceptis
» erudies, neque hoc munus (quippe quod ad ſalutem ani-
» morum, hominúmque beneuolentiam, plurimum habet
» momẽti) committes alteri. In valetudinario miſeros ſubin-
Opera miſericordiæ. de ægros reuiſes, monitóſque morbum ferè pœnam eſſe
peccati, allicies ad conſcientiam excutiendam, delictáque ex-
» pianda. Inde eorum confeſsionibus per otium auditis, cæ-
» leſti refectos pane, valetudinarij præfecto commendari, ne-
» ceſſarijſque ſubſidijs iuuari oportebit. In cuſtodias quoque
» itare conuenit ad vinctos, eóſque hortari, vt totius antè
» actæ vitæ confeſsionem inſtituant. Ex eo enim hominum
» genere pleroſque inuenias, qui conceptas animi labes ritè
» expiauerint nunquam. Et omnes quidem Sodalitio Miſeri-
» cordiæ commendabis, ne qua cuiquam fiat iniuria; cæterùm
Per externos eleëmoſynæ diuidendæ pauperibus. egentibus res inſuper corrogabis ad victum neceſſarias, vt
miſerorum ſubuenias egeſtati. Miſericordiæ autem Soda-
litati, quantum in te erit, proſpicies. Proinde ſi quando in-
certorum dominorum pecunia reſtituenda ſit, eam magno-
pere cenſeò illi Sodalitati potiſsimùm attribuas. Etſi enim
non deſunt egentes, quorum inòpia rectè talibus ſubleue-
» tur auxiliis; ſæpe tamen mendicantium fraus aut infamia
» inquinare hoc negotium ſolet. Quæ peſtes quemuis faci-
» liùs quàm miſericordiæ ſodales fallant, quorum pruden-
» tiam ſatis vſus erudiuit ad præcauendum. Quocirca opti-
» mum factu eſt, rem omnem ſodalibus permittere, qui egen-
» tibus notis ſpectatiſq; eleëmoſynam illam pro portione
» diſpertiant. Id adeò faciendum multis magniſque de cauſis.
» Primùm, quia ſi per te ipſe pecuniam pauperibus diuidas,
» profectò multi abs te petant ſubſidia, maximè corporum:
» quod ſcilicet haudquaquam facient, ſi te animorum tan-
» tùm difficultatibus ſubuenire conſtabit. Deinde, vt ſuſpicio-
nes

nes rumoréſque fugias eorum, qui illas tibi pecunias egentibus diuidendas tradiderint. Namque (vt proni ſunt hominum ad deteriora credenda animi) verendum eſt, ne quam auaritiæ ſuſpicionem præbeat exactio pecuniæ: perinde quaſi exactum ab eis argentū per ſpeciem iuuandi pauperes, moliaris in tuum vſum & commodum auertere. Itaque præſtat id muneris in alios trāſferre, in quos nulla cadat ſuſpicio. Quòd ſi quando tamen res ipſa contrà ſuadeat; ſequi licebit maiorem Dei gloriam, maiúſque animorum emolumentum.

Apud amicos viuendum vt ſi futuri ſint inimici.

Et apud eos, quibuſ-cum verſaris, quamuis amicos & familiares, ita ſemper te geres, vt ſi aliquando futuri ſint inimici. Hæc cogitatio laſciuientem licentiā vitam facilè cohibebit, vt ne quid amicitia ac familiaritate prouectus offendas; ſimúlque talis cautio illos in verecundiam adducet, ſine vlla cauſa amicitiam tibi renunciandi. Hæc, inquam, cautio non alienam modò arcet improbitatem, ſed noſtram etiā pietatem fouet. Quippe ſi apud te ſis, & magis fruaris Deo, & maiorem notitiā habeas tui. Nimirum ignoratio atque obliuio ſui ipſius multa vitiorū mōſtra parit, quæ amicos alienant, irritant inimicos; vt noſtrorum haud ignari morum, acriùs in nos vehementiúſque cooriantur.

Reuerentia erga Vicarium Epiſcopi.

Aduerſus Epiſcopi Vicarium egregiam ſemper adhibebis reuerentiā obedientiámque. Quocirca ſimul atque oppidum, vbi is verſatur, attigeris; protinus eius genibus aduolutus de more oſculaberis manū. Inde petes, vt tibi poteſtatem faciat concionandi, audiendi confeſsiones, cæteráque pietatis munera obeundi. Nec vnquam te ab eo quantacunque offenſio alienabit, ſed accendet potiùs ad illius pectus omni comitatis genere permulcendum; vt is aliquando piis meditationibus excultus, & commodior fiat, & melior. Cæterorum quoque Sacerdotum gratia captanda tuēdáque, quo impēſiùs ipſi quoque ad ſalutares illas meditationes pelliceantur. Oppidorū verò præfectis dicto audiens eris: omnique obſequio, & (quoad eius fieri poterit) familiaritate eorum tibi deuincies animos. Neque vlla de cauſa, quamuis iuſta, in eorum offenſionem atque odium incurres.

Admonendorū Principum ratio.

Si quid ſceleris illorum admiſerit quiſpiam; primùm, opportuno ſermone illato, amicè comitérque ei oſtendes, magnum te capere dolorem ex infamia, quæ eius dignitatem noménque fœdarit: tum pari comitate ac ſubmiſsione ita expones rumores de illo vulgatos, vt peccatum ſuum per ſe ipſe & agnoſcat & corrigat. Id autem

nuitas eſt, hominibus vtique nequam & ſceleratis: qui velut pecudes rebus iis quas oculis cernunt, quáſque ante pedes habent, cuncta metiuntur, immemores bonorum cæleſtium, vltimíque diſcriminis, in quo ipſorum æterna vertitur ſors, vtrùm ſcilicet beati an miſeri futuri ſint in omnem æternitatem. Nonnullos etiam interdum reperies in peccatorum hærêtes cœno, qui tuam amicitiam familiaritatémque captent, non vt è vitiis extrahãtur ſuis, ſed ſimul vt meritam obiurgationem vitent, ſimul vt tua conſuetudine ad opinionem cõmendêtur probitatis. Idcirco moneo, vt apud te ſis: ac ſi quandò te iſti homines ad cœnam aut prandium inuitẽt, donísue colãt; videas ne tua libertas deliniatur muneribus, quo minùs acriter peccantes admoneat. Itaque ad prandium inuitatus non recuſabis tu quidem, ſed inuicem illos ad ſacrã inuitabis confeſsionẽ. Quòd ſi animaduertes, te nihil omnino proficere, & prorſus ludere operam, ſeuerè denunciabis, niſi reſipiſcant, illis iam te amicitiam & conſuetudinẽ renunciare. Neque verò ego cùm quicquã à quoquam accipi veto, parua ac rara munuſcula intelligo, qualia ſunt poma, & alia eiuſdem modi, quæ remiſſa grauiter offendunt eos qui miſerũt, ſed dona magna ac pretioſa, quæ ſi accipias, capiaris. Si quãdo magna vis miſſa fuerit cibariorũ, ea valetudinario, carceri, cæteríſque egentibus diuidẽtur: vt omnes intelligant, iſtarum etiã rerum maximã partem diſpertiri pauperibus, tibi vix minimam quãdam particulã reſeruari. Hæc benignitas plus ad exemplum abſtinẽtiæ valebit, quàm taliũ recuſatio munerum, cùm præſertim qui ea mittunt, ſibi ducãt dedecori domum remitti, quæ miſerint. Iam prauos cuiuſpiam mores emendaturus, non priùs manum admouebis, quã intimos eius perſpexeris ſenſus. Itaque magnoperè tibi ſuadeo, vt primùm odoreris, atque inueſtiges, an is vitio aliquo aut mentis perturbatione occupatus ab animi ſui ſalute abhorreat. Si æquo erit animo, & ad accipiendã admonitionem parato, tum verò eum ſedulò quæ videbuntur, monebis. Sin autem ira aut quauis moleſtia perturbatum ſenſeris; ſuperſedendum erit monitoris officio; & affectus animus inſinuatione quadã ac dulcedine orationis deliniendus. Inde ad ſalutis ſuæ cogitationem cutámque traduci eum oportebit, leuioribus initiò tentando monitis: quæ ſi bellè proceſſerint, grauioribus inde oppugnando. Ad vltimum, vbi eum in tuam redegeris ditionem, obnoxio ad arbitrium tuum leges impones, &, quæcunque

Concionatoribus dona reſpuenda.

Inuitatio ad prandiũ quatenus accipienda.

Cuiuſmodi munera accipi conueniat.

Corrigendi modus.

T opus

ræ ſedādæ mo eſtiæ e leuādæ remedium.

opus erunt, planè aperteq́ præſcribes. Ac leuandæ moleſtię, iræue ſedandæ, vnicum remedium eſt, angoris iracundiæúe cauſam prudenter extenuare eleuaréque verbis. Si iratus ſit, iniuriam imprudentiæ potiùs quàm maleuolētiæ attribuere; aut delictorū eius pœnas diuinitus expetitas dicere; ipſum fortaſſe in parētes, propinquos, amicos, aut in alios innocentes commiſiſſe aliquando aliquid, pro quo nunc pœnas cæleſti numini iuſtas ac debitas ſoluat. Hæc aliáque eiuſmodi, quæ ad extinguendam valent iram, inculcanda ſunt. Quòd de ira præcepi, ad cæteros impotētes animi motus transferendum. Illud autem vrgebitur, etſi aliqua veri ſpecies, obiecta animum eius commouerit; tamē ſi colligat ſe, cogitationémque ad ipſam referens veritatem, res omnes conſideret atque circumſpiciat intentiùs; profectò intellecturū, cauſam, quãobrem tātopere moueatur, nullam eſſe. Ita demum hilari lætoq́ vultu illam animi abſterges moleſtiam, ac pro hominis cōditione, & propēſione volūtatis quid facto opus ſit, amicè enixéque commonebis. Iam

Efficiendū, vt, quos excolis, ſuas tibi tentationes aperiant.

omni ope efficere nitēris, vt quos erudis ad pietatem, ſuas tibi tentationes, incurſantéſque animum cogitationes, aperiāt. Hoc quippe ad virtutis abſolutionem præcipuū præſidium eſt rudibus in hoc genere pugnæ, aut non ſatis peritis exercitatíſque. Cæterùm ſi ſeuerior in eos quàm benignior fueris (vt ſeueritas excludit fiduciam) facilè illi, qui-

Benignitas magiſtro neceſſaria.

bus à Satana oppugnentur modis, ſilentio ſupprimēt, leuius rati dæmonis inſidias ſubire, quàm acerbitatē magiſtri. Ita neceſſario nudati præſidio, teliſque acerrimi hoſtis expoſiti, vſque eò inceſſentur prementúrque, donec malis domiti faciant deditionem. Si quos aut ſuperbia, aut libidine,

Vitia corrigendi ratio

aut alio quopiam vitio tentari ſenſeris; optimum erit, ſpatio ad cogitandùm dato, iubere ipſos remedia aduerſus illa ipſa vitia excogitare. Quod vt ſuccedat ex ſententia, viam primùm aperies ad eiuſmodi res inueniēdas: deinde præcipies vt rationes exquirāt quibus ipſi in cohortationibus ægros, vinctos, aut alios à talibus deterreāt vitijs. Ita medētes alijs ipſi medebuntur ſibi. Quippe & illa aliis communicata proderunt. & ipſi ſua ſponte ad ea, quæ alij ſuadent, incitabuntur. Eadem regula etiā cæteris vſui eſſe poteſt, quos propter impedimentum aliquod non licet abſolui. Scitum enim eſt ex iis percontari, ſi quem ab illiuſmodi, quo vrgētur ipſi, vitio reuocare conarentur, quam tandem eſſent inituri rationem: ad vltimum ſuadere, vt id ſibi conſilij capiant, quod in

tali

tali re ac tempore alteri forent daturi. Illud etiam videndũ,
vt in exercendis alumnis noſtræ diſciplinæ, virtutúmque
muneribus iniungendis, adhibeatur modus, & onera pro
cuiuſque imponãtur viribus. Nam ſi maiora erũt quã vt fer-
ri cõmodè queant, non excitabunt virtutem, ſed opprimẽt. »
Itaque illi fracti animo, ac debilitati, imponendum onus »
detrectabunt, impoſitum abijcient. Et quoniam Rex Luſi-
taniæ pro ſua munificentia iuſſit omnia nobis neceſſaria
vbique ſuppeditari; eius potiùs quàm alterius cuiuſuis li-
beralitate vtaris cenſeo. Nam profectò qui alienas res acci-
pit, libertatem amittit ſuam: quippe cùm beneficentia neceſ-
ſitatem imponat obſequendi beneficio, emptáque benefi- »
cio libertas adeò ſeruiat, vt etiam ſi quid audeat, eius verba »
longè minus habeant ponderis, quàm haberent ſi ſui eſſet »
iuris. Adde huc, quòd ſi quid ab illo, qui dedit, peccatum ſit, »
liberè increpare haudquaquam valeas. Quod enim os tan- »
tum eſt, vt ſuſtineat allatrare paſcentem? »

Modus adhibendus in exercenda virtute.

Regis Luſitani munificentia.

Libertas tuenda.

CAPVT XIII.

Præcepta Ioanni Brauio alijſq; Sociis data.

VBI mane è lectulo ſurrexeris, hanc tenebis
regulam, vt minimum per ſemihorã aliquid "
è Chriſti vita mediteris; idq; hoc ordine, vt "
initio ab eius ortu facto, deinceps cætera e-
gregia eiuſdem facinora, ad glorioſum vſque
aſcenſum in cælũ, ſenſim progrediens medi- "
tatio perſequatur. Verùm ſingulis diebus ſingula attribuen- "
tur capita, eadem planè ratione, quàm exercitiorum ſpiri- "
tualium libellus præſcribit, vt ſinguli menſes totam Chriſti "
Domini vitam meditando percurrant. Iam tibi auctor ſum "
quotidie ſub meditationẽ vota paupertatis, caſtitatis, obe-
dientiæ renouandi, quo vix vllum eſt hominibus Deo ſa-
cratis tutiùs cõtra Diaboli inteſtinique hoſtis impetus mu-
nimẽtum. Quocirca antiquiſsimũ habebis, quotidie ſaluta- "
ribus hiſce armis munire pectus. Pomeridianis autem ho- "
ris, poſt curatũ corpus, tantũdem ferè tẽporis iteratio matu- "
tinæ meditationis abſumet, eámque pariter excipiet inſtau- "
ratio votorũ. Nocturno porrò tẽpore poſt cœnã, priuſquã "
cubitum eas, recipies te ad excutiendã conſcientiã: & facta,
dicta, cogitata eius diei examinans, videbis ecqua in re Deũ
offenderis hominéſue: idque perinde exequêris, vt ſi "

Meditandi modus.

Vota quotidie renouãda.

Conſcientiæ excutiẽdæ ratio.

Emendatio cura. eſſet mox ſecutura confeſſio. Tum delictorũ omnium veniam à Deo petes, emẽdationem vitæ ex animo tibi proponens. Demũ precationibus ſolennibus Pater, & Aue, recitatis, pauliſper rationem inibis corrigendi peccata illa quãprimum. Poſtridie igitur mane, inter ſurgendum veſtéſque induẽdas, recẽtia ſuperioris diei delicta rediges tibi in memoriam: diuináque ope ſuppliciter implorata, ne quid eo die offendas, nominatim verò ne in noxas illas domeſticas incurras, meditationẽ aggredieris eo, quẽ dixi, modo. Hoc idẽ quotidie facies. Si quid autem horũ omiſeris per incuriã, id verò tibi religioni ducens, de more tuam culpam agnoſces prædicabiſque apud ſodales, quòd tibi pręſcripta neglexeris.

Sui victoria. Cæterùm omnibus in rebus, à quibus appetitũ vitioſamq; naturam ſenſeris abhorrere, ſtrenuè te ipſe vinces, haud ignarus nobis primam eſſe oportere Chriſtianę humilitatis

Humilitas & obedietia noſtris hominibus neceſſaria. curã. Nam ſine demiſsione animi, germanáque humilitate, nõ tibi aliiſue prodeſſe poteris. nõ Deo ac ſuperis carus eris: non dignus, quem Societas I E S V diutius ferat: vtpote quæ elatos ſuíque iuris ac ſententiæ homines concoquere haudquaquam valet. Proinde ſtudebis ſedulò & vſquequaque Præpoſito obtẽperare, & quidem ſine recuſatione vlla, aut detrectatione; haud ſecus quàm ſi imperaret ipſe Pater Ignatius.

Tẽtationes aperiendæ. Tẽtationes diabolicas cuiuſque generis eidẽ enũciabis, vt eius cõſilio auxilioq; inſtructus, acerrimi hoſtis petitiones faciliùs declines atque propulſes. Quippe ſubmiſſio hoſtiles tentationes inſidiáſque aperiens, haud minus opis impetrat à Deo, quàm init gratiæ. Itaque non ſolũm callidiſsimi hoſtis artes in præſens eludit, ſed etiã vires conatúſque frangit in poſterum. Námque ille ſuas artes deprehenſum iri cernens, paulatim eum ſpe victoriæ amittit oppugnationis voluntatem. Hæc Brauio Malacæ verſanti, alia porrò aliis Cocinum petentibus monita data. Ante omnia, quantum erit in vobis, amorem conciliabitis ciuitati, præcipuè verò Cœnobitarum, ac Sodalitatis B. Mariæ. Proinde dicta factáque fidem faciant, nihil eſſe vobis potius, quàm

Comitas in ſalutando & adeũdo. omnibus gratificari, & pietate tum ciues tum ſodales illos augere. Comitas in adeundis ſalutãdi cauſa ſodalibus, haud ægrè illorũ vobis in veſtris difficultatibus impetrabit auxiliũ.

Cum pauperibusque ratio tenẽda. Si qua re ad pauperũm inopiam ſubleuandam opus erit, ab eis potiſsimũ petetis: ſed ita, vt egẽtes edocti à vobis illos agnoſcant benignitatis auctores. Hæc autem cum pauperibus tenebitur ratio, vt, cùm ſuã ipſi vobis neceſsitatem corpo-

corporis exponent, vos inuicem eis, quam per ſeipſi non „ cernunt, neceſsitatem exponatis animi: curatisq́ eorũ mẽtibus, tum demum corporibus, ſiquid opis poteritis, afferetis. In congreſsibus & colloquiis cauendum eſt, ne nimia quædam grauitas ſuſpicionem præbeat reuerentiam exigẽtis arrogantiæ: ſed potiùs facilitatem vultus præferat, affabilitatemq́ ſermonis. Præcipua cura erit, vt omnibus in rebus ſubmiſsè vos ac modeſtè geratis. Itaque etiã Sacerdotibus cæteriſque omnibus, non tantùm Eccleſiæ Præpoſitis, impensè habebitur honos. Operæpretiũ verò eſt, res à vobis bene geſtas, earumq́ laudes, cum eis communicari; vt, quorum operũ fructum capiãt, fautores euadant, patroniq́. In concionibus quoque comiter auditores ab erroribus ac vitiis, in quibus verſantur, reuocandi ſunt. Sed identidẽ intentata diuina ſeueritate atque iuſtitia territãdi duri homines ac peruicaces; contraq́ reſipiſcentes Dei clemẽtiã ac miſericordiã propoſitã erigendi recreandiq́. Pertinaces porrò animos, atque in flagitiorum cœno hæſitantes, oportet ita cæleſtibus vrgeri minis, vt eis nequaquam incidatur diuinæ clementiæ ſpes, ſed eius interdum cõmemoratione eorundem pectora mulceantur. Omnino efficite, vt per vos bonus „ Societatis odor longè lateq́ fundatur. Quam ad rem non „ alia virtus plus habet momenti, quàm vera ac germana animi ſubmiſsio. Memẽtote, Societatis noſtræ amplificatores, „ multis ac magnis ærumnis exercitos, virtutes omnes enixè „ coluiſſe, voſq́ ita demũ illorũ meriti ac gloriæ participes tu- „ turos, ſi in Societatis nomine amplificando fueritis imitatores induſtriæ. Illud quoque meminiſſe oportebit, auctoritatem apud populũ in ſacris rebus ac ſalutaribus, donũ eſſe diuinum, quod bonis viris ac piis deferatur vltro, callidis & humana id arte quærẽtibus negetur: ne ſcilicet humana peruerſitas Dei dona contẽptui habeat, ſi fortè modeſtis iuxtà „ & arrogãtibus ſuppetãt. Impensè igitur rogitãdus eſt Deus, „ prorſus vt vobis indicet atque aperiat impedimẽta, quæ diuinis conatibus (quo minus ſua per vos dona hominibus impertiat) per imprudẽtiã obiicitis, cõmittẽtes vtique vt auctoritatẽ vobis abnuat, exiſtimationemq́ ad id negotiũ neceſſariã. Id enimuero ſumma animi prouiſione cauendũ eſt. Itaque in examine cõſciẽtiæ interiore cura ſpeciatim exquiretis, ecquid peccatũ à vobis ſit in concionando, in cõfeſsionibus audiendis, in cõgreſsibus & colloquiis. eritq́ deinde vobis cordi vitia deprehenſa corrigere, animumq́ ne ...

Nimia grauitas vitanda.

Eccleſiæ Præpoſitis res à noſtris bene geſtæ cõmunicandæ.

Varia ratio agẽdi cum vario auditorum genere.

Auctoritas apud populum cæleſte donum.

In examine conſcientiæ in noſtra officia ac munera inquirendum.

„ affectibus repurgare. Nimirum quãtacũque decesſio de vitijs, tanta fit cœleſtium acceſsio donorum. Ac nolite mirari imitarię́ eos qui nouas populo placẽdi excogitãt artes, popularem admirationem ac laudem aucupantes. Nãque iſti ſuæ potiùs quàm diuinæ gloriæ ſeruiunt, de ſuis cõmodis „ magis ſoliciti, quàm de ſalute animorum. Quocirca illorum „ ratio ſanè lubrica eſt, ac præceps: quippe quæ cæca cupidita„ te gloriæ elata iactationem habet in populo inuiſam Deo.

Aura popularis nullo modo captanda.

Omni ope annitendum, vt hæc, quæ à me ſuggeruntur, & meditãndo, ſentiatis ipſi, & exſequamini ſeduló. Proinde ſi „ qui huius generis ſenſus ac motus diuino inſtinctu in men„ tibus veſtris exiſtent, eos memoriæ cauſa litteris conſigna„ tos exprimetis identidem factis. ita meditata exſequendo, „ virtus velut pabulo nutrita creſcet. Nam quæ nobis talibus „ de rebus ſancti viri ſcripta reliquerunt, in ijs mirũ eſt quan„ tum interſit inter guſtum ſenſum'q́ ſcriptoris, & ſcripta le„ gentium, audientiúmue. Res quippe ab eo meditatæ atque perceptæ, ingentia ipſi inſet ſanctitatis incitamenta, plerumque noſtros animos haud ſanè acriter ſtimulant. Quocirca „ magnopere vobis ſuadeo, vt ſua quiſque ſenſa animi ac pie„ tatis diuinitus hauſta litteris cuſtodire & impensè recolere „ ne grauemini. Quę vt in dies augeantur à Deo, quotidie vobis altiùs radices agendæ ſunt humilitatis. Quærendi etiam fideles amici ac monitores, qui, ſi quid à vobis in veſtris peccatum erit muneribus, amicè vos libere'q́ admoneant: vt „ veſtra vitia quæ vos ipſos fugiunt (in ſuis enim quiſque vi„ tiis hebetior eſt, quàm in alienis) per alios cognita exuatis. Hæc & his ſimilia monita Franciſcus Xauerius partim Præpoſitis Societatis, partim alijs, dabat. Illa verò egregia quæ P. Gaſpari Vicario ſuo reliquit profecturus in Sinas. Cæterùm ea nos, item vt alia (ne iteratio pariat ſatietatem) de induſtria hîc omiſſa reſeruamus aliò. Quippe eadem præcepta varijs hominum generibus informandis accommodata cùm ſint, placuit in certa capita dirigere, vt ſibi quiſque ſumeret, quod ad ſe pertinere ſentiret.

Meditata exequenda

Meditata recolenda.

Fideles monitores quærendi.

CAPVT XIV.

Præpoſitos ac ſuperiores Societatis quales requireret.

QVALIS ipſe Præpoſitus erat Societatis, tales requirebat cæteros. Super omnia oportere aiebat, eis priorem ſui tuendi eſſe, quàm alios iuuãdi, curam. Neque enim alios curæ eſſe poſſe ei, quã

Sui ipſius cura.

qui ſibi ipſe non eſſet, neque aliorum commodis ſeruire, qui negligeret ſua. Quocirca negabat, cuiuſuis eſſe alijs imperare. Quippe Præpoſiti perſonam ab hominibus vulgaribus, ac minus perfectis, haudquaquam ſuſcipi ac ſuſtineri ſine ingenti ipſorum periculo. Præpoſitos verò magnopere monebat, ne ſinerent implicari ſe curis alienis, maximè verò ciuilibus negotijs, vtpote quæ impediant propria ac domeſtica. *Nemo enim militans Deo* (ait Apoſtolus) *implicat ſe negotiis ſecularibus.* Proinde præcipua eis cura eſſet ſuo fungēdi munere, & ſibi commiſſos cuſtodiendi, iuuandique: in alienos autem, quod ſuis excolendis ſupereſſet curæ operæque, deriuarent, quò illam Chriſti accommodabat ſententiam; *Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Itaque præcipuum hoc Gaſpari Vicario ſuo præceptum dedit. Prior ac potior tui tibi cura ſit, quàm eorum quibus præes. *Nam qui ſibi nequam eſt, cui bonus erit?* Tua, inquam, tibi domeſticorumque ſalus antiquior ſit, quàm alienorū: quia nos ipſos, nobiſque creditos, potiſſimū Deo præſtare debemus. Perinde enim errant, qui, domeſticis omiſſis, curam auertunt ad alienos, vt qui Dei ſuique immemores, hominū oculis ac volūtatibus ſeruiūt. Quocirca domeſticorum primùm, deinde, ſi vacabit, aliorum ſaluti conſules. Iuuādi verò ratio vt maximè cōmunis eſt, ita prodeſt plurimùm. Talia munia ſunt concionum frequentatio, explicatio Catechiſmi, confitentiū expiatio. Iam Præpoſitos ſubmiſſione animi, moderatione, caritate, prudētia, haud ſecus quàm poteſtate præſtare alijs volebat, eorumque quibus præeſſent, paternè & imbecillitatē ſuſtentare, & ærumnas ac moleſtias depellere magnoperéque eis auctor erat, vt diligi ſe quàm metui mallent; omnique ope niterentur, vt eis eſſent parentū loco. ita demū & ipſos admonitiones proſperè adhibituros ad morū emēdationē, & illos omnia in bonam accepturos eſſe partē. Itaque lenitate potiùs modeſtiáque in regendo vterentur, quàm auctoritate imperióque, ne gregem paſcerent vt *dominantes in clero*, quod Petrus Apoſtolus vetat. Hanc autem rationem præcipuè ſeruarent aduerſus quietos atque demiſſos. Nam turbulētos, arrogātes, immodicóſque ſui æſtimatores, acriter de ſuis arguēdos erroribus, & ſeueritate, ac, ſi opus foret, animaduerſione coërcēdos, vt virga diſciplinæ ingeniorum peruicaciam domet. Quo de genere Gaſpari præcepit his verbis: Patribus fratribuſque tuæ curæ cōmiſſis benignum te moderatumque præbe, potiùs, quàm grauem ac ſeuerū: niſi fortè quis tua benigni-

Non cuiuſuis eſt imperare.

Negotia ciuilia fugiēda

2. Timot. 2.

Præpoſitis prima cura ſuorum.

Matth. 23.

Eccleſ. 14.

Præpoſiti humilitate ceteriſque virtutibus præſtare debent.

Epiſt. 1.

Arrogantes retundēdi.

» tare abutatur. tum enim, vt eius rationibus cõſulas, aſſumē-
» dū eſt aliquid ſeueritatis. Proinde ſi quem arrogãtiâ aut ſu-
» perbiâ efferri ſenſeris; ex vſu erit, veſanos eius ſpiritus gra-
» uiter comprimi retundiq́. Nimirum, vt lapſis per imprudē-
» tiam aut obliuionem ignoſcere expedit; ita neceſſe eſt com-
» primere & coërcere, ſi quem arrogantia retractantem fece-
» rit, & contumacem. Neque vllo modo committendum, vt
» quiſquam in animũ inducat, demum inſolentia peruicaciá-
» que victum Rectorem, ipſius indulgere peccatis. Quippe nõ
» alia pernicies maior peruicacibus ingeniis accidere poteſt,
» quàm ſi ea timidè indulgentérque tractans in vitiis contu-
» maciàque cõniueas: quippe cùm talis remiſsio maiores eis

Delectus habēdus eorũ qui aſciſcuntur in Societatem

afferat ſpiritus, & ſpem faciat impunitatis licentiæque. Nolebat moderatores ſuperioréſque Societatis in hominibus ad ſuum cœtum ſine delectu aggregandis faciles nimium eſſe ac liberales; ſed paucos è multis deligere, eóſque maximè idoneos: quòd longè plus roboris ſit in delecta virorũ manu, quàm in infinita hominũ turba. Tales vtique eſſe eligendos, qui ad Societatis inſtitutum nati factíque viderentur: quorum ſcilicet virtute confidere liceret, tum domi, tum foris. Quos verò difficultas aut neceſsitas aliqua magis quàm pietas, diuiniq́ obſequij cupido, ad Societatem cõpelleret; his haudquaquam patére debere Societatem. Atque

Minùs apti nulla de cauſa accipiendi.

hoc adeò imbiberat animo, vt famulos mercede aut alia ratione conductos haberi præoptaret, quàm ad Societatẽ homines minùs aptos, ob domeſticorum munerum neceſsitatem, aggregari. Quocirca Gaſpari ita præcipit: Noli facilè
» ac ſine delectu multos in Societatem adſciſcere, ſed pau-
» cos, & maximè idoneos. Námque & Societatis ratio id po-
» ſtulat, & maiori vſui ſunt pauci egregij, quàm mille vul-
» gares. Itaque imbecillos, inertes abiectæque virtutis homi-
» nes reijcies, velut alienos à Societate, expetẽte viros nauos,
» generoſos, eximiáque virtute præditos qui magna efficiẽtes
tamen contenti ſint paruo. Quos verò animi ac virtutis indoles adeò commendaſſet, vt apti ad Societatem cenſerẽtur,

Virtus adſciſcendorũ quomodo ſpectanda.

Mortificationum modus.

eos diu ac multùm exerceri volebat probariq́, donec illorũ virtus multis ac magnis experimentis ſpectata foret ſatis. Spectari autem virtutẽ iubebat ex ſui ipſius victoria, & turbulentorũ animi motuũ cupiditatúmque ſedatione magis, quàm ex ſpecie quadã pietatis lacrymis ſuſpirijs, acriq́ corporis vexatione. Proinde ita præcipiebat *mortificari membra quæ ſunt ſuper terram*, vt ea mortificatio ad exuendũ veterẽ hominem,

minem, nouúmque induendum, referretur. Et in hoc genere hũc præſcribebat modum, vt ne nouis inuentis indulgendo, ipſa rei inſolentia oculos animóſque hominum offenderet. Qua de re Gaſpari præcipit in hunc modum: Quos ad Societatem aggregaueris, in impotentibus animi motibus cupiditatibúſque edomandis magis exerceas cẽſeo, quàm in corporis afflictationibus, nouiſque eius generis inuentis. Quòd ſi ad coërcendos interiores animorum impetus externa aliqua admoueatur mortificatio, talis vtique ſit, quæ non irriſionem, ſed approbationem moueat intuentium; veluti aſsiduitas miniſtrandi in Valetudinarijs, ſtipis eleemoſynæq; ad victorum inopiam ſuſtentandam corrogatio, atque alia generis eiuſdẽ. Magnóque nonnullis ad humilitatem adiumento eſt, ſuperioris vitæ ante initam Societatem actæ conditionem, munia, occupationes, aliáque eiuſmodi quæ ad ſubmiſsionem valeant, interdum ſocijs audientibus enunciare. Verùm in hoc genere perſonarum ratio habenda, videndúmque diligenter quid cuiuſque conditio ac virtus ferat. Quæ cautio niſi adhibeatur, plus damni fiat quàm lucri. Aſſuefaciẽdos quoque tyrones cenſebat, ſeipſos Rectoribus indicare, tentationéſque omnes, propenſiones, motus, ſenſus etiam pietatis, diuina ſolatia, pœnas voluntarias aperire: quo ſcilicet artes omnes hoſtis ibi maximè inſidiantis, vbi minimè fraus timetur, à peritis talium rerum patefactas eluderet; & ſi quid fortè aberrarent, ab iiſdem in rectam reducerentur viam. Præpoſitorum verò ſummam in eo requirebat cautionem, vt ne temere quoſlibet initiatos vellent ſacris; ſed viros tantùm fide ac virtute diu ſpectata, prudentiáque, & doctrina ſaltem mediocri. Hiſce enim præſidijs Societatis Sacerdotes, vt ex inſtituto viuant, ſine magno periculo carere non poſſe. Quocirca ita Gaſparem monet: Sacerdotio aptum idonéumque neminem iudicabis, quem non doctrina ac virtus diu multúmque ſpectata cõmendet. Societas quippe, ad ſui inſtituti miniſteria obeunda, probata virtute doctrináque expetit Sacerdotes. Id adeò vſus ac res ipſa docuit: qui enim tales non fuerunt, eos detrimento potiùs quàm adiumento ſcimus Societati fuiſſe. Ante omnes, abſentium & procul à cœtu fratrum in vinea Domini deſudantium commodis præcipuè conſultum volebat: quippe cùm illi demum operarij (vt ipſe ſolitus erat dicere) *portarent pondus diei & æſtus.* Itaque eorum neceſsitates vel corporum vel ani-

Non quilibet initiandi ſacris.

Abſentium maximè ratio habẽda.

vel animorum cognoſcendas ſimul & ſubleuandas ſeduló dicebat. E re quoque eſſe, viros bonos illinc aduenientes, quemadmodum ſe illi gerant, rogitari: ipſis autem per litteras identidem adhiberi ſolatia: nec quidquam ſcribi aſperius quod aut moleſtiam, aut deſperationem operis exſequendi, afferre queat. Satis eos ærumnarum ibi ſuſtinere, vt temperãdum ſit ſeueritate, ne afflictio addatur afflictis.

Crebra Sociorum mutatio fugienda. Cæterùm eos crebrò mutari (niſi fortè neceſsitas cogeret) vetabat, maximè à moderatoribus nondum ſatis gnaris locorum, nationum, negotiorúmque, in quibus illi verſarentur. Periculum enim eſſe, ne frugifera ac ſalubria opera diſturbaret mutatio cultoris.

Scandalum omni ope vitandum. Rectoribus pòrrò ac Præpoſitis antiquiſsimum volebat eſſe, vt bonus vbique Societatis diffunderetur odor; omniſque offenſio & ſcandalum omni ope fugeretur, vel cum detrimẽto rei familiaris. *Melius* vtique *eſſe bonum nomen quàm diuitias multas.* *Prou. 22.* Quamobrem magnopere eos monebat, vt virtutum magis quàm domorum ædificijs dediti, ædificationem ædium non ad elegantiam referrent, ſed ad neceſsitatem commoditatémque habitationis. *Domorum ædificia.* Si quid eſſet in bonis ac fortunis quod faceſſeret negotium, velut vectigalium pecuniæque debitæ exactio, id munus, haud minùs inuidioſum quàm neceſſarium, conducto procuratori potiùs quàm domeſtico demandarent.

Aliarum Religionũ homines cõciliandi. Impensè verò Præpoſitos Societatis orabat, vt aliarum Familiarum Religionúmque moderatores, religioſóſque viros omnes ac Sacerdotes, conciliarent ſibi, & cum eis quàm cõcordiſsimè amiciſsiméque viuerent. Proinde ad eos interdum irent ſalutatum, ſeu beneuolentiæ conciliandæ tuendæque gratiâ, ſeu concordiæ coniunctioníſque declarandæ.

CAPVT XV.

Quales eſſe optaret homines è Societate.

SOCIETATIS homines expetebat demiſſos, obedientes, moderatos, & omnibus in rebus, à quibus vitioſa abhorret natura, victores ſui. Sine his quippe virtutibus neminẽ è Societate, nec Deo carum acceptúmque, nec ſibi aut alijs vtilem fore, nec æquo quietóque animo in Societate victurum. Proinde omnes in ſui

in ſui ipſius cognitione multum ac diu verſari oportere, & fibris euulſis cupiditatum, veræ humilitatis ac virtutis radices altiùs agere. Nâque vt qui ex acerbiſsima Chriſti morte & cruciatibus dolore ardeat, facilè talem dolorem inurat alijs; ita qui nimios animi ſui motus domitos habeat compreſſósque, haud ſanè difficulter eoſdem in alijs quoque regere & coërcere poſſe. Neminem verò aiebat hoc nomine multum ſibi tribuere debere, quòd iam diu eſſet in Societate: neque enim temporis diuturnitate, ſed magnitudine virtutis, Sociorũ metiendã eſſe dignitatem. Quippe cùm ſui pudere magis quàm ſibi placere par foret eos, qui tam-diu verſati in ſchola virtutis, tam paruos in virtute progreſſus haberent, *ſemper diſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.* Iam vetabat hominum de ſe opinionem intueri, ne fortè fallax illa rerum facies ſuperbiam elationémque páreret, certiſsimã peſtem ac venenum Societatis. Cõtráque auertere animos iubebat ad ſuę cognitionem imbecillitatis, præcipuè verò ad ſalutarem illam cogitationem, quantum tandem inter humana iudicia interſit & diuina; atque inibi fundamenta iácere humilitatis ſuæ. Nam qui intentiùs conſideret, quãto ſecus de hominibus Deus ſcrutator cordium iudicet, quàm homines actionum ſpectatores, profectò corã Deo quàm maximè demiſſurum ſe, humanáſque laudes, quippe tam lõgè abhorrentes à vero, pro crucibus irriſionibusq́ ſubiturum. Neque tamen cõmittendum eſſe vt noſtræ nobis infirmitatis conſcij in Chriſti militia obſequióque cadamus animis: ſed potiùs id agendum, vt quàm noſtris diffiſi viribus, tam freti diuinis, ingẽtes prorſus animos capiamus, egregiam numini operã ipſo iuuante nauaturi. Hanc verò perfectæ virtutis cõſequendæ oſtendebat viam, vt ſui cuique prima eſſet cura, & ſuã quiſque conſcientiam bis in die (ſi fieri poſſet) certè ſemel excuteret, ſumma vi tẽdens, vt vitia in ſe ipſo deprehenſa prorſus corrigeret: antiquiſsimam inſuper haberet quotidianam rerum diuinarum meditationem; nullúmque diem ſine tali mentis pabulo fineret præterire. Et meditationem verſari atque hęrere in vita, cruciatibus, ac nece Chriſti Domini volebat, vtpote materia abſolutæ virtutis, propriáque Societatis IESV. Auctor etiã erat, ſub meditationem contra Satanę impetus atque inſidias vota renouãdi quotidie, tentationéſque omnes Diaboli & virtutum ſtudia, non tantùm vitioſas affectiones enunciandi Confeſſarijs, Præpoſitis,

Nemo ſibi nimium debet ſumere, quòd diu fuerit in Societate.

2. Tim. 3.

Opinio hominum de nobis contemnenda.

Sui cognitio fundamentum humilitatis.

Dei fiducia.

Rerum diuinarum meditatio commẽdatur.

Præpoſitis,ſpiritualibuſq; viris,qui eos conſilio poſſent aut
auxilio iuuare. Eam quippe vim eſſe demiſsionis huius, vt
non modò plus lucis opiſque diuinæ impetret ad pugnam,
verumetiam importuniſsimos ludificetur hoſtes, qui ſuas
inſidias patefactas,petitiones depulſas,conſilia fracta intuẽ-
tes, profectò ſegniores fiunt ad oppugnandum; demúm-
que victi diſcedunt ab ijs, à quibus victores antè diſceſſe-
Obedientia qualis eſſe debeat. rant. Obedientiam verò requirebat cæcam: vt ſuo iudicio
atque opinione omiſſa, omnibus in rebus (diuina ſcilicet
lege ſalua) ſine retractatione aut cunctatione parérent; ne
optata odioſe importunéque efflagitarẽt à Rectoribus, aut
eorundem imperium arte quadam ad ſuam detorquerent
cupiditatem, ſed vltro ſuam quiſque ſententiam dirigeret
ad illorum voluntatis interpretationem; ſeſq; totos homi-
num Dei perſonam gerentium arbitrio permitterent, tra-
déréntque,rati omnibus in rebus pręcipiendis eã illis men-
tem diuinitus datum iri, quæ plus & Deo honoris, & ipſis
commodi, eſſet paritura. Nam qui ſecus facerent, ſæpe in
magnas moleſtias, perturbationes, miſeriaſq; incidere di-
cebat. quæ mala homines pernicioſo errore excæcati exiſti-
marent à Domini cruce obedientiáque naſci, cùm naſcerẽ-
tur ex praua ipſorum voluntate ac iudicio. Quamobrem
ſemper parẽre mallent, quàm imperare: cùm præſertim re-
gi ab alio, tutum ſit; ſeipſum regere, periculoſum. Vt enim
interdum rectè ſibi quis imperet, certè cæco ſui quemque
amore deceptũ ſæpius errare. Præcipiebat etiã, vt ſi quan-
Humilia munia amplectenda. do in humilibus abiectiſq; verſarentur miniſteriis,impenſè
enixéque ea exſequerentur, & quàm maximum ex ijs hu-
militatis caperent fructum; nihilq; eo tempore gratius &
acceptius Deo, cuius nomine illud imperaretur, ab ſe fieri
poſſe crederent, memores minora munia rudimenta eſſe
maiorum: ſegnem in infimis animum nõ ſolere in ſummis
excellere; cõtráque alacrem in paruis, facilè in magnis quo-
Luc. 16. que vigere. Namque vt Chriſtus ait: *Qui fidelis eſt in minimo,*
Locus aſsignatus non deſerendus. *etiam in maximo.* Illud porrò ſapienter monebat, ne, tametſi
vberioris ſpes fructus aliò eos vocaret, locum ſibi à Præ-
poſito aſsignatum deſererent negligeréntue Haud dubiam
enim eſſe fraudem inferni hoſtis, futurum atque incertum
alieni loci fructum oſtentantis, vt nos à præſenti certóque
fructu deſtinatæ abducat regionis: quo videlicet ancipiti di-
ſtractos cura ludificetur, inanéſque dimittat: quippe cùm
neque agrum alienũ à quo abſis, neque tuum à quo abhor-

reas, ambiguus colere animus queat. Salutare hoc præceptũ trita illa firmabat Apoſtoli voce: *Dũ tẽpus habemus, operemur bonum.* Quocirca confidere eos iubebat, ſi Deo cordi foret quod expeterent, iniecturum vtique illum hanc mentem Rectori, vt ipſos mitteret, quò magis è re foret diuina. Verùm enimuero errare grauiter aiebat eos, qui vellent in honore haberi propter virtutes & facta egregia maiorum ſuorum, à quibus ipſi degeneraſſent. Similiter enim iſtos facere, vt qui alienis ornati veſtibus, honorẽ ac diuitiarum opinionem aucupentur. Nimirum ſatius eſſe iiſdem inſiſtentem veſtigijs, maiorum virtutem ac decus æmulari, quàm ab eis degenerantem aliena bona oſtentare pro ſuis. Cæterùm illud non ſapientius monitum quàm ſalubrius. Præcipiebat domeſticis in vmbratili adhuc diſciplina verſantibus, ne ante tempus in aciem ac pugnam exire geſtirent; néue nimium ſuis confiderent viribus, cernentes iamdiu ſe grauiore noxa vacare: vtique cùm ſæpe tyronum ſalutem non tam virtus quàm ipſe tutetur locus, facilè arcens, hoſtiles impetus, illecebráſque peccandi. Proinde dum ponerent tyrocinium, impensè pectus ſolida munirent virtute, vt tutò deinde inter hoſtium tela verſarentur.

Gal. 10.

Honos maiorũ virtute vanus.

Non ante tempus exeundum ad alios inuãdos.

CAPVT XVI.

Concionatores Societatis quales expeteret.

SOCIETATIS concionatores idẽtidem admonebat, ne ſeipſos prędicarẽt, ſed Chriſtum crucifixum; hoc eſt, ne ſubtilibus quæſtionibus diſputationibúſque à vulgi ſenſu atque intelligentia abhorrentibus tractandis, doctrinam ſuam atque ingenium oſtẽtarent, popularem auram plauſumque captantes; verùm eorum ſermones plerumque in rebus verſarentur moralibus, planis, & ad vulgi captum accommodatis. quæ ſcilicet modeſtè, piè, prudẽtérque explicatæ, haud parum valerent ad ſanandas hominum mentes. Itaque hoc haberent propoſitum, vt fœditas peccatorum, diuinæq; iniuriæ grauitas, cum cæleſtibus obiecta minis, auditores ad dolorem ac pœnitentiam compellerent. Sed operæpretiũ eſt ipſum Gaſpari præcipientem audire. Concionatoris præcipuum munus eſt, inquit, Auditori delectorum ſuo-

Concionatores non ſe ſed Chriſtũ prædicare debent.

Præcipuum Concionatoris munus.

„ rũ quàm maximũ inurere dolorẽ, &, certiſsimis ſempiter-
„ niſq; inferorum ſupplicijs ante oculos propoſitis eum à ſce
„ leribus ac flagitijs deterrere: Satanæ quoque artes atque in-
„ ſidiàs aperire:ea demũ pro concione ſerere,quæ vulgi quoq;
imperiti intelligẽtia potiùs quàm admiratio excipiat. Quo-
circa in cõcionibus nec ſacrarum litterarum teſtimonia ni-
mium frequentanda ſunt, nec dubia & inter Doctores con-
trouerſa tractanda; ſed certa perſpicua, & ad mores corri-
gendos fingendoſq; accommodata. Proinde crebræ vitio-
rum reprehenſiones,graues de iniurijs Chriſto Domino il-
latis querimoniæ,acres cæleſtiũ irarum minæ;æternorũm-
que ſuppliciorum,quæ facinoroſos atque improbos homi-
„ nes apud inferos manent; imminentes mortis(quæ ſæpe ex
„ improuiſo homines nec opinantes occupat)terrores. Certa
„ etiam capita proponentur per colloquium,ſiue hominis re-
„ ſipiſcẽtis cum Deo ſiue irati Dei cum homine ſcelerato. Sũ-
„ ma verò vi tenendum eſt, vt auditorum animi,admotis di-
„ cendi facibus,oculos aliquando aperiant ad agoſcenda cõ-
„ ſcientiæ vulnera, ſacramentorumq; remedijs curanda. ita
demum vtiles erunt frugiferæq; conciones. Verùm ca-
uendum diligenter, ne quenquam, neque præſentium ne-
que abſentium, maximè verò Præpoſitorum ac Magiſtra-
tuum, nominatim increpet au compellet pro concione in-
„ conſulta vox. Nam ſi quid ab eis peccatum erit, tutiùs ac
„ certiùs ſecreta prudensq; admonitio domi quemque ſuæ,
„ aut in confeſsione,curabit. Quippe publica obiurgatio lu-
„ bricum eſt periculoſumq; negotium; adeò exaſperãtur ho-
„ mines palàm increpiti magis quàm corriguntur. Præpoſiti
„ præcipuè, quorum auctoritas reprehenſione apud popula-
„ res haud dubiè obteritur. Et quoniam magni honores
magnos animos faciunt, miniméque patientes monitionis;
ſi quando illorum quiſpiam ſine arbitris monẽdus erit, hic
tenebitur admonitionis modus, vt pro familiaritate gra-
uior aut leuior adhibeatur. Nam quæ in familiaribus li-
„ bertas eſt, in alienis licentia videri ſolet. Ipſam quoque
„ reprehenſionis ſeueritatem hilaritas vultus mitigabit, co-
„ mitáſque verborum. Quocirca remoueatur oris ac vul-
„ tus truculentia,omniſque acerbitas orationis: interponan-
„ tur tempeſtiui complexus (ſi perſona illius ferat)crebráque
„ demiſsionis indicia, quo ſcilicet hiſce ille rebus delinitus,
„ æquiore animo ſalubre admonitionis medicamẽtum hau-
„ riat. Namque ſi ad ipſam reprehenſionis amaritiem acceſ-
„ ſerit acerbitas reprehenſionis; profectò ingenti ſpiritu ho-

Sacra ſcripturæ teſtimonia non frequentanda.

Motus auditorum.

Nemo nominatim increpandus.

Principum admonendorũ modus.

mines rei inſolentiâ ſtomachantes, verborum ſalubritatem ,,
aſpernentur ac reſpuant; ad hæc obſeruantiam erga nos ,,
vniuerſam abijciant, repentè amore in odium verſo. Hæc ,,
autem de principibus viris accipi volo, déque his qui ſunt ,,
cum imperio ac poteſtate. Cõciones autem quàm creber- *Crebritas*
rimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa ac ma- *concionum.*
gna bona priuata manare. Proinde nec concionem temere
omitti ſinebat, nec concionatores alienis implicari curis.
Qua de re, ſimúlque de concionatoris ſolertia, diuinitus P.
Gaſpari præcipit. Nunquam, inquit, publico bono priuatũ ,,
antepones. Quare nec audiendarum confeſsionum cauſa ,,
omittetur cõcio: nec puerorum idiotarúmq; inſtitutio pri- ,,
uatis pietatis muneribus poſtferetur. Si ignotum in oppi- *Cõcionato-*
dũ veneris, prima cura erit ex probatæ virtutis ac fidei viris *ris ſolertia*
cognoſcere oppidanorum incolarúmq; vitia, & negotia ini- *in populi vi*
què contracta, in quæ ſcilicet certo impetu cõciones incur- *tijs ac mo-*
rant; vt per confeſsiones deinde peſtes illæ acribus admo- *ribus cog-*
nitionibus profligentur. Caput quippe eſt ad homines iu- *noſcendis.*
uandos, gẽtis vniuerſæ ingenium ac mores noſſe, &, quoad
liceat, ſingulorũ morbos animorũ: qui diſsideant inter ſe, ,,
qui inimicitias gerãt, quæ fraudes, quæ iudiciorum iniqui- ,,
tas, quæ perfidia teſtium, quæ Iudicum corruptelæ. Itaque ,,
ex viris prudentibus ac peritis & hæc percontanda ſunt, & ,,
ſimul exquirendum, qua tandem inſiſtere oporteat via, ad ,,
illorum mores mentesq; ſanandas. Ad hæc omni ope cõfi- ,,
tentes pellicies ad ſuum tibi pectus aperiẽdum; nec alia ma- ,,
gis ratione eorum, quibuſcunq; verſeris, ſaluti cõſules, quàm ,,
ſi eorundẽ ſenſus, mores, honeſtæq; vitæ impedimẽta per- ,,
ſpexeris. Præcipuum vtique hoc ſtudium eſſe debet huma- ,,
næ ſaluti ſtudentium: hoc demũ eſt viuos lectitare libros, *Libri viui.*
docentes quæ in mortuis libris nequaquam reperias. Neq; ,,
enim ſemper ab iſtis tradita æquè vſui eſſe ſolent, atque illa ,,
quæ traduntur à viuis, qui iiſdẽ in negotijs ipſimet in præ- ,,
ſentia verſantur. Hi profectò libri facilè nos doceant, & ,,
cautè agendi cum hominibus, & vtiliter ad populum con- ,,
cionandi prudentiam. Nec verò hæc ita dico, vt ſan- ,,
ctorum eruditorúmque virorum monumenta legi in- ,,
terdum nolim; ſed vt moneam ex illis ſententias peten- ,,
das eſſe, quibus vitiorum remedia ex viuis deprõpta libris ,,
comprobentur: quippe cùm ad fidem faciendam tum exẽ- ,,
pla vocéſque ſanctorũ hominum, tum ſacrarum litterarum ,,
teſtimonia, plurimum habeant momenti. In congreſsibus *Vultus hi-*
porrò *laritas.*

„ porrò & colloquijs vultus hilaritas facilitáſq; potiùs quàm „ triſtitia ac ſeueritas emineat. Nam ſi mœſtitiam & nimiam „ quandam præ te feras grauitatem, multi profectò triſti oris „ ſpecie deterriti, à tua conſuetudine refugiant; parata lupis „ præda, quia abſterruit paſtor. Nimirum in funiculis Adæ „ trahi oportet homines, quos comitas allicit, grauitas ter- „ ret. Proinde ſatius eſt dare operam, vt omnibus benignũ „ te præbeas, & affabilem. Reprehenſiones vtique benignæ „ ſint, & molliantur ſpiritu lenitatis: caueatúrque intentiùs, „ ne qua morum aſperitas noſtram conſuetudinem moleſtam odioſámque faciat. Concionatores porrò demiſsè & de ſeipſis ſentire, & pro ſuggeſtu ſe gerere iubebat, vt ſubmiſsionem animi vultus & oratio ipſa facilè declararet. Quicquid boni dicerent, facerēntue, Deo tribuerent, bonorum omnium auctori; quicquid vitij incideret, aut mali, aſsignantes ſibi. Oportere quippe aiebat, eos in ſuas ſubinde inquirere conciones, vt ſi quid in concionando deliquiſſent, diuinæq; gloriæ aut populi offeciſſent commodis, veniam identidem peterent, à Deo. In talium enim vitiorum emendatione vel maximè ſacrarum concionum conſtare fructum. Quo in genere extat præclarum eius præceptum ad Gaſparem Vicarium ſuum, eundémque côcionatorem egregium. Ad Chriſtianam, inquit, humilitatem „ comparandam, cùm in cæteris, tum verò in concionandi „ munere caput eſt, Deo bonorũ omniũ fonti, quicquid inde „ fluat boni, acceptũ referre. Nãque ille profectò pietatis ſen- „ ſum & populo ad audiendum Dei verbum præbet, & tibi „ ad prædicandum. Idipſum autem memento accepiſſe te nõ „ tam tuo merito, quàm deprecatione Societatis, diuina So- „ cijs dona idẽtidem expoſcentis. Et ſimul memor, quicquid „ pro concione recti pijq; exprompſeris, nequaquam eſſe „ tuum, ſed ore tuo loquentis Dei; ſollicitè ac ſedulò diuinum „ talentum exerce, cuius aliquando redditurus es rationem: „ Nec quicquam tibi tribue, præter delicta, ſocordiam, elatio- „ nem, ingratúmque animum in Deum, in populum, in So- „ cios, quorum preces id tibi donum diuinitus impetrarunt. „ Itaque ſuppliciter etiam atque etiam à Deo petes, planè vt „ tibi oſtẽdat, quibus nam rebus diuinos impedias conatus, „ quominus per te perficiat quæ velit, tua negotijs maioribus „ obſtante nequitia. Ita demum ſubmittes te ex animo co- „ ram ſcrutante corda & renes Deo, impenſe ſolicitus, ne in „ concionibus cõgreſsibúſue cuiuſquam animum offendas.

Vera humilitas.

Hæc

Hæc meditatio nutrix eſt veræ germanæque ſubmiſsionis. „
Cognitio quippe ſui ipſius, hoc eſt, imbecillitatis nequitiæ- „
que ſuæ notitiá intimo cōcepta animo, Chriſtianam humi- *Humilitatis initia.*
litatem ac virtutem parit,alit,augétque.Illud enimuero me-
miniſſe te velim,ac ſæpius animo reputare,multos cōciona- *Superbiæ*
tores apud inferos cruciari,qui plus habuerint vel copiæ vel *remedium*
lepôris in dicendo, quàm tu; pluréſque à ſcelerata flagitio- *præſentiſsi-*
ſáque vita ad honeſtam piámque traduxerint. Et, quod *mum.*
monſtri ſimile eſt,cùm plurimis ſaluti fuerint,ipſi tamē mi- „
ſerrimè periêre. Cur ita? nempe ob eam maximè cauſam, „
quia ab elatione & arrogantia inſolentes, diuina dona non „
Deo retulerunt accepta, ſed vindicarunt ſibi. Quocirca hu- „
manæ auidos laudis, vanáque ſui opinione inflatos, inſana „
gloriæ cupido præcipitem in locum prouexit, vnde in exi- „
tium ruerent ſempiternum. Proinde ſe quiſque colligat, „
ſuiſque conſulat rationibus. Nam ſi res attentiùs conſide- „
rabimus, facilè intelligemus, nihil omnino in nobis eſſe, in „
quo gloriemur, niſi fortè ex noſtra infirmitate ac delictis „
petamus gloriam. Hæc enim domi noſtræ naſcuntur, hæc „
videlicet noſtra ſunt. Nam rectè factorum culpa ſi qua eſt, „
penes nos eſt: decus penes Deum, qui per noſtram imbe- „
cillitatem interdum boni aliquid efficit, abiectis homini- „
bus ad egregia vtens opera; ſimul vt infinitam vim boni- „
tatémque declaret ſuam; ſimul vt noſtram retundat com- „
primátque arrogantiam. Itaque caue Socios ac fratres præ „
te contemnas, quaſi plus quàm illi oneris laboríſque ſuſti- „
neas. Quin potiùs ſic in animum inducas tuum, pijs eorum „
precibus diuinam rectì benignitatem, vt maiores tibi vires „
ſuggerat ad munus tuum ritè obeūdum. Ita plus te illis de- „
bere,quàm illos tibi. Hæc profectò cogitatio non modò ela- „
tionem premet, ne quem omnino deſpicias, ſed etiam ac- „
cendet caritatem, vt omnes paterno complectaris amore. „
Magnopere autem ſuadebat concionatoribus, vt amicos *Monitoria concionatoris.*
aliquos pararent ſibi, ſiue domeſticos, ſiue alienos, vi-
ros prudentes ac pios, à quibus de ſuarum concionum vi-
tijs liberè admoniti, ea & agnoſcerent faciliùs & corrigerēt.
Orationi præcipuè dederent ſe, meditationíque rerum pro *Meditatio rerum exponendarū.*
concione exponendarum:ſummáque vi niterentur propo-
nenda aliis ipſi prægustare animó, prorsúſque eorum vim
intimis percipere ſenſibus. Magnum quippe interuallum eſ-
ſe inter vibrantem animi viribus meditata, & ſegniter ex
memoria conquiſita promentem. Cæterùm volebat vt ſa-

V cta di-

ĉta dictis fidem facerent,muniáque pietatis ac miſericordiæ concionem ſequerentur. Proinde ægris in Valetudinarijs, vinctis in cuſtodijs miniſtrarent, egentibus neceſſaria compararent ſubſidia,cæteráque Chriſtianæ benignitatis humilitatiſque miniſteria impigrè obirent. Nimirum & hæc officia concionibus iuuari, & his officijs inuicem conciones. Morem gererent interdum Parochis & Vicarijs, rogantibus vt in eorum templis ad populum verba facerent. Gentem porrò quamcunque erudiendam ſermonibus ſuſcepiſſent, præcipuè diligerent, impenſéque ſeruirent auditorum ſaluti commodiſq́; Iam contentiones & certamina pro ſuggeſtu cum alijs concionatoribus,maximè cum Epiſcopi Vicarijs,prorſus vitari iubebat, quamuis iuſtæ cauſæ certaminum,multæque ac magnæ incidiſſent. Ex talibus enim cōtentionibus non ſolùm Dei populíq; offenſionem oriri, ſed etiam certantium perturbationem,cultúſque diuini. Societatis vtique nomen famámque non certaminibus de dignitate ſua, ſed conatibus in diuina gloria augenda, niti oportere. Proinde non obtrectatione & ſuperbia cum alijs, ſed comitate & demiſsione certandum eſſe: omniq́; tendendū ope,ne dignitatis æmulatio cuiquam nos infeſtos inuiſóſue faciat. Quòd ſi quando orta fortè controuerſia, nullum inueniret finem, occultis diſceptationibus ad Præpoſitos Eccleſiaſticos potiùs, quàm publicis ad populum offenſionibus rem tranſigendam. Quo de genere P. Gaſpari Vicario ſuo non minùs ſalubriter quàm prudenter ita præcepit.

Certamina cum alijs concionatoribus fugienda.

Cum cœnobitis ſacerdotibúſque omnibus, facilitate mo-
" deſtiáque certabis. Si qua fortè offenſio exorta fuerit, eorū
" ſiue iuſtam ſiue iniuſtam iram tua leniet demiſsio,quamuis
" tibi innoxius videaris. Nec grauiorem requires vltionem,
quàm vt iniuriam premas ſilentio, vbi nullus eſt iuri locus.
Cæterùm ſi quando eorum quiſpiam ab officio diſceſſerit,
" ex animo eius dolebis vicem,quippe daturi,niſi reſipiſcat,ſe-
" riùs aut ocyus pœnas omnium opinione maiores. Itaque
" hominis caſum miſeratus, eiuſdem deprecator apud Deum
" eris aſsiduus. Neque ſolùm facto aut verbo iniuriam vlciſci
" religioni erit,ſed etiam aliquid apud te iracundiæ aut offen-
" ſionis reſidere. Ira enim pariter & vltio fugiēda cùm vtriuſ-
" que vna origo ſit. Verumenimuero multa Deus ac magna
" ijs largitur dona, qui illatas exhibitáſque moleſtias Chriſti
" cauſa patienter ferunt. Idémque tardus, ſed grauis vltor eſt
" iniuriæ diuino numini relictæ, piorúmque miniſteriorum

Iniuriæ vlciſcendæ ratio.

aduer-

aduerſarijs tandem haud immeritam inurit notam. At ne- „
quaquam te Deus vlciſcatur, ſi facto dictóue aut etiam co- „
gitato tute iniuriam vlciſcaris tuam. Si fortè (quod Deus a- *Diſcordiæ*
uertat) inter vos ac Cœnobitas aliqua extiterit diſſenſio, ſo- *ſedandæ*
lerti conſilio ſupprimenda erit, cauendúmque ne Præfecto *modus.*
vrbis, aut cæteris ciuibus, vlla alienati animi ſigna rem pro- „
dant: Mirum enim quãtum profanos homines offendat ſa- „
crorum Deo virorum diſcordia. Proinde ſi qua fortè con- „
trouerſia oriatur, vtrique arbitrum ſumetis Epiſcopũ, qui „
pro auctoritate litem ſine cuiuſquam offenſione compo- „
nat: ac meis verbis Epiſcopum rogabis, vt, ſi quando inimi- „
cus inter fratres ſeuerit diſcordias, pacem pater ipſe conſti- „
tuat, & concordiæ auctor quicquid inter vos fuerit contro- „
uerſiæ tollat, ne res deueniat ad Magiſtratus, ac tribunalia. „
Simul mementote, ſi quãdo illi vobis maledixerint, nequa- „
quam maledictis cum eis eſſe certandum; ſed linguâ iráque „
cohibitâ, conueniendum Epiſcopum, vti dixi, qui rebus ritè „
compoſitis, materiam certamini ſubtrahat. Túque inprimis „
haud ignarus Societatis dignitatem & exiſtimationem non „
in hominum opinione, ſed in Dei gratia præſidióque poſi- „
tam enixè cauebis, ne ita tuteris decus Societatis, vt Dei ho- „
minúmque offenſionem incurras. Denique concionatores monebat, vt ſi qui, primarij præſertim viri, publicis flagitijs cooperti, ita eorum expeterent conſuetudinem amicitiámque, vt ex peccatorum cœno nollent emergere, his denunciarẽt, noſtras amicitias ac familiaritates eò tantùm ſpectare, vt amicos & familiares ad ſanitatem ſalutémque reuocemus animorum. Quocirca eatenus dumtaxat nos cum ipſis acturos, quoad noſtra eis conſuetudo futura ſit ſaluti. Atque illud etiam addebat, concionatores, vbicunque eis res ad victũ neceſſariæ ſuppeterent, nihil ab alijs accipere oportere, quòd dona eripiant libertatem. Cæterùm ſi parua quædam mitterentur, indicia beneuolẽtiæ veriùs quàm munera, non eſſe reſpuenda, ne amicitiam reſpuere videaris.

CAPVT XVII.

Confeſſarios Societatis quales effingeret.

CONFESSARIOS magnopere hortabatur, vt in cõfeſsionibus audiẽdis, animorũ ſanãdorũ cupidine accenſi, comiter benignéque confitentes excipe- *Confeſſarij benignitas in audiẽdo.*

exciperent: quo ſpiritualium medicorum lenitas eos pelliceret ad omnia conſcientiæ ſuæ vulnera haud cunctanter aperienda. Proinde ne initiò præſertim confeſsionis grauitatem ſeueritatémque præ ſe ferrent, ſed facilitatem potiùs ac lenitatem. Itaque Patri Gaſpari Armuziam ituro tale
" præceptum dedit: Videndum eſt etiam atque etiam, ne inter
" audiendas confeſsiones metus obſtet libertati, ſeuerè exci-
" piendo delicta; ſed pugnandum potiùs, vt timidis animum
" comitas addat, diuinam efferendo clementiam, hominúm-
" que noxas eleuando, donec libero animo atque ore pecca-
" torum omne euomuerint virus. Et in hoc genere cautio ad-
" hibenda eſt vel maxima. Neque enim deſunt qui pudore
" impediti commiſſa ſcelera maiore ſcelere ſupprimant, ſa-
" lubri confeſsionis remedio in perniciem verſo. Quocirca

Remedium aduerſus verecundiā confitētium

aduerſus exitialem illam verecundiam omni ope & arte certandum eſt. Flagitijs eliciendis non alia via expeditior, quam denunciare nos longè grauiora fœdioráque aliorum cognouiſſe facinora; & ſimul illa ipſa, quæ timidè cun-
" ctantérque expoſuerint, aptis extenuare verbis, vt facilitate
" confirmatus pudor fidentiùs reliquas vitæ aperiat labes.
" Illud verò ad liberam vocem exprimendam vltimum (etſi
" rarò aſſumendum cautéque) auxilium eſt, vt tua ſuperio-
" ris vitæ peccata generatim ſcilicet vniuerséque ſignifices:
" quod ita eſſe ipſe te vſus docebit ac dies. Hanc ille rationem
" aduerſus timidos præſcribebat: aliam porrò aduerſus diu-

Sceleſti hominis quomodo accipiendi.

tinis flagitijs ſceleribúſque implicitos: Donec confitens delicta omnia euomuiſſet, inter fiduciam metúmque hæſitanti animos facerent diuinæ clementiæ miſericordiæq; commemoratione: nominatímque proferrent homines nefandis ſceleribus infames, olim in gratiam à Deo receptos; in quorum numerum ipſe quoque venire poſsit, ſi pari ingenuitate ac dolore ſua confiteatur facinora. Ad vltimum, perſpectis omnibus conſcientiæ vulneribus, eorum grauitatem ac turpitudinem acriter oſtenderent; fluctuantemq; animum impendenti numinis ira, ſuppliciiſque in homines conſceleratos diuinitus expetitis territãdo, ad odiũ dolorémque compellerent peccatorum: abſolutione etiam, ſi res poſcat, in aliud tempus dilata. Obſtinatis verò animis

Obſtinati quomodo flectendi.

non modò æterna inferorum ſupplicia, ſed etiam pœnas in hac vita ab hominibus facinoroſis exactas proponi iubebat, nominatímq; notos aliquot appellari, qui ſua demum ſcelera grauibus & atrocibus luerint ſupplicijs, vt documento

ſui

ſui ſimilibus forent. Ac ſe vſu doctum aiebat, tales homines longè plus præſentibus corporum fortunarúmque detrimentis commoueri, quàm futuris animorũ cruciatibus, qui procul abeſſe videantur. Si quando locupletes atque opulenti negotiatiores, Magiſtratus, aut Præſides vitæ ſolutioris ad confeſsionem accederent, ante omnia cenſebat eos ſedulò admonendos, vt ſumpto ſpatio bidui triduíue, intentiùs in anteactam vitam ſuam inquirentes, delicta omnia (ſi diffiderent memoriæ) mandarent litteris, doloríſque ſenſum contritionémque à Deo ſuppliciter peterent. Inde principio confeſsionis, rationem ab eis exquirendam dicebat munerum curationúmque quibus præeſſent, negotiorũ quæ tractarent; qua ſedulitate, qua fide in ijs ſe gererent geſsiſſéntue. Quippe hiſce percontationibus explorari facilius poſſe, ecquid oporteret reſtitui, quàm ſi generatim interrogarentur, num quid cuiquam reſtituere deberent; quia ad tales interrogationes prorſus abnuere conſueuerint, ſeu lucri cupiditate, ſeu rerum inſcitia excæcati. Confeſsionibus deinde eorum exceptis, mentes monitis quibuſdam ac remedijs curandas. Neque tamen à confeſsione abſoluendos illico, ſed poſteaquam ea, quæ deberent, perſoluerint. Itaque Patri Gaſpari de talibus hominibus præcipit in hunc modum: Confeſsionem non continuò ſequetur abſolutio, „ ſed biduum triduúmue dabitur eorum pectoribus certarũ „ rerum meditatione præparandis, vt interim animorũ ma- „ culas lacrymis ac voluntariis eluāt pœnis. Si quid cui debet, „ reſtituant: ſimultatibus, ſi quas habent, depoſitis, redeant „ cum inimicis in gratiam: à libidinis conſuetudine, cæteriſ- „ que, quibus impliciti ſunt, flagitijs expediantur. Hæc omnia „ abſolutionem præcurrunt rectiùs quàm ſequuntur. Nam- „ que ittiuſmodi homines in ipſa confeſsione promittunt ſe „ cuncta facturos: poſt abſolutionem, fidei datæ immemo- „ res, promiſſa irrita cadere patiuntur. Proinde elaborandum „ eſt, vt hi abſoluendi repræſentent, quod præſtare debent ab- „ ſoluti. De nutantibus verò in fide confirmandis, hæc eidem Gaſpari præcepta dedit: Nonnullos reperies, atque vtinam non multos, in Sacramentorum, maximè verò Euchariſtiæ labantes fide, ſiue quòd iamdiu eius fructu carent, ſiue quòd „ magnam conſuetudinem habent cum Ethnicis, ſeu quòd „ impura quorũdam Sacerdotum vita apud imperitos, huius „ Sacramenti officit maieſtati. Cum his igitur ſic agendũ erit, „ vt primò ſuſpiciones eorum ac dubitationes elicias, dein- „

Implicati negotiis homines quomodo accipiendi.

Differenda interdum abſolutio.

Nutantes in fide confirmandi.

graui aliqua virorum offenſione. Coram vxore caue culpam conteras in maritum, quamuis haud dubiè penes illum ſit culpa, ſed re in præſentia ſuppreſſa, deinde ſine arbitris eum ad vniuerſam vitam confeſsione expiandam impelles: tum verò ſub confeſsionem quàm modeſtiſsimè reprehenſum admonebis, vt enixè domeſticæ ſtudeat concordiæ. Cæterùm omni cura in id eris intẽtus, ne (quod ſuſpicioſiſsimum negotiũ eſt) vxoris patronus videaris venire contra virũ. Itaque is amicè ac ſenſim monendus eſt primùm, vt ſuam ipſe culpam agnoſcat, demum comiter ac beneuolè abſoluendus. Indorum quippe animos amor flectit, vis frangit. Cauebis igitur (vt paulò ante dixi) virum accuſare audiente coniuge. Namque vt mulieres naturâ ſubimpudentes ſunt, ac procaces; facilè viris ipſorum noxas, præſertim Sacerdotum iudicio damnatas, obijciunt. Quocirca ſatius eſt, re diſsimulata, obſeruãtiam maritis debitam proponere vxoribus, & ſimul demonſtrare ipſas, quòd viros ſuos ſæpe deſpicatui habuerint, graui vtique dignas eſſe pœna. Proinde demiſsè ac patienter, ſi quid moleſtiæ à viris accidat, perferre, eiſque dicto audientes eſſe debere. Noli facilè coniugis alterius de altero querelis credere (ſæpe enim & falluntur & fallunt) ſed ſumma animi æquitate vtrumque audies; nec incognitâ cauſâ condemnabis alterutrum. Hoc eò dico, vt illis ad concordiam, tibi ad ſuſpicionum fugam facilior pateat via. Quòd ſi quãdo eos inter ſe reconciliare ipſe nequiueris, ad Epiſcopum aut Vicarium generalem rem totam reijcies; ſed ita, vt neutrum lædas è diſsidentibus. Lædas autẽ neceſſe eſt alterum, ſi alteri magis fauere videaris. Sũma profectò prudentia opus eſt, vt ne quid offendas in hoc ſæculo nequam: longéque proſpiciendi aduerſi rerum, quæ geruntur, euentus. *Aduerſarius namque noſter Diabolus* non ceſſat, ſed *circuit quærens quem deuoret.* Maximè autem imprudẽtiæ eſt, incommoda quæ ex actionibus quãuis bono animo ſuſceptis euenire poſſunt, minimè prouidere. Pecuniã verò neque reſtitutionis neque eleẽmoſynę nomine diuidendã pauperibus accipere Cõfeſſarios volebat: ſed vel arbitrio erogantium, certis pijs operibus nominatim, vel generatim Sodalitati Miſericordiæ attribuendã curare: ita meliùs & Sodales illos pauperum egeſtati, & Sacerdotes Societatis famæ vtique conſulturos. Si qui ad cõfeſsionem accederent, non tam peccatis, animorúmque ſuorum incommodis, quàm paupertati ac difficultatibus rei familiaris

Viri potiùs quàm vxoris patrocinium ſuſcipiendum.

1. Pet. 5.

Pecunia nulla ratione accipiẽda.

remedium petituri; hos de vſu ſacræ confeſsionis admonitos; ad curam traduci iubebat animorum, demonſtrando quanto grauiora animorum incommoda ſint, quàm corporum; poſtremò, ſi videretur, Sodalitati Miſericordiæ commendari. Confitentibus porrò non feſtinatam, ſed diligentem nauandam operam cenſebat, monens vt præoptarent confeſsiones paucas ritè factas audire, quàm multas temerè properatas. Quî enim confitentes intentiùs excuti poſſe? qui eorum odijs, fraudibus vitijs adhiberi remedia, niſi per otium curarentur? An verò dubium eſſe, quin confeſsio, vna rectè inſtituta multis curſim peractis præterenda ſit? cùm præſertim confeſsio aditum aperiat ad Sacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum. Poſtremò monebat Confeſſarios, vt, ſumpto ſpatio, in auditas ab ſe confeſsiones inquirentes viderent intentiùs, ecquid in delictis aliorum expiandis ipſi deliquiſſent, &, quæcunque in alienis peccaſſent confeſsionibus, expiarent ſuis, eáque delicta in poſterum ſumma vi corrigere niterentur. Hoc quippe ſtudium ad rectè atque vtiliter Confeſſarij munus obeundum maximo adiumento futurum.

CAPVT XVIII.

Cultores animorum quales optaret.

SOCIOS Ethnicis conuertẽdis neophytíſque erudiendis operã daturos non modò lectiſsimos requirebat, ſed huic rei maximè deditos, vt nihil, quamuis ſpecioſum ac preclarum, tanto præferrent negotio, quo nihil ſuperis gratius, mortalibus vtilius reperiretur. Nec magnificus ſolũ hortator erat, ſed etiã auctor, plus rebus oſtendens, quã verbis præcipiens Nãque, vt ſuo loco demõſtrauimus, Gentiliũ cõuerſione atque inſtitutione in omni vita ipſemet nihil habuit antiquius. Quin etiã Socios, qui ex India aut ex Luſitania ad eum veniſſent, ita vocabat in diuini huius miniſterij Societatem, vt ſpectatiſsimo cuique eam prouinciam præmium daret laborum. Primarios quippe viros potiſsimùm tanto muneri, præficiebat, auctoritatem ſequens Apoſtolorum, qui *cùm audiſſent recepiſſe Samariam verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem*, Apoſtolorum ſcilicet principes. Quocirca cenſebat ad
Act. 18.

Apo-

Apoſtolicum munus diligendos viros egregia diúque ſpectata fide, virtute, conſtantia, ſanctitate: tum quia tales vtique viros res ipſa poſtularet; tum verò quoniam vſu doctus ſenſerat, eam prouinciam eſſe grauiſsimis Satanæ tentationibus, moleſtijs, ęrumnis expoſitam. Proinde in eiuſmodi Dominicæ vineæ operarijs prudētiam magis ac ſanctitatem quàm ſciētiam doctrinámque expetebat, ratus ad tot tantáſque difficultates ſuperandas neceſſariam profectò eſſe virtutem; ad Ethnicorum autem conuerſionē plus momenti ſanctimoniam facere quàm doctrinam. Quòd ſi virtutem decoraret eruditio, tum verò aiebat egregios perfectóſque Euangelij præcones exiſtere, Iaponiæ maximè opportunos, cæteriſque locis vbi acria barbarorum ingenia ſubtilibus interrogationibus Chriſtianam religionem ſolerter explorent. Cæterùm in omnibus Ethnicorū cultoribus requirebat ingenium, facultatem, ac ſtudium peregrinæ linguæ addiſcendæ, haud dubius ſine ſermonis commercio in barbaris ad Chriſtum aggregandis, nouiſque Chriſtianis inſtituendis, nihil admodum proficí poſſe. Itaque Apoſtolos, priùs quàm gentes docere aggrederentur, diuinitus imbutos omnium facultate linguarum. Præcipuè optabat omnes ingenti animorum ſeruandorum cupiditate flagrare, nunquam vt eius rei prætermitterent occaſionem, ſed auidè arriperent vrgeréntque. In neophytorum verò ſalutem atque inſtitutionem ſtrenuè inſiſti iubebat, infantes baptiſmo expiari, pueros erudiri catechiſmo, & ante omnia baptizandis infantibus incuriam vitari obliuionémque, præcipiens; vt, quantum humana ope prouideri poſſet, nemo prorſus periret ſine baptiſmo, vnico puerilis ętatis auxilio. Suadebat quoque vt verbis rebuſq; neophytos conciliantes ſibi, ſtuderent ab eis parentum loco diligi coliq́ue. Sic enim naturâ comparatum eſſe, vt amor omnia æqui bonique conſulat, nihilq; ſit amanti difficile. Porrò in nouis Chriſtianis excolendis, non fortiùs quàm perſeuerantiùs eorum perferrent vitia, infirmitatem ſuſtinerent, frugemq; ſementis factæ, labotúmque (quamuis feræ ſpei) fructum velut boni Chriſti Domini agricolæ exſpectarent: haud ignari, *qui ſeminant in lacrymis, in exultatione meſſuros*. Quòd ſi talibus initiò Chriſtianis non vterentur, quales expeterent, ita ſe cum iis gererent, vt cum improbis filijs boni parentes: Deiq; benignitate freti, qui hominū mentes ſuo demum tempore ad bonam perducit frugem, non diffiderent.

Plus momēti in ſanctimonia eſt quàm in doctrina.

Peregrinæ linguæ addiſcēdæ ſtudium.

Perſeuerātia in excolendis hominibus.

Pſal. 125.

fiderent eos aliquando tales fore, quales optarent. Proinde nunquam desinerent illos omni ſtudio colere, præſertim, cùm Deus communis omnium parens, quamuis læſus à nobis, benignè tamen omnibus facere non deſiſtat. Iam cum veteribus Chriſtianis multum temporis eſſe conterendum negabat ne fraudarentur noui. Quòd ſi officioſi illorum congreſſus vitari nequirent, at ſermones inferendos de rebus diuinis, atque ad animorum ſalutem pertinẽtibus: vt aut pijs exculti monitis paulatim fierent meliores, aut certè colloquiorum ſeueritatem auerſati noſtrum nos negotium agere ſinerent in inſtituendis nephytis. Exiguos verò fructus cùm hominum approbatione, maximis fructibus cum aliqua vel minima offenſiuncula potiores ducebat, paruos quippe fructus cũ virtutis exemplo perceptos, & diuturnos eſſe, & ſemper augeri; contráque ingentes offenſione hominum vitiatos paulatim corrumpi atque interire. Itaque eos iubebat aduerſus omnes facilitatem ac ſubmiſſionem adhibere, *pacem*, vt ait Apoſtolus, *cum omnibus hominibus habentes*, contentionéſque maximè cum religioſis viris ac Sacerdotibus omni ope vitantes. Et ſimul præcipiebat, vt facilitatis magis quàm grauitatis memores, hilari læ:óque vultu exciperent omnes, neminémque omnino aſpernarentur, vt *omnes Chriſto lucrifacerent*. Dictitabat etiam, quod boni virtus nõ pariat, humanas artes haudquaquam parituras ſine virtute. Proinde cauerent diligenter, ne peruulgatâ hominum viâ dignitatẽ atque honorem aut appeterent, aut appetere viderẽtur, neu ſuis dictis factíſue ad humanam potiùs quàm ad diuinã tenderet gratiam. Verã vtique auctoritatem, egregiæ virtutis comitem, non hominũ donum eſſe, ſed Dei. Itaque ſi quando homines ipſi per ſe humanis artibus (omiſſo cæleſti pręſidio, germanáque virtute) quærant auctoritatẽ; diuino conſilio fieri, vt eam parare dum ſtudẽt, funditus perdant. Ne ſcilicet vilia ſint hominibus dona cæleſtia, ſed haud ſecus, quàm par eſt, exſpectentur è cælo. Nã quibus in diuinarũ rerum procuratione, hominum gratia quàm Dei potior ſit, eos non tam diuinũ honorem ſpectare, quàm ſuum. Verùm ſacrilegam illam ambitionem demum in ipſorum ignominiam exitiumq́ erupturam. Itaque ſibi quiſque prima eſſet cura, ſuúmque animum ſumma vi excoleret; deinde in alienorum culturã animorum verteret curas. Neque enim alienæ ſaluti cõſulturum qui ſuam negligeret; neque memorem fore aliorũ, qui

Inania officia quomodo eludenda.

qui obliuiſceretur ſui,contráque facilè euenire, vt, cui ſua ſalus cordi eſſet, eius cura in aliorum quoque redundaret ſalutem. Quocirca nullum diem rerum diuinarum meditatione & conſcientiæ examine vacuum ſinerent præterire, & quotidie ecquid in diuino obſequio deliquiſſent,ecqua in re ſuo officio aut diuinis defuiſſent conatibus, reputarent: ſecúmque cum ſuis mētibus circumſpicerent, quàm multa per eos Deus ipſorum vitio efficere deſineret potius, quàm quid per ipſos efficeret. Alterum enim modeſtiæ abſolutæq́ virtutis incitamentum eſſe, alterum ſuperbiæ vecordiæq́ diuina facta ſibi vindicantis; quâ enimuero non aliam peſtem pernicioſiorem pijs hominibus reperiri. Puerilis porrò ætatis educationē præcipuum opus exiſtimans, monebat, vt Chriſtianā doctrinam puerorū gregibus, quoad eius fieri poſſet,per ſe ipſi traderēt,nec intermiſſo tam frugifero opere,neque alijs commiſſo. Cæterum neminem puerorum offenderent irritarēntue, ſed ad veniam faciles in leuioribus noxis conniuerent, *remittentes minas*, vt monet Apoſtolus; quo ſcilicet timida ætas alacriùs ſalubrē capeſſeret diſciplinam. Aduerſus Magiſtratus Præpoſitóſque Eccleſiaſticos moderatione tenderent, modeſtiáque: neque vllis quamuis ingentibus eorum delictis atque iniurijs laceſsiti cum eis vllo modo ſuſciperēt ſimultates. Ferēdo enim & diſsimulando magis quàm obſiſtendo ſuperiores vinci; ſi minus vt ſuam ipſi corrigant vitam, at certè vt rem Chriſtianā minùs impediant. Quocirca eos,quaſi ſuorum conatuum ac laborum patronos, in fructus emolumentique partem vocarēt, quicquid boni perceptum eſſet, id illis, ſecundùm Deum, acceptum referentes: ita demum Chriſti vineæ operarios plus adiutorum defenſorumq́ (ſi fortè verbo aut facto ab alijs violarentur) aut certè minus aduerſariorum habituros. Iam auctor erat, benignitatis humilitatisq́ miniſteria non minùs ſæpe quàm libēter exequendi; in valetudinarijs, publicíſque vrbis cuſtodijs, ægros ac vinctos officijs pietatis, corrogatáque ſtipe, ſubleuandi; ſed ita, vt ſimul corporibus animíſque curandis opera præberetur, inimicitias ſedando, odia reſtinguendo, tollendo lites,diſsidentes ad pacem atque amicitiam adducēdo. His quippe caritatis officijs diuinum amorem in animis noſtris accendi. aliorum animos ad ſimilia excitari facta; Dei ſeruis, ad rei Chriſtianæ propagationem, plurimum accedere fidei auctoritatíſque. Præcipuè verò temere

Puerorum educatio.

Ephes. 6.

Misericordiæ opera.

obloquen-

obloquentium ſermones cõtemnendi.

obloquentium rumores contemnerent, qui ſæpe timidorum conatus frangunt atque debilitãt. Extat de ea re egregium præceptum P. Gaſpari traditum, quod tale eſt: Si tibi pia miniſteria obeunti, vt fit, obtrectent improbi; de illorũ
» vocibus non magnopere laborabis: ne quis animaduertat,
» te homuncionum vocibus à Dei obſequio abſterreri,id ve-
» rò laborabis. Nam quicunque talibus in rebus falſam in-
» famiam ſermonéſque hominum extimeſcunt, mũdi veriùs
» quàm Chriſti milites ſunt, vtpote quos humanus reſpe-
» ctus magis moueat, quàm diuinus. Ad vltimum illud tibi
» antiquiſsimum eſſe volo, vt memor te Societatis I E S V
» mẽbrum eſſe, omnibus in factis dictiſque tali capite & cor-
» pore dignus exiſtas. Hiſce ex monitis facilè apparet, non modò quàm ſedulò ſerióque Franciſcus ſocios exemplis pariter & præceptis ad omnem prudentiæ ac ſanctitatis excoleret laudem, verumetiam quàm valde omnibus in rebus Xauerij & Ignatij ſenſus inter ſeſe congruerent, quippe cùm eodem tempore (etſi infinito propemodum locorum interuallo diſiuncti) Ignatius in Italia Socijs præciperet, Franciſcus in India. Sed videlicet vnus atque idem Spiritus illa vtrique dictabat, vtrobique Societatem ad certam formans diſciplinam, cæleſtémque ambobus prudentiam inſpirans. Nihilo autem prudentior Xauerius in præcipiendo quàm in regendo fuit. Quippe vbicumque locorũ eſſet,

Xauerij prudẽtia in rebus omnibus ſui muneri; ꝑ cognoſcendis.

à Præpoſitis Societatis ſubinde omnibus de rebus certior fieri volebat; cunctiſque incommodis non ſecus medebatur, ac ſi adeſſet præſens. Nam diſcedens imperabat eis, vt ad ſe certis temporibus litteras mitterent, quibus litteris Sociorum tum veterum tum recẽtium numerum, genera, facultates exponerent; nimirum quibus virtutibus præditi; quibus doctrinis & artibus exculti,quibus addicti miniſterijs, quas ad res maximè nati aptíque viderentur; quæ in vnoquoque cupiditas conſeruandorum animorum emineret, quos quiſque ferret fructus, quibus vrgeretur angoribus, quibus moleſtijs ac morbis tentaretur premeretúrque. Demum (adeò in rebus etiam minimis attentus erat, ac diligens) de domeſticis famulis, ac ſeruis, de ære alieno, talibúſque rebus fieri ſe iubebat certiorem: déque ſingulis vel perſonis vel rebus, vtcunque res poſceret, per litteras

Solerter exigit imperata.

præcipiebat. Nec mandaſſe contentus, quid facto opus foret, ſimul imperabat Præpoſitis, vt ad ſe quamprimum ſcriberent, an ſibi quiſque mandata curaſſet, vt ſcilicet hoc illis

imperium

imperium curam acueret exequendi mandata. Cæterùm etſi vltimas Orientis terras perluſtrans in barbararum gentium conuerſionem incumberet totus; tamen immenſa Oceani ſpatia remenſus, ſocios ſuæ fidei creditos idētidem reuiſebat, ratus ſibi pro ſuo duplici munere partiendas eſſe curas, vt ſic adeſſet alienis, vt non deeſſet ſuis. Singulari vtique induſtria ac virtute perfecit, vt ſi ſpectes quātum Chriſti cultum propagauerit, nullum ſpatium de Societate cogitandi habuiſſe. ſin autem quantopere Societatis res curarit conſideres, nihil aliud aut egiſſe aut agere potuiſſe videatur.

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABI-LIVM.

A.

ABſtinentiâ inſignes Cacizes Sacerdotes Socotoræorum 52. Bonzÿ quoque Iaponũ Sacerdotes. 154.
Abſtinentia Xauerÿ. 155.
Abſolutio peccatorum interdum differenda 309.
Academia Banduenſis celebris in Iaponia. 174.
Aedificia qualia probaret Xauerius. 298.
Amangucium oppidum in Iaponia. 162.
Amboinus inſula. 104.
Anger Iapon Franciſcum conuenit. 132. baptizatur,& Paulus S. Fidei nominatur. 141.
Animi magnitudo inuicta Xauerÿ. 27. 43. 86. 134. 149. 188. 220. 228. 273. & ſeq.
Antonius Criminalis pro Religione à barbaris necatur. 160.
Armuzia vrbs ſinus Perſici. 140.
Arrogantes retundendi. 295.
Aſtrologiæ Iapones ignari. 171.
Auctoritas in rebus diuinis cæleſte donum. 293.

B.

BAptiſmo liberatur mulier periclitãs difficultate partus. 74
Bernardus Iapon conuertitur. 164. Romã deſtinatur. 209.
Bononiæ diuerſorium Xauerÿ in ſacellum verſum. 24.
Bonæ ſpei promontorium. 45.
Bõzÿ Iaponũ Sacerdotes. 154. apud Sinas nullo sũt pretio. 196.
Bonziorum Antiſtes Ninxit. 157.
Bonzÿ duo inſignes conuertuntur. 174. 182. & ſeq.
Bonziorum præcipui coram Bungi Rege à Xauerio cõuincuntur. 184. & ſeq. 189. & ſeq.

Bonziorum

Bonzıorum cirographa collybiſtica. 190.
Brachmanum religio. 79. *verſutia ibid. myſteria.* 81. *reuerentia erga Xauerium.* 80. *inepta interrogationes.* 80. 81. *vnus eorum baptizatus tradit pueris Catechiſmū.* 81.
Bungus oppidum Iaponiæ. 176.

C.

Cacizes Saracenorum & Socotoraorum Sacerdotes. 52.
Cangoxima vrbs Iaponiæ. 150.
Cangoximana puella ad vitam reuocatur. 158. 159.
Canton Sinarum portus. 222.
Carne Franciſcus abſtinet, niſi apud hoſpites. 265.
Caſtimonia amor 263. 264.
Ceilanus inſula ad Chriſtum conuerſa. 90. *& ſeq.*
Chriſti vita mortiſque meditatio. 10. *eius paſsionem audientes Ethnici lacrymantur.* 164.
Cocinum oppidum Luſitanorum. 68.
Comitas Xauerij. 30 42. 282.
Comorinum promontorium à Xauerio excolitur. 67. *& ſeq. Antonij Criminalis ſanguine irrigatum, vberrimos fundit neophytorum fœtus.* 160. 161.
Conciones Xauerij. 23. 25. 61. 83.
Concionatores quales requireret Xauerius. 301.
Conciones nunquam ſine graui cauſa omittendæ. 303
Concordia ſtudium inter Socios & alios Religioſos. 307.
Concubinarum auellendarum ratio. 62. 63. *ſeptem vni ſubtrahuntur.* 146. 147.
Confeſſarij munus. 307. *& ſeq.*
Conſcientia excutienda quotidie. 291.
Corpus Franciſci cum viua calce loculo includitur. 231. *quarto poſt menſe integrum reperitur* 232. *ſanguis inde effluit menſe poſt obitum quinto.* 233. 234. *integrum reperitur menſe decimo ſexto.* 237.
Correctio fraterna prudenter adhibenda, eiusq; modus. 30. 31. 100. 101 107. 138. *& ſeq.* 146. *& ſeq.* 283. 289.
Coſmus Turrianus Franciſco ſe adiungit ſocium. 144.
Crux inſignis ad Melindam vrbem Saracenorum ſita. 51.

Crucis prodigia. 90.
Crucis amor. 16.135.176. 218.274.
Crucis vis. 205.
*P.Cyprianus in oppido S.Thomæ elaborãs vaticinatur.*105.106.

D

DAemones Xauerium orantem verberant. 97. *eorum inſidiæ aduerſus Xauerium.* 149.
Deum vnum ac trinum colunt Brachmanes, ſed vero fabulas affingunt. 79.
Dei fiducia. 110 273. 299.
Dei prouidentia erga Franciſcum. 14. 86. 150.
Deum tantùm timet Xauerius. 273.
*Deum rerum omnium principium Iapones ignorabant.*171.185.
Deos contemnunt Sinæ. 218.
Dij Iaponum. 154. 170.
Diſcordia inter Religioſorum familias exorta quomodo ſedãda. 307.
Diſsimulatio Xauerij in ſceleratis hominibus conuertẽdis. 100. 138. 146.
Doctrinam Chriſtianam docens, ipſemet vrbem obiens, tintinnabulo pueros conuocat. 63 *cur cantu eam tradiderit. ibid. quantopere eam alijs commendauerit.* 286.
Doctrinæ ſi reſpondeat vitæ probitas, permouet etiam Ethnicos. 184.
Dominicanorum laus in India ſtrenuè laborantium. 205.206.

E.

ELeëmoſynas corrogat Xauerius ad ſubleuandos pauperes. 44. 61.
Eleëmoſynam elargitur ex pecunia diuinitus accepta. 251.
Eleëmoſynas per externos, quàm per noſtros, diſtribui malebat. 286.
Energumenus inſignis à Xauerio liberatur. 101.
Epiſcopi reuerentia. 59. *itémque Vicariorum Epiſcopi* 283.
Ethnicorum conſuetudo Chriſtianis periculoſa. 100.
Ethnicos ad Chriſtum conuertendi ſtudium, & pro eis oratio. 262.

Euangelij ſuper agrum moribũdum recitati vis ſalutaris. 205.
Examen conſcientiæ. 291.
Examinis ratio. 293.
Excommunicatio tandem omnibus rebus fruſtra tentatis inſtigitur. 213.215.
Excõmunicatus denunciãdus, vt vulnus agnoſcat & curet. 215.
Exercitijs ſpiritualibus excolendi Vicarij, & reliqui ſacerdotes. 283.

F

Ferdinandus Soſa, Hiſpanorum Dux. 104.
Fides vacillans quomodo confirmanda. 309.
Figuenum Regnum. 162.
Firandum Iaponiæ oppidum. ibid.
Flagellum Franciſci multis ſalutare. 256.
Frãciſcus à puero virginalis pudicitiæ florẽ ſeruauit intactũ. 5. *primò honoris cupidus.* 5. 6. *deinde aſpernator* 64. *Philoſophiæ laurea inſignis Ariſtotelem Pariſiis publicè interpretatur.* 6. *Ignatiũ primò illudit, deinde ſequitur vitæ ducẽ.* 8. *vaticinatio de Xauerij Apoſtolatu in Oriente.* 7. *ſaltu delectatur, ſed elationem animi ex agilitate corporis, grauiter vindicat.* 10. *quatriduum ſine cibo traducit.* 10. *ex laceratis coxendicibus æger diuinitus ſanatur.* 13. 14. *inſanabilibus miniſtrans ſaniem exſugit* 16. *Sacrum faciens alienatur à ſenſibus* 24. *in Indiam ab Ignatio deſtinatur.* 27. *Apoſtolicus Legatus à Pont. in India conſtituitur.* 29. *tres è comitibus mortis periculo eximit.* 31. *patriam præteriens, diuertere ad matrem noluit.* 32. *Simonem Rodericum amplectens quartana liberat.* 33. *Apoſtolus in Luſitania appellatur.* 35. *itémque in India.* 64. *Sanctus Pater nominatur.* 77. *itemq; Magnus Pater.* 87. *cæleſtibus gaudijs affluit.* 82. 114. 134. *Socotoræos nutibus inſtruit, quia eorum linguam non tenebat.* 53. *in Socotora pueros plurimos baptizat.* 53. *in Comorino promontorio totos pagos ſæpe baptizat.* 73. *baptizatorum ab eo ingens numerus* 83. 86. *in oppido Tolo* xxv. *hominum millia à Xauerio baptizata.* 113. *Iapones plurimi baptizati.* 157. 169. 173. *vnius anni ſpatio tria millia Iaponum baptizata.* 175. *quatuor à mortuis exci-*

tat. 75. 76. moribundos ſanat. 74. 205. ægris de ſuo lectulo accommodat. 51. eiſq; impensè miniſtrat 43. 47. 48. 61. leproſis inſeruit 16. ſeptem dies cibo abſtinet. 93. illuditur. 163. 165. 166. lapidibus appetitur. 166. omnia omnibus fit. 279. cū eſſet in naui eodē tēpore in ſcapha periclitantibus adeſſe cernitur. 200. eius forma. 179. 230. aſpectus ad ſtudium virtutis accendit. 282. eius funus in Sanciano. 230. Malacæ. 233. Goæ. 238. & ſeq. eiuſdē corpus integrum lege Corpus.
Franciſcani in India egregiè elaborant. 57. 205. apud illos diuertit Xauerius. 145.

G.

Gaſpar Belga, eximia virtute vir. 205.
Goa vrbs, caput Indiæ. 56.
Goani Collegij initia. 66.
Grauitas nimia vitanda. 304.

H.

Henricus Luſitaniæ Princeps primus viam aperit in Indiam. 41.
Hieronymus Caſalinus Bononienſis, hoſpes Xauerij. 22.
Honoris fuga. 64. odium. 271.
Horti Heſperidum. 42.
Humilitatis ſtudiū. 272. in concionatoribus maximè 304. 305.
Humilitas Xauerij. 29. 30. 77. 271. & ſeq.

I.

Iacobus Borbanus, vir egregius, ex Franciſcana familia Seminarium puerorum inſtituit in India. 57.
Iacobus Pereria, Frācīſci amiciſſimus. 201. eius munificentia. Ibid. reuerentia erga Xauerium. 283. officia in mortuum. 233. 234. 238.
Iaponiæ deſcriptio. 151.
Iaponum ſcribendi ratio. 133. Dij. 154. 170. linguæ varietas. 155. ingenia & mores. 152. & ſeq.
Iaponum ſectæ. 169. 170. acutæ interrogationes. 172. & ſeq. eloquentia. 179.
Ieiunij Quadrageſimalis religio. 17.
Ignatius Loyola ſua comitate permulcet Franciſci ferociam. 8. Franciſci virtuti plurimum tribuit. 269. ab eoq; vnice ob-

ſeruatur, & Sanctus appellatur. 269.
Indorum ingenium ac mores. 56.
Indum portare ſibi viſus eſt in ſomnis Xauerius. 28.
Infantium baptiſmus maximè erat cordi Xauerio. 84.
Inferorum pœnas Iapones agnoſcunt. 172. ab his poſſe ſe homines liberare Bonzij profitentur. 170.
Iniuria Franciſco illata diuinitus vindicatur. 81. 82.
Iniuria vlciſcenda ratio. 306.
Ioannes Luſitaniæ Rex egregia religione ac pietate. 26. lege Rex Luſitaniæ.
Ioannes Alboquercius è Franciſcana familia Indiæ Epiſcopus. 57. idémque Franciſci amiciſſimus. 59.
Ioannes Crucius, Eques egregius. 68.
Ioannes Durus Xauerij ſocius, fugam ornans, ad pœnitentiam reuocatur. 98. & ſeq. in inſulam relegatus videt B. Virginem cum puero IESV. 120.
Ira ſedanda ratio. 290.
Ira potens Xauerius. 212. 266.

L.

Labores ingentes Xauerij. 44. & ſeq. 47. 48. 71. cæleſtibus gaudijs compenſantur. 82. 114. 134.
Laurentius Luſcus, concionator egregius. 169.
Lectus Xauerij. 51. 71. 265.
Legati ex Iaponia ad Greg. XIII. Pont. Max. 194.
Leuca Luſitana. 41.
Libri viui qui. 303.
Litium dirimendarum ratio. 288.
Luſitana gens ad pietatem ſatis propenſa. 35.
Luſitanorum magnum nomen toto Oriente. 56.
Luſitani mercatores Euangelium enunciant. 89. honorificè Xauerium accipiunt. 176. 177. & ad Bungi Regem deducunt. 177. 178.
Luſitani milites religioſè viuunt. 205. Chriſti cohors appellantur. 124.

M.

Macazares populi Chriſto aggregati. 89.
Magiſtratuum metus apud Sinas. 219.

Mahometis cultus conſenuit apud Saracenos. 51. *templum euertitur.* 205.
Malaca vrbs. 100.
Malacenſium Luſitanorum egregia de barbaris victoria. 126. *& ſequent.*
Manaria inſula ampliùs DC. martyribus decoratur. 80.
Maurica regio. 108. 109.
Meacus vrbs, Iaponiæ caput. 164. 166.
Meca vrbs, Mahometis ſepulcro infamis. 52.
Meliapora vrbs, S. Thomæ ſepulcro nobilis. 93. 94.
Melinda oppidum Saracenorum 50.
Miracula Xauerij. 74. *& ſeq.* 249. *& ſeq.* 252. 253.
Miſericordiæ opera quàm cordi fuerint Xauerio. 61. *concionatoribus vtilia.* 306.
Miſericordiæ Sodalitas iuuanda. 286.
Miſſæ primæ præparatio. 20. *Xauerij pietas in Miſſa.* 21. 262. *exſtaſis.* 24.
Miſſæ vſus aduerſus morbos. 146. *energumenos.* 101. *pericula.* 198.
Molucæ inſulæ. 166.
Mortis contemptus. 110. 216. 218.
Mortificationis ſtudium. 9. 10. 265. 266.
Mortui quatuor à Xauerio ad vitam reuocati. 75. 76.
Mortui à Franciſco precibus iuuantur. 102. 120. 226.
Mulieres ſeparatim à viris inſtruuntur. 84.
Mulierum familiaritas perículoſa. 264. 310. *cum eis cautè agẽdum.* 310.
Munera accipiens amittit libertatem. 291 307. *quàtenus accipienda.* 289. 307.
Munerum contemptus Ethnicis miraculo eſt. 168.

N.

NAgapatanum oppidum. 89.
Nauis ex prædictione Xauerij tandem in nauali diſſoluta perijt. 210. *altera in portu.* 247.
Neophyti per Franciſcum à barbarorum impetu liberantur. 87. *cibarijs iuuantur.* 85.

Neophytorum in Franciſcum amor. 116. 118. 162.
Neophyti docent alios. 72. *à Franciſco miſſi ſanant ægros, & liberant energumenos.* 76. 77.
Nouitii Societatis quibus maximè rebus exertendi. 291. *nec ante tempus ad iuuandos alios emittendi.* 301.

O.

Obedientia Xauerii. 27. 268. & ſeq.
Obſtinati quomodo flectendi. 308.
Officii diuini attente recitandi religio. 261.
Olei vaſculum diuinitus impletur. 251.
Olyſsippo vrbs Regia Luſitaniæ. 83
Orandi ſtudium Xauerij. 97. 259. 260.
Orat alienatis ſenſibus. 138. 145.
Oryza Indi, & Iapones victitãt. 56. *& Xauerius victitauit.* 71.

P.

Patauarũ regio. 67. *bellũ cũ Saracenis.* Ibid. *Baptiſmus.* 69.
Patientia Ioannis Fernandi. 169.
Patientia Xauerij. 228.
Patriam & parentes viſere Franciſcus præteriens noluit. 32.
Paulus III. Pontifex egregius. 18.
Paulus Camers, ſocius Xauerij. 42. *Rector Goani Seminarij.* 83. *Franciſci Vicarius.* 144.
Pauli Iaponis ſtudium in propaganda religione. 157.
Paupertatis ſtudium. 34. 40. 44. 60. 70. 266. & ſeq.
Paupertas probrum apud Iapones. 183.
Paupertatis ſtudium Iaponibus miraculo eſt. 177.
Peccatores conuertendi ratio. 308.
Pecuniam reſpuit Xauerius. 21. *vetat eam accipi à Confeſſarijs etiam reſtitutionis nomine.* 311.
Pedeſtre iter Franciſci. 13. 31. 165. 176.
Periculorum cõtemptus pro religione. lege Animi magnitudo.
Petri Vellij egregia liberalitas. 201. *æquitas animi in morte.* 201. 202.
Philoſophiæ cognitio perutilis ad Iapones conciliandos. 173.
Piſcaria ora. 67.
Pœnitentiam leuem imponit, ſe ſatisfacturam pollicens. 140.

Præpoſiti Eccleſiæ veneratione & obedientia colendi. 270. *& ſequent.*

Probatio Nouitiorum Societatis. 296.

Prophetiæ donum Xauerij. 245. *lege Vaticinatio.*

Prudentia Franciſci. 284.

Pudor eiuſdem inſignis. 83. 272.

Puerorum inſtitutio maximè cordi erat Xauerio. 84.

Puluerem de calceis excutit Xauerius in Malacenſes. 217.

Q.

QVadrageſimæ binæ ſeruãtur à Cacizibus ſocotorais. 52.

Quirinus Garzonius, ciuis Romanus, benignus in Societatem. 24.

R.

REligioſos etiam ex alijs familijs in India exoptat Xauerius. 136. *eóſque à Societate diligi & obſeruari iubet.* 298. *cum ijs modeſtia & facilitate certari* 305. *cõcordiam ſumma ope ſeruari.* 306.

Reliquiarum ſacrarum beneficio tempeſtas ſedatur 210. 211.

Remedia aduerſus venena Franciſcus aſpernatur. 111.

Rex Luſitaniæ Xauerium benignè excipit. 33. *& ſeq. commẽdat Pratori Indiæ.* 44. *cupit illum in Sanctos referri.* 244. *eius propagandæ religionis ſtudium* 26. 33. 38. *liberalitas erga Societatem.* 40.

Rex Amangucij donis cultus fauet Euangelio. 168.

Rex Bungi Franciſcum accerſit per litteras. 176. *honorificè excipit.* 178. *& ſeq. ab eo Chriſtianis myſterijs eruditur.* 182. *Chriſtianæ religioni & Societati fauet.* 193. *baptizatus Franciſcus appellatur.* 194.

Rex Iaſanapataniæ Manariæ neophytos pro religione interficit. 89.

Rex Moluci, vxorum multitudine irretitus, baptiſmum aſpernatur. 115. *filium Franciſco promittit ad baptiſmum.* Ibid.

Rex Perlenſis vltro ſe Luſitani Regis ſtipendiarium facit. 129.

Rex Tanoridis Chriſtianam Religionem profitetur. 205.

Rex Trauancoridis Franciſci ſuſpicit ſanctitatem. 87.

Regis Sinarum moderatio. 196.

Regina Luſitaniæ pia liberalitas. 79.

S.

SAcerdotum famæ parcendum. 136
Sacerdotium non temere deferendum. 297
Sacramenta Confeſsionis & Euchariſtiæ longo interuallo Romæ frequentari cœpta. 25. item in Luſitania. 35. ſunt ærumnarum ſolatia. 218
Sancianus inſula. 219
Sinarum Regnum & mores. 196. 218. 219
Socotora inſula. 51. 52
Scandalum omni ope vitandum. 281
Superbiæ comprimendæ ratio. 305

T.

TEmplum ſedes orationis Xauerio, quoties eius erat copia. 260
Temperantia Iaponum. 153
Tempeſtas ſedata diuinitus deprecante Xauerio. 250. 251
Tentationes Dæmonis aperiendæ. 299
Teſtimonium Vicarij Generalis de Xauerij ſanctitate, & eius corporis integritate. 253. & ſeq.
Teſtimonium medici præcipui. 254. 255.
Ternate Molucarum inſularum præcipua. 106.
Terræ motus horribiles in Maurica. 112.
Thomæ Apoſtoli veſtigia in India. 57. in Socotora inſula. 52. eiuſdem ſepulcrum celeberrimum. 93. & ſeq.
Tolum oppidum. 113. 116.
Tolana victoria. 117.
Trauancoris ora. 85.
Typhon ventus. 142.

V.

VAletudinarium, Franciſci domicilium. 119.
Vaticinatur Xauerius tempeſtatem imminentem. 93. 102. tranquillitatem. 200. 246. ventum ſecundum. 223. caleſtes iras Malacēſibus. 101. victoriam de barbaris. 116. 130. 131. Malacam à barbaris obſeſſam, ac deinde liberatam. 202. 203. aduentum duarum biremium. 125. nauis periculum. 133. lege Nauis. ſcaphæ recuperationem. 198. mortem

tem Arauſio.105. calamitatem Præfecto Malacæ. 215. mortem ſui hoſpitis. 226. ſuam & aliorum. Ibid.
Vaticinationes variæ. 103.104.107.
Vatitinatio triplex. 210.
Vaticinatio egregia Petro Vellio facta. 201.
Ventus Xauerio morem gerit. 103.
Veſtitus vulgaris Xauerij. 60.266.267.268.
Veſtitus ſplendore aditum ſibi facit ad Amangueij Regem 167. itemq́ʒ ad Regem Bungi. 177. idem facere cogitabat ad cōciliandum Regem Sinarum 227.
Veſtis carbaſina, cum qua ſepultus fuerat, illæſa reperitur. 237. à Melchiore Nunnio ad cōciliandos Iaponiæ Reges adhibetur. Ibidem.
Vicarios Epiſcopi coli obſeruariq́ʒ oportet. 283.
Victoria ſui ipſius maximum ad perfectionem momentum facit. 16.265.292.
Vino ferè abſtinuit Xauerius. 265.
Virginitas & caſtimonia Xauerij. 95.263.264.
Votorum quotidiana inſtauratio. 11.299.
Voti ſeruandi religio. 17.

X.

Xauerium caſtellum gentilitium familiæ Xaueriæ. 4. *incunabulis Franciſci Xauerij nobile. 258. & mortis eiuſdem prodigijs.* Ibid.
Ximus inſula in Iaponia. 152.
Xicus inſula in Iaponia. Ibid.

Z.

Zelus animorum conuertendorum Xauerij. 48.139.278.
Zona torrida. 44.45.

FINIS.

Vita Franciſci Xauerij, qui primus è Societate Ieſu in Indiā & Iaponiam Euangeliū inuexit a Reuerendo admodum patre Horatio Turſellino è Societate Ieſu ſex libris magna fide & diligentia conſcripta, maximo cum pietatis fructu, in lucem edetur.

Iohannes Chapeauille Canonicus Leodienſis, librorum Cenſor.

b B V